

CONTENTS

	- 9 ^{re}
Khana Sutta (<i>Dīgha Nikāya</i>)	351
gālovāda Sutta (<i>Dīgha Nikāya</i>)	366
Vijja Sutta (<i>Dīgha Nikāya</i>)	375
Pañha Sutta (<i>Dīgha Nikāya</i>)	387
Abbattha Sutta (<i>Dīgha Nikāya</i>)	402
Avabherava Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	419
Ratajjanava Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	426
Chāsiccaka Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	432
Vih Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	446
Agaddūpama Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	459
Ekacūpama Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	469
Abhāsahimāda Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	476
Uparivāya Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	489
Uttūpama Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	494
Upattahāna Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	497
Avapariyesana Sutta (<i>Majjhima Nikāya</i>)	504
Paṇḍita Samvuttam (<i>Samyutta Nikāya</i>)	517
Īra Samvuttam (<i>Samyutta Nikāya</i>)	545
Paṭikkhanti Samvuttam (<i>Samyutta Nikāya</i>)	565
Āhamaṇa vagga (<i>Anguttara Nikāya</i>)	572
Chā vagga (<i>Anguttara Nikāya</i>)	586
Āgataḥbhayāni (<i>Anguttara Nikāya</i>)	620
Udāvaggo (<i>Udānam</i>)	627
Upāpavāḥa	63
Ngahavāra (<i>Nettipakarana</i>)	
Udesavāra (<i>Nettipakarana</i>)	
Udesavāra (<i>Nettipakarana</i>)	
Paṭikkhāra hīra (<i>Nettipakarana</i>)	
Thama Dutiya Samgīti (<i>Samanlapāsādikā</i>)	
Ārakathā (<i>Atthasālinī</i>)	
Ucayavibhangavāra (<i>Patthāna</i>)	
Ānābhūmimiddeso (<i>Vissuddhi Maggo, Chap. XV</i>)	

LAKKHANA SUTTANTA

(Dīgha Nikāya)

16 'Yam pi bhikkhave lathāgato purimam jātim purimam bhavam purimam niketam pubbe manussa bhūto samāno catūhi sangaha vatthūhi janam sangahitā ahoṣi dānena peyya vācena attha cariyāya samānattatāya, so tassa kammassa katattā upacattā ussannattā vipullattā kāyassa bheda param maranā sugatim saggam lokam uppajjati So tato cuto itthattam āgato samāno imāni dve Mahā Purisa-lakkhanāni patilabhati, mudu taluna hattha pādo hoti jāla hattha pādo ca

17 'So tehi lakkhanehi samannāgato, sace agāram ajjhāvasati, Rājā hoti Cakkavatti pe Rājā samāno kim labhati? Susamgrahita pariṇāno hoti, susangahitā 'ssa honti brāhmaṇa gahapatikā negama jānapadā ganaka mahāmattā anikattā dovārikā amaccā pārisajjā rūjāno bhogya kumārā Rājā samāno idam labhati pe

Buddho samāno kim labhati? Susangahita pariṇāno hoti susangahitā 'ssa honti bhikkhū bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo devā manussū asurā nāgā gandhabbā Buddho samāno idam labhati'

Etam attham Bhagavā avoca

18 Tatth' etam vuccati

Dānam pi ca attha cariyatam pi ca
piya vadatā ca samāna chandata ca
Kariya cariya susangaham bahunnam
anavamatena gunena yāti saggam
Cariya punar idhāgato samāno
kara carana mudutā ca jālino ca,
Atirucira suvaggu dassaneyyam
patilabhati daharo susu kumāro
Bhavati pariṇanassa vo vidheyyo
mahimam āvasiko susangahito,
Piya vadu hita sukhatam jigimsamān
abhirucitāni gunāni ācarati
Yadi ca jahati sabba kāma guna
kathayati dhamma katham

Vacana-ppaṭṭikarassābhijjasaṃmā
sutvā dhammānuddhammaṃ ācarantīti.

19. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimam jātiṃ purimam bhavam purimam niketaṃ pubbe manussa-bhūto samāno bahuno janassa atthūpasamhitam dhammūpasamhitam vācam bhāsītā ahosi, bahujanam nidamseti, pāṇīnam hita-sukhāvaho ahu dhamma-yāgī, so tassa kammassa katattā upacittā ... pe ... So tato cuto itthattam āgato samāno imāni dve Mahā Purisa-lakkhaṇāni paṭila-bhati, ussaṅkha-pādo ca hoti uddhagga-loma ca.

20. 'So tehi lakkhaṇehi samannāgato, sace agāram ajjhāvasati, Rājā hoti Cakkavattī ... pe ... Rājā samāno kiṃ labhati? Aggo ca hoti seṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro ca kāma-bhogīnam. Rājā samāno idaṃ labhati ... pe ... Buddho samāno kiṃ labhati? Aggo ca hoti seṭṭho ca pāmokkho ca uttamo ca pavaro ca sabba-sattānam. Buddho samāno idaṃ labhati.'

Etam attham Bhagavā avoca.

21. Tatth' etaṃ vuccati:

Attha-dhamma-sahitam pure giram
erayam bahujanam nidamsayi
Pāṇīnam hita-sukhāvaho ahu
dhamma-yāgam assaji amacchari.
Tena so sucaritena kammunā
sugatiṃ vajati tattha modati,
Lakkhaṇāni ca dve idh' āgato
uttama-sukhāni samvindati.
Ubbham uppatita-loma-vāsaso
pāda-gaṇṭhi-r-ahu sādhu saṇṭhitā
Mamsa-lohitācitā tacotatā
upari ca pana sobhaṇā ahu.
Geham āvasati ce tathā-vidho
aggatam vajati kāma-bhogīnam.
Tena uttaritaro na vijjati,
Jambudīpaṃ abhibhuyya iriyati.
Abbajam pi ca anoma-nikkamo
rgatam vajati sabba-pāṇīnam.
Uttaritaro na vijjati,
N lokam abhibhuyya viharatīti.

22 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimam jātim purimam bhavam purimam nīketam pubbe manussa bhūto samāno sakkaccam vācetaṃ ahoṣi sippam vā vijjam vā caranam vā kammam vā, "Kinti me khippam ajāneyyūṃ, khippam vijāneyyūṃ, khippam sampatīpa jjeyyūṃ, na cīram kīḥseyyūṃ ti", so tassa kammassa katattā upacittattā pe So tato cuto itthattam āgato samāno imam Mahā Purisa lakkhanam patilabhati, eni jangho hoti

23 'So tena lakkhanena samannāgato, sace agāram ajjhāvasati Rājā hoti Cakkavatti Rājā samāno kim labhati? Yāni etāni rājā rahāni rāj angāni rājūpabhogāni rājānucchavikāni, tāni khippam patilabhati Rājā samāno idam labhati pe Buddho samāno kim labhati? Yāni tāni samanārahāni samanangāni samanūpa bhogāni samanānucchavikāni, tāni khippam patilabhati Buddho samāno idam labhati'

Etam attham Bhagavā avoca

24 Tatth' etam vuccati

Sippesu vijjā caranesu kammasu
 'Katham vijāneyya lahūti? icchatī
 Yatūpaghātāya na hoti kassaci
 vāceti khippam, na cīram kīḥsati
 Tam kammam katvā kusalam sukhudrayam
 janghā manuññā labhate susanthitā,
 Vattā sujatā anupubbam uggatā
 uddhagga lomā sukhuma ttacotatā
 Eneyya jangho ti tam āhu puggalam,
 sampattiyā khippam idh' āhu lakkhanam,
 Ekeka lomani yadābhīkanīkhatī,
 apabbajam khippam idhādhiyacchati
 Sace ca pabbajam upeti tādiso
 nekkhamma chandabhīrato vicakkhano,
 Anucchavīkassa yadānulomīkam
 tam vindati khippam anoma nikkamo ti

25 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimam jātim purimam bhavam purimam nīketam pubbe manussa bhūto samāno; vā Brāhmanam vā upasamkamitva parī pucchitā ahoṣi "Kusalam, kim akusalam? Kim sāvajjam, kim anavasevitabbam, kim na sevītabbam? Kim me kayīratattam ahitāya dukkhāya assa? Kim vā pana

dīgha-rattam ahitāya sukhāya assāti!’ So tassa kammassa katattā upacitattā . . . pe So tato euto itthattam āgato samāno idam Mahā Purisa-lakkhaṇam paṭilabhati. sukhuma-cchavi hoti, sukhumattā chaviyā rajojallam kāye na upalippati.

26. ‘So tena lakkhaṇena samannāgato, sace agāraṃ ajjhāvasati. Rājā hoti Cakkavattī . . . pe Rājā samāno kiṃ labhati? Mahā pañño hoti, nāssa hoti koci paññāya sadiso vā viṣiṭṭho vā kāmabhogīnam. Rājā samāno idam labhati . . . pe Buddho samāno kiṃ labhati? Mahā-pañño hoti, puthu-pañño hāsu-pañño javana-pañño tikkha-pañño nibbedhika-pañño, nāssa hoti koci paññāya sadiso vā viṣiṭṭho vā sabba-sattānam. Buddho samāno idam labhati.’

Etam attham Bhagavā avoca.

27. Tatth’ etam vuccati:

Pure puratthā purimāsu jātisu
 aññātu-kamo paripucchitā ahu,
 Sussūsitā pabbajitam upāsītā
 atthantaro atthakatham nisāmayi
 Paññā-paṭilābha-katena kammunā
 manussa-bhūto sukhuma-cchavi ahu.
 Vyākamsu uppāda-nimitta-kovidā,
 ‘Sukhumāni atthāni avecca dakkhati.
 Sace na pabbajjam upeti tādiso
 vatteti cakkam paṭhavim pasāsati
 Atthānusitṭhīsu pariggahesu ca
 na tena seyyo sadiso va vijjati.
 Sace pabbajjam upeti tādiso
 nekkhamma-chandābhirato vicakkhaṇo,
 Paññā-visiṭṭham labhate anuttaram
 pappoti bodhim vara-bhūri medhaso ti.’

28. ‘Yam pi bhikkhave Tathāgato purimam jātim purimam
 vaṃ purimam niketam pubbe manussa-bhūto samāno akkodhano
 anupāyāsa-bahulo, bahum pi vutto samāno nābhisaṃji na kuppi
 vaji na patitṭhayi na kopaṇi ca dosaṇi ca appaccayaṇi ca pā-
 ḍātā ca ahosi sukhumānam mudukānam attharaṇānam
 khoma-sukhumānam kappāsika-sukhumānam koseyya-
 kambala-sukhumānam, so tassa kammassa . . . pe
 itthattam āgato samāno imam Mahā Purisa-lakkhaṇam
 na-vaṇṇo hoti kañcana-sannibha-ttaco hoti.

29. 'Sattena bhikkhuna sammāññato sacce agāram ajjhāvasati
 Iti' Iti' Cakkhaviññā Rājā sammāno idam abhāti' Lābhi hoti
 sūlhumānam muddulānam attharanānam pūjuranānam khoma-
 sūlhumānam kayapīḍa sūlhumānam koseyya sūlhumānam lumbala
 sūlhumānam Rājā sammāno idam abhāti pe Buddho
 sammāno idam abhāti' Lābhi hoti sūlhumānam muddulānam attharanā-
 nam pūjuranānam khoma sūlhumānam kayapīḍa sūlhumānam
 koseyya sūlhumānam lumbala sūlhumānam Buddho sammāno idam
 abhāti'

ה'תש"ח י"ב י"ג י"ד י"ה י"ו י"ז י"ח י"ט

740 Tatt'h' clam uccatu

Ahaññamhi ca adhatthabhi adhi ca
 dānapp vatthiñ ca sul hūmhiñ sucehaviñ
 Purimattara bhāva phito abhivassappi
 mahumāva sūro ābhivassappi
 Tam katvāna t'o cuto dibbam
 upparjja sul āva phisā vapāñ am
 Anubhotā kāraṇa tannu annubho
 dha bhavati sūra varatato t'va indo
 Geham āvāsi nara apābhijja
 miccham mahati mahum annuṇṇati
 Pasavha abhivassana varatarim patibhāti
 vapulam sul hūmāhi ca sucehaviñ ca
 Lābhiñ cecchādina vatthi moli ha pāpuramnam
 bhavati yadi annaṇṇy stam upeti
 Sāhi purima lāta phalam annubhavati
 na bhavati lātaṇṇu pāṇṇo ti

11 'Yam pi bhaddhaye lathāgato purimam jētum purimam
 bhavam purimam mletam pubbe manussa bhūto samāno eva
 ppamatthe sucira ppavāsino nāti mitte suhajja sādano samānetā ahoṣi,
 mātaram pi puttena samānetā ahoṣi puttam pi mātara samānetā ahoṣi,
 pitaram pi puttena samānetā ahoṣi puttam pi pitara samānetā ahoṣi,
 bhātaram pi bhātara samānetā ahoṣi bhātaram pi l'bhātā'
 samānetā ahoṣi bhāginnu pi bhātara samānetā ahoṣi.
 Itvā ca abbhinnumoditā ahoṣi so tassa kammassa ke
 . . . So tato euto itthattam āgato samāno man'
 lakkhanam paṭilabhati, koṣohita vattha guyho hoti/

vittupakarano pahūta dhana dhañño paripunnako sakotthāgāro
 Rāja samāno idam labhati pe Buddho samāno kim
 labhati? Addho hoti mahaddhano mahā bhogo 'Tass' imāni dhanāni
 honti, soyyathudam saddhā dhanam sīla dhanam hiri dhanam ottappa-
 dhanam suta dhanam cāga dhanam paññā dhanam Buddho samāno
 idam labhati'

Etam attham Bhagavā avoca

3 Tatth' etam vuccati

Tulaya paviceyya cintayitvā
 mahājana saṃgahatam samekkhamāno,
 Ayam idam arahatīti tattha tattha
 purisa visesa karo pure ahosi
 Sa hi ca pana thūto anonamanto
 phusati karehi ubho hi jannukani
 Mahuruha parimandalo ahosi
 sucarita-kamma vipīka sesikena
 Bahu vividha nimittā lakkhanaññu
 abhinipunā manujā vyākariṃsu
 Bahu vividha gihinam arihāni
 patilabhati daharo susu kumāro
 Idha mahi pītissa kāma bhoga
 gihī patirūpakā bahū bhavanti,
 Yadi ca jahati sabbam kāma bhogam
 labhati anuttaram uttamam dhanaggaṃ ti

4 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimam jātum purimam
 bhavum purimam nīketam pubbe manussa bhūto samāno bahun
 janassa atthi kāmo ahosi lūta kāmo phāsu kāmo yogakkhema
 kāmo—"kinti me saddhāya vaddheyyam sīlena vaddheyyum sutena
 vaddheyyum, cāgena vaddheyyum, dhammena vaddheyyum paññāya
 vaddheyyum, dhana dhaññena vaddheyyum, khetta vatthunā v
 dheyyum, dīpada catuppadehi vaddheyyum, putta dārehi vaddheyy^u
 dāsakammakara pe sehi vaddheyyum ñātihi vaddheyyum^{nam}
 vaddheyyum, bandhavehi vaddheyyun ti,"—so tassa k^{labhati}
 katattā upacitattā ussannattā vipulatta kayassa bhedā par
 sugatim saggaṃ lokam uppajjati pe So tat
 ttam agato samāno imāni tīni Mahā Purisa lakkhaṇa
 sihi pubbaddha kāyo ca hoti cit antaramso ca samay

5. 'So tchi lakkhaṇehi samannāgato sace agāraṃ ajjhāvasati Rājā hoti Cakkavattī. Rājā samāno kiṃ labhati? Aparihāna-dhammo hoti, na parihāyati dhama dhaññena khetta-vatthunā dipada-catuppadehi putta-dārehi dā-akammakata poricchi nāti-mittehi bandhavehi, na parihāyati sabba-sampattiya. Rājā samāno idam labhati pe Buddho samāno kiṃ labhati? Aparihāna-dhammo hoti, na parihāyati saddhāya sīlena sutena cāgena paññāya, na parihāyati sabba-sampattiya. Buddho samāno idam labhati.'

Etam atthaṃ Dhegavā avoca.

6. Tatth' etam vuccati:

Saddhāya sīlena sutena buddhiyā cāgena dhammena bahūhi
sādhūhi,

Dharena dhaññena ca khetta-vatthunā puttehi dārehi catup-
padehi ca,

Nātihi mittehi ca bandhavehi balena vaṇṇena sukhena cū-
bhayaṃ,

'Kathaṃ na hāyeyyup pare ti' icchati attha-samidhi ca
panābhikaṅkhati.

Sasiha-pubbaddha-susaṇṇhito ahu samavatta-kkhandho ca cit-
antarāso,

Pubbe suciṇṇena katena kammunā ahāniyā pubba-nimit-
tamassatāṃ.

Gihī pi dhaññena dhanena vaḍḍhati puttehi dārehi catuppadehi
ca,

Akiñcano pabbajito pi anuttaraṃ pappoti bodhiṃ asahāna
dhammatan ti.

7. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimaṃ jātiṃ purimaṃ
bhavaṃ purimaṃ niketaṃ pubbe-manussa-bhūto samāno, sattānaṃ
aviheṭṭhaka-jātiko ahosi pāṇinā vā leḍḍhunā vā daḍḍena vā satthena
vā, so tassa kammasa katattā upacitattā ussannattā vipulattā
arāyaṃ bhedaṃ parama maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ uppajjati
kata: . . . So tato cuto itthattaṃ āgato samāno imaṃ Mahā Purisa-
naṃ paṭilabhati, rasaggas-aggī hoti, uddhaggaṃ rasa-haraṇiyo
tā honti samabhivāhinivo.

tena lakkhaṇena samannāgato sace agāraṃ ajjhāvasati
Cakkavattī. Rājā samāno kiṃ labhati? Appābādho hoti
a-vepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nātisītāya nāc-
samāno idam labhati pe Buddho samāno

kim labhati? Appābhīdho hoti appītaniko sama vepākiniyā gahaniya samannāgato nātisītiya nāccunhūva muggumāva padhāva kkhamaṇāva Buddho samāno idam labhati

Etam attham Bhagavā avoca

9 Tatth' etam vuccati

Na pīnā na ca puna danda leddunā satthena vā marana vadhena vā puna,

Ubbādhanaṇva paritajjanāva vā na hethavi jantum ahethalohu

Ten' eva so sugatim upacca modati sukha pphalam kaiva sukhāni vundati,

Sampajjasā rasa haranī susanthitā idh' agato labhati rasaggasaggatam

Ten' āhu nam abhūmapunā vicakkhana āva nara sukha bahula bhavissati,

Gihissa vā pabbajitassa vā puna tam lakkhanam bhavati tadattha jotakan ti'

10 'Yam pi bhikkhavo tathāgato pe pubbe manussa bhūto samāno na visatam na ca visācitam na pana viceyya pekkhita uju tathā pasitam udu mano piya cakkhunā bahujanam udikkhita ahoṣi, so tassa kammassa katattā upacitattā ussannattā vipulatta kāyassa bheda param maranā sugatim saggam lokam uppajjati

pe So tato cuto itthattam āgato samāno imāni dve Mahā Purisa lakkhanāni paṭilabhati, abhūṇiṇa netto ca hoti go pakkhumo ca

11 'So tehi lakkhanehi samannāgato, saccāgāram ajjhāvasati Rājā hoti Cakkavatti Rājā samāno kim labhati? Piya dassano hoti bahuno janassa, piyo hoti manāpo brāhmana gahapatikānam negama jānapadānam ganaka mahāmattānam anikattha dovārikānam amaccānam pīrisajjānam rājūnam bhogiyanam kumārānam Rājā samāno idam labhati pe Buddho samāno kim labhati? Piya dassano hoti bahuno janassa, piyo hoti manāpo bhikkhū nam bhikkhunīnam upāsakānam upāsikānam devanam manussūnam asurānam nāgānam, ^{ān} undhabbūnam Buddho samāno idam labhati'

Etam attham Bhagavā avoca

12 Tatth' etam vuccati

Na ca visatam na ca visācitam
na ca pana viceyya pekkhita

Uja tathā pasatam udu-mano
 piya-cakkhunā bahujanam udilā hitā
 Sugatisu so phala-vipākam
 anubhavati tattha modati,
 Idha ca pana bhavati go-pakkhuno
 abhinīlanetta-mayano suda-sano.
 Abhiyogino ca nipunā
 bahū pana nimitta-kovidā
 Sukhuna-mayana-kusalā manujā
 'piya-dassano ti abhiniddisanti nam.
 Piya-dassano gihī pi santo
 bhavati bahumam piyāyito.
 Yadi ca na bhavati gihī Samāno hoti
 Piyo bahumam soka-nāsano ti.'

13. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato ... pe ... pubbe manussā-
 bhūto samāno bahujana-pubbaṅgamo aho-i ku-salesu dhammesu
 bahujana-pāmo-kkho kāya-sucarite vaci-sucarite mano-sucarite dāna-
 samvibhāge sīla-samādāne uposathūpavāse metteyyatāya petteyyatāya
 sāmāññatāya brahmaññatāya kule-jettihūpacāyitāya aññatar-aññata-
 resu adhikusalesu dhammesu, so tassa kammassa katattā upacitattā
 ussannattā vipulattā kūyassa bheda param maraṇā sugatim saggam
 lokam uppajjati ... pe ... So tato eute itthattam āgato samāno
 imam Mahā Purisa-lakkhaṇam paṭilabhati, uñhisa-siso hoti.

14. 'So tena lakkhaṇena samannāgato sace agāram ajjhāvasati
 Rājā hoti Cakkavattī. Rājā samāno kiṃ labhati? Mahā 'ssa jano
 anvāyiko hoti, brāhmaṇa-gahapatikā negama-jānapadū gaṇaka-mahā-
 mattā anīkaṭṭhā dovārikā amaccā pārisajjā rājāno bhogiyā kumārā.
 Rājā samāno idaṃ labhati ... pe ... Buddho samāno kiṃ labhati?
 Mahā 'ssa jano anvāyiko hoti bhikkhu bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo
 deva manussā asurā nāgā gandhabbā. Buddho samāno idaṃ labhati.'

Etam attham Bhagavā avoca.

15. Tatth' etam vuccati:

Pubbaṅgamo sucaritesu ahu ६
 dhammesu dhammacariyābhirato,
 Anvāyiko bahujanassa ahu,
 saggesu vedayittha puñña-phalam.
 Veditvā so sucaritassa phalam
 uñhisa-sisattam idh'ajjhagamā,

Vyakamsu vyanjana nimitta dharā,
 Pubbangamo bahunnam hessatāyaṃ
 Patibhogiyāṃ manujesu idha
 pubbe va tassa abbiharanti tadā
 Yadi khattivo bhavati bhūmi pati
 patihārakam bahujano labhati
 Atha ce pi pabbajati so manujo
 dhammesu hoti paguno visvā
 Tassānussāsani gunābhirato
 anvāyiko bahujano bhavatiti

16 'Yam pi bhikkhave Tathāgato pe pubbe manussa
 bhūto samāno musī vādāṃ pihāva musī vādā pativirato ahosi
 sacca vādi sacca sandhio tetho paccvyiko avīsamvādako lokassa, so
 tassa kammassa katattā upacitattā ussunnatta vipulatta pe
 So tato cuto itthattam āgato samāno imāni diva Mahā Purisa lakkhaṇā
 patilabhati, cāka loma ca hoti unnā ca bhamuk antare jata hoti
 odātā mudu tūla sannibhā

17 'So tehi lakkhaṇehi samannāgato sacce agāram ajjhavasati
 Rājā hoti Cakkavatti Rājā samāno kim labhati? Mahā 'ssa jano
 upavattati brāhmaṇa gahapatikā negama jānapadā ganaka mahā
 mattā anīkatthā dovārikā amaccā pīrisavyā rājāno bhogivā kumāra
 Rājā samāno idam labhati pe Buddho samāno kim labhati?
 Mahā 'ssa jano upavattati bhikkhu bhikkhuniyo upāsaka upāsikāyo
 devā manussā asurā nāga gandhabbā Buddho samāno idam
 labhati'

Etam attham Bhagavā avoca

18 'Tatth' etam vuccati

'Saccappatiñño purimāsu jātisu
 advejjha vāco alikam vivajjayi
 Na so visamvādayitā pi kassaci
 bhūtena tcechena tathena tosaya
 Setā susukkā mudu tūla sannibhā
 unnā sujātā bhamuk antare ahu,
 Na loma kūpesu duve ajāyisum,
 ekeka lomūpacit angavā ahu
 Tam lakkhanaññu bhavo samāgatā
 vyākamsu uppāda nimitta kovidā

Uṇṇā ca lomā ca yathā susaṇṭhitā
 upavattati edisakaṃ bahujjano.
 Gihim pi santaṃ upavattati jano
 bahu puratthā pakatena kammunā,
 Akiñcanam pabbajitam anuttaram
 Buddham pi santaṃ upavattati jano ti.'

19. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimaṃ jātim ... pe ... pubbe manussa-bhūto samāno pisunā-vācam pahāya pisunāya vācāya paṭivirato ahosi, ito sutvā na amutra akkhātā imesam bhedāya, amutra vā sutvā na-y-imesam akkhātā amūsam bhedāya, iti bhinnānam vā sandhātā sahitānam vā anuppādātā samaggārāmo samaggarato samagga-nandī samagga-karaṇiṃ vācam bhāsītā ahosi so tassa kammassa katattā upacitattā ussannattā vipulattā kāyassa bhedā param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ uppajjati ... pe ... So tato cuto itthattaṃ āgato samāno imāni dve Mahā Purisa-lakkhaṇāni paṭilabhati, cattārīsa-danto hoti avivara-danto ca.

20. 'So tehi lakkhaṇehi samannāgato sace agāraṃ ajjhāvasati Rājā hoti Cakkavattī. Rājā samāno kiṃ labhati? Abhejja-pariso hoti abhejjā 'ssa honti brāhmaṇa-gahapatikā negama-jānapadā gaṇaka-mahāmattā anikaṭṭhā dovārikā amaccā pārisajjā rājāno bhogiyā kumārā. Rājā samāno idaṃ labhati ... pe ... Buddho samāno kiṃ labhati? Abhejja-pariso hoti abhejjā 'ssa honti bhikkhu bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo devā manussā asurā nāgā gandhabbā. Buddho samāno idaṃ labhati.'

Etam atthaṃ Bhagavā avoca.

21. Tatth' etaṃ vuccati:

Vebhūtiyaṃ sahita-bheda-kāriṃ
 bheda-ppavaḍḍhana-vivāda-kāriṃ
 Kalaha-ppavaḍḍhana-akicca-kāriṃ
 sahitānam bheda-jananiṃ n' abhaṇī.
 Avivāda-vaḍḍhana-kāriṃ ciraṃ
 bhinnānusandhi-jananiṃ abhaṇī,
 Kalahaṃ janassa panudī samaṅgī
 sahitehi nandati modati ca.
 Sugatisu so phala-vipākaṃ
 anubhavati tattha modati,
 Dantā idha honti avivarā sahitā
 caturo dasa 'ssa mukhajā susaṇṭhitā.

Yadi khattiyo bhavati bhūmi-pati,
 aviheṭṭhiyā 'ssa paṇisā bhavanti
 Samano ca hoti virajo vimalo,
 paṇisā 'ssa hoti anugatā acaṇā ti '

22 'Yam pi bhikkhave . pe . . . pubbe manussa bhūto samāno
 pharusam vācam pahāya pharusāya vācāya pativirato ahosi, yā sā
 vācā nelā kanna sukhā pemaṇiyā hadayam gamā porī bahujana kantā
 bahujana maṇḍapā, tathā rūpim vācam bhāsītā ahosi, so tassa kam
 massa katattā upacitattā ussannattā vipulattā kāyassa bhedā parami
 maraṇā sugatim saggam lokam uppajjati pe . So tato cuto
 itthattam āgato samāno imāni dve Mahā Purisa lakkhaṇāni patila
 bhāti, pahūta jivho ca hoti brahmassaro ca karavika bhānī

23 'So telu lakkhaṇehi samannāgato sace agāram ajjhāvasati
 Rājā hoti Cakkavatti Rājā samāno kim labhati ? Ādeyya-vāco hoti,
 ādiyaṇti 'ssa vacanam brāhmaṇa gahapatikā negama jānapadā gana-
 ka mahāmattā anikatthā devārikā amaccā pārisajjā rājāno bhogiyā
 kumārā Rājā samāno idam labhati pe Buddho samāno
 kim labhati ? Ādeyya vāco hoti, ādiyaṇti 'ssa vacanam bhikkhu
 bhikkhuniyo upāsakā upāsikāyo devā manussā asurā nāgā gandhabbā
 Buddho samāno idam labhati '

Etam attham Bhagavā avoca

24 Tatth' etam vuccati

Akkosa bhandana vihesa-kārūm
 ubbāyikam bahujana pamaddanam,
 Abālham giram so na 'bhanī pharusam,
 madhuram bhanī susamlutam sakulam
 Manaso piyā hadayam-gāminiyo
 vācā So erayati kanna sukhā
 Vācā sucinna phalam ānubhavi,
 saggesu vedayatha puññā phalam
 Veditvā so sucaritassa phalam
 brahma ssarattam idha m ajjhagamā
 Jivhā 'ssa hoti vipulā thūlā,
 ādeyya vākya vacano bhavati
 Gihino pi ijjhati yathā bhanato,
 atha co pi pabbajati so manujo,
 Ādiyaṇti 'ssa vacanam janata
 bahuno bahum bhanitam bhanato ti

25. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimaṃ jātiṃ purimaṃ bhavaṃ purimaṃ niketaṃ pubbe manussa-bhūto samāno samphappalāpaṃ pahāya samphappalāpā paṭivirato aho i, kāla-vādi bhūta-vādi attha-vādi dhamma-vādi vinaya-vādi nidhāna-vatiṃ vācam bhāsitaṃ ahosi kālena sāpadesaṃ pariyaṇṭavatiṃ attha-samphitaṃ. So tassa kammassa katattā upacitattā ussunnattā vipulattā kāyassa bhedaṃ paramaṃ maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokam uppajjati . . . pe . . . So tato euto itthaṇṭam āgato samāno imaṃ Pahā Purisa-lakkhaṇaṃ paṭila-bhati, siha-ham hoti.

26. 'So tena lakkhaṇena samvinnāgato evo agāraṃ ajjhāvaleti Rājā hoti Cakkavattī. Rājā samāno kiṃ labhati? Appadham-siko hoti kenaci manussa-bhūtena paccattatthikena paccāmitteṇa. Rājā samāno idaṃ labhati . . . pe . . . Buddho samāno kiṃ labhati? Appadham-siko hoti abbhantarehi vā bāhirehi vā paccattatthikehi paccāmittehi rāgena vā dosena vā mohena vā Samāṇena vā Brāhmaṇena vā Devana vā Mārena vā Brahmaṇṇā vā kenaci vā lokasmiṃ. Buddho samāno idaṃ labhati.'

Etam atthaṃ Bhagavā avoca.

27. Tatth' etaṃ vuccati:

Na samphappalāpaṃ na muddhatam
avikiṇṇa-vacana-vyappatho va ahosi.
Ahitam pi ca apanudi hitam pi ca
bahujana-sukhaṃ ca abhaṇi.
Taṃ katvāna ito euto dibbaṃ uppajji.
sukata-phala-vipākam anubhosi.
Caviya punar idh' āgato samāno
dvidu-gama-varatara-hanuttam alattha.
Rājā hoti suduppadham-siyo manuj-into
manujānādhipati mahānubhāvo.
Tidiva-pura-vara-samo bhavati
sura-varataro-r-iva indo.
Gandhabbāsura-sakka-rakkhasehi
surehi na hi bhavati suppadham-siyo.
Tathatto yadi bhavati gihī tathā-vidho
idha disā ca paṭidisā ca vidisā eṭṭi.

28. 'Yam pi bhikkhave Tathāgato purimaṃ jātiṃ purimaṃ bhavaṃ purimaṃ niketaṃ pubbe manussa-bhūto samāno micchā-jīvam pahāya sammā-ājīvena jīvikam kappesi tulā kūṭa-kamsakūṭa-

‘mānakūṭa ukkoṭana vañcana nikati sūci yogā chedana vadha bandha
na viparī mōsa ālopa sūhasākārā pativirato ahosi, so tassa kammassa
katattā upacitattā pe So tato cuto itthattam āgato samāno
imāni dve Mahā Purisa lakkhaṇāni patilabhati, sama danto ca hoti
susukka dātho ca

20 ‘So tēhi lakkhaṇehi samannāgato sace agāram ajjhāvasati
Rājā hoti Cakkavattī dhammiko dhamma rājā cāturanto vijitāvi
janapada tthāvariya ppatto satta ratana samannāgato Tass
imāni satta ratanāni bhavanti, soyyathidam cakka ratanam hatthi
ratanam assa ratanam manī ratanam itthi ratanam gahapati ratanam
parināvaka ratanam eva sattamam Paro sahasam kho pan’ assa
puttā bhavanti sūrā vīra ānga rūpā parasena ppamaddanā So imam
pathavim sīgara pariyaṇṭam akhilaṃ animittam akantakam iddham
phitāṃ khemam sūyam nīrabbudam adandena asatthēna dhammena
abhiyāyīya ajjhāvasati Rājā samāno kim labhati? Suci parivāro
hoti, suci ssa honti parivārā brāhmana gahapatikā negama jānapadā
ganaka mahāmattā anikatthā dovārīka amacca pārissajjā rājāno
bhogivā kumārā Rājā samāno idam labhati

30 ‘Sace kho pana agārasma anagāriyam pabbajati araham
hoti Sammā Sambuddho loke vivatta cchaddo Buddho samāno kim
labhati? Suci parivāro hoti, suci ssa honti parivārā bhikkhū bhikk
khuniyo upāsakā upāsikāyo deva manussā asura nāgā gandhabbā
Buddho samāno idam labhati’

Etam attham Bhagavā avoca

31 ‘Tatth’ etam vuccati

Micchājīvaṇi ca avassajjī samena
vuttim sucinā so janayittha dhammū ena
Ahitam pi ca apanudī hitam pi ca
bahujana sukhaṇi ca ācari
Sagge vedayati nāro sukha pphalam
karitvā nipunehi viduhi samabhi
Vannitāni tīdiva-pura vara samo
abhīramatī ratī khiddā samangi
Laddhā mānusakam bhavam tato caviya
na sukata phala-vipāka sesakena
Patilabhati lapanajam saman api
suvisuddham suvisukkam

Tam veyyañjanikā samāgata bahavo
 vyākamsu nipuna-sammata manuj-indā
 Suci-jana parivāra gano bhavati
 dijā sama-sukka-suci-sobhana danto.
 Rañño hoti bahujaṇo suci-parivāro
 mahati mahimā anusāsato.
 Pasayha na ca janapada tudanāṃ
 hitam pi ca bahujaṇa-sukhaṃ caranti.
 Atha ce pabbajati bhavati vipāpo samaṇo
 samita-rajo vivatta cehaddo.
 Vigata-daratha-kilamatho
 imam pi ca param pi ca passati lokam.
 Tass' ovāda-karā bahu-gihī ca pabbajitā ca
 asuciṃ vigarahitaṃ dhunanti pāpam.
 Sa hi suci parivuto bhavati,
 mala khila-kali kilese panudetīti.

Lakkhaṇa-Suttantaṃ niṭṭhitaṃ.

SINGĀLOVĀDA-SUTTANTA

(Dīgha Nikāya)

Evam me sutam.

1. Ekam samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Velu-vane Kalandaka-nivāpe. Tena kho pana samayena Singālako gahapati-putto kālass' eva vuṭṭhāya, Rājagahā nikkhamitvā, alla-vattho alla-keso pañjaliko puthuddisā namassati puratthimaṃ disaṃ dakkhiṇaṃ disaṃ pacchimaṃ disaṃ uttaraṃ disaṃ hetthimaṃ disaṃ uparimaṃ disaṃ.

2. Atha kho Bhagavā pubbaṇha-samayaṃ nivāsetvā patta-cīvaraṃ ādāya Rājagahaṃ piṇḍāya pāvīsi. Addasā kho Bhagavā Singālakaṃ gahapati-puttaṃ kālass' eva vuṭṭhāya Rājagahā nikkhamitvā alla-vattham alla-kesaṃ pañjalikaṃ puthuddisā namassantaṃ puratthimaṃ disaṃ dakkhiṇaṃ disaṃ pacchimaṃ disaṃ uttaraṃ disaṃ hetthimaṃ disaṃ uparimaṃ disaṃ. Disvā Singālakaṃ gahapati-puttaṃ etad avoca:

'Kin maṃ tvam gahapati-putta kālass' eva vuṭṭhāya Rājagahā nikkhamitvā alla-vattho alla-keso pañjaliko puthuddisā namassasi puratthimaṃ disaṃ dakkhiṇaṃ disaṃ pacchimaṃ disaṃ uttaraṃ disaṃ hetthimaṃ disaṃ uparimaṃ disaṃ ti?'

Pitā mam bhante kīṇaṃ karonto avoca—“Disi tāta namassavyā-siṭi”. So kho aham bhante putu vacanam sakkaronto garu-karonto mānento pūjento kālāsa’ eva vutthāya Rājagahā nikkhamitvā alla-vattho alla keso paññahiko puthuddisi namassāmi puratthumam disum pe uparimam disan ti’

‘Na kho gahapati putta Ariyassa vinaye evam chaddisā namassi-tabbhī ti’

‘Yathā katham pana bhante Ariyassa vinaye chaddisī namassī-tabbhī? Sīdhu me bhante Bhagavā tathā dhammam desetu yathā Ariyassa vinaye chaddisī namassītabbhī ti’

‘Tena hi gahapati putta sunthi sīdhukam manasikarohi, bhāsi-ssāmhi’

‘Evaṃ bhante ti’ kho Siggīhako gahapati putto Bhagavato pu-
jasaṃsaṃ Bhagavā etad avoca

3. ‘Yato kho gahapati putta ariya sāvakassa cattāro kamma-kilesā pahīnā honti catūhi ca thānehi pāpa kammam na karoti, cha-ca bhogaṇam apāya mulhīm na sevati so evam cuddasa pāpakā’ puṇato, chaddisī paññehidhi ubbo lola vajiyāya paṭipanno hoti, tasā ayaṃ c’eva lolo āruddho hoti puro ca loko. Kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatim egaṃ lokam uppiyati

‘Katam’ assa cattāro kamma kilesā pahīnā honti? Pānātipīto llo gahapati putta Iamma kilesa adinnūḍānam kamma kilesa, kā-mesa mechhācāro Iamma kilesa, musā vado Iamma kilesa. Imassa cattāro kamma kilesā pahīnā hontīti’

Idam avoca Bhagavā

1. Idam vatvā Sugato, athāparam etad avoca Satthā

‘Pānātipīto adinnūḍānam musā vādo ca vuccati

Para dāra gamanū c’eva nappasimsanti panditā ti’

5. ‘Katamehi catūhi thānehi pāpa Iammam na karoti? Chau-dāgatim gacchanto pāpa kammam karoti dosāgatim gacchanto pāpa kammam karoti, mohāgatim gacchanto pāpa kammam karoti, bhayāgatim gacchanto pāpa kammam karoti. Yato kho gahapati-putta Ariya sāvako n’eva chandāgatim gacchati na dosāgatim gacchati, na mohāgatim gacchati, na bhayāgatim gacchati, imehi catūhi thānehi pāpa-kammam na karotīti’

Idam avoca Bhagavā

6. Idam vatvā Sugato athāparam etad avoca Satthā

‘Chandā dosā bhayā mohā

yo dhammam ativattati,

Nihīyati tassa yaso
 kāla-pakkhe va candimā.
 Chandā dosā bhayā moha
 yo dhammam nātivattati.
 Āpūراتi tassa yaso
 sukka-pakkhe va candimā ti.'

7. Katamāni cha bhogānaṃ apāya-mukhāni na sevati? Surā-meraya-majja-pamāda-tṭhānānuyogo kho gahapati-putta bhogānaṃ apāya-mukhaṃ. Vikāla-visikhā-cariyā-nuyogo bhogānaṃ apāya-mukhaṃ. Samajjābhicaraṇaṃ bhogānaṃ apāya-mukhaṃ. Jūta-ppamāda-tṭhānānuyogo bhogānaṃ apāya-mukhaṃ. Pāpa-mittānuyogo bhogānaṃ apāya-mukhaṃ. Ālassānuyogo bhogānaṃ apāya-mukhaṃ.

8. Cha kho 'me gahapati-putta ādinavā surā-meraya-majja-pamāda-tṭhānānuyoge: sandiṭṭhikā dhanañjāni, kalaha-ppavaḍḍhanī, rogānaṃ āyatanam, akitti-sañjanani. kopīna-niddamsanī, paññāya dubbali-karaṇī tv eva chaṭṭhaṃ padaṃ bhavati. Ime kho gahapati-putta cha ādinavā surā-meraya-majja-pamāda-tṭhānānuyogo.

9. Cha kho 'me gahapati-putta ādinavā vikāla-visikhā-cariyānuyoge: attā pi 'ssa agutto arakkhitto hoti, putta-dāro pi 'ssa agutto arakkhito hoti, sāpateyyam pi 'ssa aguttaṃ arakkhitaṃ hoti, saṃkiyo ca hoti pāpakesu tḥānesu, abhūtaṃ vacanañ ca tasmim rūhati, bahunāñ ca dukkha-dhammānaṃ purakkhato hoti. Ime kho gahapati-putta cha ādinavā vikāla-visikhā-cariyānuyoge.

10. 'Cha kho 'me gahapati-putta ādinavā samajjābhicaraṇe: "Kuvaṃ naccam, kuvaṃ gītaṃ, kuvaṃ vāditam, kuvaṃ akkhānaṃ, kuvaṃ pānissaram, kuvaṃ kumbha-thūnaṃ ti?" Ime kho gahapati-putta cha ādinavā samajjā-bhicaraṇe.

11. 'Cha kho 'me gahapati-putta ādinavā jūta-ppamāda-tṭhānānuyoge: jayaṃ veraṃ pasavati, jino cittaṃ anusocati, sandiṭṭhikā dhanañjāni, sabhā-gatassa vacanaṃ na rūhati, mittānaccānaṃ paribhūto hoti, āvāha-vivāhakānaṃ apatthito hoti, akkha-dhutto purisa puggalo nālaṃ dārā bharaṇāyāti. Ime kho gahapati-putta cha ādinavā jūtappamāda-tṭhānānuyoge.

12. 'Cha kho 'me gahapati-putta ādinavā pāpa-mittānuyoge: ye dhuttā, ye soṇḍā, ye pipāsā, ye nekatikā, ye vañcanikā, ye sāhasikā, tyāssa mittā honti, te saḥāyā. Ime kho gahapati-puttā cha ādinavā pāpa-mittānuyoge.

13 'Cha kho 'me gahapati putta ādinavā ālassānuyoge "Ati sītan ti" kammam na karoti, "Ati unhan ti" kammam na karoti "Ati sāyan ti" kammam na karoti, "Ati pāto ti" kammam na karoti "Ati-chāto 'smiti" kammam na karoti, "Ati dhāto smiti" kammam na karoti Tassa evam kiccūpadesa bahulassa viharato uppanna c'eva bhogā n'uppaṇanti, uppannā ca bhogā parikkhayaṃ gacchanti Ime kho gahapati putta cha ādinavā ālassānuyoge ti'

Idam avoca Bhagavā.

14 Idam vatvā Sugato athāparam etad avoca Sattha

'Hoti pāna sakhā nāma,
 hoti sammīya sammīyo,
 Yo ca atthesu jātesu
 sahāyo hoti so sakhā
 Ussūra seyyā para dara sevana
 vera ppassango ca anattatā ca
 Pāpī ca mittā su kadariyatā ca
 ete cha thānā purisam dhamsayanti
 Pāpī mitto pāpa sakhō
 pāpicūra gocaro,
 Asmā lokā paramhā ca
 ubhayā dhamsate naro
 Akkhi itthiyo vārunī naccā gītam
 divā sappam pāricariyā akālam,
 Pāpī ca mittā su kadariyatā ca,
 ete cha thānā purisam dhamsayanti
 Akkhehi dibbanti, suram pivanti
 yant' itthiyo pāṇasamā paresam,
 Nihina sevi na ca vuddha sevī
 nihiyatī kīla pakkhe va cando
 Yo vārunī adhana akūcāno
 pipāso pibam papāgato,
 Udaḥam iva imam vigāhati,
 akulam kāhati khippam attano
 Na divā suppanā silena
 ratti n utthāna dassina
 Nīccam mattenā sondena
 sakkā āvasitum gharam
 'Ati sītam atī unham
 atī sāyam " idam ahu

Iti viṣṣaṭṭha-kammanto,
 atthā accenti mānave.
 Yo ca sīlañ ca uḥhañ ca
 tiṇā bhiyyo na maññati
 Karam purisa-kiccāni,
 so sukhā na vihāyatīti.'

15. 'Cattāro 'me gahapati-putta amittā mittā-paṭirūpakā veditabbā. Aññadatthu-haro amitto mitta-paṭirūpako veditabbo: vacī-paramo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo: anuppiya-bhāṇī amitto mitta-paṭirūpako veditabbo: apāya-sahāyo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo.

16. 'Catūhi kho gahapati-putta ṭhānehi aññadatthu-haro amitto mitta-paṭirūpako veditabbo. Aññadatthu-haro hoti: appena bahum icchati: bhayassa kiccaṃ karoti: sevati attha-kāraṇā. Imehi kho gahapati-putta catūhi ṭhānehi aññadatthu-haro amitto mitta-paṭirūpako veditabbo.

17. 'Catūhi kho gahapati-putta ṭhānehi vacī-paramo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo. Atītena paṭisantharati: anāgatena paṭisantharati: niraṭṭhakena saṃgaṇhāti: paccuppannesu kiccesu vyasanam dasseti. Imehi kho gahapati-putta catūhi ṭhānehi vacī-paramo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo.

18. 'Catūhi kho gahapati-putta ṭhānehi anuppiya-bhāṇī amitto mitta-paṭirūpako veditabbo. Pāpakam pi 'ssa anujānāti: kalyāṇam pi 'ssa nānujānāti: sammukhā 'ssa vaṇṇam bhāsati: parammukhā 'ssa avaṇṇam bhāsati. Imehi kho gahapati-putta catūhi ṭhānehi anuppiya-bhāṇī amitto mitta-paṭirūpako veditabbo.

19. 'Catūhi kho gahapati-putta ṭhānehi apāya-sahāyo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo. Surā-meraya-majja-pamāda-ṭṭhānānu-yoge sahāyo hoti: vikāla-visikhā-cariyānu-yoge sahāyo hoti: samajjābhicarane sahāyo hoti: jūtappamāda-ṭṭhānānu-yoge sahāyo hoti. Imehi kho gahapati-putta catūhi ṭhānehi apāya-sahāyo amitto mitta-paṭirūpako veditabbo ti.

Idaṃ avoca Bhagavā.

20. Idaṃ vatvā Sugato, athāparam etad avoca Satthā:

'Annadatthu-haro mitto,
 yo ca mitto vacī-paro,
 Anuppiyañ ca yo āha,
 apāyesu ca yo sakhā,

Ete amitte cattāro
 itī viññāya paṇḍito
 Ārakā parivajjeyya
 maggam patibhayaṃ yathā ti'

21 'Cattāro 'me gahapati putta mittā suhadā veditabhā
 Upakāro mitto suhado veditabbo samāna sukha dukkho mitto
 suhado veditabbo atth akkhāyi mitto suhado veditabbo anukam
 paṇḍito mitto suhado veditabbo

22 'Catūhi kho gahapati putta thānehi upakāro mitto suhado
 veditabbo Pamattam rakkhati pamattassa sāpateyyam rakkhati
 bhittassa saranam hoti uppannesu kicca karanīyesu tad digunam
 bhogam anuppādeti Imehi kho gahapati putta catūhi thānehi
 upakāro mitto suhado veditabbo

23 'Catūhi kho gahapati putta thānehi samāna sukha dukkho
 mitto suhado veditabbo Guyham assa ācikkhati gūyham assa
 paṇḍitahati āpadāsu na vijahati jīvitaṃ pi ssa atthāya pariccattam
 hoti Imehi kho gahapati putta catūhi thānehi samāna sukha dukkho
 mitto suhado veditabbo

24 'Catūhi kho gahapati putta thānehi atth akkhāyi mitto
 suhado veditabbo Pāpī nivāreti kalyāṇe niveseti assutam saveti
 saggassa maggam ācikkhati Imehi kho gahapati putta catūhi
 thānehi atth akkhāyi mitto suhado veditabbo

25 'Catūhi kho gahapati putta thānehi anukampako mitto
 suhado veditabbo Abhaven' assa na nandati bhaven' assa nandati
 aṇṇam bhānamānam nivāreti vāṇam bhānamānam pasamsati
 Imehi kho gahapati putta catūhi thānehi anukampako mitto suhado
 veditabbo ti'

Idam avoca Bhagavā

26 Idam vatvā Sugato athūparam etad avoca Sattha

'Upakāro ca yo mitto
 yo ca mitto sukhe dukkhe
 Atth akkhāyi ca yo mitto,
 yo ca mittānukampako,
 Ete pi mitte cattāro
 itī viññāya paṇḍito
 Sakkaccam payirūpāseyya,
 mātā puttam va orasam

Paṇḍito sīla-saṃpanno
 jaḷaṃ aggīva bhāsati.
 Bhoge saṃharamānassa
 bhamarass' eva iriyato.
 Bhogā sammicayaṃ yaṇṭi,
 vammiko v' upacīyati.
 Evaṃ bhoge samāhantvā.
 alaṃ-attho kule gihi.
 Catudhā vibhaje bhoge,
 saṃve mittāni ganthati,
 Ekena bhoge bhuñjeyya,
 dvīhi kammaṃ payojaye,
 Catutthaṃ ca nidhāpeyya.
 āpadāsu bhavissatīti.'

27. 'Kathaṃ ca gahapati-putta ariya-sāvako chaddisā paṭicehādī hoti? Cha-y-imā gahapati-putta disā veditabbā. Puratthimā disā mātā-pitaro veditabbā. Dakkhiṇā disā ācariyā veditabbā. Pacchimā disā puttadārā veditabbā. Uttarā disā mittāmaccā veditabbā. Hetthimā disā dāsa-kammaṅkarā porisā veditabbā. Uparimā disā Samaṇa-Brāhmaṇā veditabbā.

28. 'Pañcahi kho gahapati-putta tṭhānehi puttena puratthimā disā mātā-pitaro paccupaṭṭhātabbā. "Bhato nesam bhariṣṣāmi, kiccaṃ nesam kariṣṣāmi, kula-vamsam tṭhapesāmi, dāyajjam paṭipajjāmi, atha ca pana petānaṃ kālakatānaṃ dakkhiṇaṃ anuppadassāmīti." Imehi kho gahapati-putta pañcahi tṭhānehi puttena puratthimā disā mātā-pitaro paccupaṭṭhitā pañcahi tṭhānehi puttam anukampanti. Pāpā nivārenti, kalyāṇe nivesenti, sippaṃ sikkhāpenti, paṭirūpena dārena saṃyojenti, samaye dāyajjam niyyādentī. Imehi kho gahapati-putta pañcahi tṭhānehi puttena puratthimā disā mātā-pitaro paccupaṭṭhitā imehi pañcahi tṭhānehi puttam anukampanti. Evaṃ assa esā puratthimā disā paṭicehannā hoti khemā appaṭibhayā.

29. 'Pañcahi kho gahapati-putta tṭhānehi antevāsinaṃ dakkhiṇā disā ācariyā paccupaṭṭhātabbā: utṭhānena, upaṭṭhānena, sussūsāya, pāricariyāya, sakkaccaṃ sippa-paṭiggahaṇena. Imehi kho gahapati-putta pañcahi tṭhānehi antevāsinaṃ dakkhiṇā disā ācariyā paccupaṭṭhitā pañcahi tṭhānehi antevāsiṃ anukampanti. Suvinītaṃ vinenti, suggaḥitaṃ gāhāpenti, sabba-sippa-sutaṃ samakkhāyino bhavanti, mittā-maccesu parivedenti, disāsu parittānaṃ karonti. Imehi kho gahapati-

putta pañcahi thānehi antevāsini dakkhinā disā ācariyā paccupatthitā imehi pañcahi thānehi antevāsini anukampanti. Evam assa esā dakkhinā disā paticehannā hoti khemā appatibhayā

30 'Pañcahi kho gahapati putta thānehi sāmukena paccumā disā bhariyā paccupatthātabbā sammānanāya, avimānanāya, anati cariyāya, issariya vossaggena alamkāranuppadānena Imehi kho gahapati putta pañcahi thānehi sāmukena paccumā disā bhariyā paccupatthitā pañcahi thānehi sāmukam anukampati. Susamvhitā kam mantā ca hoti susamgaluta pariṇā ca anati irinī ca sambhātā anurakkhātī dakkhā ca hoti anavasi sabbakicesu Imehi kho gahapati putta pañcahi thānehi sāmukena paccumā disā bhariyā paccupatthitā imehi pañcahi thānehi sāmukam anukampati. Evam assa esā paccumā disā paticehannā hoti khemā appatibhayā

31 'Pañcahi kho gahapati putta thānehi kula puttana uttara disā mittāmaeā paccupatthātabbā dānena peyya vajjena attha cariyāya, sammānuttatāya, avisaṃvādanatāya Imehi kho gahapati-putta pañcahi thānehi kula puttana uttarā disā mittāmaeā paccupatthitā pañcahi thānehi kula puttam anukampanti. Pamattam rakkhanti, pamattassa sīpatteyyam rakkhanti bhūtiassa saramam honti, āpadāsu na vijahanti, apara piyam ca pi'ssa patipūjenti. Imehi kho gahapati putta pañcahi thānehi kula puttana uttarā disā mittāmaeā paccupatthitā imehi pañcahi thānehi kula puttam anukampanti. Evam assa esā uttarā disā paticehannā hoti khemā appatibhayā

32 'Pañcahi kho gahapati putta thānehi ayirakena heṭṭhumā disā dāsa kammakarā paccupatthātabbā yathābalam kammanta-samvithānena, bhatta vettanānuppadānena, gilānupatthānena, accha riyanam rasānam samvithānena, samaye vossaggena Imehi kho gahapati-putta pañcahi thānehi ayirakena heṭṭhumā disā dāsa kammakarā paccupatthitā pañcahi thānehi ayirakam anukampanti. Pub butthāyino ca honti, paccā-nipātino ca dinna dāyino ca, sukata kamma kārakā, kitti-vanna harā ca Imehi kho gahapati-putta pañcahi thānehi ayirakena heṭṭhumā disā dāsa kammakarā paccupatthitā imehi pañcahi thānehi ayirakam anukampanti. Evam assa esā heṭṭhumā disā paticehannā hoti khemā appatibhayā

33 'Pañcahi kho gahapati putta thānehi kula puttana uparimā disā Samana Brāhmanā paccupatthātabbā mettana kāya-kammena, mettana vacī kammena, mettana mano kammena, anāvaṇa-dvāratāya āmisānuppadānena Imehi kho gahapati-putta pañcahi thānehi kula-puttana uparimā disā Samana-Brāhmanā paccupatthitā eha thānehi

kula-puttaṃ anukampanti. Pāpā nivārenti, kalyāṇe nivesenti, kalyāṇa-manasā anukampanti, assutaṃ sāventi, suttaṃ pariyodāpentī, saggassa maggaṃ ācikkhanti. Imehi kho gahapati-putta pañcahi tñānehi kula-puttēna uparimā disā Samāṇa-Brāhmaṇā paccupaṭṭhitā imehi ehaṃ tñānehi kula-puttaṃ anukampanti. Evam assa eṣā uparimā disā paṭicchannā hotī khamā appaṭibhaya ti.'

Idam avoca Bhagavā.

34. Idam vatvā Sugato, athāparaṃ etad avoca Satthā:

'Mātā-pitā disā pubbā,
 ācariyā dakkhiṇā disā.
 Putta-dārā disā pacchā,
 mittāmaccā ca uttarā,
 Dāsa-kammakarā hetthā,
 uddham Samāṇa-Brāhmaṇā.
 Etā disā namasseyya
 alam-attho kule gihī.
 Paṇḍito sīla-sampanno,
 saṇho ca paṭibhānavā.
 Nivāta-vutti atthaddho,
 tādiso labhate yasaṃ.
 Uṭṭhānako analaso,
 āpadāsu na vedhati,
 Acchidda-vutti medhāvī,
 tādiso labhate yasaṃ.
 Saṅgāhako mitta-karo,
 vadaññū vīta-maccharo,
 Netā vinetā anunetā,
 tādiso labhate yasaṃ.
 Dānaṃ ca peyya-vajjaṃ ca.
 attha-cariyā ca yā idha.
 Samānattatā ca dhammesu.
 tattha tattha yathā 'rahaṃ.
 Ete kho saṅgahā loke,
 rathass' āpīva yāyato,
 Ete ca saṅgahā n' assu,
 na mātā putta-kāraṇā
 Labhetha mānaṃ pūjaṃ vā,
 pitā vā putta-kāraṇā.

Yasmā ca sanghahe ete
 samavekkhantī paṇḍitā,
 Tasmā mahattamappaṇṇī,
 pāsamsā ca bhavanti te ti '

35 Evam vutte Sīgālako gahapati-putto Bhagavantam etad
 avoca

'Abhikkantam bhante, abhikkantam bhante Seyyathā pi bhante
 nikkujjitam vā ukkujjeyya, paticchannam vā vivareyya, mūlhassa vā
 maggā ācikkheyya, andha-kāre vā tela-pajjotam dhāreyya "Cakkhu
 manto rūpāni dakkhenti" evam evam Bhagavatā aneka pariyāyena
 dhammo pakāsito Esāham bhante Bhagavantam saranam gacchāmi,
 Dhammañ ca bhikkhu-Samghañ ca Upāsakam mam Bhagavā
 dhāretu ajjatagge pānupetam saranam gatan ti '

Sīgālōvāda-Suttantam nūthitam

TEVIJJA SUTTA

(Dīgha Nikāya)

1 Evam me sutam Ekam samayam Bhagavā Kosalesu cārikam
 caramāno mahatā bhikkhu samghena saddhim pañca mattehū bhikkhu-
 satehū yena Manasākatam nāma Kosalānam brāhmaṇa gāmo tad
 avasari Tatra sudam Bhagavā Manasākate viharati uttarena Mana
 sākatassa Aciravatiyā nadiyā tīre amba-vane

2 Tena kho pana samayena sambahulā abhiññātā abhiññātā
 brāhmaṇa-mahāsālā Manasākate pativasanti, seyyathidam Cankī
 brāhmaṇo Tārūkkho brāhmaṇo Pokkharasāti brāhmaṇo Jānussoṃ
 brāhmaṇo, Todeyya Brāhmaṇo, aññe ca abhiññātā abhiññātā
 brāhmaṇa mahāsālā

3 Atha kho Vāsettha Bhāradvājānam janghā vihāram anucanka
 mantānam anuvicarantānam maggāmagge kathā udapādi

4. Vāsettho mānava evam āha 'Ayaṃ eva uju maggo ayaṃ
 añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahmasahavyatāya svāyam
 akkhāto brāhmaṇena Pokkharasātina ti '

5. Bhāradvājo mānava evam āha 'Ayaṃ eva uju maggo, ayaṃ
 añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahmasahavyatāya, svāyam
 akkhāto Brāhmaṇena Tārūkkhenāti '

6 Neva kho asakkhī Vāsettho mānava Bhāradvājānam mānavam
 saññāpetum, na pana asakkhī Bhāradvājo mānava Vāsettham māna-
 vam saññāpetum

7. Atha kho Vāsetṭho māṇavo Bhāradvājaṃ māṇavaṃ āman-
tesī:

‘Ayaṃ kho Bhāradvāja Samaṇo Gotamo Sakya-putto Sakya-
kulā pabbajito Manasākaṭe viharati uttarena Manasākaṭassa Acira-
vatiyā nadiyā tīre amba-vane. Taṃ kho pana bhavantam Gotamaṃ
evaṃ kalyāṇo kitti-saddo abbhuggato: “Iti pi so Bhagavā araham
sammā-sambuddho vijjā-carāṇa-sampanno sugato loka-vidu anuttaro
purisadamma-sārathī, satthā deva-manussānaṃ buddho bhagavā ti.”
Āyāma bho Bhāradvāja yena Samaṇo Gotamo ten’ upasamkāmis-
sāma, upasamkamitvā etaṃ attham Samaṇam Gotamaṃ pucchissāma.
Yathā ne Samaṇo Gotamo vyākariṣṣati, tathā naṃ dhāressāmāti.’

‘Evaṃ bho’ ti kho Bhāradvājo māṇavo Vāsetṭhassa māṇavassa
paccassosi.

8. Atha kho Vāsetṭha-Bhāradvājā māṇavā yena Bhagavā ten’
upasamkamimsu. Upasamkamitvā Bhagavatā saddhim sammodimsu,
sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisi-
dimsu. Ekamantaṃ nisiṇṇo kho Vāsetṭho māṇavo Bhagavantam
etaḍ avoca:—

‘Idha bho Gotama amhākaṃ jaṅghā-vihāraṃ anucaṅkamantānaṃ
anuvicarantānaṃ maggāmagge kathā udapādi. Ahaṃ evaṃ vadāmi:
“Ayaṃ eva uju-maggo, ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takka-
rassa Brahma-sahavyatāya, svāyaṃ akkhāto Brāhmaṇena Pokkhara-
sātinā ti.” Bhāradvājo māṇavo evaṃ āha: “Ayaṃ eva uju-maggo,
ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-sahavyatāya,
svāyaṃ akkhāto Brāhmaṇena Tārukkhenāti.” Ettha bho Gotama
atth’ eva viggaho, atthi vivādo, atthi nānāvādo ti.’

9. ‘Iti kira Vāsetṭha tvaṃ evaṃ vadesi: “Ayaṃ eva uju-maggo,
ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-sahavyatāya,
svāyaṃ akkhāto Brāhmaṇena Pokkharasātinā ti.” Bhāradvājo
māṇavo evaṃ āha: “Ayaṃ eva uju-maggo, ayaṃ añjasāyano niyyā-
niko niyyāti takkarassa Brahma-sahavyatāya, svāyaṃ akkhāto
Brāhmaṇena Tārukkhenāti.” Atha kismiṃ pana vo Vāsetṭha viggaho,
kismiṃ vivādo, kismiṃ nānāvādo ti?’

10. ‘Maggāmagge bho Gotama. Kiñcāpi bho Gotama brāh-
maṇā nānāmagge paññāpentī—Addhariyā brāhmaṇā, Tittiriya brāh-
maṇā, Chandokā brāhmaṇā, Chandāvā brāhmaṇā, Brāhma-cariyā
brāhmaṇā—atha kho sabbāni tāni niyyānikāni niyyanti takkarassa
Brahma-sahavyatāya? Seyyathā pi bho Gotama gāmassa vā niga-
massa vā avidūre bahūni ce pi nānā-maggāni bhavanti, atha kho

sabbāntāni gāma samosaranāni bhavanti, evam eva kho bho Gotama kuicāpi brāhmanā nānā magge paññāpentī—Addhariya brāhmanā, Tittiriya brāhmanā, Chandokā brāhmanā, Chandāvā brahmanā, Brahma cariyā brāhmanā—attha kho sabbāni tāni niyyanikāni niyyanti takkarassa Brahma sahaṃ atāyāti ?

- 11 “Niyyantīti” Vāsettha vadesi ?
 “Niyyantīti” bho Gotama vadāmi’
 “Niyyantīti” Vāsettha vadesi ?
 “Niyyantīti” bho Gotama vadāmi’
 “Niyyantīti” Vāsettha vadesi’
 “Niyyantīti” bho Gotama vadāmi’

12 ‘Kim pana Vāsettha ? atthi koci tevijjānam brāhmanānam eka brāhmano pi yena Brahmā sakkhī dittho ti ?’

‘No h’idam bho Gotama’

‘Kim pana Vāsettha ? atthi koci tevijjānam brāhmanānam ekā cariyā pi yena Brahmā sakkhī dittho ti ?’

‘No h’idam bho Gotama’

‘Kim pana Vāsettha ? atthi koci tevijjānam brāhmanānam ekācarīya pācarīyo pi yena Brahmā sakkhī dittho ti ?’

‘No h’idam bho Gotama’

‘Kim pana Vāsettha ? atthi koci tevijjānam brāhmanānam yāva sattamā ācarīya mahāyugā yena Brahmā sakkhī dittho ti ?’

‘No h’idam bho Gotama’

13 ‘Kim pana Vāsettha ? ye pi tevijjānam brāhmanānam pubbakā isayo, mantānam kattāro mantānam pavattāro, yesam idam etarahi tevijja brāhmanā porānam mantapadam gītā pavuttam samhiṭam tad anugāyanti tad anubhāsanti, bhāsitaṃ anubhāsanti vācītaṃ anuvācentī—seyyathīdam Atthako, Vamako, Vāmadevo Vessāmitto, Yamataggi, Angraso, Bhāradvājo, Vāsettho, Kassapo, Bhagu—te pi evam āhamsu “Mayam etam jānāma mayam etam passāma yattha vā Brahmā yena vā Brahmā yaṃ vā Brahma ti ?”

‘No h’idam bho Gotama’

14 ‘Iti kira Vāsettha n’ atthi koci tevijjānam brāhmanānam eka-brāhmano pi yena Brahmā sakkhī dittho, n’ atthi koci tevijjānam brahmanānam ekācarīyo pi yena Brahmā sakkhī dittho, n’ atthi koci tevijjānam brāhmanānam ekācarīya-pācarīyo pi yena Brahmā sakkhī dittho, n’ atthi koci tevijjānam brāhmanānam yāva sattamā ācarīya mahāyugā yena Brahmā sakkhī dittho Ye pi kira tevijjānam

brāhmaṇānaṃ pubbakā isayo, mantānaṃ kattāro mantānaṃ pavattāro, yesam idaṃ etarahi tevijjā brāhmaṇa porāṇaṃ manta-padaṃ gītaṃ pavuttaṃ samihitaṃ tad anugāyanti tad anubhāsanti, bhāsitaṃ anubhāsanti vācitaṃ anuvācenti—seyyathidaṃ Aṭṭhako Vāmako Vāmadevo Vessāmitto Yamataggi Aṅgiraso Bhāradvājo Vāseṭṭho Kassapo Bhagu—te pi na evaṃ āhaṃsu: “Mayaṃ etaṃ jānāma mayaṃ etaṃ passāma yattha vā Brahmā yena vā Brahmā yaṃ vā Brahmā ti.” Te vata tevijjā brāhmaṇā evaṃ āhaṃsu: “Yaṃ na jānāma yaṃ na passāma tassa saḥavyatāya maggaṃ desema, ayaṃ eva uju-maggo ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-saḥavya-tāyāti.”

‘Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Nanu evaṃ sante tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjati?’

‘Addhā kho bho Gotama evaṃ sante tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjati.’

15. ‘Te vata Vāseṭṭha tevijjā brāhmaṇā yaṃ na jānanti yaṃ na passanti tassa saḥavyatāya maggaṃ desessanti:

“Ayaṃ eva uju-maggo ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-saḥavyatāyāti.” n’ etaṃ thānaṃ vijjati Seyyathā pi Vāseṭṭha andha-veṇi paramparā saṃsattā purimo pi na passati majjhimo pi na passati pacchimo pi na passati—evaṃ eva kho Vāseṭṭha andha-veṇūpamaṃ yeva tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ bhāsitaṃ, purimo pi na passati majjhimo pi na passati pacchimo pi na passati. Tesam idaṃ tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ bhāsitaṃ hassakaṃ yeva sampajjati, nāmakam yeva sampajjati, rittakam yeva sampajjati, tucchakam yeva sampajjati.

16. ‘Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Passanti tevijjā brāhmaṇā candima-suriye, añño vā pi bahujano, yato ca candima-suriyā uggacchanti yattha ca ogacchanti āyācanti thomayanti pañjalikā namassamānā anuparivattanti?’

‘Evaṃ bho Gotama. Passanti tevijjā brāhmaṇā candima-suriye, añño vā pi bahujano, yato ca candima-suriyā uggacchanti yattha ca ogacchanti āyācanti thomayanti pañjalikā namassamānā anuparivattanti.’

17. ‘Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Yaṃ passanti tevijjā brāhmaṇā candima-suriye, añño vā pi bahujano, yato candima-suriyā uggacchanti yattha ca ogacchanti āyācanti thomayanti pañjalikā namassamānā anuparivattanti—pahonti candima-suriyānaṃ saha-

dīghā vā rassa vā kālī vā sāmā vā mangunacehavi vā ti, amukasmim gāmo vā nigamo vū nagare vā ti? Iti puṭṭho no ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: “Ambho purisa yaṃ tvam na jānāsi na passasi, tam tvam icchasi kamesīti?” Iti puṭṭho āmo ti vadeyya. Tam kim maññasi Vāseṭṭha? Nanu evaṃ sante tassa purisassa appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti!

‘Addhā kho bho Gotama evaṃ sante tassa purisassa appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti.’

20. ‘Evaṃ eva kho Vāseṭṭha, na kira tevijjehi brāhmaṇehi Brahmā sakkihi-diṭṭho, na pi kira tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ ācariyehi Brahmā sakkihi-diṭṭho, na pi kira tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ ācariya-pācariyehi Brahma sakkihi-diṭṭho, na pi kira tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ yāva suttamācariya-mahāyugehi Brahmā sakkihi diṭṭho. Ye pi kira tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ pubbakā isayo, mantānaṃ kattāro mantānaṃ pavattāro, yesaṃ idaṃ etarahi tevijjā brāhmaṇā poraṇaṃ mantapadaṃ gītaṃ pavuttaṃ samihitaṃ, tad anugāyanti tad anubhāsanti, bhāsitaṃ anubhāsanti vācitaṃ anuvācenti—seyyathidaṃ Atṭha-ko Vāmako Vāmadevo Vessāmitto Yamataggi Aṅgiraso Bhāradvājo Vāseṭṭho Kassapo Bhagu—te pi na evaṃ āhamsu: “Mayaṃ etaṃ jānāma mayaṃ etaṃ passāma yattha vā Brahmā yena vā Brahmā yaḥim vā Brahmā ti.” Te vata tevijjā brāhmaṇā evaṃ āhamsu—“Yaṃ na jānāma, yaṃ na passāma, tassa saṃvayātāya maggaṃ desema: ‘Ayaṃ eva uju-maggo, ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-saṃvayātāyāti.’” Tam kim maññasi Vāseṭṭha? Nanu evaṃ sante tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti?’

‘Addhā kho bho Gotama evaṃ sante tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ appāṭihīrakataṃ bhāsitaṃ sampajjatīti.’

‘Sādhu Vaseṭṭha. Te vata Vāseṭṭha tevijjā brāhmaṇā yaṃ na jānanti, yaṃ na passanti, tassa saṃvayātāya maggaṃ desessanti: “Ayaṃ eva uju-maggo, ayaṃ añjasāyano niyyāniko niyyāti takkarassa Brahma-saṃvayātāyāti,” n’ etaṃ tṭhānaṃ vijjati.’

21. ‘Seyyathā pi Vāseṭṭha puriso cātummahāpathe nissenim kareyya-pāsādassa ārohanāya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: “Ambho purisa, yassa pāsādassa ārohanāya nissenim karosi, jānāsi taṃ pāsādaṃ puratthimāya disāya, dakkhināya disāya, pacchimāya disāya, uttarāya disāya, ucco vā nico vā majjho vā ti?” Iti puṭṭho no ti vadeyya. Tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ: “Ambho purisa, yaṃ tvam na jānāsi na passasi, tassa tvam pāsādassa ārohanāya nissenim karosīti?” Iti

puttho āmo ti vadeyya Tam kim maññasi Vāsettha? Nanu evam sante tassa purisassa appātīhīrakatam bhāsitam sampajjatīti?

‘Addhū kho bho Gotama evam sante tassa purisassa appātīhīra katam bhāsitam sampajjatīti’

22 ‘Evam eva kho Vāsettha na kira tevijjehi brahmanehi Brahmā sakkhī dittho, na pi kira tevijjānam brahmananam ācariyehi Brahmā sakkhī dittho na pi kira tevijjanam brāhmananam ācariya pūcariyehi Brahmā sakkhī dittho na pi kira tevijjānam brāhmanānam jāva suttamācariya mahāyugehi brāhmanehi Brahmā sakkhī dittho Ye pi kira tevijjānam brāhmanānam pubbakā 13yo mantīnam kattāro mantanam pavattāro yesam idam etarahi tevijjā brāhmanā poranam mantapadam gītā pavuttam samūhitam tad anugāyanti tad anubhāsanti, bhāsitam anubhāsanti vācitam anuvācenti—seyya thidam Atthako Vāmako Vāmadexo Vessāmitto Yamataggi Anāraso Bhīradvājo Vāsettho Kassapo Bhagu—te pi na evam āhamsu ‘Mayam etam jānāma mayam etam passāma yattha vā Brahma vena vā Brahmā yāham vā Brahmā ti’ Te vata tevijja brahmanā evam āhamsu “Yam na jānāma, yam na passāma tassa sahavyataya maggam desema ‘Ayam eva uju maggo ayam añjasāyano nyyūniko nyyāti takl arassa Brahma sahavyatāyāti’” Tam kim maññasi Vāsettha? Nanu evam sante tevijjānam brāhmanānam appātīhīra katam bhāsitam sampajjatīti?

‘Addhū kho bho Gotama evam sante tevijjānam brahmananam appātīhīrakatam bhāsitam sampajjatīti’

23 ‘Sūdhu Vāsettha Te vata Vāsettha tevijjā brāhmanā yam n’ jānanti yam na passanti, tassa sahavyatūya maggam desessanti ‘Ayam eva uju maggo, ayam añjasāyano nyyūniko nyyāti takl arassa Brahma sahavyatāyāti,’ n’ etam thānam vijjati

24 ‘Sevathā pi Vāsettha ayam Aciravati nadi pūrī udakassa samatittikā kūkapeyyā atha puriso āgaccheyya pārattthiko (pāra gavesi) pāra gāmi pāran taritu kamo So orima tiro thito pārīmam tīram avheyya “Ehi pārā pārā ehi pārā pārā ti” Tam kim maññasi Vāsettha? Api nu tassa purisassa avhāyana hetu vā āvācana hetu vā patthana hetu vā abhinandana hetu vā Aciravatiya nadiyā parīman tīram orīman tīram āgaccheyyāti?’

‘No h’idam bho Gotama’

25 ‘Evam eva kho Vāsettha tevijjā brāhmanā ye dhamma brahmanakaranā te dhamme pahāya vattamānā, ye dhammā abrāh manakaranā te dhamme samādāya vattamānā evam āhamsu

“*Indam avhāyāma, Somam avhāyāma, Varuṇam avhāyāma, Isānam avhāyāma, Pajāpatim avhāyāma, Brahmanam avhāyāma, Mahiddhim avhāyāma, Yamam avhāyāma.*” Te vata Vāsetṭha tevijjā brāhmaṇā ye dhammā brāhmaṇakaraṇā te dhamme pahāya vattamānā, ye dhammā abrahmaṇakaraṇā te dhamme samādāya vattamānā, avhāyana-hetu vā āyācana-hetu vā patthana-hetu vā abhinandana-hetu vā kāyassa bhedaṃ param maraṇā Brāhmaṇam saṃvayūpagā bhavissantīti—n’ etaṃ tṭhānam vijjati.

26. ‘Seyyathā pi Vāsetṭha ayam Aciravatī nadī pūrā udakassa samatittikā kākaṭṭhā aṭṭha puriso āgaccheyya pārattthiko (pāragavesī) pāra-gāmī pāraṇ taritu-kāmo. So orima-tīre dāhāya anduyāpacchā-bāham gālha-bandhanam baddho. Taṃ kim maññasi Vāsetṭha? Api nu so puriso Aciravatiyā nadiyā orima-tīrā pārīman tīram gaccheyyāti?’

‘No h’idaṃ bho Gotama.’

27. ‘Evam eva kho Vāsetṭha pañca’ ime kāma-guṇā ariyassa vinaye andūti pi vuccanti, bandhanan ti pi vuccanti. Katame pañca? Cakkhu-viññeyyā rūpā itṭhā kantā manāpā piya-rūpā kāmūpasamhitā rajanīyā, sotaviññeyyā saddā... pe... ghāna-viññeyyā gandhā... jivhā-viññeyyā rasā... kāya-viññeyyā potṭhabbā itṭhā kantā manāpā piya-rūpā kāmūpasamhitā rajanīyā. Ime kho Vāsetṭha pañca kāma-guṇā ariyassa vinaye andūti pi vuccanti, bandhanan ti pi vuccanti. Ime kho Vāsetṭha pañca kāma-guṇe tevijjā brāhmaṇā gathitā mucchitā ajjhāpannā anādīnava-dassāvī anissaraṇa-paññā paribhuñjanti.

28. ‘Te vata Vāsetṭha tevijjā brāhmaṇā ye dhammā brāhmaṇakaraṇā te dhammā pahāya vattamānā, ye dhammā abrahmaṇakaraṇā te dhamme samādāya vattamānā, pañca kāma-guṇe gathitā mucchitā ajjhāpannā anādīnava-dassāvī anissaraṇa-paññā paribhuñjantā kāmānubandhana-baddhā kāyassa bhedaṃ param maraṇā Brāhmaṇam saṃvayūpagā bhavissantīti—n’ etaṃ tṭhānam vijjati.

29. ‘Seyyathā pi Vāsetṭha ayam Aciravatī nadī pūrā udakassa samatittikā kākaṭṭhā aṭṭha puriso āgaccheyya pārattthiko (pāragāmī) pārīman taritu-kāmo. So orime tīre sasīsam pārūpitvā nipaṭṭheyya. Taṃ kim maññasi Vāsetṭha? Api nu so puriso Aciravatiyā nadiyā orima-tīrā pārīman tīram gaccheyyāti?’

‘No h’idaṃ bho Gotama.’

30. ‘Evam eva kho Vāsetṭha pañca’ ime nīvaraṇā ariyassa vinaye āvaraṇā ti pi vuccanti, nīvaraṇā ti pi vuccanti, onahā ti pi vuccanti,

pariyonahā ti pi vuccanti Katame pañca ? Kamacchanda nīvaranam
 vyāpāda nīvaranam thīna middha nīvaranam uddhacca kukkuc-
 cā nīvaranam vicikicchā nīvaranam Ime kho Vāsettha pañca nīvaranā
 ariyassa vinaye āvaranā ti pi vuccanti, nīvaranā ti pi vuccanti, onahā
 ti pi vuccanti, pariyonahā ti pi vuccanti Imehi kho Vāsettha pañca
 nīvaranehi tevijjā brāhmanā āvatā nivutā ophutā pariyonaddhā Te
 vata Vāsettha tevijjā brāhmanā ye dhammā brāhmana-kāranā te
 dhamme pahāya vattamānā, ye dhammā abrahmanakāranā te dhamme
 samādāya vattamānā, pañca nīvaranehi āvatā nivutā ophutā pari-
 yonaddhā kāyassa bheda param maranā Brahmānam saavyūpagā
 bhavissantīti—n' etam thānam vijjati

31 'Tam kim maññasi Vāsettha ? Kiñci ti sutam brāhmanānam
 uddhānam mahallakānam ācariya-pācariyānam bhāsamānānam ?
 Sappariggaho vā Brahmā apariggaho vā ti ?'

'Apariggaho bho Gotama '

'Savera citto vā avara-citto vā ti ?'

'Avara-citto bho Gotama '

'Savyāpajja citto vā avyāpajja-citto vā ti ?'

'Avyāpajja-citto bho Gotama '

'Samkīlththa citto vā asamkīlththa citto vā ti ?'

'Asamkīlththa-citto bho Gotama '

'Vasavattī vā avasavattī vā ti ?'

'Vasavattī bho Gotama '

32 Tam kim maññasi Vāsettha ? Sappariggahā vā tevijjā
 brāhmanā apariggahā vā ti ?'

'Sappariggahā bho Gotama '

'Savera citta vā avara citta vā ti ?'

'Savera citta bho Gotama '

'Savyāpajja -cittā vā avyāpajja-cittā vā ti ?'

'Savyāpajja citta bho Gotama '

'Samkīlththa-cittā vā asamkīlththa-cittā vā ti ?'

'Samkīlththa citta bho Gotama '

'Vasavattī vā avasavattī vā ti ?'

'Avasavattī bho Gotama '

33 'Iti kira Vāsettha sappariggahā tevijja brāhmanā, apariggaho
 Brahmā Apī nu kho sappariggahānam tevijjānam brāhmanānam
 apariggahena Brāhmunā saddhim samsandatī sametīti ?'

'No h'idaṃ bho Gotama '

34. 'Sādhū Vāseṭṭha. Te vata Vāseṭṭha saapariggahū tevijjā brāhmaṇā kāyassa bhedaṃ param maraṇā apariggahassa Brahmuno saḥavyūpagā bhavissantīti—n' etaṃ tṭhānaṃ vijjatīti.

35. 'Iti kira Vāseṭṭha savera-cittā tevijjā brāhmaṇā, avera-citto Brahmā ... pe ... savyāpajjha-cittā tevijjā brāhmaṇā, avyāpajjha-citto Brahmā ... pe ... saṃkiliṭṭha-cittā tevijjā brāhmaṇā, asaṃkiliṭṭha-citto Brahmā ... pe ... avasavattī tevijjā brāhmaṇā, vasavattī Brahmā. Api nu kho avasavattinaṃ tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ vasavattinā Brahmunā saddhim saṃsandati sametīti?'

'No h'idaṃ bho Gotama.'

36. 'Sādhū Vāseṭṭha. Te vata Vāseṭṭha avasavattī tevijjā brāhmaṇā kāyassa bhedaṃ param maraṇā vasavattissa Brahmuno saḥavyūpagā bhavissantīti—n' etaṃ tṭhānaṃ vijjati. Idha kho pana Vāseṭṭha tevijjā brāhmaṇā āsīditvā saṃsīdanti saṃsīditvā visādaṃ vā pāpuṇanti sukkhataṃ maññe pataranti. Tasmā idaṃ tevijjānaṃ brāhmaṇānaṃ tevijjā-īriṇaṃ ti pi vuccati, tevijjā-vipinaṃ ti pi vuccati, tevijjā-vyasaṇaṃ ti pi vuccatīti.'

37. Evaṃ vutte Vāseṭṭho māṇavo Bhagavantam etad avoca: 'Sutaṃ m'etaṃ bho Gotama: "Samaṇo Gotamo Brahmāṇaṃ saḥavyatāya maggaṃ jānātīti."'

'Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Āsanne ito Manasākaṭaṃ, na yito dūre Manasākaṭaṃ ti?'

'Evaṃ bho Gotama āsanne ito Manasākaṭaṃ, na yito dūre Manasākaṭaṃ ti.'

'Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Idh'assa puriso Manasākaṭe jāto vaddho. Tam enaṃ Manasākaṭato tāvad eva avassaṭaṃ Manasākaṭassa maggaṃ puccheyyuṃ. Siyā nu kho Vāseṭṭha tassa purisassa Manasākaṭe jāta-vaddhassa Manasākaṭassa maggaṃ puṭṭhassa dandhāyitattaṃ vā vitthāyitattaṃ vā ti?'

'No h'idaṃ bho Gotama. Taṃ kissa hetu? Asu hi bho Gotama puriso Manasākaṭe jāto vaddho, tassa sabbān' eva Manasākaṭassa maggāni suviditānīti.'

38. 'Siyā kho Vāseṭṭha tassa purisassa Manasākaṭe jāta-vaddhassa Manasākaṭassa maggaṃ puṭṭhassa dandhāyitattaṃ vā vitthāyitattaṃ vā, no tveva Tathāgatassa Brahma-loke vā Brahmaloḷa-gāminiyā vā paṭipadāya puṭṭhassa dandhāyitattaṃ vā vitthāyitattaṃ vā. Brahmānaṃ p'ahaṃ Vāseṭṭha pajānāmi Brahma-lokaṃ ca Brahmaloḷa-gāminiṃ ca paṭipadaṃ, yathā paṭipanno ca Brahma-lokaṃ uppanno taṃ ca pajānāmīti.'

39 *Evam vutto Vāsettho mānavo Bhagavantam etad avoca*
'*Sutam m'etam bho Gotama "Samano Gotamo Brahminam sahaṃya*
tāya maggam deseti" *Sādhū no bhavam Gotamo Brahmānam*
sahavatāya maggam desetu, ullumpatu bhavam Gotamo Brahmanim
pajanti '

'*Tena hi Vāsettha sunāhi sādhuṃkaṃ manasikarohi, bhāṣissāmi*
'*Evam bho*' *to kho Vāsettho mānavo Bhagavato paccasosi*
Bhagavā etad avoca

40 *Idha Vāsettha Tathāgato loka uppajjati ariham samma*
sambuddho vijjā carana sampanno sugato lokavidū anuttaro purisa
damma sīrathī satthā deva manussinam buddho bhagavā *So imam*
lokaṃ sadevakam samarakam sabrahmakam sasamāna brāhmaṇim
pajam sadevamanussum sayam abhiññā sacchikāva pvedeti *So*
dhammam deseti ādi kalyānam majjhe kalyānam pariyoṣiṇe kalyānam
sāttham sayajāñjanam kevala paripunnam parisuddham brahma
cariyam pakāseti

41 *'Tam dhammam sunāti gahapati vā gahapati putto*
vā aññatarasmim vā kule paccājito *So tam dhammam sutva*
Tathāgate saddham patilabhati *So tena saddha patilabhenā saman*
nāgato iti patisamekkhati *"Sambīdho gharāvāso rajāpātho, abbho*
kāso pabbajjā *Na sukaram agāram ajjhāvasatā ekanta paripunnam*
ekanta parisuddham sankhalikkhitaṃ brahmacariyam caritum *Yan*
nūnāham kesamassum ohāretvā kāsīyāmi vatthāni acchadetvā aga
rasmā anagāriyam pabbajeyyan ti ' *So aparena samayena appam va*
bhogakkhandham pahāya mahantam vā bhogakkhandham pahāya
appam vā ñāti parivattam pahāya mahantam vā ñāti parivattam
pahāya, kesamassum ohāretvā kāsīyāmi vatthāni acchadetvā agārasmi
anagāriyam pabbajati

42 *'So evam pabbajito samano Pātimokkha samvrasavuto*
viharati ācāra gocara sampanno anumattesu vajjesu bhaya dassāvī
samādāya sikkhati sikkhā padesu kāyakamma vacikammaṃ samā
nāgato kusaleṇa parisuddhājivo sila sampanno indriyesu gutta dvāro
satī sampajāññena samannāgato santuttho

43 *'Kathañ ca Vāsettha bhikkhu sila sampanno hoti* ?

'Idha Vāsettha bhikkhu pīnātipītam pahāya pānātipatā pativirato
hoti *pe* *sukhino cittaṃ samādhīyati* *pe*

76 *'So mettā sahagatenā cetasa ekam disaṃ pharitvā viharati,*
tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catuttham *Iti uddham adho*
tiriyam sabbaḍḍhi sabbatataya sabbāvantam lokaṃ mettā sahagatenā

cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena āverēṇa avyāpajjhena pharitvā viharati.

77. 'Seyyathā pi Vāseṭṭha balavā saṅkha-dhamo appakasiren' eva catuddisā viññāpeyya, evaṃ bhāvitāya kho Vāseṭṭha mettāya ceto-vimuttiyā yaṃ pamāṇa-kataṃ kammaṃ na taṃ tatrāvasissati na taṃ tatrāvatitṭhati. Ayam pi kho Vāseṭṭha Brahmāṇaṃ saḥavyatāya maggo.

78. 'Puna ca paraṃ Vāseṭṭha bhikkhu karuṇā-sahagatena cetasā ... pe ... muditā-sahagatena cetasā ... pe ... upekhā-sahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharati, tathā dutiyaṃ, tathā tatiyaṃ, tathā catutthaṃ. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam upekhā-sahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharati.

79. 'Seyyathā pi Vāseṭṭha balavā saṅkha-dhamo appakasiren' eva catuddisā viññāpeyya, evaṃ bhāvitāya kho Vāseṭṭha upekhāya ceto-vimuttiyā yaṃ pamāṇa-kataṃ kammaṃ na taṃ tatrāvasissati na taṃ tatrāvatitṭhati. Ayam pi kho Vāseṭṭha Brahmāṇaṃ saḥavyatāya maggo.'

80. 'Taṃ kim maññasi Vāseṭṭha? Evaṃ-vihārī bhikkhu sapa-riggaho vā apariggaho vā ti?'

'Apariggaho bho Gotama.'

'Savera-citto vā avera-citto vā ti?'

'Avera-citto bho Gotama.'

'Savyāpajjha-citto vā avyāpajjha-citto vā ti?'

'Avyāpajjha-citto bho Gotama.'

'Saṃkiliṭṭha-citto vā asaṃkiliṭṭha-citto vā ti?'

'Asaṃkiliṭṭha-citto bho Gotama.'

'Vasavattī vā avasavattī vā ti?'

'Vasavattī bho Gotama.'

81. 'Iti kira Vāseṭṭha apariggaho bhikkhu, apariggaho Brahmā. Api nu kho apariggahassa bhikkhuno apariggahena Brahmunā saddhiṃ saṃsandati sametīti?'

'Evaṃ bho Gotama.'

'Sādhu Vāseṭṭha. So vata Vāseṭṭha apariggaho bhikkhu kāyassa bhedaṃ paraṃ maraṇā apariggahassa Brahmaṇo saḥavyūpago bhavissati—tāṇaṃ etaṃ vijjati.'

'Iti kira Vāseṭṭha avera-citto bhikkhu, avera-citto Brahmā ... pe ... avyāpajjha-citto bhikkhu, avyāpajjha-citto Brahmā ... pe ...

asamkhittha citto bhikkhu, asamkhittha citto Brahmā, vasavatti bhikkhu, vasavattī Brahmā Apī nu kho vasavattissa bhikkhuno vasavattinā Brahmunā saddhim samsandati sametiti?

‘Evam bho Gotama’

‘Sādhu Vāsettha So vata Vāsettha vasavattī bhikkhu kāyassa bheda param maranā vasavattissa Brahmuno saha vyūpago bhavissa tīti—thānam etam vijjatīti’

82 Evam vutte Vāsettha Bharadvājā mānavā Bhagavantam etad avocum

‘Abhikkantam bho Gotama abhikkantam bho Gotama Seyya thā pi bho Gotama nikkujjitam va ukkujjeyya patiechannam va vivareyya, mūlhasa vā maggam ācikkheyya andha kāre vā telā pījjotam dhāreyya cakkhumanto rūpāni dakkhantīti—evam eva bhotū Gotamena anekapariyāyena dhammo pākāsito Ete mayam bhavantam Gotamam saranam gacchāma dhammañ ca bhikkhu samghañ ca Upāsake no bhavam Gotamo dhāretu ajjatagge pānu petam saranam gate’ti’

Tevijja Suttantam nitthitam

SAKKA PAÑHA SUTTANTA

(Dīgha Nikāya)

1 1 Evam me sutam

Ekam samajam Bhagavā Magadhesu viharatī pācinato Rājā gahassa Ambasadā nāma brāhmanagāmo tass’ uttarato Vēdiyake pabbate Indasāla guhāyam Tena kho pana samayena Sakkassa devānam indassa ussukkam udapādi Bhagavantam dassanāya

Atha kho Sakkassa devānam indassa etad aho si ‘Kaha nu kho Bhagavā etarahi viharatī araham sammāsambuddho ti?’ Addasā kho Sakko devānam indo Bhagavantam Magadhesu viharantam, pācinato Rājagahassa Ambasadā nāma brāhmana gāmo tass’ uttarato Vēdiyake pabbate Indasāla guhāyam Disvā deve Tavatimse āmantesi

‘Aya mārīsā Bhagavā Magadhesu viharatī pācinato Rājā gahassa Ambasadā nāma brāhmanagāmo tass’ uttarato Vēdiyake pabbate Indasāla guhāyam Yadi pi mārīsā mayam tam Bhagavantam dassanāya upasamkameyyāma arahantam sammā sambuddhan ti’

‘Evaṃ bhaddan tavāti’ kho devā Tāvatiṃsā Sakkassa devānam indassa paaccassosum.

2. Atha kho Sakko devānam indo Pañcasikham Gandhabba-puttaṃ āmantesi:

‘Ayaṃ tāta Pañcasikha Bhagavā Magadhesu viharatī. pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇa-gāmo, tass’ uttarato Vēdiyake pabbate Indasāla-guhāyaṃ. Yadi pana tāta pañcasikha mayantaṃ Bhagavantam dassanāya upasaṃkameyyāma arahantaṃ sammā-sambuddhan ti.’

‘Evaṃ bhaddan tavāti’ kho Pañcasikho Gandhabbaputto Sakkassa devānam indassa paṭissutvā beluva-paṇḍu-vīṇaṃ ādāya Sakkassa devānam indassa anucariyaṃ upāgami.

Atha kho Sakko devānam indo devehi Tāvatiṃschi parivuto Pañcasikhena Gandhabba-puttena purakkhato. seyyathā pi nāma balavā puriso sammiñjitaṃ vā bāhaṃ pasāreyya pasāritaṃ vā bāhaṃ sammiñjeyya, evaṃ evaṃ devesu Tāvatiṃsesu antarahito Magadhesu, pācīnato Rājagahassa Ambasaṇḍā nāma brāhmaṇa-gāmo. tass’ uttarato Vēdiyake pabbate paccuṭṭhāsi.

3. Tena kho pana samayena Vēdiyako pabbato atiriva obhāsa-jāto hoti, Ambasaṇḍā ca brāhmaṇa-gāmo, yathā taṃ devānaṃ devā-nubhāvena. Api ’ssudaṃ parito gāmesu manussā evaṃ āhaṃsu:

‘Āditt’ assu nāma’ ajja Vēdiyako pabbato. pajjhāyit’ assu nāma’ ajja Vēdiyako pabbato, jalit’ assu nāma’ ajja Vēdiyako pabbato. Kiṃ su nāma’ ajja Vēdiyako pabbato atiriva obhāsa-jāto Ambasaṇḍā ca brāhmaṇa-gāmo’ ti saṃviggā lomahaṭṭha-jātā ahesuṃ.

4. Atha kho Sakko devānam indo Pañcasikham Gandhabba-puttaṃ āmantesi:

‘Durupasaṃkamā kho tāta Pañcasikha Tathāgatā mādisena, jhāyī jhāna-ratā tadanantaraṃ patisallinā. Yadi pana tāta Pañcasikha Bhagavantam paṭhamam pasādeyyāsi, tayā tāta paṭhamam pasāditaṃ pacchā mayam taṃ Bhagavantam dassanāya upasaṃkameyyāma arahantaṃ sammā-sambuddhan ti.’

‘Evaṃ bhaddan tavāti’ kho Pañcasikho Gandhabbaputto Sakkassa devānam indassa paṭissutvā beluva-paṇḍu-vīṇaṃ ādāya yena Indasāla-guhā ten’ upasaṃkamī. Upasaṃkamitvā: ‘Ettāvata me Bhagavā n’eva atidūre bhavissati na accāsanne, saddaṃ ca kho sossatīti’ ekamantaṃ aṭṭhāsi. Ekamantaṃ ṭhito kho Pañcasikho Gandhabbaputto beluva-paṇḍu-vīṇaṃ assāvesi imā ca gāthā abhāsi

Buddhūpasamhitā dhammūpasamhitā arahantūpasamhitā kāmūpa-
samhitā

- 5 Vande te pitaram bhaddo Tūbarum Suriva vaccease
Yena jātā 'si kalyāni ānanda janani mama
Vāto va sedakam kanto pānīyam va pipīsino
Angirasi piyā me 'si dhammo arhatim iva
Āturass' eva bhesajjam bhajanam va jighacchato,
Parimibbāpya bhaddo jalantim iva vārīnā
Sītodakim pokkharanum vuttam kiñjakka renunā
Nāgo ghammābhutatto va ogahe te thanūdaram
Accamkuso va nīgo ci pitam me tutta tomaram
Kāranam nappajānāmi summatto lakkh mūrasī
Tavi gathita citto smi cittam viparināmitam
Paṭgantum na sakkomi vanka ghasto va ambujo
Vāmurū sja mam bhaddo sja mam mandalocani
Palissaja mam kalyāni etam me abhipitthim
Appal o vata me santo kāmo vellita kesivā
Anda bhāgo sampādi ārahante va dakkhinā
Yam me attli katam puññam arahantesu tādisu
Iam me sabhanga kalyāni tayā saddhim vipaccatam
Yam me attli Iatam puññam asmi puthuvamandale
Tam me sabhanga kalyāni tayā saddhim vipaccatam
Sakva putto va jhānena ekodi nipal o sato
Amatam muni jigimsāno tam aham Surivavaccaso
Yathā pi muni nandeva patvā sambodhim uttamam
Evam nandeva kalyāni missi bhūvam gato tayā
Sakko ca me varam dajjā Tūvatimsānam issaro,
'Tūham bhaddo vareyyāhe evam kāmo dalho mama
Sīlam va na ciram phullam pitaram te sumedhaso
Vandamāno namassāmi yassa s'etūdisi pajā ti'

- 6 Evam vutte Bhagavā Pañcasikham Gandhabbaputtam etad
avoca

'Samsindati kho pana te Pañcasikha tantissaro gītassarena
gītassaro ca tantissarena na ca pana te Pañcasikha tantissaro atī
vannati gītassaram, gītassaro vā tantissaram Kadā samyūlhā pana
te Pañcasikha imā gāthā Buddhūpasamhitā dhammūpasamhitā
arahantūpasamhitā kāmūpasamhitā ti?'

‘Ekam ida bhante samayaṃ Bhagavā Uruvelāyaṃ viharati najjā Nerañjarāya tīre Ajapāla-nigrodha-mūle paṭhamābhisambuddho. Tena kho pānāhaṃ bhante samayena, Bhaddā nāma Suriya-vaccasā Timbaruno Gandhabba-rañño dhītā, tam abhikaṃkhami. Sā kho pana bhante bhaginī parakāminī hoti, Sikhaddhi nāma Mātālissa saṅgāhakassa putto, tam abhikaṃkhati. Yato kho ahaṃ bhante taṃ bhaginiṃ nālatthaṃ kenaci pariyāyena, athāhaṃ beluva-paṇḍu-viṇaṃ ādāya yena Timbaruno Gandhabba-rañño nivesanam ten’ upasaṃkamim, upasaṃkamitvā beluva-paṇḍu-viṇaṃ a-sāvesim, imā ca gāthā abhāsim Buddhūpasamhitā dhammūpasamhitā arahantū-pasamhitā kāmūpasamhitā:—

7. ‘Vande te pītaṃ bhadde Timbaraṃ Suriya-vaccase
Yena jātā’ si kalyaṇi ānanda-janani mama.

... pe ...

Sālaṃ va na ciraṃ phullaṃ pītaṃ te sumedhase
Vandamāno namassāmi yassa s’etādisi pajā ti.’

‘Evaṃ vutte bhante Bhaddā Suriya-vaccasā maṃ etad avoca:

“Na kho me mārisa so Bhagavā sammukhā diṭṭho, api ca suto yeva me so Bhagavā devānaṃ Tāvatisānaṃ Sudhammāyaṃ subhāyaṃ upanaccantiyā. Yato kho tvaṃ mārisa taṃ Bhagavantam kittesi, hotu no ajja samāgamo ti.”

‘So yeva no bhante tassā bhaginiyā saddhiṃ samāgamo ahosi, na ca dāni, tato pacchā ti.’

8. Atha kho Sakka devānaṃ indassa etad ahosi:

‘Paṭisammodati kho Pañcasikho Gandhabba-putto Bhagavatā, Bhagavā ca Pañcasikhenāti.’

Atha kho Sakko devānaṃ indo Pañcasikhaṃ Gandhabba-puttaṃ āmantesi:

‘Abhivādehi me tvaṃ tāta Pañcasikha Bhagavantam: Sakko bhante devānaṃ indo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatīti.

‘Evaṃ bhaddan tavāti’ kho Pañcasikho Gandhabbaputto Sakka devānaṃ indassa paṭissutvā Bhagavantam abhivādesi:

‘Sakko bhante devānaṃ indo sāmacco saparijano Bhagavato pāde sirasā vandatīti.’

‘Sukhī hotu Pañcasikha Sakko devānaṃ indo sāmacco saparijano, sukha-kāmā hi deva manussā asurā nāgā gandhabbā ye e’ aññe santi puthu-kāyā ti.’

‘Evañ ca pana Tathāgata ova rūpe mahesakkho abhivādanti Abhivādito Sakko devānam indo Bhagavato Indasāla guham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam atthāsī, devā pi Tāvatisā Indasāla guham pavisitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam atthamsu, Pañcasakho pi Gandhabba putto Indasāla guham pavisitva Bhagavantam abhivādetvā ekamantam atthāsī

9 Tena kho pana samayena Indasāla guhā vīsamū yanti samā sampādī, sambādhā yanti urundū sampādī andha kāra guhayam āloko udapādī yathā tam devānam devānubhūvena Atha kho Bhagavā Sakkam devānam indam etad avoca

‘Acchariyam idam āyasmato Kosiyassa, abbhutam idam āyasmato Kosiyassa tāva bahukiccessa bahukaranīyassā yad idam idhāgamanan ti?’

‘Cira pātikūham bhante Bhagavantam dassanīya upasamka mitukāmo, api ca devānam Tāvatisānam kehici kehici kicce karami yehi vyāvato evāham nāsakkhū Bhagavantam dassanaya upasam kamitum Ekam ida bhante samayam Bhagavā Sāv atthiyam viharat Salalāgārake Atha kho ‘ham bhante Sāv atthiyam agamāsīm Bhagavantam dassanāya

10 ‘Tena kho pana bhante samayena Bhagavā aññatarena samādhinā nisinno hoti, Bhuñjati ca nāma Vessavanassa paricārīkā Bhagavantam paccupatthitā hoti pañjalikā namassamānā Atha kho ‘ham bhante Bhuñjatim etad avocam

“Abhivādehi tvam me bhaginī Bhagavantam Sakko bhante devānam indo sāmacco sapariyano Bhagavato pāde sirasā vandatīti”

‘Evam vutte Bhuñjati mam etad avoca ‘Akālo kho marisa Bhagavantam dassanāya, patisallino Bhagavā ti”

“Tena hi bhaginī yadā Bhagavā tamhā samādhimha vutthito hoti, atha mama vacanena Bhagavantam abhivādehi Sakko bhante devānam indo sāmacco sapariyano Bhagavato pāde sirasā vandatīti Kacci me sī bhante bhaginī Bhagavantam abhivādesi saratī Bhagava tassī bhaginīyā vacanan ti?”

‘Abhivādesi mam sū devānam inda bhaginī Saram aham tassā bhaginīyā vacanam Api cāham āyasmato ca nemī saddena tamhā samādhimhā vutthito ti’

11 ‘Yo te bhante devā amhehi pathamātaram Tāvatisa kāyam uppannī, tesam me sammukhāsutam sammukhā patiggrhitam “Yadā Tathāgata loke uppajjanti arahanto sammā sambuddhā, dībbā kāyā paripūrenti, hāyanti asura kāyā ti Tam me idam bhante

sakkhi-diṭṭham yato Tathādato loka uppanno araham sammā-sambuddho, dibbā kāyā paripūrenti hāyanti asurakāyā ti. Idh' eva bhante Kapilavatthusmiṃ Gopikā nāma Sakya-dhītā ahosi Buddhhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārinī. Sā itthi-cittam virājetvā purisa-cittam bhāvetvā kāyassa bheda param maraṇā sugatim saggam lokam uppannā devānam Tāvatisānam saṃvayataṃ, amhākam puttattam ajjhūpagatā. Tatra pi nam evam jānanti: Gopako deva-putto Gopako deva-putto ti. Aññe pi bhante tayo bhikkhū Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam Gandhabba-kāyam uppannā. Te pañcahi kāma-guṇehi samappitā samaṅgi-bhūtā paricārayamānā amhākam upaṭṭhānam āgacchanti amhākam pāricariyam. Te amhākam upaṭṭhānam āgate amhākam pāricariyam Gopako deva-putto paṭicodesi: "Kuto-mukhā nāma tumhe mārīsā tassa Bhagavato dhammam assutvā? Aham hi itthikā samānā Buddhhe pasannā dhamme pasannā saṃghe pasannā sīlesu paripūrakārinī itthi-cittam virājetvā purisa-cittam bhāvetvā kāyassa bheda param maraṇā sugatim saggam lokam uppannā, devānam Tāvatisānam saṃvayataṃ Sakkassa devānam Indassa puttattam ajjhūpagatā. Idha pi nam evam jānanti: Gopako deva-putto Gopako deva-putto ti. Tumhe pana mārīsā Bhagavati brahmacariyam caritvā hīnam Gandhabba-kāyam uppannā. Duddiṭṭha-rūpam vata addasāma, ye mayam addasāma saṃvayamānā hīnam Gandhabba-kāyam uppanne ti." Tesam bhante Gopakena deva-puttena paṭicoditānam dve devā diṭṭhe va dhamme satim paṭilabhiṃsu kāyam Brahmapurohitam. Eko pana devo te va kāme ajjhāvasi.'

12. Upāsikā cakkhumato ahoṣim nāmam pi mayham ahu Gopikā ti. Buddhhe ca dhamme ca abhippasannā saṃghaṃ c' upaṭṭhāsim pasanna-cittā.

Tass' eva Buddhassa sudhammatāya Sakkassa putto Imhi mahānubhāvo

Mahā-jutiko Tidivūpapanno, jānanti pi nam idha Gopako ti.

Ath' addasam bhikkhavo diṭṭha-pubbe Gandhabba-kāyū-pagate vasīne,

ime hi te Gotama-sāvakaṃ ye ca mayam pubbe manussa-bhūtā

Annena pānena upaṭṭhahimhā pādūpasamgayha sake nivesane.

Kuto-mukhā nāma ime bhavanto Buddhassa dhammam na paṭigga-desum.

Paccattam veditabbo hi dhammo sudesito cakkhumatā-nubuddho.

Aham pi tumhe ca upāsamānā sutvāna ariyāna subhāsītāni,

Sakkassa putto 'mhi mahānubhāvo mahājutiko Tīdivūpapanno
 Iumhe pana settham upāsamanā anuttare brahmacariyam caritvā,
 Hīna kāyam upapannā bhavanto anānulomā bhavatūpapatti
 Duddittarūpam vata addasāma sadhammike hīna kāyū papanne,
 Gandhabba kāyūpagatā bhavanto devānam agacchatha pūricariyam
 Agāre vasato mayham idam passa vīsesatam,
 Itthi hutvā svajja pumo 'mhi devo dibbehi kāmehi samangibhūto
 Ie coditā Gotama sāvakena samvegam āpīdu simecca Gopakam
 Handa vitāyāma viyāyamāma mā no mayam parapessū ahumha
 Tesam duve vīriyam ārabhimsu, anussarī Gotamasāsanāni
 Idh' eva cittāni virājayitvā kāmesu ādinayam addasimsu
 Ie kāma samyojana bandhanāni pāpima yogāni duraccariyam
 Nāgo va sandāna gunāni bhettvā deve Tāvrimse atikkamimsu
 Sa Inda devū sa Pajūpatikā sabbe Sudhammāya sabhaya uvittha
 Te sannisinnānam atikkamimsu virā virāgā virajam karontā
 Te disvā samvegam akāsi Vāsavo devābhibhū devaganassā majjhe
 'Ime hi te luna kāyūpapannā deve Tāvrimse atikkamanti
 Samvega jātassa vaco nisamma so Gopako Vāsavam ajjhabhāsi
 'Buddho pan' Ind' atthi manussa loka kamābhibhū Sakyamunīti
 āyati,

Iass' ete puttā satiyā vihīnā cūtā mayā te satī paccatthum
 Tinnam tesam avasīn' ettha eko Gandhabba kayupagato vasino
 Dve c'eva sambodhi pāthānusīrino devo pi hurenti samāhitattā
 Etādisi dhamma pakāsan' ettha na tāttha kim kamkhati koci sarako
 Nittinna ogham vicikiccha chinnaṃ Buddham namassāma jinam
 janindam,

Yan te dhammam idh' aññāya vīsesam ajjhaṃsu te
 Kāyam brahma purohitam duve tesam vīsesagū
 Tassa dhammassa pattiyā āgat' amhāse mārīsa,
 Katokāsā Bhagavatā pañham pucchemu mārīsātī '

13 Atha kho Bhagavato etad ahoṣi 'Dīgha rattam visuddho
 kho ayam Sakko Yam kiñci mam pañham pucchissatī sabbam tam
 attha samhitam yeva pucchissatī no anatta samhitam, yam assāham
 puttā vyākariṣṣīmī tam khippam eva ājānissatīti

Atha kho Bhagavā Sakkam devānam indam gīthiya ajjhabhāsi —
 'Puccha Vāsava mam pañham yam kiñci manas' icchasi
 Tassa tass' eva pañhassa aham antam karomī te ti '

Chapter II

2. 1. Katāvakaṣo Sakko devānam indo Bhagavantam imam paṭhamam pañham pucchi:

‘Kiṃ-saṃyojanā nu kho mārisa devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye c’ aññe santi puthukāyā, te: averā adaṇḍā asapattā avyāpajjhā viharemu averino ti iti ce nesam hoti atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā savyāpajjhā viharanti verino ti?’

Ittham Sakko devānam indo Bhagavantam imam paṭhamam pañham apucchi. Tassa Bhagavā pañham puṭṭho vyākāsi:

‘Issā-macchariya-saṃyojanā kho devānam inda devā manussā asurā nāgā gandhabbā ye c’ aññe santi puthukāyā te averā adaṇḍā asapattā avyāpajjhā viharemu averino ti iti ce nesam hoti atha ca pana saverā sadaṇḍā sasapattā savyāpajjhā viharanti verino ti.’

Ittham Bhagavā Sakassa devānam indassa pañham puṭṭho vyākāsi. Attamano Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi: ‘Evam etaṃ Bhagavā evam etaṃ Sugata, tiṇṇā m’ettha kaṃkhā vigatā kathaṃkathā Bhagavato pañha-veyyākaraṇaṃ sutvā ti.’

2. Iti ha Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantam uttarim pañham apucchi:

‘Issā-macchariyaṃ pana mārisa kiṃ-nidānaṃ kiṃsamudayaṃ kiṃ-jātikaṃ kiṃ-pabhavaṃ, kismiṃ sati issā-macchariyaṃ hoti, kismiṃ asati issā-macchariyaṃ na hotīti?’

‘Issā-macchariyaṃ kho devānam inda piyāppiya-nidānaṃ piyāppiya-samudayaṃ piyāppiya-jātikaṃ piyāppiyapabhavaṃ, piyāppiyē hi sati issā-macchariyaṃ hoti, piyāppiyē asati issā-macchariyaṃ na hotīti.’

‘Piyāppiyaṃ pana mārisa kiṃ-nidānaṃ kiṃ-samudayaṃ kiṃ-jātikaṃ kiṃ-pabhavaṃ, kismiṃ sati piyāppiyaṃ hoti, kismiṃ asati piyāppiyaṃ na hotīti?’

‘Piyāppiyaṃ kho devānam inda chanda-nidānaṃ chanda-samudayaṃ chanda-jātikaṃ chanda-ppabhavaṃ, chande sati piyāppiyaṃ hoti chande asati piyāppiyaṃ na hotīti.’

‘Chando pana mārisa kiṃ-nidāno kiṃ-samudayo kiṃ-jātiko kiṃ-pabhavo, kismiṃ sati chando hoti, kismiṃ asati chando na hotīti?’

‘Chando kho devānam inda vitakka-nidāno vitakka-samudayo vitakka-jātiko vitakka-pabhavo, vitakke sati chando hoti, vitakke asati chando na hotīti.’

‘Vitakko pana mārīsa kim nidāno kim samudayo kim jātiko kim pabhavo, kismim satī vitakko hoti kismim asatī vitakko na hotīti?’

‘Vitakko kho devānam inda papañca saññā sankhā nidano papañca saññā sankhā samudayo papañca saññā sankhā jātiko papañca saññā sankhā pabhavo papañca saññā sankhāya satī vitakko hoti papañca saññā sankhāya asatī vitakko na hotīti.’

3 ‘Katham patipanno pana mārīsa bhikkhu papañca saññā sankhā nirodha sārūpa gāmini patipadam patipanno hotīti?’

‘Somanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevītabbam pi asevitabbam pi Domanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevītabbam pi asevitabbam pi Upekham p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevītabbam pi asevitabbam pi

“Somanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevītabbam pi asevitabbam pīti,” itī kho pan’ etam vuttam Kiñ c’etam paticca vuttam? Tattha yam jaññā somanassam Imam kho me somanassam sevato akusālā dhammā abhivaddhantī kusala dhammā parihāyantīti, evarūpam somanassam na sevītabbam Tattha yam jaññā somanassam Imam kho me somanassam sevato akusala dhammā parihāyantī kusala dhammā abhivaddhantīti evarūpam somanassam sevītabbam Tattha yañ ce savitakkam savicāram yañ ce avitakkam avicāram, ye avitakke avicāre se panitatre

“Somanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevītabbam pi asevitabbam pīti” itī yan tam vuttam idam etam paticca vuttam

“Domanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevītabbam pi asevitabbam pīti,” itī kho pan’ etam vuttam Kiñ c’etam paticca vuttam? Tattha yam jaññā domanassam Imam kho me domanassam sevato akusālā dhammā abhivaddhantī kusala dhammā parihāyantīti, evarūpam domanassam na sevītabbam Tattha yam jaññā domanassam Imam kho me domanassam sevato akusala dhammā parihāyantī kusala dhammā abhivaddhantīti evarūpam domanassam sevītabbam Tattha yañ ce savitakkam savicāram yañ ce avitakkam avicāram, ye avitakke avicāre se panitatre

“Domanassam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevītabbam pi asevitabbam pīti” itī yan tam vuttam idam etam paticca vuttam

“Upekham p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevītabbam pi asevitabbam pīti” itī kho pan’ etam vuttam kiñ c’ etam patir

vuttam? Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ: Imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti kusalā dhammā parihāyantīti, evarūpā upekkhā na sevitaḍḍhā. Tattha yaṃ jaññā upekkhaṃ: Imaṃ kho me upekkhaṃ sevato akusalā dhammā parihāyantīti kusalā dhammā abhivaḍḍhantīti, evarūpā upekkhā sevitaḍḍhā. Tattha yaṃ ce savitakkhaṃ savicāraṃ yaṃ ce avitakkhaṃ avicāraṃ, ye avitakke avicāre so paṇītatāre.

“Upekkhaṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pīti” iti yaṃ taṃ vuttaṃ idam etaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Evaṃ paṭipanno kho devānaṃ inda bhikkhu papañca-saññā-saṅkhā-nirodha—sārappa-gāmini-paṭipadaṃ paṭipanno hotīti.”

Itthaṃ Bhagavā Sakkassa devānaṃ indassa pañhaṃ putt’ho vyākāsi. Attamano Sakko devānaṃ indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodi: ‘Evaṃ etaṃ Bhagavā evam etaṃ Sugatā, tiṇṇā m’ettha kaṅkhā vigatā kathaṅkathā Bhagavato pañha-veyyākaraṇaṃ sutvā ti.’

4. Iti ha Sakko devānaṃ indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā Bhagavantaṃ uttariṃ pañhaṃ apucchī:

‘Kathaṃ-paṭipanno pana mārīsa bhikkhu pātīmokkha-saṃvarāya paṭipanno hotīti?’

‘Kāya-samācāraṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi, sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pi. Vacī-samācāraṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi, sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pi. Pariyesanaṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi, sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pi.

“Kāya-samācāraṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi, sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pīti,” iti kho pan’ etaṃ vuttaṃ. Kiñ c’ etaṃ paṭicca vuttaṃ? Tattha yaṃ jaññā kāya-samācāraṃ: Imaṃ kho me kāya-samācāraṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti, kusalā dhammā parihāyantīti, evarūpo kāya-samācāro na sevitaḍḍho. Tattha yaṃ jaññā kāya-samācāraṃ: Imaṃ kho me kāya-samācāraṃ sevato akusalā dhammā parihāyanti kusalā dhammā abhivaḍḍhantīti, evarūpo kāya-samācāro sevitaḍḍho.

“Kāya-samācāraṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pīti” iti yaṃ taṃ vuttaṃ idam etaṃ paṭicca vuttaṃ.

“Vacī-samācāraṃ p’ahaṃ devānaṃ inda duvidhena vadāmi, sevitaḍḍham pi asevitaḍḍham pīti,” iti kho pan’ etaṃ vuttaṃ. Kiñ c’ etaṃ paṭicca vuttaṃ? Tattha yaṃ jaññā vacī-samācāraṃ: Imaṃ

kho me vaci samācāram sevato akusalā dhammā abhivaddhanti, kusalā dhammā pariḥāyantīti, evarūpo vaci samācāro na sevitaḥḥbo Tattha yaṃ jaññā vaci samācāram Imam kho me vaci samācāram sevato akusalā dhammā pariḥāyanti kusalā dhammā abhivaddhantīti evarūpo vaci samācāro sevitaḥḥbo

“Vaci samācāram p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevitaḥḥbam pi asevitaḥḥbam pīti” iti yaṃ tam vuttam idam etam paticca vuttam

“Pariyesanam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevitaḥḥbam pi asevitaḥḥbam pīti” iti kho paṇ’ etam vuttam Kiṃ c’ etam paticca vuttam? Tattha yaṃ jaññā pariyesanam Imam kho me pariyesanam sevato akusalā dhammā abhivaddhanti kusalā dhammā pariḥāyantīti, evarūpī ariyesanā na sevitaḥḥbā Tattha yaṃ jaññā pariyesanam Imam kho me pariyesanam sevato akusalā dhammā pariḥāyanti kusalā dhammā abhivaddhantīti evarūpā pariyesanā sevitaḥḥbā

“Pariyesanam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi sevitaḥḥbam pi asevitaḥḥbam pīti” iti yaṃ tam vuttam idam etam paticca vuttam

“Evam patipanno kho devānam inda bhikkhu pātimokkha samvarāya patipanno hotīti”

Ittham Bhagavā Sakkaṃ devānam indassa pañham puttḥo vyākāsi. Attamano Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi anumodī “Evam etam Bhagavā evam etam Sugatā tinnā m’ettha kankhā vīgatā kathamkathā Bhagavato pañhaveyya karanam sutvā ti”

5 Iti ha Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinandi tinnā anumoditvā Bhagavantam uttarim pañham apucchī

“Katham patipanno pana mārisa bhikkhu indriya samvarāya patipanno hotīti?”

“Cakkhu viññeyyam rūpam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevitaḥḥbam pi asevitaḥḥbam pi Sotaviññeyyam saddam p’aham devānam inda . pe Ghāna-viññeyyam gandham p’aham devānam inda . pe . pe Jivhā viññeyyam rasam p’aham devānam inda . pe Kāya viññeyyam phoṭṭhabbam p’aham devānam inda . pe Mano viññeyyam dhammam p’aham devānam inda duvidhena vadāmi, sevitaḥḥbam pi asevitaḥḥbam pīti”

Evam vutte Sakko devānam indo Bhagavantam etad avoca:
 ‘Imassa kho ahaṃ bhante Bhagavatā saṃkhittena bhāsitaṃ
 evaṃ vitthārena atthaṃ ājānāmi. Yathārūpaṃ bhante cakkhu-
 viññeyyaṃ rūpaṃ sevato akusalā dhammā abhivaḍḍhanti kusalā
 dhammā parihāyanti. evarūpaṃ cakkhu-viññeyyaṃ rūpaṃ na sevi-
 tabbaṃ; yathārūpaṃ ca kho bhante cakkhu-viññeyyaṃ rūpaṃ sevato
 akusalā dhammā parihāyanti kusalā dhammā abhivaḍḍhanti. evarū-
 paṃ cakkhu-viññeyyaṃ rūpaṃ sevitabbaṃ. Yathārūpaṃ ca kho
 bhante sota-viññeyyaṃ saddaṃ sevato . . . pe ghānā-viññey-
 yaṃ gandhaṃ sevato . . . pe jivhā-viññeyyaṃ rasaṃ sevato . .
 pe kāya-viññeyyaṃ phoṭṭhabbaṃ sevato . . . pe mano-
 viññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā abhivaḍḍhanti kusalā dhammā
 parihāyanti, evarūpo mano-viññeyyo dhammo na sevitabbo. Yathā-
 rūpaṃ ca kho bhante mano-viññeyyaṃ dhammaṃ sevato akusalā
 dhammā parihāyanti kusalā abhivaḍḍhanti, evarūpo mano-viññeyyo
 dhammo sevitabbo—imassa kho me bhante Bhagavatā saṃkhittena
 bhāsitaṃ evaṃ vitthārena atthaṃ ājānato tiṇṇā m’ettha kaṅkhā
 vigatā kathaṅkathā Bhagavato pañha-veyyākaraṇaṃ sutvā ti.’

6. Iti ha Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā
 anumoditvā Bhagavantam uttariṃ pañhaṃ apucchi:

‘Sabbe va nu kho mārisa samaṇa-brāhmaṇā ekantavādā ekanta-
 silā ekanta-chandā ekanta-ajjhosānā ti?’

‘Na kho devānam inda sabbe samaṇa-brāhmaṇā ekanta-vādā
 ekanta-silā ekanta-chandā ekanta-ajjhosānā ti.’

‘Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇa-brāhmaṇā ekantā-vādā
 ekanta-silā ekanta-chandā ekanta-ajjhosānā ti?’

‘Aneka-dhātu nānā-dhātu kho devānam inda loko. Tasmim
 anekadhātu-nānādhātusmim loke yaṃ yad eva sattā dhātum
 abhinivisanti taṃ tad eva thāmasā parāmassa abhinivissa voharanti:
 “Idam eva saccaṃ moghaṃ aññān ti.” Tasmā na sabbe samaṇa-
 brāhmaṇā ekanta-vādā ekanta-silā ekanta-chandā ekanta-ajjhosānā
 ti.’

‘Sabbe va nu kho mārisa samaṇa-brāhmaṇā accantaniṭṭhā
 accanta-yogakkhemī accanta-brahmacārī accanta-pariyosānā ti?’

‘Na kho devānam inda samaṇa-brāhmaṇā accanta-niṭṭhā accanta-
 yogakkhemī accanta-brahmacārī accanta-pariyosānā ti.’

‘Kasmā pana mārisa na sabbe samaṇa-brāhmaṇā accanta-
 niṭṭhā accanta-yogakkhemī accanta-brahmacārī accanta-pariyosānā
 ti?’

'Ye kho te devānam inda samana brāhmanā tanhā sankhaya vimuttā, te accanta nitthā accanta yogakkhemī accanta-brahmacārī accanta pariyosānā Tasimā na sabbe samana brāhmanā accanta nitthā accanta-yogakkhemī accanta brahmacārī accanta pariyosānā ti'

Ittham Bhagavā Saklassa devānam indassa pañham puttho vyākāsi Attamano Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitam abhinandi anumodī 'Evam etam Bhagavā, evam etam Sugatā, tiṇṇā m'ettha kankhī, vigaṭā kathaṅkathā, Bhagavato pañhaveyyā-karīnam sutvā ti'

7. Iti ha Sakko devānam indo Bhagavato bhāsitam abhinanditvā anumoditvā Bhagavantam etad avoca

'Ejā bhante rogo ejā gando ejā sallam ejā imam purisam parikkaddhatī tassa tassa' eva bhavassa abhinipphattivā tasmā ayam puriso uccāvacam āpajjati Yesāham bhante pañhinam ito bahiddhā aññesu samana brāhmanesu okāsakammam pi nūlattham te me Bhagavatī vyākatī digharattinussīmo, yañ ca pana me vicikicchā katham atthā sallam tañ ca Bhagavatā abbūlhan ti

'Abhujānīsi no tvaṃ devānam inda ime pañhe aññe samana brāhmane pucchuttho ti?'

'Abhujānīm' aham bhante imo pañhe aññe samana brahmano pucchutā ti'

'Yathā katham pāna te devānam inda vyakamsu, sace te agaru, bhāsassutī'

'Na kho me bhante garu yatth' assa Bhagavā nissinno Bhagavantarūpī vā ti'

'Tena hi devānam inda bhāsassutī'

'Ye sāham bhante maññāmi samana brahmano arannala panta senāsānā" ti tyāham upasamkamitvā imo pañhe pucchānu Te mayā putthā na sampīyanti, asampīyanta mamam yeva patī pucchanti "Ko nāmo āyasmā ti?" Tesāham puttho vyākāromi "Aham kho mārīsa Sakko devānam indo ti" Te mamam yeva uttarim patipucchanti "Kim pan' āyasmā devānam indo kammam katvā imam ṭhānam patto ti?" Tesāham yathā sutam yathā-pariyattam dhammam desemi 'Te tāvaken' eva attamanā honti "Sakko ca no devānam indo dittho, yañ ca no apucchimhā tañ ca no vyākāsi" Te aññadatthu mamam yeva sīvaka sampajjanti, na cāham tesam, aham kho pāna bhante Bhagavato sāvako sotīpanno avinipāta dhammo niyato sambodhi parāyano ti'

‘Abhiñāsi no tvaṃ devānam inda ito pubbe evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ ti?’

‘Abhiñānāṃ’ ahaṃ bhante ito pubbe evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ ti.’

‘Yathā-kathaṃ pana tvaṃ devānam inda abhiñāsi ito pubbe evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ ti?’

‘Bhūtapubbaṃ bhante devāsura-saṃgāmo samūpabbūlho ahosi. Tasmim kho pana bhante saṃgāme deva jinimsu, asurā parājimsu. Tassa mayhaṃ bhante taṃ saṃgāmaṃ abhivijinitvā vijita-saṃgā-massa etad ahosi: “Yā c’eva dāni dibbā oḷā, yā va asura-oḷā, ubhayam etaṃ devā paribhuñjissantīti.” Yo kho pana me bhante veda-paṭilābho somanassa-paṭilābho sadaṇḍāvacaro sasatthāvacaro na nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattati. Yo kho pana me ayaṃ bhante Bhagavato dhammaṃ sutvā veda-paṭilābho somanassa-paṭilābho, so adaṇḍāvacaro asatthāvacaro ekanta-nibbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya abhiññāya sambodhāya nibbānāya samvattatīti.’

8. ‘Kim pana tvaṃ devānam inda atthavasam sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedesīti?’

‘Cha kho ahaṃ bhante atthavase sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedemi.

‘Idh’eva tiṭṭhamānassa deva-bhūtassa me sato

Punar āyu ca me laddho evaṃ jānāhi mārīsātī.

‘Imaṃ kho ahaṃ bhante paṭhamam atthavasam sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedemi.

‘Cutāhaṃ diviyā kāyā āyū hitvā amanusaṃ,

Amūlho gabbhaṃ issāmi yathā me ramatī mano ti.

‘Imaṃ kho ahaṃ bhante dutiyam atthavasam sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedemi.

‘So ’haṃ amūlha-paṇh’ assu viharam sāsane rato,

Ñāyena viharissāmi sampajāno paṭissato ti.

‘Imaṃ kho ahaṃ bhante tatiyam atthavasam sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedemi.

‘Ñāyena ca me carato sambodhi ce bhavissati,

Aññātā viharissāmi sveva anto bhavissatīti.

‘Imaṃ kho ahaṃ bhante catuttham atthavasam sampassamāno evarūpaṃ veda-paṭilābhaṃ somanassa-paṭilābhaṃ pavedemi.

'Cutūham mānusi kāyā āyum hitvāna mānusakam
Puna devo bhavissāmi deva lokasmiṃ uttamo ti

Imam kho aham bhante piñcamam atthavasam sampassamāno
evarūpam veda-paṭilābham somanassa paṭilābham pavedemi

'Te paññatārā devā Akanitthā jassasino
Antime vattamānamhi so nivāso bhavissatīti

Imam kho aham bhante chattham atthavasam sampassamāno
evarūpam veda-paṭilābham somanassa paṭilābham pavedemi

Ime kho aham bhante cha atthavase sampassamāno evarūpam
veda paṭilābham somanassa paṭilābham pavedemi

9 'Apariyosita samkappo vicikicchā kathamkathā
Vicarī digham addhānam anvesanto lathāgataṃ
Y'assu maññāmi sūmane pavivitta vitāriṇo
Sambuddho itī maññāno gacchāmi te upāsītum
Katham ārūddhanā hotī katham hotī virūddhanā
Iti putthā na sambhonti magge piṭipadāsu ca
Tyāssu yadī mam jānanti Sakko devānam āgato
Tyāssu mam eva pucchanti kim katvā papumi idam
Tesam yathā sutam dhammam desavāmi jano sutam,
Ten' ass' attīmanā honti dittho no Vāsavo ti ca
Yadī ca Buddham addakkhimi vicikicchā vitāranam,
So 'mhi vitābhavo ajja sambuddham piyirūpāsiya
Tanhā sallassa hantāram Buddham appatipuggalam,
Aham vande mahāvīram vandāmi ādīceya bandhunam
Yam karomasi Brahmuno samam devchi mārisa
Tad ajja tuyham kassāmi handa sūmam karoma te
Tuvam ev'asi sambuddho tuvam satthā anuttaro,
Sīdevakasmim lokasmiṃ n' attīhi te patipuggalo ti

10 Atha kho Sakko devānam indo Pañcasikkham gandhabba
puttam āmanesi

'Bahūpakāro kho me si tvam, tīta Pañcasikkha yam tvam
Bhagavantam pathamam pasādesi Tayā tīta pathamam pasāditam
pacchā mayam Bhagavantam dassanūya upasamkamimha arahantam
samnā sambuddham Pettiko thāno thapayissāmi Gandhabba rajā
bhavissasi Bhaddaṃ ca te Suriye vaccasam dammi sīhi te abhipatthitā
ti'

Atha kho Sakko devānam indo pīṇinā pathavim parāmasitvā
tikkhattum udānam udānesi

‘Namo tassa Bhagavato arahato sammā-sambuddhassa!
 Namo tassa Bhagavato arahato sammā-sambuddhassa!
 Namo tassa Bhagavato arahato sammā-sambuddhassāti!’

Imasmiñ ca pana veyyākaraṇasmim bhaññamāne Sakassa devānam indassa virajam vītamalaṃ dhamma-cakkhuṃ udapādi: ‘Yaṃ kiñci samudaya-dhammaṃ sabban taṃ nirodha-dhamman’ ti, aññesañ ca asītiyā devatā-sahassānaṃ. Iti ha Sakkena devānam indena ajjhittā pañhā puṭṭhā, te Bhagavatā vyākātā. Tasmā imassa veyyākaraṇassa Sakka-paṇho t’ eva adhivacanan ti.

Sakka-Pañha-Suttantaṃ nīṭṭhitam.

AMBAṬṬHA SUTTA

(Dīgha Nikāya)

1. Evam me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhu-saṃghena saddhiṃ pañcamatthehi bhikkhu-satehi yena Icchānaṅkalaṃ nāma Kosalānaṃ brāhmaṇa-gāmo tad avasari. Tatra sudam Bhagavā Icchānaṅkale viharati Icchānaṅkala-vana-saṇḍe. Tena kho pana samayena Brāhmaṇo Pokkharasādi Ukkatṭhaṃ ajjhāvasati sattussadaṃ satipaṇṇhodakaṃ sadhaññaṃ rāja-bhoggaṃ rañña Pasenadi-kosalena dinnam rājadāyaṃ brahma-deyyam.

2. Assosi kho Brāhmaṇo Pokkharasādi: ‘Samaṇo khalu bho Gotamo Sakya-putto Sakya-kulā pabbajito Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhu-saṃghena saddhiṃ pañcamatthehi bhikkhu-satehi Icchānaṅkalaṃ anuppatto Icchānaṅkale viharati Icchānaṅkala-vana-saṇḍe. Taṃ kho pana bhavantam Gotamaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato: “Iti pi so Bhagavā araham sammā-sambuddho vijjā-carana-sampanno sugato loka-vidū anuttaro purisa-damma-sārathi satthā deva-manussānaṃ buddho bhagavā.” So imaṃ lokaṃ sadevakam samārakam sabrahmakam sassamaṇa-brāhmaṇim pajam sadevamanussam sayam abhiñña sacchikatvā pavedeti. So dhammaṃ deseti ādi-kalyāṇam majjhe kalyāṇam pariyosāna-kalyāṇam sāttham savyañjanam, kevala-paripuṇṇam parisuddham brahmacariyam pakāseti. Sādhū kho pana tathārūpānaṃ arahataṃ dassanam hotīti.’

3. Tena kho pana samayena brāhmaṇassa Pokkharasādissa Ambaṭṭho māṇavo antevāsī hoti ajjhāyako mantadharo tiṇṇam

vedānam piṇḍaṃ saṅghaṇḍu keṭubhūnam sikkharappabhedānam
itthiṃsa pañcaminānam pādako veyyākaranā lokūyanta mahāpurisa-
lakkhaṇesu anavayo anuññāta paññāto saḥ ācariyako toriyyako
piṇḍaṇe 'Yam aham jānāmi taṃ tvam jānāsi tam tvam jānāsi
taṃ aham jānāmi'.

1 Atha kho brāhmaṇo Pokkharasādi Ambattham mānavam
āmantesi 'Ayaṃ tāta Ambattha samano Gotamo Sīkyaputto Sākyā-
kulā pabbajito Kosalesu cīrilam cara māno mahatā bhikkhu sam-
phenā siddhaṃ piṇḍaṃ mātṭhu bhikkhu satelu Icchānāṇḍakalam anup-
patto Icchānāṇḍakale viharati Icchānāṇḍala vana sando Tam kho
jāna bhavantam Gotamam evaṃ lalyāno Ittisiddho abbhuggato

"Iti pi so Bhagavā araham sammā sambuddho" pe
brahmacariyam pakāseti. Sīdhu kho pana tathā rūpīnam arahatam
dassanāṃ hoti. Ehu tvam tāta Ambattha vena samano Gotamo ten'
upāsamlāma, upāsamlāmitvā samanāṃ Gotamam jānāhi yadi vā
tam bhavantam Gotamam tathā santam veva siddho abbhuggato yadi
vā no tathā, yadi vā so bhavam Gotamo tādiso yadi va na tādiso
'Tathā mayam taṃ bhavantam Gotamam vedissāmā.

2 'Yathā latham pañham bho tam bhavantam Gotamam
jānissāmi yadi vā tam bhavantam Gotamam tathā santam veva siddho
abbhuggato yadi vā no tathā yadi vā so bhavam Gotamo tādiso yadi
vā na tādiso ti'.

'Āgātāni kho tāta Ambattha ambhūlam mantesa dvattimsa
mahāpurisa lakkhaṇāni vchi samannāgatassa mahāpurissa dve
gatiyo bhavanti anaññā. Sace agāram ajjhāvasati rūjā hoti cakka-
vatti dhammiko dhamma rūjā cāturanto vijitāvi janapadaṭṭhāvāri
yapatto satta ratana samannāgato. 'Tass' imāni satta ratanāni bha-
vanti veyyathidam cakka ratanam hatthi ratanam assa ratanam
mani ratanam itthi ratanam gahapati ratanam pirināyaka ratanam
eva sattamam. Paro sahasam kho pan' assa puttā bhavanti sūra-
viraṅga rūpā piraṇenappamaddanā. So imam pathavim sūgara
pariyantam adandena asatthena dhammena abhivujja ajjhāvasati
Sace kho pana agāraṃ anagāriyaṃ pabbajati araham hoti sammā
sambuddho loka vivattacchaddo. Aham kho pana tāta Ambattha
mantānam dātā, tvam mantānam paṭiggahetā ti'.

3 'Evam bho ti' kho Ambattho mānavo brāhmaṇassa Pokkharā-
sādissa patissutvā, uṭṭhāy' āsanā brāhmaṇam Pokkharasādim abhivū-
detvā padakkhimam katvā Valavāratham āruya sambahulehi māna-
vakehi saddhim yena Icchānāṇḍala vana sando tena pāvāsī. Yāva-

tikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccorohitvā pattiko va ārāmaṃ pāvisi.

7. Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhu abbhokāse caṅkamanti. Atha kho Ambaṭṭho māṇavo yena te bhikkhu ten' upasaṅkami, upasaṅkamitvā te bhikkhū etad avoca: 'Kahaṃ nu kho bho etarahi so bhavaṃ Gotamo viharati? taṃ hi mayaṃ bhavaṃtaṃ Gotamaṃ dassanāya idh' upasaṅkantā ti.'

8. Atha kho tesam bhikkhūṇaṃ etad ahosi: 'Ayaṃ kho Ambaṭṭho māṇavo abhiññāta-kolañño c'eva abhiññātassa ca brāhmaṇassa l'okkharasādissa antevāsi. Agarū kho pana Bhagavato evarūpehi kula-puttehi saddhiṃ kathāsallāpo hotīti.' Te Ambaṭṭhaṃ māṇavaṃ etad avocaṃ: 'Eso Ambaṭṭha vihāro saṃvuta-dvāro, tena appa-saddo upasaṅkamitvā ataramāno ālindaṃ pavisitvā ukkāsitvā aggalaṃ ākoṭehi. Vivarissati te Bhagavā dvāraṃ ti.'

9. Atha kho Ambaṭṭho māṇavo yena so vihāro saṃvutadvāro tena appa-saddo upasaṅkamitvā ataramāno ālindaṃ pavisitvā ukkāsitvā aggalaṃ ākoṭesi. Vivari Bhagavā dvāraṃ, pāvisi Ambaṭṭho māṇavo. Māṇavakā pi pavisitvā Bhagavatā saddhiṃ sammodimsu sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ nisīdimsu. Ambaṭṭho pana māṇavo caṅkamanto pi nisinnena Bhagavatā kañci kañci kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāreti, t̥hito pi nisinnena Bhagavatā kañci kañci kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāreti.

10. Atha kho Bhagavā Ambaṭṭha-māṇavaṃ etad avoca: 'Evaṃ nu kho te Ambaṭṭha brāhmaṇehi vuddhehi mahallakehi ācariya-pācariyehi saddhiṃ kathā-sallāpo hoti yathayīdam caraṃ tiṭṭhaṃ nisinnena mayā kañci kañci kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāresīti?'

'No h'idaṃ bho Gotama. Gacchanta vā hi bho Gotama gacchanta brāhmaṇo brāhmaṇena saddhiṃ sallapitum arahati, t̥hito vā hi bho Gotama, t̥hiteṇa brāhmaṇo brāhmaṇena saddhiṃ sallapitum arahati, nisinna vā hi bho Gotama nisinnena brāhmaṇo brāhmaṇena saddhiṃ sallapitum arahati, sayāno vā hi bho Gotama sayānena brāhmaṇo brāhmaṇena saddhiṃ sallapitum arahati. Ye ca kho te bho Gotama muṇḍakā samaṇakā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaccā tehi pi me saddhiṃ evaṃ kathā-sallāpo hoti yathariva bhotā Gotamenāti.'

11. 'Atthikavato kho pana te Ambaṭṭha idh' āgamaṇaṃ ahosi, yāy' eva kho pan' atthāya āgaccheyyātho taṃ eva atthaṃ sādhukaṃ manasikareyyātho. Avusitavā yeva kho pana Ambaṭṭho māṇavo, vusitavā-mānī kiṃ aññatra avusitattā ti.'

12 Atha kho Ambattho mūnavo Bhagavatā avusita vādena vuccamāno kupito anattamanā Bhagavantam yeva khunsento Bhagavantam yeva vambhento Bhagavantam yeva upavadamāno 'Sīmano ca me bho Gotamo pūpilo bhavissatīti' Bhagavantam etad avoca 'Candā bho Gotama Sakya jāti pharusī bho Gotama Sakya jāti lahusī bho Gotama Sakya jāti rabhasī bho Gotama Sakya jāti Ibbhā santā ibbhī samānā na brāhmane sakkaronti na brāhmane garukaronti na brāhmane mānenti na brāhmane pūjenti na brāhmane apacāyanti' Tayidam bho Gotama nacchannam tayidam nappatī rūpam yad ime Sakya ibbhā santī ibbhā samānā na brāhmane sakkaronti na brāhmane garukaronti na brāhmane mānenti na brāhmane pūjenti na brāhmane apacāyantīti Iti ha Ambattho manavo idam pathamam Sakkesu ibbha vādam nipītesi

13 Kim pana te Ambattha Sakya aparaddhum ti?

'Ekam idāham bho Gotama samayam ūcariyassa brāhmanassa Pokkharasātissa kenacid eva karanīyena Kapila vatthum agamūsim, yena Sakkānam santhāgāram ten' upasamkamum Tena kho pana samayena sambhulā Sakya c'eva Sakya kumārā ca santhāgare uccesu ūsanesu nisinnā honti aññamaññam angulī patodakena sñ jagghantā samkilantā, aññadatthu mamam yeva mañño va anojagghantā, na mam koci ūsānena pi nimantesi' Tayidam bho Gotama nacchannam tayidam nappatī rūpam yad ime Sakya ibbhā santā ibbhā samānā na brāhmane sakkaronti na brāhmane garukaronti na brāhmane mānenti na brāhmane pūjenti na brāhmane apacāyantīti' Iti ha Ambattho mūnavo idam dutiyam Sakkesu ibbha vādam nipītesi

14 'Latukikā pi kho Ambattha sakumikā sake kulāvake kāmālā pinī hoti Sakam kho pan' etam Ambattha Sakyānam yad idam Kapilavatthum, na arahatī yasmā Ambattho imāya appamattāya abhissajjitun ti'

15 'Cattāro 'me bho Gotama vānnā, khattiyā brahmanā vessā suddā Imesam hi bho Gotama cattunnam vānnānam tayo vānnā khattiyā ca vessā ca suddā ca aññadatthu brāhmanass' eva paricārakā sampajjanti Tayidam bho Gotama nacchannam tayidam nappatī rūpam yad ime Sakya ibbhā santā ibbhā samānā na brāhmane sakkaronti na brāhmane garukaronti na brāhmane mānenti na brāhmane pūjenti na brāhmane apacāyantīti' Iti ha Ambattho mūnavo idam tatiyam Sakkesu ibbha vādam nipītesi

16 Atha kho Bhagavato etad ahosi 'Atibālham kho ayyam Ambattho mūnavo Sakkesu ibbha-vādena nimmadeti Yan nūnā

ham gottam puccheyyan ti.' Atha kho Bhagavā Ambaṭṭham māṇavam etad avoca: 'Kathamgotto 'si Ambaṭṭhāti?'

'Kaṇhāyano 'ham asmi bho Gotamūti.'

'Porāṇam kho pana te Ambaṭṭha mātāpettikam nāmagottam anussarato ayya-puttā Sakyā bhavanti, dāsi-putto tvam asi Sakyānām. Sakyā kho pan' Ambaṭṭha rājānam Okkākam pitāmahaṃ dahanti. Bhūta-pubbam Ambaṭṭha rājā Okkāko yā sū mahesi piyā manāpā tassā puttassa rajjam parināmetukāmo jetṭha-kumāre raṭṭhasmā pabbājesi, Okkāmuḥkam Karaṇḍum Hatthinīyam Siniṭṭuram. Te raṭṭhasmā pabbajitā yattha Himavanta-passe pokkharaniyā tire mahā sāka-saṇḍo tattha vāsam kappesum. Te jāti-sambheda-bhayā sakāhi bhaginihi saddhim samvāsam kappesum.

'Atha kho Ambaṭṭha rājā Okkāko amacce pārisaṃje āmautesi: "Kham nu kho bho etarahi kumārā sammantīti?"

"Atthi deva Himavanta-passe pokkharaniyā tire mahā sāka-saṇḍo tatth' etarahi kumārā sammanti. Te jātisambhedabhayā sakāhi bhaginihi saddhim samvāsam kappenti."

'Atha kho Ambaṭṭha rājā Okkāko udānam udānesi: "Sakyā vata bho kumārā, parama-sakyā vata bho kumārā ti."

'Tadagge kho pana Ambaṭṭha Sakyā paññāyanti. So va Sakyānam pubba-puriso. Rañño kho pana Ambaṭṭha Okkākassa Disā nāma dāsi ahoṣi. Sā kaṇham janesi. Jāto Kaṇho paccābhāsi: "Dhopetha maṃ amma, nahāpetha maṃ amma, imasmā maṃ amma asucismā parimocetha, atthāya vo bhavissāmīti." Yathā kho pana Ambaṭṭha etarahi manussā pisāce pisācā ti sañjānanti, evam eva kho Ambaṭṭha tena samayena manussā pisāce pi Kaṇhā ti sañjānanti. Te evam āhaṃsu: "Ayaṃ sañjāto paccābhāsi. Kaṇho jāto pisāce jāto ti." Tadagge kho pana Ambaṭṭha Kaṇhāyana paññāyanti. So ca Kaṇhāyanānam pubba-puriso. Iti kho te Ambaṭṭha porāṇam mātāpettikam nāma-gottam anussarato ayya-puttā Sakyā bhavanti, dāsi-putto tvam asi Sakyānam ti.'

17. Evam vutte te māṇavakā Bhagavantam etad avocum: 'Mā bhavam Gotama Ambaṭṭham māṇavam atibālham dāsi-putta-vādena nimnādesi, sujāto ca bho Gotama Ambaṭṭho māṇavo, kula-putto ca Ambaṭṭho māṇavo, bahussutoca Ambaṭṭho māṇavo, kalyāṇa-vākkaraṇo ca Ambaṭṭho māṇavo, paṇḍito ca Ambaṭṭho māṇavo, pahoti ca Ambaṭṭho māṇavo bhotā Gotamena saddhim asmiṃ vacane patimantetun ti.'

18. Atha kho Bhagavā te mānavake etad avoca 'Sace kho tumhākam mānavakā evam hoti, "Dujjāto ca Ambattho mānavo, akula putto ca Ambattho mānavo, appas suto ca Ambattho mānavo, akalyāna-vākkarano ca Ambattho mānavo, duppañño ca Ambattho mānavo, na ca pahoti Ambattho mānavo samanena Gotamena saddhim asmim vacane patimantetun ti" Titthatu Ambattho mānavo, tumhe mayā saddhim asmim vacane mantavho Sace pana tumhākam mānavakā evam hoti "Sujāto ca Ambattho mānavo, kula-putta ca Ambattho mānavo, bahussuto ca Ambattho mānavo, kalyāna vākkarano ca Ambattho mānavo, pandito ca Ambattho mānavo, pahoti ca Ambattho mānavo samanena Gotamena saddhim vacane patimantetun ti" Titthatha tumhe, Ambattho mānavo mayā saddhim mantetūti'

19 'Sujāto ca bho Gotama Ambattho mānavo, kula putto ca Ambattho mānavo, bahussuto ca Ambattho mānavo, kalyāna-vākkarano ca Ambattho mānavo, pandito ca Ambattho mānavo, pahoti ca Ambattho mānavo samanena Gotamena saddhim asmim vacane patimantetum Tunhi mayam bhavissāma Ambattho mānavo bhotā Gotamena saddhim asmim vacane patimantetūti'

20 Atha kho Bhagavā Ambattham mānavam etad avoca 'Ayaṃ kho pana te Ambattha sahadhammiko pañño āgacchati, akāmā vyākātabbo Sace na vyākariṣṣasi aññena vā aññam paticarissasi, tunhi vā bhavissasi, pakkamissasi vā, etth' eva te sattadhā muddhā phalissati Tam kim maññasi Ambattha? Kim ti te sutam brāhmanānam vuddhānam mahallakānam ācariya-pācariyānam bhasā mānānam, kuto pabhutikā Kanhāyanā, ko ca Kanhāyanānam pubba puriso ti?'

Evam vutte Ambattho mānavo tunhi ahosi Dutayam pi kho Bhagavā Ambattham mānavam etad avoca 'Tam kim maññasi Ambattha? Kim ti te sutam brāhmanānam vuddhānam mahallakānam pe ko ca Kanhāyanānam pubba-puriso ti?' Dutayam pi kho Ambattho mānavo tunhi ahosi

Atha kho Bhagavā Ambattham mānavam etad avoca Vyākaroṃhi idāṃ Ambattha, na dāmi te tunhi-bhāvassa kālo Yo kho Ambattha Tathāgatena yāva tatiyakam saha dhammukam pañham puttho na 'vyākaroṃti, etth' ev' assa sattadhā muddhā phalissatiti'

21. Tena kho pana samayena vajrapāṇi yakkho mahantam ayo kūtān ādāya ādittam sampajjaṃtam sajotibhūtam Ambatthassa mānavassa upari vehāsatthito hoti 'Sacā yaṃ Ambattho mānavo Bhagavatā yāva tatiyakam sahadhammukam pañham puttho na

vyākariṣṣati etth' ev' assa sattadhā muddham phālessāmīti.' Taṃ kho pana vajirapāṇiṃ yakkham Bhagavā e'eva passati Ambaṭṭho ca māṇavo, Atha kho Ambaṭṭho māṇavo taṃ disvā bhīto samviggo loma-haṭṭha-jāto Bhagavantam yeva tāṇam gavesi Bhagavantam yevalepaṃ gavesi Bhagavantam yeva saraṇam gavesi upanīṣiditvā Bhagavantam etad avoca: 'Kiṃ etaṃ bhavam Gotamo āha? Puna bhavam Gotamo brūmetūti.'

'Taṃ kiṃ maññasi Ambaṭṭha? Kin ti te sutam brāhmaṇānam vuddhānam mahallakānam ācariya-pācariyānam bhāsamānānam, kuto-pabhutikā Kaṇhāyanā, ko ca Kaṇhāyanam pubba-puriso ti?'

'Evaṃ eva me bho Gotama sutam yath' eva bhavam Gotamo āha. tato-pabhutikā Kaṇhāyanā, so ca Kaṇhāyanānam pubba-puriso ti.'

22. Evaṃ rutte māṇavakā unnādino uccā-saddā mahāsaddā ahesuṃ: 'Dujjāto kira bho Ambaṭṭho māṇavo, akula-putto kira bho Ambaṭṭho māṇavo, dāsi-putto kira bho Ambaṭṭho māṇavo Sakyānam, ayya-puttā kira bho Ambaṭṭhassa māṇavassa Sakyā bhavanti. Dhamma-vādiṃ yeva kira mayaṃ samaṇam Gotamaṃ apasādetabbaṃ amaññimhāti.'

23. Atha kho Bhagavato etad ahosi: 'Atibālham kho ime māṇavakā Ambaṭṭham māṇavam dāsi-putta-vādena nimmādenti, yaṃ nūnāham parimoceyyan ti.' Atha kho Bhagavā te māṇavake etad avoca: 'Mā kho tumhe māṇavaka Ambaṭṭham māṇavam atibālham dāsi-putta-vādena nimmādettha. Uḷāro so Kaṇho isi ahosi. So dakkhiṇam janapadam gantvā, brahme mante adhiyitvā rājānam Okkākam upasaṃkamitvā Khuddarūpiṃ dhītaram yāci. Tassa rājā Okkāko "ke neva re m'ayam dāsi-putto samāno Khuddarūpiṃ dhītaram yācatīti" kupito anattamano khurappam sannayhi. So taṃ khurappam n'eva asakkhi muñcituṃ no paṭisaṃharituṃ. Atha kho māṇavakā amaccā pārisajjā Kaṇham isiṃ upasaṃkamitvā etad avocuṃ:

'“Sotthi bhadante hotu rañño, sotthi bhadante hotu rañño ti.”'

'“Sotthi bhavissati rañño api ca rājā yadi adho khurappam muñcissati, yāvatā rañño vijitam ettāvatā paṭhavim udriyissatīti.”'

'“Sotthi bhadante hotu rañño, sotthi janapadassāti.”'

'“Sotthi bhavissati rañño sotthi janapadassa, api ca rājā yadi uddham khurappam muñcissati, yāvatā rañño vijitam ettāvatā satta vassāni devo na vassissatīti.”'

“Sotthi bhadante hotu rañño, sotthi janapada^{ssa}, devo ca vassatūti”

“Sotthi bhavissati rañño, sotthi janapada^{ssa}, devo ca vassissati, api ca rājā jetttha kumāre khurappam patitthāpetu, sotthi kumāro pallomo bhavissatīti”

‘Atha kho mānavakū amaccū Okkākassa ārocesum ‘Okkāko jetttha kumāre khurappam patitthāpetu, sotthi kumāro pallomo bhavissatīti’ Atha kho rājā Okkāko jetttha kumāre khurappam patitthāpeti, sotthi kumāro pallomo sambhavi. Atha kho tassa rājā Okkāko bhūto brahma dandena tajjito khuddarūpim dhītaram adasi. Mā kho tumhe mānavakā Ambattham mānavam atibālham dāsiputtavādena nummādettha. Ularo so Kanho isi aho^{sīti}’

24 Atha kho Bhagavā Ambattham mānavam amantesi. ‘Tam kim maññasi Ambattha? Idha khattiya kumāro brāhmana kaññāya saddhim samvāsam kappeyya. Tesam samvāsam anvāya putto jāyetha. Yo so khattiya kumārena brāhmana kaññāya putto uppanno api nu so labhetha brāhmanesu āsanam vā udakam vā ti?’

‘Labhetha bho Gotama’

‘Api nu nam brāhmanā bhojeyyum saddhe vā thūlpāke vā yaññe vā pāhune vā ti?’

‘Bhojeyyum bho Gotama’

‘Api nu nam brāhmanā mante vāceyyum va no va ti?’

‘Vāceyyum bho Gotama’

‘Api nu ‘ssa itthi^{su} āvatam va assa anāvatam vā ti?’

‘Anāvatam hi ‘ssa bho Gotama’

‘Api nu nam khattiyā khattiyābhisekena abhisiñceyyun ti?’

‘No h’etam bho Gotama’

‘Tam kissa hetu?’

‘Mātito hi bho Gotama anuppanno ti’

25 ‘Tam kim maññasi Ambattha? Idha brahmana kumāro khattiya-kaññāya saddhim samvāsam kappeyya. Tesam samvāsam anvāya putto jāyetha. Yo so brāhmana kumārena khattiyakaññāya putto uppanno api nu so labhetha brāhmanesu āsanam vā udakam vā ti?’

‘Labhetha bho Gotama’

‘Api nu nam brāhmanā bhojeyyum saddhe vā thūlpāke vā yaññe vā pāhune vā ti?’

‘Bhojeyyum bho Gotama’

‘Api nu naṃ brāhmaṇā mante vāceyyuṃ vā no vā ti?’

‘Vāceyyuṃ bho Gotama.’

‘Api nu ’ssa itthīsu āvaṭaṃ vā assa anāvaṭaṃ vā ti?’ ‘Anāvaṭaṃ hi ’ssa bho Gotama.’

‘Api nu khattiyā khattiyābhisekena abhisiñceyyunti?’

‘No h’ etaṃ bho Gotama.’

‘Taṃ kissa hetu?’

‘Pitito hi bho Gotama anuppanno ti.’

26. ‘Iti kho Ambaṭṭha itthiyā vā itthiṃ karitvā purisena vā purisaṃ karitvā khattiyā vā seṭṭhā hīnā brāhmaṇā. Taṃ kim maññasi Ambaṭṭha? Idha brāhmaṇā brāhmaṇaṃ kismicid eva pakaraṇe khura-muṇḍaṃ karitvā assa-putena vadhitvā raṭṭhā vā nagarā vā pabbājeyyuṃ. Api nu so labhetha brāhmaṇesu āsanaṃ vā udakaṃ vā ti?’

‘No h’idaṃ bho Gotama.’

‘Api nu naṃ brāhmaṇā bhojeyyuṃ saddhe vā thālipāke vā yaññe vā pāhuṇe vā ti?’

‘No h’idaṃ bho Gotama.’

‘Api nu naṃ brāhmaṇā mante vāceyyuṃ vā no vā ti?’

‘No h’idaṃ bho Gotama.’

‘Api nu ’ssa itthīsu āvaṭaṃ vā assa anāvaṭaṃ vā ti?’

‘Āvaṭaṃ hi ’ssa kho Gotama.’

27. ‘Taṃ kim maññasi Ambaṭṭha? Idha khattiyā khattiyaṃ kismicid eva pakaraṇe khura-muṇḍaṃ karitvā assa-putena vadhitvā raṭṭhā vā nagarā vā pabbājeyyuṃ. Api nu so labhetha brāhmaṇesu āsanaṃ vā udakaṃ vā ti?’

‘Labhetha bho Gotama.’

‘Api nu naṃ brāhmaṇā bhojeyyuṃ saddhe vā thālipāke vā yaññe vā pāhuṇe vā ti?’

‘Bhojeyyuṃ bho Gotama.’

‘Api nu naṃ brāhmaṇā mante vāceyyuṃ vā no vā ti?’

‘Vāceyyuṃ bho Gotama.’

‘Api nu ’ssa itthīsu āvaṭaṃ vā assa anāvaṭaṃ vā ti?’

‘Anāvaṭaṃ hi ’ssa bho Gotama.’

‘Ettāvata kho Ambaṭṭha khattiyo parama-nihīnataṃ patto hoti yad eva naṃ khattiyā khura-muṇḍaṃ karitvā assa-putena vadhitvā raṭṭhā vā nagarā vā pabbājenti. Iti kho Ambaṭṭha padā pi khattiyo parama-nihīnataṃ patto hoti tadā pi khattiyā vā seṭṭhā hīnā brāhmaṇā.

28 'Brahmunā pi esā Ambattha Sanam kumarena gāthā bhāsītā

Khattiyo settho jane tasmim ye gotta patisārino
Vijjācarana sampanno so settho deva mānuse ti

Sā kho pan' esā Ambattha brahmunā Sanam kumārena gatha sugītā na duggītā subhāsītā na dubbhāsītā attha samhitā na anattha samhitā anumatā mayā pi Aham pi Ambattha evam vadāmi

Khattiyo settho jano tasmim ye gotta patisārino
Vijjācarana sampanno so settho deva mānuse ti'

Bhūnavāram Pathamam

1 'Katamam pana tam bho Gotama caranam, katamā sa vijjā ti?'

'Na kho Ambattha anuttaraya vijjā carana sampadaya jati-vādo vā vuccati, gotta vādo va vuccati, mana vādo vā vuccati "Arahasi vā mam tvam na vā mam tvam arahasiti" Yattha kho Ambattha āvāho vā hoti vivāho vā hoti āvāha vivaho va hoti etth' etam vuccati jāti vādo iti pi, gotta vādo iti pi mana vādo iti pi "Arahasi vā mam tvam na vā mam tvam arahasiti" Ye hi keci Ambattha jāti vāda vinibandhā vā gotta vāda vinibandha vā māna-vāda vinibandhā vā āvāha vivaha vinibandha va, ārakā te anuttarāya vijjā carana sampadāya Pahāya kho Ambattha jāti vāda vinibandhañ ca gotta vāda vinibandhañ ca māna vāda vinibandhañ ca āvāha-vivāha vinibandhañ ca anuttarāya vijjā carana sampadāya sacchikiriya hotiti'

2 'Katamam pana tam bho Gotama caranam katamā sa vijjā ti?'

'Idha Ambattha Tathāgato loka uppajjati araham sammāsambuddho pe yathā Samaññaphalam evam vitthā retabbam evam kho Ambattha bhikkhu silasampanno hoti'

'p pathamajjhānam upasampajja viharati Idam pi 'ssa hoti caranasmim' pe catutthajjhānam upasampajja viharati Idam pi 'ssa hoti caranasmim Idam kho tam Ambattha caranam

'pe nāna dassanaya cittam abhiniharati abhininnāmeti . pe Idam pi 'ssa hoti vijjāya pe nāparam itthattayāti pajānāti Idam pi 'ssa hoti vijjaya Ayam kho sā Ambattha vijjā

'Ayam vuccati Ambattha bhikkhu vijjā sampanno iti pi carana sampanno iti pi vijjā carana sampanno iti pi Imāya ca Ambattha

vijjā-carāṇa-sampadāya aññā vijjā-sampadā carāṇa-sampadā uttaritarā vā paṇitatarā vā n' atthi.

3. 'Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya cattāri apāya-mukhāni bhavanti. Katamāni cattāri? Idha Ambaṭṭha ekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā imaṃ yeva anuttaram vijjā-carāṇa-sampadam anabhisambhuṇamāno khāri-vividham ādāya araṇṇe vanam ajjhogāhati "pavatta-phala-bhojano bhavissāmīti". So aññadatthu vijjā-carāṇa-sampanness' eva paricārako sampajjati. Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya idaṃ pathamam apāya-mukham bhavati.

'Puna ca param Ambaṭṭha idh' ekacco samaṇo vā brāhmaṇo vā imaṃ ca anuttaram vijjā-carāṇa-sampadam anabhisambhuṇamāno, pavattaphala-bhojanataṃ ca anabhisambhuṇamāno, kuddāla-piṭakam ādāya arraṇṇe vanam ajjhogāhati "kandamūlaphala-bhojano bhavissāmīti." So aññadatthu vijjā-carāṇa-sampanness' eva paricārako sampajjati. Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya idaṃ duttiyam apāya-mukham bhavati.

'Puna ca param Ambaṭṭha idh' ekacco samaṇo vā brahmaṇo vā imaṃ c' eva anuttaram vijjā-carāṇa-sampadam anabhisambhuṇamāno, pavattaphala-bhojanataṃ ca anabhisambhuṇamāno, kandamūlaphala-bhojanataṃ ca anabhisambhuṇamāno, gāma-sāmantam vā nigama-sāmantam vā agyāgāraṃ karitvā aggiṃ paricaranto acchati. So aññadatthu vijjā-carāṇa-sampanness' eva paricārako sampajjati. Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya idaṃ tatiyam apāya-mukham bhavati.

'Puna ca param Ambaṭṭha idh' ekacco samaṇo vā brahmaṇo vā imaṃ c' eva anuttaram vijjā-carāṇa-sampadam anabhisambhuṇamāno, pavattaphala-bhojanataṃ ca anabhisambhuṇamāno, kandamūlaphala-bhojanataṃ ca anabhisambhuṇamāno, aggi-paricariyaṃ ca anabhisambhuṇamāno, cātummahāpathe catudvāraṃ agāraṃ karitvā acchati: "Yo imāhi catuhi disāhi āgamissati samaṇo vā brāhmaṇo vā tam ahaṃ yathā satthiṃ yathā balaṃ paṭipūjessāmīti." So aññadatthu vijjā-carāṇa-sampanness' eva paricārako sampajjati. Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya idaṃ catuttham apāya-mukham bhavati.

'Imāya kho Ambaṭṭha anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya imāni cattāri apāya-mukhāni bhavanti.

4. 'Tam kim maññasi Ambaṭṭha? Api nu tvam imāya anuttarāya vijjā-carāṇa-sampadāya sandissasi sācariyako ti?'

'No h'īdam bho Gotama Ko cāham bho Gotama sācariyako, kā ca anuttarā vījjā carana sampadā? Ārako 'ham bho Gotama anuttarāya vījjā-carana sampadāya sācariyako ti'

'Tam kim maññasi Ambattha? Api nu tvam imaṇ c' eva anuttaram vījjā carana sampadam anabhisambhunamāno khāṇi vividham ādāya araṇṇe vanam ajjhogāhasi "sācariyako pavatta-phala bhojano bhavissāmīti" ?'

'No h'īdam bho Gotama'

'Tam kim maññasi Ambattha? Api nu tvam imaṇ c' eva anuttaram vījjā carana-sampadam anabhisambhunamāno pavatta phala-bhojanataṇ ca anabhisambhunamāno kuddāla-pitakam ādāya araṇṇe vanam ajjhogāhasi "sācariyako kandaṃūlaphala bhojano bhavissāmīti" ?'

'No h'īdam bho Gotama'

'Tam kim maññasi Ambattha? Api nu tvam imaṇ c' eva anuttaram vījjā-carana-sampadam anabhisambhunamāno, pavatta phala-bhojanataṇ ca anabhisambhunamāno, kandaṃūlaphala bhojanataṇ ca anabhisambhunamāno, sāma sāmantaṃ va nigama sāmantaṃ vā agyāgāraṃ karitvā aggim paricatananto acchasi sācariyako ti?'

'Na h'īdam bho Gotama'

'Tam kim maññasi Ambattha? Api nu tvam imaṇ c' eva anuttaram vījjā carana sampadam anabhisambhunamāno pavatta-phala bhojanataṇ ca anabhisambhunamāno, kandaṃūlaphala bhojanataṇ ca anabhisambhunamāno, aggī paricariyaṇ ca anabhisambhunamāno, cātummahāpathe catudvāram agāraṃ karitvā acchasi sācariyako "Yo imāhi catuhi disāhi āgamiṃssati samano vā brāhmaṇo vā tam maṃyam yathā sattim yathā balam paṭipūjessamīti" ?'

'No h'īdam bho Gotama'

5 'Iti kho Ambattha imāya c' eva tvam anuttarāya vījja carana sampadāya parihīnako sācariyako, ye ca' ime anuttarāya vījjā carana sampadāya cattāri apāya-mukhāni bhavanti tato c' asī parihīno sācariyako, bhāsita kho pana te esā Ambattha ācariyena brahmanena Pokkharasātina vācā "Ke ca mundakā samanakā ibbhā kinha ban dhupadāpaccā, kā ca tevījjānam brāhmaṇānam sakaccha" ti attanā āpāyiko pi aparipūramāno Pass' Ambattha yāva aparaddhaṇ ca te idam ācariyassa brāhmaṇassa Pokkharasātissa

6 'Brāhmaṇo kho paṇ' Ambattha Pekkharasādi raṇṇo Pasenadissa Kosalassa dattikam bhuñjati Tassa rājā Pasenadi Kosalo sammukhī bhavam pi na dadāti Yadā pi tena manteti tiro dussan

tena manteti. Yassa kho pan' Ambaṭṭha dhammikam payatam bhikkham patiganheyya, katham tassa rājā Pasenadi Kosalo sam-mukhī-bhāvaṃ pi na dadeyya? Pass' Ambaṭṭha yāva aparaddhañ ca te idam ācariyassa brāhmaṇassa Pokkharasātissa.

7. 'Tam kim maññasi Ambaṭṭha? Idha rājā Pasenadi Kosalo hatthi-gīvāya vā nisimmo assapiṭṭhe vā nisimmo rathūpatthare vā ṭhito uggehi vā rājanyehi vā kañcid eva mantanam manteyya. So tamhā padesā apakkamma ekamante tiṭṭheyya atha āgaccheyya suddo vā sudda-dāso vā. So tasmim padese ṭhito tad eva mantanam manteyya: "Evam pi rājā Pasenadi Kosalo abhāsī." Api nu so rājā-bhaṇitam vā bhaṇati, rājā-mantanam vā manteti tāvatā so assa rājā vā rāja-matto vā ti?'

'No h'idam bho Gotama.'

8. 'Evam eva kho tvam Ambaṭṭha: "Ye te ahesum brāhmaṇānam pubbakā isayo mantānam kattāro mantānam pavattāro yesam idam etarahi brāhmaṇa porānam mantapadam gītam pavuttam samihitam tad anugāyanti tad anubhāsanti bhāsitam anubhāsanti vācitam anuvācenti—seyyathīdam Aṭṭhako Vāmako Vāmadevo Vessāmitto Yamataggi Aṅgirasō Bhāradvājo Vāsetṭho Kassapo Bhagu—tyāham mante adhiyāmi sācariyako" ti tāvatā tvam bhavissasi isi vā isittāya vā paṭipanno ti n' etam ṭhānam vijjati.

9. 'Tam kim maññasi Ambaṭṭha? Kinti te sutam brāhmaṇānam vuddhānam mahallakānam ācariya-pācariyānam bhāsamānānam? Ye te ahesum brāhmaṇānam pubbakā isayo mantānam kattāro mantānam pavattāro yesam idam etarahi brāhmaṇa porānam manta padam gītam pavuttam samihitam tad anugāyanti tad anubhāsanti bhāsitam anubhāsanti vācitam anuvācenti—seyyathīdam Aṭṭhako Vāmako Vāmadevo Vessāmitto Yamataggi Aṅgirasō Bhāradvājo Vāsetṭho Kassapo Bhagu—evam su te sunahāta suvilittā kappita-kesa-massū āmutta-mālābharanā odāta-vattha-vasanā pañcali kāmaguṇehi samappitā samaṅgi-bhūtā paricārenti seyyathā pi tvam etarahi sācariyako ti?'

'No h'idam bho Gotama.'

10. 'Evam su te sālīnam odanam vicita-kālakam aneka-sūpam aneka-byañjanam paribhuñjanti seyyathā pi tvam etarahi sācariyako ti?'

'No h'idam bho Gotama.'

'Evam su te veṭhaka-nata-passāhi nārīhi paricārenti seyyathā pi tvam etarahi sācariyako ti?'

‘No h’idam bho Gotama’

‘Tvam su te kutta vālehi valavā rathehi dighāhi patoda latthihi vāhane vitudantā vicaranti seyyathā pi tvam etarahi sācariyako ti?’

‘No h’idam bho Gotama’

‘Tvam su te ukkinna parikhāsu okkhutta pahghāsu nagarūpa kārīkāsu dighāsi baddhehi purisehi rakkhāpentī seyyathā pi tvam etarahi sācariyako ti?’

‘No h’idam bho Gotama’

‘Iti kho Ambattha n’ eva tvam isi na pana isittāya patipanno sācariyako Yassa kho pana Ambattha mayi kankhā vā vīmatī vā so mam pañhena, aham veyyākaranena sobhissīmiti’

11 Atha kho Bhagavā vihārā nikkhamma caṅkamam abbhu tthāsi Ambattho pi mānavo vihārī nikkhamma caṅkamam abbhu tthāsi Atha kho Ambattho mānavo Bhagavantam caṅkamantam anucaṅkamamāno Bhagavato kāye dvattimsa mahāpurisa lakkhanani sammānesi Addasū kho Ambattho mānavo Bhagavato kāye dvattimsa mahāpurisa lakkhanāni yebhuyyena thapetvā dve Dvīsu mahāpurisa-lakkhanesu kankhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, kosohite ca vatthaguyhe pahūta jivhatāya ca

12 Atha kho Bhagavato etad ahoṣi ‘Passati kho me ayaṃ Ambattho mānavo dvattimsa mahāpurisa lakkhanāni yebhuyyena thapetvā dve Dvīsu mahāpurisa lakkhanesu kankhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, kosohite ca vattha guyhe pahūta jivhatāya cāti’

Atha kho Bhagavā tathārūpam iddhābhīsamkhārām abhīsamkhasi yathā addasā Ambattho mānavo Bhagavato kosohitam vattha guyham Atha kho Bhagavā jivham ninnāmetvā ubho pi kanna sotāni anumasi patimasī, ubho pi nāsikasotāni anumasi patimasī kevalam pi nalūtamandalam jivhāya chādesi

Atha kho Ambatthassa mānavaṣṣa etad ahoṣi ‘Samannagato kho sīmano Gotamo dvattimsa mahāpurisa lakkhanehi paripunnhehi no aparipunnhehi’ Bhagavantam etad avoca ‘Handa ca dāni mayam bho Gotama gacchāma, bahu kiccā mayam bahu karaniyā ti’

‘Yassā dāni tvam Ambattha kālam maññasīti’

Atha kho Ambattho mānavo valavā ratham āruyha pakkāmi

13 Tena kho pana samayena brāhmano Pokkharasādi Ullāka tthāya nikkhamitvā mahatā brāhmaṇa ganena saddhim sake ārame nisīno hoti, Ambattham yeva mānavam patimānento Atha kho

Ambaṭṭho māṇavo yena sako ārāmo tena pūyāsi. Yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā yānā paccorohitvā pattiko va yena brāhmaṇo Pokkharasādi ten' upasaṃkami, upasaṃkamitvā brāhmaṇaṃ Pokkharasādiṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Ambaṭṭhaṃ māṇavaṃ brāhmaṇo Pokkharasādi etad avoca:—

14. 'Kacci tāta Ambaṭṭha addasa taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ ti?'

'Addasāma kho mayāṃ bho taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ ti.'

'Kacci tāta Ambaṭṭha taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ tathā-santaṃ yeva saddo abbhuggato, no aññathā? Kacci pana so bhavaṃ Gotamo tādiso, no aññādiso ti?'

'Tathā-santaṃ yeva bho taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ tathā saddo abbhuggato, no aññathā. Tādiso ca bho so bhavaṃ Gotamo, no aññādiso. Samannāgato ca bho so bhavaṃ Gotamo dvattiṃsa mahāpurisa-lakkhaṇehi paripunṇehi no aparipunṇehi.'

'Ahu pana te tāta Ambaṭṭha samaṇena Gotamena saddhiṃ kociḍ eva kathā-sallāpo ti?'

'Ahu me bho samaṇena Gotamena saddhiṃ kociḍ eva kathā-sallāpo ti.'

'Yathā kathaṃ pana te tāta Ambaṭṭha ahu samaṇena Gotamena saddhiṃ kociḍ eva kathā-sallāpo ti?'

Atha kho Ambaṭṭho māṇavo yāvatako ahosi Bhagavatā saddhiṃ kathā-sallāpo taṃ sabbaṃ brāhmaṇassa Pokkharasādissa ārocesi.

15. Evaṃ vutte brāhmaṇo Pokkharasādi Ambaṭṭhaṃ māṇavaṃ etad avoca: 'Aho vata re ambhākaṃ paṇḍitaka, aho vata re ambhākaṃ bahussutaka, aho vata re ambhākaṃ tevijjaka! Evarūpena kira bho puriso atthacarakena kāyassa bhedā param maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ uppajjeyya. Yad eva kho tvaṃ Ambaṭṭha taṃ bhavantaṃ Gotamaṃ evaṃ āsajja āsajja avacāsi, atha kho so bhavaṃ Gotamo amhehi pi evaṃ upanīyya upanīyya avaca. Aho vata re ambhākaṃ paṇḍitaka, aho vata re ambhākaṃ bahussutaka, aho vata re ambhākaṃ tevijjaka! Evarūpena kira bho puriso atthacarakena kāyassa bhedā param maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ uppajjeyyāti.'

So kupito anattamaṇo Ambaṭṭhaṃ māṇavaṃ padasā yeva pavat-tesī, icchati ca tāvad eva Bhagavantaṃ dassanāya upasaṃkamituṃ.

16. Atha kho te brāhmaṇā brāhmaṇaṃ Pokkharasādiṃ etad avocum: 'Ativikālo kho bho ajja samaṇaṃ Gotamaṃ dassanāya

upasamkamitum, sve dāni bhavam Pokkharasādi samanam Gotamam dassanāya upasamkamissatīti '.

Evam kho brāhmano Pokkharasādi sake nivesane panītam khādanīyam bhojanīyam patiyādetvā yānesu āropetvā ukkāsū dhāriyamānāsu Ukkatthāya niyyāsi, yena Iechūnankala vanasando tena pāyāsi Yāvatikā yānassa bhūmi yānena gantvā, yānā paccoro hitvā pattiko va yena Bhagavā ten' upasamkamī Upasamkamitvā Bhagavatā saddhim sammodi sammodanīyam katham sārānīyam vītisāretvā, ekamantam nisīdi Ekamantam nisinnō kho brāhmano Pokkharasādi Bhagavantam etad avoca —

17 'Āgamā nuvidha bho Gotama amhākam antevāsī Ambattho mānavo ti?'

'Āgamā kho te idha brāhmana antevāsī Ambattho mānavo ti.'

'Ahu pana te bho Gotama Ambatthena mānavena saddhim koci kathā sallāpo ti?'

'Ahu kho me brāhmana Ambatthena mānavena saddhim kocid eva kathā-sallāpo ti.'

'Yathā katham pana te bho Gotama ahu Ambatthena manavena saddhim kocid eva kathā-sallāpo ti?'

Atha kho Bhagavā yāvatiko ahosi Ambatthena mānavena saddhim kathā-sallāpo tam sabbam brāhmanassa Pokkharasātissā ārocesi

Evam vutte brāhmano Pokkharasāti Bhagavantam etad avoca 'Bālo bho Gotama Ambattho mānavo Khamatam bhavam Gotamo Ambatthassa mānavassāti.'

'Sukhī hotu brāhmana Ambattho mānavo ti.'

18 Atha kho brāhmano Pokkharasādi Bhagavato kaye dvattimsa mahāpurisa-lakkhanāni sammannesī Addasā kho brāhmano Pokkharasādi Bhagavato kāye dvattimsa mahāpurisa-lakkhanāni yebhuyyena thapetvā dve Dvīsu mahāpurisa-lakkhanesu kankhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati, kosohite ca vattha guyhe pahūta-jivhatāya ca

19 Atha kho Bhagavato etad ahosi 'Passatī kho me ayam brāhmano Pokkharasādi dvattimsa mahāpurisa-lakkhanāni yebhuyyena thapetvā dve Dvīsu mahāpurisa-lakkhanesu kankhati vicikicchati nādhimuccati na sampasīdati kosohite ca vattha guyhe pahūtajivhatāya cāti.'

Atha kho Bhagavā tathārūpaṃ iddhābhisamkhāraṃ abhisamkhāsi yathā addasa brāhmaṇo Pokkharasādi Bhagavato kosohitaṃ vattha-guyhaṃ. Atha kho Bhagavā jivhaṃ ninnāmetvā ubho pi kaṇṇa-sotāni anumasi paṭimasi, ubho pi nāsika-sotāni anumasi paṭimasi, kevalaṃ pi nalāṭa-maṇḍalaṃ jivhāya chādesi.

Atha kho brāhmaṇassa Pokkharasādissa etad ahosi: ‘Samannāgato bho samano Gotamo dvattiṃsa mahāpurisa-lakkhaṇehi paripunṇehi no aparipunṇehīti.’ Bhagavantam etad avoca: ‘Adhivāsetu me bhavaṃ Gotamo ajjatanāya bhattaṃ saddhiṃ bhikkhu-saṃghenaṭi.’ Adhivāsesi Bhagavā tuṇhībhāvena.

20. Atha kho brāhmaṇo Pokkharasādi Bhagavato adhivāsaṇaṃ veditvā Bhagavato kālaṃ ārocesi: ‘Kālo bho Gotama, niṭṭhitaṃ bhattaṃ ti.’ Atha kho Bhagavā pubbaṇha-samayaṃ nivāsetvā patta-civaraṃ ādāya saddhiṃ bhikkhu-saṃghena yena brāhmaṇassa Pokkharasādissa parivesanā ten’ upasaṃkami, upasaṃkamitvā paññatte āsane nisīdi. Atha kho brāhmaṇo Pokkharasādi Bhagavantam pañitena khādaniyena bhojaniyena sahatthā santappesi sampavāresi, māṇavakā ca bhikkhu-saṃghaṃ. Atha kho brāhmaṇo Pokkharasādi Bhagavantam bhuttāvaṃ onīta-patta-pāṇiṃ aññataraṃ nīcaṃ āsaṇaṃ gahetvā ekamantaṃ nisīdi.

21. Ekamantaṃ nisinnassa kho brāhmaṇassa Pokkharasādissa Bhagavā ānupubbikathaṃ kathesi seyyathidaṃ dānakathaṃ sīlakathaṃ saggakathaṃ, kāmānaṃ ādinavaṃ okāraṃ saṃkilesaṃ nekkhamme ānisaṃsaṃ pakāsesi. Yadā Bhagavā aññāsi brāhmaṇaṃ Pokkharasādiṃ kalla-cittaṃ mudu-cittaṃ vinīvaraṇa-cittaṃ udagga-cittaṃ pasanna-cittaṃ atha yā buddhānaṃ sāmukkamsikā dhamma-desanā taṃ pakāsesi: dukkhaṃ samudayaṃ nirodhaṃ maggaṃ. Seyyathā pi nāma suddhaṃ vatthaṃ apagata-kālaṃ sammad eva rajaṇaṃ patigaṇheyya, evaṃ eva brāhmaṇassa Pokkharasādissa tasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ dhamma-cakkaṃ udapādi: “yaṃ kiñci samudaya-dhammaṃ sabbaṃ taṃ nirodhadhammaṃ ti.”

2. Atha kho brāhmaṇo Pokkharasādi diṭṭha-dhammo patta-dhammo vidita-dhammo pariyoḡāha-dhammo tiṇṇavicikiccho vigata-kathaṃkatho vesārajapatto aparapaccayo satthu sāsane Bhagavantam etad avoca:—

‘Abhikkantaṃ bho Gotama, abhikkantaṃ bho Gotama.’ Seyyathā pi bho Gotama nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭicchannaṃ vā vivareyya, mūlhasa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā tela-pajotaṃ dhāreyya “cakkhumanto rūpāni dakkhintiti”, evaṃ eva

bhotā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito Esāham kho bho Gotama saputto sabhariyo saporiso sāmacco bhagavantam Gotamam saranam gacchāmi dhammañ ca bhikkhu samghañ ca Upāsakam mam bhavam Gotamo dhāretu ajjatagge pānupetam saranam gatam Yathā ca bhavam Gotamo Ukkatthāyam aññāni upāsakakulāni upasamkamati, evam eva bhavam Gotamo Pokkharasādi-kulam upasamkamatu Tattha ye te mānavakā va mānavikā vā bhagavantam Gotamam abhivādissanti vā paccutthasanti vā āsanam vā udakam vā dassanti cittam vā pasādessanti, tesam tam bhavissati digharattam hitāya sukhāvati'

'Kalyānam vuccati brāhmanāti'

Ambattha-Suttam nīthitam

BHAYABHERAVA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

Evam me sutam Ekam samayam Bhagavā Savatthiyam viharati Jetavane Anāthapindikassa ārāme Atha kho Jānussoṇi brāhmano yena Bhagavā ten' upasankami, upasankamitvā Bhagavatā saddhim sammodi, sammodaniyam katham sārāṇiyam vitisāretvā ekamantam nisīdi Ekamantam nisinnō kho Jānussoṇi brāhmano Bhagavantam etad avoca 'Ye 'me bho Gotama kulaputtā bhavantam Gotamam uddissa saddhā agārasmā anagāriyam pabbajitā bhavam tesam Gotamo pubbangamo, bhavam tesam Gotamo bahu-kāro, bhavam tesam Gotamo samādapetā bhoto ca pana Gotamassa sā janatā ditthānugatim āpajjatīti—Evam etam brāhmana evam etam brāhmana 'ye te brāhmana kulaputtā mamam uddissa saddhā agārasmā anagāriyam pabbajitā aham tesam pubbangamo, aham tesam bahu-kāro, aham tesam samādapetā, mamañ ca pana sā janatā ditthānugatim āpajjatīti—Durabbhisambhavāni hi bho Gotama araṇṇie vanapatthāni pantāni senāsanāni, dukkaram pavivekam, durabbhiramam ekatte, haranti maññie mano vanāni samādhim alabhamānassa bhikkhuno ti—Evam etam brāhmana, evam etam brāhmana durabbhisambhavāni hi brāhmana araṇṇie-vanapatthāni pantāni senāsanāni dukkaram pavivekam, durabbhiramam ekatte, haranti maññie mano vanāni samādhim alabhamānassa bhikkhuno ti

Mayham pi kho brāhmana pubbe va sambodhā anabbhisambuddhassa bodhisattass' eva sato etad ahoṣi Durabbhisambhavāni hi kho araṇṇie-vanapatthāni pantāni senāsanāni, dukkaram pavivekam,

durabhiñhamam ekatte, haranti maññe mano vanāni samādhim ala-
 bhāmanassa bhikkhuno ti. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi:
 Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā aparisuddhakāyakammantā
 araṇṇe-vanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti, aparisuddha-
 kāyakammanta-sandosahetu have te bhonto samaṇabrahmaṇā aku-
 salam bhayaabheravaṃ avhayanti; na kho panāham aparisuddhakāya-
 kammanto 'ham asmi, ye hi vo ariyā parisuddha-
 kāyakammantā araṇṇe-vanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevanti
 tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa parisuddhakāya-
 kammantam attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādim araṇṇe
 viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā
 vā brāhmaṇā vā aparisuddhavacikammantā-pe-aparisuddhamano-
 kamantā-aparisuddhājivā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, apar-
 isuddhājiva-sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalam
 bhayaabheravaṃ avhayanti; na kho panāham aparisuddhājivo araṇṇe-
 v.p.s. paṭisevāmi, parisuddhājivo 'ham asmi, ye hi vo ariyā pari-
 suddhājivā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam
 aham brāhmaṇa parisuddhājivatam attani sampassamāno bhiyyo
 pallomaṃ āpādim araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad
 ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā abhijjhālu kāmesu tibba-
 sārāgā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, abhijjhālu kāmesu tibbasārāgā-
 sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalam bhayaabhe-
 ravaṃ avhayanti; na kho panāham abhijjhālu kāmesu tibbasārāgo
 araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi, anabhijjhālu 'ham asmi, ye hi vo ariyā
 anabhijjhālu araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo.
 Etam aham brāhmaṇa anabhijjhālutaṃ attani sampassamāno bhiyyo
 pallomaṃ āpādim araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad
 ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā byāpannacittā paduṭṭha-
 manasaṅkappā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, byāpannacittapaduṭṭha-
 manasaṅkappa sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusa-
 lam bhayaabheravaṃ avhayanti; na kho panāham byāpannacitto
 paduṭṭhamanasaṅkappo araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi, mettacitto 'ham
 asmi, ye hi vo ariyā mettacittā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham
 aññatamo. Etam aham brāhmaṇa mettacittam attani sampassamāno
 bhiyyo pallomaṃ āpādim araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇā
 etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā thīnamiddhapariyū-
 tṭhitā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, thīnamiddhapariyutṭhāna-sandosa-

hetu have te bhonto samanabrāhmanā akusalam bhavabheravam
 ahhayanti, na kho panāham thīnamiddhaparivuttito araññe v p s
 patisevāmi vigatathīnamiddham 'ham asmi, ve hi vo ariyā vigatathī
 namiddhā araññe v p s patisevanti tesam aham aññatamo. Etam
 aham brāhmana vigatathīnamiddham attam sampassamāno bhuyyo
 pallomam āpīdim araññe viहरīya. Tassa mayham brāhmana etad
 aho. Ye kho kecī samanā vā brāhmanā vā uddhatā vūpasantacittā
 araññe v p s patisevanti uddhatāvūpasantacittā sandosahetu have
 te bhonto samanabrāhmanā akusalam bhavabheravam ahhayanti,
 na kho panāham uddhato vūpasantacitto araññe v p s patisevāmi
 vūpasantacitto 'ham asmi, ve hi vo ariyā vūpasantacittā araññe v p s
 patisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmanā vūpasanta
 citta attam sampassamāno bhuyyo pallomam āpīdim araññe
 viहरīya. Tassa mayham brāhmana etad aho. Ye kho kecī samanā
 vā brāhmanā vā lankhī vā diṭṭhī arāma v p s patisevanti lankhī
 vā diṭṭhī sandosahetu have te bhonto samanabrāhmanā akusalam
 bhavabheravam ahhayanti, na kho panāham lankhī vā diṭṭhī
 araññe v p s patisevāmi tinnava diṭṭhe 'ham asmi, ve hi vo ariyā
 tinnava diṭṭhā araññe v p s patisevanti tesam aham aññatamo.
 Etam aham brāhmanā tinnavadiṭṭhatam attam sampassamāno
 bhuyyo pallomam āpīdim araññe viहरīya. Tassa mayham brāhmana
 etad aho. Ye kho kecī samanā vā brāhmanā vā attukāmsakā
 paravambhī araññe v p s patisevanti attukāmsena paravambhena
 sandosahetu have te bhonto samanabrāhmanā akusalam bhavabhe
 ravap ahhayanti, na kho panāham attukāmsal o paravambhī araññe
 v p s patisevāmi anattukāmsal o aparivambhī 'ham asmi, ve hi vo
 ariyā anattukāmsal o aparivambhī araññe v p s patisevanti tesam
 aham aññatamo. Etam aham brāhmanā anattukāmsal o apar
 ivambhutam attam sampassamāno bhuyyo pallomam āpīdim araññe
 viहरīya. Tassa mayham brāhmana etad aho. Ye kho kecī samanā
 vā brāhmanā vā chambhī bhīrukajātī ā araññe v p s patisevanti,
 chambhī bhīrukajātī ā sandosahetu have te bhonto samanabrāhmanā
 akusalam bhavabheravam ahhayanti, na kho panāham chambhī
 bhīrukajātī o araññe v p s patisevāmi, vigatalomahamsa 'ham asmi,
 ye hi vo ariyā vigatalomahamsā araññe v p s patisevanti tesam aham
 aññatamo. Etam aham brāhmana vigatalomahamsatam attam
 sampassamāno bhuyyo pallomam āpīdim araññe viहरīya. Tassa

mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā lābhasakkārasilokam nikāmayamāna araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, lābhasakkārasilokanikāma-sandosahetu have te bhonto samaṇa-brāhmaṇā akusalam bhayabheravam avhayanti; na kho panāham lābhasakkārasilokam nikāmayamāno araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi, appiccho 'ham asmi, ye hi vo ariyā appicchā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa appicchataṃ attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādiṃ araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā kusitā hīnaviriyā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, kusita-hīnaviriya-sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalam bhayabheravam avhayanti; na kho panāham kusito hīnaviriyo araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi. āradhaviyā 'ham asmi, ye hi vo ariyā āradhaviyā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa āradhaviyātaṃ attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādiṃ araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā muṭṭhassati asampajānā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, muṭṭhassati-asampajāna-sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalam bhayabheravam avhayanti; na kho panāham muṭṭhassati asampajāno araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi, upaṭṭhitasati 'ham asmi, ye hi vo ariyā upaṭṭhitasati araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa upaṭṭhitasatitam attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādiṃ araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā asamāhitā vibbhantacittā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, asamāhita-vibbhantacitta-sandosahetu have te bhonto samaṇabrāhmaṇā akusalam bhayabheravam avhayanti; na kho panāham asamāhito vibbhantacitto araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi samādhisampanno 'ham asmi, ye hi vo ariyā samādhisampannā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa samādhisampadam attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādiṃ araṇṇe viharāya. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahosi: Ye kho keci samaṇā vā brāhmaṇā vā duppaññā eḷamūgā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti, duppañña-eḷamūga-sandosahetu have te bhonto samaṇa-brāhmaṇā akusalam bhayabheravam avhayanti; na kho panāham duppañño eḷamūgo araṇṇe-v.p.s. paṭisevāmi, paññāsampanno 'ham asmi, ye hi vo ariyā paññāsampannā araṇṇe-v.p.s. paṭisevanti tesam aham aññatamo. Etam aham brāhmaṇa paññāsampadam attani sampassamāno bhiyyo pallomaṃ āpādiṃ araṇṇe viharāya.

Tassa mayham brāhmaṇa etad ahoṣi. Yaññūnāham yā tā rattiyō abhūññātū abhūlakkhitā, cātuddasī pañcadasī aññhamī ca pakkhassa, tathārūpīsu rattisu yāmi tāmi ārīmacceṭṭiyāmi vanaceṭṭiyāmi rukkhaceṭṭiyāmi bhūmsanakāmi salomahamsāmi tathārūpesu sēnāsanesu vihareyyam app'eva nāma tam bhayabheravam passēyyan ti. So kho aham brāhmaṇa aparema samavēni yā tā rattiyō abhūññātū abhūlakkhitī, cātuddasī pañcadasī aññhamī ca pakkhassa tathārūpīsu rattisu yāmi tāmi ārīmacceṭṭiyāmi vanaceṭṭiyāmi rukkhaceṭṭiyāmi bhūmsanālāmi salomahamsāmi tathārūpesu sēnāsanesu viharāmi. Iatra ca me brāhmaṇa viharato mago va āgacchati moro va kattham pateti vāto va paṇṇasitam ceti, tassa mayham evam hoti etam nuna tam bhayabheravam āgacchatīti. Tassa mayham brāhmaṇa etad ahoṣi. Kim nu kho aham aññīdadatthu bhavapatikaṅkhi viharāmi vanunāham yathābhutam yathābhutassa me tam bhayabheravam āgacchati tathābhutam yathābhuto va tam bhayabheravam pativineyyan ti. Tassa mayham brāhmaṇa caṅkamantassa tam bhayabheravam āgacchati. So kho aham brāhmaṇa n'eva tāva titthāmi na nisidāmi na nipajjāmi yāya caṅkamanto va tam bhayabheravam pativinemi. Tassa mayham brāhmaṇa tūtassa tam bhayabheravam āgacchati. So kho aham brāhmaṇa n'eva tāva caṅkamāmi na nisidāmi na nipajjāmi yāva tūto va tam bhayabheravam pativinemi. Tassa mayham brāhmaṇa nisinnassa tam bhayabheravam āgacchati. So kho aham brāhmaṇa n'eva tāva nipajjāmi na titthāmi na caṅkamāmi yāva nisinnō va tam bhayabheravam pativinemi. Tassa mayham brāhmaṇa nipinnassa tam bhayabheravam āgacchati. So kho aham brāhmaṇa n'eva tāva nisidāmi na titthāmi na caṅkamāmi yāva nipinnō va tam bhayabheravam pativinemi.

Santi kho pana brāhmaṇa eke samanabrāhmaṇā rattim veva samānam divā ti sanjānanti, divā veva samānam rattitī sanjananti idam aham tesam samanabrāhmaṇānam sammohavihārasmim vadāmi. Aham kho pana brāhmaṇa rattim yeva samānam rattitī sanjānāmi, divā yeva samānam divā ti sanjānāmi. Yam kho tam brāhmaṇa sammā vadamāno vadeyya asammohadhammo satto loke uppanno bhiḥjanahitāya bahujanasukhāya lokānukampīya atthāya hitāya sukhāya devamanussinam ti, mam'eva tam sammā vadamāno vadeyya asammohadhammo satto loke uppanno bahujanahitāya bahujanasukhāya lokānukampīya atthāya hitāya sukhāya devamanussinan ti. Āraddham kho pana me brāhmaṇa viriyam ahoṣi asahitām, upatthitū satī asammuttā passaddho kāyo asāradhho,

samāhitam cittaṃ ekaggaṃ. So kho aham brāhmaṇa vivice' eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram viveka-
jam pītisukham paṭhamam jhānam upasampajja vihāsim; vitakka-
vicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanam cetaso ekodibhāvam
avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutiyaṃ jhānam
upasampajja vihāsim; pītiyā ca virāgā upekkhako ca vihāsim sato ca
sampajāno sukhaṃ ca kāyena paṭisamvedesim yaṃ tam ariyā ācikkhan-
ti: upekkhako satimā sukhaviharī ti tatiyaṃ jhānam upasampajja
vihāsim; sukhasa ca pahānā dukkhasa ca pahānā pubbe va soma-
nassadomanassānaṃ atthagamā adukkham asukham upekkhāsatī-
pārisuddhim catuttham jhānam upasampajja vihāsim.

So evam samahite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe Viga-
tūpakkilese mudubhūte kammaniye tṭhite ānejjappatte pubbeni-
vāsānussatiñānāya cittaṃ abhininnāmesim. So anekavihitam
pubbenivasam anussarāmi seyyathīdam: ekam pi jatim dve pi jātiyo
tisso pi jātiyo catasso pi jātiyo pañca pi jātiyo dasa pi jātiyo visatim
pi jātiyo timsam pi jātiyo cattārisam pi jātiyo paññāsam pi jātiyo
jātisatam pi jātisahassam pi jātisatasahassam pi, aneke pi samvatta-
kappe aneke pi vivattakappe aneke pi samvattavivattakappe; amutr'
āsim evannāmo evamgotto evamvaṇṇo evamāhāro evam sukhaduk-
khapaṭisamvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādim,
tatra p' āsim evannāmo evamgotto evamvaṇṇo evamāhāro evam sukha-
dukkhapaṭisamvedī evamāyuparīyanto, so tato cuto idhūpapanno ti.
Iti sākāram sa-uddesaṃ anekavihitam pubbenivāsam anussarāmi.
Ayaṃ kho me brāhmaṇa rattiyā paṭhame yāme paṭhamā vijjā adhigatā,
avijjā vihatā vijjā uppannā, tamo vihato āloko uppanno, yathā tam
appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

So evam samahite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgaṇe viga-
tūpakkilese mudubhūte kammaniye tṭhite ānejjappatte sattānaṃ
cutūpapātanānāya cittaṃ abhininnāmesim. So dibbena cakkhunā
visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapaj-
jamāne, hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate, yathākammū-
page satte pajānāmi: ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannā-
gatā vaciduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgatā
ariyānaṃ upavādakā micchādīṭṭhikā micchādīṭṭhikammasamādānā,
te kāyassa bhedaṃ paramaṃ maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ
upapannā; ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā
vacisucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṃ

anupavādalā sammāditthukā sammaditthukammāsamūdānā te
kāvassa bhedi puram maraṇī sugatim saggam lokam upapinnā
ti Iti dubbhava cālikhūnā visuddhena atikkantamānusikena satte
passimi cāvamāne upapajjamāne bhice paṇṇe savyanne dubbhūne
sugate duggate vathābhūtamupajgo satte pajjāmi. Ayam kho me
brāhmaṇa rattivā majjhame yāme dutiā vijjā adhugatā avijjā vihatā
vijjā uppinnā tamo vihato ālolo uppanno vathī tam appamattassa
ūtāpino pihattassa viharato.

So evam samāhate cūte parisuddhe parivedāte ananjanā vāgatu
pakāse mudubbhūte lāmmānive thūte ānejjappatte asavanam
lāvaṇīnīva cittam abhinnānāmesu. So idam dukkham ti vathā
bhūtam abhinnānīsam ayam dolihasimudho ti vathābhūtam
abhinnānīsam, ayam dolihamurodho ti vathābhūtam abhinnānīsam
ayam dolihamurodhiḥimmi pūtipedi ti vathābhūtam abhinnānīsam
ame āsivī ti vathābhūtam abhinnānīsam ayam āsivasimudho ti
vathābhūtam abhinnānīsam ayam āsivamurodho ti vathābhūtam
abhinnānīsam, ayam āsivamurodhiḥimmi pūtipedi ti vathābhūtam
abhinnānīsam. Tassa me evam jñāto evam passito kamāsiya pi
cittam vimuccittha, bhavāsivī pi cittam vimuccittha avijjāsiya
pi cittam vimuccittha, vimuttasmiṃ vimuttam itī nānam āho.
Ihīnī jīti vāsitaṃ brahmacariyaṃ tatam karaniyaṃ nāpiram
atthattīvātī abhinnānīsam. Ayam kho me brāhmaṇa rattivā pucchime
yāme tatiya vijjā adhugatā avijjā vihatā vijjā uppinnā tamo vihato
ālolo uppanno, vathī tam appamattassa ūtāpino pihattassa viharato.

Sivā llo pina te brāhmaṇa evam assa. Ajjāpi nuna samano
Gotamo avītarāgo avītidoso avītamoho tasmā araṇṇie vanapatthāni
pūṭāni senāsānāni paṭisevātī. Na kho pan etam brāhmaṇa evam
ditthabbham. Dve kho aham brāhmaṇa atthavase sampassamāno
araṇṇie vanapatthāni pūṭāni senāsānāni paṭisevāmi attano ca
ditthadhammasukkhavihāram sampassamāno pucchiman ca janatam
anulampamāno ti.

Anukampitūrūpī 'yam bhotā Gotamena pucchimā janatā, vathā
tam sarahatā sammā sambuddhena. Abhikkantam bho Gotama,
abhikkantam bho Gotama. Seyvātha pi bho Gotama nikujjitam vā
ukkujevva, pūticchannam vā vivarēyya mūlhasa vā maggam
āeikhevva, andhā āri vā telapajjotam dhāreyya eakkhumanto
rupīni dakkhūti, evam evam bhotī Gotamena anekapariyāyena
dhammo pakāsito. Esāham bhavantam Gotamam saranam gacchāmi

dhammañ ca bhikkhusaṅghaṃ ca. Upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Gotamo dhāretu ajjatagge pānupetaṃ sarapagataṃ ti.

Bhagabhojavat-Suttaṃ nīhitam.

MARATAJĀNIYA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1. Evaṃ me sutam. Ekam samayaṃ āyasmā Mahāmoggallāno Bhaggesu viharati samsamāraghe Bhesakalāvane migadāye. Tena kho pana samayena āyasmā Mahāmoggallāno abbhokāse caṅkamati. Tena kho pana samayena Māro pāpimā āyasmato Mahāmoggallānassa kucchigato hoti koṭṭham anupaviṭṭho. Atha kho āyasmato Mahāmoggallānassa etad ahosi: Kin nu kho me kucchi garugaru viya māsācetaṃ maññe ti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno caṅkamā orohitvā vihāraṃ pavisitvā paññatte āsane nisīdi. Nisajja kho āyasmā Mahāmoggallāno paccattaṃ yoniso manasikāsi. Addasā kho āyasmā Mahāmoggallāno Māraṃ pāpimantaṃ kucchigataṃ koṭṭham anupaviṭṭham, disvāna Māraṃ pāpimantaṃ etad avoca: Nikkhama pāpima, nikkhama pāpima, mā Tathāgataṃ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṃ, mā te ahosi dīgha rattam ahitāya dukkhāyāti. Atha kho Mārassa pāpimato etad ahosi: Ajānaṃ eva kho maṃ ayaṃ samano apassaṃ ayaṃ āha: nikkhama pāpima, nikkhama pāpima mā Tathāgataṃ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṃ, mā te ahosi dīgharattam ahitāya dukkhāyāti. Yo pi ssa so satthā so pi maṃ na eva khippaṃ jāneyya, kuto pana maṃ ayaṃ sāvako jānissatīti. Atha kho āyasmā Mahāmoggallāno Māraṃ pāpimantaṃ etad avoca: Evaṃ pikho tāhaṃ pāpima jānāmi, mā tvaṃ maññittho: na maṃ jānātīti. Māro tvaṃ asi pāpima. Tvaṃ hi pāpima evam hoti: ajānaṃ eva kho maṃ ayaṃ samano apassaṃ evam āha: nikkhama pāpima, nikkhama pāpima, mā Tathāgataṃ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṃ, mā te ahosi dīgharattam ahitāya dukkhāyāti: yo pi ssa so satthā so pi maṃ na eva khippaṃ jāneyya, kuto pana maṃ ayaṃ sāvako jānissatīti. Atha kho Mārassa pāpimato etad ahosi: Jānaṃ eva kho maṃ ayaṃ samano passaṃ evam āha: nikkhama pāpima, nikkhama pāpima, mā Tathāgataṃ vihesesi mā Tathāgatasāvakaṃ, mā te ahosi dīgharattam ahitāya dukkhāyāti. Atha kho māro pāpimā āyasmato Mahāmoggallānassa mukhato uggantvā paccaggaḷe atṭhāsi.

2 Addasā kho āyasma Mahāmoggallāno Māram pāpimantam paccaggale thutam disvāna Maram pāpimantam etad avoca Ettha pi kho pi tāham pāpima passāmi, mā tvam maññittho na mam passatīti, eso tvam pāpima paccaggale thito, Bhūtapubbāham pāpima Dūsi nāma māro ahosiṃ, tassa me Kālī nāma bhaginī, tassā tvam putto, so me tvam bhāgineyyo hosi Tena kho pana pāpima samayena Kakusandho Bhagavā araham sammāsambuddho loke uppanno hoti Kakusandhassa kho pana pāpima bhagavato arahato sammāsambuddhassa Vidhura Sañjāvam nīma sāvakayugam ahosi aggam bhaddiyugam Yāvata kho pana pāpima Kakusandhassa bhagavato arahato sammāsambuddhassa sāvakā nāssu dha loci āyasmatā Vidhurena samasamo hoti yadidaṃ dhammadesanāya Iminā kho etam pāpima pariāyena āyasmato Vidhurassa Vidhuro Vidhuro t' eva samaññā udapādi Āyasmā pana pāpima sañjivo araññagato pi rukkkhamūlagato pi suññagāragato pi appakasiren' eva saññāvedayitanirodham samapajjati Bhūtapubbam pāpima āyasmā Sañjivo aññatarasmim rukkkhamūle saññāvedayitanirodham samapanno nisinnho hoti Addasāsum kho pāpima gopālakā pasupālaka kassakā pathāvino āyasmantam Sañjivam aññatarasmim rukkkhamūle saññāvedayitanirodham samāpannam nisinnam, disvāna nesam etad ahosi Acchariyam vata bho, abbhutam vata bho, ayam samano nisinnako va kālakato, handa nam dahāmāti Atha kho te pāpima gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino tinañ ca katthañ ca gomayañ ca sankaddhitvā āyasmato Sañjivassa kāye upacimtvā aggim datvā pakkamimsu Atha kho pāpima āyasmā Sañjivo tassā rattiyā accayena tāya samāpattiyā vutthahitvā cīvarāni papphotetvā pubbanhasama jam nivāsetvā pattacīvaram ādāya gāmam pindāya pāvisi Addasāsum kho te pāpima gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino āyasmantam Sañjivam pindāya carantam, disvāna nesam etad ahosi Acchariyam vata bho, abbhutam vata bho, ayam samano nisinnako va kālakato, svāyam patisañjivito ti Iminā kho etam pāpima pariāyena āyasmato Sañjivassa Sañjivo Sañjivo ti eva samaññā udapādi

3 Atha kho pāpima Dūsissa mārassa etad ahosi Imesam kho aham bhikkhūnam silavantānam kalyānadhammānam^{tu} eva jānāmi āgatim vā gatim vā yaṃ nūnāham brāhmanagahapatike anvāvisēyyam etha tumhe bhikkhū silavante kalyānadhamme akkosītha paribhāsatha rosetha vihesetha appeva nāma tumhehi akkosiyamānānam paribhāsiyamānānam rosiya manānam vihesiyamānānam

siyā cīttassa aññathattam yathā nam Dūsī māro labhetha otāran ti. Atha kho te pāpima Dūsī māro brāhmaṇagahapatike anvāvisi. Etha tumhe bhikkhū silavante-pe-aññathattam yathā nam Dūsī māro labhetha otāran ti. Atha kho te pāpima brāhmaṇagahapatikā anvāvitthā Dūsinā mārena bhikkhū silavante kalyāṇadhamme akkosanti-paribhāsanti rosetti vihesenti: Ime pana muṇḍakā samanākā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaceā: jhāyino smā jhāyino smā ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathā pi nāma ulūko rukkhāsākhāyaṃ mūsikam magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati, evam eva ime muṇḍakā samanākā ibbhā kiṇhā bandhupādāpaceā: jhāyino smā jhāyino smā ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajātā jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Seyyathā pi nāma kotthu naditīre macche magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati, evam eva ime muṇḍakā-pe-apajjhāyanti. Seyyathā pi nāma bilāro sandhisamalasaṅkatīre mūsikam magayamāno jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati, evam eva ime muṇḍakā-pe-apajjhāyanti. Seyyathā pi nāma gadrabho vahachinno sandhisamala-saṅkatīre jhāyati pajjhāyati nijjhāyati apajjhāyati, evam eva ime muṇḍakā samanākā ibbhā kiṇhā bandhupādā paceā: jhāyino smā jhāyino smā ti pattakkhandhā adhomukhā madhurakajāta jhāyanti pajjhāyanti nijjhāyanti apajjhāyanti. Ye kho pana pāpima tena samayena manussā kalam karonti yebhuyyena kāyassa bheda param maraṇā apāyaṃ duggtiṃ vinipātam nirayaṃ upapajjanti.

4. Atha kho pāpima kakusandho bhagavā araham sammāsambuddho bhikkhū āmantesi: Anvāvitthā kho bhikkhave brāhmaṇagahapatikā Dūsinā mārena: etha tumhe bhikkhū silavante kalyāṇadhamme akkosatha paribhāsatha rosetha vihesetha, appeva nāma tumhehi akkosiyamānānaṃ paribhāsiyamānānaṃ rosiyamānānaṃ vihesiyamānānaṃ siyā cīttassa aññathattam yathā nam Dūsī māro labhetha otāranti. Etha tumhe bhikkhave mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharatha, tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catutthim, iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharatha, karuṇāsahagatena cetasā-pe-muditāsahagatena cetasā upekhāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharatha, tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catutthim, iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena

appamānena averana abyābajjhena pharitvā viharathatī Atha kho te pāpima bhikkhū kakusandhena bhagavatā arahatā sammāsambuddhe na evam ovādiyamānā evam anusāsīyamānā araṇṇāgatā pi rukkhā mūlagatā pi suññāgāragatā pi mettāsahagatena cetasā ekam disam pharitvā viharimsu, tathā dutiyam tathā tatiyam tathā catutthim itī uddham adho tīriyam sabbadhi sabbattatāya sabbavāntam lokam mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena abyābajjhena pharitvā viharimsu karunāsahagatena cetasa pe muditāsahagatena cetasā upekkhāsahagatena cetasā ekam disam pharitvā viharimsu, tathā dutiyam tathā tatiyam tathā catutthim itī uddham adho tīriyam sabbadhi sabbattatāya sabbavāntam lokam upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena abyābajjhena pharitvā viharimsu

5 Atha kho pāpima Dūsissa marassa etad ahoṣi Evam pi kho aham karonto imesam bhikkhūnam silavāntānam kalyāṇadham mānam na eva jānāmi āgatim vā gatim vā yaṇ nūnāham brahmaṇa gaḥapatike anvāvisēyyam etha tumhe bhikkhū silavante kalyāṇa dhamme sakkaroṭha garukaroṭha mānethā pūjetha, appeva nāma tumhehi sakkariyamānānam garukariyamānānam māniya mānānam pūjīyamānānam siyā cīttassa annathattam yathānam Dūsī maro labhetha otāraṇtī Atha kho te pāpima Dūsī maro brāhmanagaha patike anvāvisi Etha tumhe bhikkhū silavante kalyāṇadhamme sakkaroṭha garukaroṭha mānetha pūjetha Appeva nāma tumhehi sakkariyamānānam garukariyamānānam māniyamānānam pūjīya mānanam siyā cīttassa aññathattam yathā nam Dūsī māro labhetha otāraṇ tī Atha kho te pāpima brāhmanagahapatikā anvāvitthā Dūsīnā mārena bhikkhū silavante kalyāṇadhamme sakkarontī garu karontī mānentī pūjentī Ye kho pana pāpima tena samayena manussā kālam karontī yebhuyyena kāyassa bhedā param maraṇā sugatim saggam lokam upapajjantī

6 Atha kho pāpima kakusandho bhagavā araham sammā sambuddho bhikkhū āmantesi Anvāvitthā kho bhikkhave brāhmaṇa gaḥapatikā Dūsīnā mārena etha tumhe bhikkhū silavante kalyāṇa dhamme sakkaroṭha garukaroṭha mānethā pūjetha, appeva nāma tumhehi sakkariyamānānam garukariyamānānam māniyamānānam pūjīyamānānam siyā cīttassa aññathattam yathā nam Dūsī māro labhetha otāraṇtī Etha tumhe bhikkhave asubhānūpassī kāye viharatha, āhāre patikkūlasaṇṇino, sabbaloke anabhiratasāṇṇino

sabbasaṅkhāresu aniccānupassino ti. Atha kho te pāpima bhikkhū Kakusandhena bhagavatā arahatā sammāsambuddhena evaṃ ovādiya-mānā evaṃ anusāsiyamānā araṇṇagatā pi rukkhamaṭṭhagatā pi suṇṇā-gāragatā pi asubhānupassī kāye viharimsu. Āhāre patikkūlasaṇṇino, sabbaloke anabhiratasāṇṇino. sabbasaṅkhāresu aniccānupassino.

7. Atha kho pāpimo Kakusandho bhagavā araham sammāsambuddho pubbanhasamayam nivāsetvā pattacivaram ādāya āyasmatā Vidhurena pacchāsamanena gāmaṃ piṇḍāya pāvisi. Atha kho pāpima Dūsī māro aññataram kumāram anvāvisitvā sakkharam gahetvā āyasmato Vidhurassa sise pahāram adāsi sīsam vobhindi. Atha kho pāpima āyasmā Vidhuro bhinnena sīsenā lohitenā gaḷantena Kakusandham yeva bhagavantam arahantam sammāsambuddham piṭṭhito piṭṭhito anubandhi. Atha kho pāpima Kakusandho bhagavā araham sammā sambuddho nāgāpalokitam apalokesi: na vāyam Dūsī māro mattam aññāsīti. Sahāpalokanāya ca pana pāpima Dūsī māro tamhā ca ṭhānā cavi mahānirayaṇ ca upapajji. Tassa kho pana pāpima mahānirayassa tayo nāma dheyyā honti: chaphassāyataniko iti pi, saṅkusamāhato iti pi, paccattavedaniyo iti pi. Atha kho maṃ pāpima nirayapālā upasaṅkamitvā etad avocum: Yadā khote mārīsa saṅkunā sanku hadaye samāgaccheyya, atha maṃ ājāneyyāsi: vassasahassam me niraye paccamānassāti. So kho aham pāpima bahūni vassāni bahūni vassasatāni bahūni vassasahassāni tasmim mahāniraye apaccim, dasa vassasahassāni tassa eva mahānirayassa ussade apaccim vuṭṭhānimam nāma vedanam vediyamāno. Tassa mayham pāpima evarupo kāyo hoti seyyathā pi manussassa, evarupam sīsam hoti seyyathā pi macchassa.

Kidiso nirayo āsi yattha Dūsī apaccatha
Vidhuram sāvakam āsajja Kakusandhaṇ ca brāhmaṇam
Sataṃ āsi ayosaṅkū sabbe paccattavedanā,
idiso nirayo āsi yattha Dūsī apaccatha
Vidhuram sāvakam āsajja Kakusandhaṇ ca brāhmaṇam.

Yo etam abhijānāti bhikkhu Buddhassa sāvako
tādisam bhikkhum āsajja Kaṇha dukkham nigacchasi.

Majjhe sarassa tiṭṭhanti vimānā kappathāyino,
veluriyavaṇṇā rucirā accimanto pabhassarā.
accharā tattha naccanti puthu nānattavaṇṇiyo.

Yo etam abhijānāti bhikkhu Buddhassa sāvako,
tādisam bhikkhum āsajja Kaṇha dukkham nigacchasi.

Yo vo Buddhena eudito bhikkhusanghassa pekhatō
 Migāramātu pīsādam pādangutthena kampayī,
 Yo etam abhiyānāti bhikkhu Buddhassa sāvako,
 tīdisam bhikkhum āsajja Kanha dukkham nigacchasi,
 Yo Vejayantam pīsādam pādangutthena kampayī
 iddhibalenā upatthaddho samvejesi eā devatā,
 Yo etam abhiyānāti bhikkhu Buddhassa savako,
 tādīsam bhikkhum āsajja Kanha dukkham nigacchasi
 Yo Vejayante pīsāde Sakkam so paripucchati
 aya āvāso jānīsi tanhakkhaya vimuttiyo,
 tassā sakkho viyā āsi pañham puttho yathātatham,
 Yo etam abhiyānāti bhikkhu Buddhassa sāvako,
 tīdisam bhikkhum āsajja Kanha dukkham nigacchasi
 Yo Brahmīnam paripucchati sudhammāyam abhito sabham
 ayyāpi te āvāso ditthi ya te ditthi pure ahū,
 piyāsā vītivattantam Brahmaloke pabhassaram,
 Tassā Brahmā viyākāsi anupubbam yathātatham
 na me mārisa sā ditthi yā me ditthi pure ahū
 Passāmi vītivattantam Brahmaloke pabhassaram,
 so aham ayya katham vajjam aham nicco 'mhi sassato
 Yo etam abhiyānāti bhikkhu Buddhassa sāvako,
 tādīsam bhikkhum āsajja Kanha dukkham nigacchasi
 Yo Mahīneruno kūtam vimol'henā appassayī
 vānam Pubbavidehānam, ye ca bhūmisayā nara
 Yo etam abhiyānāti bhikkhu Buddhassa sāvako,
 tadīsam bhikkhum āsajja Kanha dukkham nigacchasi
 Nāve aggī cetayati aham balam dahāmi tī,
 bhālo ca jalitam aggim āsajjanta sa dīyhati
 Evam eva tuvaṃ Māra asajjana Tathāgatam
 sayam dahissasi attīnam bhālo aggim va samphusam
 Apuññam pasavi Maro āsajjana Tathāgatam,
 kin nu maññasi piyima na me pāpam vippecati
 Karoto ciyati piyānam cīrarattaya Antakā,
 Mīra nibbinda Buddhambhī, āsam ma kāsī bhikkhusu
 Iti Māram aghattesi bhikkhu Bhesakītavane
 tato so dummano ya ki ho tāttheva antaradhāyathāti

Māratayjanīya Suttam nittītam

MAHĀSACCAKA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1. Eva me sutam. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Vesāliyaṃ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṃ. Tena kho pana samayena Bhagavā pubbanhasamayaṃ sunivattho hoti pattacīvaraṃ ādāya Vesālīṃ piṇḍāya pavisitukāmo. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto jaṅghāvihāraṃ anucaṅkamamāno anuvicaramāno yena Mahāvanam Kūṭāgārasālā tena upasaṅkami. Addasā kho āyasmā Ānando saccakaṃ Nigaṇṭhaputtaṃ dūrato va āgacchantam disvāna Bhagavantam etad avoca: Ayaṃ bhante Saccako Nigaṇṭhaputto āgacchati bhassappavādiko paṇḍitavādo, sādhusammato bahujaṇassa. Eso kho bhante avaṇṇakāmo Buddhassa, avaṇṇakāmo dhammassa, avaṇṇakāmo saṅghassa. Sādhu bhante Bhagavā muhuttaṃ nisīdatu anukampaṃ upādāyāti. Nisīdi Bhagavā paññatte āsane. Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto yena Bhagavā tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekaṃantaṃ nisīdi. Ekaṃantaṃ nisinno kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavantam etad avoca:

2. Santi bho Gotama eke samaṇabrāhmaṇā kāyabhāvanānuyogam anuyuttā viharanti no cittaabhā vanam. Phusanti hi bho Gotama sārīrikaṃ dukkhaṃ vedanaṃ. Bhūtapubbam bho Gotama sārīrikāya dukkhāya vedanāya phuṭṭassa sato ūrukkhambho pi nāma bhavissati, hadayaṃ pi nāma phalissati, uṇhaṃ pi lohitaṃ mukhato uggamissati, ummādam pi pāpuṇissati cittaakkhepaṃ. Tassa kho etaṃ bho Gotama kāyanbayaṃ cittaṃ hoti, kāyassa vasena vattati, taṃ kissa hetu: abhāvittatā cittaassa. Santi pana bho Gotama eke samaṇabrāhmaṇā cittaabhā vanānuyogam anuyuttā viharanti no kāya bhāvanam. Phusanti hi bho Gotama cetasiṅgaṃ dukkhaṃ vedanaṃ. Bhūtapubbam bho Gotama cetasiṅgāya dukkhāya vedanāya phuṭṭhassa sato ūrukkhambho pi nāma bhavissati, hadayaṃ pi nāma phalissati, uṇhaṃ pi lohitaṃ mukhato uggamissati, ummādam pi pāpuṇissati cittaakkhepaṃ. Tassa kho eso bho Gotama cittanvayo kāyo hoti, cittaassa vasena vattati taṃ kissa hetu: abhāvittatā kāyassa. Tassa mayhaṃ bho Gotama evaṃ hoti: Addhā bho Gotamassa sāvaka cittaabhāvanānuyogam anuyutta viharanti no kāyabhāvananti.

3. Kinti pana te Aggivessana kāyabhāvanā sutā ti. Seyyathidaṃ Nando Vaccho. Kiso Saṅkicco, Makkhali Gosālo etc hi bho Gotama aelakā muttācārā hatthāpalekhanā, na chibhadantikā na tiṭṭhabha-

dantikā, abhūhatam na uddissakatam na nimantanam sādhyanti te na kumbhāmukhā patiganhanti, na kalopimukhā patiganhanti na elaka mantaram na dandamantarum na musalimantarum na divnram bhuñjamīnānam na gabbhuvā na piyamānāya na purisantarā gatīva, na sankittisu na vattha sā upatthito hoti na vattha makkhikī sandasandacārinā na maccham na mamsam na suram na merayam na thusodikam pipanti. Te ekāgārikā vā honti ekalopikā dvāgārikā vā honti dvīlopikā sattīgārikā vā honti sattālopikā. Ekissī pi dattivā vāpenti dvihī pidattihī vāpenti sattahī pi dattihī vāpenti. El āhukam pi āhāram āhārenti dvihukam pi āhāram āhārenti sattahī kam pi āhāram āhārenti. Iti cvarūpam addhamāsikam pi parivāva bhittabhōjanānuyogam anuyuttī viharanti. Kim pana te Aggivesṣṇa tāvat ikena eva yīpentiti. No hi idam bho Gotama. Appe kadā bho Gotama ulārāmi ulārāmi khādāmi vāmi khādanti ulārāmi ulārāmi bhōjanāmi bhuñjanti, ulārāmi ulārāmi. Sīvamāmi sīvanti ulārāmi ulārāmi pānāmi pivanti. te imehi kāyam balam gāhenti nama bruhenti nāma medenti nīmāti. Yam kho te Aggivesṣṇa purimam pahīva prechā upiṇanti, evam massa kāyassa āciyāpacayo hoti. Kinti pana te Aggivesṣṇa cittaabhāvanā sutā ti. Cittaabhāvanaya kho Saccako Niganthaputto Bhagavatā puttho samāno na sampīyasi.

4 Atha kho Bhagavā saccakam Niganthaputtam etad avoca. Yū pi kho te esā Aggivesṣṇa purimā kāyabhāvanā bhāsītī cī pi ariyassā vāyāc no dhammikā kīyabhāvanā. Kāyabhāvanam hi kho tvam Aggivesṣṇa na aññāsi, kuto pana tvam cittaabhāvanam jānassasi. Api ca Aggivesṣṇa yathī abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto cī bhāvitakāyo ca bhāvitacitto cī tam sunāhi sīdhukam manosikarohi bhāsiṣṣīmuti. Evam bho ti kho Saccako Niganthaputto Bhagavato precessosi. Bhagavā etad avoca.

5 Kathiñ cī Aggivesṣṇa abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto ca. Idha Aggivesṣṇa assutavato puthujjanassa uppijati sukhā vedanā, so sukhāya vedanāya phuttho samāno sukhāsārāgī ca hoti sukhāsārāgitañ cī uppijati, tassa sī sukhā vedanā niruppijati, sukhāya vedanāya nirodhī uppijati dukkhā vedanī, so dukkhāya vedanāya phuttho samāno socati kilamati paridevati, urattālmī landati sammoham uppijati. Tassa kho esā Aggivesṣṇa uppiññī pi sukhā vedana cittam pariyādāya titthati abhāvitatta kāyassa, uppiññā pi dukkhā vedanī cittam pariyādāya titthati abhāvitattā cettassa. Yassa kassaci Aggivesṣṇa evam ubha topakkham uppiññā pi sukhā vedanā cittam pariyādāya titthati abhāvitattā kāyassa, uppiññā pi dukkhā vedanī

cittam pariyādāya tiṭṭhati abhāvitattā cittassa, evam kho Aggivessana abhāvitakāyo ca hoti abhāvitacitto ca. Kathañ ca Aggivessana bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto ca: Idha Aggivessana sutavato ariyasāvakassa uppajjati sukhā vedanā so sukhāya vedanāya phuṭṭho samāno no sukhasārāgī hoti na sukhasārāgitam āpajjati, tassa sā sukhā vedanā nirujjhati. sukhāya vedanāya nirodhā uppajjati dukkhā vedanā so dukkhāya vedanāya phuṭṭho samāno na socati na kilamati na paridevati na urattāḷim kandati. na sammohaṃ āpajjati. Tassa kho esā Aggivessana uppannā pi sukhā vedanā cittam na pariyādāya tiṭṭhati bhāvitattā kāyassa, uppannā pi dukkhā vedanā cittam na pariyādāya tiṭṭhati bhāvitattā cittassa. Yassa kassaci Aggivessana evam ubhatopakkham uppannā pi sukhā vedanā cittam na pariyādāya tiṭṭhati bhāvitattā kāyassa, uppannā pi dukkhā vedanā cittam na pariyādāya tiṭṭhati bhāvitattā cittassa. evam kho Aggivessana bhāvitakāyo ca hoti bhāvitacitto cāti.

6. Evam pasanno ahaṃ bhoto Gotamassa: bhavaṃ hi Gotamo bhāvitakāyo ca bhāvitacitto cāti. Addhā khote ayaṃ Aggivessana āsajja upanīya vācā bhāsītā, api ca te ahaṃ byākarissāmi. Yato kho ahaṃ Aggivessana kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito, tam vata me uppannā vā sukhā vedanā cittam pariyādāya ṭhassati, uppannā vā dukkhā vedanā cittam pariyādāya ṭhassatīti na etaṃ kho ṭhānaṃ vijjatīti. Naha nūna bhoto Gotamassa uppajjati tathārūpā sukhā vedanā yathārūpā uppannā sukhā vedanā cittam pariyādāya tiṭṭheyya naha nūna bhoto Gotamassa uppajjati tathārūpā dukkhā vedanā yathārūpā uppannā dukkhā vedanā cittam pariyādāya tiṭṭheyyāti.

7. Kiṃ hi no siyā Aggivessana. Idha me Aggivessana pubbe va sambodhā anabhisambuddhassa bodhisattassa eva sato etad ahosi: Sambādho Gharāvāso rājapatho, abbhokāso pabbajjā, na idaṃ sukaraṃ agāraṃ ajjhāvasatā ekantaparipunṇaṃ ekantaparisuddhaṃ saṅkhalikhiṭaṃ brahmacariyaṃ caritaṃ, yaṃ nūnāhaṃ kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajeyyanti. So kho ahaṃ Aggivessana aparena samayena daharo va samāno susukālakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā akāmakānaṃ mātāpitunnaṃ assumukhānaṃ rudantānaṃ kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agārasmā anagāriyaṃ pabbajim. So evam pabbajito samāno kiṃkusalagavesi anuttaraṃ santi-varapadaṃ pariyesamāno yena Ālāro Kālāmo tena upasaṅkamim upasaṅkamitvā Ālāraṃ Kālāmaṃ etad avocaṃ: Icchāmi ahaṃ āvuso

kālīma imasmiṃ dhammavinaye brahmacariyaṃ caritunti. Evam vutte bhūthave Ālāro Kālāmo maṃ etad avoca. Viharatūyasma, tūdiso ayaṃ dhammo yattha viññū puriso nacirasseeva sakam ācariya. Ihaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharavvyāti. So kho ahaṃ bhūthave nacirasseeva khuppageva taṃ dhammaṃ pariyaṇum. So Iha ahaṃ bhūthave tāvatāneva oṭṭhapahatamattena lapaṭatīpanamattena ñānāvādaṃ ca vadāmi theravādaṃ ca jānāmi passāmi etā patijñāmi ahaṃ ca eva aññe ca. Tassa mayhaṃ bhūthave etad abosi. Na Iha Ālāro Kālāmo maṃ dhammaṃ lēvalaṃ saddhīmattāne sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharāmi pavesi ti addhi. Ālāro Kālāmo maṃ dhammaṃ jamaṃ passāmi viharatīti. Atha Iha ahaṃ bhūthave vena Ālāro Kālāmo tena upasāṇam upasāṇamitvā Ālāraṃ Kālāmaṃ etad evocaṃ. Ettāvata no āvuso Kālāma maṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja pavesesi. Evam vutte bhikkhave Ālāro Kālāmo ālāneññāyatanam pavesesi. Tassa mayhaṃ bhūthave etad abosi. Na Iha Ālārasseeva Kālāmasaṃ atthi saddhā, mayhaṃ pi atthi saddhaṃ. Na Iha Ālārasseeva Kālāmasaṃ atthi viriyam, mayhaṃ pi atthi viriyam. Na kho Ālārasseeva Kālāmasaṃ atthi sati, mayhaṃ pi atthi sati, na kho Ālārasseeva Kālāmasaṃ atthi samādhi, mayhaṃ pi atthi samādhi. Na Iha Ālārasseeva Kālāmasaṃ atthi paññā, mayhaṃ pi atthi paññā. Yaṃñāyāham yaṃ dhammaṃ Ālāro Kālāmo sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharāmi paveseti tassa dhammasaṃ sacchi jirivāna padahavyan ti. So kho ahaṃ bhūthave nacirasseeva khuppageva taṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja vihaṃsi. Atha Iha ahaṃ bhūthave vena Ālāro Kālāmo tena upasāṇam upasāṇamitvā Ālāraṃ Kālāmaṃ etad avocaṃ. Ettāvata no āvuso Kālāma maṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja pavesesi. Ettāvata kho ahaṃ āvuso maṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja pavesemi. Ahaṃ pi kho āvuso ettāvata maṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharāmi. Lābhā no āvuso, suladdham no āvuso. Icchāmayam āyasmantaṃ tūdisaṃ sabrahmacāriṃ passāma. Iti yāhaṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja pavesemi. tam tvam dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharasi, yaṃ tvam dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja viharasi. tam ahaṃ dhammaṃ sayam abhiññū sacchikatvā upasampajja pavesemi. Iti yāhaṃ dhammaṃ jānāmi. tam tvam dhammaṃ jānāsi, yaṃ tvam dhammaṃ jānāsi. tam ahaṃ dhammaṃ

jānāmi. Iti yādiso ahaṃ tādiso tuvaṃ, yādiso tuvaṃ tādiso ahaṃ. Ehi dāni avuso, ubho va santā imaṃ gaṇaṃ pariharāmāti. Iti kho bhikkhave Ālāro Kālāmo ācariyo me samāno antevāsinaṃ maṃ samānaṃ attano samasamaṃ ṭhapesi ulārāya ca maṃ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: Nāyaṃ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya saṃvattati, yāvad eva ākiñcaṇṇāyatanāpapattiyaṃ ti. So kho ahaṃ bhikkhave taṃ dhammaṃ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijjāpakkamim.

So kho ahaṃ bhikkhave kiṃkusala-gavesi anuttaraṃ santivara-padaṃ pariyesamāno yena Uddako Rāmaputto tena 'upasaṅkamim upasaṅkamitvā Uddakaṃ Rāmaputtaṃ etad avocaṃ. Iccāmahaṃ āvuso imasmiṃ dhammavinaye brahmacariyaṃ caritun ti. Evaṃ vutte bhikkhave Uddako Rāmaputto maṃ etad avoca: Vihara-tāyasmā, tādiso ayaṃ dhammo yatha viññū puriso nacirasseva sakaṃ ācariyakaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyāti. So kho ahaṃ bhikkhave nacirasseva khippameva taṃ dhammaṃ pariyāpuṇim. So kho ahaṃ bhikkhave tāvata-keneva oṭṭhapahata-mattena lapitalāpanamattena nāṇavādaṃ ca vadāmi theravādaṃ ca, jānāmi passāmiti ca patijānāmi ahaṃ ca eva aññe ca. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: Na kho Rāmo imaṃ dhammaṃ kevalaṃ saddhāmattakena: sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti pavedesi, addhā Rāmo imaṃ dhammaṃ jānaṃ passaṃ vihāsisīti. Atha khvāhaṃ bhikkhave yena Uddako Rāmaputto tena upasaṅkamim, upasaṅkamitvā Uddakaṃ Rāmaputtaṃ etad avocaṃ: Kittāvatā no āvuso Rāmo imaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti. Evaṃ vutte bhikkhave Uddako Rāmaputto nevasaṇṇānāsāṇṇāyatanam pavedesi. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: Na kho Rāmasseva ahosi saddhā mayhaṃ pi atthi saddhā; na kho Rāmasseva ahosi viriyaṃ, mayhaṃ pi atthi viriyaṃ; na kho Rāmasseva ahosi sati, mayhaṃ pi atthi sati; na kho Rāmasseva ahosi samādhi, mayhaṃ pi atthi samādhi; na kho Rāmasseva ahosi paññā, mayhaṃ pi atthi paññā; yaṃ nūnāhaṃ yaṃ dhammaṃ Rāmo: sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti pavedesi tassa dhammassa sacchikiriyāya padaheyyanti. So kho ahaṃ bhikkhave nacirasseva khippameva taṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihaṣim. Atha khvāhaṃ bhikkhave yena Uddako Rāmaputto tena upasaṅkamim, upasaṅkamitvā Uddakaṃ Rāmaputtaṃ etad avocaṃ: Ettavatā bo āvuso Rāmo imaṃ dhammaṃ sayam

abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti Ettāvata kho āvuso Rāmo imam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti Aham pi kho āvuso ettavata imam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmi Lābhā no āvuso, suladdham no āvuso, ye mayam āyasmantam tādissam sabrahmacarim passāma Iti yam dhammam Rāmo sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti tam tvam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi yam tvam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi tam dhammam Rāmo sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti Iti yam dhammam Rāmo aññasi tam tvam dhammam jñāsi yam tvam dhammam jānāsi, tam dhammam Rāmo aññasi Iti jādissō Rāmo ahosi tādissō tuvaṃ, yādissō tuvaṃ tādissō Rāmo ahosi Ehi dāni āvuso, tvam imam ganam pariharāsi Iti kho bhikkhave Uddako Ramaputto sabrahmacāri me sīmāno ācariyatthāne ca mām thapesi ularāya ca mām pūjāya pūjesi Tassā mayham bhikkhave etad ahosi Nāyam dhammo nibbidāya navirāgāya na nirodhāya na upamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattati, yāvad eva nevasaññānā saññāyatanūpattiyāti So kho aham bhikkhave tam dhammam analankarivā tasmā dhammā nibbijjapakkamam

So kho aham bhikkhave kinkusalagavesi anuttaram santivara padam pariyesamīno Magadhesu anupubbena cārikam caramāno yena Uruvelā senānigāmo tadavasaram Tattha addasam ramanīyam bhūmibhāgam pāsādikañ ca vanasandam, nadīñ ca sandantim setakam sūpatittham ramanīyam, samanta ca gocaragāmam Tassā mayham bhikkhave etad ahosi Ramanīyo vata bho bhūmibhāge pāsādiko ca vanasando, nadī ca sandati setakā supatitthā ramanīyā samantā ca gocara gāmo, alam vata idam kulaputtassa padhanatthikassa padhānāyāti So kho aham bhikkhave tattheva nisīdim alam idam padhānāyāti

8 Apī ssa mām Aggivessana tisso upamā patibhamsu anacchariyā pubbe assutapubbā Seyyathā pi Aggivessana allam kattham sasneham udae nikkhittam, atha puriso āgaccheyya uttarāraṇim ādāya aggim abhinibbattessāmi, tejo pātukarissāmīti. Tam kim maññasi Aggivessana apī nu so puriso amum allam kattham sasneham udae nikkhittam uttarāraṇim ādāya abhimanthento aggim abhinibbattēyya tejo pātukareyyāti No hi idam bho Gotama, tam kissa hetu adum hi bho Gotama allam kattham sasneham, tañ ca pana udae nikkhittam, yāvad eva ca pana so puriso kīlamathassa viḡhātāssa

bhāgi assāti. Evam eva kho Aggivessana ye hi keci samanā vā brāhmaṇā vā kāyena ca eva kāmehi avūpakatṭhā viharanti, yo ca nesam kāmesu kāmaccando kāmasneho kāmamucchā kāmapiṇṇāsa kāmapiṇṇāso so ca ajjhataṃ na suppahīno hoti na suppahīno hoti na suppatippassaddho, opakkamikā cepite bhonto samaṇabrāhmaṇā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vediyanti abhabbā vate ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya, no cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vediyanti abhabbā vate ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. Ayaṃ kho maṃ Aggivessana paṭhamā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā.

9. Aparā pi kho maṃ Aggivessana dutiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubba assutapubbā: Seyyathā pi a Aggivessana allaṃ katṭhaṃ sasnehaṃ ārakā udakā thale nikkhattaṃ, atha puriso āgaccheyya uttarāraṇiṃ ādāya: aggim abhinibbattessāmi, tejo pātukarissāmīti. Taṃ kim maññasi Aggivessana: api nu so puriso amuṃ allaṃ katṭhaṃ sasnehaṃ ārakā udakā thale nikkhattaṃ uttarāraṇiṃ ādāya abhimanthento aggim abhinibbatteyya, tejo pātukareyyāti. No hi idaṃ bho Gotama, taṃ kissa hetu: aduṃ hi bho Gotama allaṃ katṭhaṃ sasnehaṃ, kiñcāpi ārakā udakā thale nikkhattaṃ, yāvad eva ca pana so puriso kilamathassa vighātassa bhāgi assāti. Evam eva kho Aggivessana ye hi keci samanā vā brāhmaṇā vā kāyena ca eva kāmehi avūpakatṭhā viharanti, yo ca nesam kāmesu kāmaccando kāmasneho kāmamucchā kāmapiṇṇāsa kāmapiṇṇāso so ca ajjhataṃ na suppahīno hoti na suppatippassaddho, opakkamikā cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vediyanti abhabbā va te ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya, no cepi te bhonto samaṇabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vediyanti abhabbā vate ñāṇāya dassanāya anuttarāya sambodhāya. Ayaṃ kho maṃ Aggivessana dutiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā.

10. Aparā kho maṃ Aggivessana tatiyā upamā paṭibhāsi anacchariyā pubbe assutapubbā. Seyyathā pi Aggivessana sukkhaṃ katṭhaṃ koḷāpaṃ ārakā udakā thale nikkhattaṃ, atha puriso āgaccheyya uttarāraṇiṃ ādāya: aggim abhinibbattessāmi, tejo pātukarissāmīti. Taṃ kim maññasi Aggivessana: api nu so puriso amuṃ sukkhaṃ katṭhaṃ koḷāpaṃ ārakā udakā thale nikkhattaṃ uttarāraṇiṃ ādāya abhimanthento aggim abhinibbatteyya, tejo pātukareyyāti. Evaṃ bho Gotama, taṃ kissa hetu: aduṃ hi bho Gotama sukkhaṃ katṭhaṃ koḷāpaṃ taṃ ca pana ārakā udakā thale nikkhattaṃ ti. Evam eva

kho Aggivessana yo hi keci samanā vā brāhmaṇā vā kāyena ca eva kāmehi vūpakatthā viharanti, yo ca nesam kāmesu kāmaccchando kāmasneho kāmamuecchā kāmapiṇṇāsā kāmapiṇṇāso so ca ajjhataṃ suppaḥiṇo hoti suppatippassaddho, opakkamikā cepi te bhonto samanabrāhmaṇā dukkhā tippā katukā vedanā vediyanti bhābbā va te nānāya dassanāya anuttarāya sambodhāya no cepi te bhonto samanabrāhmaṇā opakkamikā dukkhā tippā katukā vedanā vediyanti bhābbā va te nānāya dassanāya anuttarāya sambodhāya Ayam kho mam Aggivessana tatiyā upamā patibhāsī anācchariyā pubbe assutaṃ pubbā Imā kho mam Aggivessana tisso upamā patibhāsu anācchariyā pubbe assutaṃ pubbā

11 Tassa mayham Aggivessana etad ahoṣi van nūnam dantehi dantiṃ ādāya jivhāya tālum āhacca cetasā cittaṃ abhiniggaṇheyyam abhinippileyyam abhisantāpeyyaṃ ti So kho aham Aggivessana dantehi dantiṃ ādāya jivhāya tātum āhacca cetasā cittaṃ abhiniggaṇhāmi abhinippilemi abhisantāpemi Tassa mayham Aggivessana dantehi dantiṃ ādāya jivhāya tālum āhacca cetasā cittaṃ abhiniggaṇhato abhinippilavato abhisantāpayato kacchehi seda muccanti Seyyathā pi Aggivessana balavā puriso dubbalataram purisaṃ siṃse vā gahetvā khandho vā gahetvā abhiniggaṇheyya abhinippileyya abhisantāpeyya, evaṃ eva kho me Aggivessana dantehi dantiṃ ādāya jivhāya tālum āhacca cetasā cittaṃ abhiniggaṇhato abhinippilavato abhisantāpayato kacchehi sedā muccanti Āraddham kho pana me Aggivessana viriyam hoti asallinam upatthitā satī asammutthā, sīraddho ca pana me kāyo hoti appatippassaddho tena eva dukkhappadhānena padhānābhutunnassa sato Evarūpi pi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṃ na pariyaḍaya tiṭṭhati

12 Tassa mayham Aggivessana etad ahoṣi yaṃ nūnam appānakam jhānam jhīyeyyanti So kho aham Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāse uparundhim Tassa mayham Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāsesu uparuddhesu kannasotehi vātānam nikkhamantānam adhimatto saddo hoti Seyyathā pi nāma kammāragaggariyā dhammānāya adhimatto saddo hoti, evaṃ eva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca assāsapassāsesu uparuddhesu kannasotehi vātānam nikkhamantānam adhimatto saddo hoti Āraddham kho pana me Aggivessana viriyam hoti asallinam upatthitā satī asammutthā, saraddho ca pana me kāyo hoti appatippassaddho tena eva dukkhappadhānena padhānābhutunnassa sato

Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṃ na pariyādāya tiṭṭhati.

13. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: yaṃ nūnāhaṃ appānakam yeva jhānaṃ jhāyeyyan ti. So kho ahaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṃ. Tassa mayhaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā muddhāmaṃ ūhananti. Seyyathā pi Aggivessana balavā puriso dalhena varattakhaṇḍena sīse sīsavethaṃ dadeyya, evaṃ eva kho me Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā vātā muddhānaṃ ūhananti. Āraddhaṃ kho pana me Aggivessana viriyaṃ hoti asallīnaṃ. upatṭhitā sati asammuttā, sāraddho ca pana me kāyo hoti appatipassaddho tena eva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṃ na pariyādāya tiṭṭhati.

14. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: yaṃ nūnāhaṃ appānakam yeva jhānaṃ jhāyeyyan ti. So kho ahaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṃ. Tassa mayhaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimattā sīse sisavedanā honti vātā kucchiṃ parikantanti. Seyyathā pi Aggivessana dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā tiṇhena govikantanena kucchiṃ parikanteyya, evaṃ eva kho me Aggivessana adhimattā vāta kucchiṃ parikantanti. Āraddhaṃ kho pana me Aggivessana viriyaṃ hoti asallīnaṃ, upatṭhitā sati asammuttā, sāraddho ca pana me kāyo hoti appatippassaddho tena eva dukkhappadhānena padhānābhitunnassa sato. Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittaṃ na pariyādāya tiṭṭhati.

15. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: yaṃ nūnāhaṃ appānakam yeva jhānaṃ jhāyeyyanti. So kho ahaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāse uparundhiṃ. Tassa mayhaṃ Aggivessana mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimatto kayasmiṃ dāho hoti. Seyyathā pi Aggivessana dve balavanto purisā dubbalataraṃ purisaṃ nānābāhāsu gahetvā aṅgārakāsuyā santāpeyyuṃ samparitāpeyyuṃ, evaṃ eva kho me Aggivessano mukhato ca nāsato ca kaṇṇato ca assāsapassāsesu uparuddhesu adhimatto kāyasmim dāho hoti. Āraddhaṃ kho pana me Aggivessana virigaṃ hoti asallīnaṃ, upatṭhitā sati asammuttā, sāraddho ca pana me kāya hoti appatippassaddho tena eva dukkha-

ppadhānena padhānāblutunnassa sato Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā dukkhā vedanā cittam na pariyādāya titthati Apissu mam Aggivessana devatā disvā evam āhamsu lalāto samano Gotama ti Etaccē devata evam āhamsū na kalakato samano Gotamo api ca lālam karotiti Ekacca devata evam āhamsu na kālakato samano Gotama na pi kālām laroṭi araham samano Gotamo vihāro tv'eva so arahato evarūpo hotiti

16 Tassa mayham Aggivessana etad ahoṣi van nunā ham sabbaso āhārupacchedāva patipajjeyyan ti Atha l ho mam Aggivessana devatā upasankamitva etad avocum Mā l ho mam tvam marisa sabbaso āhārupacchedāva patipajji sacce kho tvam marisa sabbaso āhārupacchedāva patipajjissasi tassa te mayham dibbam ojam loma pūpeli ajjoharissīma, tāva tvam yāpessasiti Tassa mayham Aggivessana etad ahoṣi Ahañ ca eva kho pīna sabbaso ajaddhukam patijāneyyum imā ca me devatā dibbam ojam lomakupeli ajjho hareyyum tāva eham yāpeyyam tam mama assa musa ti So kho aham Aggivessana tā devatī paccēcikkhāmi halin ti vadāmi

17 Tassa mayham Aggivessana etad ahoṣi jan nunāham thokam thokam āhāram āhārayam pasatam pasatam vadi va muggayūsam vadi vī kulatthayusam vadi vā kalayayusam yadi va harenu kayūsan ti So l ho aham Aggivessana thokam thokam aharam āhāresam pasatam pasatam yadi vā muggayūsam vadi va kulatthayūsam yadi vā kalāyayūsam vadi vā harenu kayūsam Tassa mayham Aggivessana thokam thokam āhāram āhārayato pasatam pasatam vadi vā muggayusam yadi va kulatthayūsam yadi va kalayayūsam vadi vā harenu kayūsam, adhimattalasimanam patto kīyo hoti Seyyathā pi nāma āsitikapabbāni vā kīṭipabbāni vā evam evassu me angapaccangāni bhavanti tāyeva appihīratāya seyyatha pi nama otthapadam evam eva ssu me ānissadam hoti tāyeva appīharataya seyyathā pi nāma vattanīvali evam eva ssu me pitthikantal o unna tāvanato hotitāyeva appihārataya seyyathā pi nāma jrasīlaya gopīnasiyo oluggaviluggā bhavanti evam eva ssu me phāsulhiyo oluggaviluggā bhavanti tāyeva appihīratāya, seyyathā pi nama gambhire udapāne udakatarakī gambhuragatā okkhīyika dissanti evam eva ssu me akkhikūpesu akkhitarakā gambhuragatā okkhīyikā dissanti tāyeva appāhāratāya, seyyathā pi nama tittakalabu āma kaccinno vatātipena sampulito hoti sammutato evam eva ssu me sīsacchavi samputitā hoti sammilātā tāyeva appāhara taya So kho aham Aggivessana udaracchavim parimasissāmiti pitthikantakam

yeve parigaṇhāmi, piṭṭhikaṇṭakam parimasissāmiti udaracchaviṃ yeve parigaṇhāmi. Yāva ssu me Aggivessana udaracchavi piṭṭhikaṇṭakam allinā hoti tāyeve appāhāratāya. So kho ahaṃ Aggivessana: vaccaṃ vā muttaṃ vā karissāmiti tattheva avakujjo papatāmi tāyeve appāhāratāya. So kho ahaṃ Aggivessana imam eva kāyaṃ assāsento pāṇinā gattāni anomajjāmi. Tassa mayhaṃ Aggivessana pāṇinā gattāni anomajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā papatanti tāyeve appāhāratāya. Api ssu maṃ Aggivessana manussā disvā evaṃ āhaṃsu: kāḷo samaṇo Gotamo ti. Ekacca manussā evaṃ āhaṃsu: na kāḷo samaṇo Gotamo sāmo samaṇo Gotamo ti. Ekacce manussā evaṃ āhaṃsu: na kāḷo samaṇo Gotamo na pisāmo maṅguraracchavi samaṇo Gotamoti. Yāva ssu me Aggivessanatāva parisuddho chavivaṇṇo pariyodāto upahato hoti tāyeve appāhāratāya.

18. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: ye kho keci atītaṃ addhānaṃ samanā vā brahmanā vā opakkamikā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vedayimsu, etāvaparamaṃ na y tito bhiyyo; ye pi hi keci anāgatam addhānaṃ samanā vā brāhmanā vā opakkamikā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vedayissanti, etāvaparamaṃ na y ito bhiyyo; ye pi hi keci etarahi samaṇā vā brahmanā vā opakkamikā dukkhā tippā kaṭukā vedanā vediyanti, etāvaparamaṃ na y ito bhiyyo. Na kho panāhaṃ imāya kaṭu kāya dukkarakārikāya adhi-gacchāmi uttarim manussadhammā alamariyañāṇadassanavisesaṃ. sīyā nu kho añño maggo bodhāyāti. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi. Abhiñāmi kho panāhaṃ pitu sakka ssa kamante sitāya jambucchāyāya nisinno vivicceva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamaṃ jhaṇaṃ upasampajja viharitā, sīyā nu kho eso maggo bodhāyāti. Tassa mayhaṃ Aggivessana satānusāri viññaṇaṃ ahosi eso va maggo bodhāyāti. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: Kin nu kho ahaṃ tassa sukhassa bhāyāmi yaṃ taṃ sukhaṃ aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehiti. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: Na kho ahaṃ tassa sukhassa bhāyāmi yaṃ taṃ sukhaṃ aññatreva kāmehi aññatra akusalehi dhammehiti.

19. Tassa mayhaṃ Aggivessana etad ahosi: Na kho taṃ sukhaṃ sukhaṃ adhigantum evaṃ adhimattakasimānaṃ patta kāyena, yaṃ nūnāhaṃ olārikam āhāraṃ āhāreyyaṃ odanakummāsanti. So kho ahaṃ Aggivessana olārikam āhāraṃ āhāresim odanakummāsaṃ. Tena kho pana maṃ Aggivessana samayena pañca bhikkhū paccupa-ṭṭhita honti: yaṃ no samaṇo Gotamo dhammaṃ adhigamissati tan

no ārocassatīti Yato kho aham Aggivessana olārikam āhāram āhāresun odanakummāsam atha me te puñca bhikkhū nibbujjā prakkamissu bāhuliko samāno Gotamo padhānavibbhanto āvatto bhikkhivāti

20 So kho aham Aggivessana olārikam āhāram āhāretvā balam gihetvā viviecca kāmehi vivieca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivcājam pitisukham pathamam jhānam upasampajja vihāsim Evarūpī pi khome Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittam na pariyādāya titthati Vitakkavirāṇam vūpasamā ajjhattam sampasādanam cetaso elodibhāvam avitakkam vicāram samādhijam pitisukham duttiyam jhānam upasampajja vihāsim Evarūpī pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittam na pariyādāya titthati Pitivā ca virīgī upikkhako ca vihāsim sito ca sampajjāno sukhāneca kīvena pitisamvadesim van tam arivā ācikkhanti upekkhako situmī sukhavihārī ti tatiyam jhānam upasampajja vihāsim Evarūpī pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittam na pariyādāya titthati Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahāna pubbe va somanassadomanassīnam atthagamā adukkhān asukham upekkhāsatipīri suddim catuttham jhānam upasampajja vihāsim Evarūpī pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittam na pariyādāya titthati

21 So evam samāhute citta parisuddhe pariyodāte anangane vigatūpakkāse mudubhūte kammaniye tūte ānejjappatte pubbenivāsīnussatūñānīva cittam abhininnāmesim So anekavūṭam pubbenivāsam anussarīmi, seyyathidam ekam pi jātīm dve pi jātīvo tisso jātīvo catasso pi jātīvo puñca pi jātīvo daso pi jātīvo vīsati pi jātīvo timsam pi jātīvo cattārisampi jātīvo paññāsam pi jātīvo jātīsati pi jātīsahassam pi jātīsatasahassam pi, aneke pi samvattalappe aneke pi vivattakappe aneke pi samvattavivattakappe, amutrasim evam nāmo evamgatto evamvanno evamūhāro evam sukhadukkhapātī samvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra uppādim tatrapasim evamnāmo evamgatto evamvanno evamūhāro evam sukhadukkhapātī samvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhuparipanno ti Iti sākāram sauddesam anekavūṭam pubbenivāsam anussarīmi Ayam kho me Aggivessana rattiyā pathamo yāmo pathamā vijjā adluta, avijjā vihatā vijjā uppannā, tamo vihato āloko uppanno, yathā tam appamattassa ātāpino pahitattassa viharato Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittam na pariyādāya titthati

22. So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgane vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye t̥hite ānejjappatte sattānaṃ cutūpapātañāṇāya cittaṃ abhininnāmesim. So dībbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne, hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānāmi: ime vata bhonto sattā kāyaduccaritena samannāgatā vacīduccaritena samannāgata manoduccaritena samannāgatā ariyānaṃ upavādakā micchādīṭṭhikā micchādīṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedaṃ param maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nīrayaṃ upapannā: ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgatā vacīsucaritena samannāgatā manosucaritena samannāgatā ariyānaṃ anupavādakā sammādīṭṭhikā sammādīṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapannā ti. Iti dībbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena satte passāmi cavamāne upapajjamāne, hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathākammūpage satte pajānāmi. Ayaṃ kho me Aggivessana rattiyaṃ majjhime yāme dutiyaṃ vijjā adhigatā, avijjā vihatā vijjā uppannā, tamo vihato āloke uppanno, yathā taṃ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato. Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṃ na pariyādāya tiṭṭhati.

23. So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgane vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye t̥hite ānejjappatte āsavānaṃ khayañāṇāya cittaṃ abhininnāmesim. So: idaṃ dukkhaṃ ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ayaṃ dukkhasamudayo ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ayaṃ dukkhanirodho ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim; ime āsavā ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim ayaṃ āsavaśamudayo ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ayaṃ āsavanirodho ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim, ayaṃ āsavanirodhagāminī paṭipadā ti yathābhūtaṃ abbhaññāsim. Tassa me evaṃ jānato evaṃ passato kāmāsavā pi cittaṃ vimuccittha, bhavāsavā pi cittaṃ vimuccittha, avijjāsavā pi cittaṃ vimuccittha, vimuttasmiṃ vimuttaṃ iti ñāṇaṃ ahoṣi; khīṇajāti vusitaṃ brahmacariyaṃ, kataṃ karaṇiyaṃ nāparaṃ itthattāyāti abbhaññāsim. Ayaṃ kho me Aggivessana rattiyaṃ pacchime yāme tatiyaṃ vijjā adhigatā, avijjā vihatā vijjā uppannā, tamo vihato āloko uppanno, yathā taṃ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato. Evarūpā pi kho me Aggivessana uppannā sukhā vedanā cittaṃ na pariyādāya tiṭṭhati.

24. Abhiñānāmi kho paṇāhaṃ Aggivessana anekasatāya parisāya dhammaṃ desetā, api ssa maṃ ekameko evaṃ maññati: mameva ārabha samaṇo Gotama dhammaṃ desesīti. Na kho pana etaṃ

Aggivessina evam datthabhim, yāvad eva viññāpanatthāya Tathāgato piresam dhammam deseti. So kho aham Aggivessina tassū yeva kathāya pivosāne tasmim yeva puṇimasmim samā dhimutte ajjhattim eva cittam sinthapemi sannisīdemi ekodīkaromi sunādhāmi yena sudam niccāpam niccāpam viharāmi. Okappamyam etam bhoto Gotamassa yathā tam arāhato sammāsambuddhassa Abhijānāti pīna bhavam Gotama divā supitā ti. Abhijānām aham Aggivessina gimbhīnam picchime māse picchūbhattam pindapiti patikkanto cituggunam singhātum panūpetva dakkhinena piṇṇena sato sampajāno maddam okkuntā ti. Etam kho bho Gotama eka samanabrahmanā sammohavāhārasmim vadantīti. Na kho Aggivessina ettāvata sammūlho vā hoti asammūlho vā. Api ca Aggivessina yathā sammūlho ca hoti asammūlho ca tam sunāhi sīdhukam manasikarohi bhasissīmi. Evam bho ti kho Sacciko Niganthaputto Bhagavato paccassosi. Bhagivā etad avoca.

25 Yassa kassaci Aggivessana ve āsavā sankilesikā ponobhavikā sīdarā dukkhavipīkā āyatim jātijarāmaranyā appahānā tam aham sammūlho ti vadāmi. Āsavam hi Aggivessini appahānā sammūlho hoti. Yassa kassaci Aggivessana ve āsavā sankilesikā ponobhavikā sīdarā dukkhavipīkā āyatim jātijarāmaranyā pīhinā tam aham asammūlho ti vadāmi. Āsavānam hi Aggivessana pīhānī asammūlho hoti. Tathāgatassa kho Aggivessana ve āsavā sankilesikā ponobhavikā sīdarā dukkhavipīkā āyatim jātijarāmaranyā pīhina uccinnamūlī tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppāda dhammā. Seyyathā pi Aggivessana tālo matthaluccinnno abhabbo puna virūhivā evam eva kho Aggivessana Tathāgatassa ve āsavā sankilesikā ponobhavikā sīdarā dukkhavipīkā āyatim jātijarāmaranyā pīhinā uccinnamūlī tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā ti.

26 Evam vutte Sacciko Niganthaputto Bhagavantam etad avoca. Acchariyam bho Gotamo, abbhutam bho Gotama, yevañ ca idam bhoto Gotamassa evam āsajja āsajja vuccamānassa upanitehi vacanapathēhi samudācariyamānassa chavivanno ca eva pariyo dāyāti mukhavanno ca vippasidati, yathā tam arāhato sammāsambuddhassa Abhijānām aham bho Gotama Puranam Kassapam vādena vadam samārabhuta, so pi mayi vādena vadam samāradhho aññena aññam patieru, bahiddhā katham apinamesi kopāñ ca dosañ ca appacayañ ca pātvākāsi. Bhoto pana Gotamassa evam āsajja āsajja vuccamānassa upanitehi vacanapathēhi samudācariya

mānassa chavivaṇṇo ca eva pariyodāyāti mukhavaṇṇo ca vipassidati, yathā taṃ arahato sammāsambuddhassa. Abhiñānam ahaṃ bho Gotama Makkhalin Gosāla—Ajitam Kesakamlalam—Pakuddham Kaccāyanam—Sañjayaṃ Belaṭṭhaputtam—Nigaṇṭham Nāthaputtam vādena vādam samārabhitā, so pi mayā vādena vādam samāraddho aññena aññam paṭicari, bahiddhā katham apanāmesi, kōpaṇ ca dosaṇ ca appaccayaṇ ca pātvākāsi. Bhoto pana Gotamassa evaṃ āsajja āsajj vuccamānassa upanītehi vacanapathēhi samudācariyamānassa chavivaṇṇo ca eva pariyodāyāti mukhavaṇṇo ca vipassidati, yathā taṃ arahato sammāsambuddhassa. Haunda ca dāni mayam bho Gotama gacchāma, bahukiccā mayam bahukaraṇīyā ti. Yassa dāni tvaṃ Aggivessana kālam maññasīti.

Atha kho Saccako Nigaṇṭhaputto Bhagavato bhāsitaṃ abhinanditvā anumoditvā uttāhāya āsanā pakkāmiti.

Mahāsaccaka-Suttaṃ niṭṭhitam.

UPĀLI SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1. Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Nālandāyaṃ viharati Pāvārikambavane. Tena kho pana samayena Nigaṇṭho Nātaputto Nālandāyaṃ paṭivasati mahatiyā nigaṇṭhaparisāya saddhim. Atha kho Dīghatapassī Nigaṇṭho Nālandā yaṃ piṇḍāya caritvā pacchābhataṃ piṇḍapāta paṭikkanto yena Pāvārikambavanam yena Bhagavā tena upasāṅkami, upasāṅkamitvā Bhagavatā saddhim sammodi. sammodaniyaṃ katham sārāṇiyaṃ vītisāretvā ekamantaṃ atthāsi. Ekamantaṃ tthitaṃ kho Dīghatapassim nigaṇṭham Bhagavā etad avoca: Samvijjante kho Tapassi āsanāni, sace ākaṅkhasi nisīdāti. Evam vutte Dīghatapassī nigaṇṭho aññataram nīcam āsanam gahetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Dīghatapassim nigaṇṭham Bhagavā etad avoca:

2. Kati pana Tapassi Nigaṇṭho Nātaputto kammāni paññāpeti pāpassa kammassa kiriyāya pāpassa kammassa pavattiyā ti. Na kho āvuso Gotama āciṇṇam Nigaṇṭhassa Nātaputtassa kammaṃ kammanti paññāpetum, daṇḍam daṇḍam ti kho āvuso Gotama āciṇṇam Nigaṇṭhassa Nātaputtassa paññāpetum ti. Kati pana Tapassī Nigaṇṭho Nātaputto daṇḍāni paññāpeti pāpassa kammassa kiriyāya pāpassa kammassa pavattiyā ti. Tiṇi kho āvuso Gotamo Nigaṇṭho

Nātaputto dandāni paññāpeti pāpassa kammassa kīriyāya pīpassa kammassa pavattiyā, seyyathidam kīyadandam vacidandam manodandan tī Kim pana Tapassi aññadeva kīyadandam aññam vacidandam aññam manodandan tī Aññadeva āvuso Gotama kīyadandam aññam vacidandam aññam manodandan tī Imesam pana Tapassi tinnam dandānam evam pativibhattānam evam pativisittānam katamam dandam Nigantho Nātaputto mahāsāvajātaram paññāpeti pīpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, yadī vā kīyadandam yadī vā vacidandam yadī vā manodandan tī Imesam kho āvuso Gotama tinnam dandānam evam pativibhattānam evam pativisittānam kīyadandam Nigantho Nātaputto mahāsāvajātaram paññāpeti pīpassa kammassa kīriyāya pīpassa kammassa pavattiyā no tathā vacidandam no tathā manodandan tī Kīyadandan tī Tapassi vadesi Kīyadandan tī āvuso Gotama vadāmi Kīyadandan tī Tapassi vadesi —Kīyadandan tī āvuso Gotama vadāmiti Itiha Bhagavā Dighatapassim nigantham imasmim kathavatthusmim yāva tatīyakam patitthāpesi

3 Evam vutte Dighatapassī nigantho Bhagavantam etad avoca Tvam pana āvuso Gotama katī dandāni paññāpesi pāpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā tī No kho Tapassi ācinnam Tathāgatassa dandam dandan tī paññāpetam, kammam kamman tī kho Tapassi ācinnam Tathāgatassa paññāpetun tī Tvam pana āvuso Gotama katī kammāni paññāpesi pīpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā tī Tini kho aham Tapassi kammāni paññāpemi pāpassa kammassa kīriyāya pīpassa kammassa pavattiyā, seyyathidam kāyakammam vacikammam manokamman tī Kim pana āvuso Gotama aññadeva kāyakammam aññam vacikammam aññam manokamman tī Aññadeva Tapassi kāyakammam aññam vacikammam aññam manokamman tī Imesam pana āvuso Gotama tinnam kammānam evam pativibhattānam evam pativisittānam katammam kammam mahāsāvajātaram paññāpesi pāpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, yadī vā kāyakammam yadī vā vacikammam yadī vā manokamman tī Imesam kho aham Tapassi tinnam kammānam evam pativibhattānam evam pativisittānam manokammam mahāsāvajātaram paññāpemi pāpassa kammassa kīriyāya pīpassa kammassa pavattiyā no tathā kāyakammam no tathā vacikammam tī Manokamman tī āvuso Gotama vadesi Manokamman tī Tapassi vadāmi—pe— Manokamman tī āvuso Gotama vadesi —Manokamman tī Tapassi vadāmiti Itiha Dighata

passi nigaṇṭho Bhagavantam imasmiṃ kathāvatthusmiṃ yāvata-tiyakam patitthāpetvā utthayāsanaṃ yena Nigaṇṭho Nātaputto tena upasaṅkami.

4. Tena kho pana samayena Nigaṇṭho Nātaputto mahatiyā mahatiyā gihiparisāya saddhiṃ nisīno hoti bālakiniyā Upālīpa-mukhāya. Addasā kho Nigaṇṭho Nātaputto Dighatapas-siṃ nigaṇṭham dūrato va āgacchantam disvāna Dighatapas-siṃ nigaṇṭham etad avoca: Handa kuto nu tvaṃ Tapassi āgacchasi divā divassāti. Ito hi kho ahaṃ bhante āgacchāmi samānassa Gotamassa santikā ti. Ahu pana te Tapassi samānena Gotamena saddhiṃ kocid eva kathāsallāpo ti. Ahu kho me bhante samānena Gotamena saddhiṃ kocid eva kathāsallāpo ti. Yathā kathaṃ pana te Tapassi ahu samānena Gotamena saddhiṃ kocid eva kathāsallāpo ti. Atha kho Dighatapassi nigaṇṭho yāvatako ahosi Bhagavatā saddhiṃ kathāsallāpo taṃ sabbaṃ Nigaṇṭhassa Nātaputtassa āroceci. Evaṃ vutte Nigaṇṭho Nātaputto Dighatapas-siṃ nigaṇṭham etad avoca: Sādhū sādhū Tapassi yathātaṃ sutavata sāvakena samma deva satthu sāsanaṃ ājānantena evaṃ evaṃ Dighatapas-sinā nigaṇṭhena samānassa Gotamassa byākatam; kiṃ hi sobhati chavo manodaṇḍo imassa evaṃ olārikassa kāyadaṇḍassa upanidhāya, atha kho kāyadaṇḍo va mahāsāvajjataro pāpassa kammassa kiriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, no tathā vacidaṇḍo no tathā manodaṇḍo ti.

5. Evaṃ vutte Upālī gahapati Nigaṇṭham Nātaputtaṃ etad avoca: Sādhū sādhū bhante Tapassi, yathā taṃ sutavatā sāvakena samma deva satthu sāsanaṃ ājānantena evaṃ evaṃ bhadantena Tapassinā samanassa Gotamassa byākatam; kiṃ hi sobhati chavo manodaṇḍo imassa evaṃ olārikassa kāyadaṇḍassa upanidhāya, atha kho kāyadaṇḍo va mahāsāvajjataro pāpassa kammassa kiriyāyo pāpassa kammassa pavattiyā no tathā vacidaṇḍo no tathā manodaṇḍo. Handa cāhaṃ bhante gaccāmi samānassa Gotamassa imasmiṃ kathāvatthusmiṃ vādaṃ āropessāmi. Sacc me samano Gotama tathā patitthissati yathā bhadantena Tapassinā patitthāpitam, seyyathā pi nāma balavā puriso dīghalomikam elakam lomesu gahetvā ākaḍḍheyya parikaḍḍheyya samparikaḍḍheyya evaṃ evāhaṃ samaṇam Gotamaṃ vādena vādaṃ ākaḍḍhissāmi parikaḍḍhissāmi samparikaḍḍhissāmi; seyyathā pi nāma balavā soṇḍikākammakaro mahantaṃ soṇḍikākilañjaṃ gambhīre udakarahade pakkipitvā kanne gahetvā ākaḍḍheyya parikaḍḍheyya samparikaḍḍheyya evaṃ evāhaṃ samaṇam Gotamaṃ vādena vādaṃ ākaḍḍhissāmi parikaḍḍhissāmi sam-

parikkaddhissāmi, seyyatha pi nama balavā sondikādhutto vālam kaṇṇe gahetvā odhuneyya niddhuneyya nicchādeyya evam evaḥam samanā Gotamā vādena vādam odhunissāmi niddhunissāmi nicchādessāmi, seyyathā pi nāma kuṇḍaro satthihāyano gambhīram pokkharanīm ogahitvā sanadhovikāma nāma kilītajātāma kilīti evam evaḥam samanā Gotamā sandhovikāma maññe kilītajātāma kilīssāmi. Handa caḥam bhante gacchāmi samanassa Gotamassa imasmīm kathāvatthusmīm vādam āropessāmi. Gaccha tvam gahapati samanassa Gotamassa imasmīm kathāvatthusmīm vādam āropehi. ahaṃ vā hi gahapati samanassa Gotamassa vādam āropeyyāma Digha tapassī vā nigantho tvam va ti.

6 Evam vutte Dighatapassī nigantho Niganthāma Nātaputtāma etad avoca. Na kho metāma bhante ruccati yāma Upālī gahapati samanassa Gotamassa vādam āropeyyāma samāno hi bhante Gotāma māyāvi, āvattanīm māyāma jānāti yāya aññatitthiyānam sāvake āvattetiti. Atthānam kho etāma Tapassī anavakāso yāma Upālī gahapati samanassa Gotamassa sāvakattāma upagaccheyyāma thānañ ca kho etāma vijjati yāma samāno Gotāma Upālissa gahapatissa sāvakattāma upagaccheyyāma. Gaccha tvam gahapati samanassa Gotamassa imasmīm kathāvatthusmīm vādam āropehi, ahaṃ vā hi gahapati samanassa Gotamassa vādam āropeyyāma Dighatapassī vā nigantho tvam vā ti. Dutiyāma pi kho—pe—tatiyāma pi kho Dighatapassī nigantho Niganthāma Nātaputtāma etad avoca. Na kho metāma bhante ruccati yāma Upālī gahapati samanassa Gotamassa vādam āropeyyāma, samāno hi bhante Gotāma māyāvi, āvattanīm māyāma jānāti yāya aññatitthiyānam sāvake āvattetiti. Atthānam kho etāma Tapassī anavakāso yāma Upālī gahapati samanassa Gotamassa sāvakattāma upagaccheyyāma, thānañ ca kho etāma vijjati yāma samāno Gotāma Upālissa gahapatissa sāvakattāma upagaccheyyāma. Gaccha tvam gahapati samanassa Gotamassa imasmīm kathāvatthusmīm vādam āropehi, ahaṃ vā hi gahapati samanassa Gotamassa vādam āropeyyāma Dighatapassī vā nigantho tvam vā ti.

7 Evam bhante ti kho Upālī gahapati Niganthassa Nātaputtassa patissutvā uṭṭhaya āsanā Niganthassa Nātaputtāma abhivādetvā padakkhīma katvā yena Pāvārikambavanāma yena Bhagavā tena upasankāmi, upasankāmitvā Bhagavantāma abhivādetvā ekamantāma nisīdi. Ekamantāma nisīno kho Upālī gahapati Bhagavantāma etad evoca. Āgāmaṃ nu khvīdha bhante Dighatapassī nigantho ti. Āgāmaṃ khvīdha gahapati Dighatapassī nighantho ti. Ahu paṇa te

bhante Dīghatapassinā nigaṇṭhena saddhiṃ kociḍ eva kathāsallāpo ti. Aha kho me gahapati Dīghatapassinā nigaṇṭhena saddhiṃ kociḍ eva kathāsallāpo ti. Yathākatham pana te bhante aha Dīghatapassinā nigaṇṭhena saddhiṃ kociḍ eva kathāsallāpo ti. Atho kho Bhagavā yāvatako ahosi Dīghatapassinā nigaṇṭhena saddhiṃ kathāsallāpo taṃ sabbaṃ Upālissa gahapatissa ārocesi. Evaṃ vutte Upālī gahapati Bhagavantam etad ovoca: Sādhū sādhu bhante Tapassī, yathā taṃ sutavatā sāvakena sammad eva satthu sāsanaṃ ājānanta evaṃ evaṃ Dīghatapassinā nigaṇṭhena Bhagavato byākatam, kiṃ hi sobhati chayo manodaṇḍo imussa evaṃ oḷārikassa kāyadaṇḍassa upanidhāya, atho kho kāyadaṇḍo va mahāsāvajjataro pāpassa kammasa kiriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, no tathā vacīdaṇḍo no tathā manodaṇḍo ti. Sace kho tvam gahapati sace patitṭhāya manteyyāsi siyā no ettha kathāsallāpo ti. Sace aham bhante patitṭhāya mantessāmi, hotu no ettha kathāsallāpo ti.

8. Taṃ kim maññasi gahapati: idha assa nigaṇṭho ābādhiko dukkhito bāḷhagilāno sītodakapaṭikkhitto uṇhodakapaṭisevī, so sītodakam alabhamāno kālam kareyya. Imassa pana gahapati Nigaṇṭho Nātaputto katthupapattim paññāpetīti. Atthi bhante Manosattā nāma devā, tattha so upapajjati, taṃ kissa hetu: asu hi bhante manopaṭibaddho kālam karotīti. Gahapati gahapati, manasikarītvā kho gahapati byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā paccimam paccimena vā purimam. Bhāsītā kho pana te gahapati esā vācā: sace aham bhante patitṭhāya mantessāmi, hotu no ettha kathāsallāpo ti. Kiñcāpi bhante Bhagavā evaṃ āha, atha kho kāyadaṇḍo va mahāsāvajjataro pāpassa kammassa kiriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, no tathā vacīdaṇḍo no tathā manodaṇḍo ti. Taṃ kim maññasi gahapati: idam assa nigaṇṭho cātuyāmasamvarasamvuto sabbavāriyārīto sabbavāriyuto sabbavāridhuto sabbavāriphuto, so abhikkamanto paṭikkamanto bahū khuddake pāṇe saṅghātam āpādeti. Imassa pana gahapati Nigaṇṭho Nātaputto kam vipākam paññāpetīti. Asañcetanikam bhante Nigaṇṭho Nātaputto no mahāsāvajjam paññāpetīti. Sace pana gahapati cetetīti. Mahāsāvajjam bhante hotīti. Cetanam pana gahapati Nigaṇṭho Nātaputto kismiṃ paññāpetīti. Manodaṇḍasmim bhante ti. Gahapati gahapati, manasikarītvā kho gahapati byākarohi, na kho te sandhiyati purimena vā paccimam paccimena vā purimam. Bhāsītā kho pana te gahapati esā vācā: sace aham bhante patitṭhāya mantessāmi, hotu no ettha kathāsallāpo ti. Kiñcāpi bhante Bhagavā evaṃ āha, atha kho kāyadaṇḍo

va mahāsāvajjataro pāpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, no tathā vacidando no tathā manodando ti.

9. Tam kim maññasī gahapati ayam Nālandā iddhā ca eva phītā ca, bahujanā ākinnamanussā ti Evam bhante, ayam Nālandā iddhā ca eva phītā ca, bahujanā ākinna manussā ti Tam kim maññasī gahapati idha puriso āgaccheyya ukkhittāsiko, so evam vadeyya. Aham yāvatikā imissā Nālandāya pānā te ekena khanena ekena muhuttēna ekamamsakhalam ekamamsapuñjam karissāmiti Tam kim maññasī gahapati pahoti nu kho so puriso yāvatikā imissā Nālandāya pānā te ekena khanena ekena muhuttēna eka mamsa khalam ekamamsapuñjam kātun ti Dasa pi bhante purisā vīsatiṃ pi purisa timsam pi purisā cattārisam pi purisā paññāsam pi purisā na ppahonti yāvatikā imissā Nālandāya pānā te ekena khanena ekena muhuttēna ekamamsakhalam ekamamsa puñjam kātum kim hi sobhati eko chavo puriso ti Tam kim maññasī gahapati iddhāgaccheyya samano vā brāhmano vā iddhiṃ cetovasippatto so evam vadeyya. Aham imam Nālandam ekena manopadosena bhasmam karissāmiti Tam kim maññasī gahapati pahoti nu kho so samano vā brāhmano vā iddhiṃ cetovasippatto imam Nālandam ekena manopadosena bhasmam kātun ti Dasa pi bhante Nālandā vīsatiṃ pi Nālanda timsam pi Nālandā cattārisam pi Nālandā paññāsam pi Nālanda pahoti so samano vā brāhmano vā iddhiṃ cetovasippatto ekena manopadosena bhasmam kātum, kim hi sobhati ekā chavā Nālandā ti Gahapati gahapati, manasīkaritvā kho gahapati byākarohi, na kho te sandhīyati purimena va pacchimam pacchimena vā purimam Bhāsītā kho pana te gahapati esā vācā sace aham bhante patitthāya mantessāmi, hotu no ettha kathāsallāpo ti Kiñcāpi bhante Bhagavā evam āha, atha kho kāyadando va mahāsāvajjataro pāpassa kammassa kīriyāya pāpassa kammassa pavattiyā, no tathā vacidando no tathā manodando ti Tam kim maññasī gahapati sutante Dandakāraññam Kālingāraññam Mejjhāraññam Mātangāraññam araññam arañña bhūtan ti Evam bhante, sutam me Dandakāraññam Kālingāraññam Mejjhāraññam Matangāraññam araññam araññabhūtan ti Tam kim maññasī gahapati kinti te sutam kena tam Dandakāraññam Kālingāraññam Mejjhāraññam Matangāraññam araññam arañña-bhūtan ti Sutam metam bhante isīnam manopadosena tam Dandakāraññam Kālingāraññam Mejjhāraññam Mātangāraññam araññam araññabhūtan ti Gahapati gahapati, manasīkaritvā kho gahapati byākarohi, na kho te sandhīyati purimena vā pacchimam

pacehimena vā purimaṃ. Bhāsitaṃ kho panate gahapati esā vācā: sace ahaṃ bhante paṭiṭṭhāya mantessāmi, hotu no ettha kathā-sallāpo ti.

10. Purimena avāhaṃ bhante opammena Bhagavato-attamano abhiraddho, api cāhaṃ imāni Bhagavato vicitrāni pañhāpaṭibhānāni sotukāmo evāhaṃ Bhagavantam paccanikātabbam amaññissam. Abhikkantaṃ bhante, abhikkantaṃ bhante. Seyyathā pi bhante nikujjitaṃ vā ukkujjeyya, paṭiechannaṃ vā vivareyya, muḥassa vā maggaṃ ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya cakkhumanto rūpāni dakkhintiti, evam evaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhante Bhagavantam saraṇaṃ gacchāmi dhammañ ca bhikkhusaṅghaṃ ca, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāpupetaṃ saraṇagatan ti.

11. Anuviccekāraṃ kho gahapati karohi, anuviccekāro tumhādisānaṃ nātamanussānaṃ sādhu hotiti. Iminā pi ahaṃ bhante Bhagavato bhiyyosomattāya attamano abhiraddho yaṃ maṃ Bhagavā evam āha: Anuviccekāraṃ kho gahapati karohi, anuviccekāro tumhādisānaṃ nātamanussānaṃ sādhu hotiti. Maṃ hi bhante añña-titthiyā sāvakaṃ labhivā kevalakappaṃ Nālaṇḍaṃ paṭākaṃ parihareyyuṃ: Upāli amhākaṃ gahapati sāvakattupagato ti. Atha ca pana maṃ Bhagavā evam āha: Anuviccekāraṃ kho gahapati karohi, anuviccekāro tumhādisānaṃ nātamanussānaṃ sādhu hotiti. Esāhaṃ bhante dutiyam pi Bhagavantam saraṇaṃ gacchāmi dhammañ ca bhikkhusaṅghaṃ ca, upāsakaṃ maṃ Bhagavā dhāretu ajjatagge pāpupetaṃ saraṇagatan ti

12. Dīgharattaṃ kho te gahapati nigaṇṭhānaṃ opānabhūtaṃ kulaṃ, yena nesaṃ upagatānaṃ piṇḍakaṃ dātabbam maññeyyāsiti: Iminā pi ahaṃ bhante Bhagavato bhiyyosomattāya attamano abhiraddho yaṃ maṃ Bhagavā evam āha: Dīgharattaṃ khote gahapati nigaṇṭhānaṃ opānabhūtaṃ kulaṃ, yena nesaṃ upagatānaṃ piṇḍakaṃ dātabbam maññeyyāsiti. Sutaṃ metam bhante: Samaṇo Gotamo evam āha: mayham eva dānaṃ dātabbam na aññesaṃ dānaṃ dātabbam, mayham eva sāvakānaṃ dānaṃ dātabbam na aññesaṃ sāvakānaṃ dānaṃ dātabbam, mayham eva dinnaṃ mahapphalaṃ na aññesaṃ dinnaṃ mahapphalaṃ, mayham eva sāvakānaṃ dinnaṃ mahapphalaṃ na aññesaṃ sāvakānaṃ dinnaṃ mahapphalaṃ ti. Atha ca pana maṃ Bhagavā nigaṇṭhesu pi dāne samādapeti. Api ca bhante mayam ettha kālaṃ janissāma. Esāhaṃ bhante tatiyam hi Bhagavantam saraṇaṃ gacchāmi dhammañ ca bhikkhusaṅghaṃ

ca, upāsakam mam Bhagavā dhāretu ajjatagge pānupetam sarana-gatan ti

13 Atha kho Bhagavā Upālissa gahapatissa ānupubbikatham kathesi, seyyathidam dāna katham, sīlakatham saggakkatham kāmā nam ādinavam okāram sankilesam, nekkhamme ānisamsam pakāsesi. Yadā Bhagavā aññāsī Upālīm gahapatim kallacittam muducittam vinivaranacittam udaggacittam pasannacittam athayā buddhānam sāmukkhamsikā dhammadesanā tam pakasesi dukkham samudayam nirodham maggam Seyyathā pi nāma suddham vattham apagata kalakam sammad eva rajanam patiganheyyam, evam evam Upālissa gahapatissa tasmim yeva āsane virajam vitamalam dhammacakkhum udapādi yam kñci samudayadhammam sabban tam nirodhadham man ti Atha kho Upālī gahapatī ditthadhammo pattadhammo viditadhammo pariyogālhādhhammo tinnavicikiccho vigatakatham-katho vesārajappatto aparapaccayo satthusāsane Bhagavantam etad avoca Handa ca dāni mayam bhante gacchāma, bahukicca mayam bahukaraniyā ti Yassa dāni tvam gahapatī kalam maññasi

14 Atha kho Upālī gahapatī Bhagavato bhāsitam abhinanditvā anumoditvā utthāyasanā Bhagavantam abhivādetvā padikkhnam katvā yena sakam nivesanam tena upasankamī, upasankamitvā dovārikam āmantesi Ajjatagge samma dovārika avarāmi dvāram nīanthānam nīganthīnam anāvatam dvāram Bhagavato bhikkhūnam bhikkhūnīnam upāsakānam upāsikānam sace koci nīgantho āgacchatī tam enam tvam evam vadeyyāsi tittha bhante, mā pavasi, ajjatagge Upālī gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagato, āvatam dvāram nīganthānam nīganthīnam, anāvatam dvāram Bhagavato bhikkhūnam bhikkhūnīnam upāsakānam upāsikānam, sace te bhante pīndakena attho ettha eva tittha, ettha eva āharissanti. Evam bhante ti kho dovāriko Upālissa gahapatissa paccassosi

15 Assosi kho Dīghatapassī nīgantho Upālī kira gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagato ti Atha kho Dīghatapassī nīgantho yena Nīgantho Nātaputto tena upasankamī, upasankamitvā Nīgantham Nātaputtam etad avoca Sutam metam bhante Upālī kira gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagato ti Atthānam kho etam Tapassī anavakāso yam Upālī gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagaccheyya, thānañ ca kho etam vijjati yam sīmano Gotamo Upālissa gahapatissa sāvakattam upagaccheyyāti. Dutiyam pi kho pe tatiyam pi kho Dīghatapassī nīgantho Nīgantham Nātaputtam etad avoca Sutam metam bhante Upālī kira gahapatī

samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagatoti. Atthānaṃ kho etaṃ Tapassī anavakāso yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagaccheyya, thānañ ca kho etaṃ vijjati yaṃ samano Gotamo Upālissa gahapatissa sāvakattam upagaccheyyāti. Handāhaṃ bhante gacchāmi yāva jānāmi yadi vā Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagato yadi vā no ti. Gaccha tvaṃ Tapassī jānāhi yadi vā Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagato yadi vā no ti.

16. Atha kho Dīghatapassī nigaṇṭho yena Upālissa gahapatissa nivesanaṃ tena upasaṅkami. Addasā kho dovāriko Dīghatapassim nigaṇṭhaṃ dūrato va āgacchantam disvāna Dīghatapassim nigaṇṭhaṃ etad avoca: Tiṭṭha bhante, mā pāvisi, ajjatagge Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagato, āvaṭaṃ dvāraṃ nigaṇṭhānaṃ nigaṇṭhinam, anāvaṭaṃ dvāraṃ Bhagavato bhikkhūnaṃ bhikkhunīnaṃ upāsakānaṃ upāsikānaṃ; sace te bhante piṇḍakena attho ettha eva tiṭṭha, ettha eva te āharissantīti. Na me āvuso piṇḍakena attho ti vatvā tato paṭinivattitvā yena Nigaṇṭho Nātaputto tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ etad avoca: Saccam yeva kho bhante yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagato. Etaṃ kho te ahaṃ bhante nālattham: na kho metam bhante ruccati yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa vādaṃ āropeyya, samano hi bhante Gotamo māyāvī, āvaṭṭaniṃ māyaṃ jānāti yāya aññatitthiyānaṃ sāvake āvaṭṭetīti. Āvaṭṭo kho te bhante Upāli gahapati samaṇena Gotamena āvaṭṭaniyā māyāyāti. Atthānaṃ kho taṃ Tapassī anavakāso yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagaccheyya thānañ ca kho etaṃ vijjati yaṃ samano Gotamo Upālissa gahapatissa sāvakattam upagaccheyyāti. Dutiyam pi kho—pe—tatiyam pi kho Dīghatapassī nigaṇṭho Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ etad avoca: Saccam yeva kho bhante yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagato. Etaṃ kho te ahaṃ bhante nālattham: na kho metam bhante ruccati yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa vādaṃ āropeyya, samano hi bhante Gotamo māyāvī, āvaṭṭaniṃ māyaṃ jānātiyāya aññatitthiyānaṃ sāvake āvaṭṭetīti. Āvaṭṭo kho te bhante Upāli gahapati samaṇena Gotamena āvaṭṭaniyā māyāyāti. Atthānaṃ kho etaṃ Tapassī anavakāso yaṃ Upāli gahapati samaṇassa Gotamassa sāvakattam upagaccheyya, thānañ ca kho etaṃ vijjati yaṃ samano Gotamo Upālissa gahapatissa sāvakattam upagaccheyya. Handa

cāham Tapassī gacchāmi yāva sāmam yeva jānāmi yadi vā Upālī gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagato yadi vā no ti

17 Atha kho Nigantho Nātaputto mahatīyā niganthaparīsāya saddhim yena Upālissa gahapatissa nivesanam tena upasankamī Addissa kho dovāriko Nigantham Nātaputtam dūrato va āgacchantam, disvāna Nigantham Nātaputtam etad avoca Titttha bhante mā pavisa ajjatagge Upālī gahapatī samanassa Gotamassa sāvakattam upagato, āvatam dvāram niganthānam niganthūnam, anāvatam dvāram Bhagavato bhikkhūnam bhikkhunūnam upasakānam upāsikānam; sace te bhante pindakena attho ettha eva titttha, ettha eva te āharissantī Tena hi samma dovārika yena Upālī gahapatī tena upasankama upasankamitvā Upālīm gahapatīm evam vadehi Nigantho bhante Nātaputto mahatīyā nigantha parīsāya saddhim bahidvārakotthake thito so te dassanakāmo ti Evam bhante ti kho dovāriko Niganthassa Nātaputtassa patissutvā yena Upālī gahapatī tena upasankamī upasankamitvā Upālīm gahapatīm etad avoca: Nigantho bhante Nātaputto mahatīyā niganthaparīsāya saddhim bahidvārakotthake thito, so te dassanakāmo ti Tena hi samma dovārika majjhimāya dvārasālāya āsanāmi paññāpetī Evam bhante ti kho dovāriko Upālissa gahapatissa patissutvā majjhimāya dvārasālāya āsanāmi paññāpetvā yena Upālī gahapatī tena upasankamī, upasankamitvā Upālīm gahapatīm etad avoca Paññattāmi kho te bhante majjhimāya dvārasātāya āsanāmi, yassa dāmi kālam maññasīti Atha kho Upālī gahapatī yena majjhimā dvārasālā tena upasankamī, upasankamitvā yam tattha āsanam aggañ ca setthañ ca uttamañ ca panītañ ca tattha nisīditvā dovārikam āmantesi Tena hi samma dovārika yena Nigantho Nātaputto tena upasankama, upasankamitvā Nigantham Nātaputtam evam vadehi Upālī bhante gahapatī evam āha Pavisa kira bhante sace ākankhasīti Evam bhante ti kho dovāriko Upālissa gahapatissa patissutvā yena Nigantho Nātaputto tena upasankamī, upasankamitvā Nigantham Nātaputtam etad avoca Upālī bhante gahapatī evam āha Pavisa kira bhante sace ākankhasīti. Atha kho Nigantho Nātaputto mahatīyā niganthaparīsāya saddhim yena majjhimā dvārasālā tena upasankamī

18. Atha kho Upālī gahapatī yam sudam pubbo va yato passati Nigantham Nātaputtam durato va āgacchantam disvāna tato paccugantvā yam tattha āsanam aggañ ca setthañ ca uttamañ ca panītañ ca tam uttarāsangena pamajjitvā pariggahetvā nisīdāpeti, so dāmi yam tattha āsanam aggañ ca setthañ ca uttamañ ca panītañ ca tattha

sāmaṃ nisīditvā Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ etad avoca: Saṃvijjante kho bhante āsanāni, sace ākaṅkhasi nisīdāti. Evaṃ vutte Nigaṇṭho Nātaputto Upāliṃ gahapatiṃ etad avoca: Ummatto si tvam gahapati datto si tvam gahapati gacchāmaṃ bhante samaṇassa Gotamassa vādaṃ āropessāmiti gantvā mahatā si vādasanghātena patimukko āgato. Seyyathā pi gahapati puriso aṇḍahārako gantvā ubbhatehi aṇḍehi āgaccheyya, seyyathā vā pana gahapati puriso akkhikahārako gantvā ubbhatehi akkhīhi āgaccheyya, evaṃ eva kho tvam gahapati: gacchāmaṃ bhante samaṇassa Gotamassa vādaṃ āropessāmiti gantvā mahatā si vādasanghātena patimukko āgato. Āvaṭṭo si kho tvam gahapati samaṇena Gotamena āvaṭṭaniyā māyāyāti.

19. Bhaddikā bhante āvaṭṭanī māyā, kalyāṇī bhante āvaṭṭanī māyā. Piyā me bhante nātisālohitā imāya āvaṭṭaniyā āvatteyyuṃ piyānaṃ pi me assa nātisālohitānaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya sabbe ce pi bhante khattiyā imāya āvaṭṭaniyā āvatteyyuṃ sabbesānaṃ pi assa khattiyānaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya. Sabbe ce pi bhante brāhmaṇā—pe—vessā—pe—suddā imāya āvaṭṭaniyā āvatteyyuṃ sabbesānaṃ pi assa suddānaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya. Sadevako ce pi bhante loko samārako sabrahmakko sassamaṇa-brāhmaṇiyā pajā sadevamanussā imāya āvaṭṭaniyā āvatteyya sadevakassa pi assa lokassa samārakassa sabrahmakassa sassamaṇa-brāhmaṇiyā pajāya sadevamanussāya dīgharattaṃ hitāya sukhāya. Tena hi bhante upamaṇaṃ te karissāmi, upamāya pi idh ekacce vinnū purisā bhāsitaṃ atthaṃ ājānanti.

20. Bhutapubbaṃ bhante aññatarassa brāhmaṇassa jīṇṇassa vuddhassa mahallakassa daharā māṇa vikaṃ pajāpati ahosi gabbhinī upavijaññā. Atha kho bhante sā māṇavikā taṃ brāhmaṇaṃ etad avoca: Gaccha tvam brāhmaṇa āpaṇā makkataccchāpakam kinitvā ānehi yo me kumārakassa kilāpanako bhavissatīti. Evaṃ vutte bhante so brāhmaṇo taṃ māṇavikam etad avoca: Āgamehi tāva bhoti yāva vijāyasi; sace tvam bhoti kumārakam vijāyissasi tassā te ahaṃ āpaṇā makkataccchāpakam kinitvā ānissāmi yo te kumārakassa kilāpanako bhavissati; sace pana tvam bhoti kumārīkam vijāyissasi tassā te ahaṃ āpaṇā makkataccchāpikam kinitvā ānissāmi yā te kumārīkāya kilāpanikā bhavissatīti. Dutiyam pi kho bhante sā māṇavikā taṃ brāhmaṇaṃ etad avoca: Gaccha tvam brāhmaṇa āpaṇā makkataccchāpakam kinitvā ānehi yo me kumārakassa kilāpanako bhavissatīti. Dutiyam pi kho bhante so brāhmaṇo taṃ māṇavikam etad avoca: Āgamehi tāva bhoti yāva vijāyasi; sace tvam bhoti kumārakam

vijāyissasī tassā te aham āpanā makkatacchāpakam kinitvā ānissāmi
 yo te kumārakassa kilāpanako bhavissatī sace pana tvam bhoti
 kumārikam vijāyissasī tassā te aham āpanā makkatacchāpakam
 kinitvā ānissāmi yā te kumārikāya kilāpanikā bhavissatitī Tatīyam
 pi kho bhante sū mānavikā tam brāhmanam etad avoca Gaccha tvam
 brāhmana āpanā makkatacchāpakam kinitvā ānehi yo me kumāra
 kassa kilāpanako bhavissatitī Atha kho bhante so brāhmano tassā
 mānavikāya sūratto patibaddhaecitto āpanā makkatacchāpakam kinitvā
 ānetvā tam mānavikam etad avoca Ayaṇ te bhoti āpanā makkata
 cchāpakam kinitvā ānīto yo te kumārakassa kilāpanako bhavissatitī
 Evaṃ vutte bhante sū mānavikā tam brāhmanam etad avoca Gaccha
 tvam brāhmana imam makkatacchāpakam ādāya yena Rattapānī
 rajakaputto tena upasankama upasankamitvā Rattapānīm rajakā
 puttam evam vadehi Iccāmaham sammā Rattapānīm imam makka
 tacchāpakam pītāvalepanam nāma rangajātam rañjitam ākotitapa
 cchākotitam ubhatobhāgavimatthan tī Atha kho bhante so brāh
 mano tassā mānavikāya sūratto patibaddhaecitto tam makkataccha
 pakam ādāya yena Rattapānī rajakaputto tena upasankamā upasan
 kamitvā Rattapānīm rajakaputtam etad avoca Iccāmaham sammā
 Rattapānīm imam makkatacchāpakam pītāvalepanam nāma ringa
 jātam rañjitam ākotitapaccētitam ubhatobhāgavimatthan tī Evaṃ
 vutte bhante Rattapānī rajakaputto tam brāhmanam etad avoca
 Ayam kho te bhante makkatacchāpakam rangakkhamo hi kho, no
 ākotanakkhamo no vimajjanakkhamo tī Evaṃ eva kho bhante
 bālānam Niganthūnam vādo rangakkhamo hi kho bālānam no pandi
 tānam, no anuyogakkhamo no vimajjanakkhamo Atha kho bhante
 so brāhmano aparena samayena navam dussayugam ādāya yena
 Rattapānī rajakaputto tena upasankamā, upasankamitvā Rattapānīm
 rajakaputtam etad avoca Iccāmaham sammā Rattapānīm imam
 nānam dussayugam pītāvalepanam nāma rangajātam rañjitam ikoti
 tapaccākotitam ubhatobhāgavimatthan tī Evaṃ vutte bhante Ratta
 pānī rajakaputto tam brāhmanam etad avoca Idam kho te bhante
 navam dussayugam rangakkhamam eva eva ālotanakkhamam eva
 vimajjanakkhamam cati Evaṃ eva kho bhante tassa Bhagavato
 vādo arāhato sammāsambuddhassa rangakkhamo eva eva panditānam
 no bālānam anuyogakkhamo eva vimajjanakkhamo cati

21 Sarījikā kho tam gahapatī parīsā evam jānāti Upālī gahapatī
 Niganthassa Nātaputtassa sāvakoti, kassa tīm gahapatī sāvakam
 dhāremātī Evaṃ vutte Upālī gahapatī utthayasana ekamsam

uttarāsaṅgaṃ karitvā yena Bhagavā tena añjaliṃ paṇāmetvā Nigaṇṭhaṃ Nātaputtaṃ etad avoca: 'Tena hi bhante suṇohi yassāhaṃ sāvako:

Dhirassa vigatamohassa pabhinna-khilassa vijitavijayassa
 anighassa susamācittassa vuddhasīlassa sādhu-pañña-
 vessantarassa vimalassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Akathaṃkathissa tusitassa vantalokāmisassa muditassa
 katasamaṇassa manujassa antimasārīrassa narassa
 anopamassa virajassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Asaṃsayassa kusalassa venayikassa sārathivarassa
 anuttarassa rucira dhammassa nikkaṅkhassa pabhāsakarassa
 mānaccchidassa vīrassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Nisabhaṃsa appamāyassa gambhīrassa monapattassa
 khemaṅkarassa vedassa dhammaṭṭhassa saṃvutattassa
 saṅgātīgassa muttassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Nāgassa paṇṭasenassa khīṇasaṃyojanassa muttassa
 paṭimantakassa dhonassa paṇṇadhajassa vītarāgassa
 dantassa nippapañcassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Isisattamassa akuhassa tevijjassa brahmapattassa
 nahātakassa pada-kassa paṇṇad-dhassa viditavedassa
 purindadassa sakkassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Ariyassa bhāvitattassa paṭtipattassa veyyākaraṇassa
 satimato vipassissa anabhinatassa no apanatassa
 anejassa vasippattassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Sammagga-tassa jhāyissa anaṇugatantarassa suḍḍhassa
 asitassa appahīnassa pavivittassa aggapattassa
 tiṇṇassa tārayantassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Santaṃsa bhūripaṇñaṃsa mahāpaṇñaṃsa vitalobhaṃsa
 tathāgatassa sugatassa appaṭipuggalaṃsa asaṃsa
 viśāradaṃsa nipuṇassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.
 Taṇha-cchidassa buddhaṃsa vitadhūmaṃsa anupa-littassa
 āhuṇeyyaṃsa yakkaṃsa uttama-puggalaṃsa atulaṃsa
 mahato ya-sagga-pattassa Bhagavato tassa sāvako ham asmi.

22. Kadā saññūlhaṃ pana te gahapati ime samaṇassa Gotamassa vaṇṇā ti. Seyyathā pi bhante nānāpupphānaṃ mahā puppharāsi tam enaṃ dakkho mālākāro va mālākāraṇte-vāsī vā vicitraṃ mālāṃ gantheyya, evaṃ eva kho bhante so Bhagavā aneka-vaṇṇo aneka-sata-vaṇṇo. Ko hi bhante vaṇṇārahaṃsa vaṇṇaṃ na karissatīti.

Atha kho Niganthassa Nātaputtassa Bhagavato sakkāram asāha
mūnassa tattheva unham lohitam mukhato uggañchati

Upāli Suttantam nitthitam

ALAGADDUPAMA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1 Evam me sutam Ekam samayam Bhagava Sāvattihyam
viharati Jetavanā Anāthapindikassa ārāme Tena kho pana samayena
Aritthassa nīmo bhikkhuno gaddhabādhupubbassa evarūpam pāpakam
ditthigatam uppannam hoti Tathā 'ham Bhagavatā dhammam desitam
ājānāmi yathā ye me antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā te
patisevato nālam antarāyāyāti Assosum kho sambahula bhikkhū
Aritthassa kira nāma bhikkhuno gaddhabādhupubbassa evarūpam
pāpakam ditthigatam uppannam Tathā 'ham Bhagavati dhammam
desitam ājānāmi yathā ye me antarāyikā dhammā vuttā Bhagavata
te patisevato nālam antarāyāyāti Atha kho te bhikkhū yeno Arittho
bhikkhu gaddhabādhupubbo tena upasankamimsu upasankamitvā
Arittham bhikkhum gaddhabādhupubbam etad avocum Saccam
kira te āvuso Arittha evarūpam pāpakam ditthigatam uppannam
Tathā 'ham Bhagavatā antarāyāyāti Evam byā kho aham
āvuso Bhagavatā antarāyāyāti Atha kho te bhikkhū Arittham
bhikkhum gaddhabādhupubbam etasmā pāpakā ditthigatā vivecetu
kāmā samanuyuñjanti samanugāhanti sīmanubhāsanti Mā evam
āvuso Arittha avoca, Mā Bhagavantam abbhācikkhi, na hi sādhu
Bhagavato abbhakkhānam, na hi Bhagavā evam vadeyya Aneka
pariyāyena hi āvuso Arittha antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā,
alan ca pana te patisevato antarāyaya Appassādā kāmā vutta
Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādinavo ettha bhyyo, atthi
kankalūpamā kāmā vuttā Bhagavata—mamsapesūpamā kāmā vuttā
Bhagavatā—tinukkūpamā—angāralāsūpamā supinakūpama jācita
kūpama rukkhaphālūpamā asisūnupama sattisūlūpama
sappasirūpamā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā,
ādinavo ettho bhyyo ti Evam pi kho Arittho bhikkhu gaddhabādhū
pubbo tehi bhikkhūhi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno sama
nubhāsiyamāno tadeva pāpalam ditthigatam thūmasa paramassa
abhinivissa voharati Evam byā kho aham āvuso Bhagavatā
antarāyāyāti

2. Yato kho te bhikkhū nasakkhimsu Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetum, atha yena Bhagavā tena upasaṅkamimsu. upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu. Ekamantaṃ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantam etad avocum: Ariṭṭhassa nāma bhante bhikkhuno gaddhabādhīpubbassa evarūpaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ: Tathā 'haṃ Bhagavatā... antarāyāyāti. Assumha kho mayhaṃ bhante: Ariṭṭhassa kira nāma bhikkhuno gaddhabādhīpubbassa evarupaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ: Tathā 'haṃ Bhagavatā antarāyāyāti. Atha kho mayhaṃ bhante yena Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhīpubbo tena upasaṅkamimha, upasaṅkamitvā Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ etad avocumha: saccam kira te āvuso Ariṭṭha evarūpaṃ pāpakaṃ diṭṭhigataṃ uppannaṃ: Tathā 'haṃ Bhagavatā... antarāyāyāti. Evaṃ vutte bhante Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhīpubbo amhe etad avoca: Evaṃ byā kho ahaṃ āvuso Bhagavatā... antarāyāyāti. Atha kho mayhaṃ bhante Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ etasmā pāpapa diṭṭhigatā vivecetukāmā samanuyuñjimha samanugāhimha samanubhāsimha: Mā evaṃ āvuso Ariṭṭha avaca, mā Bhagavantam abbhācikkhi, na hi sādhu Bhagavato abbhakkhānam, na hi Bhagavā evaṃ vadeyya. Aneka-pariyāyena hi āvuso Ariṭṭha antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, alaṇ ca pana te paṭisevato antarāyāya. Appassādā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādinavo ettha bhiyyo; atṭhi-karikalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā—pe—sappasirūpamā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādinavo ettha bhiyyo ti. Evaṃ pi kho bhante Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhīpubbo amehi samanuyuñjiyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno tadeva pāpakaṃ diṭṭhigataṃ thāmasā parāmassa abhinivissa voharati: Evaṃ byā kho ahaṃ āvuso Bhagavatā... antarāyāyāti. Yato kho mayhaṃ bhante nāsakkhimha Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ etasmā pāpakā diṭṭhigatā vivecetum atha mayhaṃ etam atthaṃ Bhagavato ārocemāti.

3. Atha kho Bhagavā aññataram bhikkhuṃ āmantesi: Ehi tvaṃ bhikkhu mama vacanena Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ āmantehi: Satthā taṃ āvuso Ariṭṭha āmantetīti. Evaṃ bhante ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭissutvā yena Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhīpubbo tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Ariṭṭhaṃ bhikkhuṃ gaddhabādhīpubbaṃ etad avoca: Satthā taṃ āvuso Ariṭṭha āmantetīti. Evaṃ āvuso ti kho Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhīpubbo

tassa bhikkhuno patisutvā yena Bhagavā tena upasankamī upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi Ekamantam nisinnam kho Arittham bhikkhum gaddhabādhipubbam Bhagavā etad avoca Saccam kira te Arittha evarūpam pāpakam ditthigatam uppannam Tatha 'ham Bhagavata antarāyāyatī Evam bya kho aham bhante Bhagavatā antarāyāyatī Kassa kho nāma tvam moghapurisa maya evam dhammam desitam ajānāsī Nanu mayā moghapurisa anekapariyāyena antarāyikā dhammā vutta, alaṇ ca pana te patisevato antarāyāya Appasādā kama vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā ādinavo ettha bhīyyo, atthikankalūpama kamā vuttā mayā—mam sapesūpamā kāmā vutta mayā tinukkūpamā angārakāsūpamā supinakupamā yacitakūpamā rukkhaphalūpama asisūnūpama sattisūlūpamā sappasirūpamā kāmā vutta maya bahudukkhā bahu pāyāsā ādinavo ettha bhīyyo Atha ca pana tvam moghapurisa attanā duggahitena amhe ca eva abbhācikkhasī attānañ ca khanasī bahuñ ca apuññam pasavasī Tam hi te moghapurisa bhavissatī digharattam ahitāya dukkhāyātī Atha kho Bhagavā bhikkhū amantesī Tam kim maññatha bhikkhave Apī nāyam Arittho bhikkhu gaddhabādhipubbo usmikato pi imasmim dhammavinaye ti Kim hi siyā bhante no hi etam bhante ti Evam vutte Arittho bhikkhu gaddhabādhipubbo tunhībhūto mankubhūto pattakkhandho adhomukho pajjhayanto appathibhāno nisīdi Atha kho Bhagavā Arittham bhikkhum gaddha bādhipubbam tunhībhūtam mankubhūtam pattakkhandham adhomukham pajjhāyantam appatī bhānam viditvā Arittham bhikkhum gaddhabādhipubbam etad avoca Paññāyissasī kho tvam moghapurisa etena sakena pāpakena ditthigatena idhaham bhikkhū patipucchissāmīti

4 Atha kho Bhagavā bhikkhū amantesī Tumhe pi me bhikkhave evam dhammam desitam ajānatho yathā jam Arittho bhikkhu gaddhabādhipubbo attana duggahitena amhe ca eva abbhācikkhatī attānañ ca khanatī bahuñ ca apuññam pasavatīti No hi etam bhante, anekapariyāyena hi no bhante antarāyikā dhammā vuttā Bhagavatā, alaṇ ca pana te patisevato antarāyāya Appasādā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā, ādinavo ettha bhīyyo, atthikankalūpamā kāmā vuttā Bhagavatā—pe—sappasirūpamā kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkha bahupāyāsā, ādinavo ettha bhīyyo ti — Sādhū bhikkhave, sādhū kho me tumhe bhikkhave evam dhammam desitam ajānātha Anekapariyāyena hivo bhikkhave antarāyikā dhammā vuttā mayā, alaṇ ca pana te patisevato antarāyāya

Appassādā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo, aññhikaṅkalūpamā kāmā vuttā mayā—pe—sappasirūpamā kāmā vuttā mayā bahudukkhā bahupāyāsā, ādīnavo ettha bhiyyo. Atha ca panāyaṃ Ariṭṭho bhikkhu gaddhabādhipubbo attanā duggahitena amhe ca eva abbhācikkhati attānañ ca khanati bahuñ ca apuññaṃ pasavaṭi, taṃ hi tassa moghapurisassa bhavissati dīgharattam ahitāya dukkhāya. So vata bhikkhave aññatra eva kāmehi aññatra kāmasaññāya aññatra kāmavitakkehi kāme paṭisevissatīti na etaṃ tṭhānaṃ vijjati.

5. Idha bhikkhave ekacce moghapurisā dhammaṃ pariyāpuṇanti, suttaṃ geyyaṃ veyyākaraṇaṃ gātham udānaṃ itivuttakaṃ jātakam abbhutadhammaṃ vedallaṃ; te taṃ dhammaṃ pariyāpuṇitvā tesam dhammānaṃ paññāya atthaṃ na upaparikkhanti, tesam te dhammā paññāya atthaṃ anupparikkhataṃ na nijjhānaṃ khamanti. te upārambhānisamsā ca eva dhammaṃ pariyā puṇanti itivādappamokkhānisamsā ca, yassa ca atthāya dhammaṃ pariyāpuṇanti tañ ca assa atthaṃ nānubhonti, tesam te dhammā duggahitā dīgharattam ahitāya dukkhāya samvattanti, taṃ kissa hetu: duggahitattā bhikkhave dhammānaṃ. Seyyathā pi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagaddagavesī alagaddapariyesanaṃ caramāno, so passeyya mahantaṃ alagaddaṃ, tamenam bhoge vā naṅguṭṭhe vā gaṇeyya, tassa so alagaddo paṭiparivattitvā hatthe vā vāhāya vā aññatarasmim vā aṅgapaccaṅge daseyya, so tatonidānaṃ maraṇaṃ vā nigaccheyya maraṇamattaṃ vā dukkhaṃ, taṃ kissa hetu: duggahitattā bhikkhave alagaddassa; evam eva kho bhikkhave idha ekacce moghapurisā dhammaṃ pariyāpuṇanti . . . duggahitattā bhikkhave dhammānaṃ.

6. Idha pana bhikkhave ekacce kulaputtā dhammaṃ pariyāpuṇanti, suttaṃ geyyaṃ veyyākaraṇaṃ gātham udānaṃ itivuttakaṃ jātakam abbhutadhammaṃ vedallaṃ, te taṃ dhammaṃ pariyāpuṇitvā tesam dhammānaṃ paññāya atthaṃ upaparikkhataṃ nijjhānaṃ khamanti, te na ca eva upārambhānisamsā, yassa ca atthāya dhammaṃ pariyāpuṇanti tañ ca assa atthaṃ anubhonti, tesam te dhammā sugahitā dīgharattam hitāya sukhāya samvattanti, taṃ kissa hetu: suggahitattā bhikkhave, dhammānaṃ. Seyyathā pi bhikkhave puriso alagaddatthiko alagaddagavesī alagaddapariyesanaṃ caramāno, so passeyya mahantaṃ alagaddaṃ taṃ enam ajapadena daṇḍena suniggahitaṃ niggaṇheyya, ajapadena daṇḍena suniggahitaṃ niggaṇhetvā gīvāya suggahitaṃ gaṇheyya; kiñcāpi so bhikkhave alagaddo tassa purisassa hatthaṃ vā bāhaṃ vā aññataraṃ vā aṅga-

paccungam bhogehi palivetheyya atha kho so na eva tatonidānam maranam vā nigaccheyya maranamamatam vā dukkham tam kissa hetu suggahitattā bhikkhave alagaddassa, evam eva kho bhikkhave idha ekacce kulaputtā dhammam pariyāpunanti suggahitattā bhikkhave dhammānam Tasmātiha bhikkhave yassa me bhāsītassa attham ājāneyyītha tathā nam dhāreyyātha, yassa ca pana me bhāsītassa attham na ājāneyyātha aham vo tattha patipucchitabbo ye va pañissu viyattā bhikkhū

7 Kullūpamam vo bhikkhave dhammam desissamī nittha ranatthīya, no gahanatthāya, tam sunātha sīdhukam manasikarotha, bhāsisāmiti Evam bhante ti kho te bhikkhū Bhagavato paccassosum Bhagavā etid avoca Seyyathī pi bhikkhave puriso addhanamaggapati panno, so passeyya mahāntam udakānnavam oriman tīram sasankam sappatibhayam pārīman tīram khemam uppatibhayam nacāssa navā santāranī uttarasetu vā apārī pārāma gamanaya tassa evam assa Ayam kho mahā udakānnavo, orimañ ca tīram sasankam sappatibhayam pārīman tīram khemam uppatibhayam natthi ca nava santāranī uttarasetu vā apārā pārāma gamanaya yañ nūnaham tina kattha sākhā palasam sankaddhitvā kullam bandhitva tam kullam nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pārāma uttareyyan ti Atha kho so bhikkhave puriso tina kattha sākhā palasam sankaddhitvā kullam bandhitvā tam kullam nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pārāma uttareyya, tassa tinnassa pārangatissa evam assa Bahukāro kho me ayam kullo, imāham kullam nissāya hatthehi ca pādehi vāyamamāno sotthinā pārāma uttinno, yannūnāham imam kullam sise vā āropetvā khandhe vā uccāretvā yena kāmam pakkameyyan ti Tam kim maññītha bhikkhave api nu so puriso evamkāri tasmim kulle kiccakāri assāti No hi etam bhante Katham kāri ca so bhikkhave puriso tasmim kulle kiccakāri assa Idha bhikkhave tassa purisassa tinnassa pārānga tassa evam assa Bahukāro kho me ayam kullo, imāham kullam nissāya hatthehi ca pādehi ca vāyamamāno sotthinā pārāma uttinno, yañ mīnaham imam kullam thale vā ussādetvā udaye vā uplāpetvā yena kāmam pakkameyyan ti Evamkāri kho so bhikkhave puriso tasmim kulle kiccakāri assa Evam eva kho bhikkhave kullūpamo mayā dhammo desito nittharanatthāya no gahanatthāya Kullu pamam vo bhikkhave ājānantehi dhammā pi vo pahātābbā, pageva adhammā

8. Cha-y-imāni bhikkhave diṭṭhiṭṭhānāni, katamāni cha: Idha bhikkhave assutavā puthujjano ariyānaṃ adassāvī ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinīto, sappurisānaṃ adassāvī sappurisa-dhammassa akovido sappurisdhamme avinīto, rūpaṃ: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti samanupassati, vedanaṃ: etaṃ mama . . . ti samanupassati, saññaṃ: etaṃ mama eso haṃ asmi, eso me ti samanupassati, saṅkhāre: etaṃ mama eso 'haṃ asmi, eso me ti samanupassati, yaṃ p' idaṃ diṭṭhaṃ suttaṃ mutaṃ viññātaṃ pattaṃ pariyesitaṃ anuvicaritaṃ manasātaṃ pi: etaṃ mama . . . ti samanupassati, yaṃ p' idaṃ diṭṭhiṭṭhānaṃ so loko so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo, sassatisamaṃ tattheva ṭhassāmīti. taṃ pi etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti samanupassati. Sutavā ca kho bhikkhave ariyasāvako dassāvī ariyadhammassa kovidi ariyadhamme suvinīto, sappurisānaṃ dassāvī sappurisdhammassa kovido sappurisdhamme suvinīto, rūpaṃ na etaṃ mama na eso haṃ asmi, na meso attā ti samanupassati, vedanaṃ: na etaṃ mama na eso haṃ asmi, na meso attā ti samanupassati, saññaṃ: na etaṃ mama, na eso 'haṃ asmi, na meso attā ti samanupassati, saṅkhāre: na etaṃ mama na eso 'haṃ asmi, na meso attā ti samanupassati, yaṃ pi idaṃ diṭṭhaṃ suttaṃ mutaṃ viññātaṃ pattaṃ pariyesitaṃ anuvicaritaṃ manasā taṃ pi na etaṃ mama . . . ti samanupassati, yaṃ pi idaṃ diṭṭhiṭṭhānaṃ: so loko so attā so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāma dhammo, sassatisamaṃ tattheva ṭhassāmīti, taṃ pi na etaṃ mama na eso 'haṃ asmi na meso attā ti samanupassati. So evaṃ samanupassanto asatīna paritassatīti.

9. Evaṃ vutte aññataro bhikkhu Bhagavantaṃ etad avoca: Siyā nu kho bhante bahiddhā asati paritassanā ti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca. Idha bhikkhu ekaccassa evaṃ hoti: Ahu vata me taṃ vata me na tthi siyā vata me, taṃ vatāhaṃ na labhāmīti. So socati kilamati paridevati, urattāliṃ kandati, sammohaṃ āpajjati. Evaṃ kho bhikkhu bahiddhā asati paritassanā hotīti. Siyā pana bhante bahiddhā asati aparitassanā ti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca. Idha bhikkhu ekaccassa na evaṃ hoti: Ahū vata me taṃ vata me natthi, siyā vata me, taṃ vatāhaṃ na labhāmīti. So na socati na kilamati na paridevati, na urattāliṃ kandati, na sammohaṃ āpajjati. Evaṃ kho bhikkhu bahiddhā asati saporitassanā hotīti. Siyā nu kho bhante ajjhattaṃ asati paritassanā ti. Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca. Idha bhikkhu ekaccassa evaṃ diṭṭhi hoti: So loko so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato avipariṇāmadhammo,

sassatisamam tathovathassāmīti So sunāti Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakassa vā sabbesam dīttitthānādīttihānā pariyyutthānābhi nivesānusayānam, samugghātāya sabbasankhāra samathāya sabbūpadhupātiniṣṣaggāya tanhakkhayāya virāgāya nirodhāya nibbānāya dhammam desentassa Tassa evam hoti Ucchiṇṇissāmi nāma su, vinassissāmi nāma su, na su nāma bhavissāmīti So socati kīlāmāti paridevatī urattālim landati, sammoham āpajjati Evam kho bhikkhu ajjhātam asāti aparitassanā hotīti Siyā pana bhante ajjhātam asāti aparitassanā ti Siyā bhikkhūti Bhagavā avoca Idha bhikkhu ekaccassa na evam dītti hoti So loko so attā, so pecca bhavissāmi nicco dhuvo sassato aviparināmadhammo sassatisamam tath'eva thassāmīti So sunāti Tathāgatassa vā Tathāgatasāvakassa vā sabbesam dīttitthānādīttihānā-pariyyutthānābhi nivesānusayānam samugghātāya sabbasankhārasamathāya sabbūpadhupātiniṣṣaggāya tanhakkhayāya virāgāya nirodhāya nibbānāya dhammam desentassa Tassa na evam hoti Ucchiṇṇissāmi nāma su vinassissāmi nāma su na su nāma bhavissāmīti So na socati na kīlāmāti na paridevatī na urattālim landati, na sammoham āpajjati Evam kho bhikkhu ajjhātam asāti aparitassanā hoti

10 Tam bhikkhave pariggaham pariganheyyatha yvāssa pariggaho nicco dhuvo sassato aviparināmadhammo, sassatisamam tath'eva titttheyya Passatha no tumhe bhikkhave tam pariggaham yvāssa pariggaho nicco dhuvo sassato aviparināmadhammo, sassati samam tath'eva titttheyyāti No hi etam bhante Sādhū bhikkhave aham pi kho tam bhikkhave pariggaham na samanupassāmi yvāssa pariggaho nicco dhuvo sassato aviparināmadhammo sassatisamam tath'eva titttheyya Tam bhikkhave attavādupādānam upādiyetha yam sa attavādupādānam upādiyato na uppajjeyyum sokaparideva dukkhadomanassupāyāsā Passatha no tumhe bhikkhave tam attavādupādānam yam sa attavādupādānam upādiyato na uppajjeyyum sokaparidevadukkhadomanassupāyāsāti No hi etam bhante Sādhū bhikkhave, aham pi kho tam bhikkhave attavādupādānam na samanupassāmi yam sa attavādupādānam upādiyato na uppajjeyyum sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā Tam bhikkhave dīthiniṣṣayam niṣṣayetha yam sa dīthiniṣṣayam niṣṣayato na uppajjeyyum sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā Passatha no tumhe bhikkhave tam dīthiniṣṣayam yam so . sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā ti No hi etam bhante Sādhū bhikkhave aham pi kho tam bhikkhave dīthiniṣṣayam na samanupassāmi yam sa dītti

nissayam nissayato na upajjeyam sokaparidevadukkhadomanassu-pāyāsā.

II. Attani vā bhikkhave sati attaniyam me ti a-āti. Evam bhante. Attaniye vā bhikkhave sati attā me ti a-āti. Evam bhante. Attani ca bhikkhave attaniye ca saccato tñetato anupalabbhamāne yam pi idam dūṭṭhitthānam. So loko so attā, so pecca bhavi-sāmi nicca dhuyo s-sato viparināmadhammo sa etī-manam tath'eva tñassāmīti. nan'yaṃ bhikkhave kevalo paripūro bāladhammoti. Kim hi no v'ya bhante kevalo paripuro bāladhammoti. Taṃ kim maññatha bhikkhave: rūpaṃ niccāṃ vā aniccāṃ vā ti. Aniccāṃ bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ vā taṃ sukhaṃ vā ti. Dukkhaṃ bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ viparināmadhammaṃ kallaṃ nu taṃ samanupassitum: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti. No hi etaṃ bhante. Taṃ kim maññatha bhikkhave: vedanā niccā vā aniccā vā ti. Aniccā bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ vā taṃ sukhaṃ vā ti. Dukkhaṃ bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ viparināmadhammaṃ kallaṃ nu taṃ samanupassitum: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti. No hi etaṃ bhante. Taṃ kim maññatha bhikkhave: saññā niccā vā aniccā vā ti. Aniccā bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ vā taṃ sukhaṃ vā ti. Dukkhaṃ bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ viparināmadhammaṃ kallaṃ nu taṃ samanupassitum: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti. No hi etaṃ bhante. Taṃ kim maññatha bhikkhave: saṅkhārā niccā vā aniccā vā ti. Aniccā bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ vā taṃ sukhaṃ vā ti. Dukkhaṃ bhante. Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ viparināmadhammaṃ kallaṃ nu taṃ samanupassitum: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti. No hi etaṃ bhante.—Taṃ kim maññatha bhikkhave: viññāṇaṃ niccāṃ vā aniccāṃ vā ti.—Aniccāṃ bhante.—Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ vā taṃ sukhaṃ vā ti.—Dukkhaṃ bhante.—Yaṃ paṇāniccāṃ dukkhaṃ viparināmadhammaṃ kallaṃ nu taṃ samanupassitum: etaṃ mama, eso 'haṃ asmi, eso me attā ti.—No h'etaṃ bhante.—Tasmātiha bhikkhave yaṃ kiñci rūpaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ, ajjhātaṃ vā bahiddhā vā, olārikaṃ vā sukhumaṃ vā hīnaṃ vā paṇītaṃ vā, yaṃ dūre santike vā, sabbam rūpaṃ: na etaṃ mama, na eso 'haṃ asmi, na meso attā ti evam etaṃ yathābhūtaṃ sammapaññāya dātṭhabbaṃ. Yā kāci vedanā—pe yā kāci saññā—ye keci saṅkhārā yaṃ kiñci viññāṇaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ, ajjhātaṃ vā bahiddhā vā, olārikaṃ vā sukhumaṃ vā hīnaṃ vā paṇītaṃ vā, yaṃ dūre santike vā sabbam viññāṇaṃ: na etaṃ mama na eso 'haṃ

asmi, na meso attā ti evam etam yathābhūtam sammappannava
datthabham

12 Evam passam bhikkhave sutavā ariyasavako rupasmm
nibbindati, vedanāya nibbindati saññāya nibbindati sankhāresu
nibbindati viññānasmm nibbindati, nibbindam virajjati virāga
vimuccati, vimuttasmm vimuttam iti ñānam hoti, khīṇiyati vusitam
brahmacariyam, katam karanīyam nāparam itthattāyāti pajjīnīti.
Ayaṃ vuccati bhikkhave bhikkhu ukkhittapaligho iti pi sankinnapa
rikho iti pi abbūlhesiko iti pi, niraggalo iti pi ariyo pannaddhajo
pannabhāro visamyutto iti pi Kathaṇ ca bhikkhave bhikkhu
ukkhittapaligho hoti Idha bhikkhave bhikkhuno avijjā pīṇa hoti
uccinnna mūlī tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppāda
dhammā Evam kho bhikkhave bhikkhu ukkhittapaligho hoti
Kathaṇ ca bhikkhave bhikkhu sankinnaparīkko hoti Idha bhikkhave
bhikkhuno ponobhaviko jātisamsāro pīṇo hoti uccinnnamūlo tāla
vatthukato anabhāvakato āyatim anuppādadhammo Evam kho
bhikkhave bhikkhu sankinnaparīkko hoti Kathaṇ ca bhikkhave
bhikkhu abbūlhesiko hoti Idha bhikkhave bhikkhuno tīṇa pīṇa
hoti uccinnnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppāda
dhammā Evam kho bhikkhave bhikkhu abbūlhesiko hoti Kathaṇ
ca bhikkhave bhikkhu niraggalo hoti Idha bhikkhave bhikkhuno
pañca orambhāgiyāni samyojanāni pahīnāni honti uccinnnamūlini
tālāvatthukatāni anabhāvakatāni āyatim anuppādadhammāni Evam
kho bhikkhave bhikkhu niraggalo hoti Kathaṇ ca bhikkhave
bhikkhu ariyo pannaddhajo pannabhāro visamyutto hoti Idha
bhikkhave bhikkhuno asmimāno pīṇo hoti uccinnnamūlo tāla
vatthukato anabhāvakato āyatim anuppādadhammo Evam kho
bhikkhave bhikkhu ariyo pannaddhajo pannabhāro visamyutto hoti

13 Evam vimuttācittam kho bhikkhave bhikkhum sa-Indā
devū sa Brahmakī so Pajāpatikā anvesam nādhigacchanti idam
nissitam Tathāgatassa viññānan ti tam kissa hetu Ditthe vāham
bhikkhave dhamme Tathāgatam ananuvejjo ti vadāmi Evamvadim
kho mam bhikkhave evamakkhūyim eke samanabrāhmaṇā asatā
tucchā musā abhūtena abbhācikkhanti Venayiko samano Gotamo,
sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam paññāpetīti Yathā
vāham bhikkhave na, yathā cāham na vadāmi, tathā mam te bhonto
samanabrāhmaṇā asatā tucchā musā abhūtena abbhācikkhanti
Venayiko samano Gotamo sato sattassa ucchedam vināsam vibhavam
paññāpetīti Pubbe cāham bhikkhave etarahi ca dukkhaṇi ca eva

paññāpemi dukkhassa ca nirodham. Tatra ce bhikkhave pare Tathāgataṃ akkosanti paribhāsanti rosentī, tatra bhikkhave Tathāgataṃ na hoti āghāto na appaccayo na cetaso anabhiraddhi. Tatra ce bhikkhave pare Tathāgataṃ sakkaronti garukaranti mānenti pūjenti, tatra bhikkhave Tathāgataṃ na hoti ānando na somanassaṃ na cetaso ubbillāvitattaṃ. Tatra ce bhikkhave pare Tathāgataṃ sakkaronti garukaranti mānenti pūjenti, tatra bhikkhave Tathāgataṃ evaṃ hoti. Yaṃ kho idaṃ pubbe pariññātaṃ tattha me eva rūpā kāraṃ kariyantīti. Tasmātiha bhikkhave tumhe ce pi pare akkoseyyuṃ paribhāseyyuṃ roseyyuṃ, tatra tumhehi na āghāto na appaccayo na cetaso anabhiraddhi karaṇīyā. Tasmātiha bhikkhave tumhe ce pi pare sakkareyyuṃ garukareyyuṃ māneyyuṃ pūjeyyuṃ, tatra tumhehi nā ānando na somanassaṃ na cetaso ubbillāvitattaṃ karaṇīyaṃ. Tasmātiha bhikkhave tumhe ce pi pare sakkareyyuṃ garukareyyuṃ māneyyuṃ pūjeyyuṃ, tatra tumhākaṃ evaṃ assa: Yaṃ kho idaṃ pubbe pariññātaṃ tattha no' evarūpā kāraṃ kariyantīti.

14. Tasmātiha bhikkhave yaṃ na tumhākaṃ taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñ ca bhikkhave na tumhākaṃ: Rūpaṃ bhikkhave na tumhākaṃ, taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā bhikkhave na tumhākaṃ, taṃ pajahatha, sā vo pahīnā dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Saññā bhikkhave na tumhākaṃ, taṃ pajahatha, sā vo pahīnā dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Saṅkhārā bhikkhave na tumhākaṃ, te pajahatha te vo pahīnā dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissanti. Viññāṇaṃ bhikkhave na tumhākaṃ, taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Taṃ kim maññatha bhikkhave: yaṃ imasmiṃ Jetavane tiṇa kaṭṭha sākha palāsaṃ taṃ jano hareyya vā daheyya yathāpaccayaṃ vā kareyya; api nu tumhākaṃ evaṃ assa: Amhe jano harati vā dahati vā yathāpaccayaṃ vā karotīti. No hi etaṃ bhante, taṃ kissa hetu: na hi no etaṃ bhante attā vā attaniyaṃ vā ti. Evam eva kho bhikkhave yaṃ na tumhākaṃ vā ti. Evam eva kho bhikkhave yaṃ na tumhākaṃ taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Kiñ ca bhikkhave na tumhākaṃ: Rūpaṃ bhikkhave na tumhākaṃ, taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati. Vedanā bhikkhave—pe—saññā bhikkhave saṅkhārā bhikkhave—viññāṇaṃ bhikkhave na tumhākaṃ taṃ pajahatha, taṃ vo pahīnaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya bhavissati.

15 Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivato pakāsito chinnapilotiko, evam svākkhāte bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike, ye te bhikkhū arahanto khinīsavī vusitavanto katakaranīyā olutabhūī anuppattasadatthā prīkkhina bhavasamyojanī sammadaññī vimuttā, uttam tesam na'tthi pañña panāya. Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivato pakāsito chinnapilotiko, evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike. Yesam bhikkhūnam pañca orambhāgiyāni samyojanāni pāhīnāni sabbe te opapātikā tattha parinibbīyino anāvatthidhammī tasmā lokā. Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivato pakāsito chinnapilotiko, evam svākkhāte bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike, yesam bhikkhūnam tīni samyojanāni pāhīnāni rāgado samohā tanubhūtā sabbe te sakadāgāmīno, sakid eva imam lokam āgantvā dukkhasantam karissanti. Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo, uttāno vivato pakāsīto chinnapilotiko, evam svākkhāte bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike, yesam bhikkhūnam tīni samyojanāni pāhīnāni sabbe te sotā pannā avinipāta dhammā nīyatī sambodhiparāyanā. Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivato pakāsīto chinnapilotiko, evam svākkhāte bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike, ye te bhikkhū dhammānusārīno saddhānusārīno sabbe te sambodhiparāyanā. Evam svākkhāto bhikkhave mayā dhammo uttāno vivato pakāsīto chinnapilotiko, evam svākkhāte bhikkhave mayā dhammo uttāne vivate pakāsīte chinnapilotike. Yesam mayā saddhāmattam pema-mattam sabbe te saggaparāyanā ti.

Idam avoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitam abhinanduntī.

Alagaddupama Suttam nūthitam

KAKACUPAMA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1 Evam me sutam. Ekam samayam Bhagavā Sāvattuyam viharatī Jetavane Anāthapīṇḍikassī ārāme. Tena kho pana samayena āyasmā Moliyaphagguno bhikkhunhi saddhim ativelam samsattho viharatī. Evam samsattho āyasmā Moliyaphagguno bhikkhunhi saddhim viharatī sace koci bhikkhu ayasmato Moliyaphaggunassa sammukhā tāsam bhikkhunnam avannam bhāsati tena āyasma

Moliyaphagguno kupito anattamano adhikaraṇam pi karoti, sace pana koci bhikkhu tāsam bhikkhunīnaṃ sammukhā āyasmato Moliyaphaggunassa avaṇṇam bhāsati tena tā bhikkhuniyo kupitā anattamanā adhikaraṇam pi karonti. Evam samsatṭho āyasmā Moliyaphagguno bhikkhunīhi saddhim viharati. Atha kho aññataro bhikkhu yena Bhagavā tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisīno kho so bhikkhu Bhagavantam etad avoca: Āyasmā bhante Moliyaphagguno bhikkhunīhi saddhim ativelam samsatṭho viharati; evam samsatṭho bhante āyasmā Moliyaphagguno bhikkhunīhi saddhim viharati: sace koci bhikkhu . . . adhikaraṇam pi karonti, evam samsatṭho bhante āyasmā Moliyaphagguno bhikkhunīhi saddhim viharatīti. Atha kho Bhagavā aññataram bhikkhum āmantesi: Ehi tvam bhikkhu mama vacanena Moliyaphaggunam bhikkhum āmantehi: Satthā taṃ āvuso phagguna āmanteti. Evam bhante ti kho so bhikkhu Bhagavato paṭisutvā yena āyasmā Moliyaphagguno tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Moliyaphaggunam etad avoca: Satthā taṃ āvuso Phagguna āmantetīti. Evam āvuso ti kho āyasmā Moliyaphagguno tassa bhikkhuno paṭissutvā yena Bhagavā tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdi. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho āyasmantaṃ Moliyaphaggunam Bhagavā etad avoca.

2. Saccam kira tvam Phagguna bhikkhunīhi saddhim ativelam samsatṭho viharasi; evam samsatṭho kira tvam Phagguna bhikkhunīhi saddhim viharasi: sace koci bhikkhu tuyham sammukhā tāsam bhikkhunīnaṃ avaṇṇam bhāsati tena tvam kupito anattamano adhikaraṇam pi karosi, sace pana koci bhikkhu tāsam bhikkhunīnaṃ sammukhā tuyham avaṇṇam bhāsati tena tā bhikkhuniyo kupitā anattamanā adhikaraṇam pi karonti; evam samsatṭho kira tvam Phagguna bhikkhunīhi saddhim viharasīti. Evam bhante. Nanu tvam Phagguna kulaputto saddhā agārasmā anagāriyam pabbajito ti. Evam bhante. Na kho te etaṃ Phagguna patirūpaṃ kulaputtassa saddhā agārasmā anagāriyam pabbajitassa yan tvam bhikkhunīhi saddhim ativelam samsatṭho vihareyyāsi. Tasmātiha Phagguna tava ce pi koci sammukhā tāsam bhikkhunīnaṃ avaṇṇam bhāseyya tatrāpi tvam Phagguna ye gehasitā chandā ye gehasitā vitakkā te pajaheyyāsi, tatrāpi te Phagguna evam sikkhitabbam: Na ca eva me cīttam vipariṇataṃ bhavissati na ca pāpikaṃ vācam nicchāressāmi hitānukampī ca viharissāmi mettacitto na dosantaro ti, evam hi te Phagguna

sikkhitabbam Tasmātiha Phagga tava ce pi koci sammukhā
tīsam bhikkhunīnam pīṇā pahāram dadeyya leddunā pahāram
dadeyya dandena pahāram dadeyya satthena pahāram dadeyya
tatrāpi tvam sikkhitabbam Tasmātiha phagga tava ce pi
koci sammukhā avannam bhiseyya tatrāpi tvam sikkhitabbam
Tasmātiha Phagga tava ce pi koci pīṇā pahāram dadeyya ledduna
pahāram dadeyya dandena pahāram dadeyya satthena pahāram
dadeyya tatrāpi tvam Phagga ve gehasitī chandā ye gehasita
vitakkā te pyahesjāsī, tatrāpi te Phagga evam sikkhitabbam
Na ca eva me cittam viparinātam bhavissati na ca pāpikam vacam
micchāressāmi hitānukampī ca viharissāmi mettācitto na dosintaro ti
evam hi te Phagga sikkhitabbam ti

3 Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi Arīdhavamsu vata
me bhikkhave bhikkhū kam samavāsaṃ cittaṃ Idhīham bhikkhave
bhikkhū āmantesiṃ Aham kho bhikkhave ekāsanabhojanam bhuñ
jīmi ekāsanabhojanam kho aham bhikkhave bhuñjāmi no appāba
dhatañ ca sañjīnāmi appātānkataṃ ca lahutthanaṃ ca balaṃ ca
phāsuvihārañ ca Ettha tumhe pi bhikkhave ekāsanabhojanam
bhuñjatha, ekāsanabhojanam kho bhikkhave tumhe pi bhuñja
mīnī appābādhatañ ca sañjānissatha appātānkatañ ca lahutthanaṃ
ca balañ ca phāsuvihārañ cāti Na me bhikkhave tesu bhikkhusu
anusāsani karānīvā ahoṃ, satuppādakarānīyam eva me bhikkhave
tesu bhikkhusu ahoṃ Seyyathā pi bhikkhave subhūmīyam cītum
mahāpathe ājāññaratho yutto assa thito odhastapatodo, tam enam
dakkho yoggācariyo assadummasārathī abhūrūhita vāmena hatthena
rasmiyo gahetvā dakkhinenā hatthena patodam gahetvā yenicchakam
yadicchakam sīreyya pi paccēsīreyya pi, evameva kho bhikkhave na
me tesu bhikkhusu anusāsani karānīya ahoṃ satuppādakarānīyam
eva me bhikkhave tesu bhikkhusu ahoṃ Tasmātiha bhikkhave
tumhe akusalam pajahatha kusalesu dhammesu āyogam kīrotha
evam hi tumhe pi māsmim dhammavānaye vuddhim viullhim vepullam
āpajjissatha Seyyathā pi bhikkhave gumassā vā nigamassa vā
avidūe mahāntam sālavanam, tāñca assa elandehi sañchannam,
tassa kocid eva puriso uppajjeyya atthakāmo hitakāmo yogakkhemā
kāmo so jatā sālalatthīyo kutilā ojaṇaharānīyo ta tacchetva bahuddhā
nibbacyya antovanam suvisodhitam visodheyya, ya pana tī sālalatthīyo
ujuka sujātā ta samma parihareyya evam hi etam bhikkhave sāla
vanam aparena samayena vuddhim virūlhim vepullam apajjeyya,
evameva kho bhikkhave tumhe akusalam pajahatha kusalesu

dhammesu āyogaṃ karotha, evaṃ hi tumhe pi imasmim dhammavinaye vuddhiṃ virūlhiṃ vepullaṃ āpajjissatha.

4. Bhūtapubbam bhikkhave imissā yeva Sāvattthiyā vedehikā nāma gahapatānī ahosi. Vedehikāya bhikkhave gahapatāniyā evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato: soratā Vedehikā gahapatānī, nivātā Vedehikā gahapatānī, upasantā Vedehikā gahapatānī ti. Vedehikāya kho pana bhikkhave gahapatāniyā kālī nāma dāsī ahosi, dakkhā analasā susaṃvihitakammantā. Atha kho bhikkhave Kālīyādāsiyā etad ahosi: Mayhaṃ kho ayyāya evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato: soratā Vedehikā gahapatānī, nivātā Vedehikā gahapatānī, upasantā Vedehikā gahapatānī ti; kin nu kho me ayyā santam yeva nu kho ajjhattam kopam na pātukaroti udāhu asantam, udāhu mayh' ev' ete kammantā susaṃvihitā yena me ayyā santam yeva ajjhattam kopam na pātukaroti no asantam; yannūnāham ayyam vīmaṃseyyan ti. Atha kho bhikkhave Kālīdāsī divā utthāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kālīm dāsim etad avoca: He je Kālī—Kim ayye.—Kim je divā utthāsīti. Na kho ayye kiñci. No vata re kiñci pāpi dāsi, divā utthāsīti kupitā anattamanā bhūkuṭim akāsi. Atha kho bhikkhave Kālīyā dāsiyā etad ahosi: Santam yeva kho me ayyā ajjhattam kopam na pātukaroti no asantam, mayh' ev' ete kammantā susaṃvihitā yena me ayyā santam yeva ajjhattam kopam na pātukaroti no asantam; yan nūnāham bhiyyosomattāya ayyam vīmaṃseyyan ti. Atha kho bhikkhave Kālī dāsī divātaram utthāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kālīm dāsim etad avoca: He je Kālī. Kim ayye. Kim je divā utthāsīti. Na kho ayye kiñci. No vata re kiñci pāpi dāsi, divā utthāsīti kupitā anattamanā anattamanavācam nicchāresi. Atha kho bhikkhave Kālīyā dāsiyā etad ahosi: Santam yeva kho me ayyā ajjhattam kopam na pātukaroti no asantam, mayh' ev' ete kammantā susaṃvihitā yena me ayyā santam yeva ajjhattam kopam na pātukaroti no asantam; yan nūnāham bhiyyosomattāya ayyam vīmaṃseyyan ti. Atha kho bhikkhave Kālī dāsī divātaram yeva utthāsi. Atha kho bhikkhave Vedehikā gahapatānī Kālīm dāsim etad avoca: He je Kālī.—Kim ayye. Kim je divā utthāsīti. Na kho ayye kiñci. No vata re kiñci pāpi dāsi, divā utthāsīti kupitā anattamanā aggaḷasūcim gahetvā sise pahāram adāsi, sīsam vobhindi. Atha kho bhikkhave Kālīdāsī bhinnena sīsenā lohītena gaḷantena paṭinissakānam ujjhāpesi: Passathāyye soratāya kammaṃ, passathāyye nivātāya kammaṃ, passathāyye upasantāya kammaṃ, katham hi nāma ekadāsi-

Jāva divā utthāsiti kupitā anattamanā aggalasucim pi hetvā sise pahāram dassati sīsīm vobhūndissatīti. Atha kho bhikkhave Vedehi kāya gahapatīmyā apirena samajena evam pipāko kittisaddo abbhuggañchi. Candi Vedehikā gahapatānī anuvāti. Vedehikā gahapatāni anupasantā. Vedehikā gahapatāni ti. Evameva kho bhikkhave idhekacco bhikkhu tāvad eva soratā sorato hoti nivātā nivato hoti upasantū pāsinto hoti vā na amināpa vacanapatha plusanti yato ca kho bhikkhave bhikkhum amanāpi vacanapatha plusanti atha kho bhikkhu sorato ti veditabbo nivato ti veditabbo upasanto ti veditabbo. Nūhantam bhikkhave bhikkhum suvaco ti vadami yo cīvāra pindapīta senāsina gilānapacceryabhesajjaparikkhūrahetu suvaco hoti so vacassatam āpajjati tam kassa hetu tam hi so bhikkhave bhikkhu cīvarapindapīta senāsina gilānapacceryabhesajjaparikkhū haram alabhamāno na suvaco hoti na so vacassatim āpajjati. Yo ca kho bhikkhave bhikkhu dhammam yeva sāl karonto dhammam garukaronto dhammam apaccīyamāno suvaco hoti so vacassatam apajjati tam aham suvaco ti vadāmi. Tasmātiha bhikkhave. Dhammam yeva sakkaronto dhammam garukaronto dhammam apaccīyamāna suvaco bhavissāmā so vacassatam āpajjissāmāti. Evam hi vo bhikkhave sikkhitabbam.

5. Pañc' ime bhikkhave vacanapathā yehi vo pare vadamāna vadeyyum. Kālena vā akālena vā bhūtena vā abhūtena va sanhena vā pharusena vā, atthasamlutena vā anattasamlutena vā metta cittā vā dosantarā vā. Kālena vā bhikkhave pare vadamāna vadeyyum akālena vā, bhūtena vā bhikkhave pare vadamanā vadeyyum abhūtena vā, sanhena vā bhikkhave pare vadamāna vadeyyum pharusena vā, atthasamlutena vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyum anattasamlutena vā, mettacittā vā bhikkhave pare vadamānā vadeyyum dosantarā vā. Tatrāpi kho bhikkhave evam sikkhitabbam. Na ca eva na cittam viparinatam bhavissati na ca pāpikam vācam nicchāressāma hitānukampī ca viharissāma mettacittā na dosantarā, tañ ca puṇḍalam mettāsihagatenā cetasa pharitvā viharissīma tīdārimmanāñ ca sabbāvāntam lokam mettāsihagatena cetasa vipulena mahaggātena appamānenā averena abyabajjhenā pharitvā viharissīmāti. Evam hi vo bhikkhave sikkhitabbam.

6. Seyyathī pi bhikkhave puriso igaccheyya kuddāpītakam ādaya, so evam vadeyya. Aham imam mahāpathavim apathavim karissīmīti, so tatra tatra khaṇeyya, tatra tatra vikareyya tatra tatra otthubheyya, tatra tatā omutteyya. Apāthavā bhavasi apāthavā

9 Seyyathī pi bhikkhave bilārabhastā madditī sumadditā supārimadditā mudulā tūlhi chinnasassarā chinnababbharā, atha puriso āuccheyya lāttamā vā lathalamā vā ādāya so evam vadeyya. Aham mām bilārabhastam madditam sumadditam supārimadditam mudulam tūlhim chinnasassaram chinnababbharam katthena vā lathalena vā sarasaram Jarissimā bhārabharam karissimā. Tam kum maññatha bhikkhave. Api nu so puriso anum bilārabhastam madditam sumadditam supārimadditam mudulam tūlhum chinnasassaram chinnababbharam lāttena vā lathalena vā sarasaram Jarēva bhārabharam Jarēvāti. No hetum bhante tam kisā hetu assu hi bhante bilārabhastā madditā sumadditā supārimadditā muduka tūlhi chinnasassarā chinnababbharā sīnā sukārī katthena vā lathalena vā sarasaram lāttam bhārabharam lāttam vāvadāya ca purā so purā vādamānā vadeyyum abhūtena vā sambahenā vā pharusenā vā attasamhutenā vā anattasamhutenā vā mettacittā vā dosantarā vā Kīlenā vā bhikkhave pure vadamānā vadeyyum alidenā vā bhūtenā vā... bhikkhave pure vadamānā vadeyyum abhūtena vā sambahenā vā bhikkhave pure vadamānā vadeyyum pharusenā vā, attasamhutenā vā bhikkhave pure vadamānā vadeyyum anattasamhutenā vā mettacittā vā bhikkhave pure vadamānā vadeyyum dosantarā vā. Tatrāpi kho bhikkhave evam sikkhitabbam. Na ca eva no cittaṃ viparinatam bhavissati na ca pāpikam vācam micchāressīma lutānu lampi ca viharissīma mettacittaṃ na dosantarā, tañ ca puggalam mettūsaḥagatena cetasā pharivā viharissīma, tadārammanāñ ca eabbhantam lokam bilārabhastāsamena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena abyābajjhena pharivā viharissīmāti. Evam hi vo bhikkhave sikkhitabbam.

10 Ubhatodandakena ce pi bhikkhave kakacena corā acorakā angamangām okanteyyum, tatrāpi yo mano padūseyya na me so tena kāsanaḥaro. Tatrāpi kho bhikkhave evam sikkhitabbam. Na ca eva no cittaṃ viparinatam bhavissati na ca pāpikam vācam micchāressīma lutānulūmpi ca viharissīma mettacittā na dosantarā, tañ ca puggalam mettūsaḥagatena cetasā pharivā viharissīma, tadārammanāñ ca eabbhantam lokam mettūsaḥagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena abyābajjhena pharivā viharissīmāti. Evam hi vo bhikkhave sikkhitabbam.

Vanno hi eso Sāriputta Tathāgatassa yo evam vadeyya jassa ca khvāssa atthāva dhammo desito so nivvāti takkarassa sammā dukkha kkhayāvāti

4 Ayam pi hi nāma Sīriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati Iti pi so Bhagavā araham sammasambuddho vijjīcaranasampanno sugato lokavidū anuttaro purisa dhammasīratthi suttā devamanussīnam buddho bhagavā ti Ayam pi hi nāma Sīriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati Iti pi so Bhagava anekavīhitaṃ iddhividhaṃ paccanubhoti eka pi hutva bahudha hoti bahudhā pi hutva elo hoti, avibhāvaṃ tirobhāvaṃ tirokuddaṃ tiropākāraṃ tiropabbataṃ asajjamāno gacchati seyyathā pi ālāse pathaviyā pi ummujjanti mujjanti karoti seyyathā pi udake udale pi abhujjamaṇe gacchati seyyathā pi pathavīyaṃ alāse pi pallānena kamati seyyathā pi prakkhāsakūṇo, ime pi candimasurīva eva mahaddhike eva mahānubhāva pīṇinā parimasati parimajjati vāva Brahmalokeya pi kavena vasim vattetiti Ayam pi hi nāma Sīriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati Iti pi so Bhagava dibbāya sotadhātuyā visuddhāya atikāntamānusikeya ubho siddhe sunāti dibbe ca mātase ca va dūre santitvā cāti Ayam pi hi nāma Sāriputta Sunakkhattassa moghapurisassa mayi dhammanvayo na bhavissati Iti pi so Bhagavā parasittinam parapuggalānam cetasi cetoparicca pajānāti sarāgam vā cittaṃ sarāgam cittaṃti pajānāti vitarāgam vā cittaṃ vitarāgam cittaṃ ti pajānāti—pe—sankhuttam vikkhuttam mahaggatam amahaggatam suttarānam anuttarānam samāhutaṃ asamaṇitaṃ vimuttam avimuttam vā cittaṃ avimuttam cittaṃ ti pajānāti

5 Dāsa kho pan' imāni Sīriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṃ velu balehi samannāgato Tathagato āsābhan thanaṃ patijānāti parisaṃ sihanādaṃ nadati brahmacakkhaṃ pavatteti katamāni dasa Idha Sīriputta Tathāgato thānaṃ ca thānato atthānaṃ ca atthānato yathābhūtaṃ pajānāti idam pi Sīriputta Tathāgatassa Tathāgatabalaṃ hoti yam balam agamma Tathāgato āsābhan thanaṃ patijānāti, parisaṃ sihanadānaṃ nadati, brahmacakkhaṃ pavatteti Puna ca param Sīriputta Tathāgato atitīnāgatapaccuppannānaṃ kammaśāmaṇānaṃ thānaṃso hetuso vipākānaṃ yathābhūtaṃ pajānāti Yam pi Sīriputta Tathāgato atitīnāgatapaccuppannānaṃ pavatteti Puna ca param Sīriputta Tathāgato sabbattha gāminim patipadānaṃ yathābhūtaṃ pajānāti Yam pi Sīriputta pavatteti

hoti yam balam āgama Tathāgato āsabhan thanam patijānāti, parisāsu sihanādam nadati, brahmacakkam pavatteti

6 Imāni kho Sāriputta dasa Tathāgatassa Tathagatabalāni yehi balehi samannāgato Tathagato asabhan thānam patijānāti, parisasu sihanādam nadati, brahmacakkam pavatteti Yo kho mam Sāriputta evam jānantam evam passantam evam vadeyya Natthi samanassa Gotamassa uttarim manussadhammā alamari yaññanadassanaviseso, takkapiyāhatam samano Gotamo dhammam deseti vimam sānucaritam sayampatibhānan ti, tam Sāriputta vācam appahāya tam cittam appahāya tam dīthim appatimissajitvā yathā bhatam nikkhitto evam niraye Seyyathā pi Sāriputta bhikkhu silasampanno samādhisampanno paññāsampanno dīthe vā dhamme aññam ārādheyya, evamsampadam idam Sāriputta vadāmi, tam vācam appahāya tam cittam appahāya tam dīthim appatimissajitva yathābhatam nikkhitto evam niraye

7 Cattārīmaṃ Sāriputta Tathāgatassa vesārajjāni yehivesarajjehi samannāgato Tathāgato āsabhan thānam patijānāti, parisāsu sihanādam nadati, brahmacakkam pavatteti, katamaṃ cattārī Sammāsambuddhassa te patijānato ime dhamma anabhisambuddha ti, tatra vata mam samano vā brāhmano vā devo vā Māro vā Brahmavā koci vā lokasmiṃ saha dhammena paticedessatīti nimittam etam Sāriputta na samanupassāmi Etam pi aham Sāriputta nimittam asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi Khināsavassa te patijānato ime āsavā aparikkhinā ti, tatra vata mam na samanupassāmi Etam P'aham viharāmi Ye kho pana te antarāyikā dhammā vuttā te patisevato nālam antarāyāyāti, tatra vata mam na samanupassāmi Etam P'aham viharāmi Yassa kho pana te atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa sammā dukkhakkhayāyāti, tatra vata mam samano vā brāhmano vā devo vā Māro vā Brahmā va koci vā lokasmiṃ saha dhammena paticedessatīti nimittam etam na samanupassāmi Etam P'aham Sāriputta nimittam asamanupassanto khemappatto abhayappatto vesārajjappatto viharāmi

8 Imāni kho Sāriputta cattārī Tathāgatassa vesārajjāni yehi pavatteti Yo kho mam Sāriputta evam jānantam . evam niraye

9 Attha kho imā Sāriputta parisā, katamā attha khattiya-parisā brāhmanaparisā gahapatiparisā samanaparisā Cātummahārājikaparisā Tāvatisaparisā Māraparisā Brahmaparisā Imā kho Sāriputta attha parisā Imehi kho Sāriputta catuhi vesārajjehi

samannāgato Tathāgato imā aṭṭha parisā upasaṅkamati ajjhogāhati. Abhihānāmi kho panāhaṃ Sāriputta anekasataṃ khattiyapariṣaṃ upasaṅkamitā, tatra pi mayā sannisinnapubbañ c'eva sallapitapubbañ ca sākacchā ca samāpajjitapubbā. Tatra vata maṃ bhayaṃ vā sārājjaṃ vā okkamissatīti nimittam etaṃ Sāriputta na samanupassāmi. Etaṃ P'ahaṃ Sāriputta nimittam asamanupassanto khemappatto abhayapatto vesārajapatto viharāmi. Abhihānāmi kho panāhaṃ Sāriputta anekasataṃ brāhmaṇapariṣaṃ—pe—gahapati-pariṣaṃ—samanapariṣaṃ—Cātummahārājikapariṣaṃ—Tāvatisapa-risaṃ—Mārāparisaṃ—Brahmapariṣaṃ upasaṅkamitā, tatra pi mayā sannisinnapubbañ c'eva sallapitapubbañ ca sākacchā ca samāpajjita-pubbā. Tatra vata maṃ bhayaṃ vā sārājjaṃ vā okkamissatīti nimittam etaṃ Sāriputta na samanupassāmi. Etaṃ P'ahaṃ Sāriputta nimittam asamanupassanto khemapatto abheyapatto vesārajjapatto viharāmi. Yo kho maṃ Sāriputta evaṃ jānantam . . . evaṃ niraye.

10. Catasso kho imā Sāriputta yoniyo, katamā catasso: aṇḍajā yoni, jalābujā yoni, saṃsedajā yoni, opapātikā yoni. Katamā ca Sāriputta aṇḍajā yoni: Ye kho te Sāriputta sattā aṇḍakosaṃ abhinibbhijja jāyanti, ayaṃ vuccati Sāriputta aṇḍajā yoni. Katamā ca Sāriputta jalābujā yoni: Ye kho te Sāriputta sattā vatthikosam abhinibbhijja jāyanti, ayaṃ vuccati Sāriputta jalābujā yoni. Katamā ca Sāriputta saṃsedajā yoni: Ye kho te Sāriputta sattā pūtimacche vā jāyanti pūtikunape vā pūtikummāse vā candanikāya vā oḷigalle vā jāyanti, ayaṃ vuccati Sāriputta saṃsedajā yoni. Katamā ca Sāriputta opapātikā yoni: Devā nerayikā ekacce ca manussā ekacce ca vinipātikā, ayaṃ vuccati Sāriputta opapātikā yoni.

11. Imā kho Sāriputta catasso yoniyo. Yo kho maṃ Sāriputta evaṃ jānantam evaṃ niraye.

Pañca kho imā Sāriputta gatiyo. Katamā pañca; nirayo tiracchāno yoni pittivisayo manussā devā. Nirayañ cāhaṃ Sāriputta pajānāmi nirayagāmin ca maggaṃ nirayagāminiñ ca paṭipadaṃ, yathāpaṭipanno ca kāyassa bhedā paraṃ maraṇā apāyaṃ duggatim vinipātaṃ nirayaṃ upapajjati tañ ca pajānāmi. Tiracchānayaniñ cāhaṃ Sāriputta pajānāmi tiracchānayanigāmiṃ maggaṃ tiracchānayanigāmiṃ ca paṭipadaṃ yathāpaṭipanno ca kāyassa bhedā paraṃ maraṇā tiracchānayanim upapajjati tañ ca pajānāmi. Pittivisayañ cāhaṃ Sāriputta pajānāmi pittivisayagāmiñ ca maggaṃ pittivisayagāminiñ ca paṭipadaṃ, yathāpaṭipanno ca kāyassa bhedā paraṃ maraṇā pittivisayaṃ upapajjati tañ ca pajānāmi. Manusse cāhaṃ Sāriputta

pajānāmi manussalokagāmiṇi ca maggaṃ manussalokagāminin ca patipadam, yathāpatipanno ca kāyassa bhedaṃ param maranā manussesu upapajjati taṇ ca pajānāmi. Devo cīham Sāriputta pajānāmi deva lokagāmiṇi ca maggaṃ deva lokagāminin ca patipadam, yathāpatipanno ca kāyassa bhedaṃ param maranā sugatimi saggim lokam upapajjati taṇ ca pajānāmi. Nibbanāni caham Sāriputta pajānāmi nibbāna gāmin ca maggaṃ nibbānagāminin ca patipadam, yathāpatipanno ca āsāṇinam bhayā anāsivam cetovimuttim piṇṇīvimuttim ditthe va dhamme sīvam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharati taṇ ca pajānāmi.

12 Idhāham Sāriputta ekaccam puggalam evam cetasi ceto paricca pajānāmi. Tathā yam puggalo patipanno tathā ca iriyati taṇ ca maggaṃ samārūlho yathā kāyassa bhedaṃ param maranā apīyam duggatim vinipītam nirayam upapajjissatīti tam enam passāmi aparena samayenā dibbena cakkhunā visuddhena atikkanta-mānusalena kāyassa bhedaṃ param maranā apāyam duggatim vinipītam nirayam upapannam ekantadukkhā tippā katuka vedanā vedīyamānam. Seyyathā pi Sāriputta aṅgārakāsu sādhiḥkaporisi pūraṅgārānam vitaccikānam vitadhūmānam atha puriso āgaccheyya aghammībhūtaṃ ghammāpareto kilanto tasito pipīsito ekāyanena maggena tam eva aṅgārakāsum panidhūya, tam enam cakkhuma puriso disvā evam vadeyya. Tathā yam bhavam puriso patipanno tathā ca iriyati taṇ ca maggaṃ samārūlho yathā imam yeva aṅgārakāsum āgacchissatīti, tam enam passoyya aparena samayena tassa aṅgārakasuyā patitam ekantadukkhā tippā katuka vedanā vedīyamānam evam eva kho aham Sāriputta idh' ekaccam puggalam evam cetasā ceto paricca pajānāmi. Tathā yam puggalo patipanno tathā ca iriyati taṇ ca maggaṃ samārūlho yathā kāyassa bhedaṃ param maranā apāyam duggatim vinipītam nirayam upapajjissatīti, tam enam passāmi aparena samayenā dibbena cakkhunā visuddhena atikkanta-mānusalena kāyassa bhedaṃ param maranā apāyam duggatim vini pātam nirayam upapannam ekantadukkhā tippā katukā vedanā vedīyamānam.

13 Idha panāham Sāriputta ekaccam puggalam evam cetasā ceto paricca pajānāmi. Tathā yam puggalo patipanno tathā ca iriyati taṇ ca maggaṃ samārūlho yathā kāyassa bhedaṃ param maranā tīracchānāyonim upapajjissatīti tam enam passāmi aparena samayena dibbena cakkhunā visuddhena atikkanta-mānusalena kāyassa bhedaṃ param maranā tīracchānāyonim upapannam dukkhā tippā katulā

vedanā vediyamānaṃ. Seyyathā pi Sāriputta gūthakūpo sādhiaporiso pūro gūthassa. atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammāpareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tam eva gūthakūpaṃ paṇidhāya, tam enaṃ cakkhumā puriso disvā evaṃ vadeyya: Tathā yaṃ bhavaṃ puriso paṭipanno tathā ca iriyati taṃ ca maggaṃ samārūlho yathā imaṃ yeva gūthakūpaṃ āgamissatīti; tam enaṃ passeyya aparena samayena tasmim̐ gūthakupe patikam dukkhā tippā kaṭūka vedanā vediyamānaṃ evaṃ eva kho ahaṃ Sāriputta idh' ekaccaṃ puggalaṃ . . . vediyamānaṃ.

14. Idhāhaṃ Sāriputta ekaccaṃ puggalaṃ evaṃ cetasā ceto paricca pajānāmi: Tathā yaṃ puggalo . . . param maraṇā pittivisaṃ upapajjissatīti; tam enaṃ passāmi . . . pittivisaṃ upapannaṃ dukkhabahulā vedanā vediyamānaṃ. Seyyathā pi Sāriputta rukkho visame bhūmibhāge jāto tanupattapalāso kabaracchāyo, atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammāpareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tam eva rukkhaṃ paṇidhāya, tam enaṃ cakkhumā puriso disvā evaṃ vadeyya: Tathā yaṃ bhavaṃ puriso paṭipanno tathā ca iriyati taṃ ca maggaṃ paṭipanno yathā imaṃ yeva rukkhaṃ āgamissatīti; tam enaṃ passeyya aparena samayena tassa rukkhassa chāyāya nisinnaṃ vā nipannaṃ vā dukkhabahulā vedanā vediyamānaṃ; evaṃ eva kho ahaṃ Sāriputta idh' ekaccaṃ puggalaṃ vediyamānaṃ.

15. Idha paṇāhaṃ Sāriputta ekaccaṃ puggalaṃ evaṃ cetasā ceto paricca pajānāmi: Tathā yaṃ puggalo . . . param maraṇā manussesu upapajjissatīti; tam enaṃ passāmi . . . manussesu upapannaṃ sukhabahulā vedanā vediyamānaṃ. Seyyathā pi Sāriputta rukkho same bhūmibhāge jāto bahalapattapalāso sandacchāyo, atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammāpareto kilanto tasito pipāsito ekāyanena maggena tam eva rukkhaṃ paṇidhāya, tam enaṃ cakkhumā puriso disvā evaṃ vadeyya: Tathā yaṃ bhavaṃ puriso paṭipanno tathā ca iriyati taṃ ca maggaṃ samārūlho yathā imaṃ yeva rukkhaṃ āgamissatīti; tam enaṃ passeyya aparena samayena tassa rukkhassa chāyāya nisinnaṃ vā nipannaṃ vā sukhabahulā vedanā vediyamānaṃ; evaṃ eva kho ahaṃ Sāriputta idh' ekaccaṃ puggalaṃ . . . vediyamānaṃ.

16. Idhāhaṃ Sāriputta ekaccaṃ puggalaṃ evaṃ cetasā ceto paricca pajānāmi: Tathā yaṃ puggalo . . . param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapajjissatīti; tam enaṃ passāmi . . . sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapannaṃ ekantasukhā vedanā vediyamānaṃ. Seyyathā pi

Sāriputta pāsādo, tatrassa kūtāgaram ullittāvalittam nivātam phassita-ggalam piḥitavātāpānam tatrassa pallāṅkagonakatthato patikattathato patalikatthato kadalmigapavārapaccattharano sa uttaracchado ubha tolohitakūpadhāno, atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghamma pareto kilanto tasito pipīsito ekāyanena maggena tameva pāsādam paṇidhāya, tam enam cakkhumā puriso disvā evam vadeyya 'Tatha vāṃ bhavaṃ puriso paṭipanno tathā ca iriyati tañca maggam samārūlho yathā imam yeva pāsādam āgamissatīti, tam enam passeyya aparena samayena tasmim pāsāde tasmim kūtāgāre tasmim pallāṅke nisinnam vā nippaṇnam vā ekantasukkhā vedanā vediyamānam, evam eva kho aham Sāriputta idh' ekacecam puggalam vediyamānam

17 Idha paññāham Sāriputta ekacecam puggalam evam cetasū ceto paricca pajānāmi 'Tathā yaṃ puggalo paṭipanno tathā ca iriyati tañca maggam samārūlho yathā āsavānam khayā anāsavaṃ ceto vimuttim paññāvimuttim dīthe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissatīti, tam enam passāmi aparena samayena āsavānam khayā anāsavaṃ cetovimuttim paññāvimuttim dīthe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharantam ekanta-sukkhā vedanā vediyamānam Seyyathā pi Sāriputta pokkharaniṃ vechodakā sūtodakā sitodakā setakā supatitthā ramanīyā avidura assā tibbo vanasando, atha puriso āgaccheyya ghammābhitatto ghammāpareto kilanto tasito pipīsito ekāyanena maggena tam eva pokkharaniṃ paṇidhāya, tam enam cakkhuma puriso disvā evam vadeyya 'Tathā yaṃ bhavaṃ puriso paṭipanno tathā ca iriyati tañ ca maggam samārūlho yathā imam yeva pokkharaniṃ āgamissatīti, tam enam passeyya aparena samayena tam pokkharaniṃ ogūhita-nahātva ca pivātvā ca vibbadarathakīlamathaparilūhaṃ paṭippassmi bhetvā paccuttarātvā tasmim vanasando nisinnam va nippaṇnam va ekantasukkhā vedanā vediyamānam, evam eva kho aham Sāriputta idh' ekacecam puggalam evam cetasū ceto paricca pajānāmi 'Tatha yaṃ puggalo paṭipanno tathā ca iriyati taṃ ca maggam samārūlho yathā āsavānam khayā anāsavaṃ cetovimuttim paññāvimuttim dīthe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissatīti, tam enam passāmi aparena samayena āsavānam khaya anāsavaṃ cetovimuttim paññāvimuttim dīthe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharantam ekantasukkhā vedanā vediya-mānam

18 Imā kho Sāriputta pañca gatiyo Yo kho maṃ Sāriputta evaṃ jānantam evaṃ passantam evaṃ vadoyya Na tthi samanassa

Gotamassa uttarim manussadhammā alamariyaññadassanaviseso, takkapariyāhatam samano Gotamo dhammam deseti vīmaṃsānucaritam sayampatibhānan ti, tam Sāriputta vācam appahāya tam cittam appahāya tam diṭṭhim appaṭinissajitvā yathābhatam nikkhitto evaṃ niraye. Seyyāthā pi Sāriputta bhikkhu sīlasampanno samādhisampanno paññāsampanno diṭṭhe va dhamme aññaṃ ārādheyya. evaṃ sampadam idaṃ Sāriputta vadāmi: tam vācam appahāya tam cittam appahāya tam diṭṭhim appaṭinissajitvā yathābhatam nikkhitto evaṃ niraye.

19. Abhijānāmi kho panāhaṃ Sāriputta caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyaṃ caritā: tapassī sudam homi paramatapassī, lūkhas, sudam homi paramalūkho jegucehī sudam homi paramajegucehī, pavivittas sudam homi paramapavivitto.

20. Tatra ssu me idaṃ Sāriputta tapassitāya hoti: acelako homi muttācāro hatthāpalekhano, na ehibhadantiko na tiṭṭhabhadantiko, nābhihaṭam na uddissakaṭam na nimantaṇaṃ sādiyāmi; so na kumbhīmukhā patigaṇhāmi, na kaḷopimukhā patigaṇhāmi, na eḷakamantaram na daṇḍamantaram musalmantaram, na dvinnam bhuñjamānaṃ, na gabbhiniyā, na pāyamānāya, na purisantaragatāya na saṅkittisu, na yattha sā upaṭṭhito hoti, na yattha makkhikā saṇḍasaṇḍacārini, na macchaṃ na maṃsaṃ na suraṃ na merayaṃ na thusodakaṃ pivāmi. So ekāgāriko vā homi ekālopiko, dvāgāriko vā homi dvālopiko sattāpāriko vā homi sattālopiko. Ekissā pi dattiyā yāpemi, dvīhi pi dattihi yāpemi sattahi pi dattihi yāpemi. Ehāhikam pi āhāraṃ āhāremi, dvīhikam pi āhāraṃ āhāremi sattāhikam pi āhāraṃ āhāremi. Iti evarūpaṃ addhamāsikaṃ pi pariyāyabhatta-bhojanānuyogam anuyutto viharāmi. So sākabhakkho, vā homi, sāmākabhakkho... vā homi nivārabhakkho... daddulabhakkho... halabhakkho... kaṇabhakkho... acāmabhakkho... piññabhakkho... tiṇabhakkho... gomayabhakkho vā homi; vanamūlaphalāhāro yāpemi pavattaphalabhoji. So sāṇāni pi dhāremi masāṇāni pi dhāremi, chavadussāni pi dhāremi, paṃsukūlāni pi dhāremi, tirīṭaṇi pi dhāremi, ajinaṃ pi dhāremi, ajinakkhipaṃ pi dhāremi, kusacīraṃ pi dhāremi, vākacīraṃ pi dhāremi, phalakacīraṃ pi dhāremi, kesakambalaṃ pi dhāremi, vālakambalaṃ pi dhāremi, ulūkapakkhaṃ pi dhāremi. Kesamassulocako pi homi kesamassulocanānuyogam anuyutto, ubbhaṭṭhako pi homi āsanapaṭikkhitto, ukkutiko pi homi ukkuṭikappadhānaṃ anuyutto, kaṇṭakāpassayiko pi homi kaṇṭakāpassaye seyyaṃ kappemi, sāyatatiyakam pi udakorohaṇānuyogam anuyutto

viharāmi Iti evarūpam anekavīhitam kāyassa ātāpanaparitāpānānuyogam anuyutto viharāmi Idam su me Sāriputta tapassitāya hoti

21 Tatra ssu me idam Sāriputta lūkhasmim hoti nekavassaganīkam rajojallam kāye sannicitam hoti papatikajātam Seyyathā pi Sāriputta tīndukākkhānu nekavassaganiko sannicito hoti papatika jīto, evam eva ssu me Sāriputta nekavassaganīkam rajojallam kāye sannicitam hoti papatikajātam Tassa mayham Sāriputta na evam hoti Aho vatāham imam rajojallam pāninā parimajjeyyam, aññe vā pana me imam rajojallam pāninā parimajjeyyun ti Evam pi me Sāriputta na hoti Idam su me Sāriputta lūkhasmim hoti

22 Tatra ssu me idam Sāriputta jegucchismim hoti so kho aham Sāriputta sato va abhikkamāmi sato patikkamāmi, yāva udabhin dumhu pi me dayā paccupatthitā hoti māham khuddake pāme visamagato sūñghātam āpādessanti Idam su me Sāriputta jegucchismim hoti Tatra ssu me idam Sāriputta pavivittasmim hoti so kho aham Sāriputta aññātaram araññāyatanam ajjhogāhitvā viharāmi, yadā passāmi gopīlakam vā pasupālakam vā tinahārakam vā katthahārakam vā vanakammikam vā, vanena vanam gāhanena gāhanam ninnena ninnam thalena thalam papatāmi, tam kissa hetu mā mam te addasamsu ahañ ca mā te addasanti Seyyathā pi Sāriputta araññako migo manusse disvā vanena vanam gāhanena gāhanam ninnena ninnam thalena thalam papatāmi, evam eva kho aham Sāriputta yadā passāmi gopīlakam vā pasupālakam vā tinahārakam vā katthahārakam vā vanakammikam vā, vanena vanam gāhanena gāhanam ninnena ninnam thalena thalam papatāmi, tam kissa hetu mā mam te addasamsu ahañ ca mā te addasanti Idam su me Sāriputta pavivittasmim hoti

23 So kho aham Sāriputta yo te gotthā patthutagāvo apagata-gopīlakā tāttha cātukundiko upāsankamitvā yaṇi taṇi vācchakanam tarunakanam dhenuvākanam gomayīni tāni sudam āhāremi Yāva kīvañ ca me Sāriputta sīkam muttakarīsam aparīyādinnaṃ hoti, sakam yeva sudam muttakarīsam āhāremi Idam su me Sāriputta mahāvīkatabhojanasmim hoti

24 So kho aham Sāriputta aññātaram bhimsanakam vanasandam ajjhogāhitvā viharāmi Tatra sudam Sāriputta bhimsanakassa vanasandassa bhimsanakatasmim hoti yo koci avītarāgo tam vanasandam pavasati yebhuyyena lomāni hamsanti So kho aham Sāriputta yā tā rattiyo sītī hemantika antarattake himapatasamaye tathārū-

pāsu rattisu rattim abbhokāse viharāmi divā vanasaṇḍe, gimhānaṃ pacchime māse divā abbhokāse viharāmi rattim vanasaṇḍe. Apissu maṃ Sāriputta ayaṃ anacchariyāgāthā paṭibhāsi pubbe assutapubbā:

So tatto so sino, eko bhimsanake vane, naggo na c'aggim āsīno esanāpasuto muniti.

So kho ahaṃ Sāriputta susāne seyyaṃ kappemi chavaṭṭhikāni upadhāya. Apissu maṃ Sāriputta gomaṇḍalā upasaṅkamitvā oṭṭhuhanti pi omuttenti pi, paṃsukena okiranti pi kaṇṇasotesu pi salākaṃ pavesenti. Na kho panāhaṃ Sāriputta abhijānāmi tesu pāpakaṃ cittaṃ uppādetā. Idaṃ su me Sāriputta upekhāvihārasmim hoti.

25. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṃ vādinō evaṃditṭhino: āhāreṇa suddhīti: te evaṃ āhaṃsu: kolehi yāpemaṭi te kolam pi khādanti, kolacunṇaṃ pi khādanti, kolodakam pi pivanti, aneka vihilam pi kolavikatiṃ paribhuñjati. Abhijānāmi kho panāhaṃ Sāriputta ekaṃ yeva kolaṃ āhāraṃ āharitā. Siyā kho pana te Sāriputta evaṃ assa: mahā nūna tena samayena kolo ahoṣīti. Na kho paṇ' etaṃ Sāriputta evaṃ daṭṭhabbaṃ, tadā pi etaṃ paramo yeva kolo ahosi seyyathā pi etarahi. Tassa mayhaṃ Sāriputta ekaṃ yeva kolaṃ āhāraṃ āhārayato adhimattakasimānaṃ patto kāyo hoti: seyyathā pi nāma āsitikapabbāni vā kālāpabbāni vā evaṃ evassu me aṅgapaccaṅgāni bhavanti tāyeva appāhāratāya, seyyathā pi nāma oṭṭhapadaṃ evameva ssu me ānisadaṃ hoti tay' ev' appāhāratāya, seyyathā pi nāma vaṭṭanāvaḷi evaṃ eva ssu me piṭṭhikaṇṭako unnatāvanato hoti tāyeva appāhāratāya, seyyathā pi nāma jarasālāya gopānasiyo oluggaviluggā bhavanti evameva ssu me phasuliyo oluggaviluggā bhavanti tāyeva appāhāratāya, seyyathā pi nāma gambhire udapāne udakatārakā gambhiragatā okkhāyikā dissanti evaṃ eva ssu me akkhikūpesu akkhitarakā gambhiragatā okkhāyikā dissanti tāyeva appāhāratāya, seyyathā pi nāma tittakālābu āmakacchinno vātātapena sampuṭito hoti sammilāto evameva ssu me sīsacchavi sampuṭitā hoti sammilātā tāyeva appāhāratāya. So kho ahaṃ Sāriputta: udaracchaviṃ parimasissāmiti piṭṭhikaṇṭakaṃ yeva parigaṇhāmi, piṭṭhikaṇṭakaṃ parimasissāmiti udaracchaviṃ yeva parigaṇhāmi, yāva ssu me Sāriputta udaracchavi piṭṭhikaṇṭakaṃ allinā hoti tay' ev' appāhāratāya. So kho ahaṃ Sāriputta: vaccaṃ vā muttaṃ vā karissāmiti tattheva avakujjo papatāmi tāyeva appāhāratāya. So kho ahaṃ Sāriputta tameva kāyaṃ assāsento paṇinā gattāni anomajjāmi, tassa mayhaṃ Sāriputta

pāpinā gattāni anomajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā papatanti tayeve appāhāratāya

26 Santi kho pana Sāriputta eke samanabrāhmanā evamvādino evamdittthino āhārena suddhūti te evam āhamsu muggehi yāpema—pe—tilehi vapema—tandulehi yāpemaṇi, te tandulam pi khādanti, tandulacunnam pi khādanti, tandulodakam pi pivanti anekavīhitam pi tandulavīkatim paribhuñjanti Abhiñānāmi kho panāham Sāriputta ekam yeva tandulam āhāram āharitā Sivā kho pana te Sāriputta evam assa mahā nūna tena samayena tandulo alositī Na kho pana etam Sāriputta evam datthabbam tadā pi etaparamo yeva tandulo alosī seyyathā pi etarahi Tassa mayham Sāriputta ekam yeva tandulam āhāram āhārayato adhimattakasmīnam patto kāyo hoti seyyathā pi nāma āsitikapabbāni vā kālāpabbāni vā evam eva ssu me aṅgapaccangamī bhavanti tayeve appāhāratāya seyyathā pi nama otthapadam evameva ssu me ānisadam hoti tayeve appaharatāya seyyathā pi nāma vattānāvali evam eva ssu me pitthikantako unnatāvanato hoti tay' ev' appihāratāya seyyatha pi nama jarasālāya gopānasiyo oluggaviluggā bhavanti evam eva ssu me phasulīyo oluggaviluggā bhavanti tayeve appaharatāya seyyatha pi nama gambhīre udapāne udakaratā gambhīragata okkhayika dissanti eva meva assume akkhukūpesu akkhutārakā gambhīragata okkhayika dissanti tayeve appāhāratāya, seyyathā pi nāma tittakalību amakacchuno vātītapena samputitā hoti sammilātā tayeve appihāratāya So kho aham Sāriputta udaracchavim parimasissamūti pitthikantakam yeva pari ganhāmi, pitthikantakam parimasissāmūti udaracchavim yeva pari ganhāmi, yāva ssu me Sāriputta udaracchavī pitthikantakam allina hoti tayeve appāhāratāya So kho aham Sāriputta vaccam vā muttam vā karissamūti tattheva avakujjo papatāmi tayeve appihāratāya So kho aham Sāriputta tameva kāyam assāsento paninā gattāni anomajjamī, tassa mayham Sāriputta pīninā gattāni anomajjato pūtimūlāni lomāni kāyasmā papatanti tayeve appahāratāya Tāya pi kho aham Sāriputta iriyaya taya patipadāya taya dukkara kārikāya nājjhagamam uttarim manussadhammā alamariyāñāna dassanavisesam, tam kissa hetu imissā yeva ariyaya pañnāya anadhi gamā yā yam ariyā paññā adhiyata ariya niyyānikā niyyatī takkarassa sammā dukkhakkhayāya

27 Santi kho pana Sāriputta eke s e e samsārena suddhūti Na kho pana so Sāriputta samsāro sulābharūpo yo maya asamsarita-

pubbo iminā dīghena addhunā, aññatra Suddhāvāsehi devehi; Suddhāvāse cāhaṃ Sāriputta deve samsareyyaṃ, na' y' imaṃ lokam punarāgaccheyyaṃ. Santi kho pana Sāriputta eke s.e.e.: upapattiyā suddhiti. Na kho pana sā Sāriputta upapatti sulabharūpā yā mayā anupapannapubbā iminā dīghena addhunā, aññatra Suddhāvāsehidevehi; Suddhāvāse cāhaṃ Sāriputta deve upapajjeyyaṃ na' y' imaṃ lokam punarāgaccheyyaṃ. Santi kho pana Sāriputta eke s.e.e.: āvāsena suddhiti. Na kho pana so Sāriputta āvāso sulabharūpa yo mayā anāvutthapubbo iminā dīghena addhunā annatra Suddhāvāsehi devehi: Suddhāvāse cāhaṃ Sāriputta deve vaseyyaṃ na' y' imaṃ lokam punarāgaccheyyaṃ. Santi kho pana Sāriputta eke s.e.e.: yaññena suddhiti. Na kho pana so Sāriputta yañño sulabhārūpo yo mayā ayiṭṭhapubbo iminā dīghena addhunā, tañ ca kho raññā vā satā khattiyena muddhāvasittena brāhmaṇena vā mahāsālena. Santi kho pana Sāriputta eke s.e.e.: aggiparicariyāya suddhiti. Na kho pana so Sāriputta aggisulavarūpo yo mayā aparicīṇapubbo iminā dīghena addhunā, tañ ca kho raññā vā satā khattiyena muddhāvasittena brāhmaṇena vā māhāsālena.

28. Santi kho pana Sāriputta eke samaṇabrāhmaṇā evaṃ vādino evaṃdiṭṭhino: yāvad evāyaṃ bhavaṃ puriso daharo hoti yuvā susu kālakeso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasā, tāvad eva paramena paññā veyyattiyena samaññāgato hoti; yato ca kho ayaṃ bhavaṃ puriso jiṇṇo hoti vuddho mahallako addhagato vayo anuppatto, asītiko vā navutiko vā vassasatiko' va jātiyā, atha tamhā paññāveyyattiyā parihāyatīti. Na kho pana etaṃ Sāriputta evaṃ daṭṭhabhaṃ. Ahaṃ kho pana Sāriputto etarahi jiṇṇo vuddho mahallako addhagato vayo anupatto, asītiko me vayo vattati. Idha me assu Sāriputto cattāro sāvaka vassasatāyukā vassasatajivino paramāya satiyā ca gatiyā ca dhitiyā ca samannāgatā paramena ca paññāveyyattiyena; seyyathā pi Sāriputta dāḥadhammo dhanuggaho sikkhito katahattho katūpāsano lahukena āsanena appakasireneva tiriyaṃ talacchayaṃ atipāteyya, evaṃ adhimattasatimanto evaṃ adhimattagatimanto evaṃ adhimattadhitimanto evaṃ paramena paññāveyyattiyena samannāgata. Te maṃ catunnaṃ satipaṭṭhānānaṃ upādāya pañhaṃ puccheyyaṃ, puṭṭho puṭṭho cāhaṃ tesam byākareyyaṃ byākatañ ca me byākatato dhāreyyaṃ, na ca maṃ dutiyaṃ uttarim paripuccheyyaṃ, aññatra asita-pita-khāyita sāyita, aññatra uccārapassāvakkammā aññatra niddākilamathapaṭivinodanā. Apariyādiṇṇā yev' assa Sāriputta Tathāgatassa dhammadesanā,

aparivadinam vev' assa Tathāgatassa dhammapāḍavañjanam aparivādinam vev' assa Tathāgatassa pañhapatibhānam, atha me te cattāro sāvakā vassasatāyukā vassasatājivino vassasatassa accayenā kalam kareyyum Mañcakena ce pi mam Sariputta pariharissatha n' ev' attlu Tathāgatassa paññāveyyattiyassa aññathattam Yam kho tam Sīriputta sammā vadamāno vadeyya asammohadhammo satto loka uppanno bahujanantīya bahujanasukkhāya lokīnukampaya atthāya hutāya sukhāya devamanussīnan ti mameva tam samma vadamāno vadeyya asammohadhammo devamanussinanti

29 Tena kho pana samayena āyasmā Nāgasamālo Bhāgavato pitthuto thito hoti Bhāgavantam vijayamāno Atha kho āyasmā Nāgasamālo Bhāgavantam etad avoca Accarīyam bhante abbhutam bhante, api ca me bhante imam dhammapariyāyam sutvā lomāni hatthāni Konāmo ayam bhante dhammapariyāyo ti Tasmātiha tīvam Nāgasamāla imam dhammapariyāyam Lomahamsanapariyāyo teva nam dhārehitī

30 Idam avoca Bhāgavā Uttamano aasma Nāgasamālo Bhāgavato bhasitam abhinanditī

Mahāsihanāda Suttam nittitām

MULAPARIYĀYA SUTTA

(Majjhima Nīlaya)

Tassa Bhāgavato Arhato Sammāsambuddhassa

1 Evam me sutam Ekam samayam Bhāgava Ukl atthāyam viharatī subhagavane siluajamūle Patī kho Bhāgava bhikkhu āmantesi Bhikkhavoti, Bhāgavante ti te bhikkhū Bhāgavato Paccassosum Bhāgavā etad avoca sabbadhammamūlapariyāyam vo bhū khave desessāmi, tam sunatha sīdhukam manasikarotha bhasissāmi Evam bhante ti kho te bhikkhū Bhāgavato paccassosum Bhāgavā etad avoca

2 Idhā bhikkhave assutavā puthujjano ariyanam adassāvā ariyadhammassa akovido ariyadhamme avinito sappurisanam adassāvā sappurisdhammassa akovido sappurisdhamme avinito pathavim pathavito sañjānāti pathavim pathavito saññatva pathavim maññāti pathaviyā maññāti, pathavito maññāti, pathavim me ti maññāti, pathavim abhinandati, tam kissa hetu aparimāṇitam tassatī vadamī Apīram ipīto sañjanati, apamī āpato sañnatva āpīram maññāti ipasmim

maññati, āpato maññati, āpam-me ti maññati, āpam abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Tejam tejato sañjānāti, tejam tejato saññatvā tejam maññati, tejasmim maññati, tejato maññati, tejam-me ti maññati, tejam abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Vāyam vāyato sañjānāti, vāyam vāyato saññatvā vāyam maññati, vāyasmim maññati, vāyato maññati, vāyam-me ti maññati, vāyam abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Bhūte bhūtato sañjānāti, bhūte bhūtato saññatvā bhūte maññati, bhūtesu maññati, bhūtato maññati, bhūte me ti maññati, bhūte abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Deve devato sañjānāti, deve devato saññatvā deve maññati, devesu maññati, devato maññati, deve me ti maññati, deve abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Pajāpatim Pajāpatito sañjānāti, Pajāpatim Pajāpatito saññatvā, Pajāpatim maññati, Pajāpatismim maññati, Pajāpatito maññati, Pajāpatim-me ti maññati, Pajāpatim abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Brahman Brahmato sañjānāti, Brahman Brahmato saññatvā Brahman maññati, Brahmani maññati, Brahmato maññati, Brahman-me ti maññati, Brahman abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Ābhassare Ābhassarato sañjānāti, Ābhassare Ābhassarato saññatvā Ābhassare maññati, Ābhassaresu maññati, Ābhassarato maññati, Ābhassare me ti maññati, Ābhassare abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Subhakinne subhakinno sañjānāti, subhakinne subhakinno saññatvā subhakinne maññati, subhakinnesu maññati, subhakinno saññati, subhakinne me ti maññati, subhakinne abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Vehapphale vehapphalato sañjānāti, vehapphale vehapphalato saññatvā, vehapphale maññati, vehapphalesu maññati, vehapphalato maññati, vehapphale me ti maññati, vehapphale abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Abhibhum Abhibhūto sañjānāti, Abhibhum Abhibhūto saññatvā Abhibhum maññati, Abhibhusmim maññati, Abhibhūto maññati, Abhibhum-me ti maññati, Abhibhum abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Ākāsānañcāyatanam ākāsānañcāyatanato sañjānāti, ākāsānañcāyatanam ākāsānañcāyatananto saññatvā, ākāsānañcāyatanam maññati, ākāsānañcāyatanasmim maññati, ākāsānañcāyatanato maññati, ākāsānañcāyatanam-me ti maññati, ākāsānañcāyatanam abhinandati; tam kissa hetu: apariññātam tassāti vadāmi. Viññāṇaṇcāyatanam viññāṇaṇcāyatanato sañjānāti,

viññānañcāyatanam viññānañcāyatanato saññatvā viññānañcāya
 tanam maññati viññānañcāyatanasmim maññati, viññānañcāyatanato
 maññati viññānañcāyatanam me ti maññati viññānañcāyatanam
 abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi Ākiñcaññā
 yatanam ākiñcaññāyatanato sañjānāti ākiñcaññāyatanam ākiñcañña
 yatanato saññatvā, ākiñcaññāyatanam maññati, ākiñcaññāyatana
 smim maññati ākiñcaññāyatanato maññati, ākiñcaññāyatanam me ti
 maññati, ākiñcaññāyatanam abhinandati tam kissa hetu aparivñña
 tam tassāti vadāmi Nevasaññānāsasaññāyatanam nevasaññānāsasañña
 yatanto sañjānāti, nevasaññānāsasaññāyatanam nevasaññānāsasañña
 yatanato saññatvā nevasaññānāsasaññāyatanam maññati nevasaññānā
 saññāyatanasmim maññati nevasaññānāsasaññāyatanato maññati
 nevasaññānāsasaññāyatanam me ti maññati nevasaññānāsasañña
 yatanam abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi
 Dittam ditthato sañjānāti dittham ditthato samutva dittham
 maññati, ditthasmim maññati ditthato maññati dittham me ti maññati
 dittham abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi
 Sutam sutato sañjānāti, sutam sutato saññatvā sutam maññati
 sutasmim maññati, sutato maññati sutam me ti maññati sutam
 abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi Mutam
 mutato sañjānāti, mutam mutato saññatvā, mutam maññati mutasmim
 maññati, mutato maññati mutam me ti maññati mutam abhinandati
 tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi Viññātam viññatato
 sañjānāti, viññātam viññatato saññatvā, viññātam maññati, viñña
 tasmim maññati, viññatato maññati, viññātam me ti maññati,
 viññātam abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi
 Ekattam ekattato sañjānāti, ekattam ekattato saññatvā, ekattam
 maññati ekattasmim maññati ekattato maññati ekattam me ti
 maññati ekattam abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti
 vadāmi Nānattam nānattato sañjānāti nānattam nanattato
 saññatvā nānattam maññati nānattasmim maññati, nanattato
 maññati, nānattam me ti maññati, nānattam abhinandati, tam
 kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi Sabbam sabbato sañjānāti,
 sabbam sabbato saññatvā sabbam maññati, sabbasmim maññati,
 sabbato maññati, sabbam me ti maññati, sabbam abhinandati, tam
 kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi Nibbānam nibbānato
 sañjānāti, nibbānam nibbānato saññatvā nibbanam maññati, nibbāna
 smim maññati, nibbānato maññati, nibbānam me ti maññati, nibbanam
 abhinandati, tam kissa hetu aparivññātam tassāti vadāmi

3. Yo pi so bhikkhave bhikkhu sekho appattamānaso anuttaram
yogakkhemam patthayamāno viharati. so pi paṭhavim paṭhavito
abhiññāti. paṭhavim paṭhavito abhiññāya paṭhavim mā maññi, paṭha-
viyā mā maññi. paṭhavito mā maññi. paṭhavim-me ti mā maññi,
paṭhavim mā abhinandi; tam kissa hetu: pariññeyyam tassāti vadāmi.
Āpam—pe—tejam—vāyam—bhute—deve—Pajāpatim—Brahmam—
Ābhassare—subhakinne—vehapphale—Abhibhum—ākāsānañcāyata-
nam—viññānañcāyatanam—ākīñcaññāyatanam—nevasaññānāsaññā-
yatanam—diṭṭham—sutam—mutam—viññātam—ekattam—nānattam
—sabbam—nibbānam nibbānato abhiññāti, nibbānam nibbanato
abhiññāya nibbānam mā maññi. nibbānasmiṃ mā maññi, nibbānato
mā maññi, nibbānam me ti mā maññi, nibbānam mā abhinandi; tam
kissa hetu: pariññeyyam tassāti vadāmi.

4. Yo pi so bhikkhave bhikkhu araham khināsavo vusitavā
katakaraṇiyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhiṇabhavasamyo-
jano samma-d-aññā vimutto, so pi paṭhavim paṭhavito abhiññāti,
paṭhavim paṭhavito abhiññāya paṭhavim na maññati, paṭhaviyā na
maññati, paṭhavito na maññati, Paṭhavim-me ti na maññati, Paṭhavim
nābhinandati; tam kissa hetu: pariññātam tassāti vadāmi. Āpam—
pe—tejam—pe—nibbānam nibbānato abhiññāti, nibbānam nibbānato
abhiññāya nibbānam na maññati, nibbānasmiṃ na maññati, nibbānato
na maññati, nibbānam-me ti na maññati. nibbānam nābhinandati;
tam kissa hetu: Pariññātam tassāti vadāmi.

5. Yo pi so bhikkhave bhikkhu araham khināsavo vusitavā
katakaraṇiyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhiṇabhavasam-
yojano samma-d-aññā vimutto, so pi paṭhavim paṭhavito abhiññāti,
paṭhavim paṭhavito abhiññāya paṭhavim na maññati, paṭhaviyā
na maññati, paṭhavito na maññati, paṭhavim-me ti na maññati,
paṭhavim nābhinandati; tam kissa hetu: khayā rāgassa vitarāgattāti
Āpam—pe—tejam—pe—nibbānam nibbānato abhiññāti, nibbānam
nibbānato abhiññāya nibbānam na maññati, nibbānasmiṃ na maññati,
nibbānato na maññati, nibbānam-me ti na maññati. nibbānam nābhi-
nandati; tam kissa hetu: khayā rāgassa vitarāgattā.

6. Yo pi so bhikkhave bhikkhu araham khināsava vusitavā
katakaraṇiyo ohitabhāro anuppattasadattho parikkhiṇabhavasam-
yojano samma-d-aññā vimutto, so pi paṭhavim paṭhavito abhiññāti,
paṭhavim paṭhavito abhiññāya paṭhavim na maññati, paṭhaviyā na
maññati, paṭhavito na maññati, paṭhavim-me ti na maññati, paṭhavim

nābhinandati, tam kissa hetu khayā dosassa vitadosattā Āpam—pe—tejam—pe—nibbānam nibbānato abhiyānāti nibbanam nibbanato abhiññāya nibbīnam na maññati nibbānasmim na maññati nibbānato na maññati, nibbānam me ti na maññati nibbānam nabhinandati, tam kissa hetu khayā dosassa vitadosattā

7 Yo pi so bhikkhave bhikkhu araham khināsvo vusitava katakaraniyo ohitabhāro anuppatassadatto parikkhinabhavāsam yojano samma d aṇṇī vimutto, so pi pathavim pathavito abhiyānāti pathavim pathavito abhiññāya pathavim na maññati pathaviya na maññati, pathavito na maññati, pathavim me ti na maññati, pathavim nābhinandati, tam kissa hetu khayā mohassa vitamohattā Āpam—pe—tejam—pe—nibbīnam nibbānato abhiyānāti, nibbanam nibbānato abhiññāya nibbānam na maññati, nibbānasmim na maññati nibbānato na maññati, nibbānam me ti na maññati, nibbīnam nabhinandati tam kissa hetu khayā mohassa vitamohattā

8 Tathāgato pi bhikkhave araham sammāsambuddho pathavim pathavito abhiyānāti, pathavim pathavito abhiññāya pathavim na maññati, pathaviyā na maññati, pathavito na maññati pathavim me ti na maññati pathavim nābhinandati tam kissa hetu parinītatam Tathāgatassāti vadāmi Āpam—pe—tejam—pe—nibbanam nibbānato abhiyānāti nibbānam nibbīnato abhiññāya nibbanam na maññati nibbānasmim na maññati nibbānato na maññati nibbanam me ti na maññati, nibbānam nābhinandati, tam kissa hetu parinītatam Tathāgatassāti vadāmi

9 Tathāgato pi bhikkhave araham sammāsambuddho pathavim pathavito abhiyānati pathavim pathavito abhiññāya pathavim na maññati pathaviya na maññati pathavito na maññati pathavim me ti na maññati, pathavim nābhinandati, tam kissa hetu nandi dukkhasa mūlan ti iti viditvā bhavajati bhūtassa jaramaranan ti Tasmātiha bhikkhave Tathāgato sabbaso tanhanam l hayā virāga nirodhā cāgi patinissaggā anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti vadāmi Āpam—pe—tejam—pe nibbānam nibbanato abhiyānāti nibbānam nibbanato abhiññāya nibbīnam na maññati nibbanasmim na maññati nibbīnato na maññati nibbanam me ti na maññati nibbānam nabhinandati, tam kissa hetu nandi dukkhasa mūlan ti iti viditvā bhavajati bhūtassa jaramaranan ti Tasmātiha bhikkhave Tathāgato sabbaso tanhanam khayā virāgā nirodha cāgā patinissaggā anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti vadāmi

Idam avoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsitaṃ abhinandun-ti.

Mūlapariyāya-Suttaṃ nīṭṭhitam.

VATTHŪPAMA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1. Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi: Bhikkhavoti. Bhadante ti te bhikkhū Bhagavato paccassosum. Bhagavā etad avoca:

2. Seyyathā pi bhikkhave vattham saṅkiliṭṭham malaggahitam, tam enaṃ rajako yasmim yasmim raṅgajāte upasaṃhareyya, yadi nilakāya yadi pītakāya yadi lohita-kāya yadi mañjetṭhakāya dūrattavaṇṇamev' assa, aparisuddhavaṇṇamev' assa; taṃ kissa hetu: aparisuddhattā bhikkhave vatthassa; evam eva kho bhikkhave citte saṅkiliṭṭhe duggati pātikaṅkhā. Seyyathā pi bhikkhave vattham parisuddham pariyodātam, tam enaṃ rajako yasmim yasmim raṅgajāte upasaṃhareyya yadi nilakāya yadi pītakāya yadi lohita-kāya yadi mañjetṭhakāya, surattavaṇṇamev' assa parisuddhavaṇṇamev' assa; taṃ kissa hetu: parisuddhattā bhikkhave vatthassa; evam eva kho bhikkhave citte asaṅkiliṭṭhe sugati pātikaṅkhā.

3. Katame ca bhikkhave cittassa upakkilesā: Abhiññhā visamalobho cittassa upakkilesa. byāpādo cittassa upakkilesa, kodho c.u., upanāho c.u., makkho c.u., paḷāso c.u., issā c.u., macchariyaṃ, c.u., māyā c.u., sātheyyaṃ c.u., thambho c.u., sārambho c.u., māno c.u., atimāno c.u., mado c.u., pamādo cittassa upakkilesa. Sa kho so bhikkhave bhikkhu; abhiññhāvisamalobho cittassa upakkilesa ti iti veditvā abhiññhāvisamalobham cittassa upakkilesaṃ pajahati, byāpādo cittassa upakkilesa ti iti veditvā byāpādam cittassa upakkilesaṃ pajahati, kodho . . . upanāho . . . makkho . . . paḷāso . . . issā . . . macchariyaṃ . . . māyā . . . sātheyyaṃ thambho . . . sārambho . . . māno . . . atimāno . . . mado . . . pamādo cittassa upakkilesa ti iti veditvā pamādam cittassa upakkilesaṃ pajahati. Yato kho bhikkhave bhikkhuno: abhiññhāvisamalobho cittassa upakkilesa ti iti veditvā abhiññhāvisamalobho cittassa upakkilesa pahino hoti, byāpādo . . . kodho . . . upanāho . . . makkho . . . paḷāso . . . issā macchariyaṃ . . . māyā . . . sātheyyaṃ . . . thambho sārambho . . . māno . . . atimāno

... mado pamādo cittassa upakkilesso ti iti veditvā pamādo cittassa upakkilesso palūno hoti, so Buddhhe aveccappasādena samannāgato hoti Iti pi so Bhagavā araham sammāsambuddho vijjācaranasam panno sugato lokavidū anuttara purisa dammasārathī satthā deva manussānam buddho bhagavā ti, dhamme aveccappasādena samannā gato hoti Svākkhāto Bhagavatā dhammo sanditthiko akāliko chipassiko opanayiko paccattam vedītabbo vinnūhuti, sanghe aveccappasādena samannāgato hoti Supatīpanno Bhagavato sāvakasaṅgho, ujupatīpanno Bhagavato sāvakasaṅgho, ñayapa tinno Bhagavato sāvakasaṅgho, sāmīcipatīpanno Bhagavato sāvakasaṅgho yaḍidam cattāri purisayugāni attha purisapuggalā esa Bhagavato sāvakasaṅgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhineyyo añjalikaranyo anuttaram puññaakkhettam lokassāti Yathodhi kho pan' assa cattam hoti vantam muttam pahūnam patimissattham So Buddhhe aveccappasādena samannāgato 'mhīti labhati atthavedam, labhati dhammavedam, labhati dhammūpasamhitam pāmujjam, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukham vedeti, sukhino cittam samādhīyati, dhamme aveccappa sādena samannāgato 'mhīti labhati atthavedam, labhati dhammavedam, labhati dhammūpasamhitam pāmujjam, pamuditassa pīti jāyati pītimanassa kāyo passambhati passaddhakāyo sukham vedeti, sukhino cittam samādhīyati, sanghe aveccappasādena samannāgato 'mhīti labhati atthavedam, labhati dhammavedam, labhati dhammūpasamhitam pāmujjam, pamuditassa pīti jāyati, pītimanassa kāyo passambhati, passaddhakāyo sukham vedeti, sukhino cittam samā dhīyati

4 Sa kho so bhikkhave bhikkhu evamsilo evamdhammo evampañño sālīnañ ce pi pīṇapatam bhuñjati vicītakālakam anekasūpam anekabyañjanam n' ev' assa tam hoti antarāyāya Seyyathā pi bhikkhave vattham saṅkīlittham malaggahitam accham udakam āgamaṃ parisuddham hoti pariyodātam ukkāṃmukham vā pan' āgama jātarūpam parisuddham hoti pariyodātam, evam eva kho bhikkhave bhikkhu evamsilo evamdhammo evampañño sālīnañ ce pi pīṇapātam bhuñjati vicītakalākam anekasūpam anekabyañjanam n' ev' assa tam hoti antarāyāya

5. So mettāsahagatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam tathā tatiyam tathā catutthim, iti uddhamadho tiriyaṃ sabbadhi sabbatthatāya sabbāvantam lokam mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati. Karuṇāsahagatena cetasā—pe—muditāsahagatena cetasā—upekhāsahagatena cetasā ekam disam pharitvā viharati, tathā dutiyam, tathā tatiyam, tathā catutthim, iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi-sabbatthatāya sabbāvantam lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena abyābajjhena pharitvā viharati.

6. So: Atthi idam, atthi hīnam atthi paṇitam atthi imassa saññāgatassa uttarim nissaraṇan ti pajānāti. Tassa evam jānato evam passato kāmāsavā pi cittam vimuccati, bhavāsavā pi cittam vimuccati, avijjāsavā pi cittam vimuccati, vimuttasmim vimuttam iti ñānam hoti; khīnājāti, vusitam brahmacariyam, katam karaniyam nāparam itthattāyāti pajānāti. Ayam vuccati bhikkhave bhikkhu sināto antarena sinānenāti.

7. Tena kho pana samayena Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavato avidūre nisinnō hoti. Atha kho Sundarikabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavantam etad avoca: Gacchati pana bhavam Gotamo Bāhukam nadim sināyitun ti—kim brāhmaṇa Bāhukāya nadiyā, kim Bāhukā nadī karissatīti.—Mokkhasammata hi bho Gotama Bāhukā nadī bahujaṇassa puññasammata hi bho Gotama Bāhukā nadī bahujaṇassa, Bāhukāya ca pana nadiyā bahujaṇo papam katam kammam pavāhetīti. Atha kho Bhagavā Sundarikabhāradvājam brāhmaṇam gathāhi ajjhabhāsi:

8. Bahukam Adhikakkaṇ ca Gayam Sundarikām api,
Sarassatim Payāgaṇ ca atho Bāhumatim nadim
Niccampi bālo pakkhanno kaṇhakammo na sujhati,
kim Sundarikā karissati, kim Payāgo, kim Bāhukā nadī.

Verim katakibbisam naram

na hi nam sodhaye pāpakamminam;
suddhassa ve sadā phaggu, suddhass' uposatho sadā,
suddhassa sucikammasa sadā sampajjate vatam

Idh'eva sināhi brāhmaṇa,

sabbabhūtesu karohi khematam;

sace musā na bhanasi, sace paṇam na himsasi
sace adinnam nādiyasi saddahāno amaccharī,
kim kāhasi Gayam gantvā, udapāno pi te Gayā ti.

9 Evam vutto Sundarīkabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavantam etad avoca Abhikkantam bho Gotamo, abhikkantam bho Gotama Seyyathā pi bho Gotama nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya, patiechannam vā vivareyya, mūlhassa vā maggam ācikkheyya, andhakāre vā telapajjotam dhāreyya cakkhumanto rūpāni dakkhantīti, evam evam bhota Gotamena anekapariyāyena dhammo pikāsito Esāham bhavantam Gotamam saranam gacchāmi dhamman ca bhikkhusanghaṇ ca Labheyyāham bhoto Gotamassa santike pabbajjam, labheyyam upasampadanti Alattha kho Sundarīkabhāradvājo brāhmaṇo Bhagavato santike pabbajjam, alattha upasampadam Acirūpasam panno kho pan' āyasmā Bhāradvājo eko vūpakattho appamatto ātāpi pahitatto viharanto nacirass' eva jass' atthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyam pabbajanti tad anuttaram brahmacariyapariyosānam ditthe va dhamme sajam abhiññāya sacchikatvā upasampajja vihāsi, khinā jāti, vusitam brahmacariyam, katam karanīyam nāparam itthattāyāti abbhaññāsi, aññataro kho pan' āyasmā Bhāradvājo arahatam ahoṣīti

Vatthūpama-Suttam nītiṭṭam

SATIPATTHĀNA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

Evam me sutam Ekam samayam Bhagavā Kurūsu viharatī, Kammāssadhamman nāma Kurūnam nigamo Tatra kho Bhagava bhikkhū āmantesī Bhikkhavo ti Bhadante ti te bhikkhū Bhagavato paccassosum Bhagavā etad avoca

Ekāyano ayam bhikkhave maggo sattānam visuddhiya sokapariddavānam samatikkamāya dukkhadomanassānam attha gamāya ñāyassa adhugamāya nibbānassa sacchikiriya, yadidaṃ cattāro satipatthānā, katame cattāro Idha bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharatī ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam, vedanāsu vedanānupassī viharatī ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam, citte cittānupassī viharatī ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam, dhammesu dhammānupassī viharatī ātāpi sampajāno satimā vineyya loke abhiññādomanassam

Kathaṇ ca bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharatī Idha bhikkhave bhikkhu araññagato vā rukkhamaṇḍagato vā suññāgāragato

vā nisīdati pallaṅkaṃ ābhujitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā. So sato va assasati, sato passasati. Dīghaṃ vā assasanto: dīghaṃ assasāmīti pajānāti, dīghaṃ vā passasanto: dīghaṃ passasāmīti pajānāti; rassaṃ vā assasanto: rassaṃ assasāmīti pajānāti, rassaṃ vā passasanto: rassaṃ passasāmīti pajānāti. Sabbakāyapaṭisaṃvedī assasissāmīti sikkhati, sabbakāyapaṭisaṃvedī passasissāmīti sikkhati. Passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ assasissāmīti sikkhati, passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmīti sikkhati. Seyyathā pi bhikkhave dakkho bhamakāro vā bhamakārantevāsī vā dīghaṃ vā añchanto: dīghaṃ añchāmīti pajānāti, rassaṃ vā añchanto: rassaṃ añchāmīti pajānāti, evaṃ eva kho bhikkhave bhikkhu dīghaṃ vā assasanto: dīghaṃ assasāmīti pajānāti—pe—passambhayaṃ kāyasaṅkhāraṃ passasissāmīti sikkhati. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati, bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati, ajjhata-bahiddhā vā kāye kāyānupassī viharati; samudayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, vayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, samudaya-vayadhammānupassī vā kāyasmim viharati. Atthi kāyo ti vā pan' assa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvad eva ñāṇamattāya patissati-mattāya, anissito ca viharati na ca kiñci loke upādiyati. Evaṃ pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu gacchanto vā; gacchāmīti pajānāti, ṭhito vā: ṭhito 'mhīti pajānāti, nisinno vā nisinno 'mhīti pajānāti, sayāno vā: sayāno 'mhīti pajānāti, yathā yathā vā pan' assa kāyo paṇihito hoti tathā tathā naṃ pajānāti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati . . . upādiyati. Evaṃ pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu abhikkante paṭikkante sampajānakārī hoti, ālokite vilokite sampajānakārī hoti, samīñjite pasārite s.h., saṅghāṭipattacīvaradhāraṇe s.h., asite pīte khāyite sāyite s.h., uccārapassāvakamme s.h., gate ṭhite nisinne sutte jāgarite bhāsīte tuṇhībhave sampajānakārī hoti. Iti ajjhataṃ vā kāye kāyānupassī viharati . . . upādiyati. Evaṃ pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu imam eva kāyaṃ uddhaṃ pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantaṃ pūraṇṇānappakārassa asucino paccavekkhati: Atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantā taco mamsaṃ nahāru aṭṭhi aṭṭhimiñjāvakkhaṃ hadayaṃ yakanāṃ kilomakaṃ pihakaṃ papphāsaṃ antaṃ antagaṇaṃ udariyaṃ karisaṃ, pittaṃ semhaṃ pubbo lohitaṃ sedo medo assu vasā kheḷo siṅghaṇikā

lasikā muttan ti Seyyathā pi bhikkhave ubhatomukhā mutoli pūrā nānāvihitassa dhaññassa, seyyathādam sālinam vihinam muggā nam māsānam tilānam tandulānam, tam enam cakkhumā puriso muñcitvā paccavekkheyya ime sālī ime vihi, ime muggā, ime māsā ime tilā, ime tandulā ti, evam eva kho bhikkhave bhikkhu imam eva kāyam uddham pādatalā adho kesamatthakā tacapariyantam pūrannā nappakārassa asucino paccavekkhati Atthi imasmim kāye kesā lomā nakhā dantū taco mamsam nahāru atthi atthumūñjā vakkam hadayam yakanam kilomakam pihakam papphāsam antam antagunam udariyam karisam, pittam semham pubbo lohitaṃ sedo medo assu vasā khelo singhānikā lasikā muttan ti Iti ajjhattam vā lāye kāyanupassī viharatī upādiyatī Evam pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyānu passī viharatī

Puna ca param bhikkhave bhikkhu imam eva kāyam yathāthitam yathāpanihitam dhātuso paccavekkhati Atthi imasmim kāye pathavī dhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātūti Seyyathā pi bhikkhave dakkho goghātako vā goghātakantevāsī vā gāvim vadhitvā cātumma hāpathe bilaso pativibhajitvā nisinno assa, evam eva kho bhikkhave bhikkhu imam eva kāyam yathāthitam yathāpanihitam dhātuso paccavekkhati Atthi imasmim kāye pathavidhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātūti Iti ajjhattam vā kāye kāyanupassī viharatī upādiyatī Evam pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyanupassī viharatī

Puna ca param bhikkhave bhikkhu seyyathā pi passeyya sarīram sivathikāya chadditam ekāhamatam vā dvīhamatam vā tīhamatam vā uddhumātakam vinīlakam vipubbakajātam, so imam eva kāyam upasamharatī Ayam pi kho kāyo evamdhammo evambhāvī etam anatito ti Iti ajjhattam vā kāye kāyanupassī viharatī upādiyatī Evam pi bhikkhave bhikkhu kāye kāyanupassī viharatī Puna ca param bhikkhave bhikkhu seyyathā pi passeyya sarīram sivathikāya chadditam kūkehi vā khajjamānam kulalehi vā khajjamānam giyyhehi vā khajjamānam supānehi vā khajjamānam sigālehi vā khajjamānam vividhehi vā pānakajātehi khajjamānam, so imam eva kāyam upasamharatī Ayam pi kho kāyo evamdhammo evambhāvī etam anatito ti Iti ajjhattam vā k k viharatī upādiyatī Evam pi bhikkhave bhikkhu k k viharatī Puna ca param bhikkhave bhikkhu seyyathā pi passeyya sarīram sivathikāya chadditam, atthikasankhalīkam samam salohitam nahārusambandham,—atthikasankhalīkam nimmamsalohī tamakkhitam nahārusambandham,—atthikasankhalīkam apagata mamsalohitam nahārusambandham,—atthikāni apagatasambandhāni

disāvidisā vikkhittāni, aññena hatthattṭhikam aññena pādatṭhikam aññena jaṅghattṭhikam aññena ūratṭhikam aññena kaṭattṭhikam aññena piṭṭhikaṇṭakam aññena sīsakaṭāham, so imam eva kāyam upasaṃharati: Ayam pi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī etaṃ anatīto ti. Iti ajjhattam vā k.k. viharati... upādiyati. Evam pi bhikkhave bhikkhu k.k. viharati. Puna ca param bhikkhave bhikkhu seyyathā pi passeyya sarīram sīvathikāya chaḍḍitam attṭhikāni setāni saṅkhavanṇūpanibhāni,—attṭhikāni puñjakitāni terovassikāni,—attṭhikāni pūtīni caṇṇakajātāni, so imam eva kāyam upasaṃharati: Ayam pi kho kāyo evaṃdhammo evaṃbhāvī etaṃ anatīto ti. Iti ajjhattam vā k.k. viharati, bahiddhā vā k.k. viharati, ajjhatabhiddhā vā k.k. viharati; samudayadhammānupassī vā kāyasmim viharati, vāyadhammānupassī vā kāyasmim viharati, samudayavayadhammānupassī vā kāyasmim viharati. Atthi kāyo ti vā pan' assa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvad eva ñāṇamattāya patissatimattāya, anissito ca viharati na ca kiñci loke upādiyati. Evam kho bhikkhave bhikkhu kāye kāyānupassī viharati.

Kathaṇ ca bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati: Idha bhikkhave bhikkhu sukham vedanam vediyamāno: sukham vedanam vediyāmīti pajānāti, dukkham vedanam vediyamāno: dukkham v.v. pajānāti, adukkham asukham vedanam vediyamāno: adukkham asukham v.v. pajānāti; sāmisaṃ vā sukham vedanam vediyamāno: sāmisaṃ sukham vedanam vediyāmīti pajānāti, nirāmisam vā sukham... sāmisaṃ vā dukkham... nirāmisam vā dukkham... sāmisaṃ vā adukkham asukham..., nirāmisam vā adukkham asukham vedanam vediyamāno: nirāmisam adukkham asukham vedanam vediyāmīti pajānāti. Iti ajjhattam vā vedanāsu vedanānupassī viharati, bahiddhā vā v.v. viharati, ajjhatabhiddhā vā v.v. viharati: samudayadhammānupassī vā vedanāsu viharati, vāyadhammānupassī vā v.v., samudayavayadhammānupassī vā v.v. Atthi vedanā ti vā pan' assa sati paccupaṭṭhitā hoti yāvad eva ñāṇamattāya patissatimattāya, anissito ca viharati na ca kiñci loke upādiyati. Evam kho bhikkhave bhikkhu vedanāsu vedanānupassī viharati.

Kathaṇ ca bhikkhave bhikkhu citte cittānupassī viharati: Idha bhikkhave bhikkhu sarāgaṃ vā cittaṃ sarāgaṃ cittaṃ ti pajānāti, vītarāgaṃ vā cittaṃ vītarāgaṃ cittaṃ ti pajānāti, sadosaṃ..., vītadosaṃ..., samohaṃ..., vītamohaṃ..., saṅkhittaṃ..., vikkhittaṃ..., mahaggaṭṭam..., amahaggaṭṭam..., sa-uttaraṃ...,

anuttaram samāhutam , asamāhutam , vimuttam ,
 avimuttam vā cittam avimuttam cittan ti pajānāti Iti ajjhattam vā
 citte cittānupassī viharatī, bahiddhā vā c c viharatī, ajjhatabhiddhā
 vā c c viharatī, samudayadhammānupassī vā cittasmim viharatī
 vayadhammānupassī vā cittasmim viharatī, samudayavayadhammā
 nupassī vā cittasmim viharatī Atthi cittan ti vā pan' assa satī paccu
 patthitā hotī yāvad eva nānamattāya patissatimattāya, anissito ca
 viharatī na ca kiñci loke upādiyatī Evam kho bhikkhave bhikkhu
 citte cittānupassī viharatī.

Kathañ ca bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī
 viharatī Idha bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī
 pañcasu nīvaranesu Kathañ ca bhikkhave bhikkhu dhammesu
 dhammānupassī viharatī pañcasu nīvaranesu Idha bhikkhave bhikkhu
 santam vā ajjhattam kāmaccchandam atthi me ajjhattam kāmaccchando
 ti prajānāti, asantam vā ajjhattam kāmaccchandam na'tthi me
 ajjhattam kāmaccchando ti pajānāti, yathā ca anuppannassa kāmāc
 chandassa uppādo hotī tañ ca pajānāti, yathā ca uppannassa kāmāc
 chandassa pahānam hotī tañ ca pajānāti, yathā ca pahānassa
 kāmaccchandassa āyatim anuppādo hotī tañ ca pajānāti Santam
 vā ajjhattam byāpādam atthi me ajjhattam byāpādo ti pajānāti
 Santam vā ajjhattam thīnamiddham atthi me ajjhattam thīna
 middhan ti pajānāti Santam vā ajjhattam uddhaccakukkuccam
 atthi me ajjhattam uddhaccakukkuccan ti prajānāti Santam
 vā ajjhattam vicikiccham atthi me ajjhattam vicikicchā ti pajānāti,
 asantam vā ajjhattam vicikiccham na'tthi me ajjhattam vicikiccha ti
 pajānāti, yathā ca anuppannāya vicikicchāya uppādo hotī tañ ca
 pajānāti, yathā ca uppannāya vicikicchāya pahānam hotī tañ ca
 prajānāti, yathā ca pahānāya vicikicchāya āyatim anuppādo hotī tañ
 ca pajānāti Iti ajjhattam vā dhammesu dhammānupassī viharatī,
 bahiddhā vā dh dh viharatī, ajjhatabhiddhā vā dh dh viharatī,
 samudayadhammānupassī va dhammesu viharatī, vayadhammā
 nupassī vā dh v , samudayavayadhammānupassī vā dh v Atthi
 dhammā ti vā pan' assa satī paccupatthitā hotī yāvad eva nānamattāya
 patissatimattāya, anissito ca viharatī na ca kiñci loke upādiyatī
 Evam kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī
 pañcasu nīvaranesu

Puna ca param bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī
 viharatī pañcas' upādanakkhandhesu Kathañ ca bhikkhave bhikkhu
 dhammesu dhammānupassī viharatī pañcas' upādanakkhandesu

Idha bhikkhave bhikkhu: iti rūpaṃ, iti rūpassa samudayo, iti rūpassa atthagamo; iti vedanā, iti vedanāya s., iti vedanāya a.; iti saññā, iti saññāya s., iti saññāya a.; iti saṅkhārā, iti saṅkhārānaṃ s., iti saṅkhārānaṃ a.; iti viññānaṃ, iti viññānaṃ samudayo, iti viññānaṃ samudayo atthagamo ti, iti ajjhataṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati . . . upādiyati. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati pañcas' upādānakkhandhesu.

Puna ca param bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu. Kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu: Idha bhikkhave bhikkhu cakkhuṃ ca pajānāti rūpe ca pajānāti, yaṃ ca tadubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ taṃ ca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti taṃ ca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti taṃ ca pajānāti, yathā ca pahinassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti taṃ ca pajānāti: sotaṃ ca pajānāti sadde ca pajānāti—pe—ghānaṃ ca pajānāti gandhe ca pajānāti—jivhaṃ—ca pajānāti rase ca pajānāti—kāyaṃ ca pajānāti phoṭṭhabbe ca pajānāti—manaṃ ca pajānāti dhamme ca pajānāti, yaṃ ca tad ubhayaṃ paṭicca uppajjati saṃyojanaṃ taṃ ca pajānāti, yathā ca anuppannassa saṃyojanassa uppādo hoti taṃ ca pajānāti, yathā ca uppannassa saṃyojanassa pahānaṃ hoti taṃ ca pajānāti, yathā ca pahinassa saṃyojanassa āyatim anuppādo hoti taṃ ca pajānāti. Iti ajjhataṃ vā dhammesu dhammānupassī viharati upādiyati. Evaṃ kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati chasu ajjhattikabāhiresu āyatanesu.

Puna ca param bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu. Kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharati sattasu bojjhaṅgesu: Idha bhikkhave bhikkhu santaṃ vā ajjhataṃ satisambojjhaṅgaṃ: atthi me ajjhataṃ satisambojjhaṅgo ti pajānāti, asantaṃ vā ajjhataṃ satisambojjhaṅgaṃ: na'tthi me ajjhataṃ satisambojjhaṅgo ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhojjhaṅgo ti pajānāti, yathā ca anuppannassa satisambojjhaṅgassa uppādo hoti taṃ ca pajānāti, yathā ca uppannassa satisambojjhaṅgassa bhāvanāpāripūri hoti taṃ ca pajānāti. Santaṃ vā ajjhataṃ dhammavicayasambojjhaṅgaṃ . . . Santaṃ vā ajjhataṃ viriyasambojjhaṅgaṃ . . . Santaṃ vā ajjhataṃ pītasambojjhaṅgaṃ . . . Santaṃ vā ajjhataṃ passaddhisambojjhaṅgaṃ . . . Santaṃ vā ajjhataṃ samādhisambojjhaṅgaṃ . . . Santaṃ vā ajjhataṃ upekhāsambojjhaṅgaṃ: atthi me ajjhataṃ upekhāsambojjhaṅgo ti

pajānāti, asantam vā ajjhattam upekkhāsambojjhangam na'tthi me ajjhattam upekkhāsambojjhangam tī pajānāti, yathā ca anuppannassa upekkhāsambojjhangassa uppādo hoti tañ ca pajānāti yathā ca uppannassa upekkhāsambojjhangassa bhāvanāpāripūri hoti tañ ca pajānāti Iti ajjhattam vā dhammesu dhammānupassī viharatī upādiyati Evam kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī sattasu bojjhangesu

Puna ca param bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī catusu ariyasaccesu Kathañ ca bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī catusu ariyasaccesu, Idha bhikkhave bhikkhu idam dukkham tī yathābhūtam pajānāti, ayam dukkhasamu dayo tī yathābhūtam pajānāti, ayam dukkhanirodho tī yathābhūtam pajānāti, ayam dukkhanirodhagāminī paṭipadā tī yathābhūtam pajānāti Iti ajjhattam vā dhammesu dhammānupassī viharatī bahuddhā vā dhī dhī viharatī, ajjhattabaddhā vā dhī dhī viharatī samudaya dhammānupassī vā dhammesu viharatī vayadhammanupassī vā dhammesu viharatī, samudaya vā yadhammanupassī vā dhammesu viharatī Atthi dhammā tī vā pan'assa satī paccupatthita hoti jāvaḍ eva nīnamattāya patissatimattāya anissito ca viharatī na ca kiñci loke upādiyati Evam kho bhikkhave bhikkhu dhammesu dhammānupassī viharatī catusu ariyasaccesu

Yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipatthāne evam bhāveyya satta vassāni, tassa dvinnam phalānam aññataram phalam patikān kham ditthe va dhamme aññā, satī vā upādisese anāgāmita Tī tthantu bhikkhave satta vassāni, yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipatthāne evam bhāveyya cha vassāni pañca vassāni cattāri vassāni tīni vassāni dve vassāni ekam vassam—titthatu bhikkhave ekam vassam, yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipatthāne evam bhāveyya satta māsāni, tassa dvinnam phalānam aññataram phalam patikān kham ditthe va dhamme aññā satī vā upādisese anāgāmita Tī tthantu bhikkhave satta māsāni yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipatthāne evam bhāveyya cha māsāni pañca māsāni cattāri māsāni tīni māsāni dve māsāni māsam addhamāsam—titthatu bhikkhave addhamāso, yo hi koci bhikkhave ime cattāro satipatthāne evam bhāveyya sattāham tassa dvinnam phalānam aññataram phalam patikān kham ditthe va dhamme aññā, satī vā upādisese anāgāmita

Ekayano ayam bhikkhave maggo sattanam visuddhiyā soka pariddavānam samatikkamāya dukkhadomanassānam atthagamaya

ñāyassa adhigamāya nibbānassa sacchikiriya, yadidaṃ cattāro satipaṭṭhānā ti, iti yaṃ taṃ vuttaṃ idam etaṃ paticca vuttan ti.

Idam avoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhu Bhagavato bhāsitaṃ abhinandun ti.

Satipaṭṭhāna-Suttaṃ nīṭṭhitam.

ARIYAPARIYESANA SUTTA

(Majjhima Nikāya)

1. Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Sāvattiyaṃ viharati Jetavane Anāthapiṇḍikassa ārāme. Atha kho Bhagavā pubbanhasamayaṃ nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Sāvattiyaṃ piṇḍāya pāvisi. Atha kho sambahulā bhikkhū yena āyasmā Ānando tena upasaṅkamimsu, upasaṅkamtvā āyasmantaṃ Ānandaṃ etad avocum: Cīrassutā no āvuso Ānanda Bhagavato sammukhā dhammī kathā, sādhu mayaṃ avuso Ānanda labheyyāma Bhagavato sammukhā dhammikaṃ kathaṃ savanāyāti. Tena hi āyasmanto yena Rammakassa brāhmaṇassa assamo tena upasaṅkamatha, appeva nāma labheyyātha Bhagavato sammukhā dhammikaṃ kathaṃ savanāyāti. Evam āvuso ti kho te bhikkhū āyasmato Ānandassa paccassosum. Atho kho Bhagavā Sāvattiyaṃ piṇḍaya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi: Aham Ānanda yena Pubbārāmo Migāramātu pāsādo tena upasaṅkamissāma divāvihārāyāti. Evam bhante ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassosi. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṃ yena Pubbārāmo Migāramātu pāsādo tena upasaṅkami divāvihārāyo. Atha kho Bhagavā sāyanhasamayaṃ patisallāṇā vuṭṭhito āyasmantaṃ Ānandaṃ āmantesi: Aham Ānanda yena Pubbakotṭhako tena upasaṅkamissāma gattāni parisincitum ti. Evam bhante ti kho āyasmā Ānando Bhagavato paccassoci. Atha kho Bhagavā āyasmatā Ānandena saddhiṃ yena Pubbakotṭhako tena upasaṅkami gattāni parisincitum: Pubbakotṭhake gattāni parisincitvā paccuttaritvā ekacīvaro atṭhāsī gattāni pubbāpayamāno. Atha kho āyasmā Ānando Bhagavantam etad avoca: Ayaṃ bhante Pammakassa brāhmaṇassa assamo avidūre; ramanīyo bhante Rammakassa brāhmaṇassa assamo, pāsādiko bhante Rammakassa brāhmaṇassa assamo; sādhu bhante Bhagavā yena Rammakassa brāhmaṇassa assamo tena upasaṅkamatu anukampaṃ upādāyāti. Adhivāsesi Bhagavā tuṇ-

hubbhāvena Atha kho Bhagavā yena Rammakassa brāhmanassa assamo tena upasāṅkami Tena kho pana samayena sambhulā bhikkhū Rammakassa brāhmanassa assamo dhammiyā kathāya sannisinnā honti Atha kho Bhagavā bahdvāraṅkottahake atthāsi kathāpariyosānam āgamaṃyamaṇo Atha kho Bhagavā kathāpariyosānam viditvā ukkāsivā aggalam ākotesi, vivarimsu kho te bhikkhū Bhagavato dvāram Atha kho Bhagavā Rammakassa brāhmanassa assamam pavāsivā paññatte āsane nisīdi Nivajja kho Bhagava bhikkhū āmantesi Kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni sinnā kā ca pana vo antarākathā vip̐pakathā ti Bhagavantam eva kho no bhante ārabbhā dhammī kathā vip̐pakatā atha Bhagavā anuppatto ti Sādhū bhikkhave etam kho bhikkhave tumhākam patirūpam kulaputtānam saddhā agārasmā anagāriyam pabbajitānam yam tumhe dhammiyā kathāya sannisideyyāthi Sannipatitānam vo bhikkhave dvayam karaniyam dhammī vā kathā ariyo vā tumhībhāvo

2 Dve mā bhikkhave pariyesanā ariyā ca pariyesanā anariyā ca pariyesanā Katamā ca bhikkhave anariyā pariyesanā Idha bhikkhave ekacco attanā jātīdhammo samāno jātīdhammaññeva pariyesati, attanā jarādhammo samāno jarādhammaññeva pariyesati Attanā byādhidhammo attanā maranadhammo attanā soka dhammo attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhammaññeva pariyesati Kiṇ ca bhikkhave jātīdhammam vadetha Puttabhāriyam bhikkhave jātīdhammam, dāsīdāsam jātīdhammam, ajelakam jātī dhammam kukkutasūkaram jātīdhammam, hatthigavāssavalavam jātīdhammam, jātaruparajatam jātīdhammam Jātīdhammā hi ete bhikkhave upadhayo, etthāyam gathito mucchito ajjhopanno attana jātīdhammo samāno jātīdhammaññeva pariyesati Kiṇ ca bhikkhave jarādhammam vadetha Puttabhāriyam bhikkhave jarādhammam, dāsīdāsam jarādhammam ajelakam jarādhammam, kukkutasūkaram jarādhammam, hatthigavāssavalavam jarādhammam, jātarūparajatam jarādhammam Jarādhammā hi ete bhikkhave upadhayo, etthāyam gathito mucchito ajjhopanno attanā jarādhammo samāno jarādhammaññeva pariyesati Kiṇ ca bhikkhave byādhidhammam vadetha Puttabhāriyam bhikkhave byādhidhammam, dāsīdāsam byādhidhammam, ajelakam byādhidhammam, kukkutasūkaram byādhidhammam, hatthigavāssavalavam byādhidhammam Byādhidhammā hi ete byādhidhammaññeva pariyesati Kiṇ ca bhikkhave maranadhammam vadetha Puttabhāriyam bhikkhave maranadhammam, dāsīdāsam

marañadhammaṃ. ajeḷakaṃ marañadhammaṃ, kukkuṭasūkaraṃ marañadhammaṃ, hatthigavāssavaḷavaṃ marañadhammaṃ. Marañadhammā hi ete . . . marañadhammaññeva pariyesati. Kiñ ca bhikkhave sokadhammaṃ vadetha: Puttabhāriyaṃ bhikkhave sokadhammaṃ, dāsīdāsaṃ sokadhammaṃ, ajeḷakaṃ sokadhammaṃ, kukkuṭasūkaraṃ sokadhammaṃ, hatthigavāssavaḷavaṃ sokadhammaṃ. Sokadhammā hi ete sokadhammaññeva pariyesati. Kiñ ca bhikkhave saṅkilesadhammaṃ vadetha: Puttabhāriyaṃ bhikkhave saṅkilesadhammaṃ, dāsīdāsaṃ saṅkilesadhammaṃ, ajeḷakaṃ saṅkilesadhammaṃ, kukkuṭasūkaraṃ saṅkilesadhammaṃ, hatthigavāssavaḷavaṃ saṅkilesadhammaṃ, jātārūparajataṃ saṅkilesadhammaṃ. Saṅkilesadhammā hi ete bhikkhave upadhayo, etthāyaṃ gathito mucchito ajjhopanno attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhammaññeva pariyesati. Ayaṃ bhikkhave anariyā pariyesanā.

3. Katamā ca bhikkhave ariyā pariyesanā: Idha bhikkhave ekacco attanā jātīdhammo samāno jātīdhamme ādīnavaṃ viditvā ajātāṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesati, attanā jarādhammo samāno jarādhamme ādīnavaṃ viditvā ajaraṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesati, attanā byādhidhammo samāno abyādhim . . . attanā marañadhammo samāno . . . amataṃ, attanā sokadhammo samāno asokaṃ . . . , attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhamme ādīnavaṃ viditvā asaṅkiliṭṭhaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesati. Ayaṃ bhikkhave ariyā pariyesanā.

4. Aham pi sudaṃ bhikkhave pubbe va sambodhā anabhisambuddho bodhisatto va samāno attanā jātīdhammo samāno jātīdhammaññeva pariyesāmi, attanā jarādhammo samāno jarādhammaññeva pariyesāmi, attanā byādhidhammo samāno byādhidhammaññeva pariyesāmi, attanā marañadhammo samāno marañadhammaññeva pariyesāmi, attanā sokadhammo samāno sokadhammaññeva pariyesāmi, attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhammaññeva pariyesāmi. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Kiṃ nu kho ahaṃ attanā jātīdhammo samāno jātīdhammaññeva pariyesāmi, attanā jarādhammo samāno—pe—attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhammaññeva pariyesāmi; yaṃ nūnāhaṃ attanā jātīdhammo samāno jātīdhamme ādīnavaṃ viditvā ajātāṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyeseyyaṃ, attanā jarādhammo . . . samāno jarādhamme ādīnavaṃ viditvā ajaraṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyeseyyaṃ, attanā byādhidhammo . . . abyādhim . . . pariyeseyyaṃ, attanā marañadhammo amataṃ pariyeseyyaṃ, attanā

sokadhammo asokam pariyeseyyam, attanā sankilesadhammo samāno sankilesadhamme ādinavam viditvā asankiluttham anuttaram yogakkhemam nibbānam pariyeseyyan ti

5 So kho aham bhikkhave aparena samayena daharo va samāno susu kālakeso bhadrena yobbanena samannāgato pathamena vayasā akāmakānam mātāpitunnam assumukhānam rudantānam kesamassum ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā agarasmā ana gāriyam pabbajim So evam pabbajito samāno kinkusalagavesi anuttaram santivarapadam pariyesamāno yeno Ālāro Kālamo tena upasankamim, upasankamitvā Ālāram Kālāmam etad avocam Iccham aham āvuso Kālāma imasmim dhammavinaye brahmacariyam caritun ti Evam vutte bhikkhave Ālāro Kālāmo mam etad avoca Viharatāyasmā, tādiso ayam dhammo yattha viññū puriso nacirasseva sakam ācariyakam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyāti So kho aham bhikkhave nacirasseva khippameva tam dhammam pariyaṇum So kho aham bhikkhave tāvatakeneva ottapahatamattena lapitalāpanamattena ñāṇāvaḍanca vadami therā vūḍānca, jānāmi passāmiti ca patijānāmi ahañceva aññeca Tassa mayham bhikkhave etad ahosi Na kho Ālāro Kālamo imam dhammam kevalam saddhamattakena sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti pavedeti, addhā Ālāro Kālāmo imam dhammam jānam passam viharatiti Atha khvāham bhikkhave yena Ālāro Kālāmo tena upasankamim, upasankamitvā Ālāram Kālāmam etad avocam Kittavatā no avuso Kālāma imam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesiti Evam vutte bhikkhave Ālāro Kālāmo ākincaññāyatanam pavedesi Tassa mayham bhikkhave etad ahosi Na kho Ālārassava eva Kālāmassa atthi saddhā mayham p atthi saddhā, na kho Ālārassava Kālāmassa atthi viriyam mayham p atthi viriyam, na kho Ālārassava eva Kālāmassa atthi sati mayham p atthi sati, na kho Ālārassava Kālāmassa atthi samādhi, mayham p atthi samādhi, na kho Ālārassava Kālāmassa atthi paññā mayham p' atthi paññā yam nūnam yam dhammam Ālāro Kālāmo sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti pavedeti tassa dhammassa sacchikiriyaṃ padaheyyan ti So kho aham bhikkhave nacirasseva khippameva tam dhammam sayam abhiññā sacchikatva upasampajja vihasim Atha khvāham bhikkhave yena Ālāro Kālāmo tena upasankamim, upasankamitvā Ālāram Kālāmam etad avocam Ettāvatā no avuso Kālāma imam dhammam sayam abhiññā sacchikatva upasampajja pavedesiti Ettāvatā kho aham āvuso imam dhammam

sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemiti. Aham pi kho avūso ettāvatā imaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti. Lābhā no āvuso, suladdhaṃ no āvuso, ye mayhaṃ āyasmantaṃ tādisaṃ sabrahmacāriṃ passāma. Iti yāhaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi taṃ tvaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi, yaṃ tvaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharasi tam ahaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedemi. Iti yāhaṃ dhammaṃ jānāmitaṃ taṃ tvaṃ dhammaṃ jānāsi, yaṃ tvaṃ dhammaṃ jānāsi, tam ahaṃ dhammaṃ jānāmi. Iti yādiso ahaṃ tādiso tvaṃ, yādiso tvaṃ, tādiso ahaṃ. Ehi dāni āvuso, ubha va santā imaṃ gaṇaṃ pariharāmāti. Iti kho bhikkhave Ālāro Kālāmo ācariyo me samāno antevāsiṃ maṃ samānaṃ attano samasamaṃ ṭhapesi ulārāya ca maṃ pūjāya pūjesi. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: Nāyaṃ dhammo nibbidāya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattati, yāvad eva ākiñcaññāyatanūpapattiyā ti. So kho ahaṃ bhikkhave taṃ dhammaṃ analaṅkaritvā tasmā dhammā nibbijjāpakkaṃ.

6. So kho ahaṃ bhikkhave kiṃkusalagavesī anuttaraṃ santi-varapadaṃ pariyesamāno yena Uddako Rāmaputto tena upasaṅkamim, upasaṅkamitvā Uddakaṃ Rāmaputtaṃ etad avocaṃ: Icchāmaham āvuso imasmiṃ dhammavinaye brahmacariyaṃ caritun ti. Evam vutte bhikkhave Uddako Rāmaputto maṃ etad avoca: Viharatā āyasmā, tādiso ayaṃ dhammo yatha viññūpuriso nacirasseva sakaṃ ācariyakaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihareyyāti. So kho ahaṃ bhikkhave nacirasseva khippameva taṃ dhammaṃ pariyāpuṇim. So kho ahaṃ bhikkhave tāvatakeññeva oṭṭhapahata, mattena lapitalāpanamattena nāṇavādañca vadāmi theravādanca-jānāmi passāmiti ca paṭijānāmi ahañca eva aññe ca. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: Na kho Rāmo imaṃ dhammaṃ kevalaṃ saddhāmattakena: sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāmiti pavedesi, addhā Rāmo imaṃ dhammaṃ jānaṃ passaṃ vihāsiti. Atha khvāhaṃ bhikkhave yena Uddako Rāmaputto tena upasaṅkamim, upasaṅkamitvā Uddakaṃ Rāmaputtaṃ etad avocaṃ: Kittāvatā no āvuso Rāmo imaṃ dhammaṃ sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesīti. Evam vutte bhikkhave Uddako Rāmaputto nevasaññāsaññāyatanam pavedesi. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi: No kho Rāmasseva ahosi saddhā, mayhaṃ pi atthi saddhā; na kho Rāmasseya ahosi viriyaṃ,

mayham pi atthi viriyam, na kho Rāmasseva ahosi sati, mayham pi atthi sati, na kho Rāmasseva ahosi samādhi, mayham pi atthi samādhi, na kho Rāmasseva ahosi paññā, mayham pi atthi paññā yān nunāham yam dhammam Rāmo sayam abhiññā sacchikatva upasampajja viharāmiti pavedesi tassa dhammassa sacchikiriyāya padaheyyan ti So kho aham bhikkhave nacirasseva khippameva tam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja vihasim Atha khvāham bhikkhave yena Uddako Rāmaputto tena upasan kamim upasankamitvā Uddakam Rāmaputtam etad avocam Ettā vata no āvuso Rāmo imam dhammam sayam abhiññā sacchikatva upasampajja pavedesiti Ettavatā kho āvuso Rāmo imam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesiti Aham pi kho āvuso ettāvatā imam dhammam sayam abhiññā sacchikatva upasampajja viharāmiti Lābhā no āvuso, suladdham no āvuso, ye mayam aśasmantam tādīsam sabrahmacārim passāma Iti yam dhammam Rāmo sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja pavedesi tam tvam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāsi yam tvam dhammam sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharāsi tam dhammam Rāmo sayam abhiññā sacchikatva upasampajja pavedesi Iti yam dhammam Rāmo aññāsi tam tvam dhammam jānāsi, yam tvam dhammam jānāsi tam dhammam Rāno aññāsi Iti yādiso Rāmo ahosi tādiso tuvam, yādiso tuvam tādiso Rāmo ahosi Ehudāni āvuso, tvam imam ganam pariharāti Iti kho bhikkhave Uddako Rāmaputto sabrahmacāri me samano ācariya tthāne ca mam thapesi ulārāya ca mam pūjāya pūjesi Tassa mayham bhikkhave etad ahosi Nayham dhammo nibbidaya na virāgāya na nirodhāya na upasamāya na abhiññāya na sambodhāya na nibbānāya samvattati, yāvadeva nevasaññānāsaññāyatanupattiyā ti So kho aham bhikkhave tam dhammam analankaritvā tismā dhammā mbbijjāpakkamim

7 So kho aham bhikkhave kinkusalagavesi anuttaram santi varapadam pariyesamāno Magadhesu anupubbena cārikam caramāno yena Uruvelā senānigamo tadavasaram Tatthāddasam ramanyam bhūmibhāgam pāsādikañca vanasandam nadiñca sandantim setakam sūpatittham ramanyam, samantā ca gocaragāmam Tassa mayham bhikkhave etad ahosi Ramaniyo vata bho bhūmibhāge pāsādiko ca vanasando, nadi ca sandati selakā sūpatitthā ramaniyā samantā ca gocaragamo, alam vata idam kulaputtassa padhānatthikassa

padhānāyāti. So kho ahaṃ bhikkhave tattheva nisīdim: alam idaṃ padhānāyāti.

8. So kho ahaṃ bhikkhave attanā jātidhammo samāno jāti-dhamme ādinavaṃ veditvā ajātaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno ajātaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ, attanā jarādhammo samāno jarādhamme ādinavaṃ veditvā ajaraṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno ajaraṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ, attanā byādhidhammo samāno byādhidhamme ādinavaṃ veditvā abyādhiṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno abyādhiṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ, attanā maraṇadhammo samāno maraṇadhamme ādinavaṃ veditvā amataṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno amataṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ, attanā sokadhammo samāno sokadhamme ādinavaṃ veditvā asokaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno asokaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ, attanā saṅkilesadhammo samāno saṅkilesadhamme ādinavaṃ veditvā asaṅkiliṭṭhaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ pariyesamāno asaṅkiliṭṭhaṃ anuttaraṃ yogakkhemaṃ nibbānaṃ ajjhagamāṃ. Nāṇaṇca pana me dassanaṃ udapādi: Akuppā me vimutti, ayaṃ antimā jāti, na'tthi dāni puna-bbhavo ti.

9. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahosi : Adhigato kho me ayaṃ dhammo gambhire duddaso duranubodho santo paṇito atakkāvacaro nipuṇo paṇḍitavedaniyo. Ālayārāmā kho panāyam pajā ālayaratā ālayasammuditā. Ālayārāmāya kho pana pajāya ālayaratāya ālayasammuditāya duddasaṃ idaṃ ṭhānaṃ yadidaṃ idappaccayatā paṭicca-sāruppādo, idaṃ pi kho ṭhānaṃ duddasaṃ yadidaṃ sabbasaṅkhārasamatho sabbūpadhipaṭinissaggo taṇhakkhayo virāgo nirodho nibbānaṃ. Ahaṇca eva kho pana dhammaṃ deseyyaṃ pare ca me na ājāneyyūṃ, so mamassa kilamatho sā mamassa vihesāti. Apissu maṃ bhikkhave imā anacchariyā gāthā patibhaṃsu pubbe assuta-pubbā.

Kicchena me adhigataṃ halan dāni pakāsituṃ rāgadosaparetehi nāyaṃ dhammo susambudho Patisotagāmiṃ nipuṇaṃ gambhiraṃ duddasaṃ aṇuṃ rāgarattā na dakkhiniti tamokkhandhena āvaṭṭa ti.

10. Itiha me bhikkhave paṭisaṅcikkhato appossukkatāya cittaṃ namati, no dhammadesanāya. Atha kho bhikkhave Brahmuno Sahampatissa mama cetasā cetoparivitakkam aññāya etad ahosi:

Nassati vata bho loko, vinasati vata bho loko, yatra hi nāma Tathā-gatassa arāhato sammāsambuddhassa appossukkatāya cittam namati, no dhammadesanāyāti. Atha kho bhikkhave Brahmā Sahampati seyyathā pi nāma balavā puriso sammūjitam vā bāham pasāreyva pasāritam vā bāham sammūjeyya evamevām Brahmāloko antarahito mama purato pīturalhosi. Atha kho bhikkhave Brahmā Sahampati ekamsam uttarāsaṅgam karitvā yenāham tena añjalim panūmetvā mam etad avoca. Desetu bhante Bhagavā dhammam desetu sugato dhammam, santi sattā appirajakkhajātikā assavanatī dhammassa parihāyanti, bhavissanti dhammassa aññātāro ti. Idam avoca bhikkhave Brahmā Sahampati, idam vatvā athāpāram etad avoca.

Pāturalhosi Magadhesu pubbe
 dhammo asuddho samalehi cintito,
 apīpur etam amatassa dvāram
 sunantu dhammam vimalenāpūbuddham
 Sele yathā pabbatamuddhani tthito
 yathā pi passe janatam samantato,
 tathūpamam dhammamayam sumedha
 pāsādam ūruya samantacakkhu
 sokāvatinnam janatam apetasoko
 avekkhassu jātijarābhubhūtam
 Uthhehi vira vijitasāṅgama
 satthavūha anana vicara loka,
 desassu Bhagavā dhammam
 aññātāro bhavissantīti.

11. Atha khivāham bhikkhave Brahmuno ca ajjhesanam viditvā sattesu ca kārūññatam paticca Buddhacakkhunā lokam volokesim. Addasam kho aham bhikkhave Buddhacakkhunā lokam volokento satte appirajakkhe mahārajakkhe, tikkindriye mudindriye, svākāre dvākāre, suviññāpaye duviññāpaye, appekacce paralokavajjabhaya dassāvino viharante. Seyyathā pi nāma uppaliniyam vā paduminiyam vā pundarikiniyam vā appekaccāni uppalāni vā padumāni vā pundarikāni vā udake jātāni udako samvaddhāni udakā nuggatāni antonimuggaposini, appekaccāni uppatāni vā padumāni vā pundarikāni vā udake jātāni udako samvaddhāni samodakamthitāni, appekaccāni uppalāni vā padumāni vā pundarikāni vā udake jātāni udako samvaddhāni, udakā accuggamma tittthanti anupalittāni udakena, evam eva kho aham bhikkhave Buddhacakkhunā lokam volo-

kento addasaṃ satte apparajakkhe mahārajakkhe, tikkhindriye mudindriye, svākāre dvākāre, suviññāpaye duviññāpaye, appekacce paralokavajjabhaya dassāvine viharante. Atha khvāhaṃ bhikkhave Brahmānaṃ Sahampatiṃ gāthāya paccabhāsim:

Apārutā tesāṃ amatassa dvārā (Brahme)
ye sotavanto. pamuñcantu saddhaṃ
vihimsasaññi pagunaṃ na bhāsim
dhammaṃ paṇitaṃ manujesu Brahme ti.

12. Atha kho bhikkhave Brahmā Sahampati: katāvakāso kho 'mhi Bhagavatā dhammadesanāyāti maṃ abhivādetvā padakkiṇaṃ katvā tatthev' antaradhāyi.

13. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Kassa nu kho ahaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyaṃ, ko imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatīti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Ayaṃ kho Ālāro Kālāmo paṇḍito viyatto medhāvī, dīgharattaṃ viyatto medhāvī, dīgharattaṃ apparajakkhajātiko, yaṃ nūnāhaṃ Ālārassa Kālāmassa paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyaṃ, so imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatīti. Atha kho maṃ bhikkhave devatā upasaṅkamitvā etad avocaṃ: Sattāhakālakato bhante Ālāro Kālāmo ti. Nāṇaṃ ca pana me dassanaṃ udapādi: Sattāhakālakato Ālāro Kālāmo ti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Mahājāniyo kho Ālāro Kālāmo sace hi so imaṃ dhammaṃ suneyya khippameva ājāneyyāti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: kassa nu kho ahaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyaṃ, ko imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatīti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Ayaṃ kho Uddako Rāmaputto paṇḍito viyatto medhāvī, dīgharattaṃ apparajakkhajātiko, yaṃ nūnāhaṃ Uddakassa Rāmaputtassa paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyaṃ, so imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatīti. Atha kho maṃ bhikkhave devatā upasaṅkamitvā etad avocaṃ: Abhidosa-kālakato bhante Uddako Rāmaputto ti. Nāṇaṃ ca pana me dassanaṃ udapādi: Abhidosa-kālakato Uddako Rāmaputto ti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Mahājāniyo kho Uddako Rāmaputto, sace hi so imaṃ dhammaṃ suneyya khippameva ājāneyyāti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Kassa nu kho ahaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyaṃ, ko imaṃ dhammaṃ khippameva ājānissatīti. Tassa mayhaṃ bhikkhave etad ahoṣi: Bahukārā khome pañcavaggiyā bhikkhū ye ca paṭhamaṃ upatthahimsu; yaṃ nūnāhaṃ pañcavaggiyā bhikkhūnaṃ paṭhamāṃ dhammaṃ deseyyanti. Tassa may-

ham bhikkhave etad ahoṣi Kāhannu kho etarahi pañcavaggiyā bhikkhū viharantīti Addasāmi kho aham bhikkhave dibbena cakkhunā vusuddhena atikkantamānusakena pañcavaggiye bhikkhu Bārīnasiyam viharante Isipatane migadāye Atha khvāham bhikkhave Uruvelāyam yathūbhūrantam viharitvā yena Bārīnasi tena cārikam paḍḍhami

14 Addasā kho mam bhikkhave Upako ājiviko antaro ca Gayam antārā ca bodhim addhānamaggapātippinam disvāna mam etad avoca Vipprasannāmi kho te āvuso indriyāni parisuddho chavā vunno pariyodāto, kam si tvam āvuso uddissa pabbajito ko va te satthī, kassa vā tvam dhammam rocessi? Evam vutte aham bhūḥ khave Upakam gāthāhi ajjhabhāsim

Sabbābhūbhū sabbaviddū ham asmi
sabbesu dhammesu anupalitto
sabbamjaho tanhakkhaye vimutto
sayam abluṇṇāya kam uddiseyyam

Na me ācariyo atthi, sadiso me na vijjati,
śīdevakasmim lokasmim na 'tthi me patipuggalo

Aham hi arahā loko, aham sattha anuttaro

eko 'mihi sammāsambuddho, sītibhūtosmi nibbuto

Dhammacakkam pavattetum gacchāmi Kāśinam puram

andhabhūtasmi lokasmim āhañcham amatadundubhin ti

—Yathā kho tvam āvuso patijānāsi arahasi anantajino ti —

Madisā ve jinā honti ye pattā āsavakkhāyam

jitā me papakā dhammā, tasmā ham Upakā jino ti

Evam vutte bhikkhave Upako ājiviko Huvēyya p' āvuso ti vatvā sīsam okampetvā ummaggam gahetvā paḍḍhāmi

15 Atha khvāham bhikkhave anupubbena cārikam caramāno yena Bārīnasi Isipatanam migadāyo yena pañcavaggiyā bhikkhū tena upasankamim Addasāsum kho mam bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhūdurato vā āgacchantam, disvāna aññamaññam santhapesum Ayam āvuso samano Gotamo āgacchatī, bāhuliko pādhānavibbhanto āvatto bāhullāya, so na eva adhivādetabbo na paccutthātabbo nāssa pattacivaram patiggahetabbam api ca kho āsanam thapetabbam, sace ākankhussati nisīdi-satīti Yathā yathā kho aham bhikkhave upasankamāmi tathā tathā pañcavaggiyā bhikkhū nāsakkhimsu sakāya katikāya santhātum, appekacce mam paccuggantvā patta-

cīvaram paṭiggahesum appakacce āsanam paññāpesum, appakacce pādodakam upatṭhāpesum api ca kho maṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Evaṃ vutte ahaṃ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etad avocaṃ: Mā bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusavādena ca samudācarittha. Arahāṃ bhikkhave Tathāgato sammāsambuddho. Odahatha bhikkhave sotam, amatam adhigataṃ, ahaṃ anusāsāmi, ahaṃ dhammaṃ desemi, yathānusiṭṭhaṃ tathā paṭipajjamānā nacirasseva yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tadanuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathāti. Evaṃ vutte bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṃ etad avocaṃ: Tāya pi kho tvaṃ āvuso Gotama iriyāya tāya patipadāya tāya dukkarakārikāya nājjhagamā uttarim manussadhammā alamariyañānadassana visesaṃ, kim pana tvaṃ etarahi bāhuliko padhāna vibbhanto āvatto bāhullāya adhigamissasi uttarim manussadhammā alamariyañānadassanavisesaṃ ti. Evaṃ vutte ahaṃ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etad avocaṃ: Na bhikkhave Tathāgato bāhuliko na padhānavibbhanto na āvatto bāhullāya. Arahāṃ bhikkhave Tathāgato sammāsambuddho. Odahatha bhikkhave sotam, amatam adhigataṃ, ahaṃ anusāsāmi, ahaṃ dhammaṃ desemi, yathānusiṭṭhaṃ tatha paṭipajjamānā nacirasseva yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasmā anagāriyaṃ pabbajanti tadanuttaraṃ brahmacariya pariyosānanam diṭṭhe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathāti. Dutiyam pi kho bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṃ etad avocaṃ: Tāya pi kho tvaṃ āvuso Gotama iriyāya . . . alamariyañānadassanavisesaṃ ti. Dutiyam pi kho ahaṃ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etad avocaṃ: Na bhikkhave Tathāgato bāhuliko . . . upasampajja viharissathāti. Tatiyam pi kho bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū maṃ etad avocaṃ: Tāya pi kho tvaṃ āvuso Gotama iriyāya . . . alamariyañānadassanavisesaṃ ti. Evaṃ vutte ahaṃ bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū etad avocaṃ. Abhijānātha me no tumhe bhikkhave itopubbe evarūpaṃ vabbhācitaṃ etanti. No hetam bhante. Arahāṃ bhikkhave Tathāgato sammāsambuddho. Odahatha bhikkhave sotam, amatam adhigataṃ, ahaṃ anusāsāmi, ahaṃ dhammaṃ desemi, yathānusiṭṭhaṃ tathā paṭipajjamānā nacirasseva yassatthāya kulaputtā sammadeva agārasma anagāriyaṃ pabbajanti tadanuttaraṃ brahmacariyapariyosānaṃ diṭṭhe va dhamme sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathāti. Asakkhim

kho aham bhikkhave pañcavaggiye bhikkhū sūñhāpetum Dve pi sudam bhikkhave bhikkhū ovaḍḍmi, tayo bhikkhū pindāya caranti, yam tayo bhikkhū pindāya caritvā āharanti tena chabbaggo vāpema Tavo pi sudam bhikkhave bhikkhū ovaḍḍmi, dve bhikkhū pindāya caranti, yam dve bhikkhū pindāya caritvā āharanti tena chabbaggo vāpema Atha kho bhikkhave pañcavaggiyā bhikkhū mayā evam ovāḍḍyamānā evam anuśīyamānā attanā jītidha manā samānā jītidhamme ādinayam viditvā ajītam anuttaram yogakkhemam nibbīnam parivesamānā ajītam anuttaram yogakkhemam nibbīnam ajjhagamamsu, attanā jītidhammā samānā ajaram attanā byādhudhammā samānā abyādhum attanā maraṇadhammā samānā amaram attanā sokadhammā samānā asokam attanā saṅkilesadhammā samānā saṅkilesadhamme ādinayam viditvā asaṅkiliṭṭham anuttaram yogakkhemam nibbīnam parivesamānā asaṅkiliṭṭham anuttaram yogakkhemam nibbīnam nibbīnam ajjhagamamsu Sāmañ ca pana nesaṃ dāssanam udapādi Akuppā no vimutti, ayaṃ antimā jīti na 'tthi dāmi punabbhavo ti

16 Pañce' ime bhikkhave lāmagunā katame pañca cakkhu viññeyyā rūpā itthā lantā manūpā payarūpā kāmūpasamhūtā rajanīvā, sotaviññeyyā saddā—pe—ghānaviññeyyā gandhā pibhaviññeyyārasā kāyaviññeyyā phoṭṭhabbā itthā kantā manūpā payarūpā kāmūpasamhūtā rajanīvā. Ime kho bhikkhave pañca lāmagunā Ye hi keci bhikkhave samanā vā brāhmaṇā. Ye hi keci bhikkhave samanā vā brāhmaṇā vā ime pañca lāmagune gathitā mucchitā ajjhopannā anādinavadasāvino anissaranapañhū paribhuñjanti te evam assu veditabbā: anayam āpannā byasanam āpannā vathākāma karanīvā pāpimato Seyyathā pi bhikkhave āraññako mago baddho pāsarā samadhusayeyya, so evam assa veditabbo anayam āpanno byasanam āpanno yathākāmakaranīyo luddassa, āgacchante ca ludda na yenakāmam pakkamassitīti, evameva kho bhikkhave ye hi keci samanā vā brāhmaṇā vā yathākāmakaranīvā pāpimato Ye ca kho keci bhikkhave samanā vā brāhmaṇā vā ime pañca lāmagune agathitā amucchitā anajjho-pannā ādinavadasāvino nissarana pañhū paribhuñjanti te evam assu veditabbā na anayam āpannā na byasanam āpannā na yathākāmakaranīvā pāpimato Seyyathā pi bhikkhave āraññako mago abaddho pāsarāsam adhusayeyya, so evam assa veditabbo na anayam āpanno na byasanam āpanno na yathākāmakaranīyo luddassa, āgacchante ca pana luddo yenakāmam

pakkamissatīti: evameva kho bhikkhave ye hi keci samanā vā brāhmaṇā vā na yathākāmakaraṇīyā pāpimato.

17. Seyyathā pi bhikkhave ārañṇako mago araṇṇe pavane cara-māno vissattho gacchati vissattho tiṭṭhati vissattho nisīdati vissattho seyyaṃ kappeti. taṃ kissa hetu: anāpāthagato bhikkhave luddassa; evaṃ eva kho bhikkhave bhikkhu viviceva kāmehi vivicca-akusalehi dhammehi savitakkaṃ savicāraṃ vivekajaṃ pītisukhaṃ paṭhamañ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati bhikkhave bhikkhu: andhamakāsi Māraṃ, apadaṃ vadhivā Māraccakkhū adassanaṃ gato pāpimato. Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu vitakkavicārānaṃ vūpasamā ajjhataṃ sampasādanaṃ cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati... pāpimato. Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu pītiyā ca virāgā upekhako ca viharati sato ca sampajāno, sukhañ ca kāyena paṭisaṃvedeti yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti: upekhako satimā sukhavihārī ti tatiyaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati... pāpimato. Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubbe va somanassadomanassānaṃ atthagamā adukkhaṃ asukhaṃ upekhāsati—pārisuddhiṃ catutthaṃ jhānaṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati... pāpimato. Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu sabbaso rūpasāññānaṃ samatikkamā paṭigahasaññānaṃ atthagamā nānattasaññānaṃ amanasikārā ananto ākāso ti ākāsañācāyatanāṃ upasampajja viharati. Ayaṃ vuccati... pāpimato. Puna ca paraṃ bhikkhave bhikkhu sabbaso ākāsañācāyatanāṃ samatikkamma anantaṃ viññāpanti viññāṇaṇcāyatanāṃ upasampajjo viharati—pe—sabbaso viññāṇaṇcāyatanāṃ samatikkamma na 'tthi kiñciti ākiñcaññāyatanāṃ upasampajja viharati—sabbaso ākiñcaññāyatanāṃ samatikkamma nevasaññānāsaññāyatanāṃ upasampajja viharati—sabbaso nevasaññānāsaññāyatanāṃ samatikkamma saññāvedayitanirodhaṃ upasampajja viharati. paññāya c' assa disvā āsavā parikkhīṇā honti. Ayaṃ vuccati bhikkhave bhikkhu: andham akāsi Māraṃ, apadaṃ vadhivā Māraccakkhū adassanaṃ gato pāpimato, tiṇṇo loke visattikaṃ. So vissattho gacchati vissattho tiṭṭhati vissattho nisīdati vissattho seyyaṃ kappeti taṃ kissa hetu: anāpāthagato bhikkhave pāpimato ti.

Idam avoca Bhagavā. Attamanā te bhikkhū Bhagavato bhāsi-taṃ abhinandun ti.

Ariyapariyesana-Suttaṃ nīṭhitam.

KOSALA SAMYUTTAM

(Samyutta Nikāya)

CHAPTER I PATHAMO VAGGO

1 Daharo

1 Evam me sutam elam samayam Bhagavā Sīvatthiyam viharatī Jetavane Anāthapindikassa ārāme ||

2 Atha kho rājā Pasenadi kosalo yena Bhagavā tenupasankamī || upasankamutvā Bhagavatā saddhim || sammodanīyam katham sārānīyam vitisīretvā ekamantam nisīdi ||

3 Ekamantam nisinnō kho rājā Pasenadi kosalo Bhagavantam etad avoca || Bhavam pi no Gotamo anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti patijānātī ||

4 Yam hi tam mahārāja sammāvadamāno vadeyya anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti maman tam sammāvadamāno vadeyya || aham hi mahārāja anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti ||

5 Ye pi te bho Gotama samana brahmanā sanghino ganino ganēcariyā nātā yasassino tittaharā sādhu sūmmatā bahujanassa || seyyathidam Purano Kassapo Makkhalī Gosālo Nigantho Nātaputto Sañjayo belatthaputto Kakudho Kaccāyano Ajito Kesakambhilo || te pi mayā anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti patijānāthāti putthā samānā anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti na patijānanti || kim pana bhavam Gotamo daharo e eva jātiyā navo ca pabbajāyāti ||

6 Cattāro kho me mahārāja dahara ti na uññātabbā daharati na paribhotabbā || katame cattaro || Khattiyo kho mahārāja daharo ti na uññātabbo daharo ti na paribhotabbo || Urago kho mahārāja daharo ti na uññātabbo daharo ti na paribhotabbo || Aggī na uññātabbo na paribhotabbo Bhikkhu na uññātabbo na paribhotabbo

Ime kho mahārāja cattaro daharā ti na uññātabbā dahara ti na paribhotabbā ti

7 Idam avoca Bhagavā Idam vatvana Sugato athāparam etad avoca satthā

8 Khattiyam jātisampannam || abhujātam yasassinam || daharoti nāvajāneyya || na nam paribhave naro ||

- tñānaṃ hi so manussindo rajjaṃ laddhāna khattiyo ||
 so kuddho rājadaṇḍena || tasmim̐ pakkamate bhusaṃ ||
 tasmā taṃ parivaḷḷeyya || rakkaṃ jīvitaṃ attano || ||
 9. Gāme vā yadi vā raññe || yattha passe bhujāṅgamaṃ ||
 daharo ti nāvajāneyya || na naṃ paribhave naro ||
 uccāvaccehi vaṇṇehi || urago carati tejasi ||
 so āsajja ḍaṇḍe bālaṃ || naraṃ nāriṃ ca ekadā ||
 tasmā taṃ parivaḷḷeyya || rakkaṃ jīvitaṃ attano || ||
 10. Pahūtabhakkhaṃ jāliṇaṃ pāvakaṃ kaṇḍavattaniṃ ||
 daharo ti nāvajāneyya || na naṃ paribhave naro ||
 laddhā hi so upādānaṃ || mahā hutvāna pāvako ||
 so āsajja ḍahe bālaṃ || naraṃ nāriṃ ca ekadā ||
 tasmā taṃ parivaḷḷeyya || rakkaṃ jīvitaṃ attano || ||
 11. Vanā yad aggi ḍahati || pāvako kaṇḍavattani ||
 jāyanti tattha pāroha || ahorattānaṃ accaye || ||
 12. Yaṇ ca kho sīlasampanno || bhikkhu ḍahati tejasā ||
 na tassa puttā pasavo || dāyādā vindaṇḍaṃ dhanā || ||
 anapaccā adāyadā || tālavatthu bhavanti te || ||
 13. Tasmā hi paṇḍito poso || sampassaṃ atthaṃ attano
 bhujāṅgamaṃ pāvakaṇḍa || khattiyaṃ ca yasassinaṃ ||
 bhikkhuṃ ca sīlasampannaṃ || sammad-eva samācare ti
 14. Evaṃ vutte rājā Pasenadi-kosalo Bhagavantam etad avoca ||
 Abhikkantaṃ bhante abhikkantaṃ bhante || seyyathāpi bhante nikku-
 jitaṃ vā ukkuḷḷeyya paṭicchannaṃ vā vivareyya mūlhaṃ vā maggaṃ
 ācikkheyya andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya cakkhumanta
 rūpāni dakkhanti || evaṃ evaṃ Bhagavatā anekapariyāyena dhammo
 pakāsito || || Esāhaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāmi dham-
 maṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca || upāsakaṃ maṃ bhante Bhagavā
 dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ-ti || ||

2. Puriso

1. Sāvattthiyaṃ ārāme || ||
2. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo yena Bhagavā ten-upasaṇ-
 kami || upasaṇkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antaṃ
 nisīdi ||
3. Ekam antaṃ nisinna kho rājā Pasenadi-kosalo Bhagavantam
 etad avoca || || Kati nu kho bhante purisassa dhammā ajjhattaṃ
 uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāyāti || ||

4 Tayo kho mahārāja purisassa dhammā ajjhattam uppajja mānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya || Katame tayo || Lobho kho mahārāja purisassa dhammo ajjhattam uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya || Doso kho mahārāja purisassa dhammo ajjhattam uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya || Moho kho mahārāja purisassa dhammo ajjhattam uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya || Ime kho mahārāja tayo purisassa dhammā ajjhattam uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsuvihārāya ti ||

5 Lobho doso ca moho ca purisam pāpacetasam ||
himsanti attasambhūtā tacasaram va samphalan ti ||

3 Rājā

1 Savatthiyam ||

2 Ekam antam nisinnō kho rāja Pasenadī kosalo Bhagavantam etad avoca || Atthi nu kho bhante jātassa aññatra jarāmaranā ti ||

3 Natthi kho mahārāja aññatra jarāmaranā ||

4 Ye pi te mahārāja khattiya mahāsālā addhā mahaddhana mahābhogā pahūta jatarūparajata pahūta vittūpakaranā pahuta dhanadhaññā || tesam pi jātānam natthi aññatra jarāmaranā ||

5 Ye pi te mahārāja brahmana mahāsālā gahapatī mahasala addhā mahaddhanā mahābhogā pahūta jatarūparajatā pahūtavittu pakaranā pahūta dhanadhaññā || tesam pi jātānam natthi aññatra jarāmaranā ||

6 Ye pi te mahārāja bhikkhu arahanto khinasava vusitavanto kata karaniyā ohitabhara anuppattasīdatthā parikkhina bhavasam yojana sammadaññā vimutta || tesam pāyam kayo bhedana dhammo nikkhepana dhammo ti ||

7 Jiranti ve rājarāṭha sucitta ||
atho sarīram pi jaram upeti ||
satañ ca dhammo na jaram upeti ||
santo have sabbhū pavedayantīti ||

4 Pūya

1 Sāvattthiyam ||

2 Ekam antam nisinnō kho rāja Pasenadī kosalo Bhagavantam etad avoca ||

Idha mayham bhante rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṅko udaḍḍipādi || kesam nu kho piyo attā kesam appiyo attā ti ||
Tassa mayham bhante etad ahosi ||

3. Ye kho keci kāyena duccaritaṃ caranti vācāya duccaritaṃ caranti || manasā duccaritaṃ caranti tesam appiyo attā kiñcāpi te evaṃ vadeyyuṃ piyo no attā ti || atha kho tesam appiyo attā || Tam kissa hetuṃ yaṃ hi appiyo appiyassa kareyya taṃ te attanā va attano karonti || tasmā tesam appiyo attā

4. Ye ca kho keci kāyena sucaritaṃ karonti vācāya sucaritaṃ caranti || manasā sucaritaṃ caranti tesam piyo attā kiñcāpi te evaṃ vadeyyuṃ piyo no attā ti || atha kho tesam piyo attā || Tam kissa hetuṃ yaṃ hi piyo piyassa kareyya taṃ te attanā va attano karonti || tasmā tesam piyo attā ti

5. Evaṃ etam mahārāja evaṃ etam mahārāja Ye hi keci mahārāja kāyena duccaritaṃ caranti pe tasmā tesam appiyo attā ti || Ye ca kho keci mahārāja kāyena sucaritaṃ caranti pe tasmā tesam piyo attā ti ||

6. Attāraṃ ce piyaṃ jaññānaṃ nam pāpena saṃyuje ||
na hi taṃ sulabhaṃ hoti || sukhaṃ dukkatakārinā ||||
Antaḍḍhiṇaṃ kenādhīpannassa || jabhato mānusaṃ bhavaṃ ||
kiṃ pi tassa sakaṃ hoti || kiñca ādāya gacchati ||
kiñca assa anugaṃ hoti || chāyā va anapāyini ||
Ubho puññañca pāpañca || yaṃ macco kurute idha ||
taṃ hi tassa sakaṃ hoti || tañca ādāya gacchati ||
taṃ e-assa anugaṃ hoti || chāyā va anapāyini ||
Tasmiṃ kareyya kalyāṇaṃ || nicayaṃ samparāyikaṃ ||
puññaṇi paralokasmiṃ || patitthā honti pāṇinan-ti ||||

5. Attānarakkhita

1. Ekaṃ antaṃ nisinnu kho rājā Pasenadi-kosalo Bhagavantam etad avoca ||

2. Idarūpaṃ mayham bhante rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṅko udaḍḍipādi || Kesam nu khu rakkhito attā kesam arakkhito attā ti || Tassa mayham bhante etad ahosi ||

3. Ye kho keci kāyena duccaritaṃ caranti vācāya duccaritaṃ caranti manasā duccaritaṃ caranti tesam arakkhito attā || kiñcāpi te hatthi-kāyo vā rakkheyya || assa-kāyo vā rakkheyya || ratha-kāyo vā rakkheyya || patti-kāyo vā rakkheyya || atha kho tesam arakkhito attā ||

Tam kassa hetu] Bāhira h esā rakkhū n esā rakkhū ajjhattika] tasmā tesam arakkhito attā]]

4 Ye ca kho keci kāyena sucaritam caranti vācāya sucaritam caranti manasā sucaritam caranti tesam rakkhito attā] kiñcapī te n-eva hatthikāyo rakkheyya] na assa kāyo rakkheyya] na ratha kāyo rakkheyya na patti kāyo rakkheyya] atha kho tesam rakkhito attā] Tam kassa hetu] ajjhattikā h esā rakkhū n esā rakkhū bāhirā] tasmā tesam rakkhito attā ti]]

5 Evam etam mahārāja evam etam mahārāja]] Ye hi keci mahārājā kāyena ducaritam caranti] pe] tesam rakkhito attā]] Tam kassa hetu] bāhirā h esā mahārāja rakkhū n esā rakkhū ajjhattikā] tasmā tesam arakkhito attā]] Ye ca kho keci mahārāja kāyena sucaritam caranti vācāya sucaritam caranti manasā sucaritam caranti tesam rakkhito attā] kiñcapī te n-eva hatthikāyo rakkheyya na assa kāyo rakkheyya na ratha kāyo rakkheyya na patti kāyo rakkheyya] atha kho rakkhito attā]] Tam kassa hetu] ajjhattika h esā mahārāja rakkhū n-esā rakkhū bāhirā] tasmā tesam rakkhito attā ti]]

- 6 Kāyena samvaro sādhu] sādhu vācāya samvaro] manasā samvaro sādhu] sādhu sabbattha samvaro] sabbattha samvuto laggī] rakkhito ti pavuccatī]]

6 Appakā

1 Sāvattthiyam]]

2 Ekam antam nisinnā kho rājā Pasenadi kosalo Bhagavantam etad avoca]] Idha mayham bhante rahogatassa patisallinassa evam cetaso parivittakko udapādi]] Appakā te sattā lokasmim ye ulāre ulāre bhoge labhivā na e-eva majjanti na ca pamajjanti na ca kāmesu gedham āpajjanti na ca sattesu vippatipajjanti]] Atha kho eteva bahutarā sattā lokasmim ye ulāre bhoge labhivā majjanti e-eva pamajjanti ca kāmesu ca gedham āpajjanti sattesu ca vippatipajjanti ti]]

3 Evam etam mahārāja evam etam mahārāja] Appakā te mahārāja sattā lokasmim ye ulāre ulāre bhoge labhivā na e-eva majjanti na ca pamajjanti na ca kāmesu gedham āpajjanti na ca sattesu vippatipajjanti]] Atha kho ete va bahutarā sattā lokasmim ye ulāre ulāre bhoge labhivā majjanti e-eva pamajjanti ca kāmesu ca gedham āpajjanti sattesu ca vippatipajjanti ti]]

4. Sārattā kāmabhogesu || giddhā kāmesu mucchitā ||
 atisāraṃ na bujjhanti || migā kūṭaṃ va oḍḍitaṃ ||
 pacchāsam kaṭṭukaṃ hoti || vipāko hi-ssa pāpako-ti ||

7. Atthakaraṇa

1. Ekam antaṃ nisinno kho rājā Pasenadi-kosalo Bhagavantam
 etad avoca ||

2. Idhāhaṃ bhante atthakaraṇe nisinno passāmi khattiya-
 mahāsāle pi brāhmaṇa mahāsāle pi gahapatimahāsāle pi aḍḍhe maha-
 ddhane mahābhoge pahūta-jātarūparajate pahūta-vittūpakaraṇe
 pahūta-dhanadhaññe kāmāhetu kāmanidānaṃ kāmādhikaraṇaṃ
 sampajāna-musā bhāsante || Tassa mayhaṃ bhante etad ahosi ||
 Alaṃ dāni me atthakaraṇena || bhadrāmukho dāni atthakaraṇena
 paññāyissatīti ||

3. Ye pi te mahārāja khattiya-mahāsālā brāhmaṇa-mahāsālā
 gahapati-mahāsālā aḍḍhā mahaddhanā mahābhogā pahūta-jātarūpa-
 rajatā pahūta-vittūpakaraṇā pahūta-dhana-dhaññā kāmāhetu kāma-
 nidānaṃ kāmādhikaraṇaṃ sampajāna-musā bhāsanti || tesam taṃ
 bhavissati dīgharattam ahitāya dukkhāyā ti ||

4. Sārattā kāmabhogesu || giddhā kāmesu mucchitā ||
 atisāraṃ na bujjhanti || macchā khippaṃ va oḍḍitaṃ ||
 pacchāsam kaṭṭukaṃ hoti || vipāko hi-ssa pāpako ti ||

8. Mallikā

1. Sāvatti ||

2. Tena kho paṇḍita samayena rājā Pasenadi-kosalo Mallikāya
 deviyā saddhiṃ uparipāsāda varagato hoti ||

3. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo Mallikaṃ devim avoca ||
 Atthi nu kho te Mallike kocañño attanā piyataro-ti ||

4. Natthi kho me mahārāja kocañño attanā piyataro || tuyhaṃ
 pana mahārāja atthañño koci attanā piyataro-ti ||

5. Mayhaṃ pi kho Mallike natthañño koci attanā piyataro-ti ||

6. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo pāsādā orohitvā yena Bhagavā
 ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam-
 antaṃ nisīdi || Ekamantaṃ nisinno kho rājā Pasenadi-kosalo
 Bhagavantam etad avoca ||

7. Idhāhaṃ bhante Mallikāya deviyā saddhiṃ uparipāsā-
 davaragato Mallikaṃ devim etad avoca || Atthi nu kho te Mallike

koc añño attanī piyataro ti || Evam vutte bhante Mallikā devī
mam etad avoca || Natthi kho me mahārāja koci añño attanā
piyataro ti | tuxham pana mahārāja atth añño koci attanā piyataro
ti || Evam vuttāham bhante Mallikam devīm etad avocam | Mayham
pi kho Mallike n atth añño | oci attanā piyataro ti ||

8 Atha kho Bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imam
gātham abhāsī ||

Sabbā disīnuparigamma ectasī |
n-ev ajjhagū piyataram attanā kvaci |
evam piyo putthu attā piresam |
tasmā na lumse param attakāmo ti ||

9 Jañña

1 Sāvattthī ||

2 Tenā kho pana samayena rañño Pasenadi kosalassa mahā-
yañño paccupatthito hoti | pañca ca usabha satāni pañca ca vaccha-
tara satāni pañca ca vacchatari satāni pañca ca aja satāni pañca ca
urabbha satāni thūnūpanitāni honti yaññatthāya |

3. Ye pi ssa te honti dāsā ti vū pessā ti vū lammakara ti va
te pi danda tajjitā bhaya tajjitā assumukhā rudamānā parikkammāni
karonti ||

4 Atha kho sambhulā bhikkhū pubbanha समयam niva
setvā pattacivaram ādāya Sāvattthim pindāya pāvāsimsu | Sāvattthi-
yam pindāya caritvā paccabhattam pindapāta patikkantā yena
Bhagavā ten upasamāsimsu | Upasankamitvā Bhagavantam abhi-
vādetvā ekam antam nisīdimsu | Ekam antam nisinnā kho te bhikkhū
Bhagavantam etad avocum ||

5 Idha bhante rañño Pasenadi kosalassa mahā yañño paccu-
patthito hoti | Pañca ca usabha satāni pañca ca vacchatara satāni
pañca vacchatari satāni pañca ca urabbha satāni thūnūpanitāni honti
yaññatthāya || Ye pi ssa te honti dāsā ti vū pessā ti vū kammakarā
ti vā te pi danda tajjitā bhaya tajjitā assumukhā rudamānā pari-
kammāni karontīti ||

6 Atha kho Bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imā
gāthāyo abhāsī ||

Assamedham purisamedham | sammāpāsam vājapeyyam |
niraggalam mahārambhā | na te honti mahapphalā ||

ajeḷakā gāvo ca || vividhā yattha haññare ||
 na taṃ sammaggaṭṭā yaññaṃ || upayanti mahesino ||
 Ye ca yaññaṃ nirārambhā || yajanti anukūlaṃ sadā ||
 ajeḷakā ca gāvo ca || vividhā n-ettha haññare ||
 etaṃ sammaggaṭṭā yaññaṃ || upayanti mahesino ||
 etaṃ yajetha medhāvī || eso yañño mahāpphalo ||
 etaṃ hi yajamānassa || seyyo hoti na pāpiyo ||
 yañño ca vipulo hoti || pasīdanti ca devatā ti ||

10. *Bandhana*

1. Tena kho pana samayena raññaṃ Pasenadinā kosalena mahājanakāyo bandhāpito hoti || appekacce rajjūhi appekacce andūhi appekacce saṅkhalikāhi ||

2. Atha kho sambahulā bhikkhu pubbaṇha-samayaṃ nivā-setvā pattacīvaram ādāya Sāvattthiṃ piṇḍāya pāvisimsu || Sāvattthiyaṃ piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapāta-paṭikkantā yena Bhagavā ten-upasaṅkamimsu || Upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisīdimsu ||

3. Ekamantaṃ nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantam etad avocum || Idha bhante raññaṃ Pasenadinā kosalena mahājanakāyo bandhāpito || appekacce rajjūhi appekacce andūhi appekacce saṅkhalikāhi ti ||

Atha kho Bhagavā etaṃ atthaṃ veditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo abhāsi ||

Na taṃ daḷhaṃ bandhanam āhu dhīrā ||
 yad āyasam dārujaṃ pabbajaṇ ca ||
 sārattarattā maṇikuṇḍalesu ||
 puttesu dāresu ca yā apekkhā ||
 etaṃ daḷhaṃ bandhanam āhu dhīrā ||
 ohāriṇaṃ sithilaṃ duppamuñcaṃ ||
 etaṃ pi chetvāna paribbajanti ||
 anapekkhino kāmasukham pahāyati ||

Paṭhamo vaggo ||

Tass-uddānaṃ ||

Daharo Puriso Rājā || Piya Attāna-rakkhito ||

Appakā Atthakaraṇa || Mallikā Yañña Bandhanan-ti ||

CHAPTER II DUTIYO VAGGO

1 *Jatilo*

1 Ekam samayam Bhagavā Sivatthiyāmi viharati Pubbārame Migārimātu pāsido ||

2 Tena kho pana samayena Bhagavā sīyanhasamayam pāti sallānī utthito bahudvārā kottahke nisinnō hoti ||

Atha kho rājā Pasenadī kosalo yena Bhagava ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi ||

3 Tena kho pana samayena satta ca jatilī satta ca nigantha satta ca acellā satta ca ekasītakā satta ca paribbājaka pīrullā kaccha nakkha lomā khāraviddham ādāya Bhagavato avidūre tikkā mantī ||

4 Atha kho rājā Pasenadī kosalo utthīyasamī ekamsam uttarā sungam karitvā dakkhina jānu mandalam pathaviyam mihantva || yena te satta ca jatilā satta ca niganthā satta ca acellā satta ca ekasītakā satta ca paribbājakā ten añjalim pānūmetvā tikkhattum nāmam sīvesī || Rājāham bhante Pasenadī kosalo rājāham bhante Pasenadī kosalo ti ||

5 Atha kho rājā Pasenadī kosalo || acirapakkantesu tesu sattasu ca jatilesu sattasu ca niganthesu sattasu ca acesesu sattasu ca ekasītālesu sattasu ca paribbājakesu || yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisīdi ||

6 Ekam antam nisinnō kho rājā Pasenadī kosalo Bhagavantam etad avoca || Ye te bhante loke arahanto vā arahattā maggā va samāpanna ete tesam aññatarā ti ||

7 Dujjānam kho etam mahārāja taya gihina līma bhogina puttā sambādha samayam ajjhāvasantena kasika cāndanam paccanu bhontena mālā gandha vilepanam dhāryantena jātārūparajatam sādīyantena ime vā arahanto ime vā arahantā maggā samāpannā ti ||

8 Samvāsena kho mahārāja sīlam veditabbam || tam ca kho dighenā addhunā na itaram || manasi karota no amanasi karota || paññavatā no duppaññena ||

9 Samvohārena kho mahārāja soceyyam veditabbam || tam ca kho dighena addhunā na itaram || manasi karota no amanasi karotā || paññavatā no duppaññena ||

10. Āpadāsu kho mahārāja thāmo veditabbo || so ca kho dīghena addhunā na itaram || manasi-karotā na amanasi-karotā || paññāvatā no duppaññena ||

11. Sākacchāya kho mahārāja paññā veditabbā || sā ca kho dīghena addhunā na itaram || manasi-karotā no amanasi-karotā || paññāvatā no dupaññena ti ||

12. Acchariyam bhante abbhutam bhante yāva subhāsitam idaṃ bhante Bhagavatā || Dujjānaṃ kho etaṃ mahārāja tayā gihinā kāmabhoginā || pe || paññāvatā no duppaññenā ti ||

13. Ete bhante mama purisā carā ocarakā janapadam ocaritā āgacchanti || tehi paṭhamam ocinnaṃ ahaṃ pacchā osūpayissāmi ||

14. Idāni te bhante taṃ rajojallaṃ pavāhetvā sunhātā suvilittā kappitakesamassu odātavattā pañcahi kāmaguṇehi samappitā samaṅgibhūtā paricārayissantīti ||

15. Atha kho Bhagavā etaṃ atthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imā gāthāyo abhāsi ||

Na vaṇṇarūpena naro sujāno ||
na vissase ittara-dassanena ||
susaññatānaṃ hi viyaññanena ||
asaññatā lokam imaṃ caranti ||
Patirūpako mattikakuṇḍalo va ||
lohaḍḍhamāso va suvaṇṇachanno ||
caranti eke parivārachannā ||
anto-asuddhā bahi-sobhamānā ti ||

2. Pañca-rājāno

1. Sāvattthiyaṃ viharati ||

2. Tena kho pana samayena pañcannaṃ rājūnaṃ Pasenadipamukhānaṃ pañcahi kāma-guṇehi samappitānaṃ samaṅgibhūtānaṃ paricārayamānānaṃ ayam antarā kathā udapādi || Kin-nu kho kāmānaṃ aggan-ti ||

3. Tatr-ekacce evaṃ āhaṃsi || rūpā kāmānaṃ aggan-ti || Ekacce evaṃ āhaṃsu || saddā kāmānaṃ aggan-ti || Ekacce evaṃ evaṃ āhaṃsu || gandhā kāmānaṃ aggan-ti || Ekacce evaṃ āhaṃsu || rasā kāmānaṃ aggan-ti || Ekacce evaṃ āhaṃsu || phoṭṭhabbā kāmānaṃ aggan-ti || Yato kho te rājāno nāsakkhimsu aññaṃ aññaṃ saññāpetuṃ ||

4 Atha kho rājā Pasenadi kosalo te rājāno etad avoca || Āyāma marisā | yena Bhagavā ten upasankamissāma | upasankamitvā Bhagavantam etam attham patipucchissāma | Yathā no Bhagavā byākarissatī tathā nam dhāreyyāmā tī ||

5 Evam marisā tī kho te rājāno rañño Pasenadi kosalassa paccassosum ||

6 Atha kho te pañca rājāno Pasenadi pṛmukhā yena Bhagavā ten upasankamimsu | upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisidimsu ||

7 Ekam antam nisinnā kho rājā Pasenadi kosalo Bhagavantam etad avoca || Idha bhante ambha! am pañcannam rājūnam pañcahi kāmāgunesu samappitānam samangibhūtaṃ paricārayamānaṃ ayam antarā kathā udapādi || Kinnu kho kāmānam aggan tī || Ekacce evam āhamsu | rūpā kāmānam aggan tī || Ekacce evam āhamsu | saddā kāmānam aggan tī | Ekacce evam āhamsu gandhā kāmānam aggan tī || Ekacce evam āhamsu | rasā kāmānam aggan tī || Ekacce evam āhamsu | potthabbā kāmānam aggan tī || Kin nu kho bhante kāmānam aggan tī ||

8 Manāpa pariyaṃtam khvāham mahārāja pañcasu kāmāgunesu aggan tī vadāmi | Te ca mahārāja rūpā ekaccassa manāpā honti te ca rūpā ekaccassa amanāpā honti | Yehi ca yo rūpehi attamano hoti paripunna saṅkappo so tehi rūpehi aññaṃ rūpaṃ uttaritaram vā paṇitatarā vā na pattheti | te tassa rūpā paramā honti | te tassa rūpā anuttarā honti ||

9 Te ca mahārāja saddā | pe | Te ca mahārāja gandhā | Te ca mahārāja rasā | Te ca mahārāja potthabbā ekaccassa manāpā honti | Te ca potthabbā ekaccassa amanāpā honti | Yehi ca yo potthabbehi attamano hoti paripunna saṅkappo so tehi potthabbehi aññaṃ potthabbāṃ uttaritaram vā paṇitatarā vā na pattheti | te tassa potthabbā paramā honti | te tassa potthabbā anuttarā hontīti ||

10 Tena kho pana samayena Candanangaliko upasāko tassam paṇisīyam nisinnā hoti | Atha kho Candanangaliko upāsako utthayā sanā ekasmiṃ uttarāsaṃgam karitvā yena Bhagavā ten añjalim paṇāmetvā Bhagavantam etad avoca || Patibhātī maṃ Bhagavā patibhātī maṃ Sugatīti ||

11 Patibhātu taṃ Candanangalikātī Bhagavā avoca ||

12 Atha kho Candanangaliko upāsako Bhagavato sammukhā tad anurupīva gathāya abhūtthavi ||

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ ||
 pāto siyā phullaṃ avītagandhaṃ ||
 aṅgīrasaṃ passa virocamaṇaṃ ||
 tapantaṃ ādiccaṃ iv-antallikkhe-ti ||

13. Atha kho te pañcarājāno Candanaṅgalikaṃ upāsakaṃ pañcahi saṅgehi acchādesuṃ ||

14. Atha kho Candanaṅgaliko upāsako tehi pañcahi uttarā-saṅgehi Bhagavantam acchādesīti ||

3. Doṇapāka

1. Sāvattiyaṃ viharati || Tena kho pana samayena rājā Pasenadi-kosalo doṇapākaṃ sudam bhuñjati ||

2. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo bhuttāvī mahassāsī yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antaṃ nisīdi ||

3. Atha kho Bhagavā taṃ rājānaṃ Pasenadi-kosalaṃ bhuttāvaṃ mahassāsiṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ gātham abhāsi ||

Manujassa sadā satīmato ||
 mattaṃ jānato laddhabhojane ||
 tanu tassa bhavanti vedanā ||
 saṅikaṃ jīrati āyu pālayan-ti ||

4. Tena kho pana samayena Sudassano māṇavo rañño Pasenadi-kosalassa piṭṭhito ṭhito hoti ||

5. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo Sudassanaṃ māṇavaṃ āman-tesī || Ehi tvam tāta Sudassana Bhagavato santike imaṃ gātham pariyāpuṇitvā mama bhattābhīhāre bhāsa || ahaṃ ca te devasikaṃ kahāpaṇasataṃ kahāpaṇasataṃ niccabhikkhaṃ pavaṭṭayissāmi ||

6. Evam devāti kho Sudassano māṇavo Pasenadi-kosalassa paṭisunitvā Bhagavato santike imaṃ gātham pariyāpuṇitvā rañño Pasenadi-kosalassa bhattābhīhāre sudam bhāsati ||

Manujassa sadā satīmato ||
 mattaṃ jānato laddhabhojane ||
 tanu tassa bhavanti vedanā ||
 saṅikam jīrati āyu pālayan-ti ||

7. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo anupubbena nālikodana-paramatāya saṅṭhāsi ||

8 Atha kho rājā Pasenadī kosalo aparena samayena sallikhita gatto pāninā gattāni anumajjanto tāyam velāyam imam udānam udānesi ||

Ubhayena vata mam so Bhagavā atthena anukampi dittha dhammikenā e eva samparāyikenā cā ti ||

45 Sangāme die vullāni

Sāvattṭhiyam viharati

4

1 Atha kho rājā māgadho Ajātasattu vedehi putto caturanginim senam sannayhitvā rājānam Pasenadī kosalam abhuyyāsi yena Kāsī ||

2 Assosi kho rājā Pasenadī kosalo || rājā kira māgadho Ajāta sattu vedehi putto caturanginim senam sannayhitvā mamam abbhuyyāto yena Kāsī ||

3 Atha kho rājā Pasenadī-kosalo caturanginim senam sannay hitvā rājānam māgadham Ajātasattum vedehi puttam paccuyyāsi yena Kāsī ||

4 Atha kho rājā ca māgadho Ajātasattu vedehi putto rājā ca Pasenadī kosalo sangāmesum || Tena kho pana sangāme rājā māgadho Ajātasattu vedehi putto rājānam Pasenadī kosalam parājesi || parājito ca rājā Pasenadī kosalo sikkam eva rājadhānīm Sāvattṭhim pāyāsi ||

5 Atha kho sambahulā bhikkhu pubbanha samayam nivāsetvā patta cīvaram ādāya Savattṭhim pindaya pāvisimsu || Sāvattṭhiyam pindāya caritva pacchābhāttam pindapātapatikāntā yena Bhagava ten upasankamimsu || Upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisīdimsu || ekam antam nisinnā kho te bhikkhū Bhaga vantam etad avocum ||

6 Idha bhante rājā māgadho Ajātasattu vedehi putto caturan ginim senam sannayhitvā rājānam Pasenadī kosalam abbhuyyāsi yena Kāsī || Assosi kho bhante rājā Pasenadī kosalo || rājā kira māgadho Ajātasattu vedehi putto caturanginim senam sannayhitva mamam abbhuyyato yena Kāsī || Atha kho bhante rājā Pasenadī kosalo caturanginim senam sannayhitva rājānam Māgadham Ajāta sattum vedehi puttam paccuyyāsi yena Kāsī || Atha kho bhante rājā ca māgadho Ajātasattu vedehi putto rājā ca Pasenadī kosalo

saṅgāmesuṃ || Tasmiṃ kho pana saṅgāme rājā māgadho Ajātasattu vedehi-putto rājānam Pasenadi-kosalam parājesi ' parājito ca bhanto rājā Pasenadi-kosalo sakam evā rājadhānim Sāvattthim paccuyyāsīti ||

7. Rājā bhikkhave māgadho Ajātasattu vedehi-putto pāpa-mitto pāpasahāyo pāpa-sampavaṅko ' rājā ca bhikkhave Pasenadi-kosalo kalyāṇa-mitto kalyāṇa-sahāyo kalyāṇa-sampavaṅko ' ajjatanā ca bhikkhave rājā Pasenadi-kosalo imaṃ rattiṃ dukkhaṃ sessati parājito ti ||

Jayaṃ veram pasavati, dukkaṃ seti parājito,
upasanto sukhaṃ seti, hitvā jayaṃ parājayan-ti ||

5

8. Atha kho rājā māgadho Ajātasattu vedehi-putto caturaṅginim senaṃ sannayhitvā rājānam Pasenadi-kosalam abbhuyyāsi yena Kāsī ||

9. Assosi kho rājā Pasenadi-kosalo ' rājā kira māgadho Ajātasattu vedehi-putto caturaṅginim senaṃ sannayhitvā mamaṃ abbhuyyāto yena Kāsī ti ||

10. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo caturaṅginim senaṃ sannayhitvā rājānam māgadham Ajātasattum vedehi-puttam paccuyyāti yena Kāsī ||

11. Atha kho rājā ca māgadho Ajātasattu vedehi-putto rājā ca Pasenadi-kosalo saṅgāmesuṃ || Tasmiṃ kho pana saṅgāme rājā Pasenadi-kosalo rājānam māgadham Ajātasattum vedehi-puttam parājesi jivagāhaṃ ca mam aggahesi ||

12. Atha kho rañño Pasenadi-kosalassa etad ahosi || Kiñcāpi kho ayaṃ rājā māgadho Ajātasattu vedehi-putto adubbhantassa dubbhati || atha ca pana me bhāgineyyo hoti || yaṃ nunāhaṃ rañño māgadhasa Ajātasattusso vedehi-puttassa sabbam hatthi-kāyaṃ pariyādiyitvā sabbam assakāyaṃ pariyādiyitvā sabbam ratha-kāyaṃ pariyādiyitvā sabbam patti-kāyaṃ pariyādiyitvā jivantam eva nam ossajjeyyan-ti ||

13. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo rañño māgadhasa Ajātasattuno vedehi-puttassa sabbam hatthi-kāyaṃ pariyādiyitvā || pe || jivantam eva nam ossajji ||

14. Atha kho sambahulā bhikkhū pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaram ādāya Sāvattthim piṇḍāya pāvisimsu || Sāvattthiyam piṇḍāya caritvā pacchābhaddham piṇḍapātapaṭikkantā yena Bhagavā ten-upasaṅkamimsu || Upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā

ekamantam nīsidimsu || Ekamantam nīsinnū kho te bhikkhū Bhagavāntam etad avocum ||

15 Idha bhante rājā māgadho Ajātasattu vedehi putto caturanginim senam sannayhitvā rājānam Pasenadi kosalam abbhuyyasi yena Kāsī || Assosi kho bhante rājā Pasenadi kosalo || rājā kira māgadho Ajātasattu vedehi putto caturanginim senam sannayhitvā mamam abbhuyāto yena Kāsī ti || Atha kho bhante rājā Pasenadi kosalo caturanginim senam sannayhitvā rājānam māgadham Ajātasattum vedehi puttam paccuyyāsi || Atha kho bhante rājā ca māgadho Ajātasattu vedehi putto rājā ca Pasenadi kosalo sangāmesum || Tasmim kho pana sugāme rājā Pasenadi kosalo rājānam māgadham Ajātasattum vedehi puttam parājesi jivagāhañ ca nam aggahesi || Atha kho bhante rañño Pasenadi kosalassa etad aho si || Kuñcāpi kho myāyam rājā māgadho Ajātasattu vedehi putto adubbhantassa dubbhatī || atha ca pana me bhāgineyyo hoti || yam nūnāham rañño māgadhassa Ajātasattuno vedehi puttassa sabbam hatthi kāyam paridāyitvā || sabbam assa kāyam || sabbam ratha kāyam || sabbam pattī kāyam paridāyitvā jīvantam eva nam ossajjeyyan ti || Atha kho bhante rājā Pasenadi-kosalo rañño māgadhassa Ajātasattuno vedehi puttassa sabbam hatthi kāyam pariyādiyitvā sabbam assa kāyam pariyādiyitvā sabbam ratha kāyam pariyādiyitvā sabbam pattī kāyam pariyādiyitvā jīvantam eva nam ossajjati ||

16 Atha kho Bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imā gāthāyo abhāsi ||

Vilumpateva puriso || yāvassa upakappatī ||
yadā c aññe vilumpantī || so vilutto vilumpatī ||
ṭhānamhi maññatī bālo || yāva pāpam na paccatī ||
yadā ca paccatī papam || atha bālo dukkham nigacchatī ||
hantā labhatī hantāram || jetaram labhatī jayam ||
akkosako ca akkosam || rosetārañ ca rosako ||
atha kamma vivattena || so vilutto vilumpatī ||

6 Dhutā

1 Savatthi nidānam ||

2 Atha kho rājā Pasenadi kosalo yena Bhagavā ten upasankamī || Upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nīsidi ||

3. Atha kho aññataro puriso yena rājā Pasenadi-kosalo ten-upasaṅkami || Upasaṅkamitvā rañño Pasenadi-kosalassa upakaṇṇake ārocesi || Mallikā deva devī dhītaraṃ vijātā ti || ||

4. Evam vutte rājā Pasenadi-kosalo anattamano ahosi || ||

5. Atha kho Bhagavā rājānam Pasenadi-kosalam anattamanataṃ veditvā tāyam velāyam imā gāthāyo abhāsi || ||

Itthīpi hi ekaccī yā || seyyo posā janādhipa ||
medhāvinī silavatī || sassu-devā patibbatā || ||
tassā yo jāyati poso || sūro hoti disampati ||
tādiso subharyā putto || rajjam pi anusāsati ti || ||

7. Appamāda (1)

1. Sāvatthiyaṃ || ||

2. Ekam antam nisīdi || || Ekam antam nisinno kho rājā Pasenadi-kosalo Bhagavantam etad avoca || || Atthi nu kho bhante eko dhammo yo ubho atthe samadhiggayha tiṭṭhati diṭṭhadhammikaṃ c-eva atthaṃ samparāyikaṃ cā ti || ||

3. Atthi kho mahārāja eko dhammo yo ubho samadhiggayha tiṭṭhati diṭṭhadhammikaṃ c-eva atthaṃ samparāyikaṃ cā ti || ||

4. Katamo pana bhante eko dhammo yo ubho atthe samadhiggayha tiṭṭhati diṭṭhadhammikaṃ c-eva atthaṃ samparāyikaṃ cā ti || ||

5. Appamādo kho mahārāja eko dhammo ubho atthe samadhiggayha tiṭṭhati diṭṭhadhammikaṃ c-eva atthaṃ samparāyikaṃ cā ti || || Seyyathāpi mahārāja yāni kānici jaṅgamānaṃ pāṇānaṃ pada-jatāni sabbāni tāni hatthipade samodhānaṃ gacchanti || hatthipadaṃ tesam aggam akkhāyati yad idam mahantena || evam eva kho mahārāja eko dhammo ubho atthe samadhiggayha tiṭṭhati diṭṭhadhammikaṃ c-eva atthaṃ samparāyikaṃ cā ti || ||

6. Āyum ārogiyaṃ vaṇṇaṃ || saggam uccākulinataṃ ||
ratiyo patthayantena || ulārā aparāparā || ||
appamādam pasamsanti || puññakriyāsu paṇḍitā ||
appamatto ubho atthe || adhigaṇhāti paṇḍito ||
diṭṭhe dhamme ca yo attho || yo c-attho samparāyiko || ||
atthābhisaṃmayā dhiro || paṇḍito-ti pavuccatīti || ||

8 Appamāda (2)

1 Sāvattthiyam viharatī ||

2 Ekam antam nisīdi || Ekam antam nisinnō kho rājā Pasenadi
kosilo Bhagavāntam etad avoca ||

Idha mayham bhante rahogatassa patissallinassa evam cetaso
parivittakko udapīdi || Svākhyaṭo Bhagavatā dhammo || so ca kho
kalyāna mittassa kalyāna sahāyassa kalyāna sampavankassa || no
pāpa mittassa no pāpa sahāyassa no pāpa sampavankassā ti ||

3 Evam etam mahārāja evam etam mahārāja || svākhyaṭo
mahārāja mayā dhammo || so ca kho kalyāna mittassa kalyāna sahā
yassa kalyāna sampavankassa || no pāpa mittassa no pāpa sahāyassa
no pāpa sampavankassā ti ||

4 Ekam idāham mahārāja samayam Sakkesu viharāmi Sakyā-
nam nigame ||

5 Atha kho mahārāja Ānando bhikkhu yenāham ten upasan-
kami || upasankamitvā mam abhivādetvā ekam antam nisīdi || Ekam
antam nisinnō kho mahārāja Ānando bhikkhu mam etad avoca ||
Upaddham idam bhante brahmacariyassa yad idam kalyana mittatā
kalyāna sahāyatā kalyāna sampavankatā ti ||

6 Evam vuttāham mahārāja Ānandam bhikkhum etad avoca ||
Mā h evam Ānanda mā h evam Ānanda || sakalam eva h idam Ānanda
brahmacariyam yad idam kalyāna mittatā kalyāna sahāyatā kalyāna
sampavankatā || kalyāna mittassa etam Ānanda bhikkhuno pātikan-
kham kalyāna mittassa kalyāna sahāyassa kalyāna sampavankassa
ariyam atthangikam maggam bhāvēssati ariyam atthangikam maggam
bahulī karissati ||

7 Kathaṃ ca Ānanda bhikkhu kalyāna mitto kalyāna sahāyo
kalyāna sampavanko ariyam atthangikam maggam bahulī karoti ||

8 Idha Ānanda bhikkhu sammā ditthum bhāveti viveka nissitam
virāga nissitam nirodha nissitam vossagga parinamim || sammā san-
kappam bhāveti sammāvācam bhāveti || sammā kammantam bhāveti ||
sammā ajivam bhāveti sammā vāyāmam sammā satim bhāveti ||
sammā samādhim bhāveti viveka nissitam virāga nissitam nirodha
nissitam vossagga parinamim || Evam kho Ānanda bhikkhu kalyāna
mitto kalyana sahāyo kalyāna sampavanko ariyam atthangikam
maggam bhāveti ariyam atthangikam maggam bahulī karoti ||

9 Tadamānā petam Ānandā pariyāyena veditabbam || yathā
sakalam eva idam brahmacariyam yad idam kalyāna mittatā kalyāna
sahāyata kalyāna sampavankatā ti ||

10. Mamam hi Ānanda kalyāṇa-mittam āgama jātiddhammā sattā jātiya parimuccanti || jarādharmā sattā jarāya parimuccanti || vyādhidhammā sattā vyādhīya parimuccanti || maraṇadhammā sattā maraṇena parimuccanti || soka-parideva-dukkhadomanass-upāyāsa-dhammā sattā soka-parideva-dukkha-domanass-upāyāsehi parimuccanti || Iminā kho etam Ānanda pariyāyena veditabbam || yathā sakalam ev-idam brahmacariyam yad idam kalyāṇa-mittatā kalyāṇa-sahāyatā kalyāṇa-sampavaṅkatāti ||

11. Tasmāt iha te mahārāja evam sikkhitabbam || kalyāṇa-mitto bhavissāmi kalyāṇa-sahāyo kalyāṇa-sampavaṅko ti || evam hi te mahārāja sikkhitabbam || Kalyāṇa-mittassa te mahārāja kalyāṇa-sahāyassa kalyāṇa-sampavaṅkassa ayam eko dhammo upanissāya vihātabbo appamādo kusalesu dhammesu ||

12. Appamattassa te mahārāja viharato appamādam upanissāya itthāgārassa evam bhavissati || Rājā kho appamatto viharati appamādam upanissāya || handa mayam pi appamattā viharāma appamādam upanissāya ti ||

13. Appamattassa te mahārāja viharato appamādam upanissāya khattiyānam pi anuyuttānam evam bhavissati || Rājā kho appamatto viharati appamādam upanissāya || Handa mayam pi appamattā viharāma appamādam upanissāya ti ||

14. Appamattassa te mahārāja viharato appamādam upanissāya negamajānapadassa pi evam bhavissati || Rājā kho appamatto viharati appamādam upanissāya || handa mayam pi appamattā viharāma appamādam upanissāya ti ||

15. Appamattassa te mahārāja viharato appamādam upanissāya attā pi gutto rakkhito bhavissati || itthāgāram pi guttam rakkhitam bhavissati || kosakoṭṭhāgāram pi guttam rakkhitam bhavissatīti ||

16. Bhoge patthayamānena || ulāre aparāpare ||
appamādam pasamsanti || puñña-kriyāsu paṇḍitā ||
appamatto ubho atthe || adhigaṇhāti paṇḍito ||
diṭṭhe dhamme ca yo attho || yo c-attho samparāyiko ||
atthābhisaamayādhiro || paṇḍito ti pavuccatīti ||

9. *Aputtaka* (1)

1. Sāvatti nidānam ||

2. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo divādivassa yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam

antam nisīdi || Ekam antam nisinnam kho rūjānam Pasenadī kosalam
Bhagavā etad avoca || Handa kuto nu tvam mahārāja āgacchasi
divūdivassū ti ||

3 Idha bhanto Sāvattthivam setthi gahapati kālakato || tam
aham aputtakam sāpateyyam rājantepuram atiharitvā āgacchāmi ||
asīti bhanto satasahassāni hiraññass eva || ko pana vādo rūpiyassa ||
Tassa kho pana bhante setthissa gahapatissa evarūpo bhattabhogo
ahosi || kanūjakam bhuñjati bilaṅgadi tiyam || Evarūpo vatthabhogo
ahosi || sānam dhāreti tipakkhavasānam || Evarūpo yānabhogo ahosi ||
jajjararathakena yāti pannacchattakena dhāriyamānenā ti ||

4 Evam etam mahārāja evam etam mahārāja || asappuriso kho
mahārāja ulāre bhoge labhivā n ev attānam sukheti pīneti || na
mātāpitaro sukheti pīneti || na puttadāram sul hetī pīneti || na dāsa
kammakaraporise sukheti pīneti || na mittāmacce sukheti pīneti || na
samaṇa brāhmanesu uddhaggikam dakkhiṇam patitthāpeti sovaḍḍikam
sukhavipākam saggasamvattanikam || Tassa te bhoge evam sammā
aparibhuñjamāne rājāno vā haranti || corā vā haranti || aggi vā dahati ||
udakam vā vahati || appiyā vā dāyadā haranti || Evam sante mahārāja
bhogā sammā aparibhuñjamānā parikkhayam gacchanti no pari
bhogam ||

5 Seyyathāpi mahārāja amanussaṭṭhāno pokkharanī acchodakā
sītodakā sātodakā setakā supatitthā ramanīyā || tam jano n eva hareyya
na piveyya na nahēyeyya na yathū paccayam vā kareyya || evam
hi tam mahārāja udakam sammā aparibhuñjīyamānam parikkhayam
gaccheyya no paribhogam || Evam eva kho mahārāja asappuriso
ulāre bhoge labhivā n ev attānam sukheti pīneti || pe || Evam sante
bhogā sammā aparibhuñjamānā parikkhayam gacchanti no pari
bhogam ||

6 Sappuriso ca kho mahārāja ulāre bhoge labhivā attānam
sukheti pīneti mātāpitaro sukheti pīneti puttadāram sukheti pīneti
dāsa kammakaraporise sukheti pīneti mittāmacce sukheti pīneti
samaṇesu brāhmanesu uddhaggikam dakkhiṇam patitthāpeti sovaḍḍi
kam sukhavipākam saggasamvattanikam || tassa te bhoge evam
sammāparibhuñjamāne n eva rājāno haranti na corā haranti na aggi
dahati na udal am vahati na appiyā pi dāyadā haranti || Evam sante
mahārāja bhogā sammā paribhuñjamānā paribhogam gacchanti no
parikkhayam ||

7 Seyyathāpi mahārāja gāmassa vā nigamassa vā avidure
pokkharanī acchodakā sītodakā sātodakā setakā supatitthā ramanīyā ||

taṃ ca jano hareyya pi piveyya pi nahāyeyya pi yathāpaccayam pi kāreyya || evaṃ hi taṃ mahārāja udakam sammāparibhuñjamānam paribhogam gaccheyya no parikkhayam || Evam eva kho mahārāja sappuriso ulāre bhoge labhivā attānam sukheti || pe || Evam sante bhogā sammā paribhuñjamāna paribhogam gacchanti no parikkhayanti ||

8. Amanussatṭhāne udakam vasitam ||
 tad apeyyamānam parisosam eti ||
 evaṃ dhanam kā-puriso labhivā ||
 n-ev-attanā bhuñjati no dadāti ||
 dhīro ca viññū adhigamma bhoge ||
 so bhuñjati kiccakaro ca hoti ||
 so nāti-sangham nisabho bharivā ||
 anindito saggam upeti tñān-ti ||

10. *Aputtaka* (2)

1. Atha kho rājā Pasenadi-kosalo divādivassa yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisīdi || Ekam antam nisinnam kho rājānam Pasenadi-kosalam Bhagavā etad avoca || handa kuto nu tvam mahārāja āgacchasi divādivassā ti ||

2. Idha bhante Sāvatthiyam seṭṭhi-gahapati kālakato || tam aham aputtakam sāpateyyam rājantepuram atiharitvā āgacchāmi || satam bhante sata-sahassāni hiraññassa || ko pana vādo rūpiyassa || Tassa kho pana bhante seṭṭhissa gahapatissa evarūpo bhattabhogo ahosi kaṇājakam bhuñjati bilaṅgadutiyam || Evarūpo vatthabhogo ahosi || sānam dhāreti tipakkhavasānam || Evarūpo yāna-bhogo ahosi || jajjara-rathakena yāti paṇṇachattakena dhariyamānenā ti ||

3. Evam etaṃ mahārāja evam etaṃ maharaja || bhūtapubbam so mahārāja seṭṭhi gahapati Tagarasikkhim nāma paccekabuddham piṇḍapātena paṭipādesi detha samaṇassa piṇḍan-ti vatvā utthāyāsanaṃ pakkāmi datvā ca pana pacchā vippaṭisārī ahosi || varam etaṃ piṇḍapātam dāsā vā kammakarā vā bhuñjeyyun-ti || bhātu ca pana ekaputtam sāpateyyassa kāraṇā jīvitaṃ voropesi ||

4. Yaṃ kho so mahārāja seṭṭhi-gahapati Tagarasikkhim paccekabuddham piṇḍapātena paṭipādesi || tassa kammassa vipākena satta-khattum sugatim saggam lokam uppajji || tass-eva kammassa vipāka-vasena imissā yeva Sāvatthiyā sattakkhattum seṭṭhittam kāresi ||

5 Yam kho so mahārāja setthi gahapati datvā pacchā vippatisārī
 ahosi || varam etam pindapātī dāsā vā kammakarā vā bhuñjeyyān ti ||
 tassa kammassa vipākena nāssulārāya bhatta bhogāya cittam
 namati || nāssulārāya bhatta bhogāya cittam namati || nāssulārāya yāna
 bhogāya cittam namati || nāss ulārānam puñcannam kāma gunānam
 bhogāya cittam namati ||

6 Yam kho so mahārāja setthi gahapati bhātuca pana ekaputta-
 kam sāpateyyassa kāraṇā jīvītā voropesi || tassa kammassa vipākena
 bhūṇi vassāni bahūni vassa sūtīni bahūni vassa sahaṇṇāni bahūni
 vassa sata sahaṇṇāni nīraye paccittha || tass eva kammassa vipākava-
 sena idam suttamam aputtakam sāpateyyam rāja kosam paveseti ||
 tass kho pana mahārāja setthissa gahapatissa purānam ca puññam
 parikkhīnam navaṇi ca puññam anupacitam || Ajja pana mahārāja
 setthi gahapati Mahāruruva nīraye paccatīti ||

7 Evam bhante setthi gahapati Mahāruruva nīrayam uppanno
 ti ||

8 Evam mahārāja setthi gahapati Mahāruruve nīraye uppanno
 ti ||

9 Dhūññam dhanam rajatīm jātārūpam ||
 pariggaham vā pi yad atthi kiñci ||
 dāsā kammakarā pessa ye e assa anujivino ||
 sabbam nīdaya gantabbam || sabbam nikkhippa gāminam ||

10 Yaṇi ca karoti kayena || vācāya uda cetasā ||
 tam hi tassa sikkham hoti || tañca ādaya gacchati ||
 tañce assa anugam hoti || chāyavā anapāyini ||

11 Tasmā kareyya kalyāṇam || nicayam samparāyikam ||
 puññāni paralokasmim || patitthā honti pāṇinan ti ||

Dutiyo vaggo ||

Tass uddānam ||

Jātīlā Pañcarājāno || Donipākakurena ca ||
 Saṅgāmena dve vuttam || Dhitarā dve Appamādena ca ||
 Aputtakeṇa dve vuttā || vaggo tena vuccatīti ||

CHAPTER III TATIYO VAGGO

1 Puggala

1 Savatthi ||

2. Atha kho rājā Pasenadi kosalo yena Bhagavā ten upasankamī ||
 upasankamivā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisīdi || Ekam

antam nisinnam kho rājānam Pasenadi-kosalam Bhagavā etad avoca ||
Cattāro me mahārāja puggalā santo samvijjamānā lokasmiṃ ||

3. Katame cattāro || Tamo tama-parāyano || tamo jotiparāyano ||
Joti tama-parāyano || Joti jotiparāyano ||

4. Kathañca mahārāja puggalo tamo tama-parāyano hoti ||
Idha mahārāja ekacco puggalo nīce kule paccājāto hoti caṇḍāla-kule
vā vena-kule vā nesāda-kule vā rathakāra-kule vā pukkusa-kule vā
dalidde app-anna-pāna-bhojane kasira vuttike || yattha kasirena
ghāsacchādo labbhati ||' so ca hoti dubbaṇṇo duddasiko okoṭimako
bahvābādho || kāṇo vā hoti kuṇī vā khañjo vā pakkhahato vā || na lābhī
annassa pānassa vattassa yānassa mālāgandhavilepanassa seyyāvasa-
thapadīpeyyassa || So kāyena duccaritaṃ carati || vācāya duccaritaṃ
carati || manasā duccaritaṃ carati || so kāyena duccaritaṃ caritvā
vācāya duccaritaṃ caritvā manasā duccaritaṃ caritvā kāyassa bheda
param maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātāṃ uppajjati || Seyyathāpi
mahārāja puriso andhakārā vā andhakāraṃ gaccheyya || tamā vā
tamaṃ gaccheyya || lohita-malā vā lohita-malaṃ vā gaccheyya || tathūpa-
māhaṃ mahārāja imaṃ puggalaṃ vadāmi || Evam mahārāja puggalo
tamo tama-parāyano hoti ||

5. Kathañ ca mahārāja puggalo tamo jotiparāyano hoti ||
Idha mahārāja ekacco puggalo nīce kule paccājāto hoti caṇḍāla-kule
vā vena-kule vā nesāda-kule vā rathakāra-kule vā pukkusa-kule vā
dalidde app-anna-pāna-bhojane kasira-vuttike || yattha kasirena ghā-
sacchādo labbhati || so ca hoti dubbaṇṇo duddasiko okoṭimako
bahvābādho || kāṇo vā kuṇī vā khañjo vā pakkhahato vā || na lābhī
annassa pānassa vatthassa yānassa mālā-gandha-vilepanassa seyyā-
vasatha-padīpeyyassa || So kāyena sucaritaṃ carati vācāya sucaritaṃ
carati manasā sucaritaṃ carati || so kāyena sucaritaṃ caritvā vācāya
sucaritaṃ caritvā manasā sucaritaṃ caritvā kāyassa bheda param
maraṇā sugatiṃ saggāṃ lokam uppajjati || Seyyathāpi mahārāja
puriso paṭhaviyā vā pallaṅkam āroheyya || pallaṅkā vā assapiṭṭhīṃ
āroheyya || assa-piṭṭhiyā vā hatthikkhandham āroheyya hatthikkhan-
dhā vā pāsādam āroheyya || tathūpamāhaṃ mahārāja imaṃ puggalaṃ
vadāmi || Evam kho mahārāja puggalo tamo jotiparāyano hoti ||

6. Kathañ ca mahārāja puggalo jotitama-parāyano hoti ||
Idha mahārāja ekacco puggalo uce kule paccājāto hoti || khattiya-
mahāsāla-kule vā brāhmaṇa-mahāsāla-kule vā gahapati-mahāsāla-
kule vā aḍḍhe mahaddhane mahābhoge pahūta-jātarūpa-rajate pahūta-
vittūpakaraṇe pahūta-dhanadhaññe || So ca hoti abhirūpo dassaniyo

pāsādikō paramāya vanna pokkharatāya samannāgato || lābhī annassa pānassa vatthassa yānassa mālā gandha vilepanassa seyyāvasatha padīpeyyassa || So kāyena duccaritam caratī || vācāya duccaritam caratī || manasā duccaritam caratī || so kāyena duccaritam caritvā vācāya duccaritam caritvā manasā duccaritam caritvā kāyassa bheda param maranā apīyam duggatim vinipītam nirayam uppajjati || Seyyathāpi mahārāja puriso pīsīdā vā hatthikkhandham oroheyya || hatthikkhandhā vā assa pitthim oroheyya || assa pitthiyā vā pallankam oroheyya || pallankā vā pathavim oroheyya || pathaviyā vā andhakaram oroheyya || tathūpamāham mahārāja imam puggalam vadāmi || Evam kho mahārāja puggalo jotī tama pariyāno hotī ||

7 Kathaṇ ca mahārāja puggalo jotī jotī pariyāno hotī || Idha mahārāja ekacco puggalo ucece kule paccājāto hotī khattiya mahāsāla kule vā brāhmaṇa mahāsāla kule vā gahapati mahāsāla kule vā addhe mahaddhane mahūbhoge pahūta jātārūparajate pahūta vittū pakarane pahūta dhana dhaññe || so ca hotī abhirūpo dassaniyo pāsādikō paramāya vanna pokkharatāya samannāgato || lābhī annassa pānassa vatthassa yānassa mālā gandha vilepanassa seyyāvasatha padīpeyyassa || So kāyena sucaritam caratī vācāya sucaritam caratī manasā sucaritam caratī || so kāyena sucaritam caritvā vācāya sucaritam caritvā manasā sucaritam caritvā kāyassa bheda param maranā sugatim saggam lokam uppajjati || Seyyathāpi mahārāja puriso pallaṅka vā pallankam sankameyya || assapitthiyā vā assapitthim sankameyya || hatthikkhandhā vā hatthikkhandham sankameyya || pāsādā vā pāsadam sankameyya || tathūpamāham mahārāja imam puggalam vadāmi || Evam kho mahārāja puggalo jotī jotīparayano hotī ||

- 8 Ime kho mahārāja puggalā santo samvijjamānā lokasmim ||
- 9 Daddho puriso rāja || assiddho hotī maccharī ||
 kadariyo pāpa sankappo || micchā ditthi anādaro ||
 samane brāhmaṇo vāpi || aññe vā pi vanibbake ||
 akkosatī paribhāsati || natthiko hotī rosako ||
 dadamānam nivāreti || yācamānam bhojanam ||
 tādiso puriso rāja || miyamāno janādlipa ||
 upeti nirayam ghoram || tamo tīma parāvāno ||
- 10 Daddho puriso rāja || saddho hotī amaccharī ||
 dadāti settha sankappo || avyagga manaso naro ||
 samane brāhmaṇe vā pi || aññe vā pi vanibbake ||
 utthāya abhivādetī || samacariyāya sikkhatī ||

dadamānaṃ na vāreti 'yācamānaṃ bhojanaṃ'
 tādiso puriso rāja mīyamāno janādhīpa
 upeti tīdivaṃ thānaṃ 'tamo-joti-parāyano'

11. Adḍho ve puriso rāja assaddho hoti micchari
 kadariyo pāpa-saṅkappo micchā-dittthi anādaro'
 samaṇe brāhmaṇe vā pi aññe vā pi vanibbake'
 akko'ti paribhāsati natthiko hoti roako'
 dadamānaṃ nivāreti 'yācamānaṃ bhojanaṃ'
 tādiso puriso rāja mīyamāno janādhīpa
 upeti nīayaṃ ghoṭaṃ 'joti-tama-parāyano'
12. Adḍo ve puriso rāja saddho hoti amacchari'
 dadāti seṭṭha-saṅkappo 'abyaggaṃaṃ o naro'
 samaṇe brāhmaṇe vā pi aññe vā pi vanibbake'
 utthāya abhivādeti samacariyāya sikkhati'
 dadamānaṃ na vāreti 'yācamānaṃ bhojanaṃ'
 tādiso puriso rāja mīyamāno janādhīpa
 upeti tīdivaṃ thānaṃ 'joti-joti-parāyano-ti''

2. Ayyakā

1. Sāvattihi nidānaṃ
2. Ekam antaṃ nisinnaṃ kho rājānaṃ Pasenadi-kosalaṃ
 Bhagavā etad avoca' Handa kuto nu tvaṃ mahārāja āgacchasi
 divādivassāti' ||
3. Ayyakā me bhante kālakatā jīṇṇā vuḍḍā mahallikā addha-
 gatā vayo anuppattā vīsa-vassa-satikā jātiyā
4. Ayyakā kho pana me bhante piyā ahoṣi manāpā || Hatthi-
 ratanena ce pāhaṃ bhante labheyyam mā me ayyakā kālam akāsīti ||
 Hatthiratanam pāhaṃ dadeyyam mā me ayyakā kālam akāsīti ||
 Assa-ratanena ce pāhaṃ bhante labheyyam mā me ayyakā kālam
 akāsīti || assa-ratanam pāhaṃ dadeyyam mā me ayyakā kālam akāsīti ||
 Gāma-varena ce pāhaṃ bhante labheyyam mā me ayyakā kālam
 akāsīti || gāma-varam pāhaṃ dadeyyam mā me ayyakā kālam akāsīti ||
 Janapadena ce pāhaṃ bhante labheyyam mā me ayyakā kālam
 akāsīti || janapadam pāhaṃ dadeyyam mā me ayyakā kālam akāsīti ||
5. Sabbe sattā mahārāja maraṇa-dhammā maraṇa-pariyosānā
 maraṇam anatītā ti ||
6. Acchariyam bhante abbhutam bhante || yāva subhāsitaṃ idam
 bhante Bhagavatā || sabbe sattā maraṇa-dhammā maraṇa-pariyosānā
 maraṇam anatītā ti ||

7 Evam etam mahārāja evam etam mahārāja sabbe sattā marana dhammā marana pariyoṣānā maranam anatitā ti || Seyya thāpi mahārāja vāmi kūnci kumbhakāraka bhājanāni āmakāni e eva pakkāmi ca || sabbāni tāmi bhedana dhammāni bhedana pariyoṣānāni bhedanam anatitāni || evam eva kho mahārāja sabbe sattā marana dhammā marana pariyoṣānā maranam anatitā ti ||

8 Sabbe sattā marissanti || maranantam hi jīvitam ||
vathā kammam gamissanti || puñña pāpa phalūpagā ||
nirayam pāpa kammantā || puñña kammā ca suggatim ||
Tasmā kareyya kalyāṇam || nicavam samparāyikam ||
puññāni paralokasmim || patitthā honti pāṇinan ti ||

3 Loko

1 Sāvattṭhiyam ||

2 Ekam antam nisinnō kho rājā Pasenadi kosalo Bhagavantam etad avoca || Katī nu kho bhanto lokassa dhammā uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsu viharāyāti ||

3 Tayo kho mahārāja lokassa dhammā uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsu viharāya ||

4 Katame tayo || Lobho kho mahārāja lokassa dhammo uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsu viharāya || Doso kho mahārāja lokassa dhammo uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsu viharāya || Moho kho mahārāja lokassa dhammo uppajjamāno uppajjati ahitāya dukkhāya aphāsu viharāya ||

5 Ime kho mahārāja tayo lokassa dhammā uppajjamānā uppajjanti ahitāya dukkhāya aphāsu viharāyāti ||

6 Lobho doso ca moho ca || purisam pāpa cetasam ||
himsanti attasambhūtā || tacasīram va samphalan ti ||

4 Issattam

1 Sāvattṭhiyam ||

2 Ekam antam nisinnō kho rājā Pasenadi kosalo Bhagavantam etad avoca || Kattha nu kho bhante dānam dātabban ti ||

3 Yattha kho mahārāja cittam pasīdati ti ||

4 Kattha pana bhante dinnam mahapphalan ti ||

5 Aññam kho etam mahārāja kattha dānam dātabbam || aññam pan etam kattha dinnam mahapphalan ti || Silavato kho mahārāja

dinnam mahapphalam no tathā dussile || Tena hi mahārāja taññ-ev-
ettha paripucchissūmi || yathā te khameyya tathā nam vyākareyyāsi ||

6. Tam kim maññasi mahārāja || Idha tyassa yuddham paccu-
paṭṭhitam saṅgāmo samupabbuho || Atha āgaccheyya khattiya-
kumāro asikkhito akata-hattho akata-yoggo akat-upāsano bhīrū
chambhī utrāsī palāyī || bhareyyāsi tam purisam attho ca te tādīsena
purisena ||

7. Nāham bhante bhareyyam tam purisam na ca me attho
tādīsena purisenā ti ||

8. Atha āgaccheyya brāhmaṇa-kumāro asikkhito || Atha āga-
ccheyya vessakumāro || Atha āgaccheyya sudda-kumāro asikkhito ||
la || na ca me attho tādīsena purisenā ti ||

9. Tam kim maññasi mahārāja || Idha tyassa yuddham paccu-
paṭṭhitam saṅgāmo samupabbuho || Atha āgaccheyya khattiya-
kumāro sikkhito kata-hattho kata-yoggo kat-upāsano abhīrū accha-
mbhī anutrāsī apalāyī || bhareyyāsi tam purisam attho ca te tādīsena
purisenā ti ||

10. Bhareyyāham bhante tam purisam attho ca me tādīsena
purisenā ti ||

11. Atha āgaccheyya brāhmaṇa-kumāro || Atha āgaccheyya
vessa-kumāro || Atha āgaccheyya sudda-kumāro sikkhito kata-hattho
kata-yoggo kat-upāsano abhīrū acchambhī anutrāsī apalāyī || bha-
reyyāsi tam purisam attho ca te tādīsena purisenā ti ||

12. Bhareyyāham bhante purisam attho ca me tādīsena puri-
senā ti ||

13. Evam eva kho mahārāja yasmā kasmā ce pi kulā agārasmā
anagāriyam pabbajito hoti || so ca hoti pañcaṅgavippahīno pañcaṅga-
samannāgato || tasmim dinnam mahapphalam ||

14. Katamāni pañca aṅgāni pahīnāni honti || Kāmacchando
pahīno hoti || Vyāpādo pahīno hoti || Thīnamiddham pahīnam hoti ||
Uddhacca-kukkucam pahīnam hoti || Vicikicchā pahīnā hoti || Imāni
pañcaṅgāni pahīnāni honti ||

15. Katamehi pañca aṅgehi samannāgato hoti || asekkhena
sīlakkhandhena samannāgato hoti || asekkhena samādhikkhandhena
samannāgato hoti || asekkhena paññakkhandhena samannāgato hoti ||
asekkhena vimuttikkhandhena samannāgato hoti || asekkhena vimu-
ttiññāna-dassana-kkhandhena samannāgato hoti || Imehi pañca
aṅgehi samannāgato hoti ||

16 Iti pañcanga vippahīno pañcanga samannāgate dinnam mahapphalan ti ||

17 Idam avoca Bhagavā || la || satthā ||
 Issattam balaviriyañca || yasmim vijjetha mānave ||
 tam yuddhattho bhare rājā || nāsūram jātī paccayā ||
 tatheva khanti soracca dhammā yasmim patitthitā ||
 tam ariyavuttim medhīvi || hīna jaccam pi pūjaye ||
 kārayo assame ramme || vāsayettha bahussute ||
 pañcavivane kayirā || dugge sankamanāni ca ||
 Annam pānam khādaniyam || vattha senāsānāni ca ||
 dadeyya uju bhūtesu || vippasannena cetasā ||
 yathā hi meghe thanayam || vijjumaññi satakkatu ||
 thalam nūnañca pureti || abhivassam vasundharam ||
 tath eva saddho sutavā || abhisankhacca bhojanam ||
 vanbbake tappayati || anna-pānena pandito ||
 āmodamāno pakireti || detha dethā ti bhāsati ||
 tam hi ssa gajjitam hoti || devasseva pavassato ||
 sā puññadhārā vipulā || dātāram abhivassatitī ||

5 Pabbatūpamam

1. Sāvatti nīdānam ||

2 Ekam antam nisinnam kho rājanam Pasenadi-kosalam
 Bhagavā etad avoca || Handa kuto tvam mahārāja āgacchasi ||

3 Yāni tāni bhante raññam khattiyānam muddhāvasittānam
 issariyamada mattānam kama gedha pariyutthitānam janapadatthā
 variyappattānam mahantam pathavi mandalam abhiviriya ajjhāva-
 santānam rāja karaniyani bhavanti || tesv aham etarahi ussukkam
 āpanno-ti ||

4 Tam kim maññasi mahārāja || Idha te puriso āgaccheyya
 puratthimāya disāya saddhāyiko paccayiko || so tam upasankamitvā
 evam vadeyya || yagghe mahārāja janeyyāsī || aham āgacchāmi puratthi-
 māya disāya || tatth addasam mahantam pabbatam abbhasamam
 sabbe pāne nipphotento āgacchatī || yam te mahārāja karaniyam tam
 karohitī ||

5 Atha dutiyo puriso āgaccheyya pacchimāya disāya || la || Atha
 tatiyo puriso āgaccheyya uttarāya disāya || Atha catuttho puriso
 āgaccheyya dakkhimāya disāya saddhāyiko paccayiko || so tam upasan-
 kamitvā evam vadeyya || yagghe mahārāja janeyyāsī aham āgacchāmi

dakkhināya disūya || tattha addasam mahantam pabbatam abbhāsam
mam sobbe pāṇe nipphoṭento āgacchati || yaṃ te mahārāja karaṇīyam
taṃ karohīti || Evarūpe te mahārāja mahati mahabbhaya samup-
panne dārune manussakkhaye dullabhe manussatte kim assa karaṇīyan-
ti ||

6. Evarūpe bhante mahati mahabbhaye samuppanne dārune
manussakkhaye dullabhe manussatte kim assa karaṇīyam aññatra
dhammacariyāya samacariyāya kusalakiriyāya puññakiriyāyā ti ||

7. Ārocemi kho te mahārāja paṭivedemi kho te mahārāja ||
adhivattati kho taṃ mahārāja jarāmarañam || adhvattamāne ca te
mahārāja jarāmarāṇe kim assa karaṇīyan-ti ||

8. Adhvattamāne ca me bhante jarāmarāṇe kim assa karaṇīyam
aññatra dhammacariyāya samacariyāya kusalakiriyāya puññaki-
riyāyā ||

9. Yāni pi tāni bhante raññam khattiyānaṃ muddhāvasittānaṃ
issariyamada-mattānaṃ kāma-godha-pariyuṭṭhitānaṃ janapada thā-
variyappattānaṃ mahantam paṭhavi-maṇḍalam abhivijīya ajjhāva-
santānaṃ hatthi-yuddhāni bhavanti || tesam pi bhante hatthi-yuddhā-
naṃ natthi gati natthi visayo adhvattamāne jarāmarāṇe ||

10. Yāni pi tāni bhante raññam khattiyānaṃ muddhāvasittā-
naṃ || pe || ajjhāvasantānaṃ assa-yuddhāni bhavanti || ratha-yuddhāni
bhavanti || patti-yuddhāni bhavanti || tesam pi bhante patti-yuddhānaṃ
natthi gati natthi visayo adhvattamāne jarāmarāṇe ||

11. Santi kho pana bhante imasmiṃ rājakule mantino mahā-
mattā || ye pahonti āgate paccatthike mantehi bhedayitum || tesam pi
bhante manta-yuddhānaṃ natthi gati natthi visayo adhvattamāne
jarāmarāṇe ||

12. Samvijjati kho pana bhante imasmiṃ rājakule pahutaṃ
suvanṇam bhūmigatañ c-eva vehāsaṭṭhañca yena mayam pahoma
āgate paccatthike dhanena upalāpetum || tesam pi bhante dhana-
yuddhānaṃ natthi gati natthi visayo adhvattamāne jarāmarāṇe ||

13. Adhvattamāne ca me bhante jarāmarāṇe kim assa karaṇī-
yam aññatra dhammacariyāya samacariyāya kusalakiriyāya puñña-
kiriyāyāti ||

14. Evam etam mahārāja evam etam mahārāja adhvattamāne
ca te jarāmarāṇe kim assa karaṇīyam aññatra dhammacariyāya
samacariyāya kusalakiriyāya puññakiriyāyāti ||

15. Idam avoca Bhagavā || la || satthā ||

Yathā pi selā vipulā || nabbam āhacca pabbatā ||

samantānupariyeyj um || nipphotento catuddisā ||
 evam jarā ca maccu ca || adhivattanti pānino ||
 Khattiye brāhmane vesse || sudde candāla pukkuse ||
 na kiñci parivajjeti || sabbam evābhimaddatī ||
 na tattha hatthīnam bhūmī || na rathānam na pattiyā ||
 na cāpi manta yuddhena || sikkā jetum dhanena vā ||
 Tasmiṃ hi pandito poso || sampassam attham attano ||
 buddhe dhamme ca sṃghe ca || dhīro saddham nivesaye ||
 Yo dhammacārī kāyena || vācāya uda cetasā ||
 idh eva nam pasamsanti || pacca sagge pamodatīti ||

Kosala samyuttam samattam ||

MĀRA SAMYUTTAM

(*Samyutta Nikāya*)

CHAPTER I PATHAMO VAGGO

1 *Tapo kammaṇ ca*

1. Evam me sutam ekam samayam Bhagava Uruvelayam
 viharati natta Nerañjarāya tīre Ajapāla nigrodha mūle pathamā
 bhūsam buddho ||

2 Atha kho Bhagavato rahogatassa paṭisallīnassa evam cetaso
 parivṭakko udapādi || Mutto vatamhi tāya dukkara kārikāya || sādhu
 mutto vatamhi taya anatta samhitāya dukkara kārikāya || sādhu
 tṭho sato bodhim samajjha gan ti ||

3 Atha kho Māro pāpimā Bhagavato cetasa ceto parivṭakka
 aññāya yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamitva Bhagavantam
 gāthāya ajjabhāsī ||

Tapo kamma apakkamma || yena sujhanti mānāva ||
 asuddho maññati suddho || suddhimaggam aparaddho ti ||

4 Atha kho Bhagavā Maro ayam pāpima itī viditva Māram
 pāpimantam gāthāhi paccabhāsī ||

Anatta sanhitam natva || yam kiñci aparam tapam ||
 sabbānattāhvaham hoti || piyāntam va dhammanim ||
 sīlam samādhi paññañca || maggam bodhāya bhāvayam ||
 patto smi paramam suddhim || nihato tvam asi antakāti ||

5 Atha kho Māro pāpimā jānāti mam Bhagavā jānāti mam
 Sugato ti dukkhī dummano tatth ev antaradhāyīti ||

2. *Nāgo*

1. Evam me sutam ekam samayaṃ Bhagavā Uruvelāyaṃ viharati najjā Nerañjarāya tīre Ajapāla-nigrodhe pathamābhisambuddho || Tena kho pana samayena Bhagavā ratt-andhakāra-timisāyaṃ ajjhokāse nisinno hoti || devo ca ekam ekam phusāyati ||

2. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato bhayaṃ chambhitattam lomahaṃsaṃ uppādetu-kāmo mahantam hatthirājavaṇṇam abhiniminitvā yena Bhagavā ten-upasaṅkami |

3. Seyyathāpi nāma mahā ariṭṭhako maṇi evam assa sīsaṃ hoti || seyyathāpi nāma suddhaṃ rūpiyaṃ evam assa dantā honti || seyyathāpi nāma mahatī naṅgalasīsā evam assa soṇḍo hoti ||

4. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpimā iti veditvā Māram pāpimantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Saṃsāraṃ dīgham addhānaṃ || vaṇṇaṃ katvā subhāsubhaṃ ||
alan-te tena pāpimā || nihato tvam asi antakā ti ||

5. Atha kho Māro pāpimā jānāti maṃ Bhagavā jānāti maṃ Sugato ti dukkhī dummano tatth-ev, antaradhāyīti |

3. *Subham*

1. Uruvelāyaṃ viharati ||

2. Tena kho pana samayena Bhagavā ratt-andhakāra-timisāyaṃ ajjokāse nisinno hoti devo ca ekam ekam phusāyati ||

3. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato bhayaṃ chambhitattam loma-haṃsaṃ uppādetu-kāmo yena Bhagavā ten-upasaṅkami ||

4. Upasaṅkamitvā Bhagavato avidūre uccāvacā vaṇṇanibhā upadaṃseti subhā c-eva asubhā ca ||

5. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpimā iti veditvā Māram pāpimantam gāthāhi ajjhabhāsi ||

Saṃsāraṃ dīgham addhānaṃ || vaṇṇaṃ katvā subhāsubhaṃ ||
alan-te tena pāpimā || nihato tvam asi antaka ||

Ye ca kāyena vācāya || manasā ca susaṃvutā ||
na te Māra vasānugā || na te Mārassa paccagū ti ||

6. Atha kho Māro || la || tatth-ev-antaradhāyīti ||

4. *Pāsa* (1)

1. Evam me sutam ekam samayaṃ Bhagavā Bārāṇasiyaṃ viharati Isipatane migadāye || Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesi || Bhikkhavo-ti || Bhadante ti te bhikkhū Bhagavato paccassosum ||

2 Bhagavā etad avoca || Mayham kho bhikkhave yoniso manasikārū yoniso sammappadhānā anuttarā vimutti anuppattā anuttarā vimutti sacchikatā || Tumhe pi bhikkhave yoniso manasikārū yoniso sammappadhānā anuttaram vimuttim anupāpunātha anuttaram vimuttim sacchikarothā ti ||

3 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsī ||

Baddho si māra pīsena || ye dībbī ye ca mānusa
māra bandhana baddhosī || na me samana mokkhasitī ||

4 Mutto ham mārā pīsena || ye dībbā ye ca mānusa ||
mārabandhana mutto mhi || nihato tvam asī antal atī ||

5 Atha kho Māro pāpimā || la || tatth ev antaradhāyī ||

5 Pāsa (5)

1 Ekam samayam Bhagavā Bārānasīyam vīharatī Isipatane nugadāye || Tatra kho Bhagavā bhikkhū āmantesī || Bhikkhavo ti || Bhadante ti to bhikkhū Bhagavato paccassosum

2 Bhagavā etad avoca || Mutto ham bhikkhave sabbapāsehi ye dībbā ye ca mānusa || Tumhe pi bhikkhave muttā sabbapāsehi ye dībbā ye ca mānusa cīratha bhikkhave cīrikam bahujana hitāya bahujana sukhāya lokānukampakāya atthāya hitāya sukhāya deva manussānam || Mā ekena dve agamettha || desetha bhikkhave dhammam ādikalyāṇam majjhe kalyāṇam pariyoṣāna kalyāṇam || sattham savyañjanam kevalaparipunnam pārisuddham brahmīcarīyam pakasetha || Santī sattā apparajakkha jatikā || assavanata dhammassa parihāyanti || bhavissanti dhammassa aññātāro || Aham pi bhikkhave yena Uruvelī Senānigāmo ten upasankamissāmi dhamma desanāyā ti ||

3 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsī ||

Baddho si sabba pāsehi || ye dībbā ye ca mānusa ||
mahā bandhana baddho si || na me samana mokkhasitī ||

4 Mutto ham sabbapāsehi || ye dībba ye ca mānusa ||
mahā bandhana mutto mhi || nihato tvam asī antaka ti ||

6 Sappo

1. Evam me sutam ekam samayam Bhagavā Rājagāhe vīharatī Veluvane kalandaka nivāpe ||

2. Tena kho pana samayena Bhagavā rattandhakāra-timisāyam ajjhokāse nisinno hoti devo ca ekam ekam phusāyati ||

3. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato bhayaṃ chambhitattaṃ loma-hamsaṃ uppādetu-kāmo mahantaṃ sappa-rūjavanṇaṃ abhinim-minivā yena Bhagavā ten-upasaṅkami ||

4. Seyyathāpi nāma mahatī eka-rukkhikā nāvā evaṃ assa kāyo hoti || Seyyathāpi nāma soṇḍikā kilañjā evaṃ assa phaṇo hoti || Seyyathāpi nāma kosālikā kaṃsapātī evaṃ assa akkhini bhavanti || Seyyathāpi nāma deve gaḷaḷāyante vijjullatā niccharanti evaṃ assa mukhato jhivā niccharati || Seyyathāpi nāma kammāra-gaggariyā dhamamānāya saddo hoti evaṃ assa assāsa-passāsānaṃ saddo hoti ||

5. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpimā iti viditvā Māraṃ pāpimantaṃ gāthāya ajjhabhāsi ||

Yo suñña-gehāni sevati ||
seyyo so muni atta-saṇṇato ||
vossajja careyya tattha so ||
paṭirūpaṃ hi tathāvidhassa taṃ ||
Carakā bahu-bheravā bahū ||
atho dāṃsā sirīṃsapā bahū ||
lomam pi na tattha iñjaye ||
suñña-gāra-gato mahā muni ||
Nabhaṃ phaleyya pathaviṃ caleyya ||
sabbe pi pāṇā uda santaseyyuṃ ||
sallam pi ce urasi pakampayeyyuṃ ||
upadhīsu tānaṃ na karonti buddhā ti ||

6. Atha kho Māro pāpimā jānāti maṃ Bhagavā jānāti maṃ Sugato ti tatth-ev-antara dhāyīti ||

7. Sippati

1. Ekam samayam Bhagavā Rājagahe viharati Veluvane kalandaka-nivāpe ||

2. Atha kho Bhagavā bahud eva rattiṃ ajjhokāse caṅkamitvā rattiyaṃ paccusa-samayam pāde pakkhāletvā vihāraṃ pavisitvā dakkhiṇena passena siha-seyyaṃ kappesi pāde pādamaṃ accādhāya sato sampajāno utṭhāna-saṇṇaṃ manasi karitvā ||

3. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

- Kim soppasī kim nu soppasī ||
 kim idam soppasī dubbhaya viya ||
 suññam agāraṇaṃ ti soppasī ||
 kim idam soppasī sūriya uggataṃ ti || ||
 4 Yassa jālani visattikā ||
 tanhā na atthi kuhūci netave ||
 sabbūpadhīnam parikkhāya budho ||
 soppasī kim taṃ ettha Marā ti || ||

8 Nandanam

- 1 Evam me sutam ekam samayam Bhagavā Sāvattihīyam
 vihāraṃ Jetavane Anāthapindikassa ārāme || ||
 2 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasankamī ||
 upasankamīva Bhagavato santike imam gātham abhāsī || ||
 Nandati puttehi puttīmā ||
 gomiko gohi tath eva nandati ||
 upadhīhi narassa nandano ||
 na hi so nandati yo nurupadhīti || ||
 3 Socati puttehi puttīmā ||
 gomiko gohi tath eva socati ||
 upadhīhi narassa socana ||
 na hi so socati nurupadhīti || ||
 4 Atha kho Māro pāpimā jānāti mama Bhagavā jānāti mama
 Sugato ti tattha eva antaradhāyīti || ||

9 Āyu (1)

- 1 Evam me sutam ekam samayam Bhagava Rajagahe vihāraṃ
 Veluvane kalandaka nīvāpe ||
 2. Tatra Bhagava bhikkhū amantesī || Bhikkhavo ti || Bha-
 dante ti te bhikkhū Bhagavato paccassosum || ||
 3 Bhagava etad avoca || Appam idam bhikkhave manussānam
 āyu || gamanīyo samparāyo || kattabbam kusalam caritabbam brah-
 macariyam || natthi jātassa amaranam || yo bhikkhave cīram jīvati so
 vassasatam appam vā bhīyo ti || ||
 4 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasankamī ||
 upasankamīva Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsī || ||
 Digham āyu manussānam || na naṃ hīle suporiso ||
 careyya khīramatto va || natthi maccussa āgamo ti || ||

5. Appam āyu manussānaṃ || hīleyya naṃ suporiso ||
careyyādittasīso va || natthi maccussa nāgamo ti ||
6. Atha kho Māro pāpimā || la || tatth-ev-antaradhāyīti ||

10. Āyu (2)

1. Rājagahe ||

Tatra kho Bhagavā etad avoca || appam idaṃ bhikkhave manu-
ssānaṃ āyu || gamanīyo samparāyo || kattabbaṃ kusalaṃ caritabbaṃ
brahmacariyaṃ || natthi jātassa amaraṇaṃ || yo bhikkhave ciraṃ
jīvati so vassasataṃ appam vā bhīyo ti ||

2. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami ||
upasaṅkamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Nāccayanti ahorattā || jīvitaṃ n-uparujjhati ||
āyu anupariyāti maccānaṃ || nemi va ratha-kubbaran-ti ||

3. Accayanti ahorattā || jīvitaṃ uparujjhati ||
āyu khīyati maccānaṃ || kunnadīnaṃ va odakan-ti ||

4. Atha kho Māro pāpimā jānāti maṃ Bhagavā jānāti maṃ
Sugato ti dukkhī dummano tath-ev-antaradhāyīti ||

Paṭhamo vaggo ||

Tass-uddānaṃ ||

Tapo-kammañ ca Nāgo ca || Subhaṃ Pāsena te duve ||

Sappo Suppati Nandanam || Āyunā apare duve-ti ||

CHAPTER II. DUTIYO-VAGGO

1. Pāsāno

1. Ekam samayaṃ Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭa-
pabbate ||

2. Tena kho pana samayena Bhagavā rattandhakāra timisāyaṃ
ajjhokāse nisinno hoti devo ca ekam ekam phusāyati ||

3. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato bhayaṃ chambhitattaṃ
lomahaṃsaṃ uppādetu-kāmo yena Bhagavā ten-upasaṅkami || Upa-
saṅkamitvā Bhagavato avidūre mahante mahante pāsāṇe padālesi ||

4. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpimā iti veditvā Māraṃ
pāpimantaṃ gāthāya ajjhabhāsi ||

Sa ce pi kevalaṃ sabbam || Gijjhakūṭaṃ calessasi ||

n-eva sammāvimuttānaṃ || buddhānaṃ atthi iñjitan-ti ||

5 Atha kho Māro pāpimā jānāti mam Bhagavā jānāti mam Sugato ti dukkhī dummano tatti-ev antaradhāyīti ||

2 Sīho

1. Ekam samayam Bhagavā Sāvattihīyam viharatī Jetavane Anāthapindikassa ārāme || Tena kho pana samayena Bhagavā mahatīvā parisāya parivuto dhammam deseti ||

2 Atha kho Mārassa pīpimato etad ahoṣi || Ayam kho samano Gotamo mahatīvā parisāya parivuto dhammam deseti || Yam nūnāham yena samano Gotamo ten upasankamevjam vicakkhukammāyā ti ||

3 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagava ten upasankamī || upasankamītvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Kim nu sīho va nadasī || parisāyam visārado patimallo hi te atthi || vijitāvi nu maññasīti ||

4 Nandanti ve mahāvīrā || parisāsu visārādā ||
Tathāgatā balapattā || tinnā loke visattikā ti ||

5. Atha kho Māro pāpimā jānāti mam Bhagava jānāti mam Sugato ti dukkhī dummano tath ev antaradhāyīti ||

3 Sakalīkam

1. Evam me sutam ekam samayam Bhagava Rājagahe viharatī Maddakucchimhi mīgadāye ||

2. Tena kho pana samayena Bhagavato pādo sakalīkāya khato hoti || bhusā sudam Bhagavato vedanā vattanti sārīrikā dukkhā tibbā kharā katukā asātā amanāpī || tāsudam Bhagavā sato sampajano adhiyāseti avihaññamāno ||

3 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamītvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Mandiyā nu sesī udāhu kāveyya matto ||
atthā nu te sampacurā na santi ||
eko vivitte sayanāsanamhi
niddā mukho kim idam soppasevā ti ||

4 Na mandiyā sayāmi nāpi kāveyya matto ||
attham sameccāham apetasoko ||
eko vivitte sayanāsanamhi ||
sayāmi aham sabbabhūtānukampī ||

Yesaṃ pi sallam urasi pavitṭhaṃ ||
 muhuṃ muhuṃ hadayaṃ vedhamānaṃ ||
 te cāpi soppaṃ labhare sasallā ||
 kasmā ahaṃ na supe vītasallo ||
 Jaggāṃ na saṅke na pi bhemī sottuṃ ||
 rattindivā nānutapanti māmāṃ
 hāniṃ na passāmi kuhiñci loka ||
 tasmā supe sabbabhūtānukampīti ||

5. Atha kho Māro pāpimā jānāti maṃ Bhagavā jānāti maṃ
 Sugato ti dukkhī dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||

4. Patirūpaṃ

1. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Kosalesu viharati Ekasālāyaṃ
 brāhmaṇagāme || Tena kho pana samayena Bhagavā mahatiyā
 gihiparisāya parivuto dhammam deseti ||

2. Atha kho Mārassa pāpimato etad ahosi || Ayaṃ kho samaṇo
 Gotamo mahatiyā gihiparisāya parivuto dhammam deseti || Yan
 nūnāhaṃ yena samaṇo Gotamo ten-upasaṅkameyyaṃ vicakkhu-
 kammāyā ti ||

3. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami
 upasaṅkamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

N-etaṃ tava patirūpaṃ || yad aññāmaṃ anusāsasi ||
 anurodha-virodhesu || ma sajjittho tad ācāraṇaṃ ti ||

4. Hītānukampī sambuddho || yad aññāmaṃ anusāsati ||
 anurodha-virodhehi || vip̐pamutto Tathāgato ti ||

5. Atha kho Māro pāpimā || pe || tatth-ev-antaradhāyīti ||

5. Mānasaṃ

1. Evam me sutam ekaṃ samayaṃ Bhagavā viharati Jetavane
 Anāthapiṇḍikassa ārāme ||

2. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami
 upasaṅkamitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Antalikkhacaro pāso || yo-yam carati mānaso ||
 tena taṃ bādhayissāmi || na me samaṇa mokkhasīti ||

3. Rūpā saddā rasā gandhā || poṭṭhabbā ca manoramā ||
 ettha me vigato chando || nihato tvam asi antakā ti ||

4. Atha kho Māro pāpimā || pe || tatth-ev-antaradhāyīti ||

6 *Pattam*

1 Tena kho pana samayena Bhagavā pañcannam upādānakkhandhūnam upādāya bhikkhū dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahamseti | te ca bhikkhū atthi—katvā manasi katvā sabba cetaso samannāharitvā ohitasotā dhammam sunanti ||

2 Atha kho Mārassa pāpimato etad aho si || Ayam kho samano Gotamo pañcannam upādānakkhandhūnam upādāya bhikkhū dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahamseti | te ca bhikkhū atthi katvā manasi katvā sabba cetaso samannāharitva ohita sotā dhammam sunanti | Yam nūnāham vena samano Gotamo ten upasankameyyam vicakkhukammāvā ti ||

3 Tena kho pana samayena sambahulā pattā ajjhokase nikkhittā honti ||

4 Atha kho Māro pāpinā bahivaddavannam abhinimmittvā yena te pattā ten upasankamī ||

5 Atha kho aññataro bhikkhu aññataram bhikkhum etad avoca || Bhikkhu bhikkhu eso bahivaddo patte bhindeyyati ||

6 Evam vutte Bhagavā tam bhikkhum etad avoca | Na so bhikkhu bahivaddo | Māro eso pāpinā tumhākam vicaki hukamma yūgato ti ||

7. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpinā iti viditvā Māram pāpimantam gāthāya ajjhabhāsī ||

Rūpam vedayitam saññam | viññānam yañca sañkhatam ||
n-eso ham asmi n etam me | evam tattha virajjati ||
evam virattam khemattam | sabbasamyogjanūti gam ||
anvesam sabbatthānesu | Māra senā pi nājagā ti ||

8. Pa | tatth-ev antaradhūyīti ||

7 *Āyatana*

1. Ekam samayam Bhagavā Vesālīyam viharatī Mahāvane kūtāgāra sālāyam ||

2 Tena kho pana samayena Bhagavā channam phassāya tanānam upādāya bhikkhū dhammiyā kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahamseti | te ca bhikkhū atthi katvā manasi katvā sabba-cetaso samannāharitvā ohita sotā dhammam sunanti ||

3 Atha kho Mārassa pāpimato etad aho si || Ayam kho samano Gotamo channam phassāyatānānam upādāya bhikkhū dhammiyā

kathāya sandasseti samādapeti samuttejeti sampahamseti || te ca bhikkhu aṭṭhi-katvā manasi katvā sabba-cetaso samannāharitvā ohita-sotā dhammaṃ suṇanti || Yaṃ nūnāhaṃ yena samaṇo Gotamo ten-upasaṅkameyyaṃ vicakkhukammāyā ti ||

4. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami upasaṅkamitvā Bhagavato avidūre mahantam bhaya-bheravasaddam akāsi || api-sudam paṭhavī maññe udriyati ||

5. Atha kho aññataro bhikkhu aññataram bhikkhum etad avoca || Bhikkhu bhikkhu esā paṭhavī maññe udriyatīti ||

6. Evaṃ vutte Bhagavā tam bhikkhum etad avoca || N-esā bhikkhu paṭhavī udriyati || Māro eso pāpimā tumhākaṃ vicakkhukammāya āgato ti ||

7. Atha kho Bhagavā Māro ayam pāpimā iti veditvā Māraṃ pāpimantaṃ gāthāya ajjhabhāsi ||

Rūpā saddā rasā gandhā || phassā dhammā ca kevalā ||
etam lokāmiṣaṃ ghoram || ettha loko dhimmucchito ||
etañ ca samatikkamma || sato-buddhassa sāvako
māradheyyam atikkamma || ādicco va virocatīti ||

8. Atha kho Māro pāpimā || pa || tatth-ev-antaradhāyīti ||

8. Piṇḍam

1. Ekaṃ samayam Bhagavā Magadhesu viharati Pañcasālāyaṃ brāhmaṇagāme ||

2. Tena kho pana samayena Pañcasālāyaṃ brāhmaṇagāme kumārakānaṃ pāhunakāni bhavanti ||

3. Atha kho Bhagavā pubbaṇhasamayam nivāsetvā patta-civaraṃ ādāya Pañcasālaṃ brāhmaṇa-gāmaṃ piṇḍāya pāvīsi ||

4. Tena kho pana samayena Pañcasāleyyakā brāhmaṇagahapatikā Mārena pāpimatā anvāviṭṭhā bhavanti || Mā samaṇo Gotamo piṇḍam alaththā ti ||

5. Atha kho Bhagavā yathā dhotena pattena Pañcasālaṃ brāhmaṇagāmam piṇḍāya pāvīsi || tathā dhotena pattena paṭikkami ||

6. Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten-upasaṅkami upasaṅkamitvā Bhagavantam etad avoca || Api samaṇa piṇḍam alaththā ti ||

7. Tathā nu tvaṃ pāpima akāsi yathāhaṃ piṇḍam na labheyyanti ||

8 Iena hi bhanto Bhagavā dutiyam pi Pañcasīlam brāhmaṇa
gamam pavāsatu || tathāham karissāmi yathā Bhagavā pīdam laccha-
ti ||

Apuññam pavāsi Māro || āsajjanam Tathāgatam
kim nu maññasi pāpimā || na me pāpam vipaccati ||
susukham vata jivāma || yesam no n atthi kiñcnam ||
pītibhakkhū bhavissama || devā Abhassara yatha ti ||

9 Atha kho Māro pāpimā || pe || tatthi ev antarādhayiti ||

9 Kassakam

1 Sāvattu nidānam || Tena kho pana samayena Bhagava
bhikkhū nibbāna patisamyuttīya dhammiya kathāya sandasseti sama-
dapeti samuttejeti sampāhamseti || Te ca bhikkhu atthi latvā
manasi latvā sabbacetaso sīmannaharitvā oluta sota dhammam
sunanti ||

2 Atha kho Mārassa pāpimato etad aho si || Ayam kho samano
Gotamo bhikkhū nibbāna patisamyuttāya dhammiya kathāya || pa ||
Yam nūnāham yena samano Gotamo ten upasankameyyam vica-kkhu
kammāyā ti ||

3 Atha kho Māro pāpimā kassika vannam abhinimmimīva
mahantam nṅgalam khandhe karitvā digham pācāyattim gahetvā
hata hata keso sānasāti nivattho kaddama makkhitehi padehi yena
Bhagavā ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam etad avoca ||

4 Apī sīmana bahivadde addasa ti ||

5 Kim pana pāpima te bahivaddehi ti ||

6 Mam eva samana cakkhu mama rūpa mama cakkhusam-
phassa viññānāyatanam || kuhiṃ me samana gantva mokkhasi ||

Mam eva samana saddā sotam mama saddā || pa ||

Mam eva samana ghānam mama gandhā ||

Mam eva samana jhīvā mama rasā ||

Mam eva samana kāyo mama phoṭṭhabbo ||

Mam eva samana mano mama dhamma mama manosaṃphassa
viññānāyatanam || kuhiṃ me samana gantvā mokkhasi ti ||

7 Tav eva pāpima cakkhu tava rūpā tava cakkhusamphassa
viññānāyatanam || yattha ca kho pāpima natthi cakkhu natthi rūpā
natthi cakkhu sampassa viññānāyatanam agatī tava tattha papima ||

8. Tav-eva pāpima sotam tava saddā tava sota-samphassa-viññānāyatanaṃ || yattha ca kho pāpima natthi sotam natthi saddā natthi sota-samphassa-viññānāyatanaṃ agati tava tattha pāpima ||

9. Tav-eva pāpima ghāṇam tava gandhā tava ghāṇa-samphassa-viññānāyatanaṃ || yattha ca kho pāpima natthi ghāṇam natthi gandhā natthi ghāṇa-samphassa-viññānāyatanaṃ agati tava tattha pāpima ||

10. Tav-eva pāpima jihvā tava rasā tava jihvā-samphassa-viññānāyatanaṃ || pa || Tav-eva pāpima kāyo tava phoṭṭhabbā tava kāya-samphassa-viññānāyatanaṃ || pa ||

11. Tav-eva pāpima mano tava dhammā tava manosamphassa-viññānāyatanaṃ || yattha ca kho pāpima natthi mano natthi dhammā natthi mano-samphassa-viññānāyatanaṃ agati tava tattha pāpimā ti ||

12. Yaṃ vadanti mama yidan-ti || ye vadanti maman-ti ca ||
ettha ce te mano atthi || na me samaṇa mokkhasīti ||

13. Yaṃ vadanti na tam mayham || ye vadanti na te aham ||
evam pāpima jānāhi || na me maggam pi dakkhasīti ||

14. Atha kho Māro pāpima || pa || vantaradhāyīti ||

10. *Rajjam*

1. Ekam samayaṃ Bhagavā Kosalesu viharati Himavanta-padese araṇña-kuṭikāyaṃ ||

2. Atha kho Bhagavato rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṃ udapādi || sakkā nu kho rajjam kāretuṃ ahanam aghātayaṃ ajinaṃ ajāpayam asocaṃ asocayaṃ dhammenā ti ||

3. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato cetasā ceto-parivitaṃ aññāya yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Bhagavantam etad avoca || Kāretu bhante Bhagavā rajjam kāretu Sugato rajjam ahanam aghātayaṃ ajinaṃ ajāpayam asocaṃ asocāpayam dhammenā ti ||

4. Kiṃ pana tvam pāpima passasi yaṃ maṃ tvam evaṃ vadesi || kāretu bhante Bhagavā rajjam kāretu Sugato rajjam || pe || dhammenā ti ||

5. Bhagavatā kho bhante cattāro iddhipādā bhāvitā bahulikā yānikā vatthukatā anuṭṭhitā paricitā susamāraddhā || ākaṅkhamāno ca pana bhante Bhagavā Himavantam pabbatarājam suvaṇṇam tveva adhimucceyya || suvaṇṇaṇca pabbatassāti ||

6 Pabbatassa suvannassa || jātirūpissa kevalo ||
 dvittā va nālam ekassa || itī vidva samañcare ||
 yo dukkham addakkhū yato nidānam ||
 kāmesu so jantu katham nameyya ||
 upadhim viditvā sango ti loka ||
 tassa eva jantu vinayāya sikkhe ti ||

7 Atha kho Māro pīpimā jānāti mam Bhagavā jānāti mam
 Sugato ti dukkhi dummano tatth eva antaridhāvīti ||

Dutiyo vaggo ||

Tass uddānam ||

Pasīno Siho Sakalīkam || Patirūpañ ca Manasam ||

Pattam Āyatanam Pindam || Kassakam Rajjena te dasā ti ||

CHAPTER III LATIYO VAGGO (Upari pañca)

1 Sambahulā

1 Evam me sutam ekam samayam Bhagava Sakkesu viharati
 Silavatīyam ||

2 Tena kho pana samayena sambahulā bhikkhū Bhagavato
 avidure appamattā atāpino pahutattā viharanti ||

3 Atha kho Māro pāpimā brāhmaṇa vānnam abhinummittva
 mahantena jatanduvēna ajinakkhupā nivattho juno gopānasavāko
 gburughuru passāsī udumbara dandam gahetvā yena te bhikkhū
 ten upasankamī || Upasankamitva te bhikkhū etad avoca || Daharā
 Bhivanto pabbajita susū kālīkesā bhadrena yobbanena samannigata
 pathamena vayasā anikulitvino kamesu || bhuñjantu bhonto manusake
 kame || mā sanditthul am hitva kalīkam anudhavitthā ti ||

4 Na kho mayam brahmana sanditthikam hitva kalīkam
 anudhāvāma || kalīkam ca kho mayam brahmana hitvā sanditthikam
 anudhavāma || Kālīka hi brāhmaṇa vuttā Bhagavata bahudukkhā
 bahupāyāsā ādinavo ettha bhīyo || sanditthiko ayam dhammo akālīko
 ehipassiko opanayiko paccettam veditabbo viññūhi ti ||

5 Evam vutte Maro papuma sisam okampetva jhīvaṃ nillāetva
 tvisākhannalātena nalātīkam vutthāpetvā dandam olubbhapakkāmi ||

6 Atha kho te bhikkhū yena Bhagavā ten upasānamimsu ||
 upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekam antam nisidimsu ||
 Ekam antam nisinnā kho te bhikkhū Bhagavantam etad avocum ||

7 Idha mayam bhante Bhagavato avidure appamattā atāpino
 pahutatta viharāma || Atha kho bhante aññātaro brahmino mahantena

jaṭaṇḍuvena ajinakkhīpa-nivattho jīṇṇo gopānasivaṅko ghuru-ghuru-passāsī udumbaradaṇḍaṃ gahetvā yena amhe ten-upasaṅkami || Upasaṅkamitvā amhe etad avoca || Daharā bhavanto pabbajitā susū-kālakesā bhadrena yobbanena samannāgatā paṭhamena vayasā anikīlitāvino kāmesu || Bhuñjantu bhonto mānusake kāme || mā sandiṭṭhikaṃ hitvā kālikaṃ anudhāvitthā ti ||

8. Evaṃ vutte mayaṃ bhante taṃ brāhmaṇaṃ etad avocumha || Na kho mayaṃ brāhmaṇa sandiṭṭhikaṃ hitvā kālikaṃ anudhāvāma || kālikaṃ ca kho mayaṃ brāhmaṇa hitvā sandiṭṭhikaṃ anudhāvāma || kālikā hi brāhmaṇa kāmā vuttā Bhagavatā bahudukkhā bahupāyāsā ādīnava ettha bhīyo || sandiṭṭhiko ayaṃ dhammo akāliko ehipassiko opanayiko paccattam veditabbo viññūhi ti

9. Evaṃ vutte bhante so brāhmaṇo sīsaṃ okampetvā jhvaṃ nillāletvā tivisākaṃ nalāṭena nalāṭikaṃ vuṭṭhāpetvā daṇḍaṃ olubha pakkanto ti ||

10. N-eso bhikkhave brāhmaṇo Māro eso pāpimā tumhākaṃ vicakkhukammāya āgato ti ||

11. Atha kho Bhagavā etam atthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ gātham abhāsi ||

Yo dukkham adakkhi yato nidānaṃ ||
kāmesu so jantu kathaṃ nameyya ||
upadhiṃ viditvā saṅgo ti loke ||
tass-eva jantu vinayāya sikkhe-ti ||

2. Samiddhi

1. Ekaṃ samayaṃ Bhagavā Sakkesu viharati Silāvatiyaṃ ||

2. Tena kho pana samayena āyasmā Samiddhi Bhagavato avidūre appamatto ātāpī pahitatto viharati ||

3. Atha kho āyasmato Samiddhissa rahogatassa paṭisallīnassa evaṃ cetaso parivitaṅko udapādi || Lābhā vata me suladdhaṃ vata me yassa me satthā ahaṃ sammāsambuddho || Lābhā vata me suladdhaṃ vata me yo-haṃ evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajito || Lābhā vata me suladdhaṃ vata me yassa me sabrahmacāriyo silavanto kalyāṇa-dhammo ti ||

4. Atha kho Māro pāpimā āyasmato Samiddhissa cetaso ceto-parivitaṅkam aññāya || yenāyasmā Samiddhi ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā āyasmato Samiddhissa avidūre mahantam bhayaabheravaṃ saddam akāsi || Apissudaṃ paṭhavī maññe udriyatīti ||

5 Atha kho āyasmā Samiddhū yena Bhagavā ten upasankamī || upasankamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi || ekam antam nisinnō kho āyasmā Samiddhū Bhagavantam etad avoca ||

6 Idhīham bhante Bhagavato avidūre appamatto ātāpī pahī tatto viharāmi || tassa mayham bhante rahogatassa patisallīnassa evam cetaso parivattakko udapādi || Lābhā vata me suladdham vata me yassa me satthā araham sammāsambuddho || Lābhā vata me suladdham vata me yo ham evam svākkhāte dhammavinaye pabba jito || Lābhā vata me suladdham vata me yassa me sabbrahmacāriyo silavanto kalyānadhammo ti || Tassa mayham bhante avidūre mahā bhayabheravasādo ahosi || apissudam pūthavī maññe udriyatīti ||

7 N esī Samiddhū pathavī udriyatī || Māro eso pāpimā tuyham vicakkhukammāya āgato || gaccha tvam Samiddhū tatth eva appamatto ātāpī pahitatto viharahīti ||

8 Evam bhante ti kho āyasmā Samiddhū Bhagavato pati sunitvā utthāyāsanaṃ Bhagavantam abhivādetvā padakkhinam katvā pakkāmi ||

9 Dutiyam pi kho āyasmā Samiddhū tatth eva appamatto ātāpī pahitatto vihāsi || Dutiyam pi' kho āyasmato Samiddhissa rahogatassa patisallīnassa evam cetaso parivattakko udapādi || Lābhā vata me suladdham vata me yassa me satthā araham sammāsambuddho || pe || kalyānadhammo ti || Dutiyam pi kho Māro pāpimā āyasmato Samiddhissa cetasa ceto parivattakam aṇṇāya || pa || Apissudam pūthavī maññe udriyatīti ||

10 Atha kho āyasmā Samiddhū || Māro ayam pāpimā itī viditvā Māram pāpimantam gāthāya ajjhabhāsī ||

Saddhāyāham pabbajito || agārasmā anagāriyam ||
satipaṇṇā ca me buddhā || cittaṇi ca susamāhitam ||
kāmaṃ karassu rūpāni || n eva maṃ vyādhayissasīti ||

11 Atha kho Māro pāpimā janāti maṃ Samiddhū Bhikkhūti dukkhī dummano tatth ev antaradhāyīti ||

3 Godhika

1 Evam me sutam ekam samayam Bhagavā Rājagahe viharati Veluvane kalandakamvāpe ||

2 Tena kho pana samayena āyasmā Godhiko Isigūli passe viharati Kālasilāyam ||

3. Atha kho āyasmā Godhiko appamatto ātāpī pahitatto viharanto sāmādhikam ceto-vimuttiṃ phusi ||| Atha kho āyasmā Godhiko tamhā samādhikāya ceto-vimuttiyā parihāyi |||

4. Dutiyam pi kho āyasmā Godhiko appamatto ātāpī pahitatto viharanto sāmādhikam ceto-vimuttiṃ phusi ||| Dutiyam pi kho āyasmā tamhā samādhikāya ceto-vimuttiyā parihāyi |||

5. Tatiyam pi kho āyasmā Godhiko appamatto || pe || parihāyi |||

6. Catuttham pi kho āyasmā Godhiko appamatto || pe || parihāyi |||

7. Pañcamam pi kho āyasmā Godhiko || pe || parihāyi |||

8. Chaṭṭham pi kho āyasmā Godhiko appamatto ātāpī pahitatto viharanto sāmādhikam ceto-vimuttiṃ phusi |||

Chaṭṭham pi kho āyasmā Godhiko tamhā samādhikāya ceto-vimuttiyā parihāyi |||

9. Sattamam pi kho āyasmā Godhiko appamatto ātāpī pahitatto viharanto sāmādhikam ceto-vimuttiṃ phusi |||

10. Atha kho āyasmato Godhikassa etad ahosi ||| Yāva chaṭṭham khvāham sāmādhikāya ceto-vimuttiyā parihīno || yam nūnāham sattham āhareyyan-ti |||

11. Atha kho Māro pāpimā āyasmato Godhikassa cetasā cetoparivitakkam aññāya yena Bhagavā ten-upasaṅkami || upasaṅka-mitvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi |||

Mahāvīra mahāpañña || iddhiyā yasasā jalam ||

sabbe verabhayātīta || pāde vandāmi cakkhuma |||

sāvako te mahāvīra || maraṇam maraṇābhibhū ||

ākaṅkhati cetayati || tam nisedha jutindhara |||

katham hi Bhagavā tuyham || sāvako sāsane rato ||

appattamānaso sekho || kālam kayirā jane sutā ti |||

12. Tena kho pana samayena āyasmatā Godhikena sattham āharitam hoti |||

13. Atha kho Bhagavā Māro pāpimā iti veditvā Māram pāpimantam gāthāya ajjhabhāsi |||

Evam hi dhīrā kubbanti || nāvakaṅkhanti jivitam ||

samulam taṇham abbuyha || Godhiko parinibbuto ti |||

14. Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesi || Āyāma bhikkhave yena Isigili-passam Kālasilā ten-upasaṅkamissāma yattha Godhikena kulaputtena sattham āharitan-ti |||

15. Evam bhante ti kho te bhikkhu Bhagavato paccassosun |||

16 Atha kho Bhagavā sambahulehi bhikkhūhi saddhim yena
Isigih passam Kālasilā ten upāsankamī || Addasā kho Bhagavā āyas
mantam Godhikam dūrato va mañcake vivattakkhandham semānam ||

17 Tena kho pana samayena dhumāyitattam timirayitattam
gacchat eva purimam disam || gacchatī pacchimam disam || gacchatī
uttaram disam || gacchatī dakkhinam disam || gacchatī uddham gacchatī
adho gacchatī anudisam ||

18 Atha kho Bhagavā bhikkhū āmantesī || Passatha no tumhe
bhikkhave etam dhumāyitattam timirāyittam || gacchat eva purimam
disam || gacchatī pacchimam || uttarām || dakkhinam || uddham || adho ||
gacchatī anudisan ti ||

Evam bhante ||

19 Eso kho bhikkhave Māro pāpimā Godhikassa kulaputtassa
viññānam samanvesatī || kattha Godhikassa kulaputtassa viññānam
patitthitan ti || appatitthitena ca bhikkhave viññānena Godhiko kula
putto parimbbuto ti ||

20 Atha kho Māro pāpimā beluva panduvīnam ādāya yena
Bhagavā ten-upāsankamī || upāsankamītvā gāthāya ajjhabhāsī ||

uddham adho ca tīriyam || disā anudisāsvaham ||
anvesam nādhigacchāmī || Godhiko so kuhum gato ti ||

21. So dhiro dhutisampanno || jhāyī jhānarato sadā ||
ahorattam anuyuñjam || jīvitam anikāmayam ||
jetvana maccuno senam || anāgantā ā punabbhavam ||
samūlam tanham abbuyha || Godhiko parimbbuto ti ||

22 Tassa sokaparetassa || vīnākaccha abhassathā ||
tato so dummano yakkho || tath ev antaradhāyathātī ||

4 Sattavassāni

1 Evam me sutam ekam samayam Bhagavā Uruveliyam
viharati naggā Nerañjaraya tire Ajapāla mugrodhe ||

2 Tena kho pana samayena Māro pāpimā sattavassāni Bhaga-
vantam anubaddho hoti otarapekkho otāram alabhamāno ||

3 Atha kho Māro pāpimā yena Bhagavā ten upāsankamī ||
upasankamītvā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsī ||

Sokavatinnō nu vanasmim jhāyasī ||
vittam nu jinno uda patthayano ||
āgum nu gāmasmim akāsi kiñce ||

kasmā janena na karosi sakkhim̐ ||
sakkhī na sampajjati kenaci te ti ||

4. Sokassa mūlaṃ palikhāya sabbam̐ ||
anāgujhāyāmi asocamāno ||
chetvāna sabbam̐ bhavalobhajappam̐ ||
anāsavo jhāyāmi pamattabandhu ||
5. Yaṃ vadanti mama yidan-ti || ye vadanti maman-ti ca ||
ettha ce te mano atthi || na me samaṇa mokkhasīti ||
6. Yaṃ vadanti na taṃ mayham̐ || ye vadanti na te aham̐ ||
evaṃ pāpima jānāhi || na me maggaṃ pi dakkhasīti ||
7. Sa ce maggaṃ anubuddham̐ || khemam amatagāminam̐ ||
pehi gaccha tvam ev-eko || kim aññam anusāsasīti ||
8. Amaccudheyam pucchanti || ye janā pārāgāmino ||
tesāham̐ puṭṭho akkhāmi || yaṃ sabbantaṃ nirupadhin ti ||

9. Seyyathāpi bhante gāmassa vā nigamassa vā avidūre pokkharāṇi || tatr-assa kakkaṭako || Atha kho bhante sambahulā kumārakā vā kumārikāyo vā tamhā gāmā vā nigamā vā nikkhamitvā yena sā pokkharāṇi ten-upasaṅkameyyum̐ || upasaṅkamitvā taṃ kakkaṭakaṃ udakā uddharitvā thale patitṭhāpeyyum̐ || yaṃ yad eva hi so bhante kakkaṭako aḷam abhininnāmeyya taṃ tad eva te kumārakā vā kumārikāyo vā kaṭṭhena vā kaṭhalāya vā saṃchindeyyum̐ sambhañjeyyum̐ sampalibbañjeyyum̐ || Evaṃ hi so bhante kakkaṭako sabbehi aḷehi saṃchinnehi sambhaggehi sampalibhaggehi abhabbo taṃ pokkharāṇim̐ puna otaritum̐ || Seyyathāpi pubbe evam eva kho bhante yāni sukāyikāni visevitāni vipphanditāni kānici kānici sabbāni Bhagavatā saṃchinnāni sambhaggāni sampalibhaggāni abhabbo c-idānāham bhante puna Bhagavantam upasaṅkamitum̐ yad idam otārāpekkhoti ||

10. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato santike imā nibbejaniyā gāthāyo abhāsi ||

Medavaṇṇaṇica pāsānam̐ || vāyaso anupariyagā ||
apetthamudu vindema || api assādanā siyā ||
aladdhā tattha assādam̐ || vāyas-etto apakkame ||
kāko va selam āsajja || nibbijjāpema Gotamā ti ||

11. Atha kho Māro pāpimā Bhagavato santike imā nibbejaniyā gāthāyo abhāsivā tamhā ṭhānā apakkamma Bhagavato avidūre pathaviyaṃ pallaṅkena nisīdi tuṇhī bhūto maṅkubhūto pattakkhandho adhomukho pajjhāyanto appaṭibhāno kaṭṭhena bhūmim̐ vilikhanto ||

5 Dhītaro

1 Atha kho Tanhū ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō yena
Māro pīpimī ten upasankamimsu | Upasankamitvā Māram pāpi
mantam gīthāya vjhabbhāsimsu ||

Kenāsī dummāno tāta | purisam kam nu socasī |
mayam tam rūgapīsenā | araññam iva kuñjaram ||
bāndhitvā ānāyissāma | vasāgo to bhavissatīti ||

2 Arahā sugato loka | na rūgena suvānayo |
māradheyyam atikkanto | tasmā socim aham bhusanti ||

3 Atha kho Tanhū ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō yena
Bhagavā ten upasankamimsu | upasankamitvā Bhagavantam etad
avocum || Pāde te samāna paricāremā ti || Atha kho Bhagavā
na manasākāsi yathā tam anuttare upadhi sankhaye vimutto ||

4 Atha kho Tanhī ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō ekam
antam apakkamma evam samācintesum || Uccāvacū kho purisānam
adhuppāya | yam nūna mayam ekasatam ekasatam kumārī annasatam
abhinummīneyyāmā ti ||

5 Atha kho Tanhū ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō ekasatam
ekasatam kumārī annasatam abhinummīnitvā yena Bhagavā ten
upasankamimsu | upasankamitvā Bhagavantam etad avocum | Pāde
te samāna paricāremā ti ||

Tam pi Bhagavā na manasākāsi yathā tam anuttare upadhusan
khaye vimutto ||

6 Atha kho Tanhū ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō ekam
antam apakkamma evam samācintesum | Uccāvacū kho purisānam
adhuppāya | yam nūna mayam ekasatam ekasatam avijātavannasatam
abhinummīneyyāmā ti ||

7 Atha kho Tanhū ca Aratī ca Ragū ca māra dhītarō ekasatam
ekasatam avijātavannasatam abhinummīnitvā yena Bhagavā ten
upasankamimsu | upasankamitvā Bhagavantam etad avocum | Pāde
te samāna paricāremā ti ||

Tam pi Bhagavā na manasākāsi yathā tam anuttare upadhusan
khaye vimutto ||

8 Atha kho Tanhū ca | pa | sakim vijātavannasatam abhinum
mitvā yena Bhagavā | pa | yathā tam anuttare upadhusankhaye
vimutto ||

9 Atha kho Tanhū ca | pa | duvijātavannasatam abhinummīnitvā
yena Bhagavā | pa | yathā tam anuttare upadhusankhaye vimutto ||

10. Atha kho Taṇhā ca || pa || majjhimitthivaṇṇasatam abhinimmineyyāma ti || Atha kho Taṇhā ca || pa || majjhimitthivaṇṇasatam abhinimminivā || pa || anuttare upadhisāṅkhaye vimutto ||

11. Atha kho Taṇhā ca || pa || mahitthivaṇṇasatam abhinimmineyyāma ti || Atha kho Taṇhā ca || pa || mahitthivaṇṇasatam abhinimminivā yena Bhagavā || la || anuttare upadhisāṅkhaye vimutto ||

12. Atha kho Taṇhā ca Arati ca Ragā ca Māra-dhītarō ekam antam apakkamma etad avocum || Saccam kira no pitā avoca ||

Araham sugato loke || na rāgena suvānayo ||

māradheyyam atikkanto || tasmā-socām-aham bhusanti ||

13. Yam hi mayam samanāṃ vā brāhmaṇaṃ vā avitarāgaṃ iminā upakkamena upakkameyyāma hadayaṃ vāssa phaleyya || uḷhaṃ lohitaṃ vā mukhato uggaccheyya || ummādam vā pāpuṇeyya cittavikkhepaṃ vā || seyyathā vā pana naḷo haroti luto ussussati visussati milāyati || evam eva ussusseyya visusseyya milāyeyyā ti ||

14. Atha kho Taṇhā ca Arati ca Ragā ca māra-dhītarō yena Bhagavā ten-upasaṅkamimsu || upasaṅkamitvā ekam antam aṭṭhamsu ||

15. Ekam antam tṭhitā kho Taṇhā māradhītā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Sokāvatipṇo nu vanasmim jhāyasi !

cittaṃ nu jipṇo uda patthayāno ||

āgum nu gāmasmim akāsi kiñci ||

kasmā janena na karosi sakkhiṃ ||

sakkhī na sampajjati kenaci te ti ||

16. Atthassa pattiṃ hadayassa santiṃ ||

jetvāna senaṃ piyasātarūpaṃ ||

ekāhaṃ jhāyaṃ sukham anubodhaṃ ||

tasmā janena na karomi sakkhiṃ !

sakkhī na sampajjati kenaci me ti ||

17. Atha kho Arati māra-dhīrā Bhagavantam gāthāya ajjhabhāsi ||

Kathaṃ vihārī-bahulo dhī bhikkhu ||

pañcoghatiṇṇo aṭarīdha chaṭṭhaṃ ||

kathaṃ jhāyaṃ bahulaṃ kāma-saññā ||

paribāhirā honti aladdhāyo tan-ti ||

18. Passaddhakāyo suvimuttacitto ||

asaṅkhārāno satimā anoko ||

aññāya dhammaṃ avitakkajhāyī

na kuppati na sarati ve na thino ||
 Evam vihāri-bahulo dha bhikkhu ||
 pañcoghatinno ataridha chattham ||
 evam jhāyam bahulam kāmasevī ||
 paribhūti honti aladdhāyo tan ti ||

19 Atha kho Ragā ca māra dhītā Bhagavato santiko imam
 santi gātham abhāsi ||

Acchejja tanham gana sangha vāri
 addhā carissanti bhū ca sattā ||
 bahum vatāyam janatam anoko ||
 acchujja nessati maccurūjassa pūran ti ||

20 Nayanti ve mahāvīra |saddhammena Tathāgatā |
 dhammena nīyamānām |kā usūyā vijānatan ti ||

21 Atha kho Tanhā ca Arati ca Ragā ca māra dhītaro yena
 Māro pāpimā ten upasankamanissu ||

22 Addasī kho Māro pāpimā Tanham ca Aratim ca Ragañ ca
 māra dhītaro dūrato vā āgacchantiyo ||disvāna gāthāhi ajjhabhāsi ||

Bāla kumudanālehi |pabbatam abhimatthatha |
 gurim nakhena khanatha |ayo dantehi khādatha ||
 selam va siras ūhacca |pātūlo gādham esatha |
 khānum va urasūsajja |nibbijjāpetha Gotamū ti ||

23 Daddallamānā āgañchum |Tanhā Arati Ragā ca |
 tā tattha panudī satthū |tulam bhattham vā Māruto ti ||

Tatiyo vaggō ||

Tass uddānam ||

Sambahulū Samuddhū ca |Godhikam Sattavassām |

Dhītaram desitam buddha satthena imam Mārapañcakan-ti

Māra samyuttam samattam ||

BHIKKHUNĪ SAMYUTTAM

(Samyutta Nikāya)

1 Ālavikā

1 Evam me sutam ekam samayam Bhagvā Sāvattthiyam
 viharati Jetavane Anāthapindikassa ārāme ||

2 Atha kho Ālavikā bhikkhunī pubbanha samayam nivāsetvā
 pattacivaram ādāya Sāvattthum pindāya pāvasi | Sāvattthiyam pindāya

caritvā pacchābhattam piṇḍapātapaṭikkantā yena andhavanam ten-upasaṅkami vivekatthikini ||

3. Atha kho Māro pāpimā Ālavikāya bhikkhuniyā bhayaṃ chambhitattam lomahaṃsam uppādetu-kāmo vivekamhā cāvetu-kāmo yena Ālavikā bhikkhunī ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Ālavikam bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

Natthi nissaraṇam loke || kiṃ vivekena kūhasi ||
bhuñjassu kāmaratiyo || māhu pacchānutāpinīti ||

4. Atha kho Ālavikāya bhikkhuniyā etad ahosi || Ko nu khvāyam manusso vā amanusso vā gātham bhāsatīti ||

5. Atha kho Ālavikāya bhikkhuniyā etad ahosi || Māro kho ayaṃ pāpimā mama bhayaṃ chambhitattam lomahaṃsam uppādetukāmo vivekamhā cāvetu-kāmo gātham bhāsatīti ||

6. Atha kho Ālavikā bhikkhunī Māro ayaṃ pāpimā iti viditvā Māram pāpimantam gāthāya paccabhāsi ||

Atthi nissaraṇam loke || paññāya me suphussitam ||
pamattabandhu pāpima || na tvaṃ jānāsi taṃ padaṃ ||
sattisūlūpamā kāmā || khandhāsam adhikuṭṭanā ||
yaṃ tvaṃ kāmaratiṃ brūsi || arati mayhaṃ sā ahū ti ||

7. Atha kho Māro pāpimā jānāti maṃ Ālavikā bhikkhunī ti dukkhī dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||

2. Somā

1. Sāvattihi nidānam || Atha kho Somā bhikkhunī pubbaṇhasamayam nivāsetvā patta-cīvaram ādāya Sāvattim piṇḍāya pāvisi ||

2. Sāvattiyam piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapāta-paṭikkantā yena andhavanam ten-upasaṅkami divāvihārāya || andhavanam ajjhogahetvā aññatarasmiṃ rukkhamūle divāvihāratthāya nisīdi ||

3. Atha kho Māro pāpimā Somāya bhikkhuniyā bhayaṃ chambhitattam lomahaṃsam uppādetukāmo samādhimhā cā vetukāmo yena Somā bhikkhunī ten-upasaṅkami || Upasaṅkamitvā Somam bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

Yan-tam isihi pattabbam || tñānam durabhisambhavam ||
na taṃ dvaṅgulapaññāya || sakka pappotum itthiyā ti ||

1. Atha kho Somāya bhikkhunīyā etad ahoṣi || Ko nu khvāyam manusso vā amanusso vā gātham bhāsatīti ||

5 Atha kho Somāya bhikkhunīyā etad ahoṣi || Māro kho ayam pāpimā mama bhayam chambhitattam lomahamsam uppādetu | āmo samādhimhā cīvetu kāmo gātham bhāsatīti ||

6 Atha kho Somā bhikkhunī Māro ayam pāpimā itī veditvā Māram pāpimantam gāthāhi ajjhābhāsi ||

Itthubhūvo kim kayirā | cittamhi susamāhuto |
ñīnamhi vuttamānamhi | sammādhammam vipassato ||
yassa nāna sīyā evam | itthāham puriso ti vā |
kiñci vā paṇa asmīti | tam Māro vattum arahatīti ||

7. Atha kho Māro pāpimā jñātī mam Somā bhikkhunīti dukkhī dummano tatth-eva utaradhiyāti ||

3 Gotamī

1 Sīvattū nidānam ||

Atha kho Kīsā Gotamī bhikkhunī pubbanhasamayam nivāsetva pattaṭṭharam ādāya Sīvattum pindāya pīvəsi |.

2 Sāvattuyam pindāya caritvā paccābhattam pindapūta patikkantā yena andhavanam ten upasankamī divāvihārāya | andhavanam ajjhogahetvā aññatarasmim rukkhamūle divāvihāram nisīdi ||

3 Atha kho Māro pāpimā Kīsā Gotamīyā bhikkhunīyā bhayam chambhitattam lomahamsam uppādetu kāmo samādhimhā cīvetu kāmo yena Kīsā Gotamī bhikkhunī ten upasankamī | Upasankamitvā Kīsā Gotamī bhikkhunim gāthāya ajjhābhāsi ||

Kim nu tvam hataputtā va | ekamāsi rudammukhī |
vanam ajjhogitā elā | purisam nu gavesasī ti ||

4 Atha kho Kīsā Gotamīyā bhikkhunīyā etad ahoṣi || Ko nu khvāyam manusso vā amanusso vā gātham abhāsitīti ||

5 Atha kho Kīsā Gotamīyā bhikkhunīyā etad ahoṣi || Māro kho ayam pāpimā mama bhayam chambhitattam lomahamsam uppādetu kāmo samādhimhā cīvetu kāmo gātham bhāsatīti ||

6 Atha kho Kīsā Gotamī bhikkhunī Māro kho ayam pāpimā itī veditvā Māram pāpimantam gāthāhi paccābhāsi ||

Accantaṃ hataputtamhi | purisā etad antikā |
na soeṇi na rodāmi | na tam bhāyāmi āvuso ||
sabbattha vihatā nandī | tamokkhandho padāhito |
jetvāna maccuno senam | viharāmi anāsavā ti ||

7. Atha kho Māro pāpimā || jānāti maṃ Kisā-Gotamī bhikkhunīti dukkhī dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||

4. Vijayā

1. Sāvattthi nidānaṃ || Atha kho Vijayā bhikkhunī pubbaṇḥa-samayaṃ nivāsetvā || pa || aññatarasmim rukkhamūle divāvihāraṃ nisīdi ||

2. Atha kho Māro pāpimā Vijayāya bhikkhuniyā bhayaṃ || pa || samādhimhā cāvetu-kāmo yena Vijayā bhikkhunī ten-upasaṅkami || upasaṅkamitvā Vijayaṃ bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

Daharā tvaṃ rūpavati || ahaṇca daharo susu ||
pañcaṅgikena turiyena || eb-ayye bhiraṃmāse ti ||

3. Atha kho Vijayāya bhikkhuniyā etad ahosi || Ko nu kho ayaṃ manusso vā amanusso vā gāthaṃ bhāsati ||

4. Atha kho Vijayāya bhikkhuniyā etad ahosi || Māro ayaṃ pāpimā || pa || gāthaṃ bhāsati ||

5. Atha kho Vijayā bhikkhunī Māro ayaṃ pāpimā iti veditvā Māraṃ pāpimantaṃ gāthāhi paccabhāsi ||

Rūpā saddā rasā gandhā || poṭṭhabbā ca manoramā ||
niyyātayāmi tumheva || Māra na hi tena atthikā ||
iminā pūtikāyena || bhindanena pabhaṅgunā ||
aṭṭhiyāmi harāyāmi || kāmataṇhāsamūhata ||
Ye ca rūpūpagā sattā || ye ca arūppaṭṭhāyino ||
yā ca santā samāpatti || sabbattha vihato tamo ti ||

6. Attha kho Māro pāpimā || jānāti maṃ Vijayā bhikkhunīti dukkhī dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||

5. Uppalavaṇṇā

1. Sāvattthi nidānaṃ || Atha kho Uppalavaṇṇā bhikkhunī pubbaṇḥa-samayaṃ nivāsetvā || pa || aññatarasmim supupphitasāla-rukkha-mūle aṭṭhāsi ||

2. Attha kho Māro pāpimā Uppalavaṇṇāya bhikkhuniyā bhayaṃ chambhitattaṃ lomahaṃsaṃ uppādetu-kāmo samādhimhā cāvetu-kāmo yena Uppalavaṇṇā bhikkhunī ten-upasaṅkami ||

3. Upasaṅkamitvā Uppalavaṇṇaṃ bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

Supupphitaggaṃ upagamma bhikkhunī ||
ekā tuvaṃ tiṭṭhasi sālamūle ||

na e atthi te dutiyā vannadhātu ||
 idhāgatā tādisikā bhaveyyum ||
 bāle na tvam bhāyasi dhuttakānan-ti ||

4 Atha kho Uppalavannāya bhikkhuniyā etad ahoṣi || Ko nu khvāyam manusso vā amanusso vā gātham bhāsaṣīti ||

5. Atha kho Uppalavannāya bhikkhuniyā etad ahoṣi || Māro ayam pāpimā mama bhayam || pa || gātham bhāsaṣīti ||

6 Atha kho Uppalavannā bhikkhuni || Māro ayam pāpimā itī viditvā Māram pāpimantam gāthāhi paccabhāsi ||

Satam sahaṣṣāni pi dhuttakānam ||
 idhāgatā tādisikā bhaveyyum ||
 lomam na iñjāmi na santasāmi ||
 na Māra bhāyāmi tam ekikā pi ||
 Esā antaradhāyāmi || kucchim vā pavasāmi te ||
 pakhumantarikāyam pi || titthantim mam na dakkhasi ||
 cittasmim vasībhūtamhi || iddhupādā subhāvitā ||
 sabbabandhanamuttamhi || na tam bhāyāmi āvuso ti ||

7. Atha kho Māro pāpimā || jānāti mam Uppalavannā bhikkhunīti dukkhī dummano tatth ev-antaradhāyīti ||

6 Cālā

1 Savatthi nidānam ||

Atha kho Cālā bhikkhuni pubbanhasamayam nivāsetvā || pa || aññatarasmim rukkhamūle divāvihāram nisīdi ||

2 Atha kho Māro pāpimā yena Cālā bhikkhuni ten-upasankamā || upasankamitvā Cālam bhikkhunim etad avoca || Kim nu tvam bhikkhuni na rocesīti ||

Jātim khvāham āvuso na rocemī ||

Kim nu tvam jātim na rocesī ||

Jāto kāmāni bhuñjati ||

Ko nu tam idam ādapayi || Jātim mā rocesī bhikkhunīti ||

3 Jātassa maranam hoti || jāto dukkhāni passati ||

bandham vadham parikklesam || tasmā jātim na rocaye ||

Buddho dhammam adesesi || jātiyā samatikkamam ||

sabbadukkhappahānāya || so mam sacce nivesayi ||

Ye ca rūpupagā sattā || ye ca ārūppatthāyino ||

nirodham appajanantā || āgantāro punabbhavan ti ||

4. Atha kho Māro pāpimā || jānāti maṃ Cālā bhikkhunīti dukkhā
dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||

7. Upacālā

1. Sāvatthiyaṃ ||
2. Atha kho Upacālā bhikkhunī pubbaṇhasamayāṃ nivāsetvā ||
la || aññatarasmiṃ rukkhamūle divāvihāraṃ nisīdi || pa || Upacālam
bhikkhunim etad avoca || Kattha nu tvam bhikkhuni uppajjitu-kāmā
ti ||
3. Na khvāham āvuso katthaci uppajjitu-kāmā ti ||
4. Tāvatimsā ca Yāmā ca || Tusitā cāpi devatā ||
Nimmānaratino devā || ye devā Vasavattino ||
tattha cittaṃ paṇidhehi || ratiṃ paccanubhossasīti ||
5. Tāvatimsā ca Yāmāca || Tusitā cāpi devatā ||
Nimmānaratino devā || ye devā Vasavattino ||
kāma-bandhanabaddhā te || enti Māra-vasaṃ puna ||
Sabbo ādipito loko || sabbo loko padhūpito ||
sabbo pajjalito loko || sabbo loko pakampito ||
akampitam acalitaṃ || aputthujjanasevitaṃ ||
agati yattha Mārassa || tattha me nirato mano ti ||
6. Atha kho Māro pāpimā ||

8. Sīsūpacālā

1. Sāvatthiyaṃ || Atha kho Sīsūpacālā bhikkhunī pubbaṇ-
hasamayāṃ nivāsetvā || pa || aññatarasmiṃ rukkhumūle divāvihāraṃ
nisīdi ||
2. Atha kho Māro pāpimā yena Sīsūpacālā bhikkhunī ten-
upasaṅkami || upasaṅkamitvā Sīsūpacālam bhikkhunim etad avoca ||
Kassu nu tvam bhikkhuni pāsaṇḍaṃ rocesīti ||
3. Na khvāham āvuso kassaci pāsaṇḍaṃ rocemī ti ||
4. Kiṃ nu uddissa muṇḍāsī || samaṇi viya dissasi ||
na ca rocesi pāsaṇḍaṃ || kim-iva carasi momuhā ti ||
5. Ito bahiddhā pāsaṇḍā || diṭṭhīsu paśidanti ye ||
na tesam dhammam rocemī || na te dhammassa kovidā ||
Atthi sakya-kule jāto || buddho appaṭipuggalo ||
sabbābhībhū māranudo || sabbattham aparājito ||
sabbatthamutto asito || sabbam passati cakkhumā ||

sabbakammakkhayam patto || vimutto upadhusankhaye ||
so mayham Bhagivā satthā || tassā rocemā sāsanaṁ ti ||

6 Atha kho Māro pāpimā || pe ||

9 Selā

1 Sāvattthiyam || Atha kho Selā bhikkhuno pubbanhasamayam
nivāsetvā || pa aññatarasmim rukkhamūle divāvihāraṁ nisīdi ||

2 Atha kho Māro pāpimā Selāya bhikkhuniyā bhayam || pa ||
Selam bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

Ken idam pākatam bimbam || kvaṇ nu bimbassa karaḷo ||
kvaṇ ca bimbam samuppannam || kvaṇ nu bimbam nirujjhati
ti ||

3 Atha kho Selāya bhikkhuniyā etad ahoṣi || Ko nu khvayam
manusso vā amanusso vā gātham bhasati ti ||

4 Atha kho Selāya bhikkhuniyā etad ahoṣi || Maro kho ayam
pāpimā mama bhayam chambhitattam lomahamsam uppādetukāmo
samādhumhā cāvetu kāmo gātham bhāsati ti ||

5 Atha kho Selā bhikkhuni Māro ayam pāpima iti viditvā
Māraṁ pāpimantam gāthāhi paccabhāsi ||

Nayidam attakātam bimbam || na yidam parakātam agham ||
hetum paticca sambhūtam || hetubhaṅgā nirujjhati ||
Yathā aññatarāya byāmaṁ || khetto vuttam virūhati ||
pathaviraṣaṇi cāgamaṁ || sinehaṇi ca tad ubhayam ||
evam khandhā ca dhātuyo || cha ca āyatanā ime ||
hetum paticca sambhūtā || hetubhaṅgā nirujjhare ti ||

6 Atha kho Māro pāpimā jānāti maṁ Selā bhikkhuni ti dukkha
dummaṇo tatth eva antaradhāyati ||

10 Vajirā

1 Sāvattthiyam || Atha kha Vajirā bhikkhuni pubbanha-
sayam nivāsetvā pattacivaram ādāya Sāvattthim pindāya pāvīsī ||
Sāvattthiyam pindāya caritvā pacchābhattam pindapāta patikkantā
yena andhavanam ten upasankamī divā vihārāya || andhavanam ajjho-
gahetvā aññatarasmim rukkhamūle divāvihāraṁ nisīdi ||

2 Atha kho Maro pāpimā Vajirāya bhikkhuniyā bhayam
chambhitattam lomahamsam uppādetu kāmo samādhumhā cāvetu
kāmo yena Vajira bhikkhuni ten upasankamī || Upasankamitvā
Vajiraṁ bhikkhunim gāthāya ajjhabhāsi ||

3. Kenāyaṃ pakato satto || kuvam sattassa kārako ||
kuvam satto samuppanno || kuvam satto nirujjhatī ti ||
4. Atho kho Vajirāya bhikkhuniyā etad ahosi || Ko nu khvāyaṃ manusso vā amanusso vā gāthaṃ bhāsati ti ||
5. Atha kho Vajirāya bhikkhuniyā etad ahosi || Māro kho ayaṃ pāpimā mama bhayaṃ chambhitattaṃ lomahaṃsaṃ uppādetu-kāmo samādimhā cāvetu-kāmo gāthaṃ bhāsati ti ||
6. Atha kho Vajirā bhikkhunī || Māro ayaṃ pāpimā iti veditvā Māraṃ pāpimantaṃ gāthāya paccabhāsi ||
Kinnu satto ti pacesi || māraditthigataṃ nu te ||
suddhasaṅkhārapuñño yaṃ || nayidha sattūpalabbhati ||
yathā hi aṅgasambhārā || hoti saddo ratho iti ||
evaṃ khandhesu santesu || hoti satto ti sammuti ||
dukkham eva hi sambhoti || dukkhaṃ tiṭṭhati veti ca ||
nāññatra dukkhā sambhoti || nāññaṃ dukkhā nirujjhatī ti ||
7. Atha kho Māro pāpimā || jānāti maṃ Vajirā bhikkhunī ti ||
dukkhī dummano tatth-ev-antaradhāyīti ||
Bhikkhunī-saṃyuttaṃ samattaṃ ||

BRĀHMAṆA-VAGGA

(*Aṅuttara Nikāya*)

Atha kho dve brāhmaṇā jiṇṇā vuḍḍhā mahallakā addhagatā vayo-anuppattā viṣaṃvassasatikā jātiya yena Bhagavā ten' upasaṅkamimsu . . . pe . . . Ekamantaṃ nisinnā kho te brāhmaṇā Bhagavantaṃ etad avocaṃ.

Mayam assu bho Gotama brāhmaṇā jiṇṇā vuḍḍhā mahallikā addhagatā vayo-anuppattā viṣaṃvassasatikā jātiyā te c'amhā akatakalyāṇā akatakusalā akatabhīruttānā, ovadatu no bhavaṃ Gotamo anusāsatu no bhavaṃ Gotamo yaṃ amhākaṃ assa dīgharattaṃ hitāya sukhāyā ti.

Taggha tumhe brāhmaṇā jiṇṇā vuḍḍhā mahallakā addhagatā vayo-anuppatto viṣaṃvassasatikā jātiyā te c'attha akatakalyāṇā akatakusalā akatabhīruttānā. Upaniyati kho ayaṃ brāhmaṇā loko jarāya vyādhinā maraṇena, evaṃ upanīyamāne kho brāhmaṇā loko jarāya vyādhinā maraṇena yo 'dha kāyena saṃyamo vācāya saṃyamo manasā saṃyamo taṃ tassa petasa tāṇaṃ ca lenaṃ ca dīpaṃ ca saraṇaṃ ca parāyanaṃ cā ti.

Upanivati jīvitam appamāṇu
 Jārōpanāsa na santi tīnī
 Itam bhayam maraṇe peḷḷhamāno
 Paṇṇam I'avarītha sulhā dhīnī ti

Yo 'dha kāyena saññāmo vācāya uda cetasā tam tassa petassa
 sulhāya hoti yam jīvamīno pīkaroti puññan ti

Atha l'ho d'ye brāhmaṇī junnī vuddhā mahallakā adbhagata
 vayo anuppatṭi vasiṇvas asatī ā jītvī vena Bhagavā ten' upasaṇ
 lammasu pe Ekamantam musinnī I'ho te brāhmaṇī Bhagavantam
 etad avoca —

Mayam assu bho Gotama brāhmaṇī junnī vuddhā mahallakā
 adbhagatā vayo anuppatṭi vasiṇvas asatī ā jītvī te c'ambhī alata
 lalyānā alatalusā akatābhīruttānī ovaḍatu no bhayam Gotamo
 anuśīatu no bhayam Gotamo yam ambhī am assa diḥharattam hitāya
 sulhāya ti

Taḥha tumbhe brāhmaṇa junnī vuddhā mahallakā adbhagatā
 vayo anuppatṭi vasiṇvas asatī ā jītvī te c'attha alatakalayānā
 alatakusā alatabhīruttānī Aditto kho ayaṃ brāhmaṇā loko
 jarāya vyādhunā maraṇena evaṃ āditte brāhmaṇā loko jarāya
 vyādhunā maraṇena yo 'dha I'vencasāyamo vācāya samvamo manasā
 saṃvamo tam tassa petassa tānā ca koraṇā ca dīpaṇā ca saraṇā ca
 parā manā cī ti

Adittasammā n'ārasammā vaṃ niharati bhājanam
 Tam tassa hoti atthāya no c'ayaṃ tattha dayhati
 Evam ādipito loko jarāya maraṇena c'
 Niharethi' eva dīnena dinnam hoti sunñhatam

Yo 'dha kāyena saññāmo vācāya uda cetasā tam tassa petassa
 sulhāya hoti yam jīvamīno pīkaroti puññan ti

Atha kho aññatra brāhmaṇo vena Bhagavā ten' upasaṇlamī
 Upasaṇlamitvā Bhagavatā saddhim pe Ekamantam musinno
 I'ho so brāhmaṇo Bhagavantup etad avoca —

Sanditṭhul o dhammo ti bho Gotama vuccati Kittāvatā nu kho
 bho Gotamo sanditṭhiko dhammo hoti alāhī o chipassiko opānāyiko
 paccattam vedittabbo viññūhī ti I

Ratto I'ho brāhmaṇā rūḡena abhūbhūto pariyādinnaḥcitto attā
 vyābīdhāya pi ceteti paravyābīdhāya pi ceteti ubhaya vyābīdhāya pi
 ceteti cetasikam pi dukkham domanassam patisaṃvedeti Rūḡe
 pahīnc' n'eva attavyābīdhāya pi ceteti na paravyābīdhāya pi ceteti na

ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikaṃ dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Evam pi kho brāhmaṇa sandiṭṭhiko dhammo hoti . . . pe . . .

Duṭṭho kho brāhmaṇa dosena abhibhūto pariyādinna-citto attavyābādhāya pi ceteti paravyābādhāya pi ceteti ubhayavyābādhāya pi ceteti cetasikaṃ pi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Dose pahīne n'eva attavyābādhāya pi ceteti na paravyābādhāya pi ceteti na ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikaṃ dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Evam kho brāhmaṇa sandiṭṭhiko dhammo hoti . . . pe . . .

Mūlho kho brāhmaṇa mohenā abhibhūta pariyādinna-citto attavyābādhāya pi ceteti paravyābādhāya pi ceteti ubhayavyābādhāya pi ceteti cetasikaṃ pi dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Mohe pahīne n'eva attavyābādhāya pi ceteti na paravyābādhāya pi ceteti na ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikaṃ dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedeti. Evam pi kho brāhmaṇa sandiṭṭhiko dhammo hoti akāliko ehipassiko opanayiko paccattaṃ veditabbo viññūhī ti.

Abhikkantaṃ bho Gotamo . . . pe . . . Upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ ti.

Atha kho aññataro brāhmaṇo paribbājako yena Bhagavā ten' upasaṅkami . . . pe . . . Ekamantaṃ nisinna kho brāhmaṇo paribbājako Bhagavantaṃ etad avoca:—Sandiṭṭhiko dhammo ti bho Gotama vuccati. Kittāvatā nu kho bho Gotamo sandiṭṭhiko dhammo hoti akāliko ehipassiko opanayiko paccattaṃ veditabbo viññūhī ti?

Ratto kho brāhmaṇa rāgena abhibhūto pariyādinna-citto attavyābādhāya . . . pe . . . paṭisaṃvedeti. Rāge pahīne n'eva . . . pe . . . paṭisaṃvedeti.

Ratto kho brāhmaṇa rāgena abhibhūto pariyādinna-citto kāyena duccaritaṃ carati vācāya . . . pe . . . manasā duccaritaṃ carati. Rāge pahīne n'eva kāyena duccaritaṃ carati na vācāya . . . pe . . . na manasā duccaritaṃ carati.

Ratto kho brāhmaṇa rāgena abhibhūto pariyādinna-citto attattham pi yathābhūtaṃ nappajānāti parattham pi . . . pe . . . ubhayattham pi yathābhūtaṃ pi nappajānāti. Rāge pahīne attattham pi yathābhūtaṃ pajānāti parattham pi . . . pe . . . ubhayattham pi yathābhūtaṃ pajānāti. Evam pi kho brāhmaṇa sandiṭṭhiko dhammo hoti . . . pe . . .

Duṭṭho kho brāhmaṇa dosena . . . pe . . .

Mūlho kho brāhmana mohena abhihūto pariyādinna citto attavyābādhāya pi ceteti pe ubhayavyābādhāya pi ceteti cetasi kam pi dukkham domanassam patisaṃvedeti Mohe pahine n'eva attavyābādhāya pi ceteti pe na ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikam dukkham domanassam patisaṃvedeti

Mūlho kho brāhmana mohena abhihūto pariyādinna citto kayena duccaritam carati vācīya pe manasā duccaritam carati Mohe pahine na kāyena duccaritam na vācīya pe na manasā duccaritam carati

Mūlho kho brahmana mohena abhihūto pariyādinna citto attattham pi yathābhūtam nappajānāti parattham pi pe ubhayattham pi yathābhūtam pi nappajānāti Mohe pahine attattham pi yathābhūtam pajanāti parattham pi pe ubhayattham pi yathābhūtam pajanāti Evam kho brahmana sandittthil o dhammo hoti akāliko ehipassiko opanāyiko paccattam veditabbo viññūhi ti

Abhikkantam bho Gotama pe Upāsikam mam bhavam Gotamo dhāretu ajjatagge pīṇupetam saranam gatan ti

Atha kho Janussoṃ brāhmano yena Bhagavā ten' upasaṃl amī pe Ekamantam nisinnā kho Janussoṃ brāhmano Bhagavantam etad avoca —

Sandittthikam nibbānan ti bho Gotama vuccati Kittāvata bho Gotama sandittthikam nibbanam hoti akālikam ehipassikam opanāyikam paccattam veditabbam viññūhi ti?

Ratto kho brāhmana rūgena abhihūto pariyādinna citto attavyābādhāya pi ceteti pe ubhayavyābādhāya pi ceteti cetasi kam pi dukkham domanassam patisaṃvedeti Rūge pahine n'eva attavyābādhāya pi ceteti pe na ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikam dukkham domanassam patisaṃvedeti Evam kho brāhmana sandittthil am nibbānam hoti pe

Duttho kho brāhmana dosena pe

Mūlho kho brāhmana mohena abhihūto pariyādinna citto attavyābādhāya pi ceteti pe ubhayavyābādhāya pi ceteti cetasikam pi dukkham domanassam patisaṃvedeti Mohe pahine n'eva attavyābādhāya pi ceteti pe na ubhayavyābādhāya pi ceteti na cetasikam dukkham domanassam patisaṃvedeti Evam kho brāhmana sandittthiko nibbanam hoti pe

Yato kho ayam brāhmana anavasesam ragakkhayam patisaṃvedeti anavasesam dosakkhayam patisaṃvedeti anavasesam mohakkhayam patisaṃvedeti Evam kho brahmana sandittthiko nibbānam

hoti akālikam ehipassikam opanāyikam paccattam veditabbam viññūhi ti.

Abhikkantam bho Gotama . . . pe . . . Upāsakam maṃ bhavam Gotamo dhāretu ajjatagge pānupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

Atha kho aññātarō brāhmaṇo mahāsālo yena Bhagavā ten' upasaṅkami . . . pe . . . Ekamantaṃ nissinno kho so brāhmaṇo mahāsālo Bhagavantaṃ etad avoca:—

Sutaṃ me taṃ bho Gotama pubbakānaṃ brāhmaṇānaṃ vuḍḍhānaṃ mahallakānaṃ ācariyapācariyānaṃ bhāsamānānaṃ pubb' assudaṃ ayaṃ loko avīci maññe phuṭo ahosi manussehi kukkuṭasam-pātikā gāmaṇi-gāmarājadhāniyo ti.

Ko nu kho bho Gotama heto ko paccayo yen' etarahi manussānaṃ khayō hoti tanuttaṃ paññāyati gāmaṃ pi agāmaṃ honti nigamaṃ pi anigamaṃ honti nagarā pi anagarā honti janapadā pi ajanapadā honti ti?

Etarahi brāhmaṇa manussā adhammarāgarattā visamalobhābhībhūtā micchādhammaparetā. Te adhammarāgarattā visamalobhābhībhūtā micchādhammaparetā tiṇhāni satthāni gahetvā aññamaññassa jīvītā voropenti. Tena bahū manussā kālaṃ karonti. Ayaṃ pi kho brāhmaṇa hetu ayaṃ paccayo yen' etarahi manussānaṃ khayō hoti tanuttaṃ paññāyati gāmaṃ pi agāmaṃ honti nigamaṃ pi anigamaṃ honti nagarā pi anagarā honti janapadā pi ajanapadā honti.

Puna ca paraṃ brāhmaṇa etarahi manussā adhammarāgarattā visamalobhābhībhūtā micchādhammaparetā. Tesāṃ adhammarāgarattānaṃ visamalobhābhībhūtānaṃ micchādhammaparetānaṃ devo na sammā dhāraṃ anuppaveccati. Tena dubbhikkhaṃ hoti dussassaṃ setaṭṭhikaṃ salākavuttaṃ tena bahū manussā kālaṃ karonti. Ayaṃ kho brāhmaṇa hetu ayaṃ paccayo yen' etarahi manussānaṃ khayō hoti tanuttaṃ paññāyati gāmaṃ pi agāmaṃ honti nigamaṃ pi anigamaṃ honti nagarā pi anagarā honti janapadā pi ajanapadā honti.

Puna ca paraṃ brāhmaṇa etarahi manussā adhammarāgarattā visamalobhābhībhūtā micchādhammaparetā. Tesāṃ adhammarāgarattānaṃ visamalobhābhībhūtānaṃ micchādhammaparetānaṃ yakkhā vā amanusse ossajjanti. Tena bahū manussā kālaṃ karonti. Ayaṃ kho brāhmaṇa hetu ayaṃ paccayo yen' etarahi manussānaṃ khayō hoti tanuttaṃ paññāyati gāmaṃ pi agāmaṃ honti nigamaṃ pi anigamaṃ honti nagarā pi anagarā honti janapadā pi ajanapadā honti.

Abhikkantam bho Gotama . . . pe . . . Upāsakam maṃ bhavam Gotamo dhāretu ajjatagge pānupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

1 Atha kho Vacchagotto paribbājako yena Bahagavā ten' upasankami pe Ekamantam nisinnō kho Vacchagotto paribbā jako Bhagavantam etad avoca Sutam me tam bho Gotama sman Gotamo evam āha — Mayham eva dānam dātabbam na aññesam dānam dātabbam, mayham eva sīvakānam dānam dātabbam na aññesam sīvakānam dānam dātabbam, mayham eva dinnam mahap phalam na aññesam dinnam mahap phalam, mayham eva sīvakānam dinnam mahap phalam na aññesam sīvakānam dinnam mahap phalam ti Ye te bho Gotama evam āhamsu samano Gotamo evam āha — Mayham eva dānam pe mahap phalam ti kacci te bhoto Gotamassa vuttavādino na ca bhavantam Gotamam abbhūtena abbhūcikkhanti dhammīssa cānudhammam vyākaroni Na ca koci sahadhammiko vādinupīto gūryham thūnam āgacchati anabbha kkhātukāmā hi mayam bhavantam Gotaman ti

Ye te Vaccha evam āhamsu samano Gotamo evam āha — Mayham eva dānam pe mahap phalam ti, na me te vuttavādino abbhā cikkhanti ca pīna mam te asatā abbhūtena Yo kho Vaccha param dānam dadantam vāreti so tinnam antarāyakaro hoti tinnam paripanthiko Katamesam tinnam ?

Dīyassa puññantarāyakaro hoti patiggāhakānam labhantara yakaro hoti, pubb' eva kho pan' assa attā khato ca hoti upabato ca Yo kho Vaccha param dānam dadantam vāreti so imesam tinnam antarāyakaro hoti tinnam paripanthiko Aham kho pana Vaccha evam vadāmi ye pi te candanikāya vā oligallo vā panū tatra pi yo thūliddhovanam vā sarāvadhovanam vā chaddeti—ye tattha pūnā te yena jāpentū ti—tatonidūnam pāham Vaccha puññassa āgamam vadāmi, ko pīna vādo manussabhūte

Api cūham Vaccha silavato dinnam mahap phalam vadāmi no tathā dussile So ca hoti pañcāṅgavippalino pañcangasamannāgato Katamāni pañcāṅgāni palinūni honti ?

Kūmacchando pahīno hoti vyāpādo pahīno hoti thīnamuddham pahīnam hoti uddhaccakukkuccam pahīnam hoti vicikicchā pahīnū hoti Imāni pañcāṅgāni palinūni honti

Katamehi pañcāṅgehi samannāgato hoti ?

Asekhena silakkhandhena samannāgato hoti, asekhena samā dhikkhandhena samannāgato hoti, asekhena paññakkhandhena samannāgato hoti, asekhena vimuttikkhandhena samannāgato hoti, asekhena vimuttiñānadassanakkhandhena samannāgato hoti Imehi

pañcaṅgehi samannāgato hoti. Iti pañcaṅgavippahine pañcasamannāgate dinnam mahapphalam vadāmi ti.

2. Iti kaṇhāsu setāsu rohiṇīsu harīsu vā
 Kammāsāsu sarūpāsu gosu pārevatāsu vā
 Yāsu kāsū ca etāsu danto jāyati puṅgavo
 Dhorayho balasampanno kalyāṇajavanikkamo
 Tam eva bhāre yuñjanti nāssa vaṇṇam parikkhare
 Evam eva manussesu yasmin kasmiṇca jātiyaṃ
 Khattiye brāhmaṇe vesse sudde caṇḍālapukkuse
 Yāsu kāsū ca etāsu danto jāyati subbato
 Dhammatṭho sīlasampanno saccavādī hirīmano
 Pahīnajātimaraṇo brahmacariyassa kevalī
 Pannabhāro viṣaṃyutto kaṭakicco anāsavo
 Pāragu sabbadhammānaṃ anupādāya nibbuto
 Tasmim yeva viraje khette vipulā hoti dakkhiṇā
 Bālā ca avijānantā dummedhā assutāvino
 Bahiddhā dadanti dānā na hi sante upāsare
 Ye ca sante upāsentī sapaññe dhīrasammate
 Saddhā ca tesam sugate mūlajātā patitṭhitā
 Devalokañ ca te yanti kūle vā idha jāyare
 Anupubbena nibbānaṃ adhigacchantī paṇḍitā ti.

Atha kho Tikaṇṇo brāhmaṇo yena Bhagavā ten' upasaṅkami. Upasaṅkamitvā Bhagavantam saddhiṃ . . . pe . . . , Ekamantaṃ nisinno kho Tikaṇṇo brāhmaṇo Bhagavato sammukhā tevijjānaṃ sudam brāhmaṇānaṃ vaṇṇam bhāsati:—

. . . Evam pi tevijjā brāhmaṇā, iti pi tevijjā brāhmaṇā ti.

Yathākathaṃ pana brāhmaṇa brāhmaṇā brāhmaṇam tevijjam paññāpentī ti?

Idha bho Gotama brāhmaṇo ubhato sujāto hoti mātito ca pitato ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā pitāmahāyugā akkhitto anupakkutṭho jātivādena ajjhāyako mantadharo tiṇṇam vedānaṃ pāragū sanighaṇḍuketubhānaṃ sākharappabhedānaṃ itihāsapañcamānaṃ padako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisalakkhaṇesu anavayo ti. Evam kho bho Gotama brāhmaṇā brāhmaṇam tevijjam paññāpentī ti.

Aññathā kho brāhmaṇa brāhmaṇā brāhmaṇam tevijjam paññāpentī, aññathā ca pana ariyassa vinaye tevijjo hoti ti.

Yathākatham pana bho Gotama ariyassa vinaye tevijjo hoti Sādhū me bhavam Gotamo tīthā dhammam desetu yathā ariyasse vinaye tevijjo hoti ti

Tena hi brāhmaṇa sunāhi sādhuḥkam manasīkarohi bhāsisāmī ti

Evam bho ti kho Tikanno brāhmaṇo Bhagavato paccassosi Bhagavā etad avoca —

Idha brāhmaṇa bhikkhu vivicca' eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam savicāram vivekajam pītisukham pīthamajjha nam upasampajja viharati, vitakkavicārānam vūpasamā ajjhantam sāmpaśīdanam cetaso ekodibhāvam avitakkam avicāram samādhijam pītisukham dutivajjhānam upasampajja viharati, pītiyā ca viragā upekkhako ca viharati sato sampajāno sukhañ ca kāyena patisamvedeti yam tam ariyā ānekkhanti upekkhako sītimā sukhavīhārī ti tatīyajjha nam upasampajja viharati, sukhasa ca pahīnī dukkhassa ca pahānā pubb' eva somanassadomanassīnam atthagamā adukkhamasukham upekkhāsatiparisuddhum catutthajjhānam upasampajja viharati

So evam samāhute citte parisuddhe pariyodāte anangane vigatū pakkilese mudubhūte kammaniye thite ānejjappatto pubbenivāsānu ssaṭṭhānāya cittam abhininnāmeti So anekavihitam pubbenivāsam anussarati—seyyathidam ekam pi jātim dve pi jātiyo tisso pi jātiyo catasso pi jātiyo pañca pi jātiyo dasa pi jātiyo visati pi jātiyo timsati pi jātiyo cattārīsam pi jātiyo paññāsam pi jātiyo jātīsītam pi jātisa hassam pi jātīsatasīhassam pi aneke pi samvattakappe aneke pi vivattakappe aneke samvattavivattakappe—amutrāsīmi evamnāmo evamgotto evamvanno evamāhāro evamsukhadukkhapatīsamvedī evamāyupariyanto, so tato cuto amutra udapādīmi tatrāpāsīmi evam nāmo evamgotto evamvanno evamāhāro evamsukhadukkhapatī samvedī evamāyupariyanto, so tato cuto idhūpapaṇno ti Iti sukāram sa uddesam anekavihitam pubbenivāsam anussarati Ayam assa pīthamā vijjā adbhutā hoti, avijjā vigatā vijjā uppannā, tamo vigato aloko uppanno, yathā tam appamattassa ātāpīno pahitattassa viharato

So evam samāhute citte parisuddhe pariyodāte anangane vigatū pakkilese mudubhūte kammaniye thite ānejjappatto sattānam cutu papātaññānāya cittam abhininnāmeti So dibbeni cakkhunā visu dḍheni atikkantamānusakene satte passati cavamāne upapajjamāne Hīne panite suvanne dubbāne sugate duggate yathākammūpage satte pajānāti—ime vā pīna bhonto sīttā kāyaduccaritena samannāgatā vācīduccaritena samannāgatā manoduccaritena samannāgata ariyānam upavādakā micchādittukā micchādittukammasamādānā, te kayassa

bhedā param maraṇā apāyaṃ duggatiṃ vinipātaṃ nirayaṃ upapannā—
ime vā pana bhonto sattā kāyasucaritena samannāgato vacisucaritena
samannāgato manosucaritena samannāgato ariyānaṃ anupavādaḥ
sammādiṭṭhikā sammādiṭṭhikammasamādānā, te kāyassa bhedaṃ param
maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ upapannā ti; so iti dibbena cakkhunā
visuddhena atikkanta mānusakena satte passati cava māne upapajja-
māne. Hīne paṇite suvaṇṇe dubbaṇṇe sugate duggate yathā kammū-
page satte pajānāti. Ayam assa dutiyā vijjā adhigatā hoti avijjā
vigatā vijjā uppannā tamo vigato āloko uppanno yathā taṃ appa-
mattassa ātāpino pahitattassa viharato.

So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgane
vigatūpakkilese mudubhūte kammaniye tṛite ānejjappatte āsavānaṃ
khayaññāya cittaṃ abhininnāmeti. So idaṃ dukkhaṃ ti yathā
bhūtaṃ pajānāti ayaṃ dukkhasamudayo ti yathā bhūtaṃ pajānāti
ayaṃ dukkhanirodhagāmini paṭipadā ti yathā bhūtaṃ pajānāti, ime
āsavā ti yathā bhūtaṃ pajānāti . . . pe . . . ayaṃ āsavanirodhagāmini
paṭipadā ti yathā bhūtaṃ pajānāti. Tassa evaṃ jānato evaṃ passato
kāmasavā pi cittaṃ vimuccati bhavāsavā pi cittaṃ vimuccati
avijjāsavā pi cittaṃ vimuccati, vimuttasmiṃ vimuttam iti ñānaṃ
hoti, khīnā jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇiyaṃ nāpāraṃ
itthattāyāti pajānāti. Ayam assa tatiyā vijjā adhigatā hoti, avijjā
vigatā vijjā uppannā, tamo vigato āloko uppanno, yathā taṃ appa-
mattassa ātāpino pahitattassa viharato ti.

Anuccāvaca sīlassa nipakassa ca jhāyino
Cittaṃ yassa vasībhūtaṃ ekaggaṃ susamāhitaṃ
Taṃ ve tamonudaṃ dhīraṃ tevijaṃ maccubhāyinaṃ
Hitam devamanussānaṃ āhu saccapahāyinaṃ
Tīhi vijjāhi sampannaṃ asammūlha vihārinaṃ
Buddhaṃ antimasarīraṃ taṃ namassanti Gotamaṃ
Pubbenivāsaṃ yo vedī sagga pāyañ ca passati
Atha jātikkayaṃ patto abhiññāvoso muni
Etāhi tīhi vijjāhi tevijjo hoti brāhmaṇo
Tam ahaṃ vadāmi tevijaṃ nāññaṃ lapitalāpanaṃ ti.
Evaṃ kho brāhmaṇa ariyassa vinaye tevijjo hoti ti.

Aññathā bho Gotama brāhmaṇānaṃ tevijjo aññathā ca pana
ariyassa vinaye tevijjo hoti. Imassa ca bho Gotama ariyassa vinaye
tevijjassa brāhmaṇānaṃ tevijjo kalam nāgghati soḷasaṃ. Abhikkantaṃ
bho Gotama . . . pe . . . Upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Gotamo dhāretu
ajjatagge paṇupetaṃ saraṇaṃ gataṃ ti.

Atha kho Jānussoṃ brāhmano yena Bhagavā ten' upasankamī
pe . Ekamantam nisinnō kho Jānussoṃ brāhmano Bhagavantam
etad avoca —

Yassassu bho Gotama yañño vā siddham vā thālipāko vā deyya
dhammam vā tevijjesu brāhmanesu dānam dadeyyā tī?

Yathākatham pana brāhmana brāhmanā brāhmanam tevijjam
paññāpentī tī

Idha pana bho Gotamo brāhmano ubhato sujāto hoti mātito ca
pitito ca samsuddhagahaniko jāva sattamā pitūmahāyugā akkhutto
anupakkuttho jātivādena ajjhāyako mantadharo tinnam vedānam
pārīgū saṃghanduketubhānam sakkharappabhedānam itihāsaṃpāṇa
mānam pīḍako veyyākaraṇo lokāyatamahāpurisaḥakkhanesu anavayo
tī . Evam kho bho Gotama brāhmanā brāhmanam tevijjam paññā
pentī tī

Aññathā bho brāhmana brāhmanā brāhmanam tevijjam paññā
pentī aññathā ca pana ariyassa vinayo tevijjo hotī tī

Yathākatham bho Gotama ariyassa vinayo tevijjo hotī . Sādhū
me bhavam Gotamo tathā dhammam desetu yathā ariyassa vinayo
tevijjo hotī tī

Tena hi brāhmana sunāhi . Sīdhukam manasīkarohi bhāsisāmī
tī

Evam bho tī kho Jānussoṃ brāhmano Bhagavato paccassosi
Bhagavā etad avoca —

Idha pana brāhmana bhikkhu vivicc' eva kāmehi pe
catutthajjhānam upasampajja viharatī

So evam samāhite cित्ते parisuddhe pariyodāte anangane vigatū
pakkilese mudubbhūte kammaniye thite ānejjappatte pubbenivāsā
nussatiñānāya cittam abhininnāmetī . So anekavīhitam pubbenivāsam
anussarati—seyyathidam ekam pi jātim dve pi jātiyo pe . Iti
sīkāram sa uddesam anekavīhitam pubbenivāsam anussarati . Ayam
assa pathamā vijjā adhigatā hotī avijjā vigatā vijjā uppannā tamo
vigato āloko uppanno yathā tam appamattassa ātāpino pīhittattassa
viharato

So evam samāhite cित्ते parisuddhe pariyodāte anangane vigatū
pakkilese mudubbhūte kammaniye thite ānejjappatte sattānam catu
papātañānāya cittam abhininnāmetī . So dibbena cakkhunā visu
ddhena atikkantamanussakena pe yathākammūpage satte
pajānāti . Ayam assa dutiyā vijjā adhigatā hotī avijjā vigatā vijjā

uppannā tamo vigato āloko uppanno yathā taṃ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato.

So evaṃ samāhite citte parisuddhe pariyodāte anaṅgane vigatū-pakkilese mudubbhūte kammaniye t̥hite ānejjappatte āsavānaṃ khayaññāya cittaṃ abhininnāmeti. So idaṃ dukkhan ti yathābhūtaṃ pajānāti . . . pe . . . ayaṃ dukkhanirodhagāminī paṭipadā ti yathābhūtaṃ pajānāti. Tassa evaṃ jānato evaṃ passato kāmāsavā pi cittaṃ vimuccati bhavāsavā pi cittaṃ vimuccati avijjāsavā pi cittaṃ vimuccati, vimuttasmiṃ vimuttam iti ñāṇaṃ hoti. khīṇā jāti vusitaṃ brahmacariyaṃ kataṃ karaṇiyaṃ nāparaṃ itthattāyā ti pajānāti. Ayam assa tatiyā vijjā adhigatā hoti avijjā vigatā vijjā uppannā tamo vigato āloko uppanno yathā taṃ appamattassa ātāpino pahitattassa viharato ti.

So sīlabbatasampanno pahitatto samāhito
Cittaṃ yassa vasībhūtaṃ ekaggaṃ susamāhitaṃ
Pubbenivāsaṃ yo vedī saggāpāyañ ca passati
Atha jātikkhayaṃ patto abhiññāvoso muni
Etāhi tīhi vijjāhi tevijjo hoti brāhmaṇo
Taṃ ahaṃ vadāmi tevijaṃ nāññaṃ lapitalāpanan ti.

Evam eva kho brāhmaṇa ariyassa vinaye tevijjo hoti ti.

Aññathā bho Gotama brāhmaṇānaṃ tevijjo aññathā ca pana ariyassa vinaye tevijjo hoti. Imassa ca bho Gotama ariyassa vinaye tevijjassa brāhmaṇānaṃ tevijjo kalam nāgghati soḷasim. Abhikkantaṃ bho Gotama . . . pe . . . Upāsakaṃ bhavaṃ Gotamo dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

Atha kho Saṅgāravo Brāhmaṇo yena Bhagavā ten' upasaṅkami . . . pe . . . Ekamantaṃ nisinno Saṅgāravo brāhmaṇo Bhagavantam etad avoca:—

Mayam assu bho Gotama brāhmaṇā nāma yaññaṃ yajāma pi yajāpema pi. Tatra bho Gotama yo c'eva yajati yo ca yajāpeti sabbe te anekasārīkaṃ puññapaṭipadaṃ paṭipannā honti yadidaṃ yaññādhikaraṇaṃ. Yo panāyaṃ bho Gotama yassa vā tassa vā kulā agārasmā anagāriyaṃ pabbajito ekam attānaṃ dameti ekam attānaṃ sameti ekam attānaṃ parinibbāpeti. Evam assāyaṃ ekasārīrikaṃ puññapaṭipadaṃ paṭipanno hoti yadidaṃ pabbajjādhikarānaṃ ti.

Tena hi brāhmaṇa taṃ yev' ettha paṭipucchissāmi, yathā te khomeyya tathā naṃ vyākareyyāsi. Taṃ kiṃ maññasi brāhmaṇa? Idha Tathāgato loke uppajjati arahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇa-

sampanno sugato lokavidū anuttaro purisaḍḍammasārathī satthā devamanussānam buddho Bhagavā So evam āha—ethāyam maggo ayam patipadā yathā patipanno aham anuttaram brahmacariyo gadham sayam abhiññā sacchikatvā pavedomi Etha tumhe pi tathā patipajjatha yathā patipannā tumhe pi anuttaram brahmacariyoga dham sayam abhiññā sacchikatvā upasampajja viharissathā ti Iti ayam c'eva satthā dhammam deseti pare ca tathattāya patipajjanti Tāni kho pana honti anekāni pi satāni anekāni pi sabbassāni anekāni pi sataṣaḥassāni Tam kim maññasi brāhmana? Iccāyam evam sante ekasārīkā vā puññapatipadā hoti anekasārīkā vā yadidam pabbajjā dhikarānaṃ ti?

Iccāyam pi bho Gotama evam sante anekasārīkā puññapatipadā hoti yadidam pabbajjādhikarānaṃ ti

Evam vutte āyasmā Ānando Sangāravam brāhmanam etad avoca —Imāsam te brāhmana dvinnam patipadānam katamā patipadā khamatī appatthatarā ca appasamārambhatarā ca mahapphalatarā ca mahānisamsatarā cā ti?

Evam vutte Sangāravo brāhmano āyasmantam Ānandam etad avoca —Seyyathāpi bhavam Gotamo bhavañ c' Ānando ete me pujjā ete me pāsamsā ti

Dutiyam pi kho āyasmā Ānando Sangāravam brāhmanam etad avoca —Na kho tyāham brāhmana evam pucchāmi—ke vā te pujjā ke vā te pāsamsā ti Evañ ca kho tyāham brāhmana pucchāmi—imāsam te brāhmana dvinnam patipadānam katamā patipadā khamatī appatthatarā ca appasamārambhatarā ca mahapphalatarā ca mahānisamsatarā cā ti

Dutiyam pi kho Sangāravo brāhmano āyasmantam Ānandam etad avoca —Seyyathāpi bhavam Gotamo bhavañ c' Ānando ete me pujjā ete me pāsamsā ti

Tatiyam pi kho āyasmā Ānando Sangāravam brāhmanam etad avoca —Na kho tyāham brāhmana evam pucchāmi—ke vā te pujjā ke vā te pāsamsā ti Evañ ca kho tyāham brāhmana pucchāmi—imāsam te brāhmana dvinnam patipadānam katamā patipadā khamatī appatthatarā ca appasamārambhatarā ca mahapphalatarā ca mahānisamsatarā cā ti

Tatiyam pi kho Sangāravo brāhmana āyasmantam Ānandam etad avoca —Seyyathāpi bhavam Gotamo bhavañ c' Ānando ete me pujjā ete me pāsamsā ti

Atha kho Bhagavato etad ahosi:—Yāva tatiyaṃ pi kho Saṅgāravo brāhmaṇo Ānandena sahadhammikaṃ pañhaṃ puṭṭho saṃsādeti no vissajjeti, yaṃ nūnāhaṃ parimoceyyaṃ ti.

Atha kho Bhagavā Saṅgāravaṃ brāhmaṇaṃ etad avoca. Kā nu 'jja brāhmaṇa rājantepure rājaparisāyaṃ sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ antarā kathā udapādā ti.

Ayaṃ khvajja bho Gotama rājantepure rājaparisāyaṃ sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ antarā kathā udapādi—Pubbassudaṃ appatarā c'eva bhikkhū ahesuṃ bahutarā ca uttarimanussadhammā iddhipātihāriyaṃ dassesuṃ, etarahi kho bahutarā c'eva bhikkhu appatarā ca uttarimanussadhammā iddhipātihāriyaṃ dassenti ti. Ayaṃ khvajja bho Gotama rājantepure rājapurisāyaṃ sannisinnānaṃ sannipatitānaṃ antarā kathā udapādi ti.

Tiṇi kho imāni brāhmaṇa pātihāriyāṇi. Katamāni tiṇi ?

Iddhipātihāriyaṃ ādesanāpātihāriyaṃ anusāsanīpātihāriyaṃ.

Katamañ ca brāhmaṇa iddhipātihāriyaṃ ?

Idha brāhmaṇa ekacco anakavihiṭṭaṃ iddhiṭṭhaṃ paccanubhoti—eko pi hutvā bahuddhā hoti, bahuddhā pi hutvā eko hoti, āvibhāvaṃ tirobhāvaṃ, tirokuddaṃ tiropākāraṃ tiropabbataṃ asajjamāno ca gacchati seyyathāpi ākāse, paṭhaviyā pi ummujja-nimmujjaṃ karoti seyyathāpi udake, udake pi abhijjamāno gacchati seyyathāpi paṭhaviyaṃ, ākāse pi pallaṅkena kamati seyyathāpi pakkhisakūṇo, ime pi candimasuriye evaṃ mahiddhike evaṃ mahānubhāve paṇinā parimasati parimajjati. yāva brahmalokā pi kāyena va saṃvatteti. Idam vuccati brāhmaṇa iddhipātihāriyaṃ.

Katamañ ca brāhmaṇa ādesanāpātihāriyaṃ ?

Idha brāhmaṇa ekacco nimittena ādisati, evaṃ pi te mano ittham pi te mano iti pi te cittan ti. So bahuñ ce pi ādisati, tath' eva taṃ hoti no aññathā.

Idha pana brāhmaṇa ekacco na h'eva kho nimittena ādisati, api ca kho manussānaṃ vā amanussānaṃ vā devatānaṃ vā saddaṃ sutvā ādisati, evaṃ pi te mano ittham pi te mano iti pi te cittan ti. So bahuñ ce pi ādisati tath' eva taṃ hoti no aññathā.

Idha pana brāhmaṇa ekacco na h'eva kho nimittena ādisati na pi manussānaṃ vā amanussānaṃ vā devatānaṃ vā saddaṃ sutvā ādisati, api ca kho vitakkayato vicārayato vitakkavipphārasaddaṃ sutvā ādisati, evaṃ pi kho te mano ittham pi te mano iti pi te cittan ti. So bahuñ ce pi ādisati tath' eva taṃ hoti no aññathā.

Idha pana brāhmana ekacco na h'eva kho nimittena ādisati na pi manussānam vā amanussānam vā devatānam vā saddam sutvā ādisati na pi vitakki ayato na pi vicārayato na vitakkavipphārasaddam sutvā ādisati, api ca kho avitakkam avicāram samādhim samāpannassa cetasī ceto paricca pajānāti, yathā imassa bhoto manosankhara panhitā imassa cittassa antarā amunnāma vitakkam vitakkissatī ti So bahun ce pi ādisati tath' eva tam hoti no anūtha Idam vuccati brāhmana ādesanāpātihāriyam

Katamañ ca brāhmana anusāsati pātihāriyam ?

Idha brāhmana ekacco evam anusāsati —Evam vitakketha mā evam vitakkayittha, evam manasikarotha mā evam manasakattha, idam pajahatha idam upasampajja viharathā ti Idam vuccati brāhmana anusāsani pātihāriyam Imāni kho brāhmana tvaṃ pātihāriyam

Imesaṃ te brāhmana tinnam pātihāriyānam katamam pātihāriyam khamatī abhikkantataraṇi ca panitatarāṇi cū ti ?

Tatra bho Gotama yam idam pātihāriyam—idh' ekacco anekā vihītam iddhiṃ idham paccanubhoti pe yāva brahmalokā kāyena vā samvatteti—idam bho Gotama pātihāriyam yo ca nam karoti so ca nam patisamvedeti, yo ca nam karoti tassa c'eva tam hoti Idam eva bho Gotama pātihāriyam mayā sahadhammarūpam vīya khīyati Yam pi idam bho Gotama pātihāriyam—idh' ekacco nimittena ādisati pe devatānam saddam sutvā pe vitakkavipphārasaddam sutvā pe cetasī ceto paricca pajānāti pe idam pi bho Gotama pātihāriyam yo ca nam karoti so ca nam patisamvedeti yo ca nam karoti tassa c'eva tam hoti Idam pi bho Gotama pātihāriyam mayā sahadhammarūpam vīya khīyati Yañ ca kho idam bho Gotama pātihāriyam—idh' ekacco evam anusāsati pe viharathā ti—idam me bho Gotama pātihāriyam khamatī imesaṃ tinnam pātihāriyānam abhikkantataraṇi ca panitatarāṇi ca Acchariyam bho Gotama abbhutam bho Gotama yāva subhāsitaṃ c' idam bhotā Gotamena Imehi ca mayam tvaṃ pātihāriyehi samannāgatam bhavantam Gotamam dhārema Bhavañ hi Gotamo anekā vihītam iddhiṃ idham paccanubhoti pe yāva brahmalokā pi kāyena vā samvatteti Bhavañ hi Gotamo avitakkam avicāram samādhim sampannassa cetasā ceto paricca pajānāti yathā imassa bhoto manosankhārā panhitā imassa cittassa antarā amun nāma vitakkam vitakkissatī ti Bhavañ hi Gotamo evam anusāsati evam vitakketha mā evam vitakkayittha

evaṃ manasikarotha mā evaṃ manasākattha idaṃ pajahatha idaṃ upasampajja viharathā ti.

Addhā kho tyāhaṃ brāhmaṇa āsajja upanīya-vācā bhāsītā, api ca tyāhaṃ vyākarissāmi. Ahaṃ hi brāhmaṇa anekavihiṭṭaṃ iddhividdhaṃ paccanubhomi . . . pe . . . yāva brahmalokā pi kāyena vā saṃvattemi. Ahaṃ hi brāhmaṇa avitakkaṃ avicāraṃ samādhim samāpannassa cetasā ceto paricca pajānāmi yathā imassa bhoṭo manosaṅkhārā paṇihitā imassa cittassa antarā amun nāma vitakkaṃ vitakkissatī ti. Ahaṃ brāhmaṇa evaṃ anusūsāmi:—evaṃ vitakketha mā evaṃ vitakkayittha evaṃ manasikarotha mā evaṃ manasākattha idaṃ pajahatha idaṃ upasampajja viharathā ti.

Atthi pana bho Gotama añño ekabhikkhu pi yo imehi tīhi pāṭihāriyehi samannāgato aññatra bhoṭā Gotamenā ti?

Na kho brāhmaṇa ekaṃ yeva satāṃ na dve satāni na tīni satāni na cattāri satāni na pañca satāni atha kho bhiyyo va ye bhikkhu imehi tīhi pāṭihāriyehi samannāgatā ti.

Kahaṃ pana bho Gotama etarahi te bhikkhū viharantī ti?

Imasmim yeva kho brāhmaṇa bhikkhusaṅghe ti.

Abhikkantaṃ bho Gotāma abhikkantaṃ bho Gotama. Seyyathāpi bho Gotama nikkujjitaṃ vā ukkujjeyya paṭicchannaṃ vā vivareyya mūlhassa vā maggaṃ ācikkheyya andhakāre vā telapajjotaṃ dhāreyya cakkhumanto rūpāni dakkhintīti, evaṃ eva bhoṭā Gotamena anekapariyāyena dhammo pakāsito. Esāhaṃ bhavantaṃ Gotamaṃ saraṇaṃ gacchāmi dhammañ ca bhikkhusaṅghañ ca. Upāsakaṃ maṃ bhavaṃ Gotama dhāretu ajjatagge pāṇupetaṃ saraṇaṃ gatan ti.

MAHĀ-VAGGA

(*Āṅguttara Nikāya*)

Tiṇ' imāni bhikkhave titthāyatanāni yāni paṇḍitehi samanūñjiyamānāni samanugāhiyamānāni samanubhāsiyamānāni param pi gantvā akiriyāya saṇṭhahanti. Katamāni tīni?

Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino yaṃ kiñcāyaṃ purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā sabbhaṃ taṃ pubbe katahetū ti. Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino—yaṃ kiñcāyaṃ purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā sabbhaṃ taṃ issaranimmānaletū ti. Santi bhikkhave eke samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino—yaṃ

kiñcāyam purisapuggalo patisaṃvedeti sukhā vā dukkhā vā adukkhamasukhā vā sabbam tam ahetu appaccayā ti

Tatra bhikkhave ye te samanabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃ dīṭṭhino—yaṃ kiñcāyam purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhā vā dukkhā vā adukkhamasukhā vā sabbam tam pubbe katahetū ti—
tyāham upasankamitvā evaṃ vadāmi —Saccam kira tumhe āyasmanto evaṃvādino evaṃdīṭṭhino yaṃ kiñcāyam purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhā vā dukkhā vā adukkhamasukhā vā sabbam tam pubbe katahetū ti?

Te ce me evaṃ puttā āmā ti paṭijānanti

Tyāham evaṃ vadāmi —Tena h'āyasmanto pīnātipātino bhavissanti pubbe katahetu, adinnādāyino bhavissanti pubbe katahetū, abrahmacārino bhavissanti pubbe katahetu, musāvādino bhavissanti pubbe katahetu, piṇḍāpācā bhavissanti pubbe katahetu, pharusācā bhavissanti pubbe katahetu, samphappalāpino bhavissanti pubbe katahetu, abhihālūno bhavissanti pubbe katahetu, vyāpannacittā bhavissanti pubbe katahetu, micchādīṭṭhikā bhavissanti pubbe katahetu. Pubbe katam kho pana bhikkhave sīrato paccāgacchatam na hoti chando vā vāyāmo vā idam vā karanīyam idam vā akaranīyan ti Iti karanīyākaranīye kho pana saccato thetato anupalabbhiyamāne mutthasatinam anārakkhānam viharatam na hoti paccattam saha dhammiko samanavādo

Ayam kho me bhikkhave tesu samanabrāhmaṇesu evaṃvādisu evaṃdīṭṭhisu pathamo sahadhammiko niggaḥ hoti

Tatra bhikkhave ye te samanabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdīṭṭhino yaṃ kiñcāyam purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhā vā dukkhā vā adukkhamasukhā vā sabbam tam issaranimmānaheṭū ti tyāham upasankamitvā evaṃ vadāmi —Saccam kira tumhe āyasmanto evaṃ vādino evaṃdīṭṭhino—yaṃ kiñcāyam purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhā vā dukkhā vā adukkhamasukhā vā sabbam tam issara nimmānaheṭū ti?

Te ce me evaṃ puttā āmā ti paṭijānanti

Tyāham evaṃ vadāmi —Tena h'āyasmanto pānātipātino bhavissanti issaranimmānaheṭu pe micchādīṭṭhino bhavissanti issaranimmānaheṭu Issaranimmānānam kho pana bhikkhave sīrato paccāgacchatam na hoti chando vā vāyāmo vā idam vā karanīyam idam vā akaranīyan ti Iti karanīyākaranīye kho pana saccato thetato anupalabbhiyamāne mutthasatinam anārakkhānam viharatam na hoti paccattam sahadhammiko samanavādo

Ayaṃ kho me bhikkhave tesu samaṇabrāhmaṇesu evaṃvādisu evaṃdiṭṭhisu dutiyo sahadhammiko niggaho hoti.

Tatra bhikkhave ye te samaṇabrāhmaṇā evaṃvādino evaṃdiṭṭhino yaṃ kiñcāyaṃ purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhaṃ vā dukkhaṃ vā adukkhamasukhaṃ vā sabbhaṃ taṃ ahetu-appaccayā ti—tyāhaṃ upasaṅkamitvā evaṃ vadāmi:—Saccaṃ kire tumhe āyasmanto evaṃvādino evaṃdiṭṭhino—yaṃ kiñcāyaṃ purisapuggalo paṭisaṃvedeti sukhaṃ vā dukkhaṃ vā asukhamadukkhaṃ vā sabbhaṃ taṃ ahetu-appaccayā ti?

Te ce me evaṃ puṭṭhā āmā ti paṭijānanti.

Tyāhaṃ evaṃ vadāmi:—tena h'āyasmanto pāṇātipātino bhavissanti ahetu-appaccayā . . . pe . . . micchādiṭṭhino bhavissanti ahetu-appaccayā. Ahetu-appaccayā kho pana bhikkhave sārato paccāgacchatam na hoti chando vā vāyāmo vā idaṃ vā karaṇiyaṃ idaṃ vā akaraṇiyaṃ ti. Iti karaṇiyākaraṇiye kho pana saccato thetato anupalabbhiyamāne muṭṭhasatīnaṃ anarakkhānaṃ viharataṃ na hoti paccattaṃ sahadhammiko samaṇavādo.

Ayaṃ kho me bhikkhave tesu samaṇa-brāhmaṇesu evaṃvādisu evaṃdiṭṭhisu tatiyo sahadhammiko niggaho hoti. Imāni kho bhikkhave tīṇi tiṭṭhāyatanāni yāni tāni paṇḍitehi samanyuññijyamāni samanugāhiyamānāni samanubhāsiyamānāni param pi gantvā akiri-yāya saṇṭhahanti.

Ayaṃ kho pana bhikkhave mayā dhammo desito aniggahīto asaṅkiliṭṭho anupavajjo appaṭikuṭṭho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhi. Katamo ca bhikkhave mayā dhammo desito aniggahīto asaṅkiliṭṭho anupavajjo appaṭikuṭṭho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhi?

Imā cha dhātuyo ti bhikkhave mayā dhammo desito . . . pe . . . viññūhi. Imāni cha phassāyatanāni ti bhikkhave mayā dhammo desito . . . pe . . . viññūhi. Ime aṭṭhārasa manopavicārā ti bhikkhave mayā dhammo desito . . . pe . . . viññūhi. Imāni cattāri ariya-saccāni ti bhikkhave mayā dhammo desito . . . pe . . . viññūhi.

Imā cha dhātuyo ti bhikkhave mayā dhammo desito . . . pe . . . samaṇehi brāhmaṇehi viññūhi ti . . . iti kho pan' etaṃ vuttaṃ. Kiñ c'etaṃ paṭicca vuttaṃ? Cha-y-imā bhikkhave dhātuyo:—paṭhavidhātu āpodhātu tejodhātu vāyo-dhātu ākāśadhātu viññāṇa-dhātu. Imā cha dhātuyo ti bhikkhave mayā dhammo desito aniggahīto asaṅkiliṭṭho anupavajjo appaṭikuṭṭho samaṇehi brāhmaṇehi viññūhi ti—iti yaṃ taṃ vuttaṃ idaṃ etaṃ paṭicca vuttaṃ.

Imāni cha phassāyatanāni ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi ti itī kho pan' etam vuttam Kiñ c'etam paticca vuttam? Cha y imāni bhikkhave phassayatanāni —cakkhuphas sāyatanam sotaphassāyatanam ghānaphassāyatanam jivhāphassāyatanam kāyaphassāyatanam manophassāyatanam Imāni cha phassāyatanāni ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi ti—itī jan tam vuttam idam etam paticca vuttam

Ime atthārassa manopavicāra ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi ti—itī kho pan' etam vuttam Kiñ c'etam paticca vuttam? Cakkhunā rūpam disvā somanassatthānīyam rūpam upavicarati domanassatthānīyam rūpam upavicarati upekkhatthānīyam rūpam upavicarati, sotena saddam sutvā pe ghānena gandham ghāyitvā pe jivhāya rasam sāyitvā pe kāyena photthabbam phussitvā pe manasā dhammam viññāya pe somanassatthānīyam dhammam upavicarati domanassatthānīyam dhammam upavicarati upekkhatthānīyam dhammam upavicarati Ime atthārassa manopavicārā ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi ti—itī jan tam vuttam idam etam paticca vuttam

Imāni cattāri ariyasaccāni ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi ti—itī kho pan' etam vuttam Kiñ c'etam paticca vuttam? Channam bhikkhave dhātūnam upādāya gabbhassāvakkanti hoti okkantiyā satī nāmarūpam, nāmarūpapaccaya salāyatānam, salāyatānapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā Vediyamānassa kho panāham bhikkhave idam dukkhan ti paññāpemi ayam dukkha samudayo ti paññāpemi ayam dukkhanirodho ti paññāpemi ayam dukkhanirodhagāmīni patipadā ti paññāpemi

Katamañ ca bhikkhave dukkham ariyasaccam?

Jatī pi dukkha jarā pi dukkhā vyādhī pi dukkhā maranam pi dukkham sokaparidevadukkhadomanassūpāyāsā pi dukkhā yam p' iccham na labhati tam pi dukkham sankhittena pañc' upādānakkhanda dukkhā Idam vuccati bhikkhave dukkham ariyasaccam

Katamañ ca bhikkhave dukkhasamudayam ariyasaccam?

Avijjā paccayā sankharā sankhāra paccayā viññānam, viññāna paccayā nāmarūpam, nāmarūpa paccayā salāyatānam, salāyatāna paccayā phasso, phassa paccayā vedanā, vedanā paccayā tanhā, tanhā paccayā upadānam, upadāna paccayā bhavo bhava paccayā jāti, jāti paccayā jarāmaranam sokaparidevadukkhadomanassūpāyāsā sam bhavanti Evam etassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti Idam vuccati bhikkhave dukkhasamudayam ariyasaccam

Imāni cha phassāyatānaṃ ti bhikkhave mayā dhammo desito
 pe viññūhi ti—iti kho pan' etam vuttam Kīṇ' etam paticca
 vuttam? Chia yāni bhikkhave phassāyatānaṃ—cakkhuphas-
 sāyatānaṃ sotvupphassāyatānaṃ ghānapphassāyatānaṃ jivhāphassāya-
 tānaṃ kāyaphassāyatānaṃ manophassāyatānaṃ Imāni cha phassa-
 yatānaṃ ti bhikkhave mayā dhammo desito pe viññūhi
 ti—iti yān tam vuttam idam etim paticca vuttam

Ime attārasa manopavīcārā ti bhikkhave mayā dhammo desito
 pe viññūhi ti—iti yān tam vuttam idam etim paticca vuttam
 Ine attārasa manopavīcārā ti bhikkhave mayā dhammo desito
 pe viññūhi ti—iti kho pan' etam vuttam Kīṇ' etam
 paticca vuttam? Cakkhunaṃ rūpaṃ diva somanassattthānīyaṃ rūpaṃ
 upavīcarati domanassattthānīyaṃ rūpaṃ upavīcarati upekkhattthānīyaṃ
 rūpaṃ upavīcarati, soteṇa saddam sutvā pe ghaṇeṇa gandham
 ghaṇītvā pe jivhāya rasam sāyītvā pe kāyena phoṭṭhā
 bbam phussītvā pe manasā dhammam viññāya pe
 somanassattthānīyaṃ dhammim upavīcarati domanassattthānīyaṃ
 dhammam upavīcarati upekkhattthānīyaṃ dhammam upavīcarati Ime
 attārasa manopavīcārā ti bhikkhave mayā dhammo desito pe

viññūhi ti—iti yān tam vuttam idam etim paticca vuttam
 Imāni cattāri ariyasaccāni ti bhikkhave mayā dhammo desito
 pe viññūhi ti—iti kho pan' etam vuttam Kīṇ' etam paticca
 vuttam? Chānam bhikkhave dhatūnam upādāya gabbhassāvākalanti
 hoti okkantīya soti nāmarūpam, nāmarūpaccayā salāyatānam,
 salāyatānapaccayā phasso, phassapaccayā vedanā Veditvānāssa
 lho paṇābam bhikkhave idam dukkhaṃ ti paññāpemi ayaṃ dukkha
 samudayo ti paññāpemi ayaṃ dukkhanurodho ti paññāpemi ayaṃ
 dukkhanurodhagimmi patipadā ti paññāpemi
 Kātamāṇi ca bhikkhave dukkham ariyasaccam ?
 Jāti pi dukkha jara pi dukkha vyādhi pi dukkha maraṇam pi
 dukkham sokaparidevādukkhadomanassūpāyāsā pi dukkhā yam p'
 iccham na labhati tam pi dukkham sankhittena paṇe' upādānakhandā
 dukkhā Idam vuccati bhikkhave dukkham ariyasaccam

Kātamāṇi ca bhikkhave dukkhasamudayaṃ ariyasaccam ?
 Avijjā paccayā saṅkhārā, saṅkhārā paccayā viññānam, viññāna
 paccayā nāmarūpam, nāmarūpa paccayā salāyatānam, salāyatāna
 paccayā phasso, phassa paccayā vedanā, vedanā paccayā tanhā,
 tanhā paccayā upādānam, upādāna paccayā bhavo, bhava paccayā jāti,
 jāti paccayā jartāmaranam sokaparidevādukkhadomanassūpāyāsā sam-
 bhavanti Evam etassa kevalassa dukkhakkhandhassa samudayo hoti
 Idam vuccati bhikkhave dukkhasamudayaṃ ariyasaccam

na patilabhati Idam bhikkhave tatīyam amātāputtikam bhayan ti assutavā puthujjano bhāsati

Imāni kho bhikkhave tīni amātāputtikāni bhayāni ti assutavā puthujjano bhāsati

Tāni kho pan' imāni bhikkhave tīni samātāputtikāni yeva bhayāni amātāputtikāni yeva bhayāni ti assutavā puthujjano bhāsati Katamāni tīni ?

Hoti so bhikkhave samayo yam mahā aggīdaho vutthāti Mahā-aggīdāhe kho pana bhikkhave vutthite tena gāmā pi dayhanti nigamā pi dayhanti nagarū pi dayhanti Gāmesu pi dayhamānesu nigamesu pi dayhamānesu nagaresu pi dayhamānesu hoti so samayo yam kadāci karahaci mātā pi puttam patilabhati putto pi mataram patilabhati Idam bhikkhave pathamam samātāputtikam yeva bhayam amātāputtikam yeva bhayan ti assutavā puthujjano bhāsati

Puna ca param bhikkhave hoti so samayo yam mahāmegho vutthāti pe nagaresu pi vuyhamānesu hoti so samayo yam kadāci karahaci mātā pi puttam patilabhati putto pi mātaram patilabhati

Idam kho pana bhikkhave dutīyam samātāputtikam yeva bhayam amātāputtikam bhayan ti assutavā puthujjano bhāsati

Puna ca param bhikkhave hoti so samayo yam bhayam hoti atavīsankhepo cakkasamārūlhā janapadā pariāyanti Bhaye kho pana bhikkhave satī atavīsankhepe cakkasamārūlhesu janapadesu pariāntesu hoti so samayo yam kadāci karahaci mātā pi puttam patilabhati putto pi mātaram patilabhati Idam bhikkhave tatīyam samātāputtikam yeva bhayam amātāputtikam bhayan ti assutavā puthujjano bhāsati

Imāni kho bhikkhave tīni samātāputtikāni yeva bhayāni amātāputtikāni bhayāni ti assutavā puthujjano bhāsati

Tin' imāni bhikkhave amātāputtikāni bhayāni Katamāni tīni ? Jarābhayam vyādhībhayam marānabhayam

Na bhikkhave mātā puttam jīramānam evam labhati —Aham jīrāmi mā me putto jīri ti Putto vā pana mātaram jīramānam na evam labhati —Aham jīrami mā me mata jīri ti

Na bhikkhave mata puttam vyādhīyamanam evam labhati —Aham vyādhīyami mā me putto vyādhīyyi ti Putto vā pana mataram vyādhīyamānam na evam labhati —aham vyādhīyamami mā me mātā vyādhīyyi ti

Na bhikkhave mātā puttam miyyamānaṃ evaṃ labhati:—Ahaṃ miyyāmi mā me putto miyyī ti. Putto vā pana mātaraṃ miyyamānaṃ na evaṃ labhati:—ahaṃ miyyāmi mā me mātā miyyī ti. Imāni kho bhikkhave tīṇi amātā puttikāni bhayāni ti.

Atthi bhikkhave maggo atthi paṭipadā imesaṃ ca tiṇṇaṃ samātā-puttikānaṃ bhayānaṃ imesaṃ ca tiṇṇaṃ amātāputtikānaṃ bhayānaṃ pahānāya samatikkamāya saṃvattanti. Kaṭamo ca bhikkhave maggo katamā paṭipadā imesaṃ ca tiṇṇaṃ samātāputtikānaṃ bhayānaṃ imesaṃ ca tiṇṇaṃ amātāputtikānaṃ bhayānaṃ pahānāya samatikkamāya saṃvattanti?

Ayaṃ eva maggo aṭṭhaṅgiko maggo seyyathidaṃ sammādiṭṭhi sammāsaṅkappo sammāvācā sammākammanto sammājīvo sammāvāyāmo sammāsati sammāsamādhi. Ayaṃ kho bhikkhave maggo ayaṃ paṭipadā imesaṃ ca tiṇṇaṃ samātāputtikānaṃ bhayānaṃ imesaṃ ca tiṇṇaṃ amātāputtikānaṃ bhayānaṃ pahānāya samatikkamāya saṃvattanti ti.

Ekam samayaṃ Bhagavā Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhiṃ yena Venāgapuraṃ nāma Kosalānaṃ brāhmaṇagāmo tad avasari. Assosum kho Venāgapurikā brāhmaṇagahapatikā samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakula pabbajito Venāgapuraṃ anuppatto. Taṃ kho pana Bhagavantam Gotamaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato—iti pi so Bhagavā arahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasārathī satthā devamanussānaṃ Buddho Bhagavā. So imaṃ lokaṃ sadevakam samārakam sabrahmakam sassamaṇabrāhmaṇiṃ paṇaṃ sadevamanussaṃ sayam abhiññā sacchikatvā pavedeti. So dhammaṃ deseti ādi kalyāṇaṃ majjhe kalyāṇaṃ pariyosānakalyāṇaṃ sātthaṃ savyañjanaṃ kevalparipuṇṇaṃ parisuddhaṃ brahmacariyaṃ pakāseti. Sādhū kho pana tathārūpānaṃ arahataṃ dassanaṃ hoti ti.

Attha kho Venāgapurikā brāhmaṇagahapatikā yena Bhagavā ten' upasaṅkamimsu. Upasaṅkamitvā appekacce Bhagavantam abhivādetvā ekamantaṃ nisidimsu. appekacce Bhagavatā saddhiṃ sammodimsu sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vitisāretvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā ekamantaṃ nisidimsu. appekacce nāmagottaṃ sāvetvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce tuṇhībūtā ekamantaṃ nisidimsu. Ekamantaṃ nisinna kho Venāgapuriko Vacchagotto brāhmaṇo Bhagavantam etad avoca:—

Acchariyam bho Gotama abbhutam bho Gotama jāvañ c'idam
 bhoto Gotamassa vippsannāni indriyāni parisuddho chavivanno
 pariyoḍāto Seyyathāpi bho Gotama sūradam bhadarapandum pari
 suddham hoti pariyoḍātāni evam eva bhoto Gotamassa vippsannāni
 indriyāni parisuddho chavivanno pariyoḍāto Seyyathāpi bho Gotama
 tālapakkam sampatī bandhanāmuttam parisuddham hoti pariyo
 ḍātāni evam eva bhoto Gotamassa vippsannāni indriyāni parisuddho
 chavivanno pariyoḍāto Seyyathāpi bho Gotama nekkham jam
 bonadam dakkhakamāraputtasupṛīkammakatāni kusalasampā
 hattham pāṇḍukambale nikkhittam bhāsate ca tapate ca viroceti ca,
 evam eva bhoto Gotamassa vippsannāni indriyāni parisuddho chavi-
 vanno pariyoḍāto Yāni nūna tāni bho Gotama uccāsayanamahā
 sayanāni—seyyathāidam āsandi pallanko gonako cittikā patika patalikā
 tūlikā vikatikā uddalomi ekantalomi kattussam koseyyam kuttikam
 hatthaththaram assattharam rathattharam ajnappeveni kadalmiga
 pavarapaccattharanam sa uttaracchadam ubhatolonitakūpadhīnam—
 evarūpīnam nūna bhavam Gotamo uccāsayanamahāsayanāni nikāma
 lābhī akiccehalābhī akasīralābhī ti

Yāni kho pana tāni brāhmana uccāsayanamahāsayanāni, seyyathā
 idam āsandi . pe . ubhatolohutakūpadhīnam, dullabhāni tāni
 pabbajitānam laddhā ca na kappanti

Tāni kho imāni brāhmana uccāsayanamahāsayanāni yesāham
 etarahi nikāmalābhī akiccehalābhī akasīralābhī Katamāni tīni ?

Dibbam uccāsayanamahāsayanam brahmanam uccāsayanamahā
 sayanam ariyam uccāsayanamahāsayanam Imāni kho brāhmana
 tīni uccāsayanamahāsayanāni yesāham etarahi nikāmalābhī akiccha
 lābhī akasīralābhī ti

Katamam pana tam bho Gotama dibbam uccāsayanamahāsa
 yanam yassa bhavam Gotamo etarahi nikāmalābhī akiccehalābhī aka
 sīralābhī ti

Idhāham brāhmana yam gāmanā vā nigamanā vā upanissāya
 viharāmi so pubbanhasamayam nivāsetvā pattacivaram ādāya tam
 eva gāmanā vā nigamanā vā pandāya pavāsāmi So pacchābhaddham
 pīṇapātāpatikkanto vanam tam yeva pacārayāmi So yad eva tattha
 honti tīnāni vā pāṇāni vā tāni ekajjham samharitvā nisīdāmi pallan-
 kam ābhuñjitvā ujum kāyam paṇidhāya parimukham satim upattha
 petvā So vivice' eva kāmehi vivicca akusalehi dhammehi savitakkam
 savicāram vivekajam pītisukham pathamajjhānam upasampajja
 viharāmi Vitakkavicārānam vupasamā ajjhatarā sampasādanam

cetaso ekodibhāvaṃ avitakkaṃ avicāraṃ samādhijaṃ pītisukhaṃ dutiyajjhānaṃ upasampajja viharāmi. Pītiyā ca virāgā upekkhako ca viharāmi sato sampajāno sukhañ ca kāyena paṭisaṃvedemi yaṃ taṃ ariyā ācikkhanti upekkhako satimā sukhavihārī ti tatiyajjhānaṃ upasampajja viharāmi. Sukhassa ca pahānā dukkhassa ca pahānā pubb' eva somanassadomanassānaṃ atthagamā adukhamasukhaṃ upekkhā-sati-parisuddhaṃ catutthajjhānaṃ upasampajja viharāmi.

So ce ahaṃ brāhmaṇa evaṃbhūto caṅkamāmi dibbo me eso tasmim samaye caṅkamo hoti. So ce ahaṃ brāhmaṇa evaṃbhūto tiṭṭhāmi dibbaṃ me etaṃ tasmim samaye ṭhānaṃ hoti. So ce ahaṃ brāhmaṇa evaṃbhūto nisīdāmi dibbaṃ me etaṃ tasmim samaye āsanaṃ hoti. So ce ahaṃ brāhmaṇa evaṃbhūto seyyaṃ kappemi dibbaṃ me etaṃ tasmim samaye uccāsayanamahāsayaṇaṃ hoti. Idaṃ kho taṃ brāhmaṇa dibbaṃ uccāsayanamahāsayaṇaṃ yassāhaṃ etarahi nikāmalābhī akicchālābhī akasiralābhī ti.

Acchariyaṃ bho Gotama abbhutaṃ bho Gotama! Ko c'añño evarūpassa dibbassa uccāsayanamahāsayaṇassa nikāmalābhī bhavissati akicchālābhī akasiralābhī aññatra bhotā Gotamena?

Katamaṃ pana taṃ bho Gotama brahmaṇ uccāsayanamahāsayaṇaṃ yassa bhavaṃ Gotamo etarahi nikāmalābhī akicchālābhī akasiralābhī ti?

Idhāhaṃ brāhmaṇa yaṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā upanissāya viharāmi so pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya taṃ eva gāmaṃ vā nigamaṃ vā piṇḍāya pavisāmi. So pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭaṭikkanto vanaṃ taṃ yeva pacārayāmi. So yad eva tattha honti tiṇāni vā paṇṇāni vā tāni ekajjhaṃ saṃharitvā nisīdāmi pallaṅkaṃ ābhuñjitvā ujum kāyaṃ paṇidhāya parimukhaṃ satim upaṭṭhapetvā, so mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā viharāmi tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catutthim. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokaṃ mettāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharāmi. Karuṇāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ ... pe ... muditāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ ... pe ... upekkhāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharitvā tathā dutiyaṃ tathā tatiyaṃ tathā catuttham. Iti uddham adho tiriyaṃ sabbadhi sabbattatāya sabbāvantam lokaṃ upekkhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamāṇena averena avyāpajjhena pharitvā viharāmi.

So ce ahaṃ brāhmaṇa evaṃbhūto caṅkamāmi brahmo me eso tasmim samaye caṅkamo hoti.

So ce aham brāhmana evambhūto titthāmi . . pe nisidāmi
pe . seyyam kappemi brahmam me etam tasmim samaye uccāsa
yanamahāsayanam hoti Idam kho tam brāhmana brahmam uccā
sayanamahāsayanam yassāham etarahi nikāmalābhū akicchalābhū
akasiralābhī ti

Acchariyam bho Gotamo abbhutam bho Gotama! Ko c'añño
avarūpassa brahmassa uccāsayanamahāsayanassa nikāmalābhū
bhavissati akicchalābhī akasiralābhī aññatra bhotā Gotamena ?

Katamam pana tmi bho Gotama ariyam uccāsayanamahāsayanam
yassa bhavam Gotamo etarahi nikāmalābhū akicchalābhī akasiralābhū
ti ?

Idha brāhmana yam gāmam vā nigamam vā upanissāya viharāmi
so pubbanhasamayam nivāsetvā pattacivaram ādāya tam eva gāmam
vā nigamam vā pindāya pavāsāmi So pacchābhattam pindapāta
patikkanto vanam tam yeva pacārayāmi So yad eva tattha honti
tināni vā pannāni vā tāni ekajjham samharitvā nisidāmi pallankam
ābhujjivā ujum kāyam pavidhūya parimukham satim upatthapetvā
So evam pajānāmi—rāgo me pahīno uccinnamūlo tālāvatthukato
anabhāvakato āyatim anuppādadhammo, doso me pahīno uccinnā
mūlo tālāvatthukato anabhāvakato āyatim anuppādadhammo, moho
me pahīno uccinnamūlo tālāvatthukato anabhāvakato āyatim
anuppādadhammo

So ce aham brāhmana evambhūto cinkamāmi ariyo me eso tasmim
samaye cinkamo hoti So ce aham brāhmana evambhūto titthāmi
pe nisidāmi pe seyyam kappemi ariyam me etam tasmim
samaye uccāsayanamahāsayanam hoti Idam kho tam brāhmana
ariyam uccāsayanamahāsayanam yassāham etarahi nikāmalābhū
akicchalābhū akasiralābhī ti

Acchariyam bho Gotama abbhutam bho Gotama! Ko c'añño
avarūpassa ariyassa uccāsayanamahāsayanassa nikāmalābhū bhavissati
akicchalābhū akasiralābhī aññatra bhotā Gotamena ? Abhikkantam
bho Gotama abhikkantam bho Gotama Seyyathāpi bho Gotama
nikkujjitam vā ukkujjeyya paticchannam vā vivareyya mūlhassa vā
maggam iccikkheyya andhakare va telapujjotam dhāreyya cakkhu
mānto rūpīni dakkhintiti, evam eva bhotā Gotamena anekapariyāyena
dhammo pakāsito Ete mayam bhavantam Gotamam saranam
gacchāma dhammañ ca bhikkhusanghañ ca Upāsake no bhavam
Gotamo dhāretu ajjatagge pānupete sarānam gate ti

Ekam me sutam. Ekam samayam Bhagavā Rājagahe viharati Gijjhakūṭe pabbate.

Tena kho pana samayena Sarabho nāma paribbājako acirapakkanto hoti imasmā dhammavinayā. So Rājagahe parisatiṃ evaṃ vācam bhāsati—aññāto mayā samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammo: aññāya ca panāham samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammam evāham tasmā dhammavinayā apakkanto ti.

Attha kho sambahulā bhikkhū pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaram ādāya Rājagaham piṇḍāya pavisiṃsu.

Assosum kho te bhikkhu Sarabhassa paribbājakassa Rājagahe parisatiṃ evaṃ vācam bhāsamānassa—aññāto mayā samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammo: aññāya ca panāham samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammam evāham tasmā dhammavinayā apakkanto ti.

Atha kho te bhikkhu Rājagahe piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapātapaṭikkanto yena Bhagavā ten' upasaṅkamisṃsu. Upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisidiṃsu. Ekamantam nisinnā kho te bhikkhu Bhagavantam etad avocum:—

Sarabho nāma bhante paribbājako acirapakkanto imasmā dhammavinayā. So Rājagahe pavisati evaṃ vācam bhāsati—aññāto mayā samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammo: aññāya ca panāham samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammam evāham tasmā dhammavinayā apakkanto ti. Sādhū bhante Bhagavā yena Sappinikātiram yena paribbājakārāmo yena Sarabho paribbājako ten' upasaṅkamatu anukampam upādāyāti. Adhivāseti Bhagavā tuṇhībāvena.

Atha kho Bhagavā sāyaṇahasamayam paṭisallānā vuṭṭhito yena Sappinikātiram yena paribbājakārāmo yena Sarabho paribbājako ten' upasaṅkami. Upasaṅkamitvā paññatte āsane nisīdi, nisajja kho Bhagavā Sarabham paribbājakam etad voca:—

Saccam kira tvam Sarabha evaṃ vadesi—aññāto mayā samānam Sakyaputtiyanānam dhammo: aññāya ca panāham samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammam evāham tasmā dhammavinayā apakkanto ti. Evaṃ vutte Sarabho paribbājako tuṇhī ahosi.

Dutiyam pi kho Bhagavā Sarabham paribbājakam etad avoca:—Vadehi Sarabha kinti te aññāto samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammo. Sace te aparipūram bhavissati aham paripūresāmi. Sace pana te paripūram bhavissati aham anumodissāmi ti. Dutiyam pi kho Sarabho paribbājako tuṇhī ahosi.

Tatīyam pi kho Bhagavā Sarabham paribbājakam etad avoca:—Mayā kho Sarabha paññāyati samaṇānam Sakyaputtiyanānam dhammo.

Vadehi Sarabha kinti te aññāto samanānam Sakyaputtiyānam dhammo Sace te aparipūram bhavissati aham paripūressāmi Sace pana te paripūram bhavissati aham paripūressāmi Tatīyam pi kho Sarabho paribbājako tunhi ahosi

Atha kho te paribbājakā Rājagahakī Sarabham paribbājākam etad avocum —Yad eva kho tī am āvuso samanānam Gotamam jāceyyāsi tad eva te samano Gotamo pavāreti Vadeh' āvuso Sarabha kinti te aññāto samanānam Sakyaputtiyānam dhammo Sace te aparipūram bhavissati samano Gotamo paripūressati Sace pana te paripūram bhavissati samano Gotamo anumodissati ti

Evam vutte Sarabho paribbājako tunhībhūto mankubhūto pattakkhando adhomukho pṛjjhāyanto appatibhāno nisīdi

Atha kho Bhagavā Sarabham paribbājākam tunhībhūtam mankubhūtam pattakkhandham adhomukham pṛjjhāyantam appatibhānam viditvā te paribbājako etad avoca —

Yo kho mam paribbājako evam vadeyya—sammāsambuddhassa te patijānato ime dhammā anabhisambuddhā ti—tam aham tattha sādhu kam samanuyuñjeyyam samanugāheyyam samanubhāseyyam So vata mayā sādhu kam samanuyuñjīyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno atthānam etam anavakāso yam so tinnam thānānam nāññataram thānam nigaccheyya—aññena vā aññam paticarissati bahiddhā katham apanāmessati kopañ ca dosañ ca appaccayañ ca pātukarissati, tunhībhūto vā mankubhūto vā patta kkhando adhomukho pṛjjhāyanto appatibhāno nisīdissati seyyathāpi Sarabho paribbājako Yo kho mam paribbājako evam vadeyya—khināsavassa te patijānato ime āsavā aparikkhīnā ti—tam aham tattha sādhu kam samanuyuñjeyyam samanugāheyyam samanubhāseyyam So vata mayā sādhu kam samanuyuñjīyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno atthānam etam anavakāso yam so tinnam thānānam nāññataram thānam nigaccheyya—aññena vā aññam paticarissati bahiddhā katham apanāmessati kopañ ca dosañ ca appaccayañ ca pātukarissati tunhībhūto vā mankubhūto vā pattakkhandho adhomukho pṛjjhāyanto appatibhāno nisīdissati seyyathāpi Sarabho paribbājako

Yo kho mam paribbājako evam vadeyya—yassa kho pana te atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa sammā dukkha kkhayāyāti—tam aham tattha sādhu kam samanuyuñjeyyam samanugāheyyam samanubhāseyyam So vata mayā sādhu kam samanuyuñjīyamāno samanugāhiyamāno samanubhāsiyamāno atthānam etam

anavakāso yaṃ so tiṇṇaṃ ṭhānānaṃ nāññataraṃ ṭhānaṃ nigaccheyya—aññena vā aññaṃ paṭicarissati bahiddhā kathaṃ apanāmessati kopaṇi ca dosaṇi ca appaccayaṇi ca pātukarissati, tuṇhībhūto vā maṅkubhūto vā pattakkhandho adhomukho pajjhāyanto appaṭibhāno nisidissati seyyathāpi Sarabho paribbājako ti.

Atha kho Bhagavā Sappinikā-tīre paribbājakārāme tikkhattuṃ sihanādaṃ naditvā vehāsaṃ pakkāmi.

Atha kho te paribbājakā acirapakkantassa Bhagavato Sarabhaṃ paribbājakaṃ samantato vācāya sannitodakena sañjambharaṃ akāṃsu. Seyyathāpi āvuso Sarabha brahāraṇṇe jarasigālo sihanādaṃ nadissāmi ti segalakaṃ yeva nadati bheraṇḍakaṃ yeva nadati, evaṃ eva kho tvāṃ āvuso Sarabha, aññatr' eva samaṇena Gotamena sihanādaṃ nadissāmi ti, segalakaṃ yeva nadasi bheraṇḍakaṃ yeva nadasi. Seyyathāpi āvuso Sarabha ambakamaddarī pussakaravitaṃ ravissāmi ti ambakamaddariravitaṃ yeva ravati, evaṃ eva kho taṃ āvuso Sarabho aññatr' eva samaṇena Gotamena pussakaravitaṃ ravissāmi ti ambakamaddariravitaṃ yeva ravasi. Seyyathāpi āvuso Sarabha usabho suññāya gosālāya gambhīraṃ naditabbaṃ maññati, evaṃ eva kho tvāṃ āvuso Sarabha aññatr' eva samaṇena Gotamena gambhīraṃ naditabbaṃ maññāsī ti.

Atha kho te paribbājaka Sarabhaṃ paribbājakaṃ samantato vācāya sannitodakena sañjambharaṃ akāṃsū ti.

Evam me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Kosalesu cārikaṃ caramāno mahatā bhikkhusaṅghena saddhim yena Kesaputtaṃ nāma Kālāmānaṃ nigamo tad avasari. Assosum kho Kesaputtiyā Kālāmā samaṇo khalu bho Gotamo Sakyaputto Sakyakulā pabbajito Kesaputtaṃ anupatto. Taṃ kho pana Bhagavantaṃ Gotamaṃ evaṃ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato—iti pi so Bhagavā arahaṃ sammāsambuddho vijjācaraṇsampanno . . . pe . . . pakāseti. Sādhu kho pana tathārūpaṇaṃ arahataṃ dassanaṃ hoti ti.

Atha kho Kesaputtiyā Kālāmā yena Bhagavā ten' upasaṅkamimsu. Upasaṅkamitvā appekacce Bhagavantaṃ abhivādetvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce Bhagavatā saddhim sammodimsu sammodaniyaṃ kathaṃ sārāṇiyaṃ vitisāretvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce yena Bhagavā ten' añjaliṃ paṇāmetvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce nāmagottaṃ sāvetvā ekamantaṃ nisidimsu, appekacce tuṇhībhūtā ekamantaṃ nisidimsu. Ekamantaṃ nisinnā kho Kesaputtiyā Kālāmā Bhagavantaṃ etad avocum:—

Santi bhante eke samanabrūhmanā Kesaputtam āgacchanti Te sakam yeva vādam dipenti jotenti, paravādam pana khumsenti vambhenti paribhavantī opapakkhum karonti. Apare pi bhante eke samanabrūhmanā Kesaputtam āgacchanti. Te pi sakam yeva vādam dipenti jotenti paravādam pana khumsenti vambhenti paribhavantī opapakkhum karonti. Tesam no bhante ambhākam hot'eva kankhā hoti vicikicchā—ko su nāma mesum bhavantānam smanānam saccāmi āha ko musā ti?

Alam hi vo Kālāmā kaṅkhitum alam vicikicchitum. Kankhami ve va pana vo thāne vicikicchā uppannā.

Ittha tumhe Kālāmā mā anussavēna mā paramparāya ma itikirāva mā pitakasampidāne na mā takkhetu mā nayahetu mā akāraparivā takkena mā dūtthimujjhānakkhantivā mā bhavavarūpatāva mā samāno no garū ti yadā tumhe Kālāmā attanā va jānevātha—ime dhamma akusalā ime dhammā sāvajjā ime dhammā viññūgarahutā ime dhammā samattā samādinā alutāya dukkhāya samvattanti ti—atha tumhe Kālāmā pajahēyyātha.

Tam kim maññatha Kālāmā—lobho purisassa ajjhattam uppajja māno uppajjati hutāya vā alutāya vā ti? Alutāya bhante.

Luddho paṇāyam Kālāmā purisapuggalo lobhena abhūbhūto pariyādinna cetto pānam pi hanti adinnam pi ādiyati paradāram pi gacchati musā pi bhanati param pi tathattāya samādapeti yam sa hoti digharattam alutāya dukkhāya ti. Evam bhante.

Tam kim maññatha Kālāmā—doso purisassa ajjhattam uppajja māno uppajjati hutāya vā alutāya vā ti? Alutāya bhante.

Duttho paṇāyam Kālāmā purisapuggalo dosena abhūbhūto pariyādinna cetto pānam pi hanti adinnam pi ādiyati paradāram pi gacchati musā pi bhanati param pi tathattāya samādapeti yam sa hoti digharattam alutāya dukkhāya ti. Evam bhante.

Tam kim maññatha Kālāmā—moho purisassa ajjhattam uppajja māno uppajjati hutāya vā alutāya vā ti. Alutāya bhante.

Mūlho paṇāyam Kālāmā purisapuggalo mohena abhūbhūto pariyādinna cetto pānam pi hanti adinnam pi ādiyati paradāram pi gacchati musā pi bhanati param pi tathattāya samādapeti yam sa hoti digharattam alutāya dukkhāya ti. Evam bhante.

Tam kim maññatha Kālāmā—ime dhammā kusalā vā akusalā vā ti? Akusalā bhante. Sāvajjā vā anavajjā vā ti? Sāvajjā bhante. Viññūgarahutā vā viññūppasatthā vā ti? Viññūgarahutā bhante. Samattā samādinā alutāya dukkhāya samvattanti no vā katham vā

ettha hoti ti? Samattā bhante samādinna ahitāya dukkhāya samvattanti evaṃ no ettha hoti ti.

Iti kho Kālāmā yaṃ taṃ avocumha—Ettha tumhe Kālāmā mā anussavena mā paramparāya mā itikirāya mā piṭakasampadānena mā takkaheṭu mā nayaheṭu mā ākāraparivittakkena mā dīṭṭhinijjhānakkhantiyā mā bhavyarūpatāya mā samaṇo no garū ti, yadā tumhe Kālāmā attanā va jāneyyātha—ime dhammā akusalā ime dhammā sāvajjā ime dhammā viññugarahitā ime dhammā samattā samādinna ahitāya dukkhāya samvattanti ti—atha tumhe Kālāmā pajaheyyathā ti—iti yaṃ taṃ vuttaṃ idaṃ etaṃ paṭicea vuttaṃ.

9. Ettha tumhe Kālāmā mā anussavena mā paramparāya... pe... garū ti, yadā tumhe Kālāmā attanā vā jāneyyātha—ime dhammā kusalā ime dhammā anavajjā ime dhammā viññāpasatthā ime dhammā samattā samādinna hitāya sukhāya samvattanti ti—atha tumhe Kālāmā upasampajja vihareyyātha.

10. Taṃ kiṃ maññatha Kālāmā—alobho purisassa ajjhataṃ uppajjamāno uppajjati hitāya vā ahitāya vā ti?

Hitāya bhante.

Aluddho panāyaṃ Kālāmā purisapuggalo lobhena anabhibhūto apariyādinnacitto n'eva pāṇaṃ hanti na adinnaṃ ādiyati na paradāraṃ gacchati na musā bhaṇati paraṃ pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti dīgharattaṃ hitāya sukhāya ti? Evaṃ bhante ti.

11. Taṃ kiṃ maññatha Kālāmā—adoso purisassa ajjhataṃ uppajjamāno uppajjati hitāya vā ti ahitāya vā ti? Hitāya bhante.

Aduṭṭho panāyaṃ Kālāmā purisapuggalo dosena anabhibhūto apariyādinnacitto n'eva pāṇaṃ hanti... na musā bhaṇati paraṃ pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti dīgharattaṃ hitāya sukhāya ti.

Evaṃ bhante ti.

12. Taṃ kiṃ maññatha Kālāmā—amoho purisassa ajjhataṃ uppajjamāno uppajjati hitāya vā ahitāya vā ti?

Hitāya bhante.

Amūlho panāyaṃ Kālāmā purisapuggalo mohena anabhibhūto apariyādinnacitto n'eva pāṇaṃ hanti na adinnaṃ ādiyati na paradāraṃ gacchati na musā bhaṇati paraṃ pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti yaṃ dīgharattaṃ hitāya sukhāya ti?

Evaṃ bhante.

13. Taṃ kiṃ maññatha Kālāmā—ime dhammā kusalā vā akusalā vā ti. Kusalā bhante. Sāvajjā vā anavajjā vā ti? Anavajjā bhante. Viññugarahitā vā viññuppasatthā vā ti. Viññuppasatthā

bhante Samattā samādinna sukhāya samvattanti no vā katham va ettha hoti ti Samattā bhante samādinna hitāya sukhāya samvattanti evam no ettha hoti ti

14 Iti kho Kālāmā yam tam avocumha—etha tumhe Kālāmā mā anussavena mā paramparāya mā itikirāya vā mā pitakasampadanena mā tikkahetu mā nayahetu akāraparivittakkena mā ditthimujjhāna kkhantiyā mā bhavyarūpatāya mā samāno no garū ti yada tumhe Kālāmā attanā va jīneyyītha—ime dhammā kusilā ime dhammā anavajjā ime dhammā viññuppiṣatthā ime dhammā samattā samādinna hitāya sukhāya samvattanti ti—atha tumhe Kālāmā upasam pajja vihareyyāthā ti—iti yan tam vuttam idam etam paticca vuttam

15 Sa kho so Kālāmā ariyasāvako evam vigatabhijjho vigatavyāpādo asammūlho sampajāno piṭissato mettāsahagatena cetasā karunāsahagatena cetasā muditā sahagatena cetasā upekhā sahagatena cetasā ekam disam pharitva viharati tathā dutiyam tathā tatiyam tathā catutthim Iti uddham adho tiriyam sabbadhi sabbattatāya subbāvantam lokam upekhāsahagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena avyāpajjhena pharitvā viharati Sa kho so Kālāmā ariyasāvako evam averacitto evam avyāpajjhacitto evam asankilittacitto evam visuddhacitto, tassa ditth' eva dhamme cattāro assāsā adhigatā honti

16 Sace kho pana atthi paraloko atthi sukata dukkatanam kammānam phalam vipāko thānam aham kāyassa bheda param maranā sugatim saggam lokam uppajjissāmi ti Ayam assa pathamo assāso adhigato hoti Sace kho pana n'atthi paraloko n'atthi sukata dukka tānam dhammānam phalam vipāko idhāham ditth' eva dhamme averam avyāpajjham anigham sukhim attānam pariharāmi ti Ayam assa dutiyo assāso adhigato hoti Sace kho pana karoto kariyati pāpam na kho panāham kassaci pāpam cetemi akarontam kho pana mam pāpam kammam kuto dukkham phusissati ti Ayam assa tatiyo assāso adhigato hoti Sace kho pana karoto na kariyati pāpam idhāham ubhayen' eva visuddham attānam samanupassāmi ti Ayam assa catuttho assāso adhigato hoti

Sa kho so ariyasāvako Kālāmā evam averacitto evam avyapajjhacitto evam asankilittacitto evam visuddhacitto tassa ditth' eva dhamme ime cattāro assāsā adhigatā hontī ti

17 Evam etam Bhagavā evam etam Sugatā Sa kho so bhante ariyasāvako evam averacitto evam avyāpajjhacitto evam asankilittacitto evam visuddhacitto tassa ditth' eva dhamme cattāro assāsā

adhigatā honti. Sace kho pana atthi paraloko atthi sukaṭadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko tṭhānaṃ ahaṃ kāyassa bhedaṃ param maraṇā sugatiṃ saggaṃ lokaṃ uppajjissāmi ti. Ayam assa paṭhamo assāso adhigato hoti. Sace kho pana n'atthi paraloko n'atthi sukaṭadukkaṭānaṃ kammānaṃ phalaṃ vipāko idhāhaṃ diṭṭh' eva dhamme averaṃ avyāpajjhaṃ anīghaṃ sukhiṃ attānaṃ pariharāmi ti. Ayaṃ assa dutiyo assāso adhigato hoti. Sace kho pana karoto karīyati pāpaṃ na kho panāhaṃ kassaci pāpaṃ cetemi akarontaṃ kho pana maṃ pāpaṃ kammaṃ kuto dukkhaṃ phusissatī ti. Ayam assa tatiyo assāso adhigato hoti. Sace kho pana karoto na karīyati pāpaṃ idhāhaṃ ubhayen' eva visuddhaṃ attānaṃ samanupassāmi ti. Ayam assa catuttho assāso adhigato hoti. Sa kho so bhante ariyasāvako evaṃ averacitto evaṃ avyāpajjhacitto evaṃ asaṅkiliṭṭhacitto evaṃ visuddha-citto tassa diṭṭh' eva dhamme ime cattāro assāsā adhigatā hontī ti.

Abhikkantaṃ bhante . . . pe . . . Ete mayaṃ bhante Bhagavantaṃ saraṇaṃ gacchāma dhammaṃ ca bhikkhusaṅghaṃ ca. Upāsako no bhante Bhagavā dhāretu ajjatagge pāṇupete saraṇaṃ gate ti.

1. Evaṃ me suttaṃ. Ekaṃ samayaṃ āyasmā Nandako Sāvatthiyaṃ viharati Pubbārāme Migāramātu pāsāde.

Atha kho Sālho ca Migāranattā Rohaṇo ca Pekhunīyanattā yen' āyasmā Nandako ten' upasaṅkamimṣu. Upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Nandakaṃ abhivādetvā akamantaṃ nisidimṣu. Ekamantaṃ nisinnaṃ kho Sālhaṃ Migāranattāraṃ āyasmā Nandako etad avoca:—

2. Etha tumhe Sālha mā anussavena mā paramparāya mā itikirāya mā piṭakasampadānena mā takkaḥetu mā nayaḥetu mā ākāraparivitakkena mā diṭṭhiniijjhānakkhantiyā mā bhavyarūpatāya mā samaṇo no garū ti, yadā tumhe Sālha attanā vā jāneyyātha—ime dhammā akusalā ime dhammā sāvajjā ime dhammā viññugarahitā ime dhammā samattā samādinna ahitāya dukkhāya saṃvattanti ti—atha tumhe Sālha pajaheyyātha.

3. Taṃ kiṃ maññatha Sālha—atthi lobho ti ?

Evaṃ bhante.

Abhiijhā ti kho ahaṃ Sālha etaṃ atthaṃ vadāmi. Luddho kho ayaṃ Sālha abhiijhālu pāṇaṃ pi hanti adinnaṃ pi ādiyati paradāraṃ pi gacchati musā pi bhaṇati param pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti digharattaṃ ahitāya dukkhāya ti.

Evaṃ bhante.

4 Tam kim maññatha Sālhā—atthi doso ti ?

Evam bhante

Vyāpādo ti kho aham Sālhā etam attham vadāmi Duttho kho ayam Sālhā vyāpānnaetto panam pi hanti pe musa pi bhanati param pi tathattāya samadapeti yam sa hoti digharattam ahitāya dukkhāya ti ?

Evam bhante

5 Tam kim maññatha Sālhā—atthi moho ti ?

Evam bhante

Avijjā ti kho aham Sālhā etam attham vadāmi Mūlho kho ayam Sālhā avijjāgato pānam pi hanti adinnam pi ādiyati paradāram pi gacchati musā pi bhanati param pi tathattāya samadapeti yam sa hoti digharattam ahitāya dukkhāya ti ?

Evam bhante

6 Tam kim maññatha Sālhā—ime dhammā kusala vā akusala vā ti ?

Akusalā bhante

Sāvajjā vā anavajjā vā ti ?

Sāvajjā bhante

Viññūgarahitā vā viññuppasatthā vā ti ?

Viññūgarahitā bhante

Samattā samadinnā ahitāya dukkhāya samvattanti no vā katham vā ettha hoti ti ?

Samattā bhante samādinnā ahitāya dukkhāya samvattanti ti evam no ettha hoti ti

7 Iti kho Sālhā yam tam avocumha —

Etha tumhe Sālhā mā anussavena ma paramparaya mā itikīraya mā pitakasampadānena mā vitakkaheṭṭu mā nayahetu mā ākaraparī vitakkena mā ditthimujjhānakkhantiyā mā bhavyarūpattāya mā samano no garū ti, yadā tumhe Sālhā attana va jāneyyatha—ime dhamme akusalā ime dhamme sāvajjā ime dhammā viññūgarahitā ime dhamma samatta samādinnā ahitāya dukkhāya samvattanti ti—atha tumhe Sālhā pajaheyyāthā ti—iti yam tam vuttam, idam etam paticca vuttam

Evam tumhe Sālhā mā anussavena mā paramparāya mā itikīrayāya mā pitakasampadānena mā takkaheṭṭu mā nayahetu mā ākaraparī vitakkena mā ditthimujjhānakkhantiyā mā bhavyarūpataya mā samano no garū ti—yadā tumhe Sālhā attanā va jāneyyātha—ime dhammā kusalā ime dhammā anavajjā ime dhammā viññuppasatthā

ime dhammā samattā samādinna hitāya sukhāya samvattanti ti—
atha tumhe Sāḷhā upasampajja vihareyyātha.

8. Tam kiṃ maññatha Sāḷhā—atthi alobho ti?

Evam bhante.

Anabhijjhā ti kho ahaṃ Sāḷhā etam atthaṃ vadāmi. Aluddho
kho ayaṃ Sāḷhā anabhijjhālu n'eva paṇaṃ hanti na adinnaṃ ādiyati
na paradāraṃ gacchati na musā bhaṇati param pi tathattāya samā-
dapeti yaṃ sa hoti dīgharattaṃ hitāya sukhāyā ti?

Evam bhante.

9. Tam kiṃ maññatha Sāḷhā—atthi adoso ti?

Evam bhante.

Avyāpādo ti kho ahaṃ Sāḷhā etam atthaṃ vadāmi. Aduṭṭho
kho ayaṃ Sāḷhā avyāpannacitto n'eva paṇaṃ hanti pe
na musā bhaṇati na param pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti
dīgharattaṃ hitāya sukhāyā ti?

Evam bhante.

10. Tam kiṃ maññatha Sāḷhā—atthi amoho ti?

Evam bhante.

Vijjā ti kho ahaṃ Sāḷhā etam atthaṃ vadāmi. Amūḷho kho ahaṃ
Sāḷhā vijjāgato n'eva paṇaṃ hanti pe na musā bhaṇati
na param pi tathattāya samādapeti yaṃ sa hoti dīgharattaṃ hitāya
sukhāyā ti?

Evam bhante.

11. Tam kiṃ maññatha Sāḷhā—ime dhammā kusalā vā akusalā
vā ti?

Kusalā bhante.

Sāvajjā vā anavajjā vā ti?

Anavajjā bhante.

Viññūgarahitā vā viññūppasatthā vā ti?

Viññūppasatthā bhante.

Samattā samādinna hitāya sukhāya samvattanti no vā kathaṃ
vā ettha hoti ti?

Samattā bhante samādinna hitāya sukhāya samvattanti evaṃ no
ettha hoti ti.

12. Iti kho Sāḷhā yaṃ taṃ avocumha—etha tumhe Sāḷhā mā
anuvassena mā paramparāya mā itikirāya mā piṭakasampadānena mā
takkaheṭu mā nayahetu mā ākāraparivitakkena mā diṭṭhiniijjhā-
nakkhantiyā mā bhavyarūpatāya mā samāno no garū ti, yadā tumhe

Sālhā attanā vā jāneyvātha—*me dhammā kusalā me dhamma anavajjā me dhammā viññuppasatthā me dhammā samatta samādhinnā lutāya sukhāya samvattanti ti*—*atha tumhe Sālhā upasam pūjja viharey vāthāti*—*iti yam tam vuttam, idam etam pūjicea vuttam*

13 *Sā kho so Sālhā ariyasāvako evam vigatabhijjho vigatavjyā pīdo asammūlho sampi jāno patissato mettās ihagatena cetasā pe . . karuṇā muditā upekkhā sahagatena cetasā ekam disam pharitvā viharati tathā dutiyam tathā tatiyam tatha catutthim Iti uddham adho tīriyam sabbadhi sabbittatāya sabbāvantam lokam upekkhā ihagatena cetasā vipulena mahaggatena appamānena averena avjāpyjheṇa pharitvā viharati So evam pajānāti attlu idam attlu hīnam attlu paṇitam attlu imassa saññāgatassa uttarim missaranan ti Tassa evam jānato evam passato lāmūsvā pi cittam vimuccati bhavāsavā pi cittam vimuccati avijjāsavā pi cittam vimuccati vimuttasmin vimuttam iti ñānam hoti khīnā jāti vusitam brahma cariyam katam karaniyam nāparam itthattāyā ti pajānāti*

So evam pajānāti ahu pubbe lobho tad ahu akusalam so etarahi n'attlu ice' etam kusalam, ahu pubbe doso pe ahu pubbo moho tad ahu akusalam, so etarahi n'attlu ice' etam kusalam ti Iti so ditth' eva dhamme niechāto nibbuto sītibhuto sukhapatisamvedi brahmabhūtena attanā viharati ti

1 *Tin' imāni bhikkhave kathāvatthūni Katamāni tīni?*

Atītam vā bhikkhave addhānam ārabba katham katheyya—evam ahoṣi atītam addhānan ti—anāgatam vā bhikkhave addhānam ārabba katham katheyya—evam bhavissati anāgatam addhānan ti—etarahi vā bhikkhave paccupannam addhānam ārabba katham katheyya—evam etarahi paccupannan ti

2 *Kathā sampayogena bhikkhave puggalo vedittabbo yaḍi vā kaccho yaḍi vā akaccho ti*

Sacāyam bhikkhave puggalo pañham puttaho samāno ekamsa vyākaranīyam pañham na ekamsena vyākaroṭi, vibhajja vyākaranīyam pañham na vibhajja vyākaroṭi, patipucchā vyākaranīyam pañham na patipucchā vyākaroṭi, ṭhapanīyam pañham na thapeti, evam santāyam bhikkhave puggalo akaccho hoti

Sace paṇāyam bhikkhave puggalo pañham puttaho samāno ekamsa vyākaranīyam pañham ekamsena vyākaroṭi, vibhajja vyākaranīyam pañham vibhajja vyākaroṭi, patipucchā vyākaranīyam pañham pati

pucchā vyākaroṭi, t̥hapaniyaṃ pañhaṃ t̥hapeti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo kaccho hoti.

3. Kathā-sampayogena bhikkhave puggalo veditabbo yadi vā kaccho yadi vā akaccho ti.

Sacāyaṃ bhikkhave puggalo pañhaṃ puṭṭho samāno t̥hānaṭṭhāne na saṇṭhāti parikappe na saṇṭhāti aññavāde na saṇṭhāti paṭipadāya na saṇṭhāti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo akaccho hoti.

Sace paṇāyaṃ bhikkhave puggalo pañhaṃ puṭṭho samāno t̥hānaṭṭhāne saṇṭhāti parikappe saṇṭhāti aññavāde saṇṭhāti paṭipadāya saṇṭhāti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo kaccho hoti.

4. Kathāsampayogena bhikkhave puggalo veditabbo yadi vā kaccho yadi vā akaccho ti.

Sacāyaṃ bhikkhave puggalo pañhaṃ puṭṭho samāno aññenāññaṃ paṭicarati bahiddhā kathaṃ apanāmeti kopaṇi ca dosaṇi ca appaccayaṇi ca pātukaroti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo akaccho hoti.

Sace paṇāyaṃ bhikkhave puggalo pañhaṃ puṭṭho samāno nāññenāññaṃ paṭicarati na bahiddhā kathaṃ apanāmeti na kopaṇi ca dosaṇi ca appaccayaṇi ca pātukaroti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo kaccho hoti.

5. Kathāsampayogena bhikkhave puggalo veditabbo yadi vā kaccho yadi vā akaccho ti.

Sacāyaṃ bhikkhave puggalo pañhaṃ puṭṭho samāno abhiharati abhimaddati anupajagghati khalitaṃ gaṇhāti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo akaccho hoti.

Sace paṇāyaṃ bhikkhave pañhaṃ puṭṭho samāno na abhiharati na abhimaddati na anupajagghati na khalitaṃ gaṇhāti, evaṃ santāyaṃ bhikkhave puggalo kaccho hoti.

6. Kathāsampayogena bhikkhave puggalo veditabbo yadi vā sa-upaniso yadi vā anupaniso ti.

Anohitasoto bhikkhave anupaniso hoti ohitasoto sa-upaniso hoti. So sa-upaniso samāno abhijānāti ekaṃ dhammaṃ parijānāti ekaṃ dhammaṃ pajahati ekaṃ dhammaṃ sacchikaroti ekaṃ dhammaṃ. So abhijānanto ekaṃ dhammaṃ parijānanto ekaṃ dhammaṃ pajahanto ekaṃ dhammaṃ sacchikaronto ekaṃ dhammaṃ sammāvimuttiṃ phusati. Etadatthā bhikkhave kathā etadatthā mantanā etadatthā upanisā etadattham sotaṇvadhānaṃ yadidaṃ anupādacittassa vimokkho ti.

7 Ye viruddhā sallapanti vinavittā samussutā
 Anarīyagunam āsajja aññamaññaṃ vivaresino
 Dubbhāsitaṃ vikkhalitaṃ sampamoham parājavam
 Annamaññāssābhunandanti tadariyo latha nīcare
 Sace c'assa lathā āmo lālam aññiya paṇḍito
 Dhammatthapaṭisamyuttā vā arivacaritā lathā
 Iam katham lathaye dhiro aviruddho anussuto
 Anupādimbena manasā apaliso aññaso
 Anussavvamāno sammadaññāya bhāsati subhāsitaṃ
 Anumodevva (subhāṭṭhe) dubbhāṭṭhe nāvāsādaye
 Uparāmbham na vikkheva lhalitaṃ ca na gūhaye
 Nābhāre nābhunaddena vācam pavutam bhane
 Aññāpatttham paśīdattham satam ve hoti mantana
 Evam lho arīvā mantenti cā ariyāna mantanā
 Itid aññāya medhāvī na samussavva mantaye ti

1 Sace bhikkhave aññatitthiyā paribbājā ā evam
 puccheyyum —Tayo 'me āvuso dhammā katame tayo? Rāgo doso
 moho Ime kho āvuso tayo dhammā Imesam āvuso tinnam
 dhammānam ko vaseso lo adhippāyo kim nānākaranam ti? Evam
 puttā tumhe bhikkhave tesam aññatitthiyānam paribbājānam
 kinti vyālayyāthā ti?

Bhagavān mūlā ā no bhante dhammā Bhagavam nettika
 Bhagavam paṭisaranā sīdhu vata bhante Bhagavantam yeva paṭi
 bhātu c'assa bhāsitaṃ attho Bhagavato suttā bhikkhū dhāressanti
 ti

Tena hi bhikkhave sunātha sīdhul am manasikarotha bhāssāmi
 ti Evam bhante ti kho bhikkhū Bhagavato paccassosum Bhagavā
 etad avoca —

Sace bhikkhave aññatitthiyā paribbājā ā evam puccheyyum
 tayo 'me āvuso dhammā katame tayo? Rāgo doso moho Ime
 kho āvuso tayo dhammā Imesam āvuso tinnam dhammānam ko
 vaseso lo adhippāyo kim nānākaranam ti? Evam puttā tumhe
 bhikkhave tesam aññatitthiyānam paribbājānam evam vyāka
 reyyātha —Rāgo lho āvuso appasāvajjo dandhavirūgī doso mahāsā
 vajo khupavirūgī, moho mahāsāvajo dandhavirūgī ti

2 Ko paṇāvuso hetu ko paccayo vena anuppanno va rajo
 uppajjati uppanno vā rāgo bhuyyobhāvāya vepullāya samvattati
 ti?

Subhanimittan ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa subhanimittam ayoniso manasikaroto anuppanno c'eva rāgo uppajjati uppanno ca rāgo bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā rāgo uppajjati uppanno vā rāgo bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti.

3. Ko panāvuso hetu ko paccayo yena anuppanno vā doso uppajjati uppanno vā doso bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti ?

Paṭighanimittan ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa paṭighanimittam ayoniso manasikaroto anuppanno c'eva doso uppajjati uppanno ca doso bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā doso uppajjati uppanno vā doso bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti.

4. Ko panāvuso hetu ko paccayo yena anuppanno vā moho uppajjati uppanno vā moho bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti ?

Ayoniso manasikāro ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa ayoniso manasikaroto anuppanno c'eva moho uppajjati uppanno ca moho bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā moho uppajjati uppanno vā moho bhiyyobhāvāya vepullāya saṃvattatī ti.

5. Ko panāvuso hetu ko paccayo yena anuppanno vā rāgo n' uppajjati uppanno vā rāgo pahīyatī ti ?

Asubhanimittan ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa asubhanimittam yoniso manasikaroto anuppanno c'eva rāgo n'uppajjati uppanno ca rāgo pahīyatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā rāgo n'uppajjati uppanno vā rāgo pahīyatī ti.

6. Ko panāvuso hetu ko paccayo yena anuppanno vā doso n' uppajjati uppanno vā doso pahīyatī ti ?

Mettā cetovimuttī ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa mettā cetovimuttim yoniso manasikaroto anuppanno c'eva doso n'uppajjati uppanno ca doso pahīyatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā doso n'uppajjati uppanno vā doso pahīyatī ti.

7. Ko panāvuso hetu ko paccayo yena anuppanno vā moho n'uppajjati uppanno vā moho pahīyatī ti ?

Yoniso manasikāro ti 'ssa vacanīyaṃ. Tassa yoniso manasikaroto anuppanno c'eva moho n'uppajjati uppanno ca moho pahīyatī ti. Ayaṃ kho āvuso hetu ayaṃ paccayo yena anuppanno vā moho n' uppajjati uppanno vā moho pahīyatī ti.

- 1 Tīn' māmī kho bhikkhave akusalamūlāni Katamāni tīni?
 Lobho akusalamūlam doso akusalamūlam mohō akusala-
 mūlam

Yad api bhikkhave lobho tad api akusalam yad api luddho abhisankharoti kāyena vācēya manasī tad api akusalam yad api uddho lobhenā abhibhūto pariyādinna-citto parassa asatī dukkham upadahatī vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbajjanāya vā balav' amlu balattho itī pi tad api akusalam Iti 'ssa me lobhaja lobhanidānā lobha samudayaī lobhappaccayā aneke pīpakā akusalā dhammā sambhavanti

2 Yad api bhikkhave doso tad api akusalam, yad api duttho abhisankhāroti kāyena vācēya manasī tad api akusalam yad api duttho dosena abhibhūto pariyādinna-citto parassa asatā dukkham upadahatī vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbajjanāya vā balav' amlu balattho itī pi tad api akusalam Iti 'ssa me dosaja dosanidānā dosasamudayā dosappaccayā aneke pāpaka akusalā dhammā sambhavanti

3 Yad api bhikkhave mohō tad api akusalam, yad api mūlho abhisankhāro ti kāyena vācēya manasū tad api akusalam yad api mūlho mohena abhibhūto pariyādinna-citto parassa asatā dukkham upadahatī vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbajjanāya vā balav' amlu balattho itī tad api akusalam Iti 'ssa me mohaja mohanidānā mohasamudayā mohappaccayā aneke pīpakā akusalā dhammā sambhavanti

4 Evarūpo cīyam bhikkhave puggalo vuccatī akālavādī ti pi abhūtavādī ti pi anattavādī ti pi adhammavādī ti pi avinayavādī ti pi ti Kasmā cāyam bhikkhave evarūpo puggalo vuccatī akālavādī ti pi abhūtavādī ti pi anattavādī ti pi adhammavādī ti pi avinayavādī ti pi ti Tathā hīyam bhikkhave puggalo parassa asatā dukkham upadahatī vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbajjanāya vā balav' amlu balattho Iti pi bhūtena kho pīna vuccamāno avajanāti no patijānāti abhūtena vuccamāno na ātappam karoti tassa nibbethanāya itī p'etam ataccam itī p'etam abhūtan ti Tasmā evarūpo puggalo vuccatī akālavādī ti pi abhūtavādī ti pi anattavādī ti pi adhammavādī ti pi avinayavādī ti pi ti Evarūpo bhikkhave puggalo lobhajeṇ pāpakeṇ akusaleṇ dhammeṇ abhibhūto pariyādinna-citto ditth' eva dhamme dukkham viharatī savighatam sa upāyāsam sa parilāham kāyassa bheda param maraṇa duggatī

pātikaṅkhā, dosajehi . . . pe . . . mohajehi pāpakehi akusalehi dhammehi abhibhūto pariyādinna-citto diṭṭh' eva dhamme dukkhaṃ viharati savighātaṃ sa-upāyāsaṃ sa-pariḷāhaṃ kāyassa bhedaṃ param maraṇā duggati pātikaṅkhā.

5. Seyyathāpi bhikkhave sālo vā dhavo vā phandano vā tihi māluvālatāhi uddhasetā pariyonaddho anayaṃ āpajjati vyasanaṃ āpajjati anayavyasanaṃ āpajjati, evaṃ eva kho bhikkhave evarūpo puggalo lobhajehi pāpakehi akusalehi dhammehi abhibhūto pariyādinna-citto diṭṭh' eva dhamme dukkhaṃ viharati savighātaṃ sa-upāyāsaṃ sa-pariḷāhaṃ kāyassa bhedaṃ param maraṇā duggati pātikaṅkhā, dosajehi . . . pe . . . mohajehi, pāpakehi akusalehi dhammehi abhibhūto pariyādinna-citto diṭṭh' eva dhamme dukkhaṃ viharati savighātaṃ sa-upāyāsaṃ sa-pariḷāhaṃ kāyassa bhedaṃ param maraṇā duggati pātikaṅkhā.

Imāni kho bhikkhave tīni akusalamūlāni ti.

6. Tīn' imāni bhikkhave kusalamūlāni. Katamāni tīni? Alo-bho kusalamūlaṃ, adoso kusalamūlaṃ, amoho kusalamūlaṃ.

Yad api bhikkhave alo-bho tad api kusalaṃ yad api aluddho abhisankharoti kāyena vācāya manasā tad api kusalaṃ, yad api aluddho lobhena anabhibhūto apariyādinna-citto na parassa asatā dukkhaṃ upadāhati vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbājanāya vā balav' 'mhi balattho iti pi tad api kusalaṃ. Iti 'ssa me alo-bhajā alo-bhanidānā alo-bhasamudayā alo-bhappaccayā aneke kusalā dhammā sambhavanti.

7. Yad api bhikkhave adoso tad api kusalaṃ, yad api aduṭṭho abhisankharoti kāyena vācāya manasā tad api kusalaṃ, yad api aduṭṭho dosena anabhibhūto apariyādinna-citto na parassa asatā dukkhaṃ upadāhati vadhena vā bandhena vā jāniyā vā pabbājanāya vā balav' amhi balattho iti pi tad api kusalaṃ. Iti 'ssa me adosajā adosanidānā adosasamudayā adosappaccayā aneke kusalā dhammā sambhavanti.

8. Yad api bhikkhave amoho tad api kusalaṃ, yad api amūḷho abhisankharoti kāyena vācāya manasā tad api kusalaṃ, yad api amūḷho mohena anabhibhūto apariyādinna-citto na parassa asatā dukkhaṃ upadāhati vadhena vā bandhena vā jāniyā vā garahāya vā pabbājanāya vā balav' amhi balattho iti pi tad api kusalaṃ. Iti 'ssa me amohajā amohanidānā amohasamudayā amohapaccayā aneke kusalā dhammā sambhavanti.

9 Evarūpo cāyam bhikkhave puggalo vuccati kūlavādi ti pi bhūtavādi ti pi atthavādi ti pi dhammavādi ti pi vinayavādi ti pi ti Kasmā cāyam bhikkhave evarūpo puggalo vuccati kūlavādi ti pi bhūtavādi ti pi atthavādi ti pi dhammavādi ti pi vinayavādi ti pi ti Yathā h'ayam bhikkhave puggalo na parassa asatā dukkham upadati vadhena vā bandhena vā jāmyā vā garahāya vā pabbā janīyā vā balav' ambu balatttho iti pi bhūtena kho pana vuccamano patijānāti no avajānāti abhūtena vuccamāno ātappam karoti tassa nibbethanāya iti p'etam taccam iti p'etam bhūtam tasmā evarūpo puggalo vuccati lāvavādi ti pi bhūtavādi ti pi atthavādi ti pi vinayavādi ti pi ti

10 Evarūpassa bhikkhave puggalassa lobhajā pāpikā akusalā dhammā pahīnā uccinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā ditth' eva dhamme sukham viharati avighātam anupāyāsam aparilāham ditth' eva dhamme parinibbāyati dosajā po mohajā pāpikā akusalā dhammā pahīnā . anuppādadhammā ditth' eva dhamme sukham viharati avighātam anupāyāsam aparilāham ditth' eva dhamme parinibbāyati

11 Seyyathāpi bhikkhave sīlo vā dhavo vā phandano va tīhi mālūvālātāhi uddhasatā parivonaddho Atho puriso āgacchevya kuddālapital am vā ādāya So tam mālūvālatam mūle chundeyya mūle chetvā palikhaneyya palikhanivā mūlāni uddhareyya antamaso usiranūlam itthāni pi So tam mālūvālatam khandūkkhandikam chundeyya, khandūkkhandikam chetvā phūleyya phūletvā sakalīkam sakalīkam karēyya, sakalīkam sakalīkam karitvā vātātāpe visosevva, vātātāpe visosetvā aggmā dahēyya, aggmā dahetvā masim karēyya masim karitvā mahūvāte vā opuneyya nadiyā vā sīghasotāya pivā heyya, evam assa tā bhikkhave mālūvālatā uccinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā Eram eva kho bhikkhave evarūpassa puggalassa lobhajā pāpakā akusalā dhammā pahīnā uccinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā Eram eva kho bhikkhave evarūpassa puggalassa lobhajā pāpakā akusalā dhammā pahīnā uccinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā ditth' eva dhamme sukham viharati avighātam anupāyāsam aparilāham ditth' eva dhamme parinibbāyati, dosajā po . mohajā pāpakā akusalā dhammā pahīnā uccinnamūlā tālāvatthukatā anabhāvakatā āyatim anuppādadhammā ditth' eva dhamme sukham viharati avighātam anupāyāsam aparilāham ditth' eva dhamme parinibbāyati

Imāni kho bhikkhave tīni kusalamūlāni ti

1. Evaṃ me sutam. Ekam samayaṃ Bhagavā Sāvattṭhiyaṃ viharati Pubbārāme Migāramātu pāsāde. Atha kho Visākhā Migāramātā tad ah'uposathe yena Bhagavā tena upasaṅkami, upasaṅkamitvā Bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdi. Ekamantam nisinnam kho Visākhā Migāramātaram Bhagavā etad avoca: Handa kuto nu tvam Visākhe āgacchasi divādivassā ti.

Uposathāhaṃ bhante ajja upavasāmī ti.

Tayo kho 'me Visākhe uposathā. Katame tayo?

Gopālakūposatho, nigaṇṭhūposatho, ariyūposatho.

2. Kathañ ca Visākhe gopālakūposatho hoti?

Seyyathāpi Visākhe gopālako sāyaṇhasamayam sāmukānaṃ gāvo niyyādetvā iti paṭisaṇcikkhati:—ajja kho gāvo amusmiṃ ca amusmiṃ ca padese carimsu amusmiṃ ca amusmiṃ ca padese pāniyāni apamsu, sve dāni gāvo amusmiṃ ca amusmiṃ ca padese carissanti amusmiṃ ca amusmiṃ ca padese pāniyāni pivissanti ti. Evaṃ eva kho Visākhe idh' ekacco uposathiko iti paṭisaṇcikkhati:—ahaṃ khvajja idaṃ c'idaṃ ca khādaniyaṃ khādim idaṃ c'idaṃ ca bhojaniyaṃ bhujim, sve dānāhaṃ idaṃ c'idaṃ ca khādaniyaṃ khādissāmi idaṃ c'idaṃ ca bhojaniyaṃ bhuñjissāmi ti. So tena lobhena abhiṇṇāsahagatena cetasā divasaṃ atināmeti. Evaṃ kho Visākhe gopālakūposatho hoti. Evaṃ upavuttho kho Visākhe gopālakūposatho na mahapphalo hoti na mahānisamso na mahājutiko na mahāvippahāro.

Kathaṃ ca Visākhe Nigaṇṭhūposatho hoti?

Atthi Visākhe Nigaṇṭhā nāma samaṇajātikā, te sāvakam evaṃ samādapenti—ehi tvam ambho purisa ye puratthimāya disāya pāṇā param yojanasatam tesu daṇḍam nikkhipāhi, ye pacchimāya disāya pāṇā param yojanasatam tesu daṇḍam nikkhipāhi, ye uttarāya disāya pāṇā param yojanasatam tesu daṇḍam nikkhipāhi, ye dakkhināya disāya pāṇā param yojanasatam tesu daṇḍam nikkhipāhi ti. Iti ekaccānaṃ pāṇānaṃ anuddayāya anukampāya samādapenti. Ekaccānaṃ pāṇānaṃ nānuddayāya na anukampāya samādapenti. Te tadah' uposathe sāvakam evaṃ samādapenti:—ehi tvam ambho purisa sabbacelāni nikkhipitvā evaṃ vadehi—nāhaṃ kvaci kassaci kiñcanam tasmim, na ca mama kvaci kassaci kiñcanam n'atthīti. Jānanti kho pan' assa mātāpitāro ayaṃ amhākaṃ putto ti, so pi jānāti ime mayhaṃ mātāpitāro ti. Jānāti kho pan' assa puttadāro ayaṃ mayhaṃ bhattā ti, so pi jānāti ayaṃ mayhaṃ puttadāro ti. Jānanti kho pan' assa dāsakammakaraporisā ayaṃ amhākaṃ ayyo ti,

so pi jānāti ime mayham dāsakammakaraporisū ti Iti yasmun samaye sabbe samādapetabbī musāvāde tasmim samaye samādapenti Idam assa musāvādasimim vadāmi So tassā rattiyā acceyena te bhoge adinnam yeva paribhuñjati Idam assa adinnādānasmim vadāmi Evam kho Visākhe Niganthūposatho hoti evam upavuttho kho Visākhe nganthūposatho na mahapphalo hoti na mahaniṣamsso na mahājutiko na mahāvipphāro

Kathaṇ ca Visākhe ariyūposatho hoti ?

Upakkilithassa Visākhe cittaassa upakkamena pariyoḍapana hoti

Kathaṇ ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyoḍapana hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako Tathāgatam anussarati—iti pi so Bhagavā arihun sammāsambuddho vījācīranasampanno sugato lokavidū anuttaro purisadammasīrathī satthā devamanussānam Buddho Bhagavā ti Tassa Tathāgatam anussarato cittam pasīdati pīmujjam uppajjati, ye cittaassa upakkilesā te pahīyanti seyyathāpi Visākhe upakkilithassa sīsassa upakkamena pariyoḍapanā hoti

Kathaṇ ca Visākhe upakkilithassa sīsassa upakkamena pariyoḍapanā hoti? Kakkhaṇ ca paticea mattikaṇ ca paticea udakaṇ ca paticea purisassa ca tajjam vāyānam paticea evam kho Visākhe upakkilithassa sīsassa upakkamena pariyoḍapanā hoti Evam eva kho Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyoḍapanā hoti

Kathaṇ ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyoḍapanā hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako Tathāgatam anussarati—iti pi so Bhagavā . pe satthā devamanussānam buddho Bhagavā ti Tassa Tathāgatam anussarato cittam pasīdati pāmojjam uppajjati, ye cittaassa upakkilesā te pahīyanti Ayam vuccati Visākhe ariyasāvako brahmūposatham upavasati Brahmunā saddhum samvasati Brahmaṇ c'assa ārabha cittam pasīdati pāmojjam uppajjati, ye cittaassa upakkilesā te pahīyanti Evam kho Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyoḍapanā hoti

Upakkilithassa Visākhe cittaassa upakkamena pariyoḍapanā hoti Kathaṇ ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyoḍapanā hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako dhammam anussarati—svākkhato Bhagavatā dhammo sanditthiko akālīko ehipassiko opanayiko

paccattam veditabbo viññūhī ti. Tassa dhammam anussarato cittam pasīdati pāmujjam uppajjati, ye cittassa upakkilesā te pahīyanti, seyyathāpi Visākhe upakkiliṭṭhassa kāyassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṇ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa kāyassa upakkamena pariyodapanā hoti? Sottiṇ ca paṭicca cunṇaṇ ca paṭicca udakaṇ ca paṭicca purisassa ca tajjam vāyāmaṇ paṭicca. Evaṇ kho Visākhe upakkiliṭṭhassa kāyassa upakkamena pariyodapanā hoti. Evaṇ eva kho Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṇ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti?

Idha Visākhe ariyasāvako dhammam anussarati—svākkhāto Bhagavatā dhammo . . . pe . . . paccattam veditabbo viññūhī ti. Tassa dhammam anussarato cittam pasīdati pāmujjam uppajjati, ye cittassa upakkilesā te pahīyanti. Ayaṇ vuccati Visākhe ariyasāvako dhammuposatham upavasati dhammena saddhim samvasati dhammaṇ c'assa ārabha cittaṇ pasīdati pāmujjam uppajjati, ye cittassa upakkilesā te pahīyanti. Evaṇ kho Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Upakkiliṭṭhassa Visākhe cittassa upakkamena pariyodapanā hoti. Kathaṇ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti?

Idha Visākhe ariyasāvako saṅgham anussarati—supaṭipanno Bhagavato sāvakasaṅgho ujupaṭipanno . . . pe . . . ñāyapaṭipanno . . . pe . . . sāmīcipaṭipanno Bhagavato sāvakasaṅgho yadidaṇ cattāri purisayugāni atṭha purisapuggalā esa Bhagavato sāvakasaṅgho āhuneyyo pāhuneyyo dakkhineyyo añjalikaraṇiyyo anuttaram puñña-kkhettaṇ lokassā ti. Tassa saṅgham anussarato cittaṇ pasīdati pāmujjam uppajjati, ye cittassa upakkilesā te pahīyanti, seyyathāpi Visākhe upakkiliṭṭhassa vatthassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṇ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa vatthassa upakkamena pariyodapanā hoti?

Ūsaṇ khāraṇ ca paṭicca gomayaṇ ca paṭicca udakaṇ ca paṭicca purisassa ca tajjam vāyāmaṇ paṭicca. Evaṇ kho Visākhe upakkiliṭṭhassa vatthassa upakkamena pariyodapanā hoti. Evaṇ eva kho Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṇ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa cittassa upakkamena pariyodapanā hoti?

Idha Visākhe ariyasāvako saṅgham anussarati—supatipanno Bhagavato saṅgho . pe . anuttaram puññakkhettam lokassā ti Tassa saṅgham anussarato cittam pasīdati pāmujjam uppajjati, ye cittaassa upakkilesā te pahiyanti Ayam vuccati Visākhe ariyasāvako saṅghūposatham upavasati saṅghena saddhim samvasati saṅghaṇṇo c'assa ārabbhā cittam pasīdati pāmujjam uppajjati ye cittaassa upakkilesā te pahiyanti Evam kho Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti

Upakkilithassa Visākhe cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti Kathaṇṇi ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako attano sīlāni anussarati—akkhandāni necciddāni asabalāni akammāsāni bhujjissāni viññuppasatthāni aparāmatthāni samādhi samvattanikāni Tassa sīlam anussarato cittam pasīdati pāmujjam uppajjati ye cittaassa upakkilesā te pahiyanti, seyyathāpi Visākhe upakkilithassa ādāsassa upakkamena pariyodapanā hoti

Kathaṇṇi ca Visākhe upakkilithassa ādāsassa upakkamena pariyodapanā hoti ?

Telaṇṇi ca paticca chārīkaṇṇi ca paticca vālandukaṇṇi ca paticca purisassa ca tājjaṇṇi vūyāmam paticca Evam kho Visākhe upakkilithassa ādāsassa upakkamena pariyodapanā hoti Evam eva kho Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti

Kathaṇṇi ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako attano sīlāni anussarati—akkhandāni pe samādhisamvattanikāni Tassa sīlam anussarato cittam pasīdati pe pahiyanti Ayam vuccati Visākhe ariyasāvako siluposatham upavasati silena saddhim samvasati silaṇṇo c'assa arabbhā cittam pasīdati pāmujjam uppajjati ye cittaassa upakkilesā te pahiyanti Evam kho Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti

Upakkilithassa Visākhe cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti Kathaṇṇi ca Visākhe upakkilithassa cittaassa upakkamena pariyodapanā hoti ?

Idha Visākhe ariyasāvako devatānussarati—santi devā Cātumma hārājikā, santi devā Tāvatisā, santi devā Yāmā santi devā Tusita, santi devā Nimmānaratino, santi devā Paranimmitavasavattino, santi devā Brahmakāyikā, santi devā tatuttarim Yathārupāya

saddhāya samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpā saddhā samvaggiati, yathārūpena sīlena samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpaṃ sīlaṃ samvaggiati, yathārūpena sutena samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppanna mayham pi tathārūpaṃ sutam samvaggiati, yathārūpena cāgena samannāgatā tā devatā cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpo cāgo samvaggiati. yathārūpāya paññāya samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpā paññā samvaggiati ti. 'Tassa attano ca tāsāṃ ca devatānaṃ saddhaṃ ca sīlaṃ ca sutaṃ ca cāgaṃ ca paññaṃ ca anussarato cittaṃ pasīdati pāmujaṃ uppajjati, ye cittaṃ upakkilesā te pahīyanti, seyyathāpi Visākhe upakkiliṭṭhassa jātārūpassa upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṃ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa jātārūpassa upakkamena pariyodapanā hoti?

Ukkaṃ ca paṭicca lonaṃ ca paṭicca gerukaṃ ca paṭicca nālikaṃ ca paṭicca saṇḍāsaṃ ca paṭicca purisassa ca tajaṃ vāyāmaṃ paṭicca. Evaṃ kho Visākhe upakkiliṭṭhassa jātārūpassa upakkamena pariyodapanā hoti. Evaṃ eva kho Visākhe upakkiliṭṭhassa cittaṃ upakkamena pariyodapanā hoti.

Kathaṃ ca Visākhe upakkiliṭṭhassa cittaṃ upakkamena pariyodapanā hoti?

Idha Visākhe ariyasāvako devatānussarati—santi devā Cātummahārājikā, santi devā Tāvatisā . . . pe . . . santi devā tatuttarim. Yathārūpāya saddhāya samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpā saddhā samvaggiati, yathārūpena sīlena . . . sutena . . . cāgene . . . paññāya samannāgatā tā devatā ito cutā tatth' uppannā mayham pi tathārūpā paññā samvaggiati ti. Tassa attano tāsāṃ ca devatānaṃ saddhaṃ ca sīlaṃ ca sutaṃ ca cāgaṃ ca paññaṃ ca anussarato cittaṃ pasīdati pāmujaṃ uppajjati ye cittaṃ upakkilesā te pahīyanti. Ayaṃ vuccati ariyasāvako devatūposatham upavasati devatāhi saddhiṃ samvasati, devatā c'assa ārabba cittaṃ pasīdati pāmujaṃ uppajjati, ye cittaṃ upakkilesā te pahīyanti. Evaṃ kho Visākhe upakkiliṭṭhassa cittaṃ upakkamena pariyodapanā hoti.

Sa kho so Visākhe ariyasāvako itī paṭisañcikkhati—yāvajīvaṃ arahanto pānātipātamaṃ pahāya pānātipātā paṭivirataṃ nihitadaṇḍā nihtasatthā lajjī dayāpannā sabbapāṇabhūtahitānukampino viharanti, aham p'ajja imaṃ ca rattiṃ imaṃ ca divasaṃ pānātipātamaṃ pahāya pānātipātā paṭivirato nihitadaṇḍo nihtasattho lajjī dayāpanno

sabbapānabhūtānukampī viharāmi. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto adinnadānam pahāya adinnadāna pativiratā dinnādāyī dinnapātikanāhi athenena sucibhūtena attanā viharanti. aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam adinnadānam pahāya adinnadānā pativirato dinnādāyī dinnapātikanāhi athenena suci bhūtena attanā viharāmi. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto abrahmacariyam pahāya brahmacari anacari viratā methunā gāmadhammā, aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam abrahmacariyam pahāya brahmacārī anācārī virato methunā gāmadhammā. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto musāvādam pahāya musāvādā pativiratā saccavādī saccasandhā thetā paccayikā avasāmvādakā lokassa aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam musāvādam pahāya musāvādā pativirato saccavādī saccasandho theto paccayiko avasāmvādako lokassa. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto surāmerayamajjapamādatthānam pahāya surāmerayamajjapamādatthānā pativiratā, aham pi ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam surāmerayamajjapamādatthānam pahāya surāmerayamajjapamādatthānā pativirato viharāmi. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto ekabhattikā rattūparatā viratā vikalabhojanā, aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam ekabhattiko rattūparato virato vikalabhojanā. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto naccagītavāditavīsūkadassanāmālāgandhavilepanadhāranamandanavibhūsanatthānā pativiratā, aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam naccagītavāditavīsūkadassanāmālā gandhavilepanadhāranamandanavibhūsanatthānā pativirato. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati.

Yāvajivam arahanto uccāsayanamahāsayanam pahāya uccāsayanamahāsayanā pativiratā nīcaseyyam kappenti mañcake vā tinasanthārake vā, aham p'ajja imaṃ ca rattim imaṃ ca divasam uccāsayanamahāsayanam pahāya uccāsayanamahāsayanā pativirato nīcaseyyam kappemi mañcake vā tinasanthārake vā. Iminā pi angena arahatam anukaromi uposatho ca me upavuttho bhavissati. Evam

kho Visākhe ariyūposatho hoti, evaṃ upavuttho kho Visākhe ariyūposatho mahapphalo hoti mahānisaṃso mahājutiko mahāvipphāro.

Kīva mahapphalo hoti, kīva mahānisaṃso, kīva mahājutiko, kīva mahāvipphāro ?

Seyyathāpi Visākhe yo imesaṃ soḷasannaṃ mahājanapadānaṃ pahūtamahāsattaratanaṃ issarādhipaccaṃ rajjaṃ kareyya, seyyathidaṃ Aṅgānaṃ Magadhānaṃ Kāsīnaṃ Kosalānaṃ Vajjīnaṃ Mallānaṃ Cetīnaṃ Vaṅgānaṃ Kurūnaṃ Pañcālānaṃ Macchānaṃ Surasenānaṃ Assakānaṃ Avantīnaṃ Gandhārānaṃ Kambojānaṃ, aṭṭhaṅgasamannāgatassa uposathassa ekaṃ kālaṃ nāgghanti soḷasiṃ. Taṃ kissa hetu ? Kapaṇaṃ Visākhe mānusakāṃ rajjaṃ dibbaṃ sukhaṃ upanidhāya.

Yāni Visākhe mānusakāni paññāsa vassāni Cātummahārājikānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo, tāya rattiyā tiṃsarattiyo māso, tena māsenā dvādasā māsiyo saṃvaccharo, tena saṃvaccharena pañca vassa-satāni Cātummahārājikānaṃ devānaṃ āyuppaṃānaṃ. Thānaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe vijjati yaṃ idh' ekacco itthi vā puriso vā aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ upavasitvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā Cātummahārājikānaṃ devānaṃ saṃvāyataṃ uppajjeyya. Idaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe sandhāya bhāsitaṃ kapaṇaṃ mānusakāṃ rajjaṃ dibbaṃ sukhaṃ upanidhāya.

Yaṃ Visākhe mānusakāṃ vassasataṃ Tāvatiṃsānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsa rattiyō māso tena māsenā dvādasā māsiyo saṃvaccharo, tena saṃvaccharena dibbaṃ vassa-sahassaṃ Tāvatiṃsānaṃ devānaṃ āyuppaṃānaṃ. Thānaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe vijjati yaṃ idh' ekacco itthi vā puriso vā aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ upavasitvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā Tāvatiṃsānaṃ devānaṃ saṃvāyataṃ uppajjeyya. Idaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe sandhāya bhāsitaṃ kapaṇaṃ mānusakāṃ rajjaṃ dibbaṃ sukhaṃ upanidhāya.

Yāni Visākhe mānusakāni dve vassasatāni Yāmānaṃ devānaṃ eso eko rattindivo tāya rattiyā tiṃsa rattiyō māso, tena māsenā dvādasā māsiyo saṃvaccharo, tena saṃvaccharena dibbāni dve vassa-sahassāni Yāmānaṃ devānaṃ āyuppaṃānaṃ. Thānaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe vijjati yaṃ idh' ekacco itthi vā puriso vā aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ upavasitvā kāyassa bhedaṃ param maraṇā Yāmānaṃ devānaṃ saṃvāyataṃ uppajjeyya. Idaṃ kho paṇ' etaṃ Visākhe sandhāya bhāsitaṃ kapaṇaṃ mānusakāṃ rajjaṃ dibbaṃ sukhaṃ upanidhāya.

Yāmi Visākkhe mānusakāmi cattārī vassasatāmi Tusitānam devānam
 eso eko rattindivo tāya rattiyā timsa rattiyō māso, tena māsena
 dvādasa māsiyo samvacecharo, tena samvaceharena dībbāni cattārī
 vassasahassāni Tusitānam devānam āyuppannāni Thānam kho pan' etam
 Visākkhe vijjati yam idh' ekacco itthi vā puriso vā atthanga
 samannāgatam uposatham upavasitvā kūyassa bhedaṃ param maraṇā
 Tusitānam devānam sahaṃyatam uppajjeyya Idam kho pan' etam
 Visākkhe sandhāya bhūsitam kapaṇam mānusakam rajjam dībbam
 sukhāni upanidhāya.

Yāmi Visākkhe mānusakāmi attha vassasatāmi Nimmanaratinam
 devānam eso eko rattindivo tāya rattiyā timsa rattiyō māso tena
 māsena dvādasa māsiyo samvacecharo tena samvaceharena dībbāni
 attha vassasahassāni Nimmanaratinam devānam āyuppannāni
 Thānam kho pan' etam Visākkhe vijjati yam idh' ekacco itthi vā
 puriso vā atthangasamannāgatam uposatham upavasitvā kūyassa
 bhedaṃ param maraṇā Nimmanaratinam devānam sahaṃyatam uppaj-
 jeyya Idam kho pan' etam Visākkhe sandhāya bhūsitam kapaṇam
 mānusakam rajjam dībbam sukhāni upanidhāya

Yāmi Visākkhe mānusakāmi soḷasa vassasatāmi Paranimmita
 vasavatthinam devānam eso eko rattindivo tāya rattiyā timsa rattiyō
 māso, tena māsena dvādasa māsiyo samvacecharo, tena samvaceharena
 dībbāni soḷasa vassasahassāni Paranimmitavasavatthinam devānam
 āyuppannāni Thānam kho pan' etam Visākkhe vijjati yam idh'
 ekacco itthi vā puriso vā atthangasamannāgatam uposatham
 upavasitvā kūyassa bhedaṃ param maraṇā Paranimmitavasavatthinam
 devānam sahaṃyatam uppajjeyya Idam kho pan' etam Visākkhe
 sandhāya bhūsitam kapaṇam mānusakam rajjam dībbam sukhāni
 upanidhāya ti.

Pānam na hāne na cādinnaṃ ādise
 Musā na bhāse na ca majjapo siyā
 Abrahmacariyā virameyya methuna
 Rattim na bluṇṇeyya vikālabhojanam
 Mālam na dhāraṇe na ca gandham ācare
 Mañce chamāyam vasayetha santhate
 Etam hi atthangikamāhūposatham
 Buddhena dukkhaṇtagunam prākāsitam
 Cando ca suriyo ca ubho sudassana
 Obhūsayam anupariyanti yāvatā
 Tamonudā te pana antahikkhagā

Nabhe pabhāsanti disā virocānā
 Etasmim yam vijjati antare dhanam
 Muttam manim veluriyañ ca bhaddakam
 Siṅgisuvanṇam athavā pi kañcanam
 Yam jātārūpam hāṭakan ti vuccati
 Aṭṭhaṅgūpetassa uposathassa
 Kalam pi te nānubhavanti soḷasim
 Candappabhā tūraganā ca sabbe
 Tasmā hi nārī ca naro ca sīlavā
 Aṭṭhaṅgūpetam upavassūposatham
 Puññāni katvāna sukhindriyāni
 Aninditā saggam upenti thānan ti.

ANĀGATABHAYĀNI

(*Aṅguttara Nikāya*)

1. Pañc' imāni bhikkhave anāgatabhayāni sampassamānena alam eva āraññakena bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya. Katamāni pañca ?

2. Idha bhikkhave āraññako bhikkhu iti paṭisañcikkhati 'aham kho etarahi ekako araññe viharāmi, ekakam kho pana mam araññe viharantam ahi vā mam daseyya, vicchiko vā mam daseyya, satapadī vā mam daseyya, tena me assa kālakiriya, so mam' assa antarāyo. Handāham viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya, asacchikatassa sacchikiriyāya' ti.

Idam bhikkhave paṭhamam anāgatabhayam sampassamānena alam eva āraññakena bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya.

3. Puna ca param bhikkhave āraññako bhikkhu iti paṭisañcikkhati 'aham kho etarahi ekaho araññe viharāmi, ekako kho panāham araññe viharanto upakkhalitvā vā papateyyam, bhattam vā me bhuttam vyāpajjeyya, pittam vā me kuppeyya, semham vā me kuppeyya, satthakā vā me vātā kuppeyyum, tena me assa kālakiriya, so mam' assa antarāyo. Handāham viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya' ti.

Idam bhikkhave dutiyam anāgatabhayam sampassamānena alam eva āraññakena bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena vihari-

tum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamaya asacchikatassa sacchikiriyāya

4 Puna ca param bhikkhave āraññako bhikkhu itī pati sañcikkhati 'aham kho etarahi ekako araññe viharāmi elako kho panāham araññe viharanto vālehi samāgaccheyyam sīhena va vyagghena vā dīpinā vā acchena vā taracchena vā te mam jivitā voropeyyum, tena me assa kālakiriyā, so mam' assa antarāyo Handāham viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāyā' tī

Idam bhikkhave tatīyam anāgatabhayam sampassamānena alam eva āraññakena bhikkhunā appamattena atāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya

5 Puna ca param bhikkhave āraññako bhikkhu itī patisan cikkhati 'aham kho etarahi ekako araññe viharāmi ekako kho panāham araññe viharanto mānavehi samāgaccheyyam katakammehi vā akatakammehi vā, te mam jivitā voropeyyum, tena me assa kālakiriyā, so mam' assa antarāyo Handāham viriyam ārabhāmi appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāyā' tī

Idam bhikkhave catuttham anāgatabhayam sampassamanena alam eva āraññakena bhikkhunā appamattena atāpina pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya

6 Puna ca param bhikkhave āraññako bhikkhu itī patisan cikkhati 'aham kho etarahi ekako araññe viharāmi santi kho panāraññe vālā amanussā, te mam jivitā voropeyyum tena me assa kālakiriyā, so mam' assa antarāyo Handāham viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāyā' tī

Idam bhikkhave pañcamam anāgatabhayam sampassamanena alam eva āraññakena bhikkhuna appamattena atāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya

Imāni kho bhikkhave pañca anāgatabhayaṃ sampassamānena alam eva āraññakena bhikkhuna appamattena atāpina pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāyā' tī

7 Pañc' imāni bhikkhave anāgatabhayaṃ sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena atāpinā pahitattena viharitum

appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya. Katamāni pañca?

8. Idha bhikkhave bhikkhu iti paṭisañcikkhati 'aham kho etarahi daharo yuvā susu kālakaso bhadrena yobbanena samannāgato paṭhamena vayasū, hoti kho pana so samayo, yam imam kāyam jarā phusati, jinṇena kho pana jarāya abhibhūtena na sukaram buddhānam sāsanaṃ manasikātum, na sukarāni araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevitum, purā maṃ so dhammo āgacchati anittṭho akanto amanāpo. Handāham paṭikace' eva viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya. yenāham dhammena samannāgato jinṇako pi phāsu viharissāmi' ti.

Idam bhikkhave paṭhamam anāgatabhayam sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya.

9. Puna ca param bhikkhave bhikkhu iti paṭisañcikkhati 'aham kho etarahi appābādho appātāṅko samavepākiniyā gahaṇiyā samannāgato nātisītāya nāceṇhāya majjhimāya padhānakkhamāya. hoti kho pana so samayo, yam imam kāyam vyādhi phusati, vyādhitena kho pana vyādhābhibhūtena na sukaram buddhānam sāsanaṃ manasikātum, na sukarāni araṇṇavanapatthāni pantāni sensāsanāni paṭisevitum, purā maṃ so dhammo āgacchati anittṭho akanto amanāpo. Handāham paṭikace' eva viriyam ārabhāmi appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, yenāham dhammena samannāgato vyādhito pi phāsu viharissāmi' ti.

Idam bhikkhave dutiyam anāgatabhayam sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiya anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya.

10. Puna ca param bhikkhave bhikkhu iti paṭisañcikkhati 'etarahi kho subhikkham susassam sulabhapiṇḍam, sukaram uñchena paggahena yāpetum, hoti kho pana so samayo, yam dubbhikkham hoti dussassam dullabhapiṇḍam na sukaram uñchena paggahena yāpetum, dubbhikkhe kho pana manussā yena subhikkham tena saṅkamanti, tattha saṅgaṇikavihāro hoti ākiṇṇavihāro, saṅgaṇikavihāre kho pana sati ākiṇṇavihāre na sukaram buddhānam sāsanaṃ manasikātum, na sukarāni araṇṇavanapatthāni pantāni senāsanāni paṭisevitum, purā maṃ so dhammo āgacchati anittṭho akanto amanāpo.

Handāham patikacc' eva viriyam ārabhāmi appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya, yenāham dhammena samannāgato dubbhikkhe pi phāsu viharissāmi' ti

Idam bhikkhave tatiyam anāgatabhayam sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya

11 Puna ca param bhikkhave bhikkhu itī patisañcikkhati 'etarahi kho manussā samaggā sammodamānā avivadamānā khīrodakībhūta aññamaññam piyacakkhūhi sampassantā viharanti, hoti kho pana so samayo, yam bhayam hoti atavisamkhepo, cakkasamārūhā jānapadā pariāyanti, bhaye kho pana satī manussā yena khemam tena sankamanti, tattha sanganikavihāro hoti ākinnavihāro, sanganikavihāre kho pana satī ākinnavihāre na sukaram buddhanam sāsanam manasikātum, na sukarāni araññavanapatthāni pantāni senāsanāni patisevitum, purā mam so dhammo āgacchati anuttho akanto amanāpo Handāham patikacc' eva viriyam ārabhāmi appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya, yenāham dhammena samannāgato bhaye pi phāsu viharissāmi' ti

Idam bhikkhave catuttham anāgatabhayam sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya

12 Puna ca param bhikkhave bhikkhu itī patisañcikkhati 'etarahi kho sangho samaggo sammodamāno avivadamāno ekuddeso phāsu viharati, hoti kho pana so samayo, yam sangho bhijjati, sanghe kho pana bhinne na sukaram buddhanam sāsanam manasikātum, na sukarāni araññavanapatthāni pantāni senāsanāni patisevitum, purā mam so dhammo āgacchati anuttho akanto amanāpo Handāham patikacc' eva viriyam ārabhāmi appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya, yenāham dhammena samannāgato bhinne pi sanghe phāsu viharissāmi' ti

Idam bhikkhave pañcamam anāgatabhayam sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya

Imāni kho bhikkhave pañca anāgatabhayāni sampassamānena alam eva bhikkhunā appamattena ātāpinā pahitattena viharitum appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriya' ti

13. Pañe' imāni bhikkhave anāgatabhayāni etarahi asamuppannāni āyatim samuppajjassanti, tāni vo paṭibujjhitabbāni, paṭibujjhitvā ca tesaṃ pahānāya vāyamitabbam. Katamāni pañca?

14. Bhavissanti bhikkhave bhikkhū anāgata-maddhānam abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā aññe upasampādessanti, te pi na sakkhissanti vinetum adhisile adhicitte adhipaññāye, te pi bhavissanti abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā aññe upasampādessanti, te pi na sakkhissanti vinetum adhisile adhicitte adhipaññāye, te pi bhavissanti abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā. Iti kho bhikkhave dhammasandosā vinayasandosō, vinayasandosā dhammasandosō.

Idam bhikkhave paṭhamam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

15. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā aññesaṃ nissayam dassanti, te pi na sakkhissanti vinetum adhisile adhicitte adhipaññāye, te pi bhavissanti abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā aññesaṃ nissayam dassanti, te pi na sakkhissanti vinetum adhisile adhicitte adhipaññāye, te pi bhavissanti abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā. Iti kho bhikkhave dhammasandosā vinayasandosō, vinayasandosā dhammasandosō.

Idam bhikkhave dutiyam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

16. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā abhidhammakatham vedallakatham kathentā kaṇham dhammam okkamamānā na bujjhissanti. Iti kho bhikkhave dhammasandosā vinayasandosō, vinayasandosā dhammasandosō.

Idam bhikkhave tatiyam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

17 Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā ye te suttantā Tathāgatabhāsītī gambhīrā gambhīratthā lokuttara suññatapatīsamuyuttā, tesu bhaññamānesu na sussusissanti, na sotam odahissanti, na aññācittam upatthapessanti, na ca te dhamme uggahe tabbam pariyāpunitabbam maññissanti, ye pana te suttantā kavikata kāveyyā citta-kkharā cittavyañjanā bāhīrakā sāvaka-bhāsītā tesu bhaññamānesu sussusissanti, sotam odahissanti, aññācittam upatthā pessanti, te ca dhamme uggahe tabbam pariyāpunitabbam maññissanti. Iti kho bhikkhave dhammasandosā vinayasandoso vinayasandosā dhammasandoso

Idam bhikkhave catuttham anāgatabhayam etarahi asam uppannam āyatim samuppajjissati, tam vo patibujjhatabbam patī bujhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam

18 Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anagata maddhānam abhāvitakāyā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā, te abhāvitakāyā samānā abhāvitasilā abhāvitacittā abhāvitapaññā therā bhikkhū bāhulikā bhavissanti sāthalikā okkamane pubbangama paviveke nikkhattadhurā, na viriyam ārabhissanti appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchikatassa sacchikiriyāya, tesam pacchimā janatā ditthānugatim āpajjissati, sā pi bhavissati bāhulikā sāthalika okkamane pubbangamā paviveke nikkhattadhurā, na viriyam ārabhissati appattassa pattiyā anadhigatassa adhigamāya asacchi katassa sacchikiriyāya. Iti kho bhikkhave dhammasandosā vinaya sandoso, vinayasandosā dhammasandoso

Idam bhikkhave pañcamam anāgatabhayam etarahi asam uppannam āyatim samuppajjissati, tam vo patibujjhatabbam, patī bujhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam

Imāni kho bhikkhave pañca anāgatabhayāni etarahi asamuppannāni āyatim samuppajjissanti, tāni vo patibujjhatabbāni, patī bujhitvā ca tesam pahānāya vāyamitabbam ti

19 Pañc' imāni bhikkhave anāgatabhayāni etarahi asam uppannāni āyatim samuppajjissanti, tāni vo patibujjhatabbāni, patī bujhitvā ca tesam pahānāya vāyamitabbam. Katamāni pañca?

20 Bhavissanti bhikkhave bhikkhū anāgata-maddhānam cīvare kalyānakāmā, te cīvare kalyānakāmā samānā rūcissanti pamsukulā kattim rūcissanti araññavanapatthāni pantāni senāsānāni gāmanī

gamarājadhāniṃ osaritvā vāsaṃ kappessanti, cīvarahetu ca anekavihitam anesanam appaṭirūpaṃ āpajjissanti.

Idaṃ bhikkhave paṭhamam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

21. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam piṇḍapāte kalyāṇakāmā, te piṇḍapāte kalyāṇakāmā samānā riñcissanti piṇḍapātikattam riñcissanti araññavanapatthāni pantāni senāsanāni gāmanigamarājadhāniṃ osaritvā vāsaṃ kappessanti jivhaggena rasaggāni pariyesamānā, piṇḍapātahetu ca anekavihitam anesanam appaṭirūpaṃ āpajjissanti.

Idaṃ bhikkhave dutiyam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

22. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam senāsane kalyāṇakāmā, te senāsane kalyāṇakāmā samānā riñcissanti rukkhamūlikattam riñcissanti araññavanapatthāni pantāni senāsanāni gāmanigamarājadhāniṃ osaritvā vāsaṃ kappessanti, senāsanahetu ca anekavihitam anesanam appaṭirūpaṃ āpajjissanti.

Idaṃ bhikkhave tatiyam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

23. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam, bhikkhuṇisikkhamānāsamaṇuddesehi samsaṭṭhā viharissanti, bhikkhuṇisikkhamānāsamaṇuddesehi samsagge kho pana bhikkhave sati etaṃ pāṭikaṅkham: anabhiratā vā brahmacariyam carissanti, aññataram vā saṃkiliṭṭham āpattim āpajjissanti, sikkham vā paccakkhāya hīnāyāvattissanti.

Idaṃ bhikkhave catuttham anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

24. Puna ca param bhikkhave bhavissanti bhikkhū anāgata-maddhānam āramikasamaṇuddesehi samsaṭṭhā viharissanti, āramikasamaṇuddesehi samsagge kho pana bhikkhave sati etaṃ pāṭikaṅkham: anekavihitam sannidhikāraparibhogam anuyuttā viharissanti, oḷārikam pi nimittam karissanti paṭhaviyā pi haritagge pi.

Idaṃ bhikkhave pañcamam anāgatabhayam etarahi asamuppannam āyatim samuppajjissati, tam vo paṭibujjhitabbam, paṭibujjhitvā ca tassa pahānāya vāyamitabbam.

Imāni kho bhikkhave pañca anigatabhayāni etarahi
asamuppannāni āyatim samuppajjissintī, tāni vo patibujjhittabbāni
patibujjhutvā ca tesam pahānāva vāyamitabbāni ti

BODHIVAGGO

(Udānam)

Evam me sutam Ekam samayam bhagavā Uruvelāyam viharati
naggi Nerañjarāya tīre bodhirukkhamūle pathamābhūsamibuddho
Tena kho pana samayena bhagavā sattāham ekapallankena nisinnō
hoti vimuttisukham patisamvedi Atha kho bhagavā tassa sattāhassa
accayena tanhā samādhiṃhā vutthahitvā rattiyā pathamam yāmam
patieccasamuppādam anulomam sīdhuṃkaṃ manas' ākāsi itī imasmim
asīti idam hoti, imass' uppīdā idam uppajjati yadidam avijjā
paccayā sankhārā, sankhārapaccayā viññānam viññānapaccaya
nāmarūpam, nāmarūpaccayā salāyatanaṃ, salāyatanaṃpaccayā phasso
phassapaccayā vedanā, vedanāpaccayā tanhā, tanhāpaccayā upadanaṃ
upādānapaccayā bhavo, bhavapaccayā jāti, jātipaccayā jarimaranam
sokaparidevadukkhadomanassupāyāsī sambhavanti Evam etassa
dukkhakkhandhassa samudayo hotīti Atha kho bhagavā etam
attham viditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi

Yadā havo pātubhavanti dhammā ātūpino jhāyato brāhmanassa
ath' assa kankhā vapayanti sabbā yato pajānāti sahetu
dhamman ti || 1 ||

Evam me sutam Ekam samayam bhagavā Uruvelāyam viharati
naggi Nerañjarāya tīre bodhirukkhamūle pathamābhūsamibuddho
Tena kho pana samayena bhagavā sattāham ekapallankena nisinnō
hoti vimuttisukham patisamvedi Atha kho bhagavā tassa sattāhassa
accayena tanhā samādhiṃhā vutthahitvā rattiyā majjhimam yāmam
patieccasamuppādam patilomam sīdhuṃkaṃ manas' ākāsi itī imasmim
asīti idam na hoti, imassa nirodhā idam nirujjhati yadidam avijjā
rodhā sankhāranirodho, sankhāranirodhā viññānanirodho, viññānanī
rodhā nāmarūpanirodho, nāmarūpanirodhā salāyatananīrodho, salā
yatananīrodhī phassanīrodho, phassanīrodhā vedanānīrodho, vedanānī
rodhā tanhānīrodho, tanhānīrodhā upadānanīrodho, upadānanīrodhā
bhavanīrodho, bhavanīrodhā jātīnīrodho, jātīnīrodhā jarāmaranam
sokaparidevadukkhadomanassupāyāsā nirujjanti Evam etassa
dukkhakkhandhassa nirodho hotīti Atha kho bhagava etam attham
viditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi

yadā have pātubhavanti dhammā ātāpino jhāyato brāhmaṇassa
ath' assa kaṅkhā vapayanti sabbā yato khayaṃ paccayānaṃ
avedi ti. || 2 ||

Evam me sutam. Ekam samayaṃ bhagavā Uruvelāyaṃ viharati
najjā Nerañjarāya tīre bodhirukkhamūle paṭhamābhisambuddho.
'Tena kho pana samayena bhagavā sattāhaṃ ekapallaṅkena nisinno
hoti vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedī. Atha kho bhagavā tassa sattāhassa
accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhahitvā rattiyā pacchimaṃ yāmaṃ
paṭiccasamuppādaṃ anulomaṃ paṭilomaṃ sādhuṃ manas' ākāsi
iti. Imasmiṃ sati idaṃ hoti, imass' uppādā idaṃ uppajjati; imasmiṃ
asati idaṃ na hoti, imassa nirodhā idaṃ nirujjhati, yadidaṃ: avijjā-
paccayā . . . dukkhakkhandhassa samudayo hoti. Avijjāya tv' eva
asesavirāgaṇirodhā saṅkhāraṇirodho . . . dukkhakkhandhassa nirodho
hotīti. Atha kho bhagavā etaṃ atthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ
imaṃ udānaṃ udānesi:

yadā have pātubhavanti dhammā ātāpino jhāyato brāhmaṇassa,
vidhūpayam tiṭṭhati Mārasenaṃ sūriyo 'va obhāsayaṃ anta-
likkhan ti. || 3 ||

Evam me sutam. Ekam samayaṃ bhagavā Uruvelāyaṃ viharati
najjā Nerañjarāya tīre Ajapālanigrodhe paṭhamābhisambuddho. Tena
kho pana samayena bhagavā sattāhaṃ ekapallaṅkena nisinno hoti
vimuttisukhaṃ paṭisaṃvedī. Atha kho bhagavā tassa sattāhassa
accayena tamhā samādhimhā vuṭṭhāsi. Atha kho aññataro hūhuṅka-
jātiko, brāhmaṇo yena bhagavā ten' upasaṅkami, upasaṅkamitvā
bhagavatā saddhiṃ sammodi, sammodanīyaṃ kathaṃ sārāṇīyaṃ
vitisāretvā ekamantaṃ atṭhāsi, ekamantaṃ tṭhito kho so brāhmaṇo
bhagavantaṃ etaḍ avoca: kittāvatā nu kho bho Gotama brāhmaṇo
hoti katame ca pana brāhmaṇakāraṇā dhammā ti. Atha kho bhagavā
etaṃ atthaṃ viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi:

yo brāhmaṇo bāhitapāpadhammo nīhuhūṅko nikkasāvo yatatto
vedantaṃ vusitabrahmacariyo. dhammena so brāhmaṇo
brahmavādaṃ vadeyya,
yass' ussādā n'atthi kuhiñci loke 'ti. || 4 ||

Evam me sutam. Ekam samayaṃ bhagavā Sāvattthiyaṃ
viharati Jetavane Anāthapiṇḍikass' ārāme. Tena kho pana samayena
āyasmā ca Sāriputto āyasmā ca Mahāmoggallāno āyasmā ca
Mahākassapo āyasmā ca Mahākaccāyano āyasmā ca Mahākoṭṭhito
āyasmā ca Mahākappino āyasmā ca Mahācundo āyasmā ca Anuruddho

āyasmā ca Revato āyasmā cī Devadatto āyasmā ca Anando yena bhagavā, ten' upasankamimsu Addasū kho bhagavā te āyasmante dūrato 'va āgacchante, disvāna bhikkhu āmantesi ete bhikkhave brāhmanā āgacchanti, ete bhikkhave brāhmanā āgacchantīti Evam vutte aññataro brāhmanajātiko bhikkhu bhagavantam etad avoca kittivātā nu kho bhante brāhmano hoti katame ca pana brāhmana kārakā dhammā 'ti Atha kho bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi

bhūtvā pīpāke dhamme ye caranti sada satā

I hīnāsamojanī buddhā, te ve lolasmiṃ brāhmanā' ti [5]

Evam me sutam Elam samayam bhagavā Rājagahā viharatī Veluvane Kalāṇḍakanivāṣe Tena kho pana samayena āyasmā Mahākassapo Pipphaliguhāyam viharatī, ābīdhiko hoti dukkluto hībhagilīno Atha kho āyasmā Mahākassapo aparena samayena tamhā ābīdhā vutthāsī Atha kho āyasmato Mahākassapassa tamhā ānīdhā vutthitassa etad ahoṣi jaṇṇūnāham Rājagaham pindāya paviseyyan ti Tena kho pana samayena pañcamattāni devatasatāni ussukkam ipimnāni honti āyasmato Mahākassapassa pindapātapatī lībhāya Atha kho āyasmā Mahākassapo tāni pañcamattāni devatāsātāni patikkhipitvā pubbanhasamayam nivāsetvā pattacivarim ādīya Rājagaham pindāya pavisi yena daliddavisikkhā kapinavisikkhā pesakāravissikkhā Addasū kho bhagavā āyasmantam Mahākassapam Rājagaham pindāya carantam yena daliddavisikkhā kapinavisikkhā pesakāravissikkhā Atha kho bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi

anaññaposim aññātam dantam sīre patitthutam

khīnāsavam vantadosam tam aham brūmi brāhmanan ti [6]

Evam me sutam Elam samayam bhagavā Pāṭaliyam viharatī Ajakalāpāke cetiye Ajakalāpākassa yakkhassa bhavane Tena kho pana samayena bhagavā rattandhal āratimisūyam abbhokāse nisinnō hoti, devo ca ckamekam plusīyatī Atha kho Ajakalāpako yakkho bhagavato bhayam chambhitattam lomahamsam uppīdetukāmo yena bhagavā ten' upasankamī, upasankamitvā bhagavato avidūre tikkhattum akkulopakkulo ti akkulapal kulikam akūsi eso te samana pisāco 'ti Atha kho bhagavā etam attham viditvā tāyam velāyam imam udānam udānesi

yadā sakesu dhammesu pāragū hoti brāhmano,

atha etam pisācañ ca bakkulañ c' ūtivattatī 'ti [7]

Evam me sutam. Ekam samayaṃ bhagavā Sāvattḥiyaṃ viharatī Jetavanānānāthaṃ Anāthapiṇḍikassa ārāme. Tena kho pana samayena āyasmā Saṅgāmaji Sāvattḥiṃ anuppatto hoti bhagavantam dassanūya. Assosi kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā: ayyo Saṅgāmaji Sāvattḥiṃ anuppatto 'ti. Sā dārakam ādāya Jetavanam agamāsi. Tena kho pana samayena āyasmā Saṅgāmaji aññatarasmiṃ rukkhamaṃle divāvihāraṃ nisinnā hoti. Atha kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā yena āyasmā Saṅgāmaji ten' upasaṅkami, upasaṅkamitvā āyasmantaṃ Saṅgāmajiṃ etad avoca: Khuddaputtaṃ hi samaṇa posa man ti. Evaṃ vutte āyasmā Saṅgāmaji tuṇhī ahosi dutiyam pi kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā āyasmantaṃ Saṅgāmajiṃ etad avoca: Khuddaputtaṃ hi samaṇa posa man ti. Dutiyam pi kho āyasmā Saṅgāmaji tuṇhī ahosi. Tatiyam pi kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā āyasmantaṃ Saṅgāmajiṃ etad avoca: Khuddaputtaṃ hi samaṇa posa man ti. Tatiyam pi kho āyasmā Saṅgāmaji tuṇhī ahosi. Atha kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā taṃ dārakam āyasmato Saṅgāmajissa purato nikkhipitvā pakkāmi: eso te samaṇa putto, posa nan ti. Atha kho āyasmā Saṅgāmaji taṃ dārakam neva olokesi nāpi ālapi. Atha kho āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikā avidūre gantvā apalokentī addas' āyasmantaṃ Saṅgāmajiṃ taṃ dārakam neva olokentaṃ nāpi ālapantaṃ, disvān 'assa etad ahosi: an e' āyaṃ samaṇo puttena pi atthiko 'ti tato patinivattitvā dārakam ādāya pakkāmi. Addasā kho bhagavā dibbena cakkhunā visuddhena atikkantaṃ anusakkena āyasmato Saṅgāmajissa purāṇadutiyaikāya evarūpaṃ vippakāraṃ. Atha kho bhagavā etaṃ atthaṃ veditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi:

āyantiṃ nābhinandati, pakkāmaṇiṃ na socati,

saṅgā Saṅgāmajiṃ muttam tam ahaṃ brūmi brāhmaṇaṃ ti. || 8 ||

Evam me sutam. Ekam samayaṃ bhagavā Gayāyaṃ viharatī Gayāsīse. Tena kho pana samayena sambahulā jaṭilā sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhake himapātasamaye Gayāyaṃ ummujjanti pi nimujjanti pi ummujjanimujjaṃ pi karonti osiṇcanti pi aggim pi juhanti, iminā suddhiti. Addasā kho bhagavā te sambahule jaṭile sītāsu hemantikāsu rattīsu antaraṭṭhake himapātasamaye Gayāyaṃ ummujjante pi nimujjante pi ummajjanimujjaṃ karonte pi osiṇcante pi aggim pi juhante iminā suddhiti. Atha kho bhagavā etaṃ atthaṃ veditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānaṃ udānesi:

na udakena suci hoti, bahv' ettha 'nhāyati jano,
yamhi saccā ca dhummo ca so suci so ca brāhmano 'ti || 9 ||

Evam me sutam Ekam samayam bhagavā Sāvattthiyam viharati
Jetavane Anāthapindikass' ārāme Tena kho pana samayena Bāhiyo
Dīrucīriyo Suppīrahe pāṭivasati samuddatīre, sakkato hoti garukato
hoti mānito pūjito apacito lābhi cīvarapindapātāsenāsanagilānapaccay
abhesajjaparikkhārūnam Atha kho Bāhiyassa Dārucīriyassa evam
cetaso parivattakko udapīdi je nu kho keci loke arahanto vā arahat
tamaggam vā samāpannā aham tesam aññataro 'ti Atha kho
Bāhiyassa Dīrucīriyassa purānasūlohitā devatā anukampikā attha
kāmā Bāhiyassa Dārucīriyassa cetasā cetoparivattakkam aññaya
yena Bāhiyo Dārucīriyo ten' upasankamī, upasankamitvā Bāhiyam
Dīrucīriyam etad avoca no va kho tvam Bāhiya arahā nāpi ara
hattamaggam vā samāpanno, sū pi te patipadā n'atthi, yāya tvam
arahā vā assa arahattamaggam vā samāpanno 'ti Atha kho ke
carahi sadevake loke arahanto vā arahattamaggam va samapannā ti
Atthi Bāhiya uttaresu janapadesu Sāvattthi nāma nagaram Tattha
so bhagavā etarahi viharati araham sammāsambuddho So hi Bāhiya
bhagavā arahā ceva arahattāya ca dhammam desetīti Atha kho
Bāhiyo Dārucīriyo tayo devatāya samvojito tāvad eva Suppārakasma
pakkāmi, sabbattha ckarattiparivāseṇa yena bhagavā Sāvattthiyam
viharati Jetavane Anāthapindikass' ārāme ten' upasankamī Tena
kho pana samayena sambhūlā bhikkhū abbhokāse cankamanti
Atha kho Bāhiyo Dārucīriyo yena te bhikkhū ten' upasankamī, upasa
kamitvā te bhikkhū etad avoca kahan nu kho bhante etarahi bhagav
viharati araham sammāsambuddho, dēssanakāṃ amhā mayam tam
bhagavantam arahantam sammāsambuddham 'ti Antaragharim
pavittho kho Bāhiya bhagavā pindāyā 'ti Atha kho Bāhiyo Dāru
ci riyo taramānarūpo Jetavana nikkhamitvā Sāvattthum pavāsitvā addas
bhagavantam Sāvattthiyam pindāya carantam pāsādikam dassaniyam
satindriyam santimānasam uttamadamathasamatham anuppattam
dantam guttam sintindriyam nāgam disvā yena bhagavā ten' upa
sankamī Upasankamitvā bhagavato pāde sāsā nīpatitva bhaga
vantam etad avoca desetu me bhante bhagavā dhammam, desetu
sugato dhammam, yam mama assa digharattam hitāya sukhāya
'ti Evam vutte bhagavā Bāhiyam Dārucīriyam etad avoca akālo
kho tāva Bāhiya, pavitth' amhā pindāyā 'ti Dutiyam pi kho Bāhiyo
Dārucīriyo bhagavantam etad avoca dujjānam kho pan' etam
bhante bhagavato vā jīvitantarāyanam mayham vā jīvitantarāyānam,

desetu me bhante....sukhāyā 'ti dutiyam pi kho bhagavā Bāhiyaṃ Dārucīriyaṃ etad avoca : akālo...piṇḍāyā 'ti. Tatiyam pi kho Bāhiyo Dārucīriyo bhagavantam etad avoca : dujjānam...desetu...sukhāyā 'ti. Tasmāt iha te Bāhiya evaṃ sikkhitabbam : diṭṭhe diṭṭhamattam bhavissati, sute sutamattam bhavissati, mute mutamattam bhavissati, viññāte viññātamattam bhavissatīti. Evaṃ hi te Bāhiya sikkhitabbam : yato kho te Bāhiyo diṭṭhe diṭṭhamattam bhavissati...viññāte viññātamattam bhavissati, tato tvam Bāhiya na tattha, yato tvam Bāhiya nev' attha, tato tvam Bāhiya nev' idha na huram na ubhayamantarena, es' ev' anto dukkhassā 'ti. Atha kho Bāhiyassa Dārucīriyassa bhagavato imāya saṃkhittāya dhammadesanāya tāvad eva anupādāya āsavehi cittaṃ vimucci. Atha kho bhagavā Bāhiyaṃ Dārucīriyaṃ iminā saṃkhittena ovādena ovāditvā pakkāmi. Atha kho acirapakkantassa bhagavato Bāhiyaṃ Dārucīriyaṃ gāvī taruṇavacchā adhipātetvā jīvitā voropesi. Atha kho bhagavā Sāvattiyaṃ piṇḍāya caritvā pacchābhattam piṇḍapāṭapaṭik-kanto sambahulehi bhikkhūhi saddhiṃ nagaramhā nikkhamitvā addasa Bāhiyaṃ Dārucīriyaṃ kālaṅkatam disvāna bhikkhū āmantesi : gaṇhatha bhikkhave Bāhiyassa Dārucīriyassa sarīrakam, mañcakam āropetvā nīharitvā jhāpetha thūpaṇ c'assa karoṭha, sabrahmacārī vo bhikkhave kālaṅkato 'ti. Evaṃ bhante ti kho te bhikkhū bhagavato paṭisunitvā Bāhiyassa Dārucīriyassa sarīrakam mañcakam āropetvā nīharitvā Jhāpetvā thūpaṇ c'assa karitvā yena bhagavā ten' upasaṅkamimsu, upasaṅkamitvā bhagavantam abhivādetvā ekamantam nisīdimsu, ekamantam nisinnā kho te bhikkhu bhagavantam etad avocum; daḍḍham bhante Bāhiyassa Dārucīriyassa sarīram thūpo c'assa kato. Tassa kā gati ko abhisamparāyo 'ti. Paṇḍito bhikkhave Bāhiyo Dārucīriyo paccapādi dhammass' ānudhammam na ca mam dhammādhikaraṇam viheseti, parinibbuto bhikkhave Bāhiyo Dārucīriyo 'ti. Atha kho bhagavā etam attham viditvā tāyaṃ velāyaṃ imaṃ udānam udānesi :

yattha āpo ca paṭhavī tejo vājo na gādhati,
na tattha sukkā jātanti ādicco na ppakāsati,
na tattha candimā bhāti tamo tattha na vijjati.
yadā ca attan' āvedi muni monena brāhmaṇo,
atha rūpā arūpā ca sukhadukkhā pamuccatīti.
ayam pi udāno vutto bhagavatā iti me sutan ti.

Bodhivaggo nittihito.

RŪPĀRŪPAVIBHĀGA

Namo Tassa Bhagavato Arahato Sammāsambuddhassa
Rūpīrūpaṇidam Buddhama, rūpārūpātigama munima,
namassitvā pavakkhāmi, Rūpārūpavibhāgatama

Rūpavibhāga

Rūpārūpavibhāga ti ottha tāva rūpaṇa ti pāthaviḍhātu āpodhātu
tejodhātu vāyodhātu, cakkhudhātu sotadhātu ghānadhātu jivhādhātu
kāyadhātu rūpadhātu saddadhātu gandhadhātu rasadhātu photthabba
dhātu, itthindriyama purisindriyama jvitindriyama, hadayaavatthu, ūkā
sādhātu, kāyaviññattati vacivññattati, rūpassa lahutā, rūpassa mudutā
rūpassa kammaññatā, rūpassa upacayo, rūpassa santati, rūpassa
jaratā, rūpassa aniccata, kabalukāro āhara ceti evama atthavasiṭṭi
dhesu rūpesu ādito (patthāya?) catubbidham rūpama *bhūlarūpama* nāma
sesama *upādūrūpama* nāma Cakkhudhātādipañcavidham *ajjhātika*
rūpama nāma, sesama *bāhurarūpama* nāma Vanno gandho raso oja
cattāro mahābhūtā ti atthavidham pi *anubbhogarūpama* sesama
anubbhoga-rūpama nāma Cakkhudhātādi pañcavidham hadayaavatthu
ca *vatturūpama* nāma, itaram *avattukama* nāma Tīn' indriyāni
cakkhādini pañceti atthavidham pi *indriyarūpama* nāma, itaram
anindriyarūpama nāma Thapetvā āpodhātuma ādito patthāya dvāda
savidham *olārikarūpama* nāma, itaram *sukhumarūpama* nāma Olārika
rūpama eva *santike rūpama* nāma Sukhumarūpama *dūre rūpama* nāma
Sakammajarūpama *upādinnama*, sesama *anupādinnama* nāma Rūpāya
tanama ev' ekama *sanidassanama*, itaram *anidassanama* Olārikama
sappatighama, itaram *appatighama*

Atthindriyāni hadayaavatthu ca kammajān' eva Kāyaviññattati
vacivññattati ca cittaajān' eva Sāddo utu-citteti jāyati Lahutā
mudutā kammaññatā ca utu cittābhārehi jāyanti Jāti jarā maraṇāni
kīra na kēhici samutthahanti Upācaya santatiyo (catūhi?) jāyantati
vuccanti Sesāni nava rūpāni utu cittābhāra kammehi jāyanti

Ādito patthāya sattarasa, āhāro cāti atthārasavidham pi *rupa-*
rūpama nāma Kāyaviññattādikama pañcavidham pi *rūpavikāro* nāma
Ākāśadhātu kīra *rūpaparicchedo* nāma Jāti jarā-maraṇāni tīni
lakṣhanarūpāni nāma

Sabbāni paṇ' etāni rūpāni Kāmaloke anūnāni labbhanti samseda
jānāni eva opapātikānāni ca Andaja jalābujānam pīna itthi puri
sānam patisandhikāle kāyadasaka bhāvada saka vattudhasakavasena

tīni dasakāni pātubhavanti. Napūmasakassa pana bhāvadasakam natthi, tathā paṭhamakappikānaṃ. Tesam pana pavattikāle kamena cakkhuda-saka-sotadasaka-ghāṇadasaka-jivhādasakāni pātubhavanti.

Tesu avinibbhoga-rūpānañ ceva kāyindriya-jivitindriyānañ ca vasena kāyadasakam veditabbam. Evaṃ sesa dasakāni pi yojetvā veditabbāni.

Rūpaloke pana ghāṇa-jivhā-kāya-gandha-rasa-phoṭṭhabbāni ceva itthindriya purisindriyāni ca na labbhanti. Asaññīnaṃ pana cakkhu-sota vatthu-saddāni pi na labbhanti. Arūpaloke pana rūpaṃ eve natthi. (Na arūpakasattānaṃ paṭisandhikāle na saddo viyāti (?)).

Rūpavibhāgo nīṭṭhito.

ARŪPAVIBHĀGA

1. *Cittavibhāga*

Arūpan pana citta-cetasika-nibbānavasena tividham. Tattha cittaṃ tāva saṅkhepena paṭisandhi-bhavaṅgāvajjanādassanādi-sam-paṭicchana-santīraṇavotthapana-javana-tadālambaṇa-cutivasena dasa-dhā ṭhitam. Vitthārena pana ekūnanavuti-vidham hoti. Kathaṃ ?

1. Somanassa-sahagataṃ ñāṇasampayuttaṃ asaṅkhārikam ekam. 2. Somanassa-sahagataṃ ñāṇasampayuttaṃ sasaṅkhārikam ekam. 3. Somanassa-sahagataṃ ñāṇavippayuttaṃ asaṅkhārikam ekam. 4. Somanassa-sahagataṃ ñāṇavippayuttaṃ sasaṅkhārikam ekam. 5. Upekkhā-sahagataṃ ñāṇasampayuttaṃ asaṅkhārikam ekam. 6. Upekkhā-sahagataṃ ñāṇasampayuttaṃ sasaṅkhārikam ekam. 7. Upekkhā-sahagataṃ ñāṇavippayuttaṃ asaṅkhārikam ekam. 8. Upekkhā-sahagataṃ ñāṇavippayuttaṃ sasaṅkhārikam ekan ti imāni aṭṭha kāmāvacara-kusalacittāni nāma.

Te hadayaṃ nissāya vā anissāya vā manoviññāṇadhātā-vajjanānantaraṃ rūpaṃ vā saddaṃ vā gandhaṃ vā rasaṃ vā phoṭṭhabbaṃ vā dhammaṃ vā ālambitvā dāna-sīla-bhāvanādisu aññataramayāni hutvā uppajjanti.

1. Vitakka-vicāra-pīti-sukha-cittekaggatā-sahitaṃ paṭhamajjhāna-kusalacittaṃ. 2. Vicāra-pīti-sukha-cittekaggarā-sahitaṃ duttiyajjhāna-kusalacittaṃ. 3. Pīti-sukha-cittekaggatā-sahitaṃ tatiyajjhāna-kusalacittaṃ. 4. Sukhekaggatā-sahitaṃ catutthajjhāna-kusalacittaṃ. 5. Upekkhekaggatā-sahitaṃ pañcamajjhāna-kusalacittaṃ ceti imāni pañca rūpāvacara-kusalacittāni nāma. Ekantena

hadāyam nissāy' eva yathāraham ñānasampayutta kusalanantaram bhāvanā mayān' eva hutvā pathavīkasīnādīkam ālambitvā uppajjanti Pañcamam pana chālīrammanam hoti

1 Ākāśīnañcūyatana sīmāpatti kusalacittam 2 Viññānañcā yatanasamāpatti kusalacittam 3 Ākiñcaññāyatana sīmāpattikusalacittam 4 Nevasīññānāsāññāyatana sīmāpatti kusalacittam ceti imāni cattāri arūpāvacara kusalacittāni nāma Hadāyam nissaya vā anissāya vā upekkhā sahagata ñānasampayutta kusalānantaram bhāvanāmayān' eva hutvā yathānurūpam kasinugghatimakāsañ ca pathamārūpa viññānañ ca natthubhāvañ ca ākiñcaññāyatanañ ca ālambitvā uppajjanti

1 Ditthi vicikicchā samugghātīkam sotapattimaggacittam 2 Kāmarāga vjāpīdanam tanukaram sakadāgāmimaggacittam 3 Kāmarāga vjāpīdanam samugghātīkam anāgāmimaggacittam 4 Rūpirāga arūpirāga māna uddhaccūvijjādī pañcuddhambhāgiya samyojana samugghātīkam arahattamaggacittam cūti imāni cattāri lokuttara kusalacittāni nāma

Imesu catusu lokuttarakusalacittesu pathamam hadāyam nissay eva, itarāni tīni nissāya vā anissāya vā yathāraham ñānasampayutta kusalānantaram bhāvanāmayān' eva hutvā avisesena cattāri pi nibbānam ālambitva 'suññato vimokkho, animitto vimokkho appamū hito vimokkho' ti nāmena uppajjantīti Imāni cattāri lokuttara kusalacittāni nāma

Etāvatā ekavīsati kusalacittāni nama

1 Somanassa sahagatam ditthigata sampayuttam asankharīkam, 2 sasankhārīkam 3 Somanassa sahagatam ditthigata vippayuttam asankhārīkam, 4 sasankhārīkam 5 Upekkhā sahagatam ditthigata sampayuttam asankhārīkam, 6 sasankhārīkam 7 Upekkhā sahagatam ditthigata vippayuttam asankhārīkam 8 sasankhārīkam ti imāni attīha lobhasahagatacittāni nāma

1 Somanassa sahagatam patigha sampayuttam asankhārīkam 2 sasankhārīkam ti imāni dve patigha sampayuttacittāni nama

1 Upekkhā sahagatam vicikicchā sampayuttam 2 Upekkhā sahagatam uddhacca sampayuttāni ceti imāni dve momūha cittāni nāma

Imesu pana dvādasa-akusalacittesu dve paṭighacittāni ekantena hadayaṃ nissāya, itarāni nissāya vā anissāya vā, avisesena chasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā manoviññāṇadhātāvajjanānantaraṃ uppajjanti.

Niṭṭhitāni dvādasa akusalacittāni.

1. Cakkhāyatanaṃ nissāya iṭṭhasammataṃ rūpāyatanaṃ ālambitvā ālokūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaraṃ eva uppajjati kusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *cakkhaviññāṇaṃ*. 2. Sotāyatanaṃ nissāya iṭṭhasammataṃ saddāyatanaṃ ālambitvā ākāśūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaraṃ eva uppajjati kusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *sotaviññāṇaṃ*. 3. Ghāṇāyatanaṃ nissāya iṭṭhasammataṃ gandhāyatanaṃ ālambitvā vāyodhātūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaraṃ eva uppajjati kusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *ghāṇaviññāṇaṃ*. 4. Jivhāyatanaṃ nissāya iṭṭhasammataṃ rasāyatanaṃ ālambitvā udakūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaraṃ eva uppajjati kusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *jivhāviññāṇaṃ*. 5. Kāyāyatanaṃ nissāya iṭṭhasammataṃ phoṭṭabbāyatanaṃ ālambitvā paṭhavūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaraṃ eva uppajjati kusalavipākaṃ sukhāsahagataṃ *kāyaviññāṇaṃ*. 6. Hadayaṃ nissāya pañcannaṃ kusalavipākaviññāṇaṃ aññatarānantaraṃ tass' ev' ārammaṇaṃ gahetvā uppajjati kusalavipākāhetuka-manodhātu-upekkhā-sahagataṃ *sampaṭicchannacittam*. 7. Hadayaṃ nissāya iṭṭhasammatesu chasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā kusala-vipāka-monodhātu-upekkhāsahagata-sampaṭicchannānantaraṃ vā 'santīraṇaṃ' ti nāmena, javanānantaraṃ vā 'tadārammaṇaṃ' ti nāmena uppajjati kusalavipākāhetuka-manoviññāṇadhātu-somanassasahagataṃ *santīranacittam*. 8. Hadayaṃ nissāya iṭṭhasammatesu chasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā kusalavipākāhetuka-manodhātu-sampaṭicchannānantaraṃ 'santīraṇaṃ' ti nāmena, javanānantaraṃ vā 'tadārammaṇaṃ' ti nāmena, tadārammaṇānantaraṃ vā 'bhavaṅgaṃ' ti nāmena, bhavaṅgakkhaye vā 'cuti' ti nāmena, cuticittānantaraṃ vā 'paṭisandhi' ti nāmena, paṭisandhānantaraṃ vā 'bhavaṅgaṃ' ti nāmena ca uppajjati kusalavipākāhetuka-manoviññāṇadhātu-upekkhāsahagataṃ *santīraṇacittāñ* ceti imāni aṭṭha pi ahetukavipākacittāni nāma.

1 Somanassa sahagatam ñānasampayuttam asankhārikam
 2 asankhārikam, 3 Somanassa sahagatam ñānavippayuttam
 asankhārikam, 4 asankhārikam, 5 Upekkhāsahagatam ñāna
 sampayuttam asankhārikam, 6 asankhārikam, 7 Upekkhāsahaga
 tam ñānavippayuttam asankhārikam, 8 asankhārikam ti imāni
 attha pi kāmāvacara sahetukavipākacittāni nāma Ekantena hadayam
 nissāya itthasammatesu chasu ārammanesu yam vā tam vā ālambitvā
 yathāraham javanānantaram vā 'tadārammanan' ti nāmena, tada
 rammanānantaram vā 'bhavangan' ti nāmena, bhavaṅgakkhaye vā
 'cuti' ti nāmena, cuticittānantaram vā 'patisandhi' ti nāmena, pati
 sandhānantaram vā 'bhavangan' ti nāmena uppajjantīti

Evam ahetukāni atthā sahetukāni atthā ti sojasa kāmāvacara
 kusala vipākacittāni samattāni

1. Vitakka vicāra pīti-sukha cittakaggatā sahutam pathama
 jjhāna vipākacittam pe 5 pañcamajjhānavipākacittam ceti
 imāni pañca pi rūpāvacara vipākacittāni nāma Ekantena hadayam
 nissāya pathavīkaśinādikam ālambitvā javanānantaram 'bhavangan' ti
 nāmena, bhavaṅgakkhaye vā 'cuti' ti nāmena, cuticittānantaram
 vā 'patisandhi' ti nāmena, patisandhānantaram vā 'bhavangan' ti
 nāmena uppajjanti

Ākāsānañcāyatana vipākacittam pe imāni cattāri arūpa
 vacara vipākacittāni nāma Hadayam anissāya (M) yathānu
 pubbikam kasinuggahātumākūsañ ca pañhamārūppaviññānañ ca natthi
 bhāvañ ca ākāsānañcāyatanañ ca ālambitvā javanānantaram vā 'bhavan
 gan' ti nāmena, bhavaṅgakkhaye vā 'cuti' ti nāmena, cuticitta
 nantaram vā patisandhi ti nāmena, patisandhānantaram vā 'bhavan
 gan' ti nāmena uppajjanti

Sotāpatti phalacittam pe Arahatta phalacittāni ceti imesu
 catusu lokuttara phalacittesu sotāpatti phalacittam tāva maggā
 nantaram jāyamānam ekantena hadayam nissāya, itarāni tīni pi nissāya
 vā anissāya vā, avisesena cattāri pi nibbānam ālambitvā pathamup
 pattiyaṃ maggānantaram eva 'suññato vimokkho, animitto vimokkho
 appanāhito vimokkho' ti nāmena uppajjantīti Samattāni cattāri
 pi lokuttara phalacittāni nāma

1. Cakkhāyatanaṃ nissāya anittḥasammataṃ rūpāyatanaṃ ālambitvā ālokūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaram eva upajjati akusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *cakkuviññānaṃ*. 2. Sotāyatanaṃ nissāya anittḥasammataṃ saddāyatanaṃ ālambitvā ākāsupanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaram eva upajjati akusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *sotaviññānaṃ*. 3. Ghāṇāyatanaṃ nissāya anittḥasammataṃ gandhāyatanaṃ ālambitvā vātūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaram eva upajjati akusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *ghāṇaviññānaṃ*. 4. Jivhāyatanaṃ nissāya anittḥasammataṃ rasāyatanaṃ ālambitvā udakūpanissayaṃ labhitvā manodhātāvajjanānantaram eva upajjati akusalavipākaṃ upekkhāsahagataṃ *jivhāviññānaṃ*. 5. Kāyāyatanaṃ nissāya anittḥasammataṃ phoṭṭhabbāyatanaṃ ālambitvā paṭhavūpanissayaṃ labhitvā manodhātā vajjanānantaram eva upajjati akusalavipākaṃ dukkhasahagataṃ *kāyaviññānaṃ*. 6. Hadayaṃ nissāya pañcannaṃ akusalavipākaviññānaṃ aññatarānantaram tass' ev' ārammaṇaṃ gahetvā upajjati akusalavipākāhetuka-manodhātu-upekkhāsahagataṃ *sampaṭicchannacittaṃ*. 7. Hadayaṃ nissāya anittḥasammatesu chasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā akusalavipākāhetuka-manodhātu-sampaṭicchannānantaram vā 'santīraṇaṃ' ti nāmena, javanānantaram vā 'tadārammaṇaṃ' ti nāmena tadārammaṇānantaram vā 'bhavaṅgaṃ' ti nāmena, bhavaṅgakkhaye vā 'cutī' ti nāmena, cuticittānantaram vā 'paṭisandhī' ti nāmena, paṭisandhānantaram vā 'bhavaṅgaṃ' ti nāmena upajjati akusalavipākāhetuka-manoviññānadhātu-upekkhā-sahagata-*santīraṇaṃ* ceti imāni satta pi akusalavipākacittāni nāma.

Evam sabbathā pi chaṭṭiṃsa vipākacittāni nāma.

1. Upekkhāsahagatāhetuka-kriyāmanodhātu-*pañcadvāravajjanacittaṃ* hadayaṃ nissāya bhavaṅgānantaram pañcasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā pañcannaṃ viññānaṃ purecārikaṃ hutvā upajjati. 2. *Kriyāhetuka-manoviññānadhātu-somanassasahagatacittaṃ* ekantena hadayaṃ nissāy' eva manodvāre chasu ārammaṇesu yaṃ vā taṃ vā ālambitvā arahato sitaṃ kurumānaṃ manoviññānadhātu-āvajjanānantaram upajjati. 3. Kriyāhetuka-manoviññānadhātu-upekkhāsahagataṃ *āvajjanacittaṃ* hadayaṃ nissāya vā anissāya vā yathārahaṃ bhavaṅgānantaram vā 'āvajjanan'

tī nāmena, santīraṇānantaram vā 'votthapanan' tī nāmena chasu ārammanesu yam vā tam vā ālambitvā kāmāvacara kusalākusala kriyājavanānam purecārikam hutvā uppajjati Imāni tīni pi ahetuka kriyācittāni nāma

Somanassasahagatam ñānasampayuttam asankharikam sasankharikam kriyācittam Somanassasahagatam ñānavippayuttam asankhārikam sasankhārikam kriyācittam Upekkhāsahagatam ñānasampayuttam asankhārikam sasankhārikam kriyācittam Upekkhāsahagatam ñānavippayuttam asankhārikam sasankhārikam kriyācittāni ceti imāni attha pi sahetuka kriyācittāni nāma Hadayam nissāya vā anissāya vā chasu ārammanesu yam vā tam vā ālambitvā mano viññānadhātūvajjanānantaram uppajjanti Evam ahetukāni tīni sahetukāni atthā tī ekādasā kāmāvacara kriyācittāni samattāni

1 Vitakka vicāra pīti sukhekaggatā sahutam pathamajjhāna kriyācittam 2 Vicāra pīti sukhekaggatā sahutam duttiyajjhāna kriyācittam 3 Pīti sukhekaggatā sahutam tatiyajjhānakriyācittam 4 Sukhekaggatā sahutam catutthajjhānakriyācittam 5 Upekkhekaggatā sahutam pañcamajjhānakriyācittam ceti imāni pañca pi rūpāvacarakriyācittāni nāma Ekantena hadayam nissāya yathāraham ñānasampayutta kriyācittānantaram pathavīkasinādīkam ālam bitvā uppajjanti Pañcamam pana chālārammanam pi hoti

1 Ākāśānañcāyatana samāpatti kriyācittam 2 Viññānañcāya tanasamāpatti kriyācittam 3 Ākiñcaññāyatana samāpatti kriyācittam 4 Nevasaññānāsaññāyatana samāpatti kriyācittāni ceti imāni cattāri pi arūpāvacara kriyācittāni nāma Hadayam nissāya vā anissāya vā upekkhā sahagata ñānasampayutta kriyācittānantaram yathānupubbīkam kasinuggahātīmākāsañ ca pathamārūppaviññānañ ca natthibhāvañ ca ākiñcaññāyatanañ ca ālambitvā uppajjanti Samattāni cattāri arūpāvacarakriyācittāni

Ettāvatā ekavisati kusalacittāni dvādasā akusala cittāni chattimsa vipākacittāni visati kriyācittāni ceti ekūnanavuti cittāni

2 Cetasikavibhāga

Cetasikā pana dvepaññāsa honti Katham? Phasso vedana saññā cetanā ekaggatā jīvitindriyam manasikāro ceti satt' ime cetasikā sabbacitta sādharanā nāma

Saddhindriyaṃ satindriyaṃ paññindriyaṃ hiribalaṃ ottappa-balaṃ alobho adoso kāyapassaddhi cittapassaddhi kāyalahutā cittalahutā kāyamudutā cittamudutā kāyakammaññatā citta-kammaññatā kāyapāguññatā cittapāguññatā kāyujjukatā cittujjukatā tatramajjhhattatā ceti ime vīsatī cetasikā akusalacittesu ceva ahetuka-cittesu cāti samatimsacittesu nuppajjant' eva. Paññā pana dvādasasu ñāṇavippayuttesu pi na labbhati, tasmā dvācattālīśacittesu nuppajjati.

Karuṇā-muditā pana pañcamajjhāna-vajjita-rūpāvacara-cittesu, somanassasahagata-kāmāvacara-kusalacittesu, sahetuka-somanassa-sahagata-kriyācittesu cāti samavīsatī-cittesu kadāci uppajjanti visum visum.

Sammāvācā sammākammanto sammā-ājīvo ca lokuttara-cittesu uppajjant' eva. Lokiyacittesu pana kāmāvacara-kusalacittesu yeva kadāci nānā hutvā uppajjanti.

Vitakko vicāro pīti viriyindriyaṃ chando adhimokkho ceti chasu pakīṇṇakacetasikesu vitakka-vicārā tāva dvīpañcaviññāṇesu ceva uparimesu tīsu rūpāvacaracittesu ca sabbārūpacittesu cāti ekatimsa-cittesu nuppajjanti. Pīti pana domanassupekkhāsahagata-cittesu ceva kāyaviññāṇesu ca catutthajjhāna-manodvārāvajjanacittesu cāti catupaññāsa-cittesu nuppajjati. Viriyaṃ ahetukavipākesu ceva manodhātāvajjanesu cāti soḷasacittesu nuppajjati. Chando dvīpañcaviññāṇa-manodhātuttika-santīraṇa-hasana-voṭṭhabbānaṃ v a s e n a aṭṭhārasasu ahetukacittesu ceva dvīsu momūhacittesu cāti samavīsatī-cittesu nuppajjati. Adhimokkho dvīpañcaviññāṇesu ceva vicīkicchācīte cāti ekādasasu cittesu nuppajjati.

Kusalacetasikā nīṭṭhitā.

Ime ekantena akusalacetasikā veditabbā: moho ahirikaṃ anottappaṃ uddhaccaṃ ti cattāro cetasikā sabbākusalasādhāraṇā. Lobho aṭṭhasu lobhasahagatacittesu yeva uppajjati. Diṭṭhi catusu diṭṭhigatasampayuttacittesu yeva uppajjati. Māno kadāci catusu diṭṭhigatavippayuttesu yeva uppajjati. Thīna-middhaṃ pañcasu sasaṅkhārikacittesu yeva uppajjati. Doso dvīsu paṭighacittesu yeva uppajjati. Issā-macchera-kukkuccāni dvīsu domanassasahagatacittesu yeva kadāci uppajjanti visum visum. Vicīkicchā vicīkicchāsahagata yeva uppajjati. Ime cuddasa cetasikā ekantena akusalā yevāti.

Evam sabbathā pi saṅkhepena dvepaññāsa cetasikā veditabbā ti.

3 *Cetasikasampayoga*

Dvipañcaviññānesu satt' eva cetasikā bhavanti Manodhātutti
kāhetukapātisandhiyugalesu dasa Somanassasantiānavotthapanesu
ekādasa Hasanacitte dvādasa

Akusālesu momūhacittesu dvīsu pannarasa Pañcama sattama
navamesu atthārasa Pathama tatīyesu ekūnavīsati Chatthama
dasamesu vīsati Duttiya cattutthesu pīna cittesu ekavīsati

Rūpāvacara pañcamesu arūpesu ca timsati Upekkhāsahagata
ñānavippayuttacittesu vipāka kriyācittesu ceva catutthajjhāne ca
ekatimsati Upekkhāsahagata ñānasampayutta vipākakriyāsu ceva
upekkhāsahagata ñānavippayutta kusale ca somanassasahagata ñāna-
vippayutta vipāke ca tatīyajjhāne ca dvattimsa Somanassasahagata-
ñānavippayutta vipākakusalakriyāsu ceva upekkhāsahagata ñānasam-
payutta kusale ca somanassasahagata ñānasampayutta vipāke ca
dutiyaajjhāne ca tittimsa Somanassasahagata ñānasampayutta
kusalakriyāsu ceva pathamajjhāne ca cattittimsa

Appamaññā viratiyo pana ekato jāyanti Lokuttaracittesu pana
cattimsa cetasikā bhavanti

Accutam amatam khemam, nīccam santam asankhatam

vānātīto Tathāgato, nibbānan ti pakāttayī
Anena puññena tu Buddhadatto,
vihāra samsārabhayaṃ sumutto,
mahāmāham rūgāmodanam sīvam
anāsavam sevatu khīppam evāti

Rūpārūpavibhāgo nīlthito

SAMGAHAVĀRA

(*Nettipakarana*)

'Yam loko pūjayate |salokapālo sadā namassati ca
tass' eta sāsanaṇaṇam |vidūhi ñeyyam naraṇaṇassa
Dvādasa padāni suttam |tam sabbam byañjanaṇ ca attho ca
tam viññeyyam ubhayam |ko attho byañjanam katamam ?
Solasa hūrā Nettī |pañca nayā sāsanaṇaṇa pariyetthi
atthārasi mūlapadā |Mahākaccānena nidditthā
Hūrā byañjanavācayo |suttassa nayā tayo ca suttattho
ubhayam pariggahītam |vuccati suttam yathāsuttam

Yā c'eva desanā yañ ca |desitaṃ ubhayaṃ eva viññeyyaṃ
tatrāyaṃ ānupubbī |navavidhasuttantapariyeṭṭhī ti.

UDDESAVĀRA

(*Nettipakaraṇa*)

1. Tattha katame soḷasa hārā ?

Desanā, vicayo, yutti, padaṭṭhāno, lakkhaṇo, catubyūho, āvatto, vibhatti, parivattano, vevacano paññatti, otaraṇo, sodhana, adhiṭṭhāno, parikkhāro, samāropano iti.

Tassānugīti:—

Desanā vicayo yutti |padaṭṭhāno ca lakkhaṇo
catubyūho ca āvatto |vibhatti parivattano
vevacano ca paññatti |otaraṇo ca sodhana
adhiṭṭhāno parikkhāro |samāropano soḷaso.
Ete soḷasa hārā |pakittitā atthato asaṃkiṇṇā
ettesañ c'eva bhavati |vitthāratayā nayavibhatti ti.

2. Tattha katame pañca nayā ?

Nandiyāvatto, tipukkhalo, sīhavikkīlito, disālocano, añkuso iti.

Tassānugīti:—

Paṭhamo nandiyāvatto |dutiyo ca tipukkhalo
sīhavikkīlito nāma |tatiyo nayalañjako.
Disālocanam āhaṃsu |catuttham nayam uttamam
pañcamo añkuso nāma |sabbe pañca nayā gatā ti.

3. Tattha katamāni aṭṭhārāsa mūlapadāni ?

Nava padāni kusalāni, nava padāni akusalāni.

(a) Tattha katamāni nava padāni akusalāni ?

Taṇhā, avijjā, lobho, doso, moho, subhasaññā, nīccasaññā, attasaññā ti.

Imāni nava padāni akusalāni, yattha sabbo akusala-pakkho saṅgahaṃ samosaraṇaṃ gacchati.

(b) Tattha katamāni nava padāni kusalāni ?

Samatho, vipassanā, alobho, adoso, amoho, asubhasaññā, dukkha-saññā, anīccasaññā, anattasaññā ti.

Imāni nava padāni kusalāni, yattha sabbo kusalapakkho saṅgahaṃ samosaraṇaṃ gacchati.

Tatr' idam uddānam

Tanhā ca aṇiṇṇā pi ca |lobho doso tath' eva moho ca
caturo ca vipallāsā |kilesabhūmī nava padāni
Samatho ca vipassanā ca |kusalāni ca jāni tīni mūlāni
caturo satipatthānā |indriyabhūmi nava padāni
Navahi ca padehi kusalā |navahi ca yujjanti akusalā pakkhā
ete kho mūlapadā |bhavanti atthārāsa padāni ti

NIDDESAVĀRA

(*Nettipakarana*)

Tattha samkhepatī Netti kittitā —

Assādādinavatā |nissaranam pi ca phalam upāyo ca
ānattī ca Bhagavato |yogīnam desanā hāro
Yam pucchitañ ca vissajjitañ ca |suttassa yā ca anugati
suttassa yo pavicayo |hāro vicayo ti niddittho
Sabbesam hārānam |yā bhūmi yo ca gocaro tesam
yuttāyuttiparikkhā |hāro yutti ti niddittho
Dhammam deseti jino |tassa ca dhammassa yam padatthānam,
iti yāva sabbadhammā |eso hāro padatthāno
Vuttamhi ekadhamme |yo dhammā ekalakḥhanā keci
vuttā bhavanti sabbe |so hāro lakḥhano nāma
Neruttam adhippāyo |byañjanam atha desanā niddānañ ca
pubbāparānusandhī |eso hāro catubyūho
Ekamhi padatthāne |pariyesati sesakam padatthānam
āvattati patipakkhe |avatto nāma so hāro
Dhammañ ca padatthānam |bhūmiñ ca vibhajjato ayam hāro
sādhārane asādhū |rane ca neyyo vibhatti ti
Kusalākusale dhamme |nidditthe bhāvite palhne ca
parivattati patipakkhe |hāro parivattano nāma
Vevacanāni bahūni tu |sutte vuttāni el adhammassa
yo jānati suttavīdū |vevacano nāma so hāro
Ekam Bhagavā dhammam |paññattihī vivīdhāhi deseti
so ākāro ñeyyo |pannatti nāma hāro ti
Yo ca paticcuppādo |indriyakhandhā ca dhātu āyatanā
etehi otarati yo |otarano nāma so hāro
Vissajjitamhi pañhe |gāthāyam pucchitāyam ārabbha
suddhāsuddhaparikkhā |hāro so sodhano nāma

Ekattatāya dhammā | ye pi ca vemattatāya niddiṭṭhā
 te na vikappayitabbā | eso hāro adhiṭṭhāno.
 Ye dhammā yaṃ dhammaṃ | janayanti ppaccayā paraṃ parato
 hetum avakaḍḍhayitvā | eso hāro parikkhāro.
 Ye dhammā yaṃ-mūlā | ye c'ekattā pakāsītā muninā
 te samaropayitabbā | esa samāropano hāro.
 Taṇhañ ca avijjaṃ pi ca | samathena vipassanāya yo neti
 saccehi yojayitvā | ayaṃ nayo nandiyāvatto.
 Yo akusale samūlehi | neti kusale ca kusalamūlehi
 bhūtaṃ tathaṃ avitathaṃ | tipukkhalaṃ taṃ nayaṃ āhu.
 Yo neti vipallāsehi | kilese indriyehi saddhamme
 etaṃ nayaṃ nayaṃ vidū | sīhavikkīṭaṃ āhu.
 Veyyākaraṇesu hi ye | kusalākusalā tahiṃ tahiṃ vuttā
 manasā olokayate | taṃ khu disālocanaṃ āhu.
 Oloketvā disālo- | canena ukkhipiya yaṃ samāneti
 sabbe kusalākusale | ayaṃ nayo aṅkuso nāma.
 Soḷasa hārā paṭhamam | disālocanena disā viloketvā
 saṃkhipiya aṅkusena hi | naye hi tihi niddise suttaṃ.
 Akkharaṃ padaṃ byañjanaṃ | nirutti tath' eva niddeso
 ākārahaṭṭhavacanam | ettāva byañjanaṃ sabbam.
 Saṃkāsanā pakāsanā vivaraṇā | vibhajjanuttānikammapaññatti
 etehi chahi padehi | attho kammañ ca niddiṭṭhaṃ.
 Tīṇi ca nayā anūnā | atthassa ca cha ppadāni gaṇitāni
 navahi padehi Bhagavato | vacanass' attho samāyutto.
 Atthassa nava padāni | byañjanapariyettīyā catubbisaṃ
 ubhayaṃ saṃkhepayato | tettiṃsā ettikā Nettī ti.

Niddesavāro niṭṭhito.

PARIKKHĀRA-HĀRA

(Nettipakaraṇa)

1. Tattha katamo parikkhāro-hāro ?
 Ye dhammā yaṃ dhammaṃ janayanti ti.
 Yo dhammo yaṃ dhammaṃ janayati, tassa so parikkhāro.
2. Kimlakkaṇo parikkhāro ?
 Janakalakkaṇo parikkhāro.
 Dve dhammā janayanti: hetu ca paccayo ca.

(a) Tattha kīmlakkhano hetu, kīmlakkhano paccayo ?

Asādhāranalakkhano hetu, sādhāranalakkhano paccayo

(b) Yathā kim bhavo ?

Yathā ankurassa nibbattiyā bijam asādhāranam, pathavī āpo ca sādhāranā Ankurassa hi pathavī āpo ca paccayo, sabhāvo hetu

Yathā vā pana ghate duddham pakkhittam dadhī bhavati, na c'atthi ekakālasamavadhānam duddhassa ca dadhissa ca, evam eva n'atthi ekakālasamavadhānam hetussa ca paccayassa ca

Ayam hi samsāro sahetu sapaccayo nibbatto Vuttam hi avijjāpaccayā samkhārā, samkhārapaccayā viññānam Evam sabbo paṭiccasamuppādo Iti avijjā avijjāya hetu, ayonisomanasikāro paccayo

Purimikā avijjā pacchimikāya avijjāya hetu

Tattha purimikā avijjā avijjānusayo, pacchimikā avijjā avijjā pariyutthānam Purimiko avijjānusayo pacchimi kassa avijjāpariyutthānassa hetubhūto paribrūhanāya bijankuro viya samanantara-hetutāya Yam pana yattha phalam nibbattati, idam tassa param-parahetutāya hetubhūtam Duvidho hi hetu samanantarahetu param parahetu ca Evam avijjāya pi duvidho hetu samanantara-hetu paramparahetu ca

Yathā vā pana thālakañ ca vatti ca telañ ca dīpassa paccaya bhūtam, na sabhāvahetu Na hi sakkā thālakañ ca vattiñ ca telañ ca anaggikam dīpetum dīpassa paccayabhūtam Dīpo viya sabhāvo hetu hoti

Iti sabhāvo hetu, parabhāvo paccayo, ajjhattiko hetu, bāhiro paccayo, janako hetu, pariggāhako paccayo, asādhārano hetu, sādhārāno paccayo

Avūpacchedattho santati attho, nibbatti attho phalattho, patīsandhi attho punabbhavattho, sampalibodhattho pariyutthānattho, asamugghātatho anusayattho, asampativedhattho avijjattho, aparīññātatho viññānassa bijattho

Yattha avūpacchedo tattha santati, yattha santati tattha nibbatti, yattha nibbatti tattha phalam, yattha phalam tattha patīsandhi, yattha patīsandhi tattha punabbhavo, yattha punabbhavo tattha palibodho, yattha palibodho tattha pariyutthānam, yattha pariyutthānam tattha asamugghāto, yattha asamugghāto tattha anusayo, yattha anusayo tattha asampativedho, yattha asampativedho tattha avijjā,

yattha avijjā tattha sāsavaṃ viññāṇaṃ aparīññātāṃ, yattha sāsavaṃ viññāṇaṃ aparīññātāṃ tattha bijattho.

Silakkhandho samūdhikkhandhassa paccayo, samādhi-kkhandho paññākkhandhassa paccayo, paññākkhandho vimuttikkhandhassa paccayo, vimuttikkhandho vimuttiññāṇadassanakkhandhassa paccayo.

Titthaññūtā pītaññūtāya paccayo, pītaññūtā mattaññūtāya paccayo, mattaññūtā attaññūtāya paccayo.

Yathā vā pana cakkhuñ ca paṭicca rūpe ca uppajjati cakkhu-viññāṇaṃ.

Tattha cakkhu adhipateyyapaccayatāya paccayo, rūpā ārammaṇa-paccayatāya paccayo.

Āloko sannissayatāya paccayo, manasikāro sabhāvo hetu.

Samkhārā viññāṇassa paccayo sabhāvo hetu, viññāṇaṃ nāmarūpassa paccayo sabhāvo hetu, nāmarūpaṃ saḷāyatanassa paccayo sabhāvo hetu, saḷāyatanāṃ phassassa paccayo sabhāvo hetu, phasso vedanāya paccayo sabhāvo hetu, vedanā taṇhāya paccayo sabhāvo hetu, taṇhā upādānassa paccayo sabhāvo hetu, upādānaṃ bhavassa paccayo sabhāvo hetu, bhavo jātiyā paccayo sabhāvo hetu, jāti jarāmarañassa paccayo sabhāvo hetu, jarāmarāṇaṃ sokassa paccayo sabhāvo hetu, soko paridevassa paccayo sabhāvo hetu, paridevo dukkhassa paccayo sabhāvo hetu, dukkhaṃ domanassassa paccayo sabhāvo hetu, domanassaṃ upāyāsassa paccayo sabhāvo hetu.

Evam yo koci upanissayo, sabbo so parikkhāro.

Tenāha āyasmā Mahākaccāno:—

Ye dhammā yaṃ dhammaṃ janayanti ti.

Niyutto parikkhāro-hāro.

PATTHAMA-DUTIYA SAMGĪTI

(Samantapāsādikā)

Tattha taṃ vaṇṇayissaṃ vinayaṃ ti vuttattā vinayo tava vavatthapetabbo, ten' etaṃ vuccati: vinayo nāma idha sakalam vinayapiṭakaṃ adhippetam. Samvannanattam pan' assa ayam mātikā:

vuttaṃ yena yadā yasmā dhāritaṃ yena cābhatam,
yattha ppatitṭhitam c' etametam vatvā vidhim tato.
tenā 'ti ādipāṭhassa attham nānappakārato
dassayanto karissāmi vinavass' atthavaṇṇanan 'ti.

Tattha vuttam yena yadā yasmā cā 'ti idam tāva vacanam tena samayena buddho bhagavā Veranjāyam viharatīti evamādivacanam sandhāya vuttam Idam hi buddhassa bhagavato attapaccakkhava canam na hoti, tasmā vattabbam ev' etam idam vacanam kena vuttam kadā kasmā ca vuttan ti, yasmatā Upālīttherena vuttam tam ca pana pathamamahāsaṅgikāle, pathamamahāsaṅgīti nāma c' esa kuñcāpi pañcasatikasaṅgitikkhandhake suvuttā midānakosullattham pana idhāpi iminā nayena vedittabbā

Dhammacakkappavattanam hi ādim katvā yāva Subhaddaparibba jakavinayāna katabuddhakacce Kusinārāyam Upavattane Mallānam sālavane yamakasālānam antaro Visākhapunnamadivase paccūsasa maye anupādisesīya nibbānadhātuyā parinibbute bhagavatī lokanāthe bhagavato parinibbāne sannipatitānam sattannam bhikkhusatasahas-sānam samghatthero āyasmā Mahākassapo sattāhaparinibbute bhagavatī, Subhaddena buddhapabbajitena alam āvuso mā socittha mā paridevīttha, sumuttā mayam tena mahāsamanena, upaddutā ca homa idam vo kappatī idam vo na kappatīti, idāni pana mayam yam icchissāma tam karissāma, yam na icchissāma tam na karissāmā 'ti vuttavacanam anussaranto, thānam kho pan' etam vijjati yam pāpabhī kkhū atītasatthukam pāvacanān ti maññamānā pakkhāma labhītvā na cirass' eva saddhammam antaradhāpeyyum Yāva ca dhamma vinayo tītthati tāva anatītasatthukam eva pāvacanam hoti Vuttam h' etam bhagavatā yo vo mayā Ānanda dhammo ca vinayo ca desito paññatto so vo mam' accayena satthā ti Yan nūnāham dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyam yathā yidam sāsanaṃ addhami yam assa cīratthitakam Yam cāham bhagavatā dhāressasi pana tvam me Kassapa sāsanaṃ pamsukūlaṃ nibbasanānīti vatvā cīvare sādāhārapari bhogena anuggahito aham bhikkhave yāvad eva ākankhāmi vivicc' eva kāmehi—pe—pathamajjhānam upasampajja viharāmi, Kassapo pi bhikkhave yāvad eva ākankhati vivicc' eva kāmehi—pe—patha majjhānam upasampajja viharatīti evam ādina nayena navānupubba vihārachalabhiññādi bhedo uttarimanussadhamme attanā samasama tthapanena ca anuggahito, tassa me kim aññam ānanyam bhavissati Nanu mam bhagavā rājā viya sakakavacaissariyānuppadānena attano kulavamsapatitthāpakam puttam saddhammavamsapatitthāpako me ayam bhavissatīti mantvā iminā asādāhāranena anuggahena anugga hesitī cintayanto, dhammavinayasamgāyanattham bhikkhūnam ussā ham janesi

Yathāha: atha kho āyasmā Mahākassapo bhikkhū āmantesi: ekam idāhaṃ āvuso samayaṃ Pāvāya Kusināraṃ addhānamaggaṇaṃ paṇḍitaṃ mahatā bhikkhusaṃghena saddhiṃ pañcamattehi bhikkhusatehīti sabbaṃ Subhaddakaṇḍamañvitthārato veditabbaṃ.

Tato paraṃ āha: handa mayaṃ āvuso dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyāma, pure adhammo dippati dhammo paṭibāhīyati, avinayo dippati vinayo paṭibāhīyati, pure adhammavādino balavanto honti dhammavādino dubbalā honti, avinayavādino balavanto honti vinayavādino dubbalā hontīti bhikkhu āhaṃsu: tena hi bhante thero bhikkhū uccinatū 'ti.

Thero sakalanavaṅgasatthussāsanapariyattidhare puthujjanasotāpannasakadāgāmiānāgāmisukkhavipassakakkhīṇāsava-bhikkhū aneka-sate anekasahassee ca vajjetvā tipitakasabbapariyattippabhedadhare paṭisambhidāppatte mahānubhāve yebhuyyena bhagavatā etadaggaṃ āropite tevijjādibhede khīṇāsavabhikkhū yeva ekūnapañcasate pariggahesi. Ye sandhāya idaṃ vuttaṃ: atha kho āyasmā Mahākassapo eken' ūnapañcaarahantasaṭāni uccinīti.

Kissa pana thero eken' ūnam akāsīti. Āyasmato Ānandattherassa okāsakaraṇatthaṃ. Tena h' āyasmatā sahāpi vināpi na sakkā dhammasaṃgīti kātum. So h' āyasmā sekho sakaraṇīyo, tasmā saha na sakkā. Yasmā pañ' assa kiñci dasabaladesitaṃ suttaṃ geyyādikaṃ bhagavato asammukhā patiggahiṭṭaṃ nāma n' atthi, tasmā vinā pi na sakkā. Yadi evaṃ sekho pi samāno dhammasaṃgītiyā bahūpakārattā therena uccinitabbo assa, atha kasmā na uccinito ti parūpavādevi-vajjanato thero hi āyasmante Ānande ativiya vissattho ahosi tathā hi naṃ sīrasmiṃ palitesu jātesu pi na v' āyaṃ kumārako mattam aññāsīti, kumārakavādena ovadati. Sakyakulappasūto cāyaṃ āyasmā tathāgatassa bhātā cūlapituputto, tatra hi bhikkhū chandāgamanam viya maññamānā bahū asekhā paṭisambhidappatte bhikkhū ṭhapetvā Ānandaṃ sekha paṭisambhidappattaṃ thero uccinīti upavadeyyum. Taṃ parūpavādaṃ parivajjento Ānandaṃ vinā saṃgīti na sakkā kātum, bhikkhūnaṃ yevānumatiyā gahessāmīti taṃ na uccini.

Atha sayam eva bhikkhū Ānandass' atthāya theram yācimsu. Yathāha: bhikkhū āyasmantaṃ Mahākassapaṃ etad avocaṃ: ayaṃ bhante āyasmā Ānando kiñcāpi sekho abhabbo chandā dosā mohā bhayā agatiṃ gantum, bahu vata tena bhagavato santike dhammo ca vinayo ca pariyaṭṭo. Tena hi bhante thero āyasmantaṃ pi Ānandaṃ uccinatū 'ti. atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantaṃ pi Ānandaṃ

uccini, evam bhikkhūnam anumatiyā uccinītena tenāyasmatā saddhim pañca therasatūni ahesum

Atha kho therānam bhikkhūnam etad ahoṣi kattha nu kho mayam dhammañ ca vinayañ ca samgāyeyyāma 'ti atha kho therānam bhikkhūnam etad ahoṣi Rājagaham kho mahāgocaram pahutasenā sīnam yā nūna mayam Rājagahe vassam vasintā dhammañ ca vinayañ ca samgāyeyyāma, na aññe bhikkhū Rājagahe vassam upagaccheyyun ti Kasmā pīna tesam etad ahoṣi Idam ambhākam thāvarakammam loce vibhāgapuggalo samghamajjham pavisitvā ukkoteyyā 'ti

Athāyasmā Mahākassapo ñattidutiyakammena sāvesi tam Samgītikkhandhake vuttanāyen'eva vedittabbam

Atha Tathāgatassa parinibbānato sattasu sadhukīlanādivasesu sattasu ca dhātupūjādivasesu vītiyātesu iddhamāso atikkānto idāni gimbhāram diyaddho mūso seso upakatthā vassūpanāyikā ti mantvā Mahākassapatthero Rājagaham āvuso gacchāma 'ti upaddham bhikkhusamgham gahetvā ekam maggam gāto Anuruddhatthero pi upaddham gahetvā ekam maggam gāto

Ānandatthero pīna bhagavato pāṭivāram gahetvā bhikkhu samghaparivuto Sīvatthim gantvā Rājagaham gantukāmo yena Sīvatthi tena cārikam pakkāmi Ānandattherena gatagatāthāne mahāparidevo ahoṣi bhante Ānanda kuhiṃ satthāram thapetvā āgāto 'sīti Anupubbena pana Sāvattim anuppatte there ca bhagavato parinibbānādivase viya mahāparidevo ahoṣi Tatra sudam āyasmā Ānando aniccātāpatisamyuttaya dhammiya kathāya tam mahājanam saññāpetvā Jetavanam pavisitvā dasabalena vasita gandhakutiyā dvāram vivaritvā mañcapītham niharitvā pappothetvā gandhakutim sammajjitvā milātamālākacavaram chaddetvā mañca pītham atiharitva puna yathāthāne thapetva bhagavato thitakāle karaniyam vattam sabbam akāsi Atha thero bhagavato parinibbānato ppabhūti thānānisajjabahulatta ussannadhātukam kāyam samassāsetum dutiyādivase khiravirecanam pivitvā vihāre yeva nisīdi Yam sandhāya Subhena mānavena pahitam mānavakam etam avoca akalo kho mānavaka, atthi me ajja bhesajjamattā pitā App eva nama sve pi upasamkameyyamā 'ti Dutiyādivase Cetaka ttherena pacchāsamanena gantvā Subhena mānavena puttho Dighani kaye Subhasuttam nāma dasamam suttam abhasi Atha kho thero Jetavanavihāre khandaphullapātisamkharanam karāpetva upakat thāya vassupanāyikāya Rājagaham gāto

Tathā Mahākassapatthero ca Anuruddhatthero ca sabbam bhikkhusaṃghaṃ gahe tvā Rājagahaṃ eva gato.

Tena kho pana samayena Rājagahe aṭṭhārasa mahāvihārā honti, te sabbe pi chaḍḍitapaṭitauklāpā ahesuṃ. Bhagavato hi parinibbāne sabbe bhikkhū attano attano pattacīvaraṃ gahe tvā vihāre ca pariveṇe ca chaḍḍetvā agamaṃsu. Tattha therā bhagavato vacanapūjanatthaṃ titthiyavādaparimocanatthaṃ ca paṭhamam māsaṃ khaṇḍaphullapaṭi-saṃkharāṇaṃ karomā 'ti cintesuṃ.

Titthiyā hi vadeyyuṃ samaṇassa Gotamassa sāvakā satthari ṭhite yeva vihāre paṭijaggiṃsu, parinibbute chaḍḍesuṃ ti. Tesam vādaparimocanatthaṃ ca cintesuṃ ti vuttaṃ hoti.

Vuttaṃ pi c' etaṃ: atha kho therānaṃ bhikkhūnaṃ etad ahosi: Bhagavatā kho āvuso khaṇḍaphullapaṭisaṃkharāṇaṃ vaṇṇitaṃ. Handa mayaṃ āvuso paṭhamam māsaṃ khaṇḍaphullapaṭisaṃkharā-ṇaṃ karoma, majjhimaṃ māsaṃ sannipatitvā dhammaṃ ca vinayaṃ ca saṃgāyissāma 'ti.

Te dutiyadivase gantvā rājadvāre aṭṭhaṃsu. Ajātasattu rājā āgantvā vanditvā, kiṃ bhante āgata 'tthā 'ti attanā kattaḃbakkiccam paṭipucchi. Therā aṭṭhārasamahāvihārapaṭisaṃkharāṇatthāya hatthakammaṃ paṭivedesuṃ. Sādhū bhante ti rājā hatthakammakārake manusse adāsi. Therā paṭhamamāsaṃ sabbavihāre paṭisaṃkhārāpetvā rañño ārocesuṃ: niṭṭhitaṃ mahārāja vihārapaṭisaṃkharāṇaṃ, idāni dhammavinayasamgahaṃ karomā 'ti. Sādhū bhante vissatthā karoṭha, mayhaṃ āṇācakkam, tumhākaṃ dhammacakkam hotu, āṇāpetha me bhante kiṃ karomīti. Dhammasamgahaṃ karontānaṃ bhikkhūnaṃ sannisajjaṭṭhānaṃ mahārājā 'ti, kattha karomi bhante ti. Vebhārapabbatapasse Sattapaṇṇiguhādvāre kātum yuttaṃ mahārājā 'ti.

Sādhū bhante ti kho rājā Ajātasattu Vissakammunā nimmita-sadisam suvibhattabhittithaṃbhasopānaṃ nānāvidhamālākammalatā-kammavicittam abhibhavantaṃ iva rājabhavanavibhūtiṃ avahasantaṃ iva devavimānasiriṃ siriyā niketaṃ iva ekanipātanatittham iva ca devamanussanayanavibhaṅgānaṃ lokarāmaṇeyyakam iva sampiṇḍitaṃ datṭhabbasāramaṇḍam maṇḍapaṃ kārāpetvā, vividhakusumadāmaolambakaviniggalantacāruvitānaṃ ratanavicitramaṇikoṭṭi-matalam iva ca naṃ nānāpupphūpahāravicitrasupariniṭṭhitabbūmi-kammaṃ brahmavimānasadisam alaṃkaritvā, tasmim mahāmaṇḍape pañcasatānaṃ bhikkhūnaṃ anagghāni pañca kappiyapaccattharaṇa-satāni paññāpetvā, dakkhiṇabhāgaṃ nissāya uttarābhikkuṃ therā-

sanam mandapamajjhe puratthābhīmukham buddhassa bhagavato āsanāraham dhammāsanam paññāpetvā, dantakhacitam vījanim thāpetvā bhikkhusamghassa ārocāpesi nīttitā bhante mama kiccānaṃ

Tasmim kho pana samaye ekacce bhikkhū āyasmantam Ānandam sandhāya evam āhamsu imasmim bhikkhusamghe eko bhikkhu vīssa gandham vāyanto vīcaratīti

Thero tam sutvā imasmim bhikkhusamghe añño vīssagandham vāyanto vīcaranābhikkhū nāma n' atthi, addhā ete mā sandhāya vadantīti samvegā āpajji Ekacce bhikkhū āyasmantam Ānandam āhamsu sva āvuso sannipāto tvaṃ ca sekho sakaramiyo tena te na yuttam sannipātā gantū, appamatto hotīti

Atha kho āyasmā Ānando sva sannipāto na kho pana me tam patirūpam yvāham sekho samāno sannipatū gaccheyyan ti bahud eva rattim kāyagatāya satiyā vitināmetva rattiyā paccūsasamayam camkāma orohitvā vihāram pavisitvā nīpajjissamīti kāyam avajjesi dve pādā bhūmito muttā appattaṃ ca sisam bimbohanam, etasmim antare anupādāya āsavehi cittaṃ vimucci Ayam hi āyasmā camkame antare anupādāya āsavehi cittaṃ vimucci Ayam hi āyasmā camkamena bahi vitināmetvā vīsesam nibbattetum asakkonto cintesi nanu mā bhagavā etad avoca katapañño 'si tvam Ānanda padhānam anuyūjja, khīppam hohi anāsavo ti Buddhānaṃ ca kathādosā nāma n' atthi Mā accāradham vīriyaṃ, tena me cittaṃ uddhaccāya samvattati Handāham vīriyasamatham yojemīti, camkāma orohitvā pādadhovanatthāne thatvā pāde dhovitvā vihāram pavisitvā mañcake nisīditvā thokaṃ vīssamissāmīti kāyam mañcake āpanāmesīti Dve pādā bhūmito muttā, sisam bimbohanam asampattā, etasmim antare anupādāya āsavehi cittaṃ vimuttam caturīyāpathavīrahitam therassa arahattā aho Tena imasmim sāsane āpanno ānīno atthito acamkamanto ko bhikkhu arahattā patto ti vutte, Ānandatthero ti vuttam vattati

Atha therā bhikkhū dutiyādivase katabhattakīcā pattācīvaram patissāmetvā dhammasābhāyam sannipatīti Ānandatthero pana attāno arahattāpatto nīpetukāmo bhikkhūhī saddhū na gato Bhikkhū yathābuddham attāno attāno āsane nisīdantā Ānandatthera āsanam thāpetvā nīsinā Tattha kehi pi etam āsanam kassā 'ti vutte, Ānandassā 'ti Ānando pana kuhi gato ti, tasmim samaye therā cintesi idāni mayham gamanakālo ti Tato attāno ānubhāvam

dassento paṭhaviyaṃ nimujjitvā attano āsane yeva attānaṃ dassesi. ākāseṇa gantvā nisīdīti pi eke.

Evam nisinne tasmim āyasmante Mahākassapaṭṭhero bhikkhū āmantesi: āvuso kim paṭhamam saṃgāyāma dhammaṃ vā vinayaṃ vā ti. Bhikkhū āhaṃsu: bhante Mahākassapa, vinayo nāma buddha-sāsanassa āyu, vinaye ṭhite sāsanaṃ ṭhitaṃ hoti, tasmā paṭhamam vinayaṃ saṃgāyāmā'ti, kaṃ dhuraṃ katvā ti, āyasmantaṃ Upālīti, kim Ānando na ppahotīti, no na ppahoti, api ca kho pana sammāsam-buddho dharmāno yeva vinayapariyattim nissāya āyasmantaṃ Upālīṃ etadagge ṭhapesi: etadaggaṃ bhikkhave mama sāvakānaṃ bhikkhūnaṃ vinayadharānaṃ yadidaṃ Upālīti, tasmā Upālīttheraṃ pucchitvā vinayaṃ saṃgāyāmā 'ti. Tato therō vinayaṃ pucchanaṭṭhāya attanā 'va attānaṃ sammāni, Upālītthero pi vissajjanatṭhāya sammāni.

Tatrāyaṃ pāli. Atha kho āyasmā Mahākassapo saṃghaṃ nāpesi: suṇātu me āvuso saṃgho, yadi saṃghassa pattakallaṃ, ahaṃ Upālīṃ vinayaṃ puccheyyān ti. Āyasmā pi Upālī saṃghaṃ nāpesi: suṇātu me bhante saṃgho. Yadi saṃghassa pattakallaṃ, ahaṃ āyasmatā Mahākassapena vinayaṃ puṭṭho vissajjeyyān ti. Evam attānaṃ sammānitvā āyasmā Upālī vuṭṭhāyāsanaṃ ekamsaṃ cīvaraṃ katvā there bhikkhū vanditvā dhammāsane nisīdi dantakha-citaṃ vijanīm gahetvā.

Tato Mahākassapo therāsane nisīditvā āyasmantaṃ Upālīṃ vinayaṃ pucchi: paṭhamam āvuso Upālī pārājikaṃ kattha bhagavatā paññattan ti. Vesāliyaṃ bhante ti. Kaṃ ārabbhā ti. Sudinnaṃ Kalandakaputtaṃ ārabbhā 'ti. Kismim vatthusmin ti. Methuna-dhamme ti.

Atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantaṃ Upālīṃ paṭhamassa pārājikassa vatthum pi pucchi, nidānaṃ pi pucchi, puggalaṃ pi pucchi, paññattim pi pucchi, anupaññattim pi pucchi, āpattim pi pucchi, anāpattim pi pucchi. Yathā ca paṭhamassa tathā dutiyassa tathā tatiyassa tathā catutthassa pārājikassa vatthum pi pucchi—pe—anāpattim pi pucchi, puṭṭho puṭṭho Upālītthero vissajjesi.

Tato imāni cattāri pārājikāni pārājikakaṇḍam nāma, idan ti saṃgahaṃ āropetvā terasa saṃghādisesāni terasakaṇḍaṃ ti ṭhapesuṃ. Dve sikkhāpadāni aniyatānīti ṭhapesuṃ tiṃsasikkhāpadāni nissaggiyapācittiyānīti ṭhapesuṃ. Dve navutisikkhāpadāni pācittiyānīti ṭhapesuṃ. Cattāri sikkhāpadāni pāṭidesaniyānīti ṭhapesuṃ pañcasattatisikkhā-

padāni sekhiyānīti thapesum Satta dhamme adhikaranasamathā ti thapesum

Evam Mahāvibhangam sangham āropetvā Bhikkhunīvibhange attha sikkhāpadāni pārājikakandam nāma idan ti thapesum, sattarasa sikkhāpadāni sattarasakan ti thapesum, timsasikkhāpadāni nissaggiya pācittiyānīti thapesum

Chasittisatasikkhāpadāni pācittiyānīti thapesum, attha sikkha padāni pāṭidesaniyānīti thapesum, pañcasattati sikkhāpadāni sekhiyānīti thapesum, satta dhammo adhikaranasamathā ti thapesum
Evam Bhikkhunīvibhangam sangham āropetvā eten' eva upāyena Khandhaka Parivāre pi āropesum

Evam etam saubhatovibhangakkhandhakaparivāram Vinaya pitakam sangham ārūham Sabbam Mahākassapatthero pucchī Upālitthero vissajjesi, pucchāvissajjanapariyosāne pañca arahantasī tāni sangham āropitanāyena' eva ganasajjhāyam akamsu

Vinayasamgahāvāsīne Upālitthero dantakhacitam vījanam nikkhī pitvā dhammāsānā orohitvā buddhe bhikkhū vanditvā attano pattāsīne nīsīdi

Vinayam sangajitvā dhammam sangāyitukamo āyasmā Mahākassapo bhikkhū pucchī dhammam sangāyantehi kam puggalam dhuram katvā dhammo sangāyitabbo ti Bhikkhū Ānandatt heram dhuram katvā ti āhamsu

Atha kho āyasmā Mahākassapo saṅghaṇ ñāpesi sunātu me āvuso saṅgho Yadi saṅghassa pattakallam, aham Ānandam dhammam puccheyyan ti Atha kho āyasmā Ānando sangham ñāpesi sunātu me bhante saṅgho Yadi saṅghassa pattakallam, aham āyasmātā Mahākassapena dhammam puttāho vissajjeyyan ti Atha kho āyasmā Ānando utthāyāsānā ekamsam civaram katva there bhikkhū vanditvā dhammāsāne nīsīdi dantakhacitam vījanam gahetvā Mahākassapatthero Ānandattheram dhammam pucchī Brahmajālam āvuso Ānanda kattha bhāsitan ti Antarā ca bhante Rajagaham antarā ca Nālandam rājāgārake Ambalatthikāyaṇ ti Kam arabbha 'ti Suppiyaṇ ca paribbājakam Brahmadataṇ ca mānavakan ti Kismim vatthusmim, vannāvanne ti

Atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantam Ānandam Brahmajālassa nidānam pi pucchī, puggalam pi pucchī Sāmañña phalam panāvuso Ānanda kattha bhāsitan ti Rājagahe bhante Jivakambavane ti, kena saddhīn ti Ajātasattunā Vedehiputtana saddhīn ti Atha kho āyasmā Mahākassapo āyasmantam Ānandam

Sāmaññaphalassa nidānam pi pucchi, puggalam pi pucchi. Eten' eva upāyena pañca pi nikāye pucchi. Pañca nikāyā nāma Dīghanikāyo Majjhimanikāyo Saṃyuttanikāyo Aṅguttaranikāyo Khuddakanikāyo ti. Tattha Khuddakanikāyo nāma cattāro nikāye ṭhapetvā avasesaṃ buddhavacanaṃ.

Tattha vinayo āyasmatā Upālittherena vissajjito, sesa-Khuddakanikāyo cattāro ca nikāyā Ānandattherena.

Tad' etaṃ sabbam pi buddhavacanaṃ rasavasena ekavidhaṃ, dhammavinayavasena duvidhaṃ, paṭhamamajjhimapaccchimavasena tividaṃ tathā piṭakavasena, nikāyavasena pañcavidhaṃ, aṅgavasena navavidhaṃ. Dhammakkhandhavasena caturāsītisahassavidhaṃ ti veditaḥham.

Kathaṃ rasavasena ekavidhaṃ. Yaṃ hi bhagavatā anuttaraṃ sammāsambodhiṃ abhisambujjhivā yāva anupādisesāya nibbāṇadhātuyā parinibbāyati etthantare pañcattālisavassāni devamanussanāgayakkhādayo anusāsantena paccavekkhantena vā vuttaṃ sabbam taṃ ekarasaṃ vimuttirasaṃ eva hoti, evaṃ rasavasena ekavidhaṃ.

Kathaṃ dhammavinayavasena duvidhaṃ. Sabbam ev' etaṃ dhammo ca vinayo cā 'ti saṅkhaṃ gacchati. Tattha vinayapiṭakaṃ vinayo, avasesaṃ buddhavacanaṃ dhammo. Ten' evāha: yaṃ nūna mayam āvuso dhammañ ca vinayañ ca saṃgāyeyyāma 'ti, ahaṃ Upāliṃ vinayaṃ puccheyyaṃ Ānandaṃ dhammaṃ puccheyyaṃ ti ca, evaṃ dhammavinayavasena duvidhaṃ.

Kathaṃ paṭhamamajjhimapaccchimavasena tividaṃ. Sabbam eva h' idaṃ paṭhamabuddhavacanaṃ majjhimabuddhavacanaṃ paccchimabuddhavacanaṃ ti tippabhedam hoti. Tattha:

anekajātisaṃsāraṃ sandhāvissaṃ anibbisam,
gahakārakaṃ gavesanto, dukkhā jāti punappunam,
gahakāraka diṭṭho 'si puna gehaṃ na kāhasi,
sabbā te phāsukā bhaggā gahakūṭaṃ viṣamkhitam,
viṣamkhāragataṃ cittaṃ taṇhānaṃ khayam ajjhagā 'ti.

Idam paṭhamabuddhavacanaṃ. Keci yadā have pātubhavanti dhammā ti khandhake udānagāthaṃ āhu. Esā pana pāṭipadadivase sabbaññūbhāvappattassa somanassamayañāṇena paccayākāraṃ paccavekkhantassa uppannā udānagāthā ti veditaḥhā. Yam pana parinibbāṇakāle abhāsi: handa dāni bhikkhave āmantayāmi vo vaya-dhammā saṃkhārā, appamādena sampādetthā 'ti. Idaṃ paccima-

buddhavacanam Ubhinnaṃ antare yaṃ vuttaṃ etaṃ majjhima
buddhavacanam Evaṃ pathamamajjhimapaccchimavasena tividhaṃ

Kathaṃ pitakavasena tividhaṃ Sabbam pi h' etaṃ Vinayapi
takam Suttantapitakam Abhidhammapitakaṃ ti tippabhedam eva hoti
Tattha pathamasamgītiyaṃ samgītaṃ ca asamgītaṃ ca sabbam pi
samodhānetvā, ubhayāṃ Pātimokkhāṇi, dve Vibhaṅgāṇi, dvāvīsati
Khandhakāṇi, solasa Parivārā ti Idam Vinayapitakam nāma

Brahmajālādicatuttasasuttasamgaho Dīghanikāyo, Mūlapari
jāyasuttādidiyaddhasatadve suttasamgaho Majjhimanikāyo, Oghata
ranasuttādisuttasuttasahassasuttasatadvāsattasuttasamgaho Sam
yuttanikāyo, Cittapariyādānasuttādinavasuttasahassapañcasattasatta
paññāsasuttasamgaho Anguttaranikāyo, Khuddakapāṭha Dhamma
pada-Udāna Itivuttaka-Suttanipāta-Vimānavatthu-Petavatthu-Thera-
Therīgāthā-Jātaka-Niddesa-Patisambhida-Apadāna Buddhavamsa
Cariyāpitakavasena paññārasabhedo Khuddakanikāyo ti Idam
Suttantapitakam nāma

Dhammasaṅgani, Vibhango, Dhātukathā, Puggalapaññatti
Kathāvatthu, Yamakam, Patthānaṃ ti Idam Abhidhammapitakam
nāma

Tatta

vividhavisesanayattā vinayanato c' eva kāyavācānaṃ,
vinayatthavidūhi ayam vinayo vinayo ti akkhāto

Vividhā hi ettha pañcavidha Pātimokkhuḍḍesa-Pārājikādisatta
āpattikkhandha-Mātikā-Vibhaṅgādippabhedanayā, viśesabhūtā ca
dāhikammasithilikaranapayojanā anuppaññattinayā, kāyikavācasā
kaajjhācāranisedhanato c' esa kāyaṃ vācāṃ ca vīneti, tasmā vividhana-
yattā viśesanayattā kāyavācānaṃ ca vinayanato vinayo ti akkhāto
Ten' etaṃ etassa vacanattakosallattham vuttam

vividhavisesanayattā vinayanato c' eva kāyavācānaṃ,
vinayatthavidūhi ayam vinayo vinayo ti akkhāto ti.

Itaraṃ pana

atthānaṃ sucanato suvuttato savanato ca sūdanato
suttānāsuttasabhāgato ca suttam suttan ti akkhātam

Tam hi attatthaparattādhede atthe sūceti, suvuttā c' ettha
atthā veneyyajjhāsāyanulomena vuttatā, pasavatī c' etaṃ atthe
sassam iva phalaṃ pāsavatīti vuttam hoti Sūdati c' etaṃ dhenū
vīya khīraṃ paggharatīti vuttam hoti Suttu ca ne tāyati rakkhātīti
vuttam hoti Suttasabhāgaṃ ca naṃ yathā hi tacchakānaṃ suttam

pamānaṃ hoti, evaṃ etaṃ pi viññūnaṃ yathā ca suttena saṃgaḥitāni pupphāni na vikiriyaṃti na viddhaṃsiyaṃti evaṃ etena saṃgaḥitā atthā.

Ten' etaṃ etassa vacanattakosallatthaṃ vuttaṃ:

atthānaṃ sūcanato suvuttato savanato ca sūdanato
suttāṇāsuttasabhāgato ca suttaṃ suttaṃ ti akkhātaṃ ti.

Itaro pana:

yaṃ ettha vuddhimanto salakkhaṇā pūjitā paricchinṇā
vuttādhikā ca dhammā abhidhammo tena akkhāto.

Ayaṃ hi abhisaddo vuddhisalakkhaṇapūjitaparicchinṇādhikesu dissati. Tathā h' esa bālā me dukkhā vedanā abhikkamanti no paṭikkamanti ādisu vuddhiyaṃ āgato. Yā tā rattiya abhiññātā abhilakkhitā ti ādisu salakkhaṇe. Rājābhirājā manujindo ti ādisu pūjite. Paṭibalo vinetaṃ adhidhamme abhivinaye ti ādisu paricchinne. Aññaṃaññaṃ saṃkaraviraḥite dhamme ca vinaye cā 'ti vuttaṃ hoti. Abhikkantaṃ vaṇṇena 'ti ādisu adhike. Ettha ca rūpūpapattiyā maggaṃ bhāveti, mettāsahagatena cetasā ekaṃ disaṃ pharivā viharatīti ādinā nayena vuddhimanto pi dhammā vuttā. Rūpārammaṇaṃ vā saddārammaṇaṃ vā ti ādinā nayena ārammaṇādīhi lakkhaṇiyattā salakkhaṇā pi. Sekhā dhammā asekhā dhammā lokuttarā dhammā ti ādinā nayena pūjitā pi pūjāraha ti adhippāyo. Phasso hoti, vedanā hotīti ādinā nayena sabhāvaparicchinṇattā paricchinṇā pi. Mahaggatā dhammā appamāṇā dhammā anuttarā dhammā ti ādinā nayena adhikā pi dhammā vuttā.

Ten' etaṃ etassa vacanattakosallatthaṃ vuttaṃ:

yaṃ ettha vuddhimanto salakkhaṇā pūjitā paricchinṇā
vuttādhikā ca dhammā abhidhammo tena akkhāto ti.

Yaṃ pan' ettha avasiṭṭhaṃ, taṃ:

piṭakaṃ piṭakatthavidū pariyattibhājanatthato āhu,
tena samodhānetvā tayo pi vinayādayo ñeyyā.

Pariyatti pi hi, mā piṭakasampadānenā 'ti ādisu piṭakaṃ ti vuccati. Athapuriso āgaccheyya kuddālapiṭakaṃ ādāyā 'ti ādisu yaṃ kiñci bhājanam pi.

Tasmā:

piṭakaṃ piṭakatthavidū pariyattibhājanatthato āhu,
tena samodhānetvā tayo pi vinayādayo ñeyyā ti.

Tena evam duvidhatthena pitakasaddena saha samāsam jatvā
vinayo ca so pitakañ ca pariyattibhūvato tassa tassa atthasa bhajanato
cā 'ti Vinayapitakam 'Yathā vuttan' eva nāyena suttan ca tam
pitakam cī 'ti Suttapitakam, abhidhammo ca so pitakam ca ti
Abhidhammapitakam ti, evam etc tayo pi vinayādayo neyya Evam
ñātvā ca puna pi tesu eva pitakesu nūnappakāra-kosallattham

desanāsāsanakathābhedaṃ tesu yathāraham
sikkhīppahānagambhīrabhāvāñ ca paridipāye
pariyattibhedam sampattim vipattinā cūpi yam vāham
pīpunāti yathā bhikkhu tam pi sabbam vibhīvāyo ti

Tatrāyam paridipanī vibhūvanī ca Itāni hi tīni pitakani
yathākamman ānāvohīraparamatthadesanā, yathāpārādhayathānu
lomayathādharmasāsanāni, samvarāsamvaraditthimivethanana
marūpaparicchekathā cī 'ti vuccanti Ittha hi Vinayapitakam
āpārādhena bhagavatī ānāvihullato desitattā ānādesanī, Suttapitakam
vohīrakusalena bhagavatā vohīrabihullato desitattā vohāradesana,
Abhidhammapitakam paramatthakusalena bhagavata paramattha
bihullato desitattā paramatthadesanū ti vuccati

Tathā pathamam ye te pcurāpārādhā sattā te yathāparadham
ettha sāsītā ti yathāpārādhāsāsanam Dutiyam añekajjhāsāyānu
sayacaritādhumuttikā sattā yathānulomam ettha sāsītā ti yathā
nulomasāsanam Tatiyam dhammapuñjamatte aham mamā ti
sāññino sattā yathādhammam ettha sāsītā ti yathādharmasāsanam ti
vuccati

Tathā pathamam ajjhācarapatipakkhabhūto samvarāsamvaro
ettha kathito ti samvarāsamvarakathā Dutiyam dvā satthi ditthipatī
pakkkhabhūtā ditthimivethanā ettha kathitā ti ditthimivethanakathā

Tatiyam rūgīdipatipakkhabhūto nāmarūpaparicchedo ettha
kathito ti nāmarūpaparicchekathā ti vuccati

Tīsu pi ca etesu tisso sikkhā tīni pahānāni catubbidho ca gambhī
rabhāvo veditabbo Tathā hi Vinayapitake vīsesena adhūsilasikkhā
vuttā, Suttapitake adhicittasikkhā, Abhidhamma pitake adhīpaññā
sikkhā Vinayapitake ca vītikkaṃmappahānam kilesānam vītikkaṃ
patipakkhattā silassa Suttapitake pariyutthānappahānam pariyutthā
napatipakkhatta samādhissa Abhidhammapitake anusayappahānam
anusayapatipakkhattā paññāya Pathame ca tadangappahānam
kilesānam itaresu vīkkhambhanasamucchedappahānāni Pathame
duccaritasamkilesassa pahānam itaresu tanhādittusamkilesānam

Ekamekasmim c' ettha catubbidho pi dhammattha desanāpaṭivedha-gambhīrabhāvo veditabbo. Tattha dhammo ti pāli, attho ti tassā yeva attho, desanā ti tassā manasā avatthāpitāya pāliyā desanā, paṭivedho ti pāliyā pāliatthassa ca yathābhūtāvabodho. Tisu pi c' etesu etc dhammatthadesanā paṭivedhā yasmā sasādihi viya mahāsamuddo mandabuddhihi dukkhogāhā alabhaneyyapatiṭṭhā ca, tasmā gambhīrā. Evaṃ ekamekasmim ettha catubbidho pi gambhīrabhāvo veditabbo.

Aparo nayo. Dhammo ti hetu, vuttam h' etaṃ: hetumhi nāṇam dhammapaṭisambhidā ti. Attho ti hetuphalam, vuttam h' etaṃ hetuphale nāṇam atthapaṭisambhidā ti. Desanā ti paññatti. Yathā-dhammam dhammābhilāpo ti adhippāyo. Paṭivedho ti abhisamayō so ca lokiyo lokuttaro visayato asammohato ca atthānurūpaṃ dhammesu dhammānurūpaṃ atthesu paññatti, pathānurūpaṃ paññattisu avabodho.

Idāni yasmā etesu piṭakesu yaṃ yaṃ dhammajātam atthajātam yo cāyaṃ yathā yathā nāpetabbo attho sotūnaṃ nāṇassa abhimukho hoti tathā tathā tadatthajotakadesanā yo c' ettha aviparītāvabodhasamkhāto paṭivedho sabbam p' etaṃ anupacitakusalasambhārehi duppaññehi sasādihi mahāsamuddo viya dukkhogāham alabbhaneyyapatiṭṭham ca. tasmā evam pi ekamekasmim ettha catubbidho pi gambhīrabhāvo veditabbo.

Ettāvatā ca:

desanāsāsanākathābhedaṃ tesu yathārahaṃ
sikkhāppahānagambhīrabhāvañ ca paridīpaye.

Iti ayaṃ gāthā vuttatthā hoti.

pariyattibhedam sampattim vippattim cāpi yaṃ yaṃ
pāpuṇāti yathā bhikkhu tam pi sabbam vibhāvaye iti.

Ettha pana tisu piṭakesu tividho pariyattibhedo daṭṭhabbo. Tisso hi pariyattiyo, alagaddūpamā nissaraṇatthā bhaṇḍāgārikapariyattīti. Tattha duggahitā upārambhādi hetu pariyāputā alagaddūpamā. Yaṃ sandhāya vuttam:—

Seyyathā pi bhakkhav puriso alagaddatthiko alagaddagavesi alagaddapariyesanam caramāno so passeyya mahantaṃ alagaddam. Tam enaṃ bhoge vā naṅguṭṭhe vā gaṇheyya. Tassa so alagaddo paṭiparivattitvā hatthe vā bāhāya vā aññatarasmim vā aṅgapaccaṅge daseyya. So tattonidānaṃ maraṇam vā nigaccheyya

marinamattam vā dukkham Tam kissa hetu Duggahītattā
bhikkhave alagaddassa Evam eva kho bhikkhave idh' ekacco
moghapurisā dhammam pariāpunanti suttam—pe—vedallam Te
tam dhammam pariāpunitvā tesam dhammānam paññāya attham na
upaparikkhanti, tesam te dhammā paññāya attham anupaparikkhatam
na nujhānam khamanti, te upārambhānisamsī e eva dhammam
pariāpunanti itivādappamokkhānisamsī ca yassa e' atthāya
dhammam pariāpunanti, tam e' assa attham n unubhonti, tesam te
dhammā duggahītā dīgharattam ahutāya dukkhāya samvattanti Tam
kissa hetu Duggahītattā bhikkhave dhammānan ti

Yā pāna suggahītī silakkhandhādipīripūrim yeva ākamkha
mānena pariāputā na upārambhādihetu ayam nissaranatthā

Yam sandhāya vuttam

tesam te dhammā suggahītī dīgharattam hutāya sukhava
samvattanti

tam kissa hetu Suggahītattā bhikkhave dhammānan ti

Yam pāna pariññātakkhandho palunakilesa bhāvitamaggo patī
viddhākuppo sacchukatanirodho khīnāsavo lentalam pavem
pālanatthāya vamsānurakkhanatthāya pariāpunāti, ayam bhandā
gārīkariyattīti

Vinaye pana suppatipanno bhikkhū silasampattim nissāya tisso
vijjā pāpunāti, tāsam yeva e tattha pabhedavacanato

Sutte suppatipanno samādhisampadam nissāya cha abhiññā
pāpunāti, tāsam yeva e tattha pabhedavacanato

Abhidhamme suppatipanno paññāsampadam nissāya catasso
patīsambhūdā pāpunāti, tāsā e tatth' eva pabhedavacanato

Evam etesu suppatipanno yathūkkamam imam vijjāttayam
chalabhiññācatupatīsambhūdābhedam sampattim pāpunāti

Vinaye pana duppatipanno anuññātasukhasamphassattharīna
pāpurinādiphassasīmaññāto patikkhittesu upidinnaphassīdisu ana
vajjasāññī hoti Vuttam pi h' otam

Tathāham bhagavatā dhammam desitam ājānāmi yathā ye me
antarāyikā dhammā vuttā bhagavatā te patisevato nālam antarāyāyā
'ti Tato dussilabhāvam pāpunāti

Sutte duppatipanno, cattāro 'me bhikkhave puggalā santo
samvijjamānā ti ādisu adhippāyam ajānanto duggahītā ganhāti
Yam sandhāya vuttam attanā duggahītena amhe e' eva abbhā

eikkhati attānañ ca khaṇati bahuñ ca apuññaṃ pasavatīti. Tato micchādiṭṭhitam pāpuṇāti.

Abhidhamme duppaṭipanno dhammacittam atidhāvanto acinteyyāni pi cinteti. Tato cittakkhepaṃ pāpuṇāti. Vuttam h' etam: cattāri māni bhikkhave acinteyyāni, na cintetabbāni yāni cinto ummādassa viglātassa bhāgī assā 'ti. Evam etesu duppaṭipanno yathākkamena imaṃ dussīlabhāvamicchādiṭṭhitācittakkhepa-bhedam vipattiṃ pāpuṇātīti. Ettāvata:

pariyattibhedam sampattiṃ vipattiṃ cāpi yaṃ yaṃ
pāpuṇāti yathā bhikkhu tam pi sabbam vibhāvaye.

Iti, ayam pi gāthā vuttatthā hoti. Evam pi nānappakārato piṭakāni nātvā tesam vases' etam buddhavacanam tividhan ti nātābham.

Katham nikāyavasena pañcavidham sabbam eva c' etam Dīghanikāyo, Majjhimanikāyo, Saṃyuttanikāyo. Aṅguttaranikāyo, Khuddakanikāyo ti pañcappabhedam hoti.

Tattha katamo Dīghanikāyo tivaggasaṃgahāni Brahmaṃjālādini catuttimsasuttāni.

catuttiṃs' eva suttanta tivaggo yassa saṃgaho
esa Dīghanikāyo ti paṭhamo anulomiko.

Kasmā pan' esa Dīghanikāyo ti vuccati. Dīghappamāṇānam suttānam samūhato nivāsato ca, samūhanivāsā hi nikāyo ti vuccanti. Nāham bhikkhave aññaṃ ekanikāyam pi samanupassāmi evam cittaṃ yathāyidam bhikkhave tiracchānagatā pāṇā, ponikinikāyo, eikkhallikanikāyo ti evamādini c' ettha sādhakāni sāsano lokato ca evam sesānam pi nikāyabhāve vacanattho veditabbo.

Katamo Majjhimanikāyo. Majjhimappamāṇāni pañcadasavagga-saṃgahāni Mūlapariyāyasuttādini diyaḍḍhasataṃ dve ca suttāni.

diyaḍḍhasatasuttantā dve ca suttāni yattha so
nikāyo majjhimo pañcadasavagga-pariggaho.

Katamo Saṃyuttanikāyo. Devatāsaṃyuttādivasena t̥hitāni Oghatarāṇasuttādini satta suttasahassāni satta ca suttasatāni dvāsaṭṭhi ca suttāni.

satta suttasahassāni satta suttasatāni ca
dvāsaṭṭhi c' eva suttantā eso saṃyuttasaṃgaho.

Katamo Aṅguttaranikāyo. Ekekaṅgātirekavasena t̥hitāni Citta-pariyādānādini nava suttasahassāni pañca suttasatāni sattapaṇṇāsā ca suttāni.

naṃ suttasahassāni pañca suttasatāni ca
sattapaññāsuttāni sankhā anguttare ayam

Katamo Khuddakanikāyo Sakalam Vinayapitakam, Abhi-
dhammapitalam Khuddakapīṭhādāyo ca pubbe nidassitū pañcadasa
bhedā thapetvā cattāro nikāye avasesam buddhavacanam ti

thapetvā caturō p' ete nikāye dīghādiko
tadaññam buddhavacanam nikāyo khuddako mato ti
evam nikāyavasena pañcaviḍham
katham angavasena navaviḍham Sabbam eva h' idam

Suttam, geyyam, veyyākaranam, gāthā, udānam, itivuttakam,
jātakam, abbhutadhammam, vedallan ti navappabhedam hoti

Tattha ubhato Vibhanga Niddesa Khandhaka Parivārā, suttani
pīṭhe Mangalasutta Ratanasutta-Nālakasutta-Tuvataka suttāni, aññam
pi suttanīmakam tathīgatavacanam suttan ti veditabbam Sabbam
pi sagāthakam suttam geyyan ti veditabbam Visesa samyuttako
sakalo pi sagāthakavaggo Sakalam Abhidhammapitakam niggā-
thakam suttam yañ ca aññam pi atthahū angeli asamgahitam buddha-
vacanam tam veyyākaranam ti veditabbam Dhammapadam
Theragāthā Therīgāthā Suttanipīṭhe no suttanāmi ā suddhikagātha ca
gāthā ti veditabbā

Somanassaññanamayikagāthā pāṭisamyuttā dve asiti suttanta
udānam ti veditabbam

Vuttam h' etam bhāgavata ti adinayappavattā dvādasutta-
rasātasuttantā itivuttakan ti veditabbam

Apānnakajātakādāni paññāsiddhikāni pañca jātakasatāni jātakan
ti veditabbam Cattāro 'me bhikkhave acchariyā abbhutā dhammā
Ānandeti idinayappavattā sabbe pi acchariyaabbhutadhammapatī
samyuttasuttantā abbhuta dhamman ti veditabbam

Culavedalla Mahāvedalla Sammūditthi Sakkapañña Samkhārabhā-
janīya Mahāpunnamasuttādayo sabbe pi vedam ca tutthim ca
laddhīladdhā pucchitasuttantā vedallan ti veditabbam Evam
angavasena navaviḍham

Katham dhammakhandhavasena caturāsītisahasaviḍham.
Sabbam eva c' etam buddhavacanam

dvāsitiṃ buddhato gāham dve saṃsāni bhikkhuto
caturāsītisahasāni ye'me dhammā pavattino ti

Evam paridīpitadhammakhandhavasena caturāsītisahasappa-
bhedam hoti

Tattha ekānusandhikaṃ suttaṃ eko dhammakkhandho. Yaṃ anekānusandhikaṃ tattha anusandhivasena dhammakkhandha-gaṇanā. Gāthābandhesu pañhapucchanam eko dhammakkhandho vissajjanam eko.

Abhidhamme ekamekaṃ tikadukabhājanam ekamekaṃ ca citta-vārabhājanam eko dhammakkhandho.

Vinaye atthi vatthu, atthi mātikā, atthi padabhājanīyam, atthi antarāpatti, atthi anāpatti, atthi tikacchedo. Tattha ekameko koṭṭhāso ekameko dhammakkhandho ti veditabbo. Evaṃ dhammak-khandhavasena caturāsītisahasavidham.

Evaṃ etaṃ abhedato rasavasena ekavidham bhedato dhamma-vinayādivasena duvidhādibhedam buddhavacanam saṃgāyantena Mahākassapapamukhena vasīgaṇena, ayaṃ dhammo, ayaṃ vinayo, idaṃ paṭhamabuddhavacanam, idaṃ majjhimabuddhavacanam, idaṃ pacchimabuddhavacanam, idaṃ Vinayapiṭakam, idaṃ Suttapitakam, idaṃ Abhidhammapiṭakam, ayaṃ Dīghanikāyo . . . pe . . . ayaṃ Khuddakanikāyo, imāni suttādīni navaṅgāni, imāni caturāsīti dhamma-kkhandhasahasānīti. Imaṃ pabhedam vavatthapetvā 'va saṃgītaṃ.

Na kevalam ettakam era aññam pi uddānasamgaha vaggasamgaha-peyyālasamgaha-ekanipātadukanipātādīnipātasamgaha-samyuttasam-gaha-paṇṇāsakasamgahādiṃ anekavidham tisu piṭakesu sandhissamānam samgahappabhedam vavatthapetvā evaṃ sattahi māsehi saṃgītaṃ.

Saṃgītipariyosāne c' assa : idaṃ Mahākassapattherena dasabalassa sāsanaṃ pañcavassasahasaparimānam kālam pavattanasamattham katan ti sañjātappamodā, sādhu-kāram viya dadamānā, ayaṃ mahā-paṭhavī udakapariyantam katvā anekappakāram kampi samkampi sampakampi sampavedhi. Anekāni ca acchariyāni pātura hesun ti.

Ayaṃ paṭhamamahāsamgīti nāma, yā loke :

satehi pañcali katā tena pañcasatā ti ca,
thereh' eva katattā ca therikā ti pavuccatīti.

Imissā pana paṭhamamahāsamgītiyā pavattamānāya vinayam pucchantena āyasmata Mahākassapena paṭhamam āvuso Upāli pārā-jikam kattha paññattan ti evamādivacanapariyosāne vatthum pi pucchi, nidānam pi pucchi, puggalam pi pucchīti ettha nidāne pucchite tam nidānam ādito pabhuti vitthāretvā yena ca paññatam yasmā ca paññattam sabbam etaṃ kathetukāmena āyasmata Upālitttherena vuttam : tena samayena buddho bhagavā Verañjāyam viharatīti

vibham vattabbam Evam idam āyasmatā Upālitttherena vuttam
Pañ ca pana pṛthamamahāsamgītikāle vuttan ti vedittabbam

Ettāvātā ca idam vacanam kena vuttam kadā ca vuttan ti etesam
padānam attho pakāsito hoti

Idāni kasmā vuttan ti ettha vuccate Yasmā ayaṃ āyasmā
Mahākassapatttherena midānam puttḥo tasma pan' etam midānam
idito pabhūti vitthāretum vuttan ti, evam idam āyasmatā Upāli
ttherena pṛthamamahāsamgītikāle vadantenāpi iminā kāṇanena vuttan
ti vedittabbam

Ettāvātā ca 'vuttam vena vadā yasmā' ti mesam matikapadānam
attho pakāsito hoti

Idāni

dhāritam yena cābhatam

vattha patitthitam c' etam etam vatvā vidhūm tato ti

Etesam atthappakāsanattham idam vuccati Tam pan' etam
tena samayena buddho bhagavā Verāṇjāyam viharatīti evamādi
vacanapatimanditamidānam Vinayapitakam kena dhāritam kenā
bhatam kattha patitthitan ti vuccate Adito tāva idam bhagavato
sammukhā āyasmatā Upālitttherena dhāritam, tassa sammukhato
aparimibbute tathāgate chalabhuññādibhedehi, anekelū bhikkhusa
hassehi, parimibbute tathāgate Mahākassapamukhehi dhamma
samgahakattherehi

Kenūbhatan ti, Jambudīpe tāva Upālitttheram ādini latvā
ācariyapariṃpirāya yāva tatīyasamgītī tāva ābhatam tatrayam
ācariyapariṃpirā

Upāli Dāsako c' eva Sonako Siggavo tathā

Tisso Moggaliputto ca pañce' ete vijitāvino

parimpirīye vinayam dīpe Jambusirīhaye

acchijjamānam ānesum tatīyo yāva samgaho

Āyasmā hi Upāli imam vinayavamsam vinayatantim vinaya
pavenim bhagavato sammukhā uggahetvā bāhunnam bhikkhūnam
hadāye patitthāpesi

Tassa h' āyasmato santike vinayam uggahetvā vinaye pakatāññu
tam pṛttesu puggalesu puthujjanasotāpinnasikadāgāmianāgāmīno
gananapatham vitivattā, khunāsavānam sahasam ekam ahoṣi Dāsa
katthero pi tass' eva siddhivihārī lo ahoṣi So Upālitttherassa
sammukhā uggahetvā tath' eva vinayam vācesī Tassāpi āyasmato
santike uggahetvā vinaye pakatāññutam pattā puthujjanādāyo

gaṇanapatham vītivattā, khīṇāsavānam saḥassam eva ahosi. Sonakatthero pana Dāsakattherassa saddhivihāriko ahosi. So pi attano upajjhāyassa Dāsakattherassa sammukhā uggahetvā tath' eva vinayaṃ vācesi. Tassāpi āyasmato santike uggahetvā vinaye pakataññutam pattā puthujjanādayo gaṇanapatham vītivattā, khīṇāsavānam saḥassam eva ahosi.

Siggavatthero pi Sonakattherassa saddhivihāriko ahosi. So pi attano upajjhāyassa Sonakattherassa santike vinayaṃ uggahetvā arahantasahassassa dhuraggāho ahosi. Tassa panāyasmato santiko uggahetvā vinaye pakataññutam pattā puthujjanasotāpannasakadāgāmanāgāmino pi khīṇāsavāpi ettakāṇi satānīti vā ettakāṇi saḥassānīti vā aparicchinnā ahesum. Tadā kira Jambudīpe atimahlābhikkhusamudayo ahosi. Moggaliputtatissattherassa pana ānubhāvo tatiya-saṃgītiyaṃ pākaṭo bhavissati. Evaṃ idaṃ vinaya-piṭakam Jambudīpe tāva imāya ācariyaparamparāya yāva tatiya-saṃgīti tāva ābhatan ti veditabbam.

Dutiyasaṃgītivijānanattham pana ayam anukkamo veditabbo. Yadā hi:

samgāyitvāna saddhammam jotayitvā ca sabbadhī
yāva jīvitapariyantam tathvā pañcasatāpi te,
khīṇāsavā jutimanto therā Kassapaādayo
khīṇāsnehapadīpā va nibbāyimsu anālayā.

Athānukkamena gacchantesu rattimdivesu vassasataparinibbute bhagavatī Vesālikā Vajjiputtakā bhikkhū Vesāliyaṃ kappati siṅgiloṇakappo kappati dvaṅgulakappo kappati gāmantarakappo kappati āvāsakappo kappati anumatikappo kappati āciṇṇakappo kappati amathitakappo kappati jalogi pātum kappati adasakam nisīdanam kappati jātārūpara-jatan ti imāni dasa vatthūni dīpesum. Tesam Susunāgaputto Kālāsoko nāma rājā pakkho ahosi.

Tena kho pana samayena āyasmā Yaso Kākandakaputto Vajjisū cārikaṃ caramāno Vesālikā kira Vajjiputtakā bhikkhū Vesāliyaṃ dasa vatthūni dīpentīti sutvā na kho pan' etaṃ patirūpaṃ yv āham dasabalassa sāsanavipattiṃ sutvā appossukko bhavēyyam, handāham adhammavādino niggahetvā dhammam dīpemi cinto yena Vesālī tad avasari, tatra sudam āyasmā Yaso Kākandakaputto Vesāliyaṃ viharati Mahāvane Kūṭāgārasālāyaṃ.

Tena kho pana samayena Vesālikā Vajjiputtakā bhikkhū tadah' uposathe kamsapātiṃ udakena puretvā majjhe bhikkhusamghassa

thapetvā āgate Vesālīke upāsake evam vadenti detthāvuso sanghassa kahāpīnam pi addham pi pādham pi māsakarūpam pi, bhavissati sanghassa parikkhārena karaniyam ti sabbam tva vattabbam yāva imāya pīna vinayasamgītīvā satta bhikkhusatāni anūnāni anadhikāni ahesum, tasmāyam dutiyasamgiti suttasatikā 'ti vuccatīti. Evam tasmā ca sannipāte dvādasabhikkhusatasāhassāni sannipatimsu āyasmatā Yasena samussāhitā

Tesam majjhe āyasmatā Revatena putthena Sabbakāmittherena vinayam vissajjentena tāni dasa vatthūni vinicchitāni adhikaranam vūpasamitani. Atha therā puna dhammāni ca vinayāni ca sangāyissimā 'ti tipitakadhare pītipatīsamabhude sattasāte bhikkhū uccinivā Vesāliyam Vālukārāme sannivutivā Mahākassapatttherena sangāyitasadisam eva sabbam sīsanamalam sodhetvā puna pitaka vasena nikāyavasena angavasena dhammakkhandhavasena ca sabbam dhammāni ca vinayāni ca sangāyimsu

ayam samgīti atthahī māsehi nittutā, yā loko

satehi sattaḥ katā tena suttasatā ti ca

pubbe katam upādāya dutiyā ti ca vuccatīti

sā panāyam

yehi therehi samgītā samgīti tesu vissutā

Sabbakāmi ca Sālho ca Revato Khujjasobhito

Yaso ca Sānasambhūto ete saddhivihārikā

therā Anandattherassa ditthapubbā tathāgatam

Sumano Vāsabhagāmī ca ñoyyā saddhivihārikā

dve ime Anuruddhassa ditthapubbā tathāgatam

dutiyā pīna samgīto yehi therehi sangaho

sabbo pi pīnabhārū te katakiccā anūsavā ti

ayam dutiyasamgiti.

evam imam dutiyasamgitam sangāyitvā to therā

Uppajjissati nu kho anāgate pi sīsanassa evarūpam abbudan ti olokayamīnā idam addasamsu ito vassasatassa upari atthārasame vasse Pātaliputte Dhammāsoko nāma rājā uppajjitvā sakala Jambudīpe rājam kāressatīti. So buddhasīsāno pasīditvā mahantam lābhasakkāram pavattayissati. Tato tittliyā lābhasakkāram patthayamānā sāsāno pabbajitvā sikkam sakam ditthim paridipessanti. Evam sāsāno mahantam abbudam uppajjissatīti.

Atha nesam etad ahoṣi kin nu kho mayam etasmim abbude uppanne sammukhā bhavissāma na bhavissāmā 'ti. Atha sabb' eva

tadā attano asammukhabhāvañ ñātvā ko nu kho taṃ adhikaraṇaṃ vūpasametum samattho bhavissatīti sakalamanussalokañ ca chakāmāvacaradevalokañ ca oloketā na kañci disvā Brahmaloke Tissaṃ nāma mahābrahmānaṃ addasaṃsu parittāyukaṃ uparibrahmalokūpattiyā bhāvitamaggaṃ.

Disvāna nesam etad ahosi: sace mayaṃ etassa brahmuno manussaloke nibbattanatthāya ussāhaṃ kareyyāma, addhā esa Moggalibrāhmaṇassa gehe paṭisandhiṃ gahessati tato ca mantehi palobhito nikkhamitvā pabbajissati, so evaṃ pabbajitvā sakalabuddhāvacaṇaṃ uggahetvā adhigatapaṭisambhido hutvā tittthiye madditvā taṃ adhikaraṇaṃ vinicchinitvā sāsanaṃ paggaṇhissatīti.

Te Brahmaloکاṃ gantvā Tissaṃ mahābrahmānaṃ etad avocaṃ: ito vassasatassa upari aṭṭhārasame vasse sāsane mahantaṃ abbudaṃ uppajjissati, mayaṃ ca sakalaṃ manussalokaṃ chakāmāvacaradevalokañ ca olokayamānā kañci sāsanaṃ paggaṇhetum samatthaṃ adisvā Brahmaloکاṃ vicinantā bhavantaṃ addasāma. Sādhū sappurisa manussaloke nibbattitvā dasabalassa sāsanaṃ paggaṇhitum paṭiññaṃ dehīti. Evaṃ vutte mahābrahmā ahaṃ kira sāsane uppannaṃ abbudaṃ sodhetvā sāsanaṃ paggaṇhetum samattho bhavissāmīti haṭṭhapahaṭṭho udaggudaggo hutvā sādhu 'ti paṭisunitvā paṭiññaṃ adāsi. Therā Brahmaloکه taṃ karaṇīyaṃ tiretvā puna paccāgamaṃsu.

Tena kho pana samayena Siggavatthero ca Candavajjitthero ca dve pi navakā honti daharabhikkhū tipīṭakadharā pattapaṭisambhidā khīṇāsavā, te taṃ adhikaraṇaṃ na pāpuniṃsu. Therā tumhe āvuso amhākaṃ imasmiṃ adhikaraṇe no sahāyakā ahuvattha, tena vo idaṃ daṇḍakammaṃ hotu: Tisso nāma brahmā Moggalibrāhmaṇassa gehepaṭisandhiṃ gaṇhissati, taṃ tumhākaṃ eko niharitvā pabbājetu, ekobuddhāvacaṇaṃ uggāṇhāpetu 'ti vatvā sabbe pi yāvatāyukaṃ tthatvā:

Sabbakāmippabhutayo te pi therā mahiddhikā
aggikkhandhā va lokamhi jalitvā parinibbutā
dutiyaśaṃgahaṃ katvā visodhetvāna sāsanaṃ
anāgate pi katvāna hetum saddhammasuddhiyā
khīṇāsavā vasippattā pabhinnapaṭisambhidā
aniccatāvasan therā te pi nāma upāgatā.
evaṃ aniccataṃ jammaṃ ñātvā durabhīśambhavaṃ
taṃ pattum vāyame dhiro yaṃ niccaṃ amataṃ padanti.

Ettāvatā sabbākārena dutiyaśaṃgītiyaṇṇanā niṭṭhitā hoti.

DVĀRAKATHĀ

(Atthasālinī)

1 Tattha tīni kammāni, tīni kammadvārāni, pañca viññānāni pañca viññānavārāni, cha phassā, cha phassadvārāni attha asamvarā attha asamvaradvārāni, dasa akusalakammāpathā, dasa kusalakamma pathā ti

Idam ettakam dvārikathāya mātikā ṭhapanam nāma Tattha kiñcāpi tīni kammāni pathamam vuttāni tāni pana thapetvā ādito tāva tīni kammadvārāni bhājetvā dassitāni Katamāni tīni? Kāya kammadvāram vacikammadvāram manokammadvāran ti Tattha catubbidho kāyo upādinnako, āhārasamutthāno, utusamutthāno, cittasamutthāno ti

2 Tattha cakkhāyatanādāni jīvitindriya pariyañtāni attha kamma samutthāna rūpāni pi kamma samutthāna' eva Cātasso dhātuyo vā vanno gandho raso ojā ti atthaupādinnakakāyo nāma Tān' eva attha āhārjāniāhārasamutthānika kāyo nāma Attha utujāni utu samutthānikakāyo nāma Attha cittajāni citta samutthānika kāyo nāma Tesu kāya kammadvāran ti n' eva upādinnaka kāyassa nāmam na itaresam Citta samutthānesu pana atthasu rūpesu ekā viññatti atthi Idam kāya kammadvāram nāma yam sandhāya vuttam Katamam tam rūpam kāya-viññatti? Yā kusala cittassa vā akusala cittassa vā avyākata cittassa vā abhikkamantassa vā patikkamantassa vā āloketassa vā vilokentassa vā sammūñjettassa vā pasārentassa vā kāyassa thambhanā santhambhanā santhambhūtatam viññatti viññāpanā viññāpātattam idam tam rūpam kāya viññatti ti Abhikkamissāmi patikkamissāmi ti hi cittam upparjja mānam rūpam samutthāpeti

3 Tattha yā pithavidhātu āpodhātu tojodhātu vāyodhātu tam nissito vanno gandho raso ojā ti Imesam atthannam rūpānam abbhānare cāttasamutthānā vāyodhātu, sū attanā saha-jātam rūpakāyam santhambhetī, sandhāretī, cāletī, abhikkamāpetī, patikkamāpetī Tattha ekāvajanavīthiyam sattasu javanesu pathamacittasamutthitā vāyodhātu santhambhetum sandhāretum sakkotī, aparāpāram pana cāletum na sakkotī Dutiyādisu pi es' eva nayo

Sattamacittena pana samutthitā hetthā chahi cittehi samutthitā vāyodhātu upatthambha paccayam labhivā attanā saha-jātam rūpa kāyam santhambhetum sandhāretum cāletum abhikkamāpetum patikkamāpetum ālokāpetum vilokāpetum sammūñjāpetum pasārapetum

sakkoti. 'Tena gamanam nāma jāyati, āgamanam nāma jāyati, 'yojanam gato, dasayojanam gato ti' vattabbatam āpajjāpeti. Yathā hi sattahi yugehi ākaḍḍhitabbe sakate paṭhama-yuge yuttagonāyugam tāva sandhāretum sakkonti, cakkam pana na pavattenti: dutiyādisu pi es' eva nayo. Sattamayuge pana gone yojetvā, yadā cheko sārathi dhure nisīditvā yottāni ādāya sabbapurimato paṭṭhāya patodalatṭhiyā gone ākoṭeti, tadā sabbe' va ekabalā hutvā dhurañ ca sandhārenti cakkāni ca pavattenti, sakaṭam gahetvā 'dasa-yojanam vīsatiyojanam gato ti' vattabbatam āpādentī, evaṃsampadam idaṃ veditabbam.

4. 'Tattha yo citta-samuṭṭhānika-kāyo na sā viññatti, citta-samuṭṭhānāya pana vāyodhātuyā saha-jātaṃ rūpa-kāyaṃ santhambhetum sandhāretum cāletum paccayobhāvītum samattho eko ākāra-vikāro atthi. Ayaṃ viññatti nāma.

Sā atṭha rūpāni viya na citta-samuṭṭhānā. Yathā pana 'aniccādi-bhedānam dhammānam jarā-maraṇattā jarā-maraṇam, bhikkhave, aniccaṃ saṅkhatan ti' ādi vuttam, evaṃ cittasamuṭṭhānānam rūpānam viññattitāya sā pi 'citta-samuṭṭhānā' nāma hoti ti. Viññāpanattā pan' esā viññatti ti vuccati. Kiṃ viññāpeti ti? Ekaṃ kāyika-karaṇam: cakkhupathasmiṃ hi ṭhito hattham vā padam vā ukkhipati, sīsam vā bhamukham vā cāleti. Ayaṃ batthādīnam ākāro cakkhu-viññeyyo hoti. Viññatti pana na cakkhuviññeyyā, manoviññeyyā eva, Cakkhunā hi hatthakārādivasena vipphandamānam vaṇṇārammaṇam eva passati. Viññatti pana mano-dvārika-cittena cintetvā 'idaṃ c'idaṃ ca esa kāreti maññe' iti jānāti. Yathā hi araṇṇe nidāgha-samaye udakaṭṭhāne va 'manussā imāya saññāya idha udakassa atthibhāvaṃ jānissantī ti' rukkhagge tālapaṇṇādīni bandhāpenti surāpānadvāre dhajam ussāpenti uddham vā pana rukkham vato paharetvā cāleti, anto udake macche calante upari bubbulakāni utṭhahanti, mahoghassa gata-maggapariyante tiṇapaṇṇakasatam ussāditam hoti tattha tāla-paṇṇadhajasākhācalanabubbulaka-tiṇa-paṇṇakasate disvā yathā cakkhumā adiṭṭham pi ettha vipphandamānam vaṇṇārammaṇam eva passati. Viññatti pana mano-dvārika-cittena cintetvā 'idaṃ c'idaṃ ca esa kāreti maññe' iti jānāti. Na kevalaṃ c' esa viññāpanato viññatti nāma. Viññeyyato pi pana viññatti yeva nāma. Ayaṃ hi paresam antamaso tiracchānagatānam pi pākāṭa hoti. Tattha tattha sannipatitā hi sonasiṅgāla-kāka-yonādayo daṇḍam vā leḍḍum vā gahetvā paharaṇākāre dassite 'ayaṃ no paharitukāmo ti' ñatvā yena vā tena vā palāyanti, pākāra-kuddādi-antaritassa pana

parassa apīkata l ālo pi atthi, kiñcūpi tasmim khano apākatū sammū
khibhūtinam pana pīkaṭattā viññatti yeva nāma hoti

5 Citta samutthānī e pana l āye calante te samutthānī o calati
na calati ti so pi tatth' eva calati tam gatī o tadannuṭṭal o va hoti
Yathā hi udal e gacchante udal e patitāni sul l ha dandal a tinadini pi
udakagatīlan' eva bhavanti, tasmim gacchante gacchanti titthante
titthanti, evaṃsappiḍam idam veditabbam Evam esī citta samut-
thānesu rūpesu viññatti kāyakamma dvāram nāmā ti veditabbā

Yā pana tasmim dvāre siddhā cetanā yāva pānam hanti adinnam
ādiyati micchā carati pīnātipītādīhi viramati idam kāya kammaṃ
nāma

Evam paravādimhi satī l āyadvāram tamhi dvāro siddhā cetanā
kāya kammam kusalam vā akusalam vā ti thapetabbam Paravādimhi
pana asati avyāl atañ cūṭitakam puretvā va thapetabbam

6 Tattha yathā nagara-dvāral atattthāne yeva titthati angula
mattam pi aparāpāram na sūṭkamati tena tena pana dvārena mahājano
sūṭcarati evam eva dvāre dvāram na carati, lammam pana tasmim
tasmim dvāre uppijjanato carati Ten' āhu Porūṇā

Dvāre caranti lammāni na dvārūdvāra cārino

Tasmā dvārhi lammāni aññam aññam vavatthutā ti

Tattha kammena pi dvāram nāmam labhati dvārena pi kammam
Yathā hi viññānūdinam uppijjanatthānāni viññāna dvāram phassa
dvāram asamvara-dvāram samvara dvāran ti nāmam labhanti, evam
kāya kammassa uppijjanatthānam kāya kamma dvāran ti nāmam
labhati. Vacīmano lamma-dvāresu pi es' eva nayo

Yathā pana tasmim tasmim rukkhe adhiyatthā devatā simbali
devatā palāsa devatā pucimanda devatā phandanadevatā ti tena tena
rukkhena nāmam labhati evam eva kāya dvārena katam kammam
kāya kammam ti dvārena nāmam labhati Vacīamma mano
kammesu pi es' eva nayo

7 Tattha añño l āyo aññam kammaṃ Kāyena pana katattā
tam kāyakamman ti vuccati Ten' āhu Aṭṭhakathācariyā

Sūciyā ce katam kammam sūcikamman ti vuccati

Sūci ca sūcikammañi ca aññamaññam vavatthitā

Vāsīyā pe..

Purisena ce katam kammam purisakamman ti vuccati

Puriso ca purisakammañi ca aññamaññam vavatthitā

Evam eva :

Kāyena ce katam kamman kāyakamman ti vuccati

Kāyo ca kāyakammañ ca aññamaññaṃ vavatthitā ti.

Evam sante n' eva dvāra-vavatthānaṃ yujjati na ca kamma-vavatthānaṃ. Kathaṃ? Kāya-viññattiyaṃ hi 'dvāre caranti kammāni ti' vacanato vacikkammaṃ pi pavattati, ten' assa kāyakammadvāraṃ ti vavatthānaṃ na yuttam, kāyakammañ ca vacī-viññattiyaṃ pi pavattati, ten' assa kāyakamman ti vavatthānaṃ yujjati ti no na yujjati.

Kasmā? Yebhuyya-vuttitāya c'eva tabbahula-vuttitāya ca. Kāyakammaṃ eva hi yebhuyyena kāyaviññattiyaṃ pavattati na itarāni ti tasmā kāyakammassa yebhuyyena pavattito assa kāyakamma-dvāra-bhāvo siddho.

Brāhmaṇagāma-ambavana-nāgavanādīnaṃ brāhmaṇagāmādi-bhāvo viyā ti dvāra-vavatthānaṃ yujjati. Kāyakammaṃ pana kāya-dvāramhi yeva bahulaṃ pavattati, appaṃ vacī-dvāre. Tasmā kāyadvāre bahulaṃ pavattito etassa kāyakamma-bhāvo siddho, vanacarakathullakumārikādi-gocarānaṃ vanacarakādi-bhāvo viyā ti, evam kamma-vavatthānampi yujjati.

Kāyakamma-dvāra-kathā niṭṭhitā.

8. Vacikkamma-dvāra-kathāyaṃ cetanā-virati-sadda-vasena tividhā vācā nāma.

Tattha 'catūhi, bhikkhave, aṅgehi samannāgatā vācā subhāsītā hoti na dubbhāsītā anavajjā ca ananuvajjā ca viññūnaṃ ti' ayaṃ cetanā-vācā nāma.

'Yā catūhi vā vacī-duccaritehi āratī viratī . . . pe . . . ayaṃ vuccati sammāvācā ti' ayaṃ viratī-vācā nāma.

Vācā girā vyappatho udīraṇaṃ ghoso ghosakammaṃ vācā vacibhedo ti ayaṃ sadda-vācā nāma.

Tāsu vacikkamma-dvāraṃ ti neva cetanāya nāmaṃ na viratīyā, sahasaddā pana ekā viññatti atthi, idaṃ vacikkammadvāraṃ nāma. Yaṃ sandhāya vuttam: 'Katamaṃ taṃ rūpaṃ vacīviññatti? Yā kusala-cittassa vā . . . pe . . . avyākata-cittassa vā vācā girā vyappatho udīraṇaṃ ghoso ghosakammaṃ vācā vacibhedo ayaṃ vuccati vācā. Yā tāya vācāya viññatti viññāpanā viññāpitattaṃ idaṃ taṃ rūpaṃ vacī-viññatti ti.' Idaṃ vakkhāmi etaṃ vakkhāmī ti hi vitakkayato vitakka-vipphāra-saddo nāma uppajjati. Ayaṃ na sota-viññeyyo ti Mahā-aṭṭhakathāyaṃ āgato. Āgamanatṭhakathāsu pana 'vitakka-

vipphāra saddan ti vitakka vipphāra vasena uppinnam vippala-
pantānam suttappamattādinam saddam sutvā ti tam sutvā vitakkayato
tassa so saddo uppunno, tassa vasena evam pi te mano ittham pi te
mano ti ādiyati ti' vatvī vatthūni pi katthitāni

9 Patthāno pi 'citta samutthānam saddāyatanam sotaviññā-
nassa ārammana paccayaena paccayo ti' āgatam Tasma vinū viññatti
ghattānāya uppajjamāno asota-viññeyyo vitakka vipphārasaddo nāma
n'atthi Idam vakkhāmi, etam vakkhāmi ti uppajjamānam pana
cittam pathavidhātu āpodhātu tejodhātu vāyodhātu vanno gandho
rūso ojī ti attha rūpīni samutthāpeti Tesam abbhantare citta-
samutthāna pathavidhātu upādinnakam saṅghattiyamānā va uppajjati
Tenā dhātu-saṅghattaneva saddo uppajjati Ayam citta samutthāna
saddo nāma.

Ayam na viññatti Tassā pana citta samutthānāya pathavi
dhātuyā upādinnaka ghatthanassa paccaya bhuto eko ākāravikāro
atthi Ayam vaci viññatti nāma Ito param sī attha rūpīni viya
na citta samutthānā ti ādisabbam hetthā vutta nāyen'eva veditabbam

10 Idhā pi hi Tissadāttamittā ti pakkosintassa saddam sutva
viññattim mano-dvārika cittena cintetvā 'idaṇ c' idaṇ ca esa kāreti
maññe' iti jānāti, kāya viññatti viya ca ayam pi tiracchāna gatānam
pi pīkatā hoti 'ehu yāhi ti' saddam sutvā tiracchāna gatū pi idam
nam' esa kāreti maññe ti natvā āgacchanti c' eva gacchanti ca Te
samutthānika-kāyam cūleti na cūleti ti ayam pana vāro idha na
labbhati Purima cittasamutthānāya upatthambhanakīccam pi
n'atthi Yā pana tasmim vaci dvāre siddhā cetanā yūya musā
katheti, pesuññam katheti, pharusam katheti samphappalūpatī
mūsā vādādihi viramati idam vacikammam nāma Ito param sabbam
kamma vavatthānam dvāravavatthānā ca hetthā vuttanāyen'eva
veditabbam ti

Vacikamma dvāra kathā nitthitā

11 Manokamma dvāra-kathāyam kāmāvacarādivasena catu
bbidho mano nāma

Tattha kāmāvacaro catupannāsa vidho hoti, rūpāvacaro
pannarasa-vidho, arūpāvacaro dvādasavidho, lokuttaro atthavidho,
sabbo pi ekūna navutividho hoti

Tattha ayam nāma mano mano dvāram na hoti ti na vattabbo
Yathā hi ayam nāma cetanā kammam na hoti ti na vattabbā
Antamaso pañca viññāna sampayuttā pi hi cetanā Mahāpakarane
kammante va nidditthā, evam eva ayam nāma mano mano-dvārām

na hoti ti na vattabbo. Etthāha: kammaṃ nāma'etaṃ kiṃ karoti ti? Āyūhati abhisankharoti piṇḍaṃ karoti ceteti kappeti pakappeti. Evaṃ sante pañca-viññāṇa-cetanā kiṃ āyūhati abhisankharoti piṇḍaṃ karoti ti? Sahajāta-dhamme. Sā pi hi sahajāta-sampayattukhandhe āyūhati abhisankharoti piṇḍaṃ karoti ceteti kappeti pakappeti. Kim vā iminā vādena sabbaśaṅgahika-vasena h' etaṃ vuttaṃ? Idaṃ paṇ' ettha sannitṭhānaṃ tebhūmakakusalākusalaṃ ekūnatimsavidho mano mano-kamma-dvāraṃ nāma. Yā pana tasmim mano-dvāre siddhā cetanā yāyaṃ abhiññāvyāpāda-micchā-dassanāni c'eva ana-bhiññā-avyāpāda-sammā-dassanāni va gaṇhāti idaṃ mano-kammaṃ nāma. Ito paraṃ sabbaṃkamma-vavatthānaṃ dvāravavatthānaṃ ca hetṭhā vutta-nayen' eva veditabbam ti. Manokamma-dvāra-kathā nitṭhitā.

12. Imāni tīṇi kamma-dvārāni nāma. Idāni yāni tīṇi kammāni ṭhapetvā imāni kamma-dvārāni dassitāni tāni ādi katvā avasessassa dvāra-kathāya mātikāya ṭhapanassa vitthāra-kathā hoti. Tīṇi hi kammāni: kāyakammaṃ vacīkammaṃ manokammaṃ ti. Kim paṇ' etaṃ kammaṃ nāma? Cetanā c'eva ekacce va cetanāsampayuttakā dhammā. Tattha cetanāya kammabhāve imāni suttāni: cetanā 'haṃ bhikkhave, kammaṃ vadāmi cetayitvā kammaṃ karoti kāyena vācāya manasā. Kāye vā hi, Ānanda, sati Kāyasañcetanā hetu uppajjati ajjhattam sukhadukkhaṃ, vācāya vā, Ānanda, sati vacīsañcetanā hetu uppajjati ajjhattam sukha-dukkhaṃ, mane vā, Ānanda, sati mano-sañcetanā hetu uppajjati ajjhattam sukhadukkhaṃ. Tividhā, bhikkhave, kāya-sañcetanā akusalaṃ kāyakammaṃ dukkhindriyaṃ dukkha-vipākaṃ, catubbidhā, bhikkhave, vacīsañcetanā . . . pe tividhā, bhikkhave, mano-sañcetanā akusalaṃ manokammaṃ sukhindriyaṃ sukha-vipākaṃ. Sacāyaṃ, Ānanda, Samiddhi moghapuriso. Pāṭaliputtassa paribbājakassa evaṃ puṭṭho evaṃ vyākareyya sañcetanīyaṃ, āvuso Pāṭaliputta, kammaṃ katvā kāyena vācāya manasā sukha-vedanīyaṃ sukhaṃ so vediyati . . . pe adukkhamasukhaṃ vedanīyaṃ adukkhamasukhaṃ so vediyati. Evaṃ vyākaramāno kho, Ānanda, Samiddhi moghapuriso Pāṭaliputtassa paribbājakassa sammā vyākaramāno vyākareyyā ti imāni tāva cetanāya kammabhāve suttāni.

13. Cetanā-samapayuttakadhammānaṃ pana kammabhāvo kammacatukkena dīpito. Vuttaṃ h'etaṃ:—'Cattār' imāni, bhikkhave, kammāni mayā sayāṃ abhiññā sacchikatvā veditāni. Katamāni cattārī? Atthi, bhikkhave, kammaṃ kaṇhaṃ kaṇhavipākaṃ, atthi,

bhikkhave, kammam sukkam sukka vipakam, atthi, bhikkhave, kammam kanha sukkam kanha sukka vipākam, atthi, bhikkhave, kammam akanhamasukkam akanhāsukka vipākam kammam kamma kkhayaya samvattati Katamañ ca bhikkhave, kammam akanham asukkam akanhāsukka vipākam kammam kammakkhayaya samvattati? Yad idam satta sambojjhangā satisambojjhango pe upekkhāsambojjhango Idam vuccati bhikkhave kammam akanhamasukkam akanhasukka vipākam (kammam) kammakkhayāya samvattati Katamañ ca, bhikkhave, kammam akanhamasukkam akanhāsukka vipākam kammam kammakkhayāya samvattati? Ayam eva ariyo atthangiko maggo seyyathidam sammaditthi pe sammāsamādhī Idam vuccati bhikkhave, kammam akanhamasukkam akanhāsukka vipākam kammam kammakkhayāya samvattati ti Evam ime kho bojjhanga magganga bhedato pannarasa dhammā kamma catukkena dīpita

14 Abhiyjhā vyāpādo micchaditthi anabhiyjhā avyāpādo samma ditthi ti imehi pana chahi saddhim ekavisati cetanasampayuttaka dhamma veditabbā

Tattha lokuttaramaggo bhajapiyamano kāyakammādini tini kammani bhuñjati Yam hi kayena dussilyam ajjhācarati tamha samvaro kāyiko veditabbo, yam vācāya dussilyam ajjhācarati tamhā samvaro vacasiko veditabbo Iti sammākammananto kāyakammam sammāvācā vacikammam Etasmim dvaye gahite samma ajivo tappakkhikattā gahito va hoti Yam pana manena dussilyam ajjhācarati tamhā samvaro manasiko ti veditabbo

So ditthi sankappa vāyāma satī samādhī vasena pañcavidho hoti Ayam pañca vidho pi manokammam nama Evam lokuttaramaggo bhajapiyamāno tini kammani bhajati Imasmim thāne dvārasam sandanam nāma hoti Kāya vacī dvāresu hi copanam patva kamma patham appattam pi atthi, mano dvāre samudācāram patvā kamma patham appattam atthi Tam gahetvā tam tam dvāra pakkhikam eva akamsu Tatrāyam nayo

15 Yo 'migavam gamissāmi ti' dhanum sajjeti, jiyam vaddheti, sattim niseti, bhattam bhuñjati, vattham paridahati ettāvātā kāyad vāre copanam pattam hoti So araññe divasam caritva antamaso sasa bilala mattam pi na labhati Idam akusala kāya kammam hoti na hoti ti? Na hoti Kasmā? Kamma-patham appattatāya Kevalam pana kāya duccharitam nāma hoti ti veditabbam Maccha ganhanādīpayogesu pi es' eva nayo

Vacī-dvāresu ‘migavaṃ gamissāma, vegena dhanu-ādīni sajjethā ti’ ānāpetvā purima-nayen’ eva araṇṇe kiñci alabhantassa kiñcāpi vacī-dvāre copanaṃ pattamaṃ, kamma-pathaṃ appattatāya pana vacī-kammaṃ na hotī ti veditabbaṃ.

16. Mano-dvāre pana vadhaka-cetanāya uppanna-mattāya eva kamma-pathabhedo hoti, so va kho vyāpāda-vasena na pānātipāta-vasena.

Akusalaṃ hi kāyakamma kāya-vacī-dvāresu samuṭṭhāti no mano-dvāre. Tathā akusalaṃ vacikammaṃ akusalaṃ manokammaṃ pana tisu pi dvāresu samuṭṭhāti. Tathā akusalāni kāya-vacī-manokammāni.

Kathaṃ? Sahatthā pi paṇaṃ hanantassa adinnaṃ ādiyantassa micchā carantassa kammaṃ kāyakammaṃ eva hoti dvāraṃ pi kāya-dvāraṃ eva. Evam tāva akusalaṃ kāyakammaṃ kāyadvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi saha-jātā abhijjhā-vyāpādamicchā-ditṭhiyo cetanā pakkhikā va bhavanti abbohārikā vā.

17. Gaccha itthaṃ nāma jīvitā voropehi, itthaṃ nāma bhaṇḍam avaharā ti anāpentassa pana kammaṃ kāyakammaṃ hoti dvāraṃ vacī-dvāraṃ.

Evam akusalaṃ kāyakammaṃ vacīdvāre samuṭṭhāti. Tehi pana cittehi saha-jātā abhijjhāvyāpādamicchāditṭhiyo cetanā pakkhikā vā bhavanti abbohārikā vā. Ettikā ācariyānaṃ samānatthakathā nāma.

Vidaddhavadī panāha: Akusalaṃ kāyakammaṃ manodvāre pi samuṭṭhāti ti. So ‘tayo saṅgahe ārūhaṃ suttaṃ āharāhi ti ‘vutto idam Kulumbasuttaṃ nāma āhari. Puna ca paraṃ bhikkhave idh’ ekacco samano vā brāhmaṇo vā iddhiṃ cetovasippatto aññissā vā kucchigataṃ gabbhaṃ pāpakena manasānupekkhako hoti: ‘Aho vatāyaṃ kucchigato gabbho na sotthinā abhinikkhameyyā ti’. Evam bhikkhave Kulumbassa upaghāto hoti ti. Idam suttaṃ āharitvā evam cintitamatte yeva parassa kucchigato gabbho pheṇapiṇḍo viya vilīyati. Ettha kuto kāyaṅgacopanaṃ vā vācaṅgacopanaṃ vā? Maṇodvārasmiṃ yeva pana idam akusalaṃ kāyakammaṃ samuṭṭhāti ti, taṃ tava suttassa atthaṃ tulayissāmā ti vatvā evam tulayimsu. Tvam iddhiyā parūpaghātaṃ vadesi.

18. Iddhi nāma’ esā adhiṭṭhānā iddhi, vikubbanā iddhi, manomayā iddhi, ñāṇavipphārā iddhi, ariyā iddhi, kammavipākajā iddhi, puñña-vato iddhi, vijjāmayā iddhi, bhāvanāmayā iddhi, tattha tattha sammāpayogapaccayā ijjanatthena iddhi ti dasavidhā. Tattha

kataram iddhum vadesī ti? Bhāvanāmayan ti Kim pana bhāvanā mayāya iddhuyā parūpaghātakammam hotī ti? Āmā ti Ekacce ācariyā 'ekavāram hotī ti' vadanti Yathā hi param paharītukāmena udakaharite ghate khutte ghato pi bhijjati udakam pi nassati evam eva bhāvanāmayāya iddhuyā ekavāram parūpaghātakammam hotī Tato patthāya panassati ti Atha nam bhāvanāmayāya iddhuyā neva ekavāram na dve vāre parūpaghātakammam hotī ti vatvā saññattim āgacchantam pucchimsu 'Bhāvanāmayā iddhi kim kusala akusala avyākata sukhāya vedanāya sampayuttā dukkhāya vedanāya sampayutta adukkhamasukhāya vedanāya sampayuttā savitakkasavicāra avitakkavicāramattā avitakkavicārā kāmāvacarā rūpāvacara arūpā vacarā ti?' Imam pana pañham yo jānāti so evam vakkhati 'Bhāvanāmayā iddhi kusalā vā hotī avyākata vā adukkhamasukha vedanīyā eva avitakkavicārā eva rūpāvacarā evā ti' so vattabbo

19 Pānātipātacetanākusalādīsu kataram kotthāsam bhajati ti jānanto vakkhati pānātipātacetanā akusalā va dukkhavedaniya va savitakka savicārā va kāmāvacarā ti Evam sante tava pañho neva kusallattikena sameti na vedanattikena na vitakkattikena na bhumman tarenā ti Kim pana evam mahantam suttam nīratthakan ti no nīratthakam? Tvaṃ pan' assa attham na jānāsi Iddhimā cetova sippatto ti Ettha hi na bhāvanāmayā iddhi adhippetā Athabba middhi pana adhippetā Sā hi ettha labbhamanā labbhati Sā pana kāyavacīdvārāni muñcītvā kātum na sakkā ti

Athabbaniddhikā hi sattāham alonakam bhuñjītvā dabbhe attharītvā pathaviyam sayamanā tapam carītvā sattame divase susānabhūmim sajjētvā sattame pade thatvā hattham vaddhetvā vaddhetva mukhena vijjam parijapanti Atha tesam kammam samijjhati Evam ayam pi iddhi kāyavacīdvārāni muñcītvā kātum na sakkā ti na kāyakammam manodvāre samutthāti ti nūttam ettha gantabbam

20 Hatthamuddaya pana musāvādādīni kathentassa kammam vacīkammadvāram na kāyadvāram hotī ti evam akusalam vacī kammam kāyadvāre samutthāti Tēhi pana cittehi sahaajāta abhiyjhāvyāpādamicchādītthīyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abboharikā vā. Vacībhedaṃ pana katvā musāvādādīni kathentassa kammam pi vacīkammam dvāram pi vacīdvāram eva Evam akusalam vacīkammam vacīdvāre samutthāti Tēhi pana cittehi sahaajāta abhiyjhāvyāpādamicchādītthīyo cetanāpakkhikā vā bhavanti abboharikā vā. Ettakā ācariyānam samānatthakathā nāma

Vidḍhavādī panāha: Akusalam vacīkammaṃ manodvāre pi samuṭṭhāti ti. So tayo saṅgahe ārūḷhaṃ suttaṃ āharāhi ti vutto idam uposathakkhandhato suttaṃ āhari. Yo pana bhikkhu yāva tatiyaṃ anusāvaiyamāne saramāno santim āpattim nāvikareyya sampajānamusāvādassa hoti ti. Idam suttaṃ āharitvā āha: Evaṃ āpattim anāvikaronto tuṇhībhūto va aññaṃ āpattim āpajjati. Ettha kuto kāyaṅgacopanam vācaṅgacopanam vā? Manodvārasmim yeva pana idam akusalam vacīkammaṃ samuṭṭhāti ti so vattabbo. Kim pan' etaṃ suttaṃ neyyattham udāhu nītattham ti? Nītattham eva mayhaṃ suttaṃ ti. So 'mā evam avaca, tulayissām' assa attham ti' vatvā idam pucchitabbo. 'Sampajānamusāvāde kiṃ hoti ti' jānanto 'sampajānamusāvāde dukkaṭaṃ hoti ti' vakkhati. Tato vattabbo: vinayassa dve mūlāni kāyo ca vācā ca. Sammāsambuddhena hi sabbāpattiyo imesu yeva dvīsu dvāresu paññattā. Manodvāre āpattipaññāpanam nāma natthi. Tvam ativiya vinaye pakataññū yo satthārā apaññatte thāne apaññattaṃ āpattim paññāpesi, sammāsambuddham abbhācikkhasi, jīnacakkam paharasī ti ādivacanehi niggaṇhitvā uttarim pañham pucchitabbo.

'Sampajānamusāvādo kiṃ kiriyato samuṭṭhāti udāhu akiriyato ti' jānanto 'kiriyato ti' vakkhati. Tato vattabbo: Anāvikaronto kataram kiriyam karotī ti? Addhā kiriyam apassanto vighātam āpajjissati. Tato imassa suttassa atthena saññāpetabbo. Ayaṃ h'ettha attho. Yvāyaṃ sampajānamusāvādo hoti ti vutto so āpattito kiṃ hoti ti katarāpatti hoti ti attho. Dukkaṭāpatti hoti sā ca kho na musāvādalakkhaṇena. Bhagavato pana vacanena vacīdvāre akiriya-samuṭṭhānā āpatti hoti ti veditabbo.

21. Vuttam pi c' etaṃ: Anālapanto manujena kenaci vācā giram ca pare bhaṇeyya āpajjeyya vācasikam na kāyikam pañham paññā me sā kusalehi cintitā ti. Evaṃ akusalam vacīkammaṃ na manodvāre samuṭṭhāti ti niṭṭham ettha gantabbam.

Yadā pana abhijjhāsaḥagatena cetasā kāyaṅgam copento hattha-gāhādīni karoti, vyāpādasahagatena daṇḍaparāmāsādīni, micchā-diṭṭhisahagatena Khandha sivādayo seṭṭhā ti tesam abhivādana-añjalikammabhūtapitṭhikaparibhaṇḍādīni karoti tadā kammaṃ manokammaṃ hoti dvāram pana kāyadvāram. Evaṃ akusalam manokammaṃ kāyadvāre samuṭṭhāti, cetanā pan' ettha abbohārikā.

Yadā abhijjhāsaḥagatena cetasā vācaṅgam copento 'aho vatāyam parassa tam mama assā' ti paravittūpakaraṇam abhijjhāyati, vyāpādasahagatena 'ime sattā haññantu vā vajjantu vā upacchijjantu vā mā

vā abhesum' ti vadati, micchādittusahagatena 'natthi dinnam natthi yittham' ti ādini vadati tadā kammam manokammam hoti dvāram pana vacīdvāram

Evam akusalam manokammam vacīdvāre samutthāti cetana pan' ettha abbohārikā Yadā pana kāyangavācangāni acopetvā raho nisunno abhijjhāvyāpīdanamicchādittusahagatāni cittāni uppādeti tadā kammam manokammam dvāram pi manodvāram eva Evam akusalam manokammam manodvāre samutthāti

22 Imasmim pana thāne cetanā pi cetanāsampiyuttakā dhamma pi manodvāre yeva samutthahanti Evam akusalam manokammam tisu pi dvāresu samutthāti ti vedittabbam

Yam pīna vuttam Tathā kusalāni kāyavacīmanokammāni ti tatrayam nayo Yadā hi kenaci kāranena na vattum asakkonto pānātipātā adinnādānā kāmesu micchācārā pativiramāmī ti imāni sikkhāpadāni hatthamuddāya gāhāti tadā kammam kāyakammam dvāram pi kāyadvāram eva Evam kusalam kāyakammam kāyadvāre samutthāti Tehi cित्तेhi sahaगतā anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā

Yadā pana tūn' eva sikkhāpadāni vacībhedaṃ katva gāhāti tadā kammam kāyakammam dvāram pi vacīdvāram hoti Evam kusalam kāyakammam vacīdvāre samutthāti Tehi cित्तेhi sahaगता anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā

Yadā pana tesu sikkhāpadesu diyyamānesu kāyangavācangāni acopetvā manasā ca 'pānātipātā adinnādānā kāmesu micchācārā pativiramāmī ti' gāhāti tadā kammam kāyakammam dvāram pi manodvāram hoti Evam kusalam kāyakammam manodvāre samutthāti Tehi cित्तेhi sahaगतā anabhijjhādayo cetanāpakkhikā vā honti abbohārikā vā

23 Musāvādā veramanī ādini pana cattāni sikkhāpadāni vuttana yān' eva Kāyādhi gāhantassa kusalam vacīkammam tisu dvāresu samutthāti ti vedittabbam Idhapi anabhijjhādayo cetanāpakkhikā va honti abbohārikā vā

Anabhijjhādisahagatēhi pīna cित्तेhi kāyāgam copetvā cetiyāna sammajjāna gandhamālāpūjāna-cetiyavandanādini karontassa kammam manokammam hoti dvāram pana kāyadvāram Evam kusalam manokammam kāyadvāre samutthāti, cetanā pan' ettha abbohārikā

Anabhijjhāsahagatena cित्तेna vācangam copetvā 'aho vatāyam parassa paravittūpakaranam, na tam mam' assā ti' anabhijjhāyato

avyāpādasahagatena cittaena 'sabbe sattā averā avyāpajjā anīghā sukhī attānam pariharantū ti vadantassa sammādiṭṭhisahagatena atthi dinnan ti ādini udāharantassa kammaṃ manokammaṃ hoti dvāraṃ pana vacīdvāraṃ. Evaṃ kusalaṃ manokammaṃ vacīdvāre samuṭṭhāti cetanā pan' ettha abboharikā.

24. Yādā kāyaṅgavācaṅgāni pana acopetvā raho nisinnassa manasā va anabhijjhādisahagatāni cittāni uppādentassa kammaṃ manokammaṃ dvāraṃ pi manodvāraṃ eva evaṃ kusalaṃ manokammaṃ manodvāre samuṭṭhāti.

Imasmim pana thāne cetanā pi cetanāsampayuttā dhammā pi manodvāren' eva samuṭṭhahanti. Tattha ānattisamuṭṭhitesu pāṇātipātadinnādānesu kammaṃ pi kāyakammaṃ dvāraṃ pi kammavasena kāyadvāran ti vadanto kammaṃ rakkhati dvāraṃ bhindati nāma.

Hatthamuddāya samuṭṭhitesu musāvādādisu dvāraṃ kāyadvāraṃ kammaṃ pi dvāravasena kāyakammaṃ ti vadanto dvāraṃ rakkhati kammaṃ bhindati. Tasmā kammaṃ rakkhāmī ti dvāraṃ na bhinditabbam, dvāraṃ rakkhāmīti kammaṃ na bhinditabbam. Yathāvutten' eva pana nayena kammañ ca dvārañ ca veditabbam. Evaṃ kathento hi neva kammaṃ na dvāraṃ bhindati ti kammakathā niṭṭhitā.

25. Idāni pañca viññāṇāni pañca viññāṇadvārāni ti ādisu cakkhuviññāṇaṃ sotaghānājivhākāyaviññāṇan ti imāni pañca viññāṇāni nāma. Cakkhuviññāṇadvāraṃ sotaghānājivhākāyaviññāṇadvāran ti imāni pañca viññāṇadvārāni nāma. Imesaṃ pañcannaṃ dvārānaṃ vasena uppannā cetanā n'eva kāyakammaṃ hoti na vacīkammaṃ, manokammaṃ hoti ti veditabbā.

26. Cakkhusamphasso sotaghānājivhākāyamanosamphasso ti ime pana cha phassā nāma.

Cakkhusamphassadvāraṃ sotaghānājivhākāyamanosamphassadvāran ti imāni cha phassadvārāni nāma.

27. Cakkhu-asamvaro sotaghānājivhāpasādakāyacopanakāya-asamvaro vācā-asamvaro mano-asamvaro ti ime atṭha asamvarā nāma.

Te atthato dussīlyaṃ muṭṭhasaccaṃ aññāṇaṃ akkhanti kosajjan ti ime pañca dhammā honti. Tesu ekadhammo pi pañca dvāre voṭṭhapanapariyosānesu cittesu n'uppajjati, javaṇakkhaṇe yeva uppajjati. Javane uppanne pi pañca dvāre asamvaro vuccati. Cakkhuviññāṇasahajāto hi phasso nāma cetanā manokammaṃ nāma. Taṃ cittaṃ manokammadvāraṃ nāma. Ettha pañcavidho asamvaro natthi. Sampaticchanasahajāto phasso manosamphasso nāma cetanā

ca manokammam nāma Tam cittam manokammadvāram nama Etthāpi pañcavidho asamvaro nām'atthi Santiranavotthapanesu pi es'eva nayo

Javanasahajūto pana phasso manosamphasso nāma cetanā manokammam nama, tam cittam manokammadvāram nāma Ettha asamvaro cakkhu asamvaro nāma hoti Sotaghānajiṃhāpasadakāya dvāresu pi es'eva nayo

Yadā pana rūpādisu aññatarārammanam manodvārikajavanam vinā vacīdvārena suddham kāyadvārasankhātam copanam pāpaya mānam uppajjati tadā tena cittaena sahajūto phasso manosamphasso nāma

28 Cetanā kāyakammam nāma Tam pana cittam abbohārikam copanassa uppannattā manodvāram ti sankham gacchati Ettha asamvaro copanakāya asamvaro nāma

Yadā tīdisam yeva javanam vinā kāyadvārena suddham vacīdvārasankhātam copanam pāpajamanam uppajjati tadā tena cittaena sahajūto phasso manosamphasso nāma

Cetanā icikammam nāma Tam pana cittam abbohārikam copanassa uppannattā manodvāram ti sankham na gacchati Ettha asamvaro vacī asamvaro nāma

Yadā pana javanacittam vinā kāyavacīdvārehi suddham mano dvāram eva hutvā uppajjati tadā tena cittaena sahajato phasso manosamphasso nāma

Cetanā manokammam nāma, cittam manokammadvāram nāma Ettha asamvaro mano asamvaro nāma

Imesam atthannam samvarānam vasena cakkhu samvaradvāram sotaghānajiṃhāpasādakāya copanakāya vācāmano samvaradvāram ti imāni attha samvaradvārāni veditabbāni

29 Cakkhusamvaro sotaghānajiṃhāpasādakāyacopanakāyavacā manosamvaro ti ime pana attha samvarā nāma Te atthato sūlā satim ānānam khantim viriyan ti ime pañca dhammā honti Tesu pi ekadhammo pi pañcadvāre votthapanapariyosānesu cittesu n'uppajjati, javanakkhane eva uppajjati, javane uppanno pi pañcadvāre samvaro ti vuccati Tassā sabbassā pi cakkhuvīññānasahagato hi phasso cakkhusamphasso ti ādinā samvare vutten'eva nayena uppatti veditabbā Iti imesam atthannam samvarānam vasena cakkhusamvaradvārāni pe manosamvaradvārāni ti imāni attha samvaradvārāni veditabbāni

30. Pāṇātipāto, adinnādānaṃ, kāmesu micchācaro, musāvādo, pisunā vācā, pharusā vācā, samphappalāpo, abhijjhāvyāpādo, micchā-diṭṭhī ti ime pana dasa akusalakamma-pathā nāma.

Tattha pāṇassa atipāto pāṇātipāto nāma. Pāṇavadho pāṇaghāto ti vuttaṃ hoti. Pāṇo ti e'ttha volhārato satto paramatthato jīvitindriyaṃ. Tasmim̐ pana pāṇe pāṇasaññino jīvitindriy-upacchedaka-upakkamasamuṭṭhāpikā kāyavacīdvārānaṃ aññataradvārappavattā vadhakacetanā pāṇātipāto. So guṇaviraḥitesu tiracchānagatādisu pāṇesu khuddake pāṇe appasāvajjo mahante mahāsāvajjo. Kasmā? Payogamahantatāya payogasamatte pi vatthumahantatāya. Guṇavantesu manussādisu appaguṇe pāṇe appasāvajjo, mahāguṇe mahāsāvajjo, saviraḡuṇānaṃ pana samabhāve sati kilesānaṃ upakkamānaṃ ca mudutāya appasāvajjo, tibbatāya mahāsāvajjo ti veditabbo. Tassa pañca sambhārā honti: Pāṇo, pāṇasaññitā, vadhakacittam̐, upakkamo, tena maraṇaṃ ti. Cha payogā: Sāhatthiko, āṇattiko, nissaggiko, thāvaro, vijjāmayo, iddhiṃmayo ti. Imasmim̐ pan' atthe vitthāriyamāne atipapañco hoti. Tasmā taṃ na vitthārayāma aññaṃ ca evarūpaṃ. Atthikehi pana Samantapāsādikam̐ Vinayatthakatham oloketvā gahetabbo.

31. Adinnassa ādānaṃ adinnādānaṃ parassa haranaṃ theyyam corikā ti vuttaṃ hoti. Tattha adinnaṃ ti parapariggahitaṃ. Yattha paro yathākāmakārī taṃ āpajjanto adaṇḍāraho anupavajjo ca hoti, Tasmim̐ pana parapariggahite saññino tadādāyaka-upakkamasamuṭṭhāpikā theyyacetanā adinnādānaṃ, taṃ hīne parasantake appasāvajjam̐, paṇīte mahāsāvajjam̐. Kasmā? Vatthupaṇītatāya. Vatthu samatte sati guṇādhikānaṃ santake vatthusmim̐ mahāsāvajjam̐, taṃ taṃ guṇādhikaṃ upādāya tato tato hīnaguṇassa santake vatthusmim̐ appasāvajjam̐. Tassa pañca sambhārā honti: Parapariggahitaṃ parapariggahita-saññitā, theyyacittam̐, upakkamo, tena haranaṃ ti. Cha payogā sāhatthikādayo va. Te ca kho yathānurūpaṃ theyyāvahāro, pasayhāvahāro, paṭicchannavahāro, parikappavahāro, kusa-vahāro ti. Imesaṃ āvahārānaṃ vasena pavattā ti ayaṃ ettha saṅkhapo. Vitthāro pana Samantapāsādikāyaṃ.

32. Kāmesu micchācāro ti ettha pana kāmesu ti methunasamācāresu micchācāro ekantanindito lāmakācāro. Lakkhaṇato pana asaddhammādhippāyena kāyadvārappavattā agamanīyaṭṭhānavītikkamacetanā kāmesu micchācāro. Tattha agamanīyaṭṭhānaṃ nāma purisānaṃ tāva māturalakkhitā, pituralakkhitā, mātāpituralakkhitā, bhāturalakkhitā, bhaginīralakkhitā, ñātiralakkhitā, gottaralakkhitā. dhamma-

rakkhutā, sārakkhā, saparīdandā tī māturakkhitādayo dasa, dhanakkītā, chandavāsini, bhagavāsini, pṛtavāsini, odapattakini, ohatacumbatā, dāsi ca bhariyā, kammakāri ca bhariyā, dhajahatā, muhuttikā tī etā dhanakitādayo dasī tī vīsati itthiyo

Itthisu pana dinnam sārakkhāsaparīdandānam dasannañ ca dhanakkītādinan tī dvādasannam itthīnam aññesu purisa idam agamanīyatthānam nāma So pan'esa micchācīro silādiguṇarakkhite agamanīyatthāne appasāvajjo, silādiguṇasampanne mahāsāvajjo Tassa cattīro sambhārā Agamanīyam vatthusmim sevanācittam, sevanāpīyogo, maggena maggaṇṭṭipatti, adhivāsanan tī Eko payogo sīhatthiko eva

33 Musā tī vīsamvādanapurekkhārassa atthabhañjanako vacip payogo kāyappayogo ca Vīsamvādanādhippāyena pan'assa pīravīsamvādakā kāyavacippayogasamutthāpikā cetanā musīvādo Aparo nayo Musā tī abhūtam ataceham vatthu Vādo tī tassa bhūtato tacchato viññāpīnam Lakkhanato pīna atatham vatthu tathato param viññāpetukāmassa tathā viññattisamutthāpikā cetana musīvādo So yam attham bhañjati tissa appatāya appasāvajjo, mahantatāya mahāsāvajjo Api ca gahatthīnam attano santakam adātukāmatīya 'natthi tī' ādinayappavatto appasāvajjo sakkhina hutvī atthabhañjanattham vutto mahāsāvajjo Pabbajitanam appakam pi telam vā sappim vā labhivā hassādhippāyena 'ajja gāme telinadi māññe sandati tī' purīnakathānāyena pīvatto appasāvajjo Adittham yeva pana ditthān tī ādinā nayena vadantīnam mahāsāvajjo Tassa cattīro sambhārā honti Atatham vatthu, vīsamvādanācittam, fajjo vāyāmo, parassa tadatthāvijānanan tī Eko payogo sīhatthiko va So kāyena vū kāyapatibaddhena vū vācāya vū pīravīsamvādā kakiriyāya karane datthabbo.

Tāya ce kiriyāyaparo tam attham jānāti, ayam kiriyāsamutthāpikā cetanā khane yeva musā idakammunā bajjhati Yasmā panā yathā kāyapatibaddha vācāya param vīsamvādeti tathā 'imassa bhanūhi tī' ānāpento pi pīnnam likhivā purato nissajanto pi 'ayam attho evam veditabbo' kuddādisu likhivā thapento pi tasmā ettha anattika nissaggikā thāvarā pi payoga yujjanti Atthakathāsu panā anāgatattā vimamsivā gahetabbam

34 Pīsunā vācī tī ādisu yāya vācāya yassa tam vacam bhāsati tassa hadāye attano pīyabhāvaṃ pīrissa ca pesuññībhāvaṃ karoti sā pīsunā vācā

Yāya pana attānam pi param pi pharusam karoti, yā vācā sayam pi pharusā n'eva kaṇṇasukhā na hadayasukhā vācā ayaṃ pharusā vācā.

35. Yena sampham palapati niratthakam so samphappalāpo. Yā tesam mūlabhūtā cetanā pi pisuṇāvācādinānam eva labhati sā evaṇ ca idha adhippetā ti. Tattha saṅkiliṭṭhassa cittassa paresam vā bhedaṃ attapiyakammatāya vā kāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā cetanā pisuṇā vācā. Sā yassa bhedaṃ karoti tassa appaṇatāya appasāvajjā, mahāṇatāya mahāsāvajjā. Tassā cattāro sambhārā: Bhinditabbo paro, 'iti ime nānābhavissantī ti vinābhavissantī ti' bhedapurekkhārātā ca, 'iti ahaṃ piyo bhavissāmi viśāsiko ti' piyakammatā vā tajjo vāyāmo, tassa tad atthavijjānanan ti. Pare pana abhinne kammaṇṇabhedo natthi, bhinne eva hoti.

Parassa mammacchedakakāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā ekanta-pharusacetanā pharusavācā. Tassā āvibhāvattam idaṃ vatthu: Eko kira gāmadārako mātu vacanam anādiyitvā araṇṇam gacchati. Taṃ mātā nivattetum asakkonti 'caṇḍā taṃ mahisī anubandhatū ti' akkosi. Ath'assa tath'eva araṇṇe mahisī uṭṭhāsi. Dārako 'yaṃ mama mātā mukhena kathesi taṃ mā hotu, yaṃ cittaṇa cintesi taṃ hotu ti saccakiriyaṃ akāsi. Mahisī tatth'eva maṇḍā viya aṭṭhāsi. Evaṃ mammacchedako pi payogo cittasaṇhatāya pharusavācā na hoti.

Mātāpitāro hi kadāci puttake evaṃ pi vadanti 'corā vo khaṇḍā-khaṇḍikaṃ karontu ti' uppalapattam pi nesam upari patantam na icchanti. Ācariyupajjhāyā ca kadāci nissitake evaṃ vadanti 'kim ime ahirikā anottāpino pi vadanti, niddhamatha ne ti', atha ca nesam agamādhigamasampattim icchanti.

Yathā ca cittasaṇhatāya pharusavācā na hoti evaṃ vacanasāṇhatāya aphaṇusavācā pi na hoti. Na hi mārapetukāmassa 'imaṃ sukhaṃ sayāpethā ti' vacanam aphaṇusavācā hoti, cittapharusatāya pana sā pharusā vācā va. Sā yaṃ sandhāya sandhāya pavattitā tassa appaṇatāya appasāvajjā, mahāṇatāya mahāsāvajjā. Tassa tayo sambhārā: Akkositabbo paro, kupitacittam, akkosanan ti.

36. Anattaviññāpakakāyavacīpayogasamuṭṭhāpikā akusalā cetanā samphappalāpo. So āsevanamandatāya appasāvajjo, āsevanamahantatāya mahāsāvajjo. Tassa dve sambhārā: Bhāratayuddha-Sītaharaṇādi-niratthakakathā-purekkhārātā, tathā rūpī kathā kathanaṇ ca. Pare pana taṃ kathaṃ agaṇhanto kammaṇṇabhedo natthi, pareṇa samphappalāpe gahite yeva hoti.

37 Abhiṇṇhāyati ti abhiṇṇhā Parabhandābhīmukhi hutvā ninnatāya pavattati ti attho Sā 'aho vata idam mam'assā ti' evam parabhandābhīṇṇhāyanalakkhanā adinnādanam viya appasāvajjā mahāsāvajjā ca Tassā dve sambhārā Parabhandam attano parināmanā ca Parabhandavattthuke hi lobhe uppanne pi na tāva kammāpathabhedo hoti yāva aho vata idam mam'assā ti' attano na parināmeti

Hitam sukham vyāpādayati ti vyāpādo So paravināsāya mano padosalakkhano pharusā vācā viya appasāvajjomahāsāvajjo ca Tassa dve sambhārā, Parasatto ca tassa ca vināsacintā Parasattavattthuke hi kodhe uppanne pi na tāva kammāpathabhedo hoti vāva 'aho vatāyam uccijjeyya vināsseyyā ti' vināsam na cinteti

Yathā bhuccagahanābhāvena micchā passati ti micchādittthi Sā natthi dinnan ti ādinā naena viparītadassanālakkkhanā samphappalāpo viya appasāvajjā mahāsāvajjā ca Api ca aniyatā appasāvajjā niyatā mahāsāvajjā Tassā dve sambhārā Vatthuno ca gahitākāra viparītātā ca Yathā tam gahāti tathā bhāvena tassūpatthanan ti Tattha natthikāhetu akariyadittthihi eva kammāpathabhedo hoti na aññadittthihi

38 Imesam pana dasannam akusalakammāpathānam dhammato kottthāsato ārammanato vedanāto mūlato ti pañicah'ākārehi vinicchayo veditabbo

Tattha dhammato ti Etesu hi patipāṭiyā satta cetana dhammā va honti, abhiṇṇhādayo tayo cetanāsampayuttā

Kottthāsato ti patipāṭiyā satta micchādittthi cā ti ime attha kammāpathā eva honti no mūlāni, abhiṇṇhāvvyāpādo kammāpathā c'eva mūlāni ca Abhiṇṇhā hi mūlam patvā lobho akusalāmūlam hoti vyāpādo doso akusalāmūlam

Ārammanato ti pānātipāto jīvītindriyārammano sankhārārammano hoti adinnādanam sattārammanam vā sankhārārammanam vā Micchācāro phothhabbavasena sankhārārammano sattārammano pi eko Musāvādo sattārammano vā sankhārārammano vā Tathā piṇṇā vācā, pharusā vācā sattārammanā va, samphappalāpo dittha sutamataviññātavasena sattārammano vā sankhārārammano vā tathā abhiṇṇhāvvyāpādo sattārammano vā, micchādittthi tebhūmaka dhammavasena sankhārārammanā

Vedanāto ti pānātipāto dukkhavedano hoti, kuñ cāpi hi rājāno coram disvā hasamānā pi 'gacchatha nam ghāttetā ti' vadanti Sannipphāpakacetanā pana tesam dukkhasampayuttā va hoti

Adinnādānaṃ tivedanaṃ: Taṃ hi parabhaṇḍaṃ disvā haṭṭhatuṭṭhassa gaṇhato sukhavedanaṃ hoti, bhītabhītaṃ gaṇhato dukkhavedanaṃ, tathā vipākaṇissandaphalāni paccavekkhantassa gahaṇakāle majjhatabhāve tītaṃ pana gaṇhato adukkham asukhavedanaṃ hoti. Micchācāro sukhamajjhattavasena dvivedano, sannīṭṭhāpakacitte pana majjhattavedano na hoti. Musāvādo adinnādāne vuttanayen'eva tivedano, tathā piṣuṇā vācā, pharusāvācā dukkhavedanā, samphappalāpo tivedano. Paresu hi sādhu-kāraṃ dantesu celādīni khipantesu haṭṭhatuṭṭhassa Sītāharaṇa-Bhāratayuddhādīni kathanakāle so sukhavevano hoti. Paṭhamam dinnavedanena ekena pacchā āgantvā ādito paṭṭhāya kathehi ti vutte ananusandhikam pakiṇṇakakathaṃ kathesāmi nu kho ti domanassitassa kathanakāle dukkhā vedanā hoti, majjhattassa kathayato adukkhamasukhavedanā hoti. Abhiyjhā sukhamajjhattavasena dvivedanā, tathā micchādīṭṭhi. Vyāpādo dukkhavedano.

Mūlato ti pāṇātipāto dosamohavasena dvimūlako hoti, adinnādānaṃ dosamohavasena vā lobhamohavasena vā, micchācāro lobhamohavasena, musāvādo dosamohavasena vā lobhamohavasena vā, tathā piṣuṇā vācā samphappalāpo ca, pharusā vācā dosamohavasena, abhiyjhā mohavasena ekamūlā, tathā vyāpādo micchādīṭṭhi lobha, mohavasena dvimūlā ti.

Akusalakammamāpathakathā niṭṭhitā.

39. Pāṇātipātādīhi pana viratiyo anabhiyjhā-avyāpādasammā-dīṭṭhiyo cā ti ime dasa kusalakammamāpathā nāma.

Tattha pāṇātipātādayo vuttā eva. Pāṇātipātādīhi etāya viramantī ti viramaṇamattam eva vā etan ti virati pāṇātipātā viramantassa. Yā tasmim samaye pāṇātipātā ārati viratī ti evam vuttā kusala-cittasampayuttā viratī, sā bheda-to tividhā hoti: Sampattavirati samādānavirati samucchavedavirati ti.

40. Tattha asamādinna-sikkhāpadānaṃ attano jātivayabāhu-saccādīni paccavekkhitvā ayuttaṃ. Ambhākam eva-rūpaṃ kātun ti sampattavattum avitikkamantānaṃ upajjamānā viratī sampattā viratī ti veditabbā Sīhaladīpe Cakkaṇa-upāsakassa viya. Tassa kira daharakāle yeva matuyā rogo upajji vejjena ca allasasamaṃsaṃ laddhum vaṭṭatī ti vuttaṃ. Tato Cakkaṇassa bhātā 'gaccha tāta, khettaṃ āhiṇḍā ti' Cakkaṇam pesesi. So tattha gato. Tasmiṃ ca samaye eko saso taruṇasassaṃ khādītum āgato hoti. So taṃ disvā vegena dhāvanto vallyā baddho kiri kiri ti saddam akāsi. Cakkaṇo

tena saddena gantvā tam gahetvā cintesi 'mātu bhesajjam karomi ti' Puna cintesi 'na me tam patirūpam mātu jīvita-kāranena param jivitā voropeyyan ti' Atha nam 'gaccha araṇṇe sasehi saddhum tinodakam paribhuñjā ti' muñci bhātārū ca 'kim tāta saso laddho ti' pucchito tam pavattim ācikkhi Tato nam bhūtā paribhāsī So mātuyā santikam gantvā 'jato 'ham jāto nābhijānāmi sañcecca pānam jivitā voropetā ti' sīrecam vatvā atthāsī Tāvad evassa mātā arogā rhasi

41 Samādinna sikkhāpadānam pana sikkhāpadasamādāne tad uttariṇ ca attano jivitam pi pariccajivtvā vatthum avitikkamantānam uppajjamānā viratī samādanaviratī ti veditabbā Uttaravaddha mānavāsī upāsakassa vīya So kira Ambarījavihāravāsī Pingala buddharakkhitattherassa santike sikkhāpadāni gahetvā khetam kasati Tassa gono nattho So tam gavesanto Uttaravaddhamānapabbatam āruhi Tattha nam mahāsappo aggahesi So cintesi 'imūy' assa tikhamavāsīyā sīsam chundāmi ti Puna cintesi 'na me tam patirūpam yāham bhāvanīyassa garuno santike sikkhāpadāni gahetvā bhindeyyan ti' evam yāvatatīyam cintetvā 'jivitam pariccajāmi na sikkhāpadam ti' amse thapitam tikhamam dandavāsīm araṇṇe chaddesi Tāvad eva nam mahāvālo muñcivā agamāsī ti

Ariyamaggasampayuttā pana viratī samucchadaviratī ti veditabbā Tassa uppatto pabhutī pānam ghātesūmā ti ariyapuggalānam cītam pi na uppajjati ti

42 Idāni yathā akusalānam evam imesam pi kusalakamma pathānam dhammato kotthāsato āramanato vedanāto mūlato ti pañcah' ākārehi vimicchayo veditabbo

Dhammato ti Etesu hi patipātīya satta cetanā pi vattanti viratiyo pi, ante tayo cetanāsampayuttā va

Kotthāsato ti Patipātīyā satta kammāpathā yeva no mūlāni, ante tayo kammāpathā eva mūlāni ca Anabhijjhāmūlam patvā alobho kusalamūlam hoti avyūpādo, adoso kusalamūlam sammā ditthi, amoho kusalamūlam

Arammanato ti Panātipātādīnam ārammanān' eva etesam ārammanāni Vitikkamitabbato yeva hi veramanī nāma hoti Yathā nibbānārammane ariyamaggo kilese pajahati evam jivitindriyādi ārammanā p'ote kammāpathā pānātipātādīni dussīyāni pajahanti ti veditabbā

Vedanāto ti sabbe sukhavedanā vā honti majjhattavedanā va. Kusalam patvā hi dukkhā vedanā nāma natthi

Mūlato ti: Paṭipāṭiyā satta ñāṇasampayuttacittena vira-mantassa alobha-adosa-amohavasena timūlā honti, ñāṇavippayuttacittena vira-mantassa dvimūlā, anabhijjhāñānasampayuttacittena viramantassa dvimūlā hoti, ñāṇavippayuttacittena ekamūlā. Alobho pana attanā va attano mūlaṃ no hoti. Avyāpādo pi es'eva nayo. Sammāditṭhi alobhādosavasena dvimūlā ca hoti. Ime dasa kusalakammāpathā nāma.

43. Idani imasmiṃ tṭhāne kammāpathasamsandanam nāma veditabbam. Pañca-phassadvāravasena hi uppanno asamvaro akusalamano kammam eva hoti manophassadvāravasena uppanno tīni pi kammāni hoti. So hi kāyadvāre copanam patto akusalam kāyakammam hoti, vacīdvāre akusalam vacīkammam. Ubhayattha copanam appatto akusalam manokammam hoti.

44. Pañca-asamvaradvāravasena uppanno pi akusalakāyakkammam eva hoti, vācā-asamvaradvāravasena uppanno akusalavacīkammam eva, mano-asamvaradvāravasena uppanno akusalavacīkammam eva, mano-asamvaradvāravasena uppanno akusalamanokammam eva hoti.

Tividham kāyaduccaritam akusalakāyakammam eva hoti catubbidham vacīduccaritam akusalavacīduccaritam. Kammam eva tividham manoduccaritam akusalamanokammam eva hoti.

Pañca-phassadvāravasena uppanno kusalamanokammam eva hoti, manophassadvāravasena uppanno nayaṃ pi asamvaro viya tīni pi kammāni hoti, pañca-samvaradvāravasena uppanno pi kusalamano-kammam eva hoti, copanakāyasamvaradvāravasena uppanno kusalakāyakammam eva hoti, vācāsamvaradvāravasena uppanno kusalavacīkammam eva manodvāravasena uppanno kusalamanokammam eva hoti.

Tividham kāyasucaritam kusalakammam eva hoti, catubbidham vacīsucaritam kusalam vacīkammam eva, tividham manosucaritam kusalamanokammam eva.

Akusalakāyakammam pañcaphassadvāravasena uppajjati. Manophassadvāravasena uppajjati tathā akusalavacīkammam. Akusalamanokammam pana cha-phassadvāravasena uppajjati. Taṃ kāyavacīdvāresu copanam pattam akusalam kāyakammavacīkammam hoti, copanam appattam akusalamanokammam eva. Yathā ca eva phassadvāravasena evam pañca-asamvaravasena pi akusalam kāya-

kammam n'uppajjati Copanakaya asamvaradvāravasena pana vāca
asamvaradvāravasena'eva uppajjati, mano asamvaradvāravasena
n'uppajjati

Akusalamanokammam attha asamvaradvāravasena pi uppajjati
n'eva kusalakāyakkammādisu pi es'eva nayo Ayam pana viseso
Yathā akusalakāyavacikkammāni mano asamvaradvāravasena n up
pajjanti na tathā etāni pana kāyangavācīṅgam acopetva sikkhāpadāni
ganhāntassa manosamvaradvāre pi uppajjanti eva

45 Tattha kāmāvacarakusalacittam tividham kammadvāra
vasena uppajjati, pañca viññānadvāravasena n'uppajjati Yam
p'idam cakkhusamphassapaccaya uppatti vedayitam sukham vā
dukkham va adukkham asukham vā ti iminā pana nayena cha
phassadvāravasena uppajjati, attha asamvaradvāra vasena n'uppajjati,
attha samvaradvārena n'uppajjati, dasa akusalakammaphathavasena
n'uppajjati, dasa kusalakamma puthavasena uppajjati Tasmā idam
cittam tividhakamma dvāravasena vā uppannam hotu cha phassad
vāravasena vā dasakusalakammaphathavasena vā kāmāvacaram
kusalam cittam uppannam hoti pe dhammārammanam vā ti vutte
sabbam vuttam eva hoti ti

PACCAVAVIBHAṄGAVĀRA

(*Paṭthāna*)

PACCAYUDDESA

1	Hetupaccayo	13	Kammapaccayo
2	Ārammanapaccayo	14	Vipākapaccayo
3	Adhipatipaccayo	15	Āhārapaccayo
4	Anantarapaccayo	16	Indriyapaccayo
5	Samanantarapaccayo	17	Jhānapaccayo
6	Sahajātapaccayo	18	Maggapaccayo
7	Aññamaññapaccayo	19	Sampayuttapaccayo
8	Nissayapaccayo	20	Vippayuttapaccayo
9	Upanissayapaccayo	21	Atthipaccayo
10	Purejātapaccayo	22	Natthipaccayo
11	Pacchājātapaccayo	23	Vigatapaccayo
12	Āsevanapaccayo	24	Avigatapaccayo

Paccayaniddesa

1

Hetupaccayo ti hetū hetusampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samuṭṭhānāhaṃ ca rūpānaṃ hetupaccayena paccayo.

2

Ārammaṇapaccayo ti rūpāyatanaṃ cakkhuviññānadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ ārammaṇapaccayena paccayo. Saddāyatanaṃ sotaviññānadhātuyā . . . gandhāyatanaṃ ghānaviññānadhātuyā . . . rasāyatanaṃ jivhāviññānadhātuyā . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ kāyaviññānadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ ārammaṇapaccayena paccayo.

Rūpāyatanaṃ (cakkhudhātuyā) . . . saddāyatanaṃ . . . gandhāyatanaṃ . . . rasāyatanaṃ . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ . . . sabbe dhammā manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ ārammaṇapaccayena paccayo.

Yaṃ yaṃ dhammaṃ ārabha ye ye dhammā uppajjanti citta-cetasikā dhammā, te te dhammā tesāṃ tesāṃ dhammānaṃ ārammaṇapaccayena paccayo.

3

Adhipatipaccayo ti chandāhipati chandasampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samuṭṭhānaṃ ca rūpānaṃ adhipaccayena paccayo. Viriyādhipati viriyasampayuttakānaṃ . . . cittādhipati cittasampayuttakānaṃ . . . vīmaṃsādhipati vīmaṃsāsampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samuṭṭhānaṃ ca rūpānaṃ adhipaccayena paccayo.

Yaṃ yaṃ dhammaṃ garuṃ katvā ye ye dhammā uppajjanti cittacetasikā dhammā, te te dhammā tesāṃ tesāṃ dhammānaṃ adhipatipaccayena paccayo.

4

Anantarapaccayo ti cakkhuviññānadhātu taṃ-sampayuttakā ca dhammā manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ anantarapaccayena paccayo. Manodhātu taṃ-sampayuttakā ca dhammā manoviññānadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ anantarapaccayena paccayo. Sotaviññānadhātu . . . ghānaviññānadhātu . . . jivhāviññānadhātu . . . kāyaviññānadhātu taṃ-sampayuttakā ca dhammā manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ anantarapaccayena paccayo. Manodhātu taṃ-sampayuttakā ca dhammā

manovūññāpadhātuyā tam sampavuttakāṇaṃ ca dhammānam anantarapaccayena paccayo

Purimā purimā kusalā dhammā paccimānam paccimānam ku alānam dhammānam anantarapaccayena paccayo avyakatānam dhammānam anantarapaccayena paccayo Purimā purimā akusala dhammā paccimānam paccimānam akusalānam avyakatānam dhammānam anantarapaccayena paccayo Purimā purimā avyakata dhammā paccimānam paccimānam avyakatānam kusalānam . akusalānam dhammānam anantarapaccayena paccayo

Yesam yesam dhammānam anantarā yo yo dhammā uppajjanti te te dhammā tesam tesam dhammānam anantarapaccayena paccayo

5

The cases where samanantarapaccayo obtains are the same as in 4

Yesam yesam dhammānam samanantarā yo yo (as in 4) dhammānam samanantarapaccayena paccayo

6

Sahajātāpaccayo ti cattāro khandhā arūpino aññamaññam sahajātāpaccayena paccayo Cattāro mahābhūtā aññamaññam Okkantikkhane nāma rūpam aññamaññam sahajātāpaccayena paccayo Citta cetasikā dhammā cittasamuṭṭhānam rūpānam Mahābhūtā upādā rūpānam sahajātāpaccayena paccayo Rūpino dhammā arūpinam dhammānam kañci kalam sahajāta kañci kalam nasahajāta paccayena paccayo

7

Aññamaññāpaccayo ti cattāro khandhā arūpino Cattāro mahābhūtā Okkantikkhane nāma rūpam aññamaññāpaccayena paccayo

8

Nissayapaccayo ti cattāro khandhā arūpino cattāro mahābhūtā okkantikkhane nāmarūpam aññamaññam nissayapaccayena paccayo Citta cetasikā dhammā citta samutthānānam rūpānam Mahābhūtā upādā rūpānam nissayapaccayena paccayo Cakkhāyatanam cakkhuviññānadhātuyā tam sampayuttakāṇaṃ ca dhammānam Soṭāyatanam Ghāṇāyatanam Jivhāyatanam Kūyāyatanam kāyaviññānadhātuyā tam sampayuttakāṇaṃ ca

dhammānaṃ nissayapaccayena paccayo. Yaṃ rūpaṃ nissāya manodhātu ca manoviññāṇadhātu ca vattanti, taṃ rūpaṃ manodhātuyā ca manoviññāṇadhātuyā ca taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ nissayapaccayena paccayo.

9

Upanissayapaccayo ti purimā purimā kusalā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ upanissayapaccayena paccayo. Purimā purimā kusalā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ kesañci upanissayapaccayena paccayo . . . pacchimānaṃ avyākatānaṃ upanissayapaccayena paccayo. Purimā purimā akusalā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ (1) akusalānaṃ . . . (2) akusalānaṃ dhammānaṃ kesañci upanissayapaccayena paccayo. Purimā purimā avyākatā dhammā avyākatānaṃ . . . kusalānaṃ . . . akusalānaṃ dhammānaṃ upanissayapaccayena paccayo. Puggalo pi upanissayapaccayena paccayo, senāsanaṃ pi upanissayapaccayena paccayo.

10

Purejātapaccayo ti cakkhāyatanaṃ cakkhuviññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo. Sotāyatanaṃ sotaviññāṇadhātuyā, ghāṇāyatanaṃ . . . kāyāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā . . . rūpāyatanaṃ cakkhuviññāṇadhātuyā . . . saddāyatanaṃ sotaviññāṇadhātuyā . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā . . . rūpāyatanaṃ, saddāyatanaṃ . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo. Yaṃ rūpaṃ nissāya manodhātu ca manoviññāṇadhātu ca vattanti, taṃ rūpaṃ (a) manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo, (b) manoviññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ kañci kālaṃ purejāta . . . kañci kālaṃ na purejāta-paccayena paccayo.

11

Pacchājātapaccayo ti pacchājātā citta-cetasikā dhammā purejātassa imassa kāyassa pacchājātapaccayena paccayo.

12

Āsevanapaccayo ti purimā purimā (a) kusalā dhammā . . . (b) akusalā . . . (c) kiriyāvyākatā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ (a) kusalānaṃ . . . (b) akusalānaṃ . . . (c) kiriyāvyākatānaṃ dhammānaṃ āsevanapaccayena paccayo.

21

Atthipaccayo ti cattāro khandhā arūpino aññamaññaṃ . . . Cattāro mahābhūtā aññamaññaṃ . . . Okkantikkhaṇe nāmarūpaṃ aññamaññaṃ atthipaccayena paccayo. Cittacetāsikā dhammā citta-samuṭṭhānaṃ rūpānaṃ . . . Mahābhūtā upādā-rūpānaṃ atthipaccayena paccayo. Cakkhāyatanaṃ cakkhuviññāṇadhātuyā . . . kāyāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā . . . rūpāyatanaṃ cakkuviññāṇadhātuyā . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānañ ca dhammānaṃ atthipaccayena paccayo. Yaṃ rūpaṃ nissāya manodhātu ca manoviññāṇadhātu ca vattanti, taṃ rūpaṃ manodhātuyā ca manoviññāṇadhātuyā ca taṃ-sampayuttakānañ ca dhammānaṃ atthipaccayena paccayo.

22

Natthipaccayo ti samanantarāniruddhā citta-cetāsikā dhammā paccuppannānaṃ citta-cetāsikānaṃ dhammānaṃ natthipaccayena paccayo.

23

Vigatapaccayo ti samanantaravigatā citta-cetāsikā dhammā paccuppannānaṃ citta-cetāsikānaṃ dhammānaṃ vigatapaccayena paccayo.

24

Avigatapaccayo ti cattāro khandhā arūpino aññamaññaṃ . . . Cattāro mahābhūtā aññamaññaṃ . . . Okkhantikkhaṇe nāmarūpaṃ aññamaññaṃ avigatapaccayena paccayo. Citta-cetāsikā dhammā cittasamuṭṭhānaṃ rūpānaṃ . . . Mahābhūtā upādā-rūpānaṃ avigatapaccayena paccayo. Cakkhāyatanaṃ cakkhuviññāṇadhātuyā . . . kāyāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā . . . rūpāyatanaṃ cakkhuviññāṇadhātuyā . . . phoṭṭhabbāyatanaṃ manodhātuyā . . . Yaṃ rūpaṃ nissāya manodhātu ca manoviññāṇadhātu ca vattanti, taṃ rūpaṃ manodhātuyā ca manoviññāṇadhātuyā ca taṃ-sampayuttakānañ ca dhammānaṃ avigatapaccayena paccayo.

Paccayavibhaṅgavāro niṭṭhito.

PAÑÑĀBHŪMINIDDESO

(Visuddhi-Maggo, Ch. XVII)

Idāni khandh'-āyatana-dhātu-indriya-sacca-paṭiccasamuppādādi-bhedā dhammā BHŪMĪ ti evaṃ vuttesu imissā paññāya

bhūmibhūtesu dhammesu, yasmā paticcasamuppādo c'eva ādi siddhena sangalutā paticcasamuppannā dhammā c' avasesā honti tasma tesam vānnanākkamo anuppatto

Tattha avijjādayo tāva dhammā *paticcasamuppādo* ti vedittabbā Vuttam h'etam Bhagavatā —*katamo ca, bhikkhave, paticcasamuppādo?* *Avijjāpaccayā, bhikkhave, saṅkhārā, saṅkhārāpaccayā viññānam, viññānapaccayā nāmarūpaṃ, nāmarūpāpaccayā salāyatanaṃ, salāyatanaṃ paccayā phasso, phassāpaccayā vedanā, vedanāpaccayā tanhā, tanhāpaccayā upādānaṃ, upādānapaccayā bhavo, bhavāpaccayā jāti, jātipaccayā jārāmaranasolāparidevadulha domanassupāyāsā sambhavanti evam etassa kulassa dukkhalakkhaṇaṃ dhassa samudayo hoti* Ayam uccati bhikkhave, *paticcasamuppādo* ti Jarāmaranādayo pana *paticcasamuppannadhammā* ti vedittabba Vuttam h'etam Bhagavatā —*katame ca, bhikkhave, paticcasamuppannā dhammā?* *Jarāmaranaṃ, bhikkhave, aniccaṃ saṅkhatam paticca samuppannam khayadhammam iyaḍadhammam irūḍadhammam nirodha dhammam Jāti, bhikkhave, pe bhavo, upādānaṃ, tanhā vedanā phasso, salāyatanaṃ, nāmarūpaṃ, viññānaṃ, saṅkhārā avijjā bhikkhave aniccā saṅkhatā paticcasamuppannā khayadhammā iyaḍadhammā irūḍadhammā nirodhadhammā ime vuccanti bhikkhave paticcasam uppannā dhammā ti*

AYAM PĀṆ' ETTHA SANKHEPO *Paticecamuppādo* ti paccayadhamma vedittabbā *Paticcasamuppannā dhammā* ti tehi tehi paccayehi nibbattadhammā Katham idam jānitabban ti c'o? Bhagavato vacanena, Bhagavatā hi *Paticecasamuppāda paticcasamuppanna dhammadesanūsutte* —*Katamo ca, bhikkhave paticcasamuppādo?* *Jātipaccayā, bhikkhave, jarāmaranaṃ, uppādā vā Tathāgatānaṃ anuppādā vā Tathāgatānaṃ, thitā va sū dhātu dhammatthitātā dhammanī yāmatā idappaccayatā Tam Tathāgato abhisambujjhatī abhisameti, abhisambujjhitvā abhisameti vā ācikkhati deseti paññāpeti patthapeti vivarati vibhajati uttānīkaroti Passathā ti c' āha Jātipaccayā, bhikkhave, jarāmaranaṃ Bhavāpaccayā, bhikkhave, jāti pe Avijjāpaccayā, bhikkhave, saṅkhārā, uppādā vā Tathāgatānaṃ pe vibhajati uttānīkaroti Passathā ti c' āha Avijjāpaccayā, bhikkhave, saṅkhārā Iti kho bhikkhave yā tatra tathatā avitathatā anaññathatā idappaccayatā ayam uccati, bhikkhave, *paticcasamuppādo* ti evam paticcasamuppādam desentena tathatādihi vevacanehi paccayadhamma vā paticcasamuppādo vuttā Tasmā jarāmaranādinam dhammanam paccayalakkhano paticcasamuppādo, dukkhānubandhanaraso kum*

maggapaccupatṭhāno ti veditabbo. So pan' āyaṃ tehi tehi paccayehi anūnādhikeh' eva tassa tassa dhammassa sambhavato *tathatā* ti, sāmaggim upagatesu paccayesu muhuttam pi tato nibbattanadhammānaṃ asambhavābhāvato *avitatathatā* ti, aññadhammapaccayehi aññadhammānuppattito *anaññathatā* ti, yathā vuttānaṃ etesaṃ jarāmaranādīnaṃ paccayato vā paccayasamūhato vā *idappaccayatā* ti vutto. Tatrāyaṃ vacanattho:—imesaṃ paccayā idappaccayā; idappaccayā eva idappaccayatā; idappaccayānaṃ vā samūho idappaccayatā. Lakkhaṇaṃ pan' ettha saddasatthato pariyesitabbaṃ.

Keci pana paṭiccasammā ca titthiyaparikappita-pakatipurisādikaraṇa-nirapekkho uppādo paṭiccasamuppādo ti evaṃ uppādamattapaṭiccasamuppādo ti vadanti. Taṃ na yujjati. Kasmā?
(1) Suttābhāvato, (2) suttavirodhato, (3) gambhīranayāsambhavato, (4) saddabhedato ca.

(1) Uppādamattaṃ paṭiccasamuppādo ti hi suttaṃ n' atthi.

(2) Taṃ paṭiccasamuppādo ti ca vadantassa padesavihārasuttavirodho āpajjati. Kathaṃ? Bhagavato hi:—*atha kho Bhagavā rattiyaṃ paṭhamam yāmaṃ paṭiccasamuppādam anulomapaṭilomaṃ manasākāsi* ti ādivacanato paṭiccasamuppādamanasikāro paṭhamābhisambuddhavihāro padesavihāro ca tass' ekadesavihāro. Yath' āha:—*yena svāhaṃ bhikkhave, vihārena paṭhamābhisambuddho vihārāmi, tassa padesena vihāsin* ti. Tatra ca paccayākāradassanena vihāsi, na uppādamattadassanena ti. Yath' āha:—*so evaṃ pajānāmi micchādiṭṭhipaccayā pi vedayitam, sammādiṭṭhipaccayā pi vedayitam, micchāsaṅkappapaccayā pi vedayitan* ti sabbam vitthāretabbaṃ. Evaṃ uppādamattaṃ paṭiccasamuppādo ti vadantassa padesavihārasuttavirodho āpajjati. Tathā Kaccānasuttavirodho, Kaccānasutte pi hi:—*lokasamudayaṃ llo, Kaccāna, yathābhūtaṃ sammappaññāya passato yā loka n' atthitā sā na hoti* ti. Anulomapaṭiccasamuppādo lokapaccayato lokasamudayo ti ucchedadiṭṭhisamugghātattaṃ pakāsito, na uppādamattaṃ, na hi uppādamattadassanena ucchedadiṭṭhiyā samugghāto hoti. Paccayānuparamadassanena pana hoti. Paccayānuparame phalānuparamato ti. Evaṃ uppādamattaṃ paṭiccasamuppādo ti vadantassa Kaccānasuttavirodho pi āpajjati.

(3) Gambhīranayāsambhavato ti vuttaṃ kho pan' etaṃ Bhagavatā:—*gambhīro c' ayaṃ, Ānanda, paṭiccasamuppādo gambhīravabhāso cā* ti. Gambhīrattañ ca nāma catubbidham, taṃ parato vaṇṇayissāma. Taṃ uppādamatte n' atthi, catubbidhanayapaṭimaṇḍitañ c' etaṃ paṭiccasamuppādam vaṇṇayanti, taṃ pi nayacatukkaṃ

uppādamatto n'atthi ti gambhīranayāsambhavato pi na uppādamattam paticeasamuppādo

(4) Sīdabhedato ti paticeasaddo ca pan' āyam samāne kattari pubbhālo payujjamāno atthasiddhikaro hoti Seyyathidam *calḷhuṇ ca paticca rūpe ca uppajjati calḷhuṇṇānan* ti Idha pana bhāvasā dhanena uppādasiddhena saddhum payujjamāno samānassa kattu abhāvato saddabhedam gacchati, na ca kiñci attham sādheti ti sīdda bhedatopi na uppādamattam paticeasamuppādo ti Tattha siya hoti siddhena saddhum payujjissāma paticeasamuppādo hoti tam na vuttam Kasmā? Yogābhāvato e' eva uppādassa ca uppādappatti dosso *Paticeasamuppādam* so, *bhikkhāre desissāmi katamo ca bhikkhāre, paticeasamuppādo* pe *ayam uccati bhikkhāre, paticeasamuppādo* ti imesu hi padesu okena pi saddhum hoti sīddo yogam na gacchati, na eva uppādo hoti Sace bhavoyya, uppādassi pi uppādo pīpuneyyā ti Ye pi maññanti idappaccayānam bhavo idappaccayatā, bhāvo ca nūma yo ākāro avijjādinam sankhārādi pītubhāvo hetu, so tasmim sankhāravakāre paticeasamuppādasā maññā ti, tesam tam na yujjati Kasmā? Avijjādinam hetu vacanato Bhagavatā hi —*tasmā tiha, Ānanda es' eva hetu etam nidānam esa samudayo, esa paccayo jarāmaranassa yad idam jāti* pe *sankhārānam, yad idam avijjā* ti evam avijjādayo va hetu ti vuttā, na tesam vakāro Tasmā paticeasamuppādo ti paccayadhamma veditabbā ti

Iti yaṇ tam vuttam, tam sammāvuttan ti veditabbam

Yā pan' ettha paticeasamuppādo ti imāya vyañjanacchāyāya uppādo yev' āyam vutto ti saññā uppajjati, sū imassa pīdassa evam attham gahetvā vūpasametabbā Bhagavatā hi

Dvedhā tato pavatto dhammasamūhe yato idam vacanam,
tappaccayo tīto yaṇ phalopacārena iti vutto

Yo hi ayam paccayatāya pavatto dhammasamūho, tattha paticeasamuppādo ti idam vacanam dvedhā rechanti So hi yasma pītiyamāno hitāya sukhāya ca samvattati, tasmā pīcetum arahanti nam panditā ti paticeco Uppajjamāno ca saha, sammū ca uppajjati, na ekekato, na pi ahetuto ti samuppādo Evam pīceco ca so samuppādo cā ti paticeasamuppādo Api ca saha uppajjati ti samuppādo Paccayasāmaggiṃ pana paticca apaccakkhāyā ti evam pi paticca [so] samuppādo cā ti paticeasamuppādo Tassa e' āyam hetusamūho paccayo ti tappaccayo, tappaccayattā ayam pi, yathā

loke semhassa paccayo guḷo semho guḷo ti vuccati, yathā ca sāsane sukhappaccayo Buddhānaṃ uppādo: sukho Buddhānaṃ uppādo ti vuccati, tathā paṭiccasamuppādo, ice' eva phalavohārena vutto ti veditabbo. Atha vā:

Pātimukhamito ti vutto hetusamūho ayaṃ paṭicco ti,
sahite uppādeti ca iti vutto so samuppādo.

Yo hi esa saṅkhārādīnaṃ pātubhāvāya avijjādi-ekekahetu-sīsena niddiṭṭho hetusamūho, so sādhāraṇaphalanipphādakatṭhena avekallattena ca sāmaggī-aṅgānaṃ aññaṃaññaṃ paṭimukhaṃ ito gato ti katvā paṭicco ti vuccati. Svāyaṃ sahite yeva aññaṃaññaṃ avinibhogavuttidhamme uppādeti ti samuppādo ti pi vutto. Evam pi paṭicco ca so samuppādo cā ti paṭiccasamuppādo. Aparo nayo:

Paccayatā aññoññaṃ paṭicca yasmā samaṃ saha ca dhamme,
ayaṃ uppādeti tato pi evam idha bhāsītā muninā.

Avijjādi-sīsena niddiṭṭhapaccayesu hi ye paccayā yaṃ saṅkhārādikā dhammā uppādenti, na te aññaṃaññaṃ apaṭicca aññaṃañña-vekallo sati uppādetuṃ samatthā ti. Tasmā paṭicca samaṃ saha ca na ekekadesaṃ, nā pi pubbāparabhāvena ayaṃ paccayatā dhammē uppādeti ti atthānusāravohāraḥ kusaleṇa muninā evam idha bhāsītā paṭiccasamuppādo tveva bhāsītā ti attho. Evam bhāsamāneṇa ca:

Purimena sassatādīnamabhāvo pacchimena ca padena
ucchedādi-vighāto dvayena paridīpito ñāyo.

Purimenā ti paccayasāmaggī-paridīpakeṇa paṭiccapadena pavatti dhammānaṃ paccayasāmaggīyaṃ āyattavuttittā sassatāhetu-visamāhetu-vasavattivādappabhedānaṃ sassatādīnaṃ abhāvo paridīpito hoti. Kiṃ hi sassatādīnaṃ ahetuādivasena vā pavattānaṃ paccayasāmaggīyā ti? Pacchimena ca padenā ti dhammānaṃ uppādaparidīpakeṇa samuppādapadena paccayasāmaggīyaṃ dhammānaṃ uppattito vihatā uccheda-natthika-akiriya-vādā ti ucchedādi-vighāto paridīpito hoti. Purima-purimapaccayavasena hi punappuna uppajjamānesu dhammesu kuto uccheda-natthika-kiriya-vādā cā ti? Dvayenā ti sakaleṇa paṭiccasamuppādavacanena, tassā tassā paccayasāmaggīyā santatiṃ avicchinditvā tesāṃ tesāṃ dhammānaṃ sambhavato majjhimā paṭipadā. So karoti, so paṭisaṃvedeti; añño karoti, añño paṭisaṃvedeti ti vadappahānaṃ janapadaniruttiyā anabhiniveso samaññāya anatidhāvanā ti ayaṃ ñāyo paridīpito hoti ti ayaṃ tāva paṭiccasamuppādo ti vacanamattassa attho.

Yā pan' āyam Bhagavatā paticcasamuppādam desentena —
avijjāpaccayā sankhārā tī ādinā nayena nikkhittā tantī, tassā atthasam
 vānnaṃ karontena vibhajjavādī maṇḍalam otarivā ācariye
 anabbhācikkhantena sakasamayam avokkamantena parasamayam
 anārūhantena suttam appatibāhantena vinayam anulomentena
 mahāpadese olokentena dhammam dipontena attham sangāhantena
 tam ev' attham punarāvattitvā aparehi pi pariyañantarehi
 niddisantena ca, yasmā atthasamvānnaṃ kātabbā hotī, pākatīyā pi
 ca dūlarā va paticcasamuppādaṃ atthasamvānnaṃ Yath' āhu
 Porāṇā

Saccam satto patisaṇḍhi paccayākāram eva ca
 duddasā caturo dhammā desetuṃ ca sudukkarā tī

Tasmā aññatra āgamādhigamappatteli na sukarā paticcasam
 uppādaṃ atthavānnaṃ tī paritūlayitvā

Vattukāmo aham aṇṇa paccayākāravānnaṃ
 patittham nādhigacchāmi ajjhogallo va sāgaram
 Sāsanam pan' idam nāṇaṃ desanā nayamanditam
 pubbicariyamaggo eva abbojjhinno pavattati
 Yasmā tasmā tad ubhayam sannissāyattha vānnaṃ
 ārabhissāmi etassa, tam sunātha sāmāhitaṃ

Vuttam h' etam pubbācariyaṃ

Yo koci mam atthunkatvā suneyya labhetha pubbāpariyāṃ
 vīsesam,
 laddhānaṃ pubbāpariyāṃ vīsesam adassanāṃ maccurajassā
 gacchati

Iti *avijjā paccayā sankhārā* tī ādisu hi ādito yeva tva

Desanābhedaṃ attha lakkhaṇ' eva ādihādito
 āgāmaṇi ca vavatthānā viññātābbo vinicchayo

Tattha *desanābhedaṃ* tī Bhagavato hi vallihārakāṇaṃ catunnaṃ
 purisāṇaṃ valliggahanāṃ viya ādito vā majjhato vā patthāya jāva
 pariyoṣāṇaṃ tathā pariyoṣinato vā majjhato vā patthāya jāva ādi
 tī catubbidhā paticcasamuppādaḍaṇa Yathā hi vallihārakesu
 catūsu purisesu eko valliyaṃ mūlam eva pathamaṃ passaṃti, so tam
 mūle chetvā sabbam ākaddhitvā ādāya kamme upaneti evam
 Bhagavā —*iti kho, bhikkhave, avijjāpaccayā sankhārā pe jāti
 paccayā jarāmaraṇaṃ* tī ādito patthāya yāva pariyoṣāṇā pi paticca
 samuppādaṃ deseti Yathā paṇa tesu purisesu eko valliyaṃ majjham

paṭhamam passati, so majjhe chinditvā upari bhāgam yeva ākaḍḍhitvā ādāya kamme upaneti, evam Bhagavā:—*lassa taṃ vedanam abhinandato abhivadato ajjhosāya tiṭṭhato uppajjati nandī. Yā vedanāsu nandī tad-upādānam. Tass' upādānapaccayā bhavo. Bhavapaccayā jāti ti* majjhato paṭṭhāya yāva pariyosānā pi deseti. Yathā ca tesu purisesu eko valliya aggama paṭhamam passati, so agge gahetvā aggānusārena yāva mūlā sabbam ādāya kamme upaneti; evam Bhagavā:—*jātipaccayā jarāmarañan ti iti kho pan' etam vuttam. Jātipaccayā nu kho, bhikkhave, jarāmarañam no vā, katham vā ettha hoti ti? Jātipaccayā, bhante jarāmarañam, evam no ettha hoti: jātipaccayā jarāmarañan ti. Bhavapaccayā jāti . . . pe . . . avijjāpaccayā saṅkhārā ti iti kho pan' etam vuttam. Avijjāpaccayā nu kho, bhikkhave, saṅkhārā no vā, katham vā ettha hoti ti* pariyosānato paṭṭhāya yāva ādito pi paṭicca-samuppādam deseti. Yathā pan' etesu purisesu eko valliya majjham eva paṭhamam passati, so majjhe chinditvā hetṭhā otaranto yāva mūlā ādāya kamme upaneti, evam Bhagavā: *ime ca, bhikkhave, cattāro āhārā kin nidānā, kiṃ samudayā, kiṃ jātikā, kiṃ pabhavā? Ime cattāro āhārā taṇhānidānā taṇhāsamudayā taṇhājātikā taṇhāpabhavā. Taṇhā kiṃ nidānā? . . . vedanā, phasso, saḷāyatanaṃ. nāmarūpaṃ, viññānaṃ, saṅkhārā kiṃ nidānā? Saṅkhārā avijjānidānā . . . pe . . . avijjāpabhavā ti* majjhato paṭṭhāya yāva ādito deseti.

Kasmā pan' evam deseti ti? Paṭticcasamuppādassa samantabaddakattā sayañ ca desanāvilāsappattattā. Samantabaddako hi paṭticcasamuppādo. Tato tato nāyappaṭivedhāya samvattati yeva. Desanāvilāsappatto ca Bhagavā catuvesārajjapaṭisambhidāyogena catubbidhagamabhīrabhā vappattiyā ca, so desanāvilāsappattattā nānāyeh' eva dhammam deseti. Visesto pan' assa yā ādito paṭṭhāya anulomadesanā, sā pavattikāraṇavibhāgasammūlham veneyyajanam samanupassato yathā sakehi kāraṇehi pavattisandassanattam uppattikkamasandassanattam ca pavattā ti viññātabbā. Yā pariyosānato paṭṭhāya paṭilomadesanā, sā:—*kiccam vatā 'yaṃ loko āpanno jāyati ca jīyati ca mīyati ca cavati ca uppajjati cā ti* ādinā nayena kicchāpannam lokam anuvilokayato pubbabhāgaṭivedhānūsārena tassa tassa jarāmarāṇādikassa dukkhassa attanā adhigata-kāraṇasandassanattam. Yā majjhato paṭṭhāya yāva ādi pavattā, sā āhāranidānavavatthāpanānusārena yāva atitam addhānam atiharitvā puna atitaddhato pabhuti hetuphalapaṭipāṭisandassanattam. Yā pana majjhato paṭṭhāya yāva pariyosānam pavattā, sā paccuppanne addhāne anāgataddhahetusamutṭhānato pabhuti anāgataddhasan-

dassanattam Tāsu yā pavattikāranasammūlhassa veneyya janassa yathāsakehi kāranehi pavattisandassanattam uppattikkamasandassa natthañ ca ādito patthāya anulomadesanā vuttā, sā idhā nikkhuttā ti veditabbā

Kasmā pan' ettha avijja ādito vuttā? Kim, pakativādinam pakati viya, avijjā pi akāranam mūlakāranam lokassā ti? Na akāranam, āsavasamudayā avijjā samudayo ti hi avijjāya kāranam vuttam Atthi pana pariyāyo yena mūlakāranam siyā, ko pan' eso ti? Vattakathāya sisabhāvo Bhagavā hi vattakatham kathento dve dhamme sisam katvā katheti avijjam vā, yath' aha —*purima bhikkhave, loti na paññāyati avijjaya ito pubbe avijjā nāhosi, atha pacchā sambhavī ti Eiam c' etam, bhikkhave, vuccati, atha ca pana paññāyati idappaccayā avijjā ti, bhavatanhā vā, yath' āha —purimā, bhikkhave, loti na paññāyati bhavatanhāya, ito pubbe bhavatanhā, nāhosi, atha pacchā sambhavī ti Eiam c' etam, bhikkhave, vuccati, atha ca pana paññāyati idappaccayā bhavatanhā ti.*

Kasmā pana Bhagavā vattakatham kathento ime dve dhamme sisam katvā katheti ti? Sugati duggati gāmino kammassa visesa hetubhūtatā, duggatigāmino hi kammassa visesahetu avijja Kasmā? Yasmā avijjābhūbhūto puthujjano, aggisantāpalagulābhī ghāta parissamābhūbhūtā vajjhagāvitāya parissamāturatāya niras sādā pi attano anattāhāvam pi unhodakapānam viya, kilesasan tāpato nirassādā pi duggati nīpātanato ca attano anattāhāvam pi pānātipātādim anekappakāram duggatigāmikammam ārabhati Sugatigāmino pana kammassa visesahetu bhavatanhā Kasmā? Yasmā bhavatanhābhūbhūto puthujjano, yathā vuttappakāra gāvi sītūdakatānhāya samassādā attano parissamavinodanā ca sītūdaka pānam viya, kilesasantāpavirahato sa assādā sugatisampāpīnena attano duggati dukkhaparissama-vinodanā ca pānātipātāveramā ādim anekappakāram sugatigāmikammam ārabhati.

Etesu pana vattakathāya sisabhūtesu dhammesu katthaci Bhagavā ekadhammāmūlikam desanam deseti, seyyathidam —*iti kho, bhikkhave, avijjapanisā sankhārā, sankhārupanisam viññānam ti ādi, tathā —upādānīyesu, bhikkhave, dhammesu assādānupassino viharato tanhā pavaddhati, tanhāpaccayā upādānan ti ādi, katthaci ubhaya mūlikam pi, seyyathidam —avijjānīvaranassa, bhikkhave, bālassa tanhāya sampayuttassa evam ayam lāyo samudāgato, iti ayañ c' eva lāyo bahiddhā ca nāmarūpam itth' etam dvayam, dvayam paticca phasso chal ev' āyatanāni ca, ye hi phuttho bālo sukhadukkhāni patissamvedeti*

ti ādi. Tāsu desanāsu: avijjāpaccayā saṅkhārā ti ayaṃ idha avijjāvasena ekadhammamūlikā desanā ti vedītabbā. Evaṃ tāv' ettha desanābhedato viññātabbo vinicchayo.

Atthato ti avijjādinam padānam atthato, seyyathīdam, pūretum ayuttatthēna kāyaduccarītādi avindiyam nāma, aladdhabban ti attho. Tam avindiyam vindatī ti avijjā. Tabbiparītato kāyasucarītādi-vindiyam nāma, tam vindiyam na vindatī ti avijjā. Khandhānam rāsattṭham, āyatanānam āyatanattṭham, dhātūnam suññattṭham, indriyānam adhipatiyattṭham, saccānam tathattṭham aviditam karotī ti pi avijjā. Dukkhadīnam pīḷanādivasena vuttam catubbidham attham aviditam karotī ti pi avijjā. Antavirahitesamsāre sabbayonigati-bhavaviññānatthiti sattāvāsesu satte jāvāpetī ti avijjā. Paramatthato avijjamānesu itthi-purisādisu javatī, vijjamānesu pi khandhādisu na javatī ti avijjā. Api ca cakkhuviññānādīnam vatthārammaṇānam paṭiccasamuppādapāṭiccasamuppannānañ ca dhammānam chādanato pi avijjā.

Yaṃ paṭicca phalam eti, so paccayo. Paṭiccā ti na vinā appaccakkhitvā attho. Etī ti uppajjati c'eva pavattati cā ti attho. Api ca upakārakattho paccayattho, avijjā ca sā paccayo cā ti avijjāpaccayo, tasmā *avijjāpaccayā*.

Saṅkhatam abhisāṅkharontī ti *saṅkhārā*. Api ca: avijjāpaccayā saṅkhārā saṅkhārasaddena āgatasāṅkhārā ti duvidhā saṅkhārā. Tattha puññāpuññāneñjābhisāṅkhārā tayo ti ime cha avijjāpaccayā saṅkhārā. Te sabbe pi lokiyakusa lākusalacetanāmattam eva hoti. Saṅkhata-sāṅkhāro, abhisāṅkhatasaṅkhāro, abhisāṅkharanākasaṅkhāro, payogābhisāṅkhāro ti ime pana cattāro saṅkhārasaddena āgatasāṅkhārā. Tattha: *aniccā vata saṅkhārā!* ti ādisu vuttā sabbe pi sappaccayā dhammā saṅkhatasaṅkhāra nāma. Kammanibbattā tebhūmakā rūpārūpadhammā abhisāṅkhatasaṅkhārā ti Atthakathāsu vuttā; te pi *aniccā vata saṅkhārā* ti etth' eva sangham gacchanti, visum pana nesam āgatatthānam na paññāyati. Tebhūmikakusalākusalacetanā pana abhisāṅkharanākasaṅkhāro ti vuccati. Tassa:—*avijjāgato ayaṃ, bhikkhave, purisapuggalo puññañ ceva saṅkhāram abhisāṅkharotī* ti ādisu āgatatthānam paññāyati. Kāyikacetasikam pana viriyam payogābhisāṅkhāro ti vuccati. So:—*yāvatikā abhisāṅkhārassa gati, tāvatikam gantvā akkhāhatam maññe atthāsī* ti ādisu āgato. Na kevalaṃ ca ete yeva, aññe pi:—*saññāvedayitanīrodham samāpajjantassa llo āvuso Visākha bhikkhuno paṭhamam nirujjhati vacīsaṅkhāro, tato kāyasaṅkharo, tato cittasaṅkharo* ti ādinā nayena saṅkhārasaddena

āgatā aneke sankhārā Tesu n' atthi so sankhāro yo sankhatasan
 khārehi sangaham na gaccheyya Ito pāram — *sankhārapaccayā*
viññānan ti ādisu vuttam vuttanāyon' eva veditabbam Avutte
 pana vijānāti ti viññānam, namati ti nānam, rūppati ti rūpam
 Āyo tanoti āyatañ ca nayati ti āyatanam, phassati ti phasso, vedayati
 ti vedanā, paritassati ti tanhā, upādiyati ti upādānam, bhavati
 bhāvayati cī ti bhavo, jananam jāti, jīranam jarā maranti etena ti
 maranam, socanam soko, paridevanam paridevo dukkhayati ti
 dukkham, uppiḍatthutivasena vā dvidhā khanati ti pi dukkham
 dummanabhiāvo domanassam, bhuso āyāso upāyāso Sambhavanti
 ti abhinibbattan ti Na kevalaṇ ca sokādihi' eva, atha kho sabbaparidehi
 sambhavanti saddassā yojanā kūtābbā Itarīthā hi avijjūpaccaya
 sankhārā ti vutto kim karonti ti na paññāyeyya, sambhavanti ti pana
 yojanāya satī avijjā ca sā paccayo cā ti avijjūpaccayo, tasmā avijja
 paccayā sankhārā sambhavanti ti paccaya paccayuppannavavatthānam
 katam hoti Esa nayo sabbattha *Eva* ti nidditthanāyanidassanam
 tena avijjādhihi' eva kūrānehi, na issaranimmānādihī ti dasseti
Etassā ti yathāvuttassa, *Kevalassā* ti asammāssassa sakalassa va
Dulakkhandhassā ti dukkhasamudayassa, na sattassā na sukha
 subhādinam *Samudayo* ti nibbatti *Hoti* ti sambhavati *Eva*
 ettha atthato viññātabbo vimicchayo

Lakkhanādito ti avijjādinam lakkhanādito seyyathidam
 aññānalakkhanā avijjā sammadhanarasā, chādanapaccupatthānā, āsava
 pādatthānā Abhisankharānalakkhanā sankhārā, āyūhanarasā
 cetanāpaccupatthānā, avijjipadatthānā Vijñānalakkhanam viññā
 ānam, pubbaugamarasam, patisandhupaccupatthānam, sankhāra
 pādatthānam, vatthūrammanapadatthānam vā Namanalakkhanam
 nānam, sampayogarasam, avinibbhogapaccupatthānam viññānapa
 datthānam Rūpānalakkhanam rūpam, vikāranarasam, avyākata
 paccupatthānam, viññānapadatthānam Āyatanalakkhanam salāyata
 nam, dassanādirasam, vatthudvārābhāvapaccupatthānam, nāmarūpa
 padatthānam Phusanalakkhano phasso, sanghattanaraso, sangatipac
 cupatthāno, salāyatanapadatthāno Anubhavanalakkhanā vedanā
 visayarāsasambhogarasā, sukkhadukkhapaccupatthānā, phassapadat
 thānā Hetulakkhanā tanhā, abhinandanarasā, atittābhavapaccu
 patthānā, vedanāpadatthānā Gāhanalakkhanam upādānam, amuñca
 narasam, tanhādālhatta ditthupaccupatthānam, tanhāpadatthānam
 Kamma kammaphalalakkhano bhavo, bhāvanā bhavanaraso, kusalā
 kusalāvyākatapaccupatthāno, upādānapadatthāno Jāti-ādinam

lakkhaṇādini Saccaṇiddese vuttanayen' eva veditabbāni. Evam ettha lakkhaṇādito pi viññātabbo vinicchayo.

Ekavidhādito ti ettha *avijjā* aññāṇa-adassanamohādibhāvato ekavidhā. Appaṭipatti-micchāpaṭipattito duvidhā. Tathā sasaṅkhāra-asaṅkhārato. Vedanattayasampayogato tividhā Catusacca-apāṭivedhato catubbidhā. Gatipaṇcākādīnavacchādanato pañcavidhā. Dvārārammanato pana sabbesu pi arūpadhammesu chabbidhatā veditabbā.

Saṅkhāra sāsavavipākadhammadhammādi-bhāvato ekavidhā. Kusalākusalato duvidhā. Tathā parittamahaggatahīnamajjhima-micchattasammatta-niyatāniyatato. Tividhā puññābhisaṅkhārādi-bhāvato. Catubbidhā catuyonisamvattanato. Pañcavidhā pañcagatigāmito.

Viññāṇaṃ lokiyavipākādibhāvato ekavidhaṃ. Sahetukāhetukādito duvidhaṃ. Bhavattayapariyāpannato vedanattayasampayogato ahetuka-dvīhetuka-tīhetukato ca tividhaṃ. Yonigativasena catubbidhaṃ pañcavidhañ ca.

Nāmarūpaṃ viññāṇasannissayato kammaṇaccayato ca ekavidhaṃ. Sārammaṇānārammaṇato duvidhaṃ. Atītādito tividhaṃ. Yonigativasena catubbidhaṃ pañcavidhañ ca.

Salāyatanam sañjāti-samosaraṇaṭṭhānato ekavidhaṃ. Bhūtaṇṇasādhaviññāṇādito duvidhaṃ. Sampattāsampattato bhayaḡocarato tividhaṃ. Yonigatipariyāpannato catubbidhaṃ pañcavidhañ cā ti iminā nayena phassādīnaṃ pi ekavidhādi-bhāvo veditabbo ti evam ettha ekavidhādito pi viññātabbo vinicchayo.

Āḡāṇaṇ ca vavatthānā ti sokādayo c' ettha bhavacakkassa avicchedadassanaṭṭhaṃ vuttā, jarāmarāṇabbhāhatassa hi bālassa te sambhavanti. Yath' āha:—*assutavā, bhikkhave, puthujjāno kāyikāya dukkhāya vedanāya phuttho samāno socati kilamati paridevati urattāliṃ kandatī samoham āpajjati* ti. Yāva ca tesam pavatti, tāva avijjāyāti puna pi avijjāpaccayā saṅkhārā ti sambandham eva hoti bhavacakkaṃ, tasmā tesam jarāmarāṇen' eva ekasaṅkhepaṃ katvā dvādas' eva paṭiccasamuppādaṅgāni ti veditabbā. Evam ettha āḡāṇaṇ vavatthānato pi viññātabbo vinicchayo. Ayaṃ tav' ettha saṅkhepa-kathā.

Ayam pana vitthāranayo: *avijjā* ti suttantapariyāyena dukkhādisu catusu ṭhānesu aññāṇaṃ; abhidhammapariyāyena pubban-tādīhi saddhiṃ aṭṭhasu. Vuttaṃ h' etaṃ:—*tattha katamā avijjā? Dukkhe aññāṇaṃ . . . pe . . . dukkhanirodhagāminiyā paṭipadāya aññā-*

nam, pubbante aññānam aparante . pubbantāparante idappaccaya-
yatā paticcasamuppannesu dhammesu aññānan ti Tattha kiñcāpi,
thapetvālokuttaram saccadvayam, sesatthānesu ārammanavasenā pi
avijjā uppajjati, evam santo pi paticchādanavasen' eva idha adhippetā,
sā hi uppannā Dukkhasaccam paticchādetvā titthati, yāthāva-
sarasākkhanam pativijjhutum na deti Tathā Samudayam, Niro-
dham, Maggam Pubbanta sankhātam atītam khandhapañcakam,
apīrantasankhātam anāgatam khandhapañcakam, pubbantāparanta-
sankhātam tad ubhayam Idappaccayatā paticcasamuppanna
dhammasankhātam idappaccayatāñ c' eva paticcasamuppannadhamme
ca paticchādetvā titthati Ayam avijjā, ime sankhārā ti evam yathāva-
sarasākkhanam ettha pativijjhutum na deti Tasmā dukkhe aññānam
pe . idappaccayatā paticcasamuppannesu dhammesu aññānan ti
vuccati

Sankhārā ti puññādayo tayo, kāyasankhārādayo tayo ti evam
pubbe sankhepato vuttā cha Vitthārato pan' ettha puññābhisanakhāro
dānasīlādivasena pavattā attha kāmāvacarakusalacetanā va bhāvanā
vasen' eva pavattā pañcarūpāvacarakusalacetanā cā ti terasa cetanā
honti Apuññābhisanakhāro pānātipātādivasena pavatta dvādasā
akusalacetanā. Āneñjābhisanakhāro bhāvanāvasen' eva pavattā catasso
arūpāvacarakusalacetanā cā ti tayo pi sankhārā ekūnatimsa cetanā
honti Itaresu pana tisu kāyasañcetanā kāyasankhāro, vacisañcetanā
vacisankhāro, manosañcetanā cittasankhāro Ayam tiko kammāyū
hanakkhane puññābhisanakhārādīnam dvārato pavattidassanattam
vutto. Kāyaviññattim samutthapetvā hi kāyadvārato pavattā attha
kāmāvacarakusalacetanā dvādasā akusalacetanā ti samavīsati cetanā
kāyasankhāro nāma Tā eva vaci viññattim samutthapetvā vacīdvā-
rato pavattā vacisankhāro nāma. Abhiññācetanā pan' ettha parato
viññānassa paccayo na hoti ti na gahitā Yathā ca abhiññācetanā,
evam uddhaccacetanā pi na hoti Tasmā sā pi viññānassa pacca-
yabhāve apānetabbā Avijjāpaccayā pana sabbā p' etā honti Ubho
pi viññattiyo asamutthapetvā manodvāre uppannā pana sabbā pi
ekūnatimsati cetanā cittasankhāro Iti ayam tiko purimattikam eva
pavīsati ti atthato puññābhisanakhārādīnam yeva vasena avijjāya
paccayabhāvo vedītabbo

Tattha siyā, katham pan'e tam jānitabbam ime sankhārā
avijjāpaccayā hontī ti? Avijjābhāve bhāvato, yassa hi dukkhādisu
avijjāsankhātam aññānam apphīnam hoti, so dukkhe tāva pubban-
tādisu ca aññānena samsāradukkham sukhasaññāya gahetvā, tass' eva

hetubhūte tividhe pi saṅkhāre ārabhati. Samudaye aññāṇena dukkha-hetubhūte pi tanhāparikkhāre saṅkhāre sukhahetuto maññamāno ārabhati. Nirodhe pana Magge ca aññāṇena dukkhassa anirodhabhūte pi gativisese dukkhanirodhasaññī hutvā nirodhasa ca amaggabhūtesu pi yaññāmaratapādisu nirodhamaggasaññī hutvā dukkhanirodham patthayamāno yaññāmaratapādimukhena dividhe pi saṅkhāre ārabhati. Api ca:—so tāya catusu saccesu appahīnāvijjatāya visesato jātijarārogamaraṇādi anekādīnavavokiṇṇam pi puññaphalasaṅkhātam dukkham dukkhato ajānantassa dhigamāya kāyavacīcittasaṅkhārabhedam puññābhisaṅkhāram ārabhati, devaccharakāmako viya maruppapātam. Sukhasammatassū pi ca tassa puññaphalassa ante mahāpariḷāhanikam parināmadukkhataṃ appasādatañ ca apassanto pi tappaccayaṃ vuttappakāram eva puññābhisaṅkhāram ārabhati, salabho viya dīpasikhābhiniṇṇapātam, madhubindugiddho viya ca madhulittasattha dhārālehanam. Kāmapasevanādisu ca savipākesu ādīnavam apassanto sukhasaññāya c' eva kilesābhibhūtatāya ca dvārattayappavattam pi apuññābhisaṅkhāram ārabhati, bālo viya gūthakīlanam, maritukāmo viya ca visakhādanam. Āruppavipākesu cā pi saṅkhāraviparināmadukkhataṃ anavabujjhamāno sassatādivipallāsena cittasaṅkhārabhūtam āneñjābhisaṅkhāram ārabhati, disāmūlho viya pisācanagarābbhimukhamaggagamanam. Evaṃ yasmā avijjābhāvato va saṅkhārabhāvo, na abhāvato, tasmā jānitabbam etaṃ ime saṅkhārā avijjāpaccayā hontī ti. Vuttam pi c' etaṃ:—*avidvā, bhikkhave, avijjāgato puññābhisaṅkhāram pi abhisaṅkharoti, apuññābhisaṅkhāram pi abhisaṅkharoti, āneñjābhisaṅkhāram pi abhisaṅkharoti. Yato ca kho bhikkhave, bhikkhuno vijjā pahīnā vijjā uppannā so avijjāvirāgā vijjuppā-dān' eva puññābhisaṅkhāram abhisaṅkharoti* ti.

Etth' āha: gaṇhāma tāva etaṃ: avijjā saṅkhārānam paccayo ti; idaṃ pana vattabbam: katamesaṃ saṅkhārānam, kathaṃ paccayo hotī ti? Tatridaṃ vuccati Bhagavatā hi:—*hetupaccayo, ārammaṇapaccayo, adhipatipaccayo, anantarapaccayo, samanantarapaccayo, sahajātapaccayo, aññamaññāpaccayo, nissayapaccayo, upanissayapaccayo, purejātapaccayo, pacchājātapaccayo, āsevanapaccayo, kammāpaccayo, vipākāpaccayo, āhārapaccayo, indriyapaccayo, jhānapaccayo, magga-paccayo, sampayuttapaccayo, vippayuttapaccayo, atthipaccayo, natthipaccayo, vigatāpaccayo, avigatāpaccayo* ti catuvīsati paccayā vuttā.

Tattha hetu ca so paccayo cā ti *hetupaccayo*. Hetu hutvā paccayo, hetubhāvena paccayo ti vuttam hoti. Ārammaṇapaccayā-

disu pi es' eva nayo 'Tattha hetū ti vacanāyavakāraṇamūlanam
 etam adhiyacāraṇam Patinūā hetū ti ādisu hi loke vacanāyavayo
 hetū ti vuccati Sāsano pana —*ye dhammā hetupparbhavā* ti ādisu
 kāraṇam *Tayo kusalahetū, tayo alusalahetū* ti ādisu mūlam hetū ti
 vuccati, tam idha adhippetam *Paccayo* ti ettha pana ayaṃ vacanatto
 paticea etasmā eti ti paccayo, appaccakkhāya nam vattati ti attho
 Yo hi dhammo yaṃ dhammam appaccakkhāya titthati vā uppajjati
 vā, so tassa paccayo ti vuttam hoti Lakkhanato pana upakāra
 kalakkhano paccayo, yo hi dhammo yassa dhammassa thutiyā vā
 uppattiyā vā upakāraṇo hoti, so tassa paccayo ti vuccati Paccayo,
 hetu, kāraṇam, nidānam, sambhavo, pabhavo ti ādi atthato ekam,
 vyañjanato nānam Iti mūlatthēna hetu, upakāratthēna paccayo
 ti sankhepato mūlatthēna upakāraṇo dhammo hetupaccayo So
 sīhi ādīnaṃ sīhi bhijidini viya, manuppiḥhādīnaṃ viya ca manivannā
 dayo, kusalādīnaṃ kusalādibhāvasādhako ti ācariyaṇam adhippiyo
 Eṃam sante pana tam samutṭhānarūpesu hetupaccayatā na sampajjati
 na hi so tesam kusalādibhāvaṃ sādheti, na ca paccayo na hoti Vuttam
 h' etam —*hetū hetusampayuttalānaṃ dhammānaṃ tam samutṭhānānaṃ*
ca rūpānaṃ hetupaccayena paccayo ti Ahetukacittānaṃ ca vinnā etena
 avyākatabhavo siddho, Sahetukānaṃ pi ca yonisomanasikārādi
 patibaddho kusalādibhāvo, na sampayuttahetupatibaddho Yadi ca
 sampayuttahetusu sabbhāvato va kusalādibhāvo, siyā sampayuttesu
 hetupatibaddho alobho kusilo vā siyā, avyākato vā Yasmā pan
 ubhayathā pi hoti, tasmā yathā sampayuttesu evam hetusu pi kusalā
 ditā pariyesitabbī Kusalādibhāvasādhana vasena pana hetūnaṃ
 mūlattham agahetvā suppatitṭhatbhāvasādhana vasena gayhamāno
 na kuñci virupphati *Laddhahetupaccayā* hi *dhammā virūḥhamulā*
 viya pīdapī thirā honti suppatitṭhitā, ahetukā tilabijakādi sevālā viya
 na suppatitṭhitā Iti mūlatthēna upakāraṇo ti suppatitṭhatbhā
 vasādhanaena upakāraṇo dhammo hetupaccayo ti veditabbo

Tato pīsesu ārammanabhāvena upakāraṇo dhammo ārammana
 paccayo So rūpāyatanam cakkhuvinnādinadhātuyā ti ārabhitvā pi
 yaṃ yaṃ dhammam ārabhīya ye ye dhammā uppajjanti cittacetasikā
 dhammā, te te dhammā tesam tesam dhammānaṃ ārammanapaccayena
 paccayo ti osāpitattī na koci dhammo na hoti Yathā hi dubbalo
 puriso dandam vā rajjum vā ālumbitvā va utthahati c'eva titthati ca
 evaṃ cittacetasikā dhammā rūpīdi ārammanam ārabbh' eva
 uppajjanti c'eva titthanti ca Tasmā sabbo pi cittacetasikaṇam
 ārammanabhūtā dhammā ārammanapaccayo ti veditabbo

Jeṭṭhakaṭṭhena upakārako dhammo *adhipatipaccayo*. So saha-jāt'-ārammaṇavasena duvidho. Tattha:—*chandādhīpati chandasampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ samuṭṭhānānaṃ ca rūpānaṃ adhipatipaccayena paccayo* ti ādi-vacanato chandaviriyacittavimamsāsankhātā cattāro dhammā adhipatipaccayo ti veditabbā, no ca kho ekato. Yadā hi chandaṃ dhuraṃ, chandaṃ, jeṭṭhakaṃ katvā cittaṃ pavattati, tadā chando va adhipati, na itare. Esa nayo sesesu. Yam pana dhammaṃ garuṃ katvā arūpadhammā pavattanti, so nesaṃ ārammaṇādhīpati, tena vuttaṃ: *yam yaṃ dhammaṃ garuṃ katvā ye ye dhammā uppajjanti cittacetasikā dhammā, te te dhammā tesam tesam dhammānaṃ adhipatipaccayena paccayo ti*.

Anantarabhāvena upakārako dhammo *anantarapaccayo*. Samanantarabhāvena upakārako dhammo *samanantarapaccayo*. Idañ ca paccayadvayaṃ bahudhā papañcayanti. Ayaṃ pan' ettha sāro:—yo hi esa cakkhuviññāṇānanantrā manodhātu, manodhātu-anantarā manoviññāṇadhātu ti-ādicittaniyamo, so yasmā purimapurimacittavasen' eva ijjhati, na aññathā, tasmā attano attano anantaraṃ anurūpassa cittuppādassa uppādanasamattho dhammo anantarapaccayo. Ten' ev' āha:—*anantarapaccayo ti cakkhuviññāṇadhātu taṃ sampayuttakā ca dhammā manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ anantarapaccayena paccayo* ti ādi. Yo anantarapaccayo, sveva samanantarapaccayo. Vyañjanamattam eva h' ettha nānaṃ upacayasantatīsu viya, adhivacanāniruttidukādisu viya ca atthato pana nānaṃ n' atthi. Yam pi atthānantaratāya anantarapaccayo, kālānantaratāya samanantarapaccayo ti ācariyānaṃ matam, taṃ nirodhā vuṭṭhahantassa neva saññā-nāsaññāyatanakusalaṃ phalasamāpattiyā samanantarapaccayena paccayo ti ādihi virujjhati. Yam pi tattha vadanti dhammānaṃ samuṭṭhāpanasamatthata na parihāyati, bhāvanābalena pana vāritattā dhammā samanantarā nuppajjanti ti, tam pi kālānantaratāya abhāvam eva sādheti. Bhāvanābalena hi tattha kālānantaratā n' atthi ti mayam pi etad-eva vadāma. Yasmā ca kālānantaratā n' atthi, tasmā samanantarapaccayatā na yujjati. Kālānantaratāya hi tesam samanantarapaccayo hoti ti laddhi, tasmā abhinivesaṃ akatvā vyañjanamattato p' ettha nānākaraṇam pacce-tabbam, na atthato. Kathaṃ? N' atthi etesaṃ antaran ti hi anan-tarā, saṅghānābhāvato suṭṭhu anantarā ti samanantarā.

Uppajjamāno va saha uppādanabhāvena upakārako dhammo *sahajātapaccayo*, pakāsassa padīpo viya. So arūpakkhandhādivasena chabbidho hoti. Yath' āhā: *cattāro khandhā arūpino aññamaññaṃ,*

*sahajūtapaccayena paccayo Cattāro mahābhūtā aññamannam
okkanti* *okkhanē nāmarūpam aññamaññam, citta* *cetasikā dhammā citta*
samutthānānam rūpānam mahābhūtā upādārūpānam rūpino dhammā
arūpānam dhammānam kañci kāle sahajūtapaccayena paccayo kañci
kāle na sahajūtipaccayena paccayo ti Idam hadaya vatthum eva
sandhiya vuttam

Aññam aññam uppādanūpattihambhanabhāvenā upakārako
dhammo aññamaññapaccayo, aññam aññupattihambhikam ti dandakam
vaya So arūpakkhandhīdivasena tividho hoti Yath' āha — *cattāro*
khandhā arūpino aññamaññapaccayena paccayo Cattāro mahābhūtā
pe okkanti *okkhanē nāmarūpam aññamaññapaccayena paccayo ti*

Adhuttānīkārena nissayākārena ca upakārako dhammo nissaya
paccayo, tarucittakammūdinam pathavipatādayo vaya So — *cattāro*
khandhā arūpino aññamaññam nissayapaccayena paccayo ti evam
sahajāte vuttamāyen' eva veditabbo Chattho paṇ' ettha kotthāso
ca *lūyatanam cakkhu* *aññānadhātuyū pe sota, ghāna, jīhā,*
kāy' āyatanam lūyavāññānadhātuyū tam sampayuttalāna ca dhammā
nam nissayapaccayena paccayo Yam rūpam nissāyamanodhātu ca
manovāññānadhātu ca vattanti, tam rūpam manodhātuyū ca manovāññāna
dhātuyū ca tam sampayuttalānā ca dhammānam nissayapaccayena
paccayo ti evam vibhatto

Upanissayapaccayo ti ettha paṇa ayam tāva vacanatttho — tad
adhinavuttitāya attano phalena nissito na patikkhutto ti nissayo
Yathā paṇa bluso āyāso upāyāso, evam bluso nissayo upanissayo
Balavakārinass' etam adhinavacanam, tasmū balavakārinabhāvena
upakārako dhammo upanissayapaccayo ti veditabbo

So ārammanupanissayo, anantarūpanissayo, pakatūpanissayo ti
vividho hoti

Tattha — *dānam datvā sīlam samādiyitvā uposathalammam katvā*
tam garum katvā paccavekkhati, pubbe *succinnāni garum katvā paccā*
vekkhati, ghānā vutthahitvā ghānam garum katvā paccavekkhati *Sekhā*
gotrabhum garum katvā paccavekkhanti *rodānam garum katvā paccavek*
khanti *Sekhā maggā vutthahitvā maggam garum katvā paccavekkhanti*
ti evam ādinā naena ārammanūpanissayo tāva ārammanādhīpatinā
saddhum nīnattam akatvā va vibhatto Tattha yam ārammanam
garum katvā citta cetasikā upparijanti, tam niyamato tesu ārammanesu
balavārammanam hoti Iti garukātabbātthena ārammanādhīpatī
balavakāranatthena ārammanūpanissayo ti evam etesam nīnattam
veditabbam

Anantarūpanissayo pi:—purimā purimā kusalā khandhā pacchimānaṃ pacchimānaṃ kusalānaṃ khandhānaṃ upanissayapaccayena paccayo ti adinā nayena anantarapaccayena saddhim nānattam akatvā va vibhatto. Mātikānikkhepe pana tesam:—*cakkhuvīññāṇadhātu taṃ-sampayuttakā ca dhammā manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ anantarapaccayena paccayo ti* ādinā nayena anantarassa:—*purimā purimā kusalā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ kusalānaṃ dhammānaṃ upanissayapaccayena paccayo ti* ādinā nayena upanissayassa āgatattā nikkhepe viseso atthi. So pi atthato ekibhāvam eva gacchati. Evaṃ sante pi attano attano anantarā anurūpassa cittuppādassa pavattanasamatthātāya anantaratā, purimacittassa pacchima-cittuppādane balavatāya anantarūpanissayatā veditabbā. Yathā hi hetupaccayādisu kiñci dhammaṃ vinā pi cittaṃ uppajjati na evaṃ anantaracittaṃ vinā cittaṃ uppatti nāma atthi, tasmā balavapaccayo hoti. Iti attano attano anantarāanurūpacittuppādanavasena anantarapaccayo, balavakāra navasena anantarūpanissayo ti evaṃ etesaṃ nānattam veditabbam.

Pakatūpanissayo pana pakato upanissayo *pakatūpanissayo*. Pakato nāma attano santāne nipphādito vā, saddhā-sīlādi upasevito vā. utubhojanādi pakatiyā eva vā upanissayo *pakatūpanissayo*, ārammaṇānantarehi asammisso ti attho. Tassa:—*pakatūpanissayo saddham upanissāya dānaṃ deti, sīlaṃ samādiyati, uposathakammaṃ karoti, jhānaṃ uppādeti, vipassanaṃ uppādeti, maggaṃ uppādeti, abhiññāṃ uppādeti, samāpattiṃ uppādeti. Sīlaṃ, sutam, cāgaṃ, paññaṃ upanissāya dānaṃ deti . . . pe . . . samāpattiṃ uppādeti. Saddhā, sīlaṃ, sutam, cāgo, pañña saddhāya sīlassa sutassa cāgassa paññāya upanissayapaccayena paccayo ti* ādinā nayena anekappakārato pabhedo veditabbo. Iti ime saddhādayo pakatā c' eva balavakāraṇatthena upanissayā cā ti *pakatūpanissayo ti*.

Paṭhamataram uppajjitvā vattamānabhāvena upakārako dhammo purejātapaccayo. So pañcadvāre vatthārammaṇahadayavatthuvasena ekādasavidho hoti. Yath' āha: *cakkhāyatanaṃ cakkhuvīññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo. Sota . . . pe . . . ghāṇā-, jivhā-, kāyāyatanaṃ, rūpāyatanaṃ . . . sadda-, gandha-, rasa-, phoṭṭhabbāyatanaṃ kāyaviññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo. Rūpa-, sadda-, gandha-, rasa, phoṭṭhabbāyatanaṃ manodhātuyā, yaṃ rūpaṃ nissāya manodhātu ca manoviññāṇadhātu ca vattanti, taṃ rūpaṃ manodhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ purejātapaccayena paccayo, manoviññāṇa-*

dhātuyā tam sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ kiñci kāle purejata paccayena paccayo, kiñci kāle na purejātapaccayena paccayo ti

Purejītinam rūpādhammānaṃ upatthambhakattenā upakaraṇa arūpadharmmo pacchājātapaccayo, giṇṇhapotakasāriraṇaṃ aharasū cetanā viya tena vuttam —*pacchājātā citta cetasiḷā dhamma purejattaṃ imassa kāyassa pacchājātapaccayena paccayo ti*

Āsevanatthena anantarīnaṃ pagunabhāvabhāvaya upalābho dhammo āsevanapaccayo, ganthādīsu purimapurimabhiyogo viya so kusala kusalakiriyājanavāsena tividho hoti Yath' aha —*purima purimā kusalā dhammā pacchimānaṃ pacchimānaṃ kusalānaṃ dhammā na āsevanapaccayena paccayo Purimā purimā akusalā pe kiriyāvvyākatā dhammā pacchimānaṃ pacchimanam kiriyāvvyākatanam dhammānaṃ āsevanapaccayena paccayo ti*

Cittappriyogāsankhūtena kiriyabhāvena upalābho dhammo kammapaccayo So nānakkhaniḷāya o' eva kusalakusalacetanāya sahajātāya ca sabbūya pi cetanāya vāsena duvidho hoti Yath' āha —*usalā/usalam kammam vipākānaṃ khandhānaṃ katatta ca rūpānaṃ kammapaccayena paccayo Sahajātā cetanā sampayutta kānaṃ dhammānaṃ tam samutthānānaṃ ca rūpānaṃ kammapaccayena paccayo ti*

Nirussahasāntabhāvena nirussahasantabhāvaya upalābho vipākadhammo vipākapaccayo So pīvatte tam samutthānānaṃ patī sandhiyam katattā ca rūpānaṃ sabbattha ca sampayuttadhammanam paccayo hoti Yath' āha —*vipākā vyākato eko khandho tinnannam lhandhānaṃ cittasamutthānānaṃ ca rūpānaṃ vipākapaccayena paccayo pe patīsandhikkhane vipākāvvyākato eko dhammo tinnannam khandhānaṃ katattā ca rūpānaṃ tayo khandhā ekassa khandhassa die lhandhā dvinnam khandhānaṃ katattā ca rūpānaṃ vipākapaccayena paccayo Khandhā vatthussa vipākapaccayena paccayo ti*

Rūpārūpanam upatthambhakatthena upakāraka cūttaro ahara ahārapaccayo Yath' āha —*kabalīnlāro āhāro imassa kāyassa āhāra paccayena paccayo Arupino āhārā sampayuttakānaṃ dhammānaṃ tam samutthānānaṃ rūpānaṃ ahāra paccayena paccayo ti Pañhāvare pana —patīsandhikkhane vipākāvvyākata āhara tvaṃ sampayutta kānaṃ khandhānaṃ katattā ca rūpānaṃ āhārapaccayena paccayo ti pi vuttam*

Adhipatīyatthena upalābho itthindriya purisindriyavajjā vīsa tīndriyā indriyapaccayo Tattha cakkhundriyādayo arūpadharmā nam yeva, sesā rūpārūpānaṃ paccayā honti Yath' āha —*cakkhun*

drīyaṃ cakkhaviññāṇadhātuyā . . . pe . . . sota-, ghāna-, jivhā-, kāyindriyaṃ kāyaviññāṇadhātuyā taṃ-sampayuttakānaṃ ca dhammānaṃ indriya-paccayena paccayo. Rūpajīvitindriyaṃ kaṭattā rūpānaṃ indriya-paccayena paccayo. Arūpino indriyā sampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samutṭhānānaṃ ca rūpānaṃ indriyapaccayena paccayo ti. Pañhāvāre pana:—paṭisandhikkhaṇe vipākāvyākātā indriyā sampayuttakānaṃ khandhānaṃ kaṭattā ca rūpānaṃ indriya-paccayena paccayo ti pi vuttam.

Upanijjhāyanatṭhena upakāra-kāni, ṭhapetvā dvipaṇca-viññāṇesu sukhadukkhavedanā dvayaṃ, sabbāni pi kusalādi-bhedāni satta jhānaṅgāni jhānapaccayo. Yath' āha:—*jhānaṅgāni jhānasampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samutṭhānānaṃ ca rūpānaṃ jhānapaccayena paccayo ti. Pañhāvāre pana:—paṭisandhikkhaṇe vipākāvyākātāni jhānaṅgāni sampayuttakānaṃ khandhānaṃ kaṭattā ca rūpānaṃ jhānapaccayena paccayo ti pi vuttam.*

Yato tato vā niyyānatṭhena upakāra-kāni kusalādibhedāni dvādasa maggaṅgāni maggapaccayo. Yath' āha:—*maggaṅgāni maggasampayuttakānaṃ dhammānaṃ taṃ-samutṭhānānaṃ ca rūpānaṃ maggapaccayena paccayo ti. Pañhāvāre pana:—paṭisandhikkhaṇe vipākāvyākātāni maggaṅgāni sampayuttakānaṃ khandhānaṃ kaṭattā ca rūpānaṃ maggapaccayena paccayo ti pi vuttam. Ete pana dve pi jhānamaggapaccayā dvipaṇca-viññāṇāhetukacittesu na labbhantī ti veditabbā.*

Ekavatthuka-ekārammaṇa-ekuppāda-ekanirodhasaṅkhārena sampayuttabhāvena upakāra-kā arūpadhammā sampayutta-paccayo. Yath' āha:—*cattāro khandhā arūpino aññamaññaṃ sampayuttapaccayena paccayo ti.*

Ekavatthukādibhāvānupagamena upakāra-kā rūpino dhammā arūpīnaṃ dhammānaṃ arūpino pi rūpīnaṃ vippayutta-paccayo. So saha-jāta-pacchājāta-purejātavasena tividho hoti. Vuttam h' etaṃ:—*sahajātā kusalā khandhā cittasamutṭhānānaṃ rūpānaṃ vippayutta-paccayena paccayo. Pacchājātā kusalā khandhā purejātassa imassa kāyassa vippayuttapaccayena paccayo ti. Avyākata-padassa pana saha-jātavibhaṅge:—paṭisandhikkhaṇe vipākāvyākātā khandhā kaṭattā rūpānaṃ vippayuttapaccayena paccayo. Khandhā vatthussa, vatthu khandhānaṃ vippayuttapaccayena paccayo ti pi vuttam. Purejātaṃ pana cakkhundriyādivatthuvasen' eva veditabbaṃ. Yath' āha:—purejātaṃ cakkhāyatanaṃ viññāṇassa . . . pe . . . kāyāyatanaṃ kāyaviññāṇassa vippayuttapaccayena paccayo. Vatthu vipākāvyākātānaṃ kiriyāvyākātānaṃ khandhānaṃ . . . pe . . . vatthu kusalānaṃ khandhā-*

nam. pe vatthu akusālinam khandhānam uppayuttapaccayena paccayo ti

Paccuppannalakkhanena atthubhāvena tādisass' eva dhammassa upatthambhakatena upakārako dhammo atthipaccayo Passa arū prakkhandha—mahābhūta—nāmarūpa—cittacetāsika—mahābhūta—āyatana vatthavasena sattadhā mātikā nikkhuttā Yath āha — cattāro khandhā arūpino aññamanñam atthipaccayena paccayo Cattāro mahābhūtā okkantikkhane nāma rūpam aññamanñam cittacetāsikā dhammā citta samutthānānam rūpānam mahābhūtā upādārūpānam

ca kkhāyatanam ca llo munānadhātuyā pe lāyāyatanam pe rūpāyatanam pe phoṭṭhabbāyatanam kāya munānadhātuyā tam sampayuttakānā ca dhammānam atthipaccayena paccayo Rūpāyatanam pe phoṭṭhabbāyatanam manodhātuyā tam sampayuttakānā ca dhammānam yam rūpam ussāya manodhātu ca manomunānadhātu ca vattanā, tam rūpam manodhātuyā ca manomunānadhātuyā ca tam sampayuttakānā ca dhammānam atthipaccayena paccayo ti Paññāhāro pana' saha jātām purejātām pucchā jātām āhāram indriyam ti pi nikkhupitvā saha jāto tva.—eko khandho tinnannam khandhānam tamsamutthānānam ca rūpānam atthipaccayena paccayo ti ādinā nāyena niddeso kato Purejāte purejātānam ca kkhādinam vasena niddeso kato Pucchajāte purejātassā massā kāyassā pucchajātānam citta cetāsikānam paccayavasena niddeso kato Āhārindriyesu kabalīkāro āhāro massā kāyassa atthipaccayena paccayo Rūpajitindriyam katattā rūpānam atthipaccayena paccayo ti evam niddeso kato ti

Attano anantārā uppijjamānānam arūpadhammānam pavatti okūśadānena upakārakā sīmanantaraniruddhā arūpadhammā n' atthipaccayo Yath' āha — samanantaraniruddhā cittacetāsikā dhammā paccuppannānam citta cetāsikānam dhammānam n' atthipaccayena paccayo ti

To eva vigatabhāvena upakārakattā vigaṭapaccayo Yath' āha — samanantavigaṭā cittacetāsikā dhammā paccuppannānam citta cetāsikānam dhammānam vigaṭapaccayena paccayo ti

Atthipaccayadhammā eva ca avigatabhāvena upakārakattā avigaṭapaccayo ti vedatābbā Desanāvāsesena pīna tathā vinetābbā voneyyavasena vā ayam duko vutto, ahetukadukam vatvā pi hetu vippayuttaduko vijjā ti

Evam imesu cituvīsītīyā paccayesu ayam avijjā

Paccayo hoti pīnānam duvidhā 'nekadhā pana paresam, paccamānam sī ekadhā paccayo mata

Tattha *puññānaṃ dūvidhā* ti ārammaṇapaccayena ca upanissaya-paccayena cā ti dvedhā paccayo hoti. Sā hi avijjāṃ khayato vayato sammasanakāle kāmāvacarānaṃ puññābhisaṅkhārānaṃ ārammaṇapaccayena paccayo hoti. Abhiññācittena samohacittajānanakāle rūpāvacarānaṃ, avijjāsamatikkamatthāya pana dānādini c' eva kāmāvacarapuññakiriyavatthūni pūrentassa rūpāvacarajjhānāni ca uppādentassa dvinnam pi tesam upanissayapaccayena paccayo hoti. Tathā avijjāsamūlhattā kāmabhava-rūpabhavasampattiyo patthetvā tān' eva puññāni karontassa.

Anekadhā pana paresan ti apuññābhisaṅkhārānaṃ anekadhā paccayo hoti. Kathaṃ? Eṣā hi avijjāṃ ārabhha rāgādīnaṃ uppajjanakāle ārammaṇapaccayena garuṃ katvā, assādanakāle ārammaṇādhipati-ārammaṇūpanissayehi avijjāsamūlhasa anādīnavadassāvino pāṇātipātādini karontassa upanissayapaccayena, dutiyajavanādīnaṃ anantara-samanantara-anantarūpanissay' -āsevana-n' atthi-vigatapaccayehi, yaṃ kiñci akusalaṃ karontassa hetusahajāta-aññamannanissaya-sampayutta-atthi-avigatapaccayehi ti anekadhā paccayo hoti.

Pacchimānaṃ sā ekadhā paccayo matā ti āneñjābhisaṅkhārānaṃ upanissayapaccayen' eva ekadhā paccayo matā; so pan' assā upanissayaabhāvo puññābhisaṅkhāre vuttanayen' eva veditabbo ti.

Etth' āha:—kiṃ pan' āyaṃ: ekā va avijjā saṅkhārānaṃ paccayo, udāhu aññe pi paccayā santi ti? Kiṃ pan' ettha yadi tāva *ekā va ekakāraṇavādo* āpajjati; atha aññe pi santi *avijjāpaccayā saṅkhārā* ti ekakāraṇaniddeso n' upapajjati ti? Na n' upapajjati. Kasmā? Yasmā

Ekam na ekato idha n' ānekam anekato pi no ekam,
phalam atthi, atthi pana ekahetuphaladīpane attho.

Ekato hi kāraṇato na idha kiñci ekam phalam atthi, na anekam, nā pi anekehi kāraṇehi ekam. Anekehi pana kāraṇehi anekam eva hoti. Tathā hi anekehi utu-pathavī-bīja-salila-saṅkhātehi kāraṇehi anekam eva rūpagandharasādi aṅkura-saṅkhātāṃ phalaṃ uppajjamānaṃ dissati. Yaṃ pan' etaṃ *avijjāpaccayā saṅkhārā*, *saṅkhārā paccayā viññānaṃ* ti ekahetuphaladīpanaṃ kathaṃ, tattha attho atthi, payojanaṃ vijjati. Bhagavā hi katthaci padhānattā, katthaci pākāṭattā, katthaci asādhāraṇattā, desanāvīlāsassa ca veneyyānaṃ ca anurūpato ekam eva hetuṃ vā phalaṃ vā dīpeti, *phassapaccayā vedanā* ti hi padhānattā ekam eva hetuphalaṃ āha. Phasso hi vedanāya padhānahetu, yathāphassaṃ vedanāvavatthānato. Vedanā

ca phassassa padhūnaphalam yathā vedanam phassavavattthānato
Semhasamutthānā ābādhā ti pākatattā ekam hetum āha, pākato hi
 ettha semho, na kammūdayo *Ye l'ecī, bhikkhave, akusalā dhammā*
sabbe te ayoṇiso manasikāramūlā ti asādhāranattā ekam hetum āha
 asādhāraṇo hi ayoṇiso manasikāro akusalānam, sādhāraṇāni
 vattthāraṇi manādinī ti Tasmā ayaṃ idha avijjū vijjamānesu pi
 aññesu vattthāraṇamanasahajātādhammādisu sankhārakāraṇesu assā
 dānupassimo tanhā pavadhāti ti *evā vijjūsamudayā āsavaśamudayo*
 ti ca vacanato aññesum pi tanhadinam sankhārahettūnam hetū ti
 padhūnattā —*avīdā, bhikkhave vijjūgato puññābhisaṅkhāram pi*
abhisankharoti ti pākatattā asādhāranattā c' sankhārānam hetubhāveṇa
 dīpitā ti veditabbā Eten' eva c' ekekahetuphaladīpanaparihīrava-
 canena sabbattha ekekahetuphaladīpane pavojanam veditabban ti

Etth' āha —*evam sante pi ekantānuttaphalāna sāvajjāva avijjāya*
latham puññāneñjābhisaṅkhārāpaccayattam yujjati na hi nimbabujato
 uechu uppijjatī ti? Katham na yujjissati? Likasum hi

Viruddho c' āviruddho ca, sādīsāsādiso tathā

dhammānam paccayo siddho vipākā eva te ca na

Dhammānam hi thānasabhāvakīccādi viruddho c' āviruddho ca
 paccayo loke siddho, purimacittam hi aparacittassa thānaviruddho
 paccayo purimasippādi sikkhū c' pīcchā pavattamānānam sippādi
 kīrīyānam, kammam rūpassa sabhāva-viruddho paccayo Khīrādini
 ca dadhī ādinam, āloko cakkhuvinnānassa kīccaviruddho Gulādayo
 ca āsavādinam, cakkhurūpādayo pana cakkhuvinnānādinam thānavi-
 ruddhā paccayā Purimajavanādayo pācchimajavanādinam sabhāvā
 viruddhā kīccā viruddha ca, yathā ca viruddhāvīruddhā paccayā
siddhā, evam sādīsāsādisī pi, sādīsīm eva hi utu āharaṃ saṅkhātam
rūpam rūpassa paccayo Sīlhiyādini c' sālīphalādinam, asādīsīm pi
 rūpam arūpassa arūpañ ca rūpassa paccayo hoti Golomāvīloma
 viśīna dadhī tīla pitthādini c' dabbhabhūtinakādinam Yesaṃ ca
 dhammānam te viruddhāvīruddhasādīsāsādisī paccayā, na te dhammā
 tesam dhammānam vipākā eva Iti ayaṃ avijjā vipākavasena
 ekantānuttaphalāni sabhāvavasena sāvajjā pi samānā sabbesam pi
 etesam puññābhisaṅkhārādinam yathānurūpam thānakīccasabhāva
 viruddhāvīruddhapaccayavasena sādīsāsādisīpaccayavasena ca
 paccayo hoti ti veditabbā

So c' assā paccayabhāvo, yassa hi dukkhādisu avijjasankhātam
 aññānam appahīnam hoti, so dukkhe tāva pubbantīdisu ca aññānena

samsāradukkhaṃ sukhasaññāya gahetvā tassa hetubhūte tividhe pi saṅkhāre ārabhati ti ādinā nayena vutto eva. .

Api ca ayaṃ añño pi pariyāyo:

Cutūpāte samsāre saṅkhārānañ ca lakkhaṇe,
yo paṭiccasamuppanna-dhammesu ca vimuhyati.
Abhisankharoti so ete saṅkhāre tividhe yato,
avijjā paccayo tesam tividhānaṃ ayaṃ tato ti.

Kathaṃ pana yo etesu vimuhyati, so tividhe p' ete saṅkhāre karoti ti ce? Cutiyā tāva vimūlho sabbattha khandhānaṃ bhedo maraṇaṃ ti cutiṃ agaṇhanto: satto marati, sattassa dehantarasaṅkamaṇaṃ ti ādini vikappeti. Upapāte vimūlho sabbattha khandhānaṃ pātubhāvo jātī ti upapātaṃ agaṇhanto: satto uppajjati, sattassa navasarīrapātubhāvo ti ādini vikappeti. Samsāre vimūlho yo esa:

Khandhānañ ca paṭipāṭi dhātu-āyatanāna ca,
abbocchinnam vattamānaṃ samsāro ti pavuccatī ti.

Evam vaṇṇito samsāro. Taṃ evaṃ agaṇhanto: ayaṃ satto asmā lokā paraṃ lokam gacchati, parasmā lokā imaṃ lokam āgacchati ti ādini vikappeti. Saṅkhārānaṃ lakkhaṇe vimūlho saṅkhārānaṃ sabhāvalakkhaṇaṃ sāmāññalakkhaṇaṃ ca agaṇhanto saṅkhāre attato attaniyato dhuvato sukhato subhato vikappeti. Paṭiccasamuppanna-dhammesu vimūlho avijjādīhi saṅkhārādīnaṃ pavattiṃ agaṇhanto: attā jānāti vā na jānāti vā; so eva karoti ca kāreti ca; paṭisandhiyaṃ uppajjati, tassa aṇu issarādayo kalalādi-bhāvena sarīraṃ saṇṭhapentā indriyāni sampādentī, so indriyasampanno phusati vediyati tanhīyati upādiyati ghaṭiyati; so puna bhavantare bhavatī ti vā; sabbe sattā niyati-sangatibhāvaparīnatā ti vā vikappeti. So avijjāya andhikato evaṃ vikappento, yathā nāma andho pathaviyaṃ vicaranto maggam pi amaggam pi thalam pi ninnam pi samam pi visamam pi paṭipajjati, evaṃ puññaṃ pi apuññaṃ pi āneñjābhisankhāram pi abhisankharoti ti.

Ten' etaṃ vuccati:

Yathā pi nāma jaccandho naro aparīṇāyako,
ekadā yāti maggena kummaggenā pi ekadā,
samsāre samsaram bālo tathā aparīṇāyako,
karoti ekadā puññaṃ apuññaṃ api ekadā,
yadā ca ñatvā so dhammam saccāni abhisamessati,
tadā avijjūpasamā upasanto carissatī ti.

*Ayam ariyāpaccayā sankhārā ti padasmim
utthārakathā mukham*

*Sankhārapaccayā viññāna pade viññānan ti cakkhuvinnānadi
chabbidham Tattha cakkhuvinnānam kusāvapīkam akusāvā-
pīkan ti duvidham hoti, tathā sota ghāna jivhā kayavinnānāni
Manovinnānam kusālikusāvapīkā dīo mano dhatuyo tisso alhotu
kamanovinnānadhātuyo, attha sahetu kāni lamavacaravipākattani
pañca rūpāvacarāni, cattāri arūpāvacarāni ti bhavīsatī vidham hoti
Iti meluchihī viññīnehi sabbāni pi bhittimsa lokavipakavinnānam
saṅgahītāni honti Lokuttarīni pañca vattakathaya na vujjanti ti na
gahītāni*

*Tattha ariyā —katham pañ' etam janitabbam idam uttappakāram
viññīnam saṅgahārapaccayā hoti ti? Upaeti kammābhavo vipākā-
bhāvato vipākam h' etam, vipākāni ca na upaetakammābhāvo
upparijati Yadi upparijeyya, sabbesam sabbavipākāni upparijeyyum,
na ca upparijanti ti janitabbam etam saṅkhārapaccayā, idam viññānam
hoti ti*

*Katarasa saṅkhārapaccayā, katarim viññānan ti ce? Kāma vaca-
rapuññābhisankhārapaccayā tāva kusāvapīkāni pañca cakkhuvinnā-
nādīni, manovinnāne ekā manodhātu, dīo manovinnānadhātuyo
attha kāmāvacaravipākāni ti solasa Yath' āha —kāmāvacarassa
kusalassa kammassa katattā upacattā vipākam cakkhuvinnānam
uppannam hoti Sota-, ghāna, jivhā, kāyavinnānam vipākā
manodhātu uppannā hoti somanassasahagatā manovinnānadhātu
uppannā hoti upekkhāsahagatā manovinnānadhātu uppannā
hoti . somanassasahagatā nānasampayuttā somanassasahagatā
nānasampayuttā sasanikhārena somanassasahagatā nānavippa-
yuttā . . . somanassasahagatā nānavippayuttā sasanikhārena upekkhā
sahagatā nānasampayuttā upekkhāsahagatā nānasampayuttā sasan-
ikhārena . upekkhāsahagatā nānavippayuttā upekkhāsahagatā nāna-
vippayuttā sasanikhārenā ti Rūpāvacarapuññābhisankhārapaccaya-
pañca pañca rūpāvacaravipākāni Yath' āha —tass' eva rūpāvacarassa
kusalassa kammassa katattā upacattā vipākam vivicc' eva kāme hi
pathamam jhānam . . pe . pañcamam jhānam upasampajja viharati
ti Evam puññābhisankhārapaccayā ekavīsatīvidham viññānam hoti
Apuññābhisankhārapaccayā pañca akusāvapīkāni pañca cakkhuvinnā-
nādīni, ekā manodhātu, ekā manovinnānadhātu ti evam satta vidham
viññānam hoti Yath' āha —akusalassa kammassa katattā upacattā*

vipākam cakkhuvīññāṇam uppannam hoti . . . sota-, ghāna-, jivhā-, kāya-viññāṇam . . . vipākā mano-dhātu . . . vipākā manoviññāṇadhātu uppannā hoti ti. Āneñjābhisaṅkhārapaccayā pana cattārī arūpavipākāni ti evaṃ catubbidham viññāṇam hoti. Yath' āha:—*tass' eva arūpāvacarassa kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākam sabbaso rūpasāññānam samatikkamā . . . ākāsānañcāyatanaśāññāsahagatam, . . . viññāṇaṇcā . . . ākiñcaññā- . . . nerasaññā-nāsaññāyatanaśahagatam sukhassa ca dukkhassa ca pahānā . . . catuttham jhānam upasampajja viharatī* ti. Evaṃ saṅkhārapaccayā yam viññāṇam hoti, tam ñatvā idāni 'ssa evaṃ pavatti veditabbā.

Sabbam eva hi idaṃ pavattipaṭṭisandhivasena dvedhā pavattati. Tattha: dve pañca viññāṇāni, dve manodhātuyo, somanassasahagatā ahetukamanoviññāṇadhātū ti imāni terasa pañca vokārabhave pavattiyam yeva pavattanti; sesāni ekūnavīsati tīsu bhavesu yathānūrūpam pavattiyam pi paṭṭisandhiyam pi pavattanti. Kathaṃ? Kuslavipākāni tāva cakkhuvīññāṇādīni pañca kuslavipākena akuslavipākena vā nibbattassa yathākkamam paripākam upagatindriyassa cakkhādīnam āpāthagatam iṭṭham iṭṭhamajjhattam vā rūpādī-ārammaṇam ārabba cakkhādī-pasādam nissāya dassana-savana-ghāyana-śāyana-phusanakiccam sādhayamānāni pavattanti. Tathā akuslavipākāni pañca. Kevalam hi tesam anīṭṭham anīṭṭhamajjhattam vā ārammaṇam hoti. Ayam eva viseso. Dasa pi c' etāni niyatadvārārammaṇavatthutṭhānāni niyatakiccān' eva ca bhavanti. Tato kuslavipākānam cakkhuvīññāṇādīni anantarā kuslavipākā manodhātu tesam yeva ārammaṇam ārabba hadayavatthum nissāya sampapaṭicchanakiccam sādhayamānā pavattati; tathā akuslavipākānam anantarā akuslavipākā. Idañ ca pana dvayam aniyatadvārārammaṇam, niyatavatthutṭhānam, niyatakiccañ ca hoti. Somanassasahagatā pana ahetukamanoviññāṇadhātu kuslavipakamanodhātuyā anantarā tassā eva ārammaṇam ārabba hadayavatthum nissāya santīraṇakiccam sādhayamānā chasu dvāresu balavārammaṇe kāmāvacarasattānam yebhuyyena lobhasampayuttajavanāvasāne bhavangavīthim pacchinditvā javanena gahitārammaṇe tadārammaṇavasena sakim vā dvikkhattum vā pavattatī ti Majjhimaṭṭhakathāyam vuttam. Abhidhammaṭṭhakathāyam pana tadārammaṇe dve cittavārā āgatā. Idaṃ pana cittaṃ *tadārammaṇan* ti ca *piṭṭhibhavangan* ti cāti dve nāmāni labhati. Aniyatadvārārammaṇam niyatavatthukam aniyataṭṭhānakiccañ ca hoti ti. Evaṃ tāva terasa pañcavokārabhave pavattiyam yeva pavattanti ti veditabbāni. Sesesu ekūnavīsatiyā na

kincī attanī anurūpīva patisandhiyā na pavattati. Pavattiyam pama
kusalīkusala vipālī tīva dvāśhetulī amanovāññīnadhītuyo pañcadvāre
kusalīkusala vipālī amanadhītūnam anantarī kantīraṇalīceam chisu
dvāresu pubbe vuttanayen' eva taddīrammanalīceam attanī dinnā
patisanthitvā līham aśtibhayan apīce hedale cūttuppāde bhayanā
līceam, ante cutilīcā cā ti cūttarī līcīni sādhiyamānī nivatā
vattulī anivata līcīrīrammanatthīnalīcī hutvā pavattanti. Attha
līcīni dvāreśhetulī acitīm vuttanayen' eva chisu dvāresu
taddīrammanalīceam attanī dinnā patisandhito uddhum aśtibhaya
vāgupacchedale cūttuppālī bhayanā līceam, ante cutilīcā cā ti
tīni līcīni sādhiyamānīni nivatā vattulīni anivata dvāreśhetulī
atthīnalīcīni hutvā pavattanti. Pañcā rūpāvacarāni cūttarī ca
iruppīni attanī dinnā patisandhito uddhum aśtibhaya vāgupacche
dalē cūttuppāde bhayanā līceam, ante cutilīcā cā ti kaccadvayam
sādhiyamānīni pavattanti. Iesu rūpāvacarāni nivatā vattīramma
nīni anivata tthīnalīcīni, itarīni nivatā vattulūni nivatārammanāni
anivata tthīnā līcīni hutvā pavattanti ti evam tīva battimsaviddhum
pavāññīnāpī pavattiyāpī kālī hīrapaccayī pavattati.

Tatrī' ssa te tesāni hīrā lāmmāpaccayena cūpamissāpaccayena
ca paccayī honti. Yam pama vuttam sesu cūpamissāpaccayena
līcīni attanī anurūpīva patisandhiyā na pavattati ti tam atī
sankhuttattī dubbhīnāpī ten' asā vattīrīmanavādasanattam vucati.
(1) Kati patisandhiyo? (2) Kati patisandhiuttim? (3) Kena tattha
patisandhi hoti? (4) Kim patisandhiyā ārammanam ti?

(1) Asāññāpatisandhiyā sadlhum vīsatī patisandhiyo. Vuttappā
līcīn' eva cūpamissāpatī patisandhiuttim. Tattha akusalāvipākīya
śhetulī amanovāññīnadhītuyā apāvesu patisandhi hoti. Kusala vipālī
līcīni manussaloke jaccandhiyāti bodhiyāti ummattalājāti cāmūga
nāpamsalīdīnam atthidhī kālītukalī āmīvacarāvipākīcīni devesu c' eva
manussesu ca puññāvantīnam patisandhi hoti. Pañcahi rūpāvacara
vipālīcīni rūpībrahmaloka, cutūhi arūpāvacarāvipālīcīni arūpāloke ti.
Yena ca yattha patisandhi hoti, sī eva tissa arūpāpatisandhi nāma
sūlīhepito pama patisandhiyā tīni ārammanāni honti attam paccup
pannam na vattabbhū eva, asāññāpatisandhi anārammanī ti. Tattha
vāññīnānīcīyatīna nēva sūññīnānīcīyatīna patisandhi nam attam
eva ārammanam, dīsanam līcīni vacarīnam attam vā paccuppannam
vā. Sesīnam na vattabbhum eva. Iyam tīsu ārammanesu pavatta
mūnī pama patisandhi, yasmī attī ārammanassa vā navattabbāramma
nassa vā cutīcī tassa anantarāni eva pavattati, paccuppannārammanam

pana cuticittam nāma n' atthi, tasmā dvīsu ārammaṇesu aññatarārammaṇāya cutiyā anantarā tīsu ārammaṇesu aññatarārammaṇāya paṭisandhiyā sugatiduggatī-vasena pavattanākāro veditabbo. Seyyathīdaṃ: kāmāvacarasugatiyaṃ tva tṭhitassa pāpakammīno puggalassa: tāni 'ssa tasmim samaye olambantī ti ādivaeanato maraṇamañce nipannassa yathūpacitaṃ pāpakammaṃ vā kammanimittam vā manodvāre āpātham āgacchatī, taṃ ārabha uppannāya tadārammaṇa-pariyosānāya javanavīthiyā anantaṃ bhavangavisayaṃ ārammaṇam katvā cuticittam uppajjati. Tasmim niruddhe tad-eva āpāthagataṃ kammaṃ vā, kammanimittam vā ārabha anupacchinna-kilesabalavinamitaṃ duggatipariyāpannam paṭisandhicittam uppajjati. Ayam atītārammaṇāya cutiyā anantarā atītārammaṇā paṭisandhi.

Aparassa maraṇasamaye vuttappakāra-kammavasena narakādisu aggijālavaṇṇādikaṃ duggatinimittam manodvāre āpātham āgacchatī. Tasmā, dvikkhattum bhavaṅge uppajjitvā niruddhe, taṃ ārammaṇam ārabha ekaṃ āvajjanaṃ maraṇassa āsanna-bhāvena mandibhūta-vegattā pañca javanāni dve tadārammaṇāni ti tīni vīthiccittāni uppajjanti. Tato bhavangavisayaṃ ārammaṇam katvā ekaṃ cuticittam, ettavatā ekādasa cittakkhaṇā atītā honti. Ath' assa avasesa pañca-cittakkhaṇāyuke tasmim yeva ārammaṇe paṭisandhi cittam uppajjati. Ayam atītārammaṇāya cutiyā anantarā paccuppannārammaṇā paṭisandhi.

Aparassa maraṇasamaye pañcannaṃ dvārānaṃ aññatarasmim rāgādihetubhūtaṃ hīnaṃ ārammaṇam āpātham āgacchatī. Tassa yathākkamena uppanne votthapanāvasāne maraṇassa āsanna-bhāvena mandibhūta-vegattā pañca javanāni dve tadārammaṇāni ca uppajjanti. Tato bhavangavisayaṃ ārammaṇam katvā ekaṃ cuticittam. Ettavatā ca dve bhavangāni, āvajjanaṃ, dassanaṃ, sampaticehanaṃ, santīraṇaṃ, votthapanam, pañca javanāni, dve tadārammaṇāni, ekaṃ cuticittan ti pañcadasa cittakkhaṇā atītā honti. Ath' āvasesaekacittakkhaṇāyuke tasmim yeva ārammaṇe paṭisandhi-cittam uppajjati. Ayam pi atītārammaṇāya cutiyā anantarā paccuppannārammaṇā paṭisandhi. Esa tva atītārammaṇāya sugatī-cutiyā anantarā atītapaccuppannārammaṇāya duggatī-paṭisandhiyā pavattanākāro.

Duggatiyaṃ tṭhitassa pana upacitānavajjakammassa vuttanayen' eva taṃ anavajjakammaṃ vā kammanimittam vā manodvāre āpātham āgacchatī ti kaṇhapakkhe sukkapakkham tṭhapetvā sabbaṃ purīmanayen' eva veditabbaṃ. Ayam atītārammaṇāya duggatī-cutiyā

anantarī atitapaccuppannārammanāya sugatī patisandhiyā pavattan-
ākāro

Sugatiyam thitassa pana upacitānavajjakammassa tāni 'ssa
tasmim samaye olambanti ti ādivacīnato maraṇamañño nipannassa
yathūpacitam anavajjakammam vī kammanimittam vā manodvāro
āpātham āgacchati, tañ ca kho upacitakāmāvacarānavajjakammass'
eva Upacitamahaggatakammassa pana kammanimittam eva
āpātham āgacchati, tam ārabbhā uppannāya tadārammanaparī
yosānāya suddhāya vā javanavithiyā anantaram bhavaṅgavisayam
ārammanam katvā cuticittam uppajjati, tasmim niruddhe tīm eva
āpīthagatam kammam vā kammanimittam vā ārabbhā anupacchinna
kilesabalaṅnamitam sugatipariyāpannam patisandhicittam uppajjati
Ayaṃ atitārammanāya cutiyā anantara atitārammanā vā na vattab
bārammanā vā patisandhi

Aprassa maraṇasamaye kāmāvacarānavajjakammavasena
manussaloke mātukucchiṇṇasankhātā vā devaloke uyyāna vimāna
kappurukkhādi vannasankhātā vā, sugatī nimittam manodvāro
āpātham āgacchati 'Tassa duggatī nimitto dassitānukkamen' eva
cuticittināntaram patisandhi cittam uppajjati Ayaṃ atitā
rammanāya cutiyā anantarā paccuppannārammanā patisandhi

Aprassa maraṇasamaye ñītakā ayaṃ, tīta, tivatthāya
Buddhapūjā kariyati, cittam prasādehī ti vatvā pupphadāmapātākādi
vasena rūpārammanam vā, dhammasavanatūriya pūjādi-vasena
saddārammanam vī, dhūmavāsigandhādivasena gandhārammanam
vā idam, tāta, sīyassu tavatthāya dātābba deyyadhamman ti vatvā,
madhuphānītādi-vasena rasārammanam vā idam, tāta, plusassu
tavatthāya dātābba deyyadhamman ti vatvā, cīnapattasomārapatādi
vasena phoṭṭhabbārammanam vā pañcadvāro upasamharanti Tassa
tasmim āpīthagate rūpādi ārammano yathākkamena uppannavottha
panāvāsāne maraṇassa āsannabhūvena mandibhūtavegattā pūñca
javanāni dve tadārammanāni ca uppajjanti Tato bhavaṅgavisayam
ārammanam katvā ekam cuticittam, tadavasāne tasmim yeva ekacitta
khanthitiko ārammano patisandhicittam uppajjati Ayaṃ pi
atitārammanāya cutiyā anantarā paccuppannārammanā patisandhi

Aprassa pana pīthavikasinajjhānādivasena pītiladdha mahagga
tassa sugatiyam thitassa maraṇasamaye kāmāvacarākusalakamma
kammanimitta gatinimittānam vā aññataram pathavikasinaṇḍikam vā
nimittam mahaggatacittam vā manodvāro āpītham āgacchati, cakkhu
soṭānam vā aññatarasmim kusaluppattihotubhūtam panitam āramma-

ṇaṃ āpātham āgacchati. Tassa yathākkamena uppannavotthapanāvasāne maraṇassa āsannabhāvena mandibhūtavegattā pañca javanāni uppajjanti. Mahaggaṭagatikānaṃ pana tadārammaṇaṃ n' atthi, tasmā javanānantaraṃ yeva bhavaṅgavisayaṃ ārammaṇaṃ katvā ekaṃ cuticittaṃ uppajjati. Tass' āvasāne kāmāvacaramahaggaṭasugatināṃ aññatarasugatipariyāpannaṃ yathūpaṭṭhitesu ārammaṇesu aññatarārammaṇaṃ paṭisandhicittaṃ uppajjati. Ayaṃ navatṭabbārammaṇāya sugati-cutiyā anantarā atīta-paccuppannavatṭabbārammaṇāni aññatarārammaṇā paṭisandhi. Etenānusārena āruppacutiyā pi anantarā paṭisandhi veditabbā. Ayaṃ atīta-navatṭabbārammaṇāya sugati-cutiyā anantarā atīta-na-vatṭabba-paccuppannārammaṇāya paṭisandhiyā pavattanākāro.

Duggatiyaṃ tṭhitaṃ pana pāpakammīno vuttanāyena' eva taṃ kammaṃ, kammanimittaṃ, gatinimittaṃ vā manodvāre, pañcadvāre vā pana akusaluppatṭihetubhūtaṃ ārammaṇaṃ āpātham āgacchati. Ath' assa yathākkamena cuticittāvasāne duggati-pariyāpannaṃ tesu ārammaṇesu aññatarārammaṇaṃ paṭisandhi-cittaṃ uppajjati. Ayaṃ atītārammaṇāya duggati-cutiyā anantarā atītapaccuppannārammaṇāya paṭisandhiyā pavattanākāro ti.

Ettāvataṃ ekūnavīsatividhassā pi viññāṇassa paṭisandhivasena pavatti dīpitā hoti. Tayidaṃ sabbam pi evaṃ:

Pavattamānaṃ sandhimhi dvedhā kammena vattati,
missādīhi ca bhedehi bhedassa duvidhādiko.

Idaṃ hi ekūnavīsatividhaṃ pi vipākaviññāṇaṃ paṭisandhim p pavattamānā dvedhā kammena vattati. Yathāsakaṃ hi etassa janakakammaṃ nānākkhaṇikakammapaccayena c' eva upanissayapaccayena ca paccayo hoti. Vuttaṃ h' etaṃ: *kusalākusalaṃ kammaṃ vipākassa upanissayapaccayena paccayo* ti. Evaṃ vattamānassa pañ' assa missādīhi bhedehi duvidhādiko pi bhedo veditabbo. Seyyathidaṃ: idaṃ hi paṭisandhivasena ekadhā pavattamānaṃ pi rūpena saha missāmissabhedato duvidhaṃ, kāmarūpārūpabhavabhedato tividhaṃ, aṇḍajajalābuja-samsedaja-opapātikayonivasena catubbidhaṃ, gativasena pañcavidhaṃ, viññāṇatṭhitivasena sattavidhaṃ, sattāvāsaya-sena atṭhavidhaṃ hoti. Tattha:

Missam dvidhā bhāvabhedaṃ sabhāvaṃ tattha ca dvidhā,
dve vā tayo vā dasakā omato ādinā saha.

Missam dvidhā bhāvabhedaṃ ti yaṃ h' etaṃ ettha aññatra arūpabhavārūpamissaṃ paṭisandhiviññāṇaṃ uppajjati, taṃ rūpabhava

itthindriya-purisindriyasankhūtena bhāvena vinā uppattito. Kāma-bhave aññatra jātipaṇḍaka-paṭisandhiyā bhāvena saha uppattito sabhāvaṃ abbhāvan ti duvidham hoti.

Sabhāvaṃ tattha ca dvidhā ti tatthā pi ca yaṃ sabhāvaṃ, taṃ itthi-purisabhāvānaṃ aññatarena saha uppattito duvidham eva hoti

Dve vā tayo vā dasakū omato ādinā sahā ti yaṃ h'etaṃ ettha missaṃ amissaṃ ti dṛayo ādibhūtaṃ rūpamissaṃ paṭisandhivinnāṇaṃ, tena saha vatthukāyadasakavasena dve vā vatthu-kāyabhāvadasakavasena tayo vā dasakū omato uppajjanti, n' atthi ito paraṃ rūpaparihānī ti. Taṃ pan' etaṃ evaṃ omakaparimāṇaṃ uppajjamānaṃ aṇḍaja-jalābujanāmikāsu dṛīsu yonisū jūti-uṇṇāya ekena aṃsunā uddhaṭasappimaṇḍappamāṇaṃ kalalan ti laddhasankhaṃ hutvā uppajjati. Tattha yonīnaṃ gativasena sambhavabhedo veditabbo. Etāsu hi:

Nirayo bhummaṃvajesu devesu ca na yoniyo,
tisso purimikā honti catasso pi gatittayo.

Tattha *devesu cā* ti ca saddona yathā nirayo ca bhummaṃvajesu ca devesu, evaṃ nijjhāmataphikapetesu ca purimikā tisso yoniyo na santi ti veditabbā. *Opapātikā eva hi to hontī. Seso pana tiracchā-*napottivisayamanussasankhūte gatittayo pubbe vajjitabhummadevesu ca catasso pi yoniyo honti. Tattha:

Tiṃsa nava e' eva rūpisu satta ti ukkaṃ satottha rūpāni,
saṃsedupapātayonisū atha vā avakaṃsato tiṃsa.

Rūpi brahmesu tāva opapātikayonikesu cakkhusotavattthudasa-kānaṃ jivitanavakassa cā ti catunnaṃ kalāpūnaṃ vasena tiṃsa ca nava ca paṭisandhivinnāṇena saha rūpāni uppajjanti. Rūpi brahme pana ṭhapetvā, aññesu saṃsedaja-opapātikayonikesu ukkaṃsato cakkhu-sota-ghāna-jivhū-kāya-vattthudasa-kānaṃ vasena sattati; tāni ca niceaṃ devesu.

Tattha vaṇṇo gandho raso ojā catasso cā pi dhātuyo cakkhuppa-sādo jivitan ti ayaṃ dasa rūpaparimāṇo rūpapuñño cakkhudasako nāma. Evaṃ sesā veditabbā. Avakaṃsato pana jaccandhabadhira-aghānaka-napumsakassa jivhū-kāya-vattthudasa-kānaṃ vasena tiṃsa-rūpāni uppajjanti. Ukkaṃsāvakaṃsānaṃ pana antare anurūpato vikappo veditabbo. Evaṃ viditvā puna:

Khandhārammaṇagatīhetu vedanā-pīti-vitakkavicārehi
bhedaḍḍhaviseso cutisandhīnaṃ pariññeyyo.

Yā h' esā missāmissato duvidhā paṭisandhi, yā ca assā atitānantarā cuti, tāsam imehi khandhādihi bhedābhedaviseso ñātabbo ti attho. Kathaṃ? Kadāci hi catukkhandhāya āruppacutiyā anantarā catukkhandhā va ārammaṇato pi abhinnāpaṭisandhi hoti, kadāci amahaggata-bahiddhārammaṇāya mahaggata-ajjhāttārammaṇā. Ayaṃ tāva arūpabhūmisu yeva nayo. Kadāci pana catukkhandhāya arūpacutiyā anantarā pañcakkhandhā kāmāvacarapaṭisandhi. Kadāci pañcakkhandhāya kāmāvacaracutiyā rūpāvacaracutiyā vā anantarā catukkhandhā arūpapaṭisandhi. Evaṃ atitārammaṇāya cutiyā paccuppannārammaṇā paṭisandhi. Ekaccasugati-cutiyā ekaccaduggati-paṭisandhi. Ahetukacutiyā sahetukapaṭisandhi. Duhetukacutiyā tihetukapaṭisandhi. Upekkhā sahatatācutiyā somanassa-sahagatapaṭisandhi. Appītikacutiyā sappītikapaṭisandhi. Avitakka-cutiyā savitakkapaṭisandhi. Avicāracutiyā savicārapaṭisandhi. Avitakkāvicāracutiyā savitakkasavicārapaṭisandhi ti tassa tassa viparītato ca yathāyogaṃ yojetabbam.

Laddhapaccayaṃ iti dhammamattam etaṃ bhavantaram upeti, nā 'ssa tato saṅkanti na tato hetuṃ vinā hoti.

Iti h' etaṃ laddhapaccayaṃ rūpārūpadhammamattam uppajjamānaṃ bhavantaram upeti ti vuccati, na satto, na jīvo, tassa ca nā pi atitābhavato idha saṅkanti atthi, nā pi tato hetuṃ vinā idha pātubhāvo.

Tayidaṃ pākaṭena manussacutipāṭisandhikkamena pakāsayissāma. Atitābhavasmim hi sarasena upakkamena vā samāsannamaraṇassa asayhānaṃ sabbaṅgapaccaṅgasandhibandhanacchedakānāṃ mārāṇantikavedanā sattānaṃ sannipātam asahantassa, ātape pakkhittaharītālapaṇṇaṃ iva, kamena upasussamāne sarīre, niruddhesu cakkhādisu indriyesu, hadayavatthumatte patitṭhitesu kāyindriya-manindriya-jīvitindriyesu, taṃ-khaṇāvasesahadayavatthusannissitaṃ viññānaṃ garukasamāsevitassannapubbakatānaṃ aññataraṃ laddhāvasesappaccayasāṅkhārāsāṅkhātāṃ kammaṃ tadupaṭṭhāpitaṃ vā kammanimitta-gatinimittasāṅkhātāṃ visayaṃ ārabha pavattati, tad evaṃ pavattamānaṃ taṇhāvijjānaṃ appahīnattā avijjāpaṭicchāditā-dīnave tasmim visaye taṇhā nameti, saha-jātasāṅkhārā khipanti, taṃ santativasena taṇhāya namīyamānaṃ, saṅkhārehi khipamānaṃ, orimatīrarukkhavinibandharajjum ālambitvā mātikātikkaṃmaṃ viya, purimaṇ ca nissayaṃ jahati aparaṇ ca kammassamuṭṭhāpitaṃ nissayaṃ assādayamānaṃ vā anassādayamānaṃ vā, ārammaṇādihi yeva

paccayehi pavattati ti Ettha ca purimam evanato cuti, paccimam bhavantarādi-pātisandhānato pātisandhi ti vuccati Tad etam nā pi purimabhavā idhāgatam, nā pi tato kammāsankhārantivīsayādi hetum vinā pātubhūtan ti vedītabbam

Siyum nīdassanān' ettha pītighosādīkā atha
santānabandhato n' attīhi ekatā na pi nānatā

Ettha c'etassa viññānassa purimabhavato idha anāgamane atītabhavapariyāpannahetūhi ca uppāde patighosa-padipa muddā patibimbapākārā dhammā nīdassanāni siyum Yathā hi patighosa padipi muddā chāyā saddādi hetukā honti aññatra agantvā va honti, evam eva idam cīttam Ettha c' *santānabandhato n' attīhi ekatā nā pi nānatā* Yadi hi santānabandhe satī ekantam ekatā bhavēyya, na khīrato dadhī sambhūtam siyā, athā pi ekantanānatā bhavēyya, na khīrassādhīno dadhī siyā, esa nayo sabbahetusamuppannesu Evañ ca satī sabbalokavohāralopo siyā, so ca anuttho, tasmā ettha na ekantam ekatā vā nānatā vā upagantabbā ti

Etth' āha nanu evam asankanti pītubhāve satī ye imasmim manussattabhāve khandhā, tesam niruddhattā phalapaccayassa c' kammass' tattha agamanato aññassa aññato ca tam phalam siyā upabhuñjake ca asatī kassa tam phalam siyā? Tasmā na sundaram idam vidhānan ti Tatīdam vuccati

Santāne yam phalam etam n' aññassa na ca aññato,
bijānam abhisankhāro etass' atthassa sādhaiko

Ekasantānasmim hi phalam uppajjamānam tattha ekanta ekattanānattānam patīsiddhattā *aññassā* ti vā *aññato* ti vā na hoti Etassa ca pan' atthassa bijānam abhisankhāro sādhaiko Ambabī jādīnam hi abhisankhāresu katesu tassa bijassa santāne ladhappaccayā kālantare phalaviseso uppajjamāno, na aññābijānam, nā pi aññābhi sankhārapaccayā uppajjati, na ca tāni bijāni abhisankhārā phalatthā nam pāpunāti, evam sampadam idam vedītabbam

Vijjāsīpposadhādīhi cā pi bālasarīre upayuttehi kālantare vuddha sarīrādīsu phalam detī ti ayam attho vedītabbo

Yam pi vuttam upabhuñjake ca asatī kassa tam phalam siyā ti? tattha

Phalass' uppattiyā eva siddhā bhuñjakasammutī,
phaluppādena rukkhass' yathā phalatī sammutī

Yathā hi rukkhasankhātānam dhammānam ekadesabhūtassa rukkhaphalassa uppattiyā eva rukkho phalatī ti vā phalto ti va vuccati,

tathā devamanussasaṅkhātānaṃ khandhānaṃ ekadesabhūtaṃ upa-
bhogaṅkhātassa sukhadukkhaphalassa uppāden' eva devo manusso
vā upabhuñjati ti vā sukhito dukkhito ti vā vuccati, tasmā na ettha
aññena upabhuñjakena nāma koci attho atthi ti. Yo pi vadeyya:—
evaṃ sante pi ete saṅkhārā vijjamānā vā phalassa paccayā siyūṃ,
avijjamānā vā; yadi ca vijjamānā pavattikkhaṇe yeva nesam vipākena
bhavitabbam, atha avijjamānā pavattito pubbe pacchā ca niccam
phalāvahā siyūti ti—so evaṃ vattabbo:

Katattā paccayā ete na ca niccam phalāvahā,
pāṭibhogādikaṃ tattha veditabbam nidassanam.

Katattā yeva hi saṅkhārā attano phalassa paccayā honti, na
vijjamānattā avijjamānattā vā. Yath' āha:—*kāmāvaccarassa*
kusalassa kammassa katattā upacitattā vipākaṃ cakkhuvīññāṇaṃ
uppannam hoti ti ādi. Yathārahassa ca attano phalassa paccayā
huvā na puna phalāvahā honti vipakkavipākattā. Etassa c' atth-
assa vibhāvane idaṃ pāṭibhogādikaṃ nidassanam veditabbam.
Yathā hi loke yo kassaci atth' assa niyyātanattham pāṭibhogo hoti,
bhaṇḍam vā kiṇāti, iṇam vā gaṇhāti, tassa taṃ kiriyākaraṇamattam
eva tad-atthaniyyātanādīmihi paccayo hoti, na kiriyāya vijja-
mānattam avijjamānattam vā, na ca tad-atthaniyyātanādito param pi
dhārako va hoti. Kasmā? Niyyātanādīnaṃ katattā. Evaṃ katattā
va saṅkhārā pi attano phalassa paccayā honti, na ca yathārahaṃ
phaladānato param pi phalāvahā hontī ti.

Ettāvatā missāmissavasena dvedhā pi vattamānassa paṭisandhi-
viññāṇassa saṅkhārapaccayā pavatti dīpitā hoti.

Idāni sabbe sveva tesu battimsavipākaviññāṇesu sammohavi-
ghātattam:

Paṭisandhi pavattīnaṃ vasen' ete bhavādisu,
vijānitabbā saṅkhārā yathā yesaṃ ca paccayā.

Tattha tayo bhavā, catasso yoniyo, pañca gatiyo, satta viññā-
ṇaṭṭhitiyo, nava sattāvāsā ti ete *bhavādayo* nāma. Etesu bhavādisu
paṭisandhiyaṃ pavatte ca ete yesaṃ vipākaviññāṇānaṃ paccayā,
yathā ca paccayā honti, tathā vijānitabbā ti attho.

Tattha puññābhisaṅkhāre tāva kāmāvacara-aṭṭha-cetanā-bhedo
puññābhisaṅkhāro avisesena kāmabhavesu gatiyaṃ navannaṃ vipāka-
viññāṇānaṃ paṭisandhiyaṃ nānakkhaṇikakammapaccayena c' eva
upanissayapaccayena cā ti dvedhā paccayo. Rūpāvacarapañcakusala-
cetanābhedo puññābhisaṅkhāro rūpabhava paṭisandhiyā eva pañ-

cannam Vuttappabhedakāmāvacaro pīna kāmabhava sugatīyam upekkhāsahagatāhetumanoviññānādhātu—*viṇṇānam s a t t a n n a m* parittavipākaviññānānam vuttanayen' eva dvedhā paccayo pavatte, no patisandhiyam Sveva rūpībhava pañcannam vipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte, no patisandhiyam Kāmabhava pana duggatīyam atthannam pi parittavipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte, no patisandhiyam

Tattha nīrye Mahāmoggallānattherassa nīrikacarikādisu itthar ammanasamāyoge so paccayo hoti Tiracchanesu pana potamahuddhi keso ca itthārammanam labbhati yeva Sveva kāmabhava sugatīyam solasannam pi kusalavipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte ca patisandhiyañ ca Avisesena pīna puññābhīsankhāro rūpībhava dasannam vipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte ca patī sandhiyañ ca Dvādasākusalacetanābhedo puññābhīsankharo kama bhava duggatīyam ekassa viññānassa tath' eva paccayo patisandhiyam, no pavatte Channam pavatte, no patisandhiyam Sattannam pi akusalavipākaviññānānam pavatte ca patisandhiyañ ca Kāmabhava pīna sugatīyam tesam yeva sattannam tath' eva paccayo pavatte no patisandhiyam Rūpībhava catunnam vipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte, no patisandhiyam So ca kho kāmāvacare anittha rūpādisśinasaddasavanavasena, Brāhmaloke panā anittharūpīdayo nama n' atthi Tathā kāmāvacarādevaloke pi Ānenjābhīsankhāro arūpībhava catunnam vipākaviññānānam tath' eva paccayo pavatte ca patisandhiyañ ca Evam tāva bhavesu patisandhipavattinam vasena ete sūkhārā yesam paccayā yathā ca paccayo honti tathā janitabbī Eten' eva nayena yoni ādisu pi veditabbā

Tatridam ādito pūthāya mukhamattappākanam Imesu hi *sankhāresu, yasmā puññābhīsankhāro tāva dīsu bhavesu patisandhim* datva sabbam attano vipākam janeti, tathā andajādisu catusu yonisu, devamanussasankhātāsu dīsu gatisu nanattakāyā nānattasaññi nānattakāyā ekattasaññi, ekattakāyā nānattasaññi ekattakāyā ekatta saññi, sankhātāsu catūsu viññānatthitisu, asaññasāttavāse pīn' esa rūpamattam ev' ābhīsankharoti ti catūsu yeva sūttavāsesu ca patī sandhim datvā sabbam attano vipākam janeti Tasmā esa etesu dīsu bhavesu, catūsu yonisu dīsu gatisu catūsu viññānatthitisu, catusu sūttavāsesu ca okavīrtiyā vipāka viññānānam vuttanayen' eva paccayo hoti yathāsambhavam patisandhiyam pavatte ca Apuññābhīsankhāro pana yasmā ekasmim yeva kāmabhava catūsu yonisu, avasesāsu tisu gatisu nānattakāyā ekattasaññi sankhataya

ekissā viññāṇaṭṭhitiyā tādise yeva ca ekasmiṃ sattāvāse paṭisandhi-vasena vipaccati, tasmā esa ekasmiṃ bhava catūsu yonīsu, tīsu gatisu, ekissā viññāṇaṭṭhitiyā, ekamhi ca sattāvāse sattannaṃ vipākaviññāṇaṃ vuttanayen' eva paccayo paṭisandhiyaṃ pavatte ca. Āneñjā-bhisāṅkhāro pana, yasmā ekasmiṃ yeva arūpabhava, ekissā opapātikayoniyā, ekissā devagatiyā, ākāśānañcāyatanādikāsu tīsu viññāṇaṭṭhitīsu, ākāśānañcāyatanādikesu catūsu sattāvāsesu paṭisandhi-vasena vipaccati, tasmā esa ekasmiṃ bhava, ekissā yoniyā, ekissā gatiyā, tīsu viññāṇaṭṭhitīsu, catūsu sattāvāsesu, catunnaṃ viññāṇaṃ vuttanayen' eva paccayo hoti paṭisandhiyaṃ pavatte cā ti. Evaṃ:

Paṭisandhipavattīnaṃ vasen' ete bhavādisu,

vijānitabbā saṅkhārā yathā yesaṃ ca paccayā ti.

Ayaṃ saṅkhārapaccayā viññāṇan ti padasmim vitthārakathā.

Viññāṇapaccayā nāmarūpa-pade :

Vibhāgā nāmarūpānaṃ bhavādisu pavattito,

saṅgahā paccayanayā viññātabbo vinicchayo,

Vibhāgā nāmarūpānaṃ ti ettha hi: *nāman* ti ārammaṇābhimukhaṃ namanato vedanādayo tayo khandhā. *Rūpan* ti cattāri mahābhūtāni catunnaṃ ca mahābhūtānaṃ upādāya rūpaṃ. Tesam vibhāgo Khandhaniddese vutto yevā ti. Evaṃ tāv' ettha vibhāgā nāmarūpānaṃ viññātabbo vinicchayo.

Bhavādisu pavattito ti ettha ca nāmaṃ ekaṃ sattāvāsaṃ ṭhapetvā sabbabhava-yoni-gati-viññāṇaṭṭhiti-sesasattāvāsesu pavattati. Rūpaṃ dvīsu bhavesu, catūsu yonīsu, pañcasu gatisu, purimāsu catūsu viññāṇaṭṭhitīsu, pañcasu sattāvāsesu pavattati. Evaṃ pavattamāne ca etasmiṃ nāmarūpe, yasmā abhāvakagabbhaseyyakānaṃ aṇḍajānaṃ ca paṭisandhikkhaṇe vatthukāyadasakavasena rūpato dve santatisīsāni tayo ca arūpino khandhā pātubhavanti, tasmā tesam vitthārena rūpa-rūpato vīsati dhammā, tayo ca arūpino khandhā ti ete tevīsati dhammā viññāṇapaccayā *nāmarūpan* ti veditabbā.

Aggahitagahaṇena pana ekasantati sīsato nava rūpadhamme apanetvā cuddasa; sabhāvakānaṃ bhāvadasakaṃ pakkipitvā tettiṃsa; tesam pi aggahitagahaṇena santatisīsadvayato aṭṭhārasa rūpadhamme apanetvā paṇṇarasa. Yasmā ca opapātikasattesu Brahmakāyikādīnaṃ paṭisandhikkhaṇe cakkhu-sotavatthudāsakānaṃ jīvitindriyanavakassa ca vasena rūpato cattāri santatisīsāni tayo ca arūpino khandhā pātubhavanti, tasmā tesam vitthārena rūpa-

rūpato ekūnacattālīsa dhammā, tayo ca arūpino khandhā ti ete dvācattālīsa dhammā *vinñānapaccayā nāmarūpan* ti veditabbā

Aggaññāgahaneṇa pana santatisiṣattayato sattaviṣati dhamme apinetvā pinnarasa. Kāmabhaye pana, yasmiṃ ssa opapātikānam kamsedajīnaṃ vā kabhīvakapāripunnīyatanam paṭisandhikkhane rūpato satta santatisiṣīni, tayo ca arūpino khandhā pītubhavanti. tasmā tesam vitthāreṇa rūpa-rūpato sattati dhammā, tayo ca arūpino khandhā ti ete tesattati dhammā *vinñānapaccayā nāmarūpan* ti veditabbā.

Aggaññāgahaneṇa pana rūpasantatisiṣacakkato catupaññāsa dhamme apinetvā ekūnaviṣati, esa ukkamso. Avakamsena pana tam tam rūpasantatisiṣavikalānam tassa tassa vasena hāpetvā hāpetvā sañkhepato vitthāro ca paṭisandhiyam vinñānapaccayā nāmarūpa-saṅkhā veditabbā. Arūpīnam pana tayo va arūpino khandhā asaññīnaṃ rūpato jīvutindriyanavakam evā ti. Esa tāva paṭisandhiyam nayo.

Pavatte pana sabbattha rūpappavattideso paṭisandhicittassa thitikkhaye paṭisandhicittena saha pavatta-ututo utusamutthānam suddhaṭṭhakam pītubhavati. Paṭisandhicittam pana rūpam na samutthāpeti; tam hi, yathā papāte patitapuriso pīrassa paccayo hotum na sakkoti, evam vatthudubbhalatāya dubbhalatā rūpam samutthāpetum na sakkoti; paṭisandhicittato pana uddham pathama-bhavaṅgato pabhūticittasamutthānaṃ suddhaṭṭhakam. Saddapātubhāvakāle paṭisandhikkhanato ca uddham pavatta-ututo e' eva cittato ca saddanavakam. Ye pana kabaṇṇakārūhārūpajīvmo gabbha-sayyakasattā, tesuṃ:

Yañ e' assa bhuñjati mātā annaṃ pānaṃ ca bhojanaṃ,
tena so tattha jāpeti mātukucchigato naro ti.

Vacanato mātaraṃ ajjoharitāhāreṇa anugato sarire opapātikānam sabbapathamam attano mukhagatam kheḷam ajjoharanakāle āhārasa-mutthānam suddhaṭṭhakan ti idaṃ āhārasamutthānassa suddhaṭṭhakassa utucittasamutthānānaṃ ca ukkamsato dvīnaṃ navakānam vasena chabbhisatividham, pubbe ekekacittakkhaye tikkhattuṃ uppajjamānaṃ vuttam kammāsamutthānaṃ ca sattatividhan ti channavuti-vidham rūpam, tayo ca arūpino khandhā ti samāsato navaṇavuti dhammā. Yasmiṃ vā saddo aniyato kadūcid-eva pītubhāvato, tasmā duvidham pi taṃ apinetvā ime sattanaṇvuti-dhammā yathāsambhavam sabbasattānaṃ *vinñānapaccayā nāmarūpan* ti veditabbam. Tesam hi

suttānam pi pamattānam pi khādantānam pi pivantānam pi divā ca rattiñ ca ete viññāṇapaccayā pavattanti, tañ ca nesam viññāṇapaccayabhāvaṃ parato vaṇṇayissāma.

Yaṃ paṇ' etam ettha kammajarūpaṃ, taṃ bhava-yoni-gati-ṭhiti-sattāvāsesu sabbapaṭṭhamam patitṭhahantam pi tisamuṭṭhānikarūpena anupatthaddham na sakkoti saṇṭhātum, nā pi tisamuṭṭhānikam tena anupatthaddham; atha kho vātabbhāhatā pi catuddisā vavatthāpitā naḷakalāpino viya, ūmivegabbbhāhatā pi mahāsamudde katthaci laddhapatitṭhā bhinnavāhanikā viya ca, aññamaññupatthaddhā nev' etāni apatamānāni saṇṭhahitvā ekam pi vassam dve pi vassāni . . . pe . . . vassasatam pi yāva tesam sattānam āyukkhayo vā puññakkhayo vā, tāva pavattanti ti. Evaṃ bhavādisu pavattito p' ettha viññātabbo vinicchayo.

Sanḡahā ti ettha ca yaṃ arūpe pavattipaṭisandhīsu, pañca vokārabhave ca pavattiyam viññāṇapaccayā nāmaṃ eva. Yañ ca asaññesu sabbattha pañca vokārabhave ca pavattiyam viññāṇapaccayā rūpaṃ eva, yañ ca pañca vokārabhave sabbattha viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ, taṃ sabbam nāmañ ca rūpañ ca nāmarūpañ ca *nāmarūpan* ti evam ekadesasarūpekasesanayena saṅgahetvā *viññāṇapaccayā nāmarūpan* ti veditabbam. Asaññesu viññāṇabhāvā ayuttan ti ce? Nāyuttam. Idam hi:

Nāmarūpassa yaṃ hetu viññāṇam taṃ dvidhā matam,
vipākam avipākāñ ca yuttam eva yato idam.

Yaṃ hi nāmarūpassa hetu viññāṇam, taṃ vipākāvipākabhedato dvedhā matam. Idañ ca asaññasattesu kammamuṭṭhānattā pañca-vokārabhave pavatta-abhisankhāraviññāṇapaccayā rūpaṃ, tathā pañcavokāre pavattiyam kusālādi cittakkhaṇe kammamuṭṭhānan ti yuttam eva idam. Evaṃ saṅgahato p' viññātabbo vinicchayo.

Paccayanayā ti ettha hi:

Nāmassa pākaviññāṇam navadhā hoti paccayo,
vatthurūpassa navadhā sesarūpassa atṭhadhā.
Abhisankhāraviññāṇam hoti rūpassa ekadhā,
tad aññam pana viññāṇam tassa tassa yathārahaṃ.

Yaṃ h' etam paṭisandhiyam pavattiyam vā vipākasaṅkhātam nāmaṃ tassa rūpamissassa vā amissassa vā, paṭisandhiyam vā aññam vā vipākaviññāṇam saha-jāta-aññamañña-nissaya-sampayutta-vipāk'-āhār-indriya-atthi-avigatapaccayehi navadhā paccayo hoti. Vatthurūpassa paṭisandhiyam saha-jāta-aññamañña-nissaya-vipāk'-āhār-indriya-

vippayutta atthi-avigatapaccayehi nāvadhū paccayo hoti Thapetvā pana vatthurūpam, sesarūpassa mesu navasu aññamaññīapaccayam apanetvā sesehi atthahi paccayehi paccayo hoti Abhisankhāravīññānam pana asaññasattarūpassa vā piñcavokāra bhavē vā kammajassa rūpassa suttantikapariyāyato upanissayasasena ekadhā va paccayo hoti Avasesam pathama bhavangato pabhūti sabbam pi viññānam tassa tassa nāmarūpassa yathāramham paccayo hoti ti veditabbam Vitthārato pana tassa paccayanayo dassiyamāno sabbā pi Patthāna kathā vitthāretabbī hoti ti na nam ārabhāma

Tattha sīyā —katham pan' etam jānitabbam patisandhū nāma rūpam viññānapaccayā hoti ti? Suttato yuttito ca Sutte hi *cittānuparivattino dhammā* ti ādinī nayena bhūdhā vedanādinam viññānapaccayatā siddhā Yuttito pana

Cittajena hi rūpena idha ditthena sījhati
aditthassā pi rūpassa viññānam paccayo iti

Citto hi pasanne appasanne vā tadanurūpāni rūpani uppajja mānāni ditthāni Ditthena ca aditthassa anumānam hoti ti iminā idha ditthena cittajarūpena aditthassā pi patisandhū rūpassa viññānam paccayo hoti ti jānitabbam etam Kammasamutthānassā pi hi tassa cittasamutthānass' eva viññāna paccayatā Patthāne āgatā ti Evam paccayanayato p' ettha viññātabbo vimicchayo ti

*Ayam viññānapaccayā nāmarūpan ti padasmim vitthāra kathā
Nāmarūpapaccayā salāyatana pade*

Nāmam khandhattayam rūpam bhūtavatthādīkam matam,
katokasesam tam tassā tādīsass' eva paccayo

Yam h'etam salāyatanass' eva paccayabhūtam nāmarūpam, tattha nāman ti vedanādikkhandhattayam *Rupam* pana sāsintati pariyāpannam nyamato cattāri bhūtinī, cha vatthūni, jīvīndriyan ti evam bhūtavatthādīkam matam ti veditabbam Tam pana nāmañ ca rūpañ ca nāmarūpañ ca *nāmarūpan* ti evam katokasesam, chatthā yatanāñ ca salāyatanāñ ca *salāyatanan* ti evam katokasesass' eva salāyatanassa paccayo ti veditabbam Kasmā? Yasmi arūpe nāmam eva paccayo, tañ ca chatthāyatanass' eva, na aññassa Nāmapaccayā chatthāyatanan ti hi Vibhange vuttam

Tattha sīyā —katham pan' etam jānitabbam nāmarūpam salāyatanassa paccayo ti? Nāmarūpabhāve bhāvato Tassa tassā hi

nāmassa rūpassa ca bhāve taṃ taṃ āyatanam hoti, na aññathā. Sā pan' assa tabbhāvabhāvitā paccayanayasmim yeva āvibhavissati. Tasmā:

Paṭisandhiyā pavatte vā hoti yaṃ yassa paccayo,
yathā ca paccayo hoti, tathā neyyaṃ vibhāvinā.

Tatra 'yaṃ atthadīpanā:

Nāma eva hi āruppe paṭisandhi pavattisu,
paccayo sattadhā chadhā hoti taṃ avakāṃsato.

Katham? Paṭisandhiyaṃ tāva avakāṃsato saha-jūta-añña-mañña-nissaya-sampayutta-vipāka-atthi-avigatapaccayehi sattadhā nāma chaṭṭhāyatanassa paccayo hoti. Kiñci pan' ettha hetu-paccayena, kiñci āhārapaccayenā ti evaṃ aññathā pi paccayo hoti. Tassa vasena ukkaṃsāvakaṃso veditabbo. Pavatte pi vipākaṃ vuttanayen' eva paccayo hoti; itaraṃ pana avakāṃsato vuttappa-kāresu paccayesu vipākapaccayavajjehi chahi paccayehi paccayo hoti. Kiñci pan' ettha hetupaccayena, kiñci āhārapaccayenā ti evaṃ aññathā pi paccayo hoti. Tassa vasena ukkaṃsāvakaṃso veditabbo.

Aññasmim pi bhava nāmaṃ tath' eva paṭisandhiyaṃ,
chaṭṭhassa itaresaṃ taṃ chah' ākārehi paccayo.

Āruppato hi aññasmim pi pañcavokārabhave taṃ vipākanāmaṃ hadayavatthuno sahāyaṃ hutvā chaṭṭhassa manāyatanassa yathā āruppe vuttaṃ, tath' eva avakāṃsato sattadhā paccayo hoti. Itaresaṃ pana taṃ pañcannaṃ cakkhāyātanaṃ catumahābhūtasahāyaṃ hutvā saha-jūta-nissaya-vipāka-vippayutta-atthi-avigatavasena chah' ākārehi paccayo hoti. Kiñci pan' ettha hetupaccayena, kiñci āhārapaccayenā ti evaṃ aññathā pi paccayo hoti. Tassa vasena ukkaṃsāvakaṃso veditabbo:

Pavatte pi tathā hoti pākaṃ pākassa paccayo,
apākaṃ avipākassa chadhā chaṭṭhassa paccayo.

Pavatte pi hi pañcavokārabhave yathā paṭisandhiyaṃ, tath' eva vipākanāmaṃ vipākassa chaṭṭhāyatanassa avakāṃsato sattadhā paccayo hoti. Avipākaṃ pana avipākassa chaṭṭhassa avakāṃsato vā tato vipākapaccayaṃ apanetvā chadhā paccayo hoti. Vuttanayen eva pan' ettha ukkaṃsāvakaṃso veditabbo.

Tatth' eva sesapañcannaṃ vipākaṃ paccayo bhava,
Catudhā avipākaṃ pi eva eva pakāsitaṃ.

Tatth' eva hi pavatte sesānam cakkhāyatanādīnam pañcannam cakkhuppasādādi-vatthukam itaram pi vipākanāmam pacchājāta-vippayutta atthi-avigatapaccaye hi catudhā paccayo hoti Yathā ca vipākam avipākam pi, evam eva pakāsitam, tasmā kusalādi bhedaṃ pi tesam catudhā paccayo hoti ti veditabbam

Evam tāva nāmaṃ eva patisandhiyam, pavatte va yassa yassa āyatanassa paccayo hoti, yathā ca paccayo hoti Tathā veditabbam

Rūpaṃ paṇ' ettha āruppa-bhave bhavati paccayo

na ekāyatanassā pi pañcakkhandhabhave pana

Rūpato sandhiyam vatthu chadhā chatthassa paccayo,

bhūtāni catudhā honti pañcannam avisesato

Rūpato hi patisandhiyam vatthurūpaṃ chatthassa manāyatanassa sahaajāta aññamañña-nissaya-vippayutta atthi avigatapaccayehi chadhā paccayo hoti Cattāri pana bhūtāni avisesato patisandhiyam pavatte ca yam yam āyatanam uppajjati, tassa tassa vasena pañcannam pi cakkhāyatanādīnam sahaajāta nissaya atthi avigata paccayehi catudhā paccayā honti

Tidhā jīvitam etesam āhāro ca pavattiyam,

tān' eva chadhā chatthassa vatthu tass' eva pañcadhā

Etesam pana cakkhādīnam pañcannam patisandhiyam pavatte ca atthi avigata indriyavasena rūpajīvitam tidhā paccayo hoti Āhāro ca atthi-avigat'-āhāravasena tidhā paccayo hoti So ca kho ye sattā āhārūpajīvino, tesam āhārānugate kāye pavattiyam yeva, no pati sandhiyam Tāni pana pañcaccakkhāyatanādīni chatthassa cakkhusotagghāna jivhā-kāya viññānasankhātassa manāyatanassa nissaya purejāta-indriya-vippayutta atthi avigatavasena chah' ākārehi paccayā honti pavatte, no patisandhiyam Thapetvā pana pañca viññānāni, tass' eva avasesamanāyatanassa vatthurūpaṃ nissaya-purejāta vippayutta-atthi-avigatavasena pañcadhā paccayo hoti pavatte yeva, no patisandhiyam Evam rūpaṃ eva patisandhiyam pavatte vā yassa yassa āyatanassa paccayo hoti, yathā ca paccayo hoti tathā veditabbam.

Nāmarūpaṃ paṇ' ubhayam hoti yam yassa paccayo,

yathā ca tam pi sabbattha viññatabbam vibhāvina

Seyyathidam patisandhiyam tāva pañcavokārabhave khandhattayavatthurūpasankhātam nāmarūpaṃ chatthāyatanassa sahaajāta aññamañña nissaya-vipāka sampayutta-vippayutta-atthi avigatapaccayadihi paccayo hoti ti Idam ettha mukhamattam,

vuttanayānusārena pana sakkā sabbam yojetun ti na ettha vitthāro dassito ti.

Ayam nāmarūpapaccayā saḷāyatanan ti padasmim vitthārakathā.

Saḷāyatanapaccayā phassa-pade :

Saḷ'eva phassā saṅkhepā cakkhusamphassa ādayo,
viññānam iva battimsa vitthārena bhavanti te.

Saṅkhepena hi *saḷāyatanapaccayā phasso* ti cakkhusamphasso, sotasamphasso, ghānasamphasso, jivhāsamphasso, kāyasamphasso, manosamphasso ti ime cakkhusamphassādayo cha eva phassā bhavanti. Vitthārena pana cakkhusamphassādayo pañca kusalavipākā, pañca akusalavipākā ti dasa, sesā bāvisati-lokiyavipākaviññānasampayuttā ca bāvisati ti evam sabbe pi saṅkhārapaccayā vuttaviññānam iva battimsa honti. Yam pan' etassa battimsavidhassā pi phassassa paccayo saḷāyatanam, tattha:

Chaṭṭhena saha ajjhattam cakkhādīm bāhirehi pi,
saḷāyatanam icchanti chahi saddhim vicakkaṇā.

Tattha ye tāva: upādinna-kapavattikathā ayan ti sakasantati-pariyāpannam eva paccayam paccayuppannañ ca dīpenti, te *chaṭṭhāyatanapaccayā phasso* ti Pāli-anusārato āruppe chaṭṭhāyatanañ ca aññattha sabbaśaṅgahato saḷāyatanañ ca phassassa paccayo ti ekadesasarūpekasesam katvā chaṭṭhena saha ajjhattam cakkhādīm saḷāyatanan ti icchanti. Tam hi chaṭṭhāyatanañ ca saḷāyatanañ ca saḷāyatanan tveva saṅkham gacchati. Ye pana paccayuppannam eva ekasantati-pariyāpannam dīpenti, paccayam pana bhinnasantānam pi, te yam yam āyatanam phassassa paccayo hoti, tam sabbam pi dīpentā bāhiraṃ pi pariggahetvā tadeva chaṭṭhena saha ajjhattam bāhirehi pi rūpāyatanādihi saddhim saḷāyatanan ti icchanti. Tam pi hi chaṭṭhāyatanañ ca saḷāyatanañ ca saḷāyatanan ti etesaṃ ekasesekate saḷāyatanan tveva saṅkham gacchati.

Etth āha:—na sabbāyatanehi eko phasso sambhoti, nā pi ekamhā āyatanā sabbe phassā; ayañ ca saḷāyatanapaccayā phasso ti eko va vutto: so kasmā ti? Tatr' idam vissajjanam:—saccam etaṃ, sabbehi eko, ekamhā vā sabbe na sambhonti; sambhoti pana ānekehi eko. Yathā cakkhusamphasso cakkhāyatanā rūpāyatanā cakkhu-viññānasāṅkhātā, manāyatanā avasesasampayuttadhammāyatanā ca ti evam sabbattha yathānurūpaṃ yojetabbam. Tasmā eva hi:

Eko pan' ekāyatanappabhavo iti dīpito,
phasso' yam ekavacanāniddesen' idha tādina.

Ekavacanamiddesenā ti *salāyatanapaccayā phasso* ti iminī ekavacanamiddesena anekehi āyatanehi eko phasso hoti ti tādīnā dīpito ti attho Āyatanesu pana

Chadha pañca tato ekam navadhā bāhīrāmi cha,
yathā sambhavam etassa paccayutte vibhāvaye

Tatr ayam vibhāvanā — cakkhāyatanādīni tāva pañca cakkhu-samphassādibhedato pañcaviḍhassa phassassa nissaya purejāta-indriya vippayutta-atthi avigatavasena chadhā paccayā honti Tato param ekam vipākamanāyatanam anekabhedassa vipākamanosamphassassa saha-jāta aññamañña-nissaya-vipākāhāra-indriya-sampayutta atthi-avigatavasena navadhā paccayo hoti Bāhiresu pana rūpāyatanam cakkhusamphassassa ārammana purejata atthi avigatavasena catudhā paccayo hoti; tathā saddāyatanādīni sotasaṃphassādīnam Manosaṃphassassa pana tāni ca dhammārammanañ ca tathā ca ārammana paccayam atten' eva cā ti evam bāhīrāmi cha yathāsambhavam etassa paccayatte vibhāvaye ti

Ayam salāyatanapaccayā phasso ti padasmim vutthārakathā

Phassapaccayā vedanā-pade

Dvarato vedanā vuttā cakkhusamphassajādikā,
sal' eva tā pabhedenā ekūna navutī matā

Etassa pi padassa Vibhange.—*cakkhusamphassajā vedanā, sota, ghāna-, jivhā, kāya-, manosaṃphassajā vedanā* ti evam dvārato sal' eva vedanā vuttā Tā pana pabhedenā ekūna-navutiyā cittēhi sampayuttattā *ekūnavutī matā* :

Vedanāsu pañ' etāsu idha battimsa vedanā,
vipākasampayuttā va adhippetā ti bhāsītā,
Atthadhā tattha pañcannam pañcadvāram pi paccayo,
sesānam ekadhā phasso manodvāre pi so tathā

Tattha hi pañcadvāre cakkhuppasādādi-vatthukānam pañcannam vedanānam cakkhusamphassādiko phasso saha-jāta aññamañña nissaya-vipāka-āhāra-sampayutta atthi-avigata-vasena atthadhā paccayo hoti, sesānam pana ekekasmim dvāre sampaticchana santīrana-tadārammanavasena pavattānam kāmāvacaravipākavedanānam so cakkhusamphassādiko phasso upanissayavasena ekadhā va paccayo hoti *Manodvāre pi so tathā* ti manodvāre pi hi tadārammanavasena pavattānam kāmāvacaravipākavedanānam so saha-jāta-manosaṃphassasankhāto phasso tath' eva atthadhā paccayo hoti. Patisaṇḍhi-

bhavaṅga-cutivasena ca pavattānaṃ tesam te bhūmīkavipākavedanānam pi. Yā pana tā manodvāre tadārammaṇavasena pavattā kāmāvacaravedanā, tāsam manodvāravajjanasampayutto manosamphasso upanissayavasena ekadhā va paccayo hoti ti.

Ayaṃ phassapaccayā vedanā ti padasmiṃ vitthārakathā.

Vedanāpaccayā taṇhā-pade:

Rūpatañhādibhedena cha taṇhā idha dīpitā:
ekekā tividhā tattha pavattākārato matā.

Imasmiṃ hi pade seṭṭhiputto Brāhmaṇaputto ti pitito nāmasena putto viya rūpatañhā, sadda-, gandha-, rasa, phoṭṭhabba-, dhamma-tañhā ti ārammaṇato nāma vasena Vibhaṅge cha taṇhā dīpitā. Tāsu pana taṇhāsu ekekā taṇhā, pavatti-ākārato kāmatañhā bhavatañhā vibhavatañhā ti evaṃ tividhā matā. Rūpatañhā yeva hi, yadā cak-khussa āpātham āgataṃ rūpārammaṇam kāmāssādasena assādayamānā pavattati, tadā kāmatañhā nāma hoti; yadā tad-ev ārammaṇam dhuvam sassatan ti pavattāya sassatadiṭṭhiyā saddhiṃ pavattati, tadā bhavatañhā nāma hoti, sassatadiṭṭhi-sahagato hi rāgo bhavatañhā ti vuccati; yadā pana tad-ev ārammaṇam ucchiṇṇati vinassatī ti pavattāya ucchedadiṭṭhiyā saddhiṃ pavattati, tadā vibhavatañhā nāma hoti, ucchedadiṭṭhisahagato hi rāgo vibhavatañhā ti vuccati. Esa nayo saddatañhādisu pi ti. Etā aṭṭhārasa taṇhā honti. Tā ajjhatarūpādisu aṭṭhārasa, bahiddhā aṭṭhārasā ti chattimsa. Iti atītā chattimsa, anāgatā chattimsa, paccuppannā chattimsā ti aṭṭhasata-tañhā honti. Tā puna saṅkhippamānā rūpādi-ārammaṇavasena cha, kāmatañhādi-vasena tisso va taṇhā honti ti veditabbā. Yasmā pan' ime sattā, puttam assādetvā putte mamattena dhātiyā viya, rūpādi-ārammaṇavasena uppajjamānaṃ vedanaṃ assādetvā vedanāya mamattena rūpādi-ārammaṇadāyakaṇaṃ cittakāragandhabbagandhi-kasūdatantavāya rasāyanavidhāyakaवेज्जिद्विनाम mahāsakkāraṃ karonti, tasmā sabbā p'esā vedanāpaccayā taṇhā hoti ti veditabbā.

Yasmā c'ettha adhippetā vipākasukhavedanā,
ekā va ekadhā v'esā tasmā taṇhāya paccayo.

Ekadhā ti upanissayapaccayen' eva paccayo hoti. Yasmā vā:

Dukkhi sukham patthayati, sukhi bhīyyo pi icchatī,
upekkhā pana santattā sukham icc' eva bhāsītā.
Taṇhāya paccayā tasmā honti tisso pi vedanā,
vedanāpaccayā taṇhā iti vuttā mahesinā.

Vedanāpaccayā cā pi yasmā nānusayam vinā
hoti, tasmā na sā hoti brāhmanassa vusīmato ti

Ayam vedanāpaccayā tanhā ti padasmim vitthārakathā

Tanhāpaccayā upādāna pade

Upādānāni cattāri tāni atthavibhāgato
dhammasankhepavittthārū kamato ca vibhāvaye

Tatr āyam vibhāvanā —kāmupādānam, ditthūpādānam, silabbatūpādānam, attavādūpādānam ti imāni tav' ettha cattāri upādānāni Tesam ayam atthavibhāvo —vatthusankhātam kāmam upādiyati ti kāmupādānam Kāmo ca so upādānañ ca ti pi kāmūpādānam *Upādānan* ti dalhaggahanam, dalhatta h'ettha *upasaddo*, upiṇṇāsa upakattādisu viya Tathā ditthi ca sā upādānañ ca ti ditthūpādānam, ditthum upādiyati ti vā ditthūpādānam, sassato attā ca loko cā ti ādisu hi purimaditthum uttaraditthi upādiyati Tathā silabbatam upādiyati ti silabbatūpādānam, silabbatāñ ca tam upādānañ cā ti pi silabbatūpādānam Gosilagovatādini hi evam suddhi ti abhivivesito sayam eva upādānāni Tathā vadanti etena ti vado Upādiyanti etenā ti upādānam Kim vadanti upādiyanti vā ? Attānam attano vā upādānam attavādūpādānam, attavādamattam eva vā attā ti upādiyanti etenā ti attavādūpādānam Ayam tava tesam atthavibhāgo

Dhammasankhepavittthāre pana kāmupādānam tāva —*tattha katamam kāmupādānam ? Yo kāmesu kāmacchando kāmarāgo kāmānandī kāmātanhā lāmasineho kāmāparilāho kāmamucchā kāmajjho sūnam idam vuccati kāmupādānan* ti āgatattā sankhepato tanhā dalhattam vuccati Tanhā dalhattam nāma purimatānā upanissiya paccayena dalhasambhūtā uttaratanhā va Keci pan' āhu appatta visayapatthanā tanhā, andhakāre corassa hatthappasāranam viya, sampattavisayagahānam upādānam, tass' eva bhandagahanam viya Appicchatā sīnutthitā patipakkhā ca te dhammā Tathā pariyenārakkhadukkhāmūlā ti Sesupādanattayam pana sankhepato ditthumattam eva Vitthārato pīna pubbe rūpādisu vutta atthasatappabhedāya pi tanhāya dalhabhāvo kāmupādānam, dasavatthuka micchādittthi ditthūpādānam Yatth' āha —*tattha katamam ditthūpādānam ? N' attā dīnam, n' attā yūtham pe sacchikatā pāre denti*

ti yā evarūpā diṭṭhi . . . pe . . . vipariyesagāho : idaṃ vuccati diṭṭhūpādānaṃ ti. *Silabbatehi suddhī ti parāmasaṃ pana silabbatūpādānaṃ. Yath āha:—tattha katamaṃ silabbatūpādānaṃ ? . . . sīlena suddhī, ratena suddhī, sīlabbatena suddhī ti yā evarūpā diṭṭhi . . . pe . . . vipariyesagāho : idaṃ vuccati silabbatūpādānaṃ* ti. *Viśati-vatthukā sakkāyadiṭṭhi attavādūpādānaṃ. Yath āha:—tattha katamaṃ attavādūpādānaṃ ? Idha assutavā puthujjano . . . pe . . . sappurisadhamme avinīto rūpaṃ attato samanupassati . . . pe . . . vipariyesagāho : idaṃ vuccati attavādūpādānaṃ* ti.

Ayam ettha dhammasaṅkhepavitthāro.

Kamato ti ettha pana tividhā kamo: uppattikkamo pahānakkamo desanākkamo ca. Tattha anamatagge saṃsāre imassa paṭhamam uppattī ti abhāvato kilesānaṃ nippariyāyena uppattikkamó na vuccati; pariyāyena pana yebhuyyena ekasmiṃ bhava attagāha-pubbaṅgamo sassatucchedābhiniveso; tato: sassato ayam attā ti gaṇhato attavisuddhattham silabbatūpādānaṃ, ucchijjatī ti gaṇhato paralokanirapekkhassa kāmūpādānaṃ ti evam paṭhamam attavādūpādānaṃ, tato diṭṭhi-silabbata-kāmūpādānāni ti ayam etesaṃ ekasmiṃ bhava uppattikkamo. Diṭṭhūpādānādīni c'ettha paṭhamam pahīyanti sotāpattimaggavajjhata; kāmūpādānaṃ pacchā arahattamaggavajjhata ti ayam etesaṃ pahānakkamo. Mahāvisayattā pana pākaṭattā ca etesu kāmūpādānaṃ paṭhamam desitaṃ. Mahāvisayaṃ hi taṃ atṭhacittasampayogā; appavisayāni itarāni catucittasampayogā. Yebhuyyena ca ālayarāmattā pajāya pākaṭam kāmūpādānaṃ, na itarāni. Kāmūpādānaṃ vā kāmānaṃ samadhigamattham kotūhala-maṅgalādi-bahulo hoti; sassatan ti tadanantaram diṭṭhūpādānaṃ. Tam pabhijjamānaṃ silabbata-attavādūpādānavasena duvidham hoti. Tasmim dvaye gokiriyaṃ kukkurakiriyaṃ vā disvā pi veditabbato: oḷārikan ti silabbatūpādānaṃ paṭhamam desitaṃ; sukhumattā ante attavādūpādānaṃ ti ayam etesaṃ desanākkamo.

Taṇhā ca purimass' ettha ekadhā hoti paccayo,
Sattadhā atṭhadhā vā pi hoti sesattayassa sā.

Ettha ca evam desite upādānacatukke purimassa kāmūpādānassa kāmataṇhā upanissayavasena ekadhā va paccayo hoti, taṇhābhīnanditesu visayesu uppattito. Sesattayassa pana sahaajāta-añña-mañña-nissaya-sampayutta-atthi-avigata-hetuvassena sattadhā vā,

upanissaya vasena atthadhā vā pi paccayo hoti Yadā ca sā upanissa yavasena paccayo hoti, tadā asahajātā va hoti ti

Ayam tanhāpaccayā upādānan ti padasmim vittharakathā

Upādānapaccayā bhava pade

Atthato dhammato c'eva sātthato bhedasangahā,

Yam yassa paccayo c'eva viññātabbo vinicchayo

Tattha bhavatī ti bhavo So kammabhavo uppattibhavo ca ti duvidho hoti Yath' āha —*bhavo duvidhena atthi kammabhavo, atthi uppattibhavo ti* Tattha kammam eva bhavo kammabhavo Tatha uppatti yeva bhavo uppattibhavo Ettha ca uppatti bhavati ti bhavo Kammam pīva yathā sukhakāranattā sukho *Buddhānam uppādo* ti vutto, evam bhavakāranattā phalavohārena bhavo ti veditabbv ti Evam tāv' ettha *atthato* viññātabbo vinicchayo

Dhammato pana kammabhavo tāva sankhepato cetana c'eva cetanāsampayuttā ca abhiyjhādayo kammāsankhātā dhammā Yath āha —*tattha katamo kammabhavo?* Puññābhīsanikhāro apuññābhīsan khāro āneñjābhīsanikhāro [*paritta bhūmako vā mahābhūmako vā*] *ayam vuccati kammabhavo Sabbam pi bhavagāmikammam kamma bhavo ti* Ettha hi puññābhīsanikhāro ti terasa cetanā, apuññābhī sanikhāro ti dvādasa, āneñjābhīsanikhāro ti catasso cetana Evam parittabhūmako vā mahābhūmako vā ti etena tāsam yeva cetanānam mandabahuvipākatā vuttā *Sabbam pi bhavagāmikamman ti iminā* pana cetanā sampāyuttā abhiyjhādayo vuttā

Uppattibhavo pana sankhepato kammābhīnibbattā khandhā pabhedato navavidho hoti Yath āha —*tattha katamo uppattibhavo?* *Kāmapbhavo, rūpabhavo, arūpabhavo saññābhavo, asaññābhavo, nevasaññā nāsaññā-bhavo, ekavokārabhavo, catuvokārabhavo, pañca vokārabhavo ayam vuccati uppattibhavo ti* Tattha kāmasankhāto bhavo kāmabhavo esa nayo rūpārūpabhavesu Saññā va tam bhavo, saññā vā ettha bhava atthī ti *saññābhavo* Vipariyāyena *asaññābhavo* Olārikāya saññāya abhāvā sukkhumāya ca bhāvā nevasaññā nāsaññā asmim bhava ti *nevasaññā nāsaññā bhavo* Ekena rupakkhandhena vokinno bhavo *ekavokārabhavo*, eko vā vokāro assa bhavassā ti *ekavokārabhavo* Esa nayo *catuvokāra pancavokārabhavesu*

Tattha kāmabhavo pañca upādinnakkhandhā, tathā rūpabhavo, arūpabhavo cattāro, saññābhavo (catu) pañca, asaññābhavo eko upādinnakkhandho, nevasaññā nāsaññā bhavo cattāro Ekavokāra

bhavādayo eka—catu—pañcakkhandhā upādinna-kkhandhehi ti evam ettha dhammato pi viññātabbo vinicchayo.

Sāttthato ti yathā ca bhavaniddese. tath' eva kāmam saṅkhārā-niddese pi puññābhisaṅkhārādayo va vuttā, evam sante pi purime atītakammavasena idha paṭisandhiyā paccayattā, ime paccuppanna-kammavasena āyatim paṭisandhiyā paccayattā ti puna vacanam sātthakam eva. Pubbe vā: *tattha katamo puññābhisaṅkhāro*? *Kusalā cetanā kāmāvacarā* ti evam ādinā nayena cetanā va saṅkhārā ti vuttā; idha pana: sabbam pi bhavagāmikamman ti vacanato cetanāsam-payuttā pi. Pubbe ca viññānapaccayam eva kammam saṅkhārā ti vuttam; idāni asaṅkhābhavanibbattakam pi, kiṃ vā bahunā avijjā-paccayā saṅkhārā ti ettha puññābhisaṅkhārādayo va kusalākusalā dhammā vuttā. *Upādānapaccayā bhavo* ti idha pana uppattibhavassā pi saṅgahitattā kusalākusalāvyākatā dhammā vuttā. Tasmā sabbathā pi sātthakam ev' idam puna vacanan ti. Evam ettha sāttthato pi viññātabbo vinicchayo.

Bhedasaṅgahā ti upādānapaccayā bhavassa bhedato c'eva saṅgahato ca.

Yaṃ hi kāmūpādānapaccayā kāmabhavanibbattakam kammam karīyati, so kammabhavo; tad-abhinibbattā khandhā uppattibhavo. Esa nayo rūpārūpabhavesu. Evam kāmūpādānapaccayā dve kāmabhavā, tad-antogadhā ca saṅkhābhava-pañcavokārabhavā; dve rūpabhavā, tad-antogadhā ca saṅkhābhava-asaṅkhābhava-ekavokārabhava-pañcavokārabhavā; dve arūpabhavā, tad-antogadhā ca saṅkhābhava-nevasaṅkhā-nāsaṅkhābhava-catuvokārabhavā ti saddhim antogadhehi cha bhavā. Yathā ca kāmūpādānapaccayā saddhim antogadhehi cha bhavā, tathā sesūpādānapaccayā pi ti evam upādānapaccayā *bhedato* saddhim antogadhehi catuvīsati bhavā.

Saṅgahato pana kammabhavam uppattibhavañ ca ekato katvā kāmūpādānapaccayā saddhim antogadhehi eko kāmabhavo, tathā rūpārūpabhavā ti tayo bhavā; tathā sesūpādānapaccayā pi ti evam upādānapaccayā saṅgahato saddhim antogadhehi dvādasā bhavā.

Api ca avisesena upādānapaccayā kāmabhavūpagam kammam kammabhavo; tad-abhinibbattā khandhā uppattibhavo. Esa nayo rūpārūpabhavesu. Evam upādānapaccayā saddhim antogadhehi dve kāmabhavā, dve rūpabhavā, dve arūpabhavā ti aparena pariyāyena saṅgahato cha bhavā. Kammabhavauppattibhavabhedam vā anupagamma saddhim antogadhehi kāmabhavādivasena tayo bhavā honti. Kāmabhavādibhedam pi anupagamma, kammabhava-uppatti-

bhavavasena dve bhavā honti. Kammupattibhedañ cā pi anupagamma, upādānapaccayā bhavo ti bhavavasena eko va bhavo hoti ti. Evam ettha upādānapaccayassa bhavassa bhedasangahā pi viññātabbo vimicchayo.

Yam yassa paccayo cā ti yañi c'ettha upādānam yassa paccayo hoti, tato pi viññātabbo vimicchayo ti attho. Kim pan' ettha kassa paccayo hoti? Yam kiñci yassa kassaci paccayo hoti yeva. Ummattako vya hi puthujjano, so idam yuttam, idam ayuttan ti avicāretvā, yassa kassaci upādānassa vasena yam kiñci bhavam patthetvā, yam kiñci kammam karoti yeva. Tasmā yad ekacce silabbatūpādānena rūpārūpa bhavā na honti ti vadanti tam na gahetabbam. Sabbenā pana sabbo hoti ti gahetabbam, soyyathidam idh' ekacco anussavavasena vā dīthānusarena vā kāmā nām' ete manussaloke c'eva khattiyamahāsālakusalādīsu cha kāmāvacaradevaloke ca samiddhā ti cintetvā tesam adhugamattam asaddhammasavanādīhi vañcīto: iminā kammena kāmā sampajjanti ti maññamāno kāmūpādānavasena kāyaduccarītādini pi karoti. So duccaritapāri-pūriyā apāye uppajjati. Sanditthuke vā pana kāme patthayamāno patiladdhe ca gopayamāno kāmūpādānavasena kāyaduccarītādini karoti; so duccaritapāripūriyā apāye uppajjati. Tatr āssa uppattihetubhūtam kammam kammabhavo. Kammābhiniḥḥattā khandhā uppattibhavo, saññābhava-pañcavokārabhavā pana tad antogadhā eva.

Aparo pana saddhammasavanādīhi upabrūhitañāno iminā kammena kāmā sampajjanti ti maññamāno kāmūpādānavasena kāyasucaritādini karoti, so sucaritapāripūriyā devesu vā manussesu vā uppajjati; tatr āssa uppattihetubhūtam kammam kammabhavo, kammābhiniḥḥattā khandhā uppattibhavo, saññābhava-pañcavokārabhavā pana tadantogadhā eva. Iti kāmūpādānam sappabhedassa sātogadhassa kāmabhavassā paccayo hoti.

Aparo rūpārūpabhavesu tato samiddhitarā kāmā ti sutvā vā parikappetvā vā kāmūpādānavasen' eva rūpārūpasamāpattiyo nibbattetvā samāpattibalena rūpārūpabrahmaloke uppajjati, tatr āssa uppattihetubhūtam kammam kammabhavo kammābhiniḥḥattā khandhā uppattibhavo, saññā asaññā-nevasaññā nāsaññā-eka-catu-pañcavokārabhavā pana tad antogadhā eva. Iti kāmūpādānam sappabhedānam sātogadhānam rūpārūpabhavānam pi paccayo hoti.

Aparo ayam attā nāma kāmāvacarasampattibhave vā rūpārūpa bhavānam vā aññatarasmim uccinne su uccinno hoti ti uccheda-

diṭṭhiṃ upādāya tadupagaṃ kammaṃ karoti; tassa kammaṃ kamma-bhavo; kammābhinibbattā khandhā uppattibhavo, saññābhavādayo pana tadantogadhā eva. Iti diṭṭhūpādānam sappabhedānam sāntogadhānam tiṇṇaṃ pi kāmārūrūpabhavānam paccayo hoti.

Aparo: ayaṃ attā nāma kāmāvacarasampattibhave vā rūpārūpabhavānam vā aññatarasmiṃ sukhī hoti vigataparilāho ti attavādūpādānena tadupagaṃ kammaṃ karoti; tassa taṃ kammaṃ kamma-bhavo; tadabhinibbattā khandhā uppattibhavo; saññābhavādayo pana tadantogadhā eva. Iti attavādūpādānam sappabhedānam sāntogadhānam tiṇṇaṃ bhavānam paccayo hoti.

Aparo: idaṃ sīlabbatam nāma kāmāvacarasampattibhave vā rūpārūpabhavānam vā aññatarasmiṃ paripūrentassa sukhaṃ pāripūriṃ gacchatī ti sīlabbatūpādānavasena tadupagaṃ kammaṃ karoti; tassa taṃ kammaṃ kammabhavo; tadabhinibbattā khandhā uppattibhavo; saññābhavādayo pana tadantogadhā eva. Iti sīlabbatūpādānam sappabhedānam sāntogadhānam tiṇṇaṃ bhavānam paccayo hoti. Evam ettha yaṃ yassa paccayo hoti, tato viññātabbo vinicchayo.

Kiṃ pan' ettha kassa bhavassa kathaṃ paccayo hotī ti ce ?

Rūpārūpabhavānam upanissayapaccayo upādānam,
sahajātādihi pi taṃ kāmabhavassā ti viññeyyaṃ.

Rūpārūpabhavānam hi kāmabhavapariyāpannassa ca kammabhave kusalakammass' eva uppattibhavassa c'etaṃ catubbidham pi upādānam upanissayapaccayavasena ekadhā va paccayo hoti. Kāmabhave attanā sampayuttā kusalā kammabhavassa sahajāta-aññamañña-nissaya-sampayutta-atthi-avigata-hetupaccayappabhedehi sahajātādihi paccayo hotī; vippayuttassa pana upanissayapaccayen' evā ti.

Ayaṃ upādānapaccayā bhavo ti padasmiṃ vitthārakathā.

Bhavapaccayā jātī ti ādisu jāti-ādīnaṃ vinicchayo Saccaniddese vuttanayen' eva veditabbo. *Bhavo* ti pan' ettha kammabhavo va adhippeto, so hi jātiyā paccayo, na uppattibhavo. So pana kammappaccaya-upanissayapaccayavasena dvedhā *paccayo* hotī ti.

Tattha siyā: kathaṃ pan' etaṃ jānitabbaṃ: *bhavo jātiyā paccayo* ti ce ?

Bāhirapaccayasamatte pi hīna-paṇītatādivisesadassanato. Bāhirānam hi janakajanānisukkasonitāhārādīnaṃ paccayānam samatte pi

sattānam yamakānam pi satam hīna panītatādiviseso dissatī, so ca na ahetuko, sabbādū ca sabbesuñ ca abhāvato Na kammabhavato aññahetuko tadabhinibbattakasattānam ajjhattasantāno aññassa kāranassa abhāvato ti kammabhava ahetuko va Kammam hi sattānam hīnapanītatādivisesassa hetu, ten āha Bhagavā — *kammam satte ubhajati, yadidam hīna panītatāyā* ti, tasmā jānītabbam etam bhavo jātīyā paccayo ti Yasmā ca natī jātīyā jarāmaranam nāma sokādayo vā dhammā na hontī jātīyā pana satī, jarāmaranañ c'eva jarāmaranasankhātadukkhadhammaphuttassa ca bilājanassa jarāmaranābhūsambandhā vā tena tena dukkhadhammena phuttassa anabhūsambandhā vā, sokādayo ca dhammā hontī tasmā ayam pi jāti jarāmaranassa ceva sokādinañ ca paccayo hotī ti veditabbā Si pana upanissayakotiya ekadhā va paccayo hotī ti

Ayam bhavapaccayā jāti ti ādisu utthārakathā

[*Solādihī avijjā siddhā*]

Yasmā pan' ettha sokādayo avasāno vuttī tasmā yā sū *avijjā paccayā sanīhārā* ti evam etassa bhavacakkassa ādimhi vuttā

Sū sokādihī *avijjā siddhā*, bhavacakkam aviditādini idam

kāravacakarahitam, divādasavidhasuññatā suññam

Satatam samītam pravattatī ti veditabbam

Katham pan' ettha sokādihī *avijjā siddhā*? Katham idam bhavacakkam aviditādi? Katham kāravacakarahitam? Katham divādasavidhasuññatāsuññam ti ce?

Ettha hi sokadomanassupāyāsū *avijjāya aviyogino*, paridevo ca nāma mūlhasā ti tesu tāva siddhesu siddhā hotī *avijjā* Apī ca āsavaśamudayā *avijjāśamudayo* ti vuttam, āsavaśamudayā c'ete sokādayo hontī Katham? Vatthukāma viyogo tāva soko kāmāśavaśamudayo hotī. Yath' āha

Tassa ce kāmāyānassa, chanda jūtassa jantuno,

te kāmā parihāyanti sallaviddho va ruppati ti.

Yathā c'āha — *kāmato jāyati soko* ti Sabbe pi c'ete ditthāśavaśamudayā hontī. Yath' āha — *tassa. aham rūpam mama rūpan ti pariyutthathāyino rūpaviparinām'* aññathābhāvā *uppayanti sokapari devadukkhadomanassupāyāsū* ti Yathā ca ditthāśavaśamudayā, evam bhavāśavaśamudayā pi Yath' āha — *ye pi te devā dighāyulā ianna-*
into sukhabahulā uccesu vimānesu cīram digham addhānam tīlhanī, te

pi *Tathāgatassa dhammadesanāṃ* sutvā bhayaṃ santāsaṃ saṃvegāṃ āpajjanti ti, pañca pubbanimittāni disvā maraṇabhayaena santajjitānaṃ devānaṃ viya. Yathā ca bhavāsavasamudayā, evaṃ avijjāsavasaṃsamudayā pi. Yathā āha:—*sa kho so, bhikkhave, bālo diṭṭh' eva dhamme tividhaṃ dukkhaṃ domanassaṃ paṭisaṃvedetī* ti. Iti yasmā āsavasaṃsamudayā etc dhammā honti, tasmā etc sijjhamānā avijjāya hetubhūte āsave sādheṇti; āsavesu ca siddhesu paccayabhāve bhāvato avijjā pi siddhā va hotī ti. Evaṃ tāv' ettha *sokādihi avijjā siddhā hontī* ti veditabbā.

[*Bhavacakkaṃ aviditādi*]

Yasmā pana evaṃ paccayabhāve bhāvato avijjāya siddhāya puna *avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇaṃ* ti evaṃ hetuphalaparamparāya pariyosānaṃ n'atthi. Tasmā taṃ hetuphalasambandhavasena pavattaṃ dvādasāṅgaṃ bhavacakkaṃ aviditādi ti siddhaṃ hoti. Evaṃ sati *avijjāpaccayā saṅkhārā* ti idaṃ ādimattakathanāṃ virujjhatī ti ce?

Na-yidaṃ ādimattakathanāṃ; paṭṭhānadhammakathanāṃ pan' etaṃ. Tiṇṇaṃ hi vaṭṭānaṃ avijjā paṭṭhānā: avijjāggahaṇena hi avasesakilesavaṭṭaṇ ca kammādini ca bālaṃ paḷibodheṇti. Sappasiraggahaṇena sesasappasarīraṃ viya bāhaṃ. Avijjāsamucchede pana kate, tehi vimokkha hoti, sappasiracchede kate paḷibodhitabāhā vimokkha viya. Yathā āha:—*avijjāya tveva asesavirāganirodhā saṅkhāranirodho* ti ādi. Iti yaṃ gaṇhato bandho muccato ca mokkha hoti, tassa paṭṭhānadhammassa kathanāṃ idaṃ, na ādimattakathanāṃ ti. Evaṃ idaṃ *bhavacakkaṃ aviditādi* ti veditabbāṃ.

[*Kāraḷa-vedaka-rahitaṃ*]

Tayidaṃ yasmā avijjādihi kāraṇehi saṅkhārādīnaṃ pavatti, tasmā tato aññaena Brahmā Mahābrahmā seṭṭho sañjitā ti evaṃ parikkappitena Brahmādīnā vā saṃsārassa kāraṇena. So kho pana: *me ayaṃ attā vado vedeyyo* ti evaṃ parikkappitena attanā vā sukha-dukkhānaṃ vedakena rahitaṃ, iti *kāraḷavedakarahitaṃ* ti veditabbāṃ.

[*Dvādasavidhasuññatā*]

Yasmā pan' ettha avijjā udayabbayadhammakattā dhuvabhāvena, saṅkiliṭṭhattā saṅkilesikattā ca subhabhāvena, udayabbayapīlittattā sukhabhāvena, paccayāyattavuttittā vasavattanabhūtena attabhāvena ca suññā; tathā saṅkhārādīni pi āṅgaṇi. Yasmā vā avijjā na attā,

na attano, na attani, na attavatī, tathā saṅkhārādini pi angāni, tasmā
divīdasavidhasuññatā suññam etam bhavacakkān ti vedittabbam

[*Bhavacakkassa tayo kālā*]

Evañ ca viditvā puna.

Tassāviñjā tanhā mūlam atitādayo tayo kālā,
 dve attha dve eva ca sarūpato tesu angāni

Tassa kho pan' etassa bhavacakkassa avijjā tanhā cā ti dve
 dhammā mūlan ti vedittabbā Tadetaṃ pubbantā haranato avijja
 mūlam vedanāvasānaṃ, aparantasantanato tanhā mūlam jarāmarana
 vasānaṃ ti duvidham hoti Tattha purimam dīthīcaritavasena
 vuttam, pacchimam tanhācaritavasena Dīthīcaritānaṃ hi avijjā,
 tanhācaritānaṃ ca tanhā samsāranāyikā Ucchedadittīsamugghātāya
 vā pathamam phalupattiyā hetūnam anupacchedappakāsanato,
 sassatadittīsamugghātāya duttiyam uppannānaṃ jarāmaranappakā-
 sanato; gabbhaseyyakavasena vā purimam anupubba pavattidī-
 panato; opapātikavasena pacchimam sahuppatti-dīpanato Atīta-
 paccuppannānūgatā c'assa tayo kālā, tesu Pāhiyam sarūpato āgata-
 vasena avijjā saṅkhārā cā ti dve angāni *atītakālāni* Viññānādini
 bhavāvasānaṃ attha *paccuppannakālāni* Jāti c'eva jarāmaranaṃ
 ca dve *anāgatakālāni* ti vedittabbāni

Puna:

Hetuphala-hetupubbaka-tisandhi catubhedasangahaṃ c'etaṃ,
 visatī ākārāram tīvattam anavattitā bhamatī

iti pi vedittabbam Tattha saṅkhārānaṃ ca patīsandhi viññānassa
 ca antarā eko hetuphalasandhi nāma vedanāya ca tanhāya ca antarā
 eko phalāhetusandhi nāma, bhavassa ca jātiyā ca antarā eko hetu-
 phalasandhi ti evaṃ idam *hetuphala-hetupubbaka tisandhi* ti vedī-
 tabbam

Catubhedasangaham

Sandhinam ādipariyosānavavatthitā pan' assa cattāro sangahā
 honti, seyyathidam avijjā saṅkhārā eko sangaho, viññāna-nāmarūpa-
 salāyatana phassa-vedanā duttiyo, tanhūpādāna-bhavā tatiyo, jāti-
 jarāmaranam catuttho ti, evaṃ idam *catubhedasangahan* ti vedittabbam

Visatī ākārāram

Atīte hetavo pañca idāni phalapañcakan
 idāni hetavo pañca āyatim phalapañcakan ti

Etehi pana vīsatiyā ākārasaṅkhātehi arehi vīsati ākāraṇaṇ ti veditabbam.

Tattha *atīte hetavo pañcā* ti avijjā saṅkhārā cā ti ime tāva dve vuttā eva. Yasmā pana avidvā paritassāti paritassito upādiyati, tass' upādānapaccayā bhavo, tasmā taṇhūpādāna-bhavā pi gahitā honti. Ten āha:—*purimakammabhavasmiṃ moho avijjā, āyūhanā saṅkhārā, nikanti taṇhā, upagamanam upādānam, cetanā bhavo ti ime pañcadhammā purimakammabhavasmiṃ idha paṭisandhiyā paccayā* ti.

Tattha *purimakammabhavasmin* ti purime kammabhave, atīta-jātiyam kammabhave karīyamāne ti attho. *Moho avijjā* ti yo tadā dukkhādīsu moho, yena mūlho kammam karoti, sā avijjā. *Āyūhanā saṅkhārā* ti tam kammam karoto, yā purimacetanāyo: yathā dānam dassāmī ti cittaṃ uppādetvā māsam pi samvaccharam pi dānopakaraṇāni sajjentassa uppannā purimacetanāyo. Paṭiggahakānam pana hatthe dakkhiṇam patitṭhāpayato *cetanā bhavo* ti vuccati. Ekāvajjanesu vā chasu javanesu cetanā āyūhanā saṅkhārā nāma, sattamo bhavo; yā kāci vā pana cetanā bhavo, sampayuttā āyūhanā saṅkhārā nāma. *Nikanti taṇhā* ti yā kammam karontassa phale uppattibhave nikāmanā patthanā, sā taṇhā nāma. *Upagamanam upādānam* ti yaṃ kammabhavassa paccayabhūtam: idaṃ katvā asukasmim nāma ṭhāne kāme sevisāmi ucchijjissāmī ti ādinā nayena pavattam upagamanam gahaṇam parāmasanam, idaṃ upādānam nāma, *cetanā bhavo* ti āyūhanāvasāne vuttā cetanā bhavo ti evam attho veditabbo.

Idāni *phalapañcakan* ti viññāṇādi vedanāvasānam Pāliyam āgatam eva. Yath āha:—*idha paṭisandhi viññāṇam, okkanti nāmarūpaṃ, pasādo āyatanam, phutṭho phasso, vedayitam vedanā iti ime pañca dhammā idhūppattibhavasmim purekatassa kammassa paccayā* ti. Tattha *paṭisandhiviññāṇan* ti yaṃ bhavantarapaṭisandhānavasena uppannattā paṭisandhī ti vuccati, tam viññāṇam: *okkanti nāmarūpaṃ* ti yā gabbhe rūpārūpadhammānam okkanti āgantvā pavisanam viya, idaṃ nāmarūpaṃ. *Pasādo āyatanan* ti idaṃ cakkhādi pañcāyatana-vasena vuttam. *Phutṭho phasso* ti yo ārammaṇam phutṭho phusanto uppanno, ayam phasso. *Vedayitam vedanā* ti yaṃ paṭisandhiviññāṇena vā saḷāyatanapaccayena vā phassena saha uppannam vipākavedayitam, sā vedanā ti evam attho veditabbo.

Idāni *hetavo pañcā* ti taṇhādayo Pāliyam āgatā taṇhūpādānabhavā. Bhave pana gahite tassa pubbabhāgā tam-sampayuttā vā saṅkhārā gahitā va honti. Taṇhūpādānaggahaṇena ca tam sampayuttā

yañña vā mūlho kammam karoti, sā avijjā gahitā va hoti ti evam
pañca Ten āha.—*idha paripakkattā āyatanānam moho avijja,*
āyūhanā sankhārā, nikanti tanhā, upagamanam upādānam cetanā
bhavo iti ime pañca dhammā idha kammabhavasmim āyatim patisandhiyū
paccayā ti Tattha idha paripakkattā āyatanānam ti paripakkā
yatanassa kammakaranakāle sammoho dassito Sesam uttānattham
eva

Āyatim phalapañcahan ti viññānādini pañca, tāni jātiggahanena
vuttāni. Jarāmaranam pana tesam yeva jarāmaranam ten' āha —
āyatim patisandhi viññānam, okkanti nāmarūpam pasādo āyatanam
phuttho phasso, vedayitam vedanā ti ime pañca dhammā āyatim uppatti
bhavasmim idha katassa kammassa paccayā ti Evam idam iisati
ākārāram hoti

[*Tuattam anavatthutam bhamati*]

Tuattam anavatthutam bhamati ti ettha pana sankhārabhavā
kammavattam, avijjā tanhūpādānāni kilesavattam, viññāna nāmarūpa
salāyatana-phassa-vedanā vipākavattan ti imehi tih vattehi tuattam
idam bhavacakkam, yāva kilesavattam na upacchujjati, tāva anupa-
cchinna paccayattā anavatthutam, punappunam parivattanato bhamati
yevā ti veditabbam

[*Saccappabhavato*]

Tayidam evam bhamamānam

Saccappabhavato kiccā vāranā upamāhi ca,
gambhīranayabhedā ca viññātabbam yathāraham.

Tattha yasmā kusalākusalam kammam avisesena samudayasaccan
ti Saccavibhange vuttam, tasmā *avijjāpaccayā sankhārā ti avijjāya*
sankhārā dutiyasaccappabhavam dutiyasaccam, sankhārehi viññānam
dutiyasaccappabhavam pathamasaccam Viññānādihī nāmarūpādini
vipākavedanā paryosānāni pathamasaccappabhavam pathamasaccam,
vedanāya tanhā pathamasaccappabhavam dutiyasaccam Tanhāya
upādānam dutiyasaccappabhavam dutiyasaccam Upādānato bhavo
dutiyasaccappabhavam pathamadutiyasaccadvayam Bhavato jāti
dutiyasaccappabhavam pathamasaccam Jātiyā jarāmaranam patha-
masaccappabhavam pathamasaccan ti evam tāv' idam saccappa-
bhavato viññātabbam yathāraham

[*Kiccato*]

Yasmā pan' ettha avijjā vatthūsu ca satte sammoheti, paccayo
ca hoti sankhārānam pātubhāvāya, tathā sankhārā sankhatañ ca abhi-

saṅkharonti, paccayā ca honti viññāṇassa; viññāṇam pi vatthuñ ca paṭijānāti, paccayo ca hoti nāmarūpassa; nāmarūpaṃ pi aññamaññañ ca upatthambheti, paccayo ca hoti saḷāyatanassa; saḷāyatanam pi savisaye ca pavattati, paccayo ca hoti phassassa; phasso pi ārammaṇaṇ ca phusati, paccayo ca hoti vedanāyā; vedanā pi ārammaṇarasañ ca anubhavati, paccayo ca hoti taṇhāya; taṇhā pi rajjanīye ca dhamme rajjati, paccayo ca hoti upādānassa; upādānam pi upādāniye ca dhamme upādiyati, paccayo ca hoti bhavassa; bhavo pi nānāgatīsu ca vikkhipati, paccayo ca hoti jātiyā; jāti pi khandhe ca janeti, tesam abhinibbattibhāvena pavattattā paccayo ca hoti jarāmarañassa. Jarāmarañam pi khandhānam pākabhedaabhāvañ ca adhiṭṭhati, paccayo ca hoti bhavantarapātubhāvāya sokādīnaṃ adhiṭṭhānattā. Tasmā sabbapadesu dvedhā pavatti kiccato pi idaṃ viññātabbāṃ yathārahaṃ.

[*Vāraṇā . . .*]

Yasmā c'ettha *avijjāpaccayā saṅkhārā* ti idaṃ kārakadassanani-vāraṇaṃ, *Saṅkhārapaccayā viññāṇan* ti: attasaṅkanti dassanani-vāraṇaṃ, *Viññāṇapaccayā nāmarūpan* ti attā ti parikappitavatthubhedadassanato ghanasaññānivāraṇaṃ, *Nāmarūpapaccayā saḷāyatanan* ti ādi: attā passati . . . pe . . . vijānāti phusati vedayati taṇhiyati upādiyati bhavati jāyati jīyati mīyati ti evam-ādi-dassananivāraṇaṃ, tasmā micchādassananivāraṇato p'etaṃ bhavacakkaṃ viññātabbāṃ yathārahaṃ.

[*Upamāhi ca . . .*]

Yasmā pan' ettha salakkhaṇa-sāmaññalakkhaṇavasena dhammānam adassanato andho viya avijjā; andhassa upakkhalanaṃ viya avijjāpaccayā saṅkhārā; upakkhalitassa patanaṃ viya saṅkhārapaccayā viññāṇaṃ; patitassa gaṇḍa-pātubhāvo viya viññāṇapaccayā nāmarūpaṃ; gaṇḍabheda-pīlakā viya nāmarūpapaccayā saḷāyatanam; gaṇḍapīlakā ghaṭṭanaṃ viya saḷāyatanapaccayā phasso; ghaṭṭana-dukkhaṃ viya phassapaccayā vedanā; dukkhassa paṭikārābhilāso viya vedanāpaccayā taṇhā; paṭikārābhilāsena asappāyagahaṇaṃ viya taṇhāpaccayā upādānaṃ; upādinna-asappāyalepanaṃ viya upādānapaccayā bhavo; asappāyālepanena gaṇḍavikārapātubhāvo viya bhavapaccayā jāti; gaṇḍavikārato gaṇḍabhedo viya jātipaccayā jarāmarañam;—yasmā vā pan' ettha avijjā appaṭipatti-micchā-paṭipattibhāvena satte abhibhavati paṭalaṃ viya akkhini; tad-

abhibhūto ca bīlo punabbhaviṭṭheṇ saṅkhareṇ attānam vetheti
 kosakāraṇiṃ vīya kosappadesheṇ, saṅkhārapariggahutā viññānam
 gāṭṭisū patittham labhati parinayaka pariggahito vīya rājakumāro
 rājje, uppatinimutte parikkappanato viññānam patisandhiyam ane
 kappakāram nāmarūpaṃ abhinibbatteti, mayākāro vīya māyam,
 nāmarūpe patitthitam sālāyatanam vuddhim virūḥim vepullam
 pāpunāti, subhūmiyam patitthito, vanappagumbo vīya, āyatana
 ghattanato phasso jāyati, arāṇasahitāblumatthanato aggi vīya
 phassenā phutthassa vedanā pātubhavati, agginā phutthassa daho vīya,
 vedayam ānassa tanhā pavaddhati lonodakam pivato pipāsa vīya, tasito
 bhavesu abhulāsam karoti pi, pīsito vīya paṇīye, tad ass' upadanam
 upādānenā bhavam upādiyati, āmisalobhena maccho balisam vīya,
 bhavē satī jātī hotī, bīje satī ankuro vīya jātassa avassam jara
 maraṇam, uppannassa rukkhassa patanam vīya — tasma evam
upamāhi p'etaṃ bhavacakkam viññātabbam yathārahaṃ

[*Gambhīranayabhedā ca*]

Yasmā ca Bhagavatā atthato pi dhammato pi desanato pi pati
 vedhato pi gambhīrabhāvaṃ sandhāya — *gambhīro c' āyam Ānanda,*
paticcasaṃmuppādo, gambhīrābhāso cā ti vuttam, tasmā gambhīra
 bhedato h'etaṃ bhavacakkam viññātabbam yathārahaṃ

Tattha yasmā na jātito jarāmaranānaṃ na hotī, na ca jātīm vinā
 aññāto hotī, itthaṇi ca jātito saṃmudāgacchati ti evam jātippaccayasā
 mudāgatatthassa duravabodhanīyato jarāmaranassa jātippaccayasam
 bhūtasamudāgatatto *gambhīro*, tathā jātīyā bhavapaccayā *pe*
 saṅkhārānaṃ avijjāpaccayā saṃbhūtasamudāgatatto *gambhīro*,
 tasmā idaṃ bhavacakkam atthagambhīraṇaṃ ti Ayam tāv' ettha
 atthagambhīrata Hetuphalam hi attho ti vuccati Yathā āha —
hetuphale nānaṃ atthapatisambhūda ti Yasmā pana jena ākarena yad
 avatthā ca avijjā tesam tesam saṅkhārānaṃ paccayo hotī, tassa
 duravabodhanīyato avijjāyā saṅkhārānaṃ paccayattho *gambhīro*
 Tathā saṅkhārānaṃ *pe* jātīyā jarāmaranassa paccayattho
gambhīro Tasmā idaṃ bhavacakkam dhammagambhīraṇaṃ ti ayam
 ettha dhamma gambhīratā Hetuno hi dhammo ti namam, yathā
 āha — *hetumhi nānaṃ dhammapatisambhūda* ti Yasmā c'assa tena
 tena kāraṇena, tathā tathā pavattetabbattā desanā pi gambhīrā, na
 tattha sabbaññītaññānato aññānaṃ nānaṃ patittham labhati, tathā h'
 etaṃ katthaci Sutte anulomato, katthaci patilomato, katthaci anuloma-

paṭilomato. katthaci vemajjhato paṭṭhāya anulomato vā paṭilomato vā, katthaci tisandhi catusaṅkhepaṃ, katthaci dvisandhi tisaṅkhepaṃ, katthaci ekasandhi dvisaṅkhepaṃ desitaṃ; tasmā idaṃ bhavacakkam desanāgambhīran ti ayam *desanāgambhīratā*.

Yasmā c'ettha yo so avijjādīnam sabhāvo yena paṭividdhena avijjādayo, sammā salakkhaṇato paṭividdhā honti, so duppariyo-gāhattā gambhīro, tasmā idaṃ bhavacakkam paṭivedhagambhīraṃ. Tathā h'ettha yasmā avijjāya aññāṇādassana-saccāsampaṭivedhaṭṭho gambhīro, saṅkhārānaṃ abhisāṅkharāṇāyūhasarāgavirāgaṭṭho, viññā-ṇassa suññata-avyāpārasaṅkanti-paṭisandhipātubhāvaṭṭho, nāma-rūpassa ekuppādaviniḍḍhagāvinibbhoganamana-ruppanaṭṭho, saḷāya-tanassa adhipati-lokadvāra-khettavisayībhāvaṭṭho, phassassa phusana-saṅghaṭṭana-saṅgati-sannipātaṭṭho, vedanāya ārammaṇarasānu-bhavana-sukhadukkhamajjhatabhāva-nijjivavedayitaṭṭho, taṇhāya abhinandi-ajjhosaṇa-saritaṭṭho-latā-nadī-taṇhā samuddaduppūraṭṭho, upā-dānassa ādānaggahaṇābhinivesa-parāmāsa-durattikkamaṭṭho, bhavassa āyūhanābhisaṅkharāṇa-yoni-gati-ṭhiti-nivāsesu-khipanaṭṭho, jātiyā jāti-sañjāti-okkanti-nibbatti-pātubhāvaṭṭho, jarā-maraṇassa khaya-vayabhedavipariṇāmaṭṭho gambhīro ti ayam ettha *paṭivedhagambhīratā*.

Yasmā pan' ettha ekattanayo nānattanayo avyāpāranayo evaṃ-dhammatānayo ti cattāro atthanayā honti, tasmā naya-bhedato p' etaṃ bhavacakkam viññātabbā yathārahaṃ.

Tattha: *avijjāpaccayā saṅkhārā, saṅkhārapaccayā viññāṇan* ti evaṃ bijassa aṅkurādi-bhāvena rukkhabhāvappatti viya, santānā-nupacchedo *ekattanayo* nāma. Yaṃ sammā passanto hetuphalasam-bandhena santānassa anupacchedāvabodhato ucchedadiṭṭhiṃ pajahati; micchāpassanto hetuphalasam-bandhena pavattamānassa santānānu-pacchedassa ekattaggahaṇato sassatadiṭṭhiṃ upādiyati; avijjādīnam pana yathāsakaṃ lakkaṇavatthānaṃ *nānattanayo* nāma. Yaṃ sammā passanto navanavānaṃ uppādadassanaṃ sassata-diṭṭhiṃ pajahati; micchā passanto ekasantānapatitassa bhinnasantānass' eva nānattaggahaṇato ucchedadiṭṭhiṃ upādiyati; avijjāya saṅkhārā mayā uppādetabbā, saṅkhārānaṃ vā viññāṇaṃ amhehi ti evaṃ-ādivyāpārā-bhavo *avyāpāranayo* nāma. Yaṃ sammā passanto kārakassa abhāvā-vabodhato attadiṭṭhiṃ pajahati; micchāpassanto yo, asati pi vyāpāre, avijjādīnaṃ sabhāvaniyamasiddho hetubhāvo, tassa aggahaṇato akiri-yadiṭṭhiṃ upādiyati; avijjādīni pana kāraṇehi saṅkhārādīnaṃ yeva sambhavo, khīrādīhi dadhi-ādīnaṃ viya, na aññesan ti ayam *evaṃ-dhammatānayo* nāma.

[*Vīññātabbam yathāraham*]

Yam sammā passanto paccayānurūpato phalāvabodha ahetu kaditthim akiriyaditthiñ ca pajahatī, micchā passanto paccayanurūpam phalappavattim agahetvā yato kutoci yassa kassaci asambha vagahanato ahetukaditthiñ c'e'va nīyatavūdañ ca upādiyati ti evam idam bhavacakkam

Saccappabhavato kicca vāranā upamāhi cī
gambhīranayabhedū ca vīññātabbam yathāraham

Idam hi atigambhīrato agādham nānāyaggahanato durabhīya nam nānāsīnū samādhīpavarasilāyam sunisitena bhavacakkam apāḍāletvā asanuvicakkam iva nīccanimmathanam samsarabhayam atītopna koci supinantarepyatthi

Vuttam pi h'otam Bhagavatū gambhīro c' āyam Ānanda, paticca samupphādo gambhīrābhūso ca classa c' Ānanda, dhammassa aññānā ananubodhā evam ayam pajā tantākulakajātā gulāgunthikajātā munja pabbajabhūtā apāyam duggatim vinipātam samsāram nātivattati ti, tasmā attano vā paresam vā hitāya cī sukhāya ca patipanno avase sakicceññi pahāya

Gambhīro paccayā karappabhedo idha paṇḍito,
yathā gādham labbeth' evam anuyūñje sadā sato ti

Iti sūdhujanapāmojjatthāya kate Visuddhimagge pannā bhāvanādhikāre Paññābhūminiddeso nāma sattarasamo paricchedo

NOTES

Singalovāda Sutta—It deals with the duties of a householder. The Buddha's doctrine of love and good will between man and man is here set forth in a domestic and social ethics with more comprehensive detail than elsewhere. 'Nothing in the duties of a householder' says Buddha ghosa, 'is left unmentioned, and so it passed current as a *gihivinaya*'. It has been translated into English by Grimbolt in *Sept Suttas Palis* (Paris, 1879), by Gogerly in JRAS Ceylon Branch, 1847, and by Childers in the Contemporary Review London 1876. *Vide* Dialogues of the Buddha III, pp 168-9. Barua B M A Note on the Bhabra Edict, JRAS, 1915. Mrs Rhys Davids Gotama the Man pp 205-6, and Thomas, E J, The Life of Buddha p 176 and The Hist of Buddhist Thought, p 198.

Tevijja Sutta—The Buddha discusses the three vijjas of the Brahmanas and explains the three vijjas of his own. In this sutta the Tathagata is highly praised. *Vide* Law B C A Hist of Pali Lit I pp 95-6.

Sakka Pañha Sutta—It is in some respects the most interesting of all mythological dialogues. It is quoted by name at *Samyutta* III 13, *Mahavastu*, I, 350. *Milinda* 350. *Sumangalavilasini* I 24 (where it is called *vedalla*). The last passage is repeated in the *Gandhavyamsi* 57. For a comprehensive summary, *vide* Law B C A Hist of Pali Lit, I, pp 106-7.

Ambattha Sutta—For a critical note on this sutta, *vide* Law, B C A Hist of Pali Lit, I, pp 86-8. It deals mainly with the subject of caste. (Cf *Vāsettha Sutta* of the *Sutta Nipāta*. *Madhura Sutta* of the *Majjhima N*, Fick's "*Die Sociale Gliederung im Nordöstlichen Indien Zu Buddhas Zeit*") For a critical and comprehensive study of the subject of caste *vide* Law, B C, Concepts of Buddhism, Ch III.

Bhayabherara Sutta—The real value of this sutta consists in its being reminiscent of the fearless endeavours of the Buddha prior to his enlightenment. In this discourse the subject of *jhana* or 'raft musing' or 'abstraction' has been dealt with in glowing language. *Vide* Mrs Rhys Davids, *Sakya or Buddhist Origins*, 171 foll.

Maratapanyāya Sutta—The verses forming the epilogue of the sutta bear a favourable comparison with the *Padhana Sutta* of the *Sutta Nipāta*. *Vide* Law, B C, 'Buddhist Conception of Māra' in *Buddhist Studies*, Ch X.

Mahāsaccaka Sutta—It narrates the Lord's triumph over Saccaka whose aim was to discredit the Buddha, the Doctrine and the Confraternity. It appears from this sutta that Mahāvīra (Nigaṇṭha Nāthaputta) is said to have laid equal stress on manokamma and kāyakamma on the ground of the interaction of the body and mind (*cittanvayo kāyo hoti, kāyanvayaṃ cittaṃ hoti*). *Vide* Thomas, E. J., *The Hist. of Buddhist Thought*, p. 116.

Upāli Sutta—The gāthās uttered in praise of the qualities of the Buddha are pieces of a remarkable composition characterised by majestic and dignified tone (*cf.* *Sūtrakritāṅga*, *Jaina Sūtras*, pt. II, 414-7). *Vide* Law, B. C., *Historical Gleanings*, p. 92, *Mahāvīra: His Life and Teachings*, p. 39, and *A Hist. of Pali Lit.*, I, pp. 136-7, fn. 3; Mrs. Rhys Davids, *Gotama the Man*, pp. 215-6.

Alagaddūpama Sutta—Parable of the snake. This sutta repeats the argument against an ātman being found in the five Khandhas and also explicitly denies an ātman. It cannot be taken as a primitive expression of the Buddhist position, so that it does not do more than illustrate the attitude as it became finally formulated. It appears to be a still later formulation of the argument against the ātman doctrine. *Cf.* *Vinaya Texts*, II, S.B.E., p. 377; *Vinaya Piṭaka*, II, *Cullavagga*, pp. 25 foll.; *vide* Thomas, E. J., *The Hist. of Buddhist Thought*, pp. 102-3.

Mahāsihanāda Sutta—*Vide* Law, B. C., *A Hist. of Pali Lit.*, I, 122. A popular version of this discourse is to be found in the *Lomaḥaṃsa Jātaka*.

Mūlapariyāya Sutta—In this particular sutta which strikes the key-note of his entire doctrine, the Buddha has critically surveyed the real position of the contemporary systems of philosophy, pointing out the difference that exists between the standpoint of these systems of philosophy and his own. Nirvāṇa and soul theory have been dealt with in this sutta. The popular aspect of this most important discourse is to be found in the narrative of the *Mūlapariyāya Jātaka*. *Vide* Law, B. C., *Heaven and Hell in Buddhist Perspective*, pp. 8 foll.; Lord Chalmers, *Further Dialogues of the Buddha*, pt. I, S.B.B., Vol. V.

Vatthūpama Sutta—Parable of the cloth. Buddha exhorts the monks to be pure in mind and to wipe off all impurities. In this sutta there are two points worthy of notice: (1) that the parable of cloth may be interpreted as an illustration of the popular Buddhist conception of mind in *tabula rasa* or clean sheet of cloth, contaminated by impurities which being foreign to its nature (*āgantukādosā*) can be ultimately got rid of (B. M. Barua, *Pre-Buddhist Indian Philosophy*, p. 399), and

(2) mentioning seven important rivers, e.g., Bāhukā, Adhukakkā, Gavā and the rest as holy waters in which the people bathed to wash away their sins and impurities, Gavā being represented the chief of all. *Ide Law, B C, A Hist of Pali Lit, I, p. 124*

Satipatthana Sutta—The tone of this long sutta is always harmonious. Buddha advises the monks to practise mindfulness. It is by the fourfold mastering of mindfulness that one can pass beyond sorrow and lamentation and ills of body and of mind and obtain the right path and realise nirvāṇa. The teachings in this sutta may be judged as the corner stone of the whole of the Buddhist system of self culture. *Ide Law, B C, A Hist of Pali Lit, I, p. 122* and *Concepts of Buddhism, p. 41, Thomas, E. J., The Hist of Buddhist Thought, p. 103*

Ariyapariyesana Sutta—A biographical account of the period between Buddha's renunciation and attainment of nirvāṇa given in this sutta, is also found in the *Mahāsaccaka, Bodhi rājakumāra* and *Sangarava suttas*. It is partly repeated in the Vinaya Pitaka and the Digha Nikāya. It furnishes us with one of the earliest examples of legends of the early days of Buddhahood and as such it forms the historical basis of later legendary accounts in the Jātakas and Avadanas. This sutta specifically mentions Pañcacasamuppāda and Nibbāna as the main points of Buddhism. *Ide Law, B C, Concepts of Buddhism, Ch. VIII, 'Formulation of Pratityasamutpāda in JRAS, 1937, p. 287, and A Hist of Pali Lit, I, p. 129. Lord Chalmers, Further Dialogues of the Buddha, I, p. 118*

Kosala Samyuttam—It contains anecdotes relating to Pasenadi King of Kosala. *Ide Law, B C, A Hist of Pali Lit, I, p. 162. Read 'Sage and King in Kosala Samyutta' by Mrs Rhys Davids (R. G. Bhandarkar Commemoration Vol., pp. 133-38)*

Māra Samyuttam—It deals with the Buddha's encounter with Māra. *Ide Law, B C, Buddhist Studies, Chap. X, Thomas, E. J., The Hist of Buddhist Thought, p. 138*

Anāgatabhayāni—Fears of what may come about in future—dangers threatening the Saṃgha and the Doctrine. In Asoka's Bhabru Edict, the necessity for strenuous self exertion in spiritual life is emphasised against the unforeseen hindrances to it from the Anāgata-bhayāni, such as disease, decay, famine, war or schism. *Ide Mookerji, R. K., Asoka, p. 67, Bhandarkar, D. R., Asoka, p. 93, Keith, Buddhist Philosophy, p. 17, Thomas, E. J., The Hist of Buddhist Thought, pp. 155-6, Barua, B. M., A Note on the Bhabra Edict, JRAS, 1915, pp. 805 foll*

Paṭhama-Dutiya Saṃgīti—*Vide* Law, B. C., A Hist. of Pali Lit., I, p. 405 foll. and Buddhistic Studies, Chap. II—Buddhist Councils by Dr. R. C. Mazumdar.

Paññābhūminiddeso—*Vide* Law, B. C., Concepts of Buddhism, Ch. VIII; and Formulation of Pratītyasamutpāda in JRAS, 1937, pp. 287 foll.

